
OFFICE OF THE DIRECTOR GENERAL OF ARCHÆOLOGY
Library Regr No.
INDIA

BIJDRAGEN

TOT DE

TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

VAN

NEDERLANDSCH-INDIË.

De Ned. Boek- en Steendrukkerij v/h H. L. SMITS,
Westeinde 155 's-Gravenhage.

BIJDRAGEN

TOT DE

TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

VAN

NEDERLANDSCH-INDIE,

UITGEGEVEN DOOR HET

KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NEDERLANDSCH-INDIË.

DEEL 72.

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF,
1916.

INHOUD.

Bladzijde.

NOTULEN VAN DE BESTUURS- EN ALGEMEENE VERGADERING.

NOTULEN

VAN DE

BESTUURS- EN ALGEMEENE VERGADERINGEN

VAN HET

KONINKLIJK INSTITUUT

VOOR DE

Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië.

1916.

BESTUURSVERGADERING

VAN 15 JANUARI 1916.

Aanwezig de Heeren Liefrinck (Voorzitter), Bakhuizen van den Brink (Penningmeester), van Berckel, Heeres, Jonker, Juynboll, Martin, Rouffaer, Vogel en Hoetink (Secretaris).

De Heeren van Vollenhoven en van Ophuysen gaven kennis verhinderd te wezen.

De notulen der vergadering van 18 December A° P° worden gelezen en goedgekeurd.

Tot leden worden benoemd de Heeren:
W. Groeneveldt, den Haag, Piet Heinstraat 63.
J. S. M. Swaab, den Haag, 2de Schuitstraat 185.
J. J. ten Have, den Haag, Kranenburgerweg 13.
Mr. P. F. Woesthoff, den Haag, Beeklaan 301.
W. L. Homans, Ass. Resident, Tasikmalaja.
J. E. Stokvis, Hoofdredacteur van de Locomotief, Semarang.

Voor het lidmaatschap hebben bedankt: de Heeren T. Ligtenberg, H. J. F. Borel, J. H. Neumann, Dr. A. A. Fokker, L. Cohen en Mr. M. W. F. Treub.

Van verandering van adres gaven kennis de leden J. J. van Eupen en J. Kreemer.

Ingekomen is:

1° een schrijven van het lid Dr. N. Adriani, houdende mededeeling dat hij gaarne voldoet aan het verzoek om zitting te nemen in de Commissie voor het Adatrecht.

Kennisgeving.

2° een schrijven van het lid Mr. F. D. E. van Ossenbruggen,

ten geleide van eene inhoudsopgaaf van zijne verhandeling: «Het primitieve denken» (*Bijdragen* 71, afl. 1 en 2).

Zal overeenkomstig den wensch van den schrijver worden gedrukt.

3° een schrijven van het lid Dr. N. J. Krom, waarbij hij ter plaatsing in de «*Bijdragen*» aanbiedt zijn opstel: «Eenige gegevens over de Hindu-Oudheden van Oost-Java volgens een handschrift van J. Hageman J.Cz. (1861—68).»

In handen van de Heeren Juynboll en Rouffaer.

4° een schrijven van de Commissie voor het Adatrecht dd. 14 dezer N° 123, waarbij zij de machtiging van het Bestuur verzoekt om het noodige te verrichten voor:

a. het in ruilverkeer treden met het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap, het Bataviaasch Genootschap v. K. en W., de redacties van de Ind. Gids, van het Tijdschrift v. h. Binnenl. Bestuur, het Kolon. Tijdschrift en het Indische Tijdschrift van het Recht en daartoe toezending aan te bieden van de bundels welke de Commissie in of na 1916 in het licht hoopt te geven;

b. het ter beschikking stellen van de verschillende bestuursambtenarenbureau's op en buiten Java van een exemplaar van *die* adatrechtbundels, welke in ietwat belangrijke mate betrekking hebben op de streek, waar binnen zoodanig bureau gelegen is, een en ander in de hoop de medewerking in Indië daardoor te bevorderen.

Aan den Secretaris van de Commissie, Prof. Mr. C. van Vollenhoven, zullen eenige gegevens en inlichtingen worden gevraagd.

De Heer Jonker adviseert, mede namens den Heer van Ophuysen, tot opneming in de «*Bijdragen*» van de in hunne handen gestelde verhandeling «Simaloereesche teksten» door H. T. Damsté.

Conform.

De Heeren van Berckel en Heeres brengen, bij monde van den Heer Heeres, verslag uit over de in hunne handen gestelde verhandeling van het lid van der Kemp (Zie Notulen Nov. A°. P°). Nu de schrijver bereid is gevonden aan eenige door hen gemaakte opmerkingen gevolg te geven, geven zij in overweging tot plaatsing in de «*Bijdragen*» te besluiten.

Conform.

De Heer Rouffaer stelt voor:

dat het Bestuur den Minister van Koloniën zal verzoeken om aan het lid Dr. N. J. Krom op te dragen een boek over de Hindoe-Javaansche kunst samen te stellen in den trant als is aangegeven in een stuk van zijne hand, voorkomende in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 31 Dec. A°.P°. avondblad B, onder het opschrift: «Klassieke kunst in ons Indië»;

dat het Bestuur zich tevens zal bereid verklaren tot dat doel alle bemiddeling te verleenen.

Na uitvoerige bespreking, waarbij verschillende bezwaren worden te berde gebracht tegen 's Heeren Rouffaer's voorstel zooals het daar ligt, wordt het denkbeeld dat het gewenschte boek vooral in populairen vorm zou dienen te worden gehouden, door den voorsteller losgelaten, terwijl blijkt dat de verschijning van een «Handboek over Hindoe-Javaansche kunst», algemeen op prijs zal worden gesteld.

Alvorens evenwel ter zake eenig voorstel aan den Minister van Koloniën te doen, zal Dr. Krom worden uitgenoodigd zijne denkbeelden o.a. omtrent de inrichting, den omvang en de illustratie van zoodanig werk te willen kenbaar maken.

Voorts legt de Heer Rouffaer over een exemplaar van eene circulaire, waarbij uitnoodigingen zijn gericht tot deelneming aan eene vergadering op 29 dezer, ter bespreking van het door hem ingeleide denkbeeld om over te gaan tot de uitgave van eene «Bibliotheca Neerlando-Indica» (zie Notulen Nov. A°. P°.).

De Heer Juynboll adviseert, mede namens den Heer Jonker, tot plaatsing in de «*Bijdragen*» van het in hunne handen gestelde opstel van het lid J. Fortgens: «Bijdrage tot de kennis van het Sibojo (eiland Taliabo—Soela-groep)».

Conform.

De Penningmeester 1°. vraagt machtiging tot uitbetaling aan de firma van Leer & C°. te Amsterdam, van een bedrag van f 12.964.80, zijnde het tweede ⅓ van de som waarvoor deze firma heeft op zich genomen de illustraties te leveren van het groote werk over den Boroboedoer.

Conform.

2°. bericht dat, door bemiddeling van het Eerelid Dr. E. B.

Kielstra, van de Directie der Bataafsche Petroleum Maatschappij is ontvangen eene bijdrage van f 500, ten behoeve van het bibliotheekfonds, over 1916.

Kennisgeving.

De Secretaris bericht:

1°. dat volgens mededeeling van den Secretaris van de «India Society», dit genootschap geen bibliotheek bezit en niet met andere instellingen in ruilverkeer staat, doch dat dit denkbeeld in de eerstkomende vergadering op nieuw ter sprake zal worden gebracht naar aanleiding van een dezerzijdsch voorstel om een exemplaar van Lady Herringham's werk over de Ajanta Fresco's te ruilen voor twee uitgaven van het Instituut, en dat van de beslissing bericht zal worden gezonden.

Kennisgeving.

2°. dat de Heer Swaab thans in de gelegenheid is het ethnologisch gedeelte van zijne beschrijving der onder-afdeeling Redjang *in zijn geheel* voor plaatsing in de «*Bijdragen*» aan te bieden en ook bereid is om, in overleg met den oud-Resident Helfrich, in zijn arbeid de wijzigingen aan te brengen welke voor eene publicatie in de «*Bijdragen*» wenschelijk zullen voorkomen.

De Heer Helfrich is van oordeel dat het aanbeveling verdient den arbeid van den Heer Swaab alsdan in de «*Bijdragen*» op te nemen, met welk advies de Heer Rouffaer en hij, Secretaris, zich vereenigen.

Tot opneming in de «*Bijdragen*» wordt besloten.

Voor de Bibliotheek zijn geschenken ontvangen van: de Directie der Nationale Levensverzekering-Bank te Rotterdam, en de Heeren Dr. E. B. Kielstra, S. P. l'Honoré Naber, Henri Dentz, A. M. H. J. Stokvis, Jhr. M. R. Feith en B. Hoetink.

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

BESTUURSVERGADERING
VAN 19 FEBRUARI 1916.

Aanwezig de Heeren Liefrinck (Voorzitter) Bakhuizen van den Brink (Penningmeester) van Berckel, Jonker, Juynboll, Martin, Rouffaer, Vogel en Hoetink (Secretaris).

De Heeren van Vollenhoven, Heeres en Van Ophuysen zonden bericht verhinderd te zijn.

De notulen der vergadering van 15 Januari jl. worden gelezen en goedgekeurd.

Tot leden worden benoemd, de Heeren:

J. A. H. S. Hanozet Gordon, Ass. Resident voor de Politie te Semarang;

J. W. van den Heuvel te Probolinggo.

R. M. A. Soorjo Poetro, den Haag, Buijs Ballotstraat 93.

H. H. Dibbets, den Haag, Regentesselaan 144.

L. A. Busselaar, den Haag, Archimedesstraat 145.

Voor het lidmaatschap heeft bedankt de Heer H. N. A. Swart, terwijl de Heer F. W. Slangen kennis gaf van veranderd adres.

De Secretaris leest het door hem opgemaakte Jaarverslag, dat tot geene opmerkingen aanleiding geeft.

Op zijn voorstel wordt bepaald dat de jaarlijksche Algemeene Vergadering zal worden gehouden op Zaterdag 18 Maart a.s. te $1\frac{3}{4}$ uur.

De Penningmeester biedt de rekening en verantwoording over het jaar 1915 aan; deze wordt namens het bestuur nagezien door de HH. van Berckel en Rouffaer, terwijl de gewone leden H. N. Stuart en J. W. IJzerman zullen worden uitgenoodigd haar, overeenkomstig art. 4 slot van het huishoudelijk reglement, te beoordeelen en er in de Algemeene Vergadering verslag over uit te brengen.

Voor de vervulling der door periodieke aftreding openvallende plaatsen worden de volgende drietallen opgemaakt.

I. Vacature—*van Berckel*:

Prof. Mr. J. H. Carpentier Alting.
Mr. J. W. Ramaer.
Mr. C. B. Nederburgh.

II. Vacature—*Martin*:

Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje.
Dr. N. Adriani.
C. J. Westenberg.

III. Vacature—*Rouffaer*:

J. W. IJzerman.
J. C. van Eerde.
Prof. Dr. A. W. Nieuwenhuis.

Tevens wordt besloten aan de Algemeene Vergadering voor te stellen Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje tot Eerelid te benoemen.

Van den Minister van Koloniën is ontvangen het verzoek om toezending van honderd exemplaren van den Adatrechtbundel XI (Sumatra).

De Secretaris deelt mede dat ter zake het noodige is verricht.

Ingekomen is een schrijven van de Commissie van voorbereiding van de Herdenking van het Honderdjarig bestaan van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg (18 Mei 1917) waarbij zij verzoekt een gedelegeerde aan te wijzen om het Instituut te vertegenwoordigen in eene Commissie ad hoc, welke een plan voor de viering hier te lande zal hebben te ontwerpen.

Na beraadslaging wordt besloten om, in verband met de op handen zijnde wijziging in de samenstelling van het Bestuur, het nemen van eene beslissing uit te stellen tot de eerstkomende bestuursvergadering.

De Commissie voor het adatrecht deelt in haar antwoord van 5 dezer n° 136 (cf. Notulen Januari jl.) mede, dat zij niet voornemens is de bewuste ruiltijdschriften te bewaren doch er uit wil scheuren wat geheel of ten deele in adatrechtbundels moet worden overgenomen en de rest denkt te vernietigen, en dat zij in overleg is getreden met de Commissie van bijstand te Batavia over het aantal exemplaren der adatrechtbundels dat

noodig zal zijn om de bureaux der bestuursambtenaren te voorzien van de bundels die voor hun ambtskring van belang zijn.

Kennisgeving.

De Directie van het Bat. Genootschap van K. en W. geeft bij haar schrijven van 10 Dec. A° P° N° 405, kennis van de verzending van een aangeteekend pakket, inhoudende eenige door den Heer Dr. Ph. S. van Ronkel ten behoeve van den Heer O. L. Helfrich aangevraagde handschriften uit 's Genootschaps verzameling.

De Secretaris deelt mede dat bedoeld pakket is ontvangen en ter beschikking van den Heer Helfrich is gesteld.

De Landsarchivaris te Weltevreden doet bij zijn schrijven van 7 Dec. A° P° N° 695, teruggaan de hem toegezonden vragenlijst van Raffles (Not. Oct. A° P°).

Het Eerelid Dr. E. B. Kielstra heeft ter beschikking van het Bestuur gesteld een aan hem gericht schrijven van den gepensioneerden Kapitein ter zee F. E. baron Mulert, waarbij in herinnering wordt gebracht dat 27 Februari 1917 het 250 jaren zal geleden zijn dat op het fort «Zelandia» te Paramaribo het eerst de Nederlandsche vlag is geheschen en voorts de wenschelijkheid wordt betoogd dat in het Archief van het Zeeuwsch Genootschap aanwezige stukken betrekkelijk de verovering van Suriname, zullen worden gepubliceerd.

Aan Dr. Kielstra zal in overweging worden gegeven van den inhoud van dit schrijven mededeeling te doen aan het Historisch Genootschap te Utrecht.

Op het verzoek om zijne inzichten te mogen vernemen omtrent de samenstelling van een handboek over Hindoe-Javaansche kunst (zie Notulen Januari jl.) heeft het lid Dr. N. J. Krom geantwoord met een uitvoerig schrijven, inhoudende beschouwingen en voorstellen, waaromtrent eene beslissing zal worden genomen nadat de H.H. Rouffaer en Vogel daarover prae-advies zullen hebben uitgebracht.

Ter plaatsing in de «*Bijdragen*» zijn ontvangen de navolgende opstellen:

a. van den Heer A. K. A. Gijsberti Hodenpijl: «De moord op den Regent van Sumanap».

In handen gesteld van de Heeren Rouffaer en Bakhuizen van den Brink.

b. door tusschenkomst van het lid J. J. Meyer, eene door den Luitenant van Es bezorgde vertaling uit het Maleisch van een Boegineesch verhaal: «De eerste menschen op aarde».

In handen van de Heeren Jonker en Juynboll.

De Heer Vogel deelt mede dat zijne ambtsbezigheden hem geen tijd laten voor de samenstelling van den archaeologischen tekst van de Boroboedoer-monografie en geeft in overweging Dr. N. J. Krom uit te noodigen zich met die taak te belasten tegen genot van het daarvoor vastgestelde honorarium ad f 5000.

Uit de inlichtingen welke de Heer Vogel in staat is te geven, blijkt dat Dr. Krom bereid zal worden gevonden aan die uitnoodiging gevolg te geven; dat hij vermeent de archaeologische beschrijving in twee jaar te kunnen voltooien en dat hij het honorarium wenscht te ontvangen in maandelijksche termijnen ad f 200.—.

Dat de aan den Heer Vogel gegeven opdracht door den Heer Krom zal worden uitgevoerd, wordt onder de bestaande omstandigheden als de beste oplossing beschouwd, weshalve de Minister van Koloniën zal worden verzocht daaraan zijne goedkeuring te hechten.

De Heer Rouffaer:

1° adviseert, mede namens den Heer Juynboll, tot opneming in de «*Bijdragen*» van het in hunne handen gestelde opstel van het lid Dr. N. J. Krom: «Eenige gegevens over de Hindoe Oudheden van Oost-Java volgens een handschrift van J. Hageman (1861—68)».

Conform.

2° brengt verslag uit van het verhandelde in de breede vergadering van 29 Januari j.l. (Cf. Notulen Januari).

Overeenkomstig het voorstel van den Heer Rouffaer, wordt hij gemachtigd den Heer Van Ophuysen uit te noodigen in de Commissie tot voorbereiding zitting te nemen.

Verder wordt besloten aan deze Commissie te verzoeken eene

raming in te dienen van de kosten welke de uitgaaf van eene «Bibliotheca Neerlando-Indica» zal medebrengen.

3° biedt ten geschenke aan een volledig exemplaar van het te Macao in het Portugeesch uitgegeven Tijdschrift «Ta Ssi Yang Kuo» (1899—1903).

Wordt in dank aanvaard.

De Penningmeester:

1° geeft in overweging f 100 bij te dragen tot leniging van den nood in O.-I. welke het gevolg is van overstroomingen.

Cfm.

2° verzoekt machtiging tot aanbieding aan den Archivaris van den Haag van door hem aangetroffen extracten-eigendomsbewijzen betrekkelijk het perceel Heerengracht 21 (waar het Instituut geruimen tijd gevestigd was), loopende van 1639 tot 1877.

Cfm.

De Secretaris:

1° legt over een exemplaar van het door den adjunct-Secretaris samengestelde Eerste Supplement van den Catalogus der Koloniale Bibliotheek, inhoudende de aanwinsten van 1908 tot en met 1913, en verzoekt goed te keuren dat hij den handelsprijs heeft bepaald op f 2.50.

De gevraagde goedkeuring wordt verleend; tevens wordt besloten aan de Algemeene Vergadering voor te stellen dat dit werk voor de leden zal worden verkrijgbaar gesteld voor den halven boekhandelsprijs.

2° leest voor een schrijven van de firma Martinus Nijhoff, in antwoord op eene tot haar gerichte vraag betrekkelijk den invloed van den lagen wisselkoers op de prijzen van in het buitenland verschenen boekwerken.

Genoegen wordt genomen met het voorstel om voor het loopende jaar en voorloopig tot 1 Juli a. s., de mark te berekenen tegen vijftig cent.

3° bericht dat het lid A. D. Versteegh voor het Koloniaal Tijdschrift gebruik wenscht te maken van een gedeelte van den inhoud van het door hem onder de handschriften van het Instituut aangetroffen «Journnal van een reys van de Caeb tot Batavia gedaan in den jaere 1781 door den Heer Overstraete» en stelt voor dit toe te staan.

Conform.

Voor de Bibliotheek zijn geschenken ontvangen van Mevrouw van Deventer—Maas en van de HH. Mr. M. van Blerkom, Dr. E. B. Kielstra, Dr. L. G. den Berger, Prof. Mr. C. van Vollenhoven, Prof. Mr. D. van Blom, Raden Mas Noto Soeroto en B. Hoetink.

Aan de schenkers is, voor zooveel noodig, dank betuigd.

Niets meer te verhandelen zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

ALGEMEENE VERGADERING
GEHOUDEN 18 MAART 1916.

Aanwezig de HH. Liefrinck (Voorzitter), Bakhuizen van den Brink (Penningmeester), Hoetink (Secretaris) en de bestuursleden Jonker, Martin, Vogel, Rouffaer, Juynboll en Heeres, zoomede het Eerelid Kielstra en de gewone leden Snouck Hurgronje, Abendanon, IJzerman, Carpentier Alting, van Ronkel, Krom, Helfrich en Meyer.

De Voorzitter opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom, waarna hij den Secretaris verzoekt het jaarverslag over 1915 voor te lezen.

Geen der aanwezigen wenscht naar aanleiding van dit verslag eene opmerking te maken.

De rekening en verantwoording van den Penningmeester is, op verzoek van het Bestuur, nagezien door de leden IJzerman en Rahusen (de laatste ter vervanging van het lid Stuart).

Mede namens den Heer Rahusen, verklaart de Heer IJzerman dat zij de administratie in volmaakte orde hebben bevonden zoodat zij voorstellen den Penningmeester décharge te verleenen en hem hulde te brengen voor de zorg en den arbeid aan de financiën van het Instituut gewijd.

Aldus wordt besloten, waarna de Voorzitter, namens de Vergadering, de HH. IJzerman en Rahusen voor de genomen moeite bedankt.

Aan de orde is de verkiezing van drie bestuursleden ter vervanging van de drie periodiek aftredende HH. Martin, van Berckel en Rouffaer.

De HH. Meyer en van Ronkel worden uitgenoodigd als stemopnemers te fungeeren.

De uitslag is dat met groote meerderheid zijn gekozen de HH. Prof. Mr. J. H. Carpentier Alting, Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje en J. W. IJzerman, die verklaren de benoeming te aanvaarden.

De Voorzitter zegt dank aan de afgetreden bestuursleden voor hetgeen zij voor het Instituut hebben gedaan en spreekt de hoop uit dat hunne belangstelling ook verder aan het Instituut zal ten goede komen.

Ook aan de HH. stemopnemers betuigt de Voorzitter zijn dank.

Wordt besloten goed te keuren dat het 1e Supplement op den Catalogus der Koloniale Bibliotheek, voor de leden verkrijgbaar wordt gesteld tegen den halven boekhandelsprijs.

Namens het Bestuur, doet de Voorzitter thans het voorstel om Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje tot eerelid van het Instituut te benoemen, onder het uitspreken van de volgende rede:

«Thans wensch ik, sprekende uit naam van het geheele Bestuur van het Instituut, nog Uwe aandacht te verzoeken voor eene aangelegenheid, welke uiteraard minder goed vermeld kon worden op het convocatiebiljet, met name voor eene toepassing van artikel vijf van het Reglement, door benoeming van Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje tot eerelid van het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië.

Het Bestuur van het Instituut toch heeft overwogen, dat redenen van tweeërlei aard tot de benoeming van een eerelid aanleiding kunnen geven; zoowel eene buitengewone behartiging der belangen van het Instituut zelf, als groote verdiensten met betrekking tot het doel van het Instituut: de bevordering van de taal-, land- en volkenkunde der Nederlandsche koloniën in Oost- en West-Indië.

Het Bestuur nu is van meening, dat ten aanzien van Prof. Snouck Hurgronje in beiderlei opzicht reden bestaat tot toekenning der bedoelde onderscheiding. Ter toelichting behoef ik slechts er aan te herinneren, dat reeds in Februari van het jaar 1886 Dr. Snouck Hurgronje voor het eerst deel is gaan uitmaken van het Bestuur van het Instituut, en dat in de sedert verloopen dertig jaren hij heeft meegeleefd met het Instituut evenals het Instituut met hem, waaraan niets te kort wordt gedaan door het feit dat gedurende Dr. Snouck Hurgronje's verblijf in Indië vanzelfsprekend die betrekkingen voor een groot gedeelte werden overgebracht op de zuster-instelling aldaar van het Instituut, het Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen.

Ons Instituut mag het zich zeker tot een verdienste rekenen er toe te hebben medegewerkt — wel kan gezegd worden er den voornaamsten stoot aan te hebben gegeven — dat Dr. Snouck Hurgronje eenige jaren na het verwerven van den docterstitel in de Semitische taal- en letterkunde zich naar Arabië kon begeven, en bij een langdurig verblijf in Djeddah en Mekka de gegevens verzamelen voor het groote werk «Mekka», ook door ons Instituut uitgegeven, dat zijn naam als buitengewoon geleerde in geheel Europa en Amerika heeft gevestigd.

Zooals niet anders was te verwachten, draalde het Instituut niet bij Dr. Snouck Hurgronje's terugkeer uit Indië — reeds weder een tiental jaren geleden — hem op nieuw uit te noodigen tot het innemen van een zetel in het Bestuur, dat hem bij het uittreden van Prof. Kern met het voorzitterschap bekleedde, totdat voor het laatstverloopen jaar de bepalingen van het Reglement tot een tijdelijk aftreden noopten.

Hetgeen Dr. Snouck Hurgronje voor den bloei en den luister van het Instituut gedaan heeft is zeker niet gering te achten, en wordt met erkentelijkheid herdacht; doch de volle nadruk dient ten deze toch gelegd te worden op het andere punt, dat ik hierboven aanroerde: zijne verdiensten met betrekking tot de studie van taal-, land- en volkenkunde van Ned.-Indië. Hoezeer van bewondering voor het te dien aanzien door Dr. Snouck Hurgronje verrichte doordrongen, gevoel ik zeer goed dat het boven mijn kunnen ligt daarvan een overzicht te geven, dat aan het onderwerp ten volle recht doet wedervaren; en het is niet dan met schroom, dat, nu het gevalt dat ik voor het oogenblik deze plaats inneem, ik daarover eenige woorden spreken zal.

Zooals U allen wel bekend moet zijn, hebben gedurende Dr. Snouck Hurgronje's zeventienjarig verblijf in Indië zijne onderzoekingen bijna alle deelen van den Archipel omvat, waar belangrijke kwesties met betrekking tot de Inlandsche bevolking gerezen waren waarover de Regeering zijn vertrouwden raad wenschte in te winnen; terwijl nimmer door hem werd nagelaten de verzamelde gegevens, voor zoover daarvoor geschikt, ook tot publiek domein te maken, daarbij bijna altijd op de behandelde onderwerpen een verrassend nieuw licht werpend.

Slechts bij één onderdoel van het uitgestrekt gebied waarover ik sprak, doch een zeer belangrijk onderdeel: het noordelijk gedeelte van Sumatra, moge ik een oogenblik langer verwijlen.

Het verblijf van Dr. Snouck Hurgronje in Arabië was eene hoogst gelukkige voorbereiding geweest voor het vervullen van eene belangrijke rol in Atjeh, waar meer dan in de meeste andere streken van den Archipel de Islam vasten wortel geschoten had en sedert eeuwen in voortdurende gemeenschap had gestaan met de bakermat van dat geloof. De vestiging van ons bestuur had er daardoor meer dan gewone moeielijkheden ondervonden, welke niet te boven gekomen konden worden door eene slecht begrepen politiek van zachtheid en toegeven tegenover lieden die voortgingen als vijanden zich te gedragen.

De resultaten der onderzoekingen gedurende een verblijf in het land zelf, onder zijne Inlandsche bewoners levend, met zeldzame opmerkingsgave ingesteld, zijn door Dr. Snouck Hurgronje neergelegd geworden in het U allen welbekend, later ook in het Engelsch vertaald, meesterwerk «De Atjehers», een boek zooals wij nog over geen enkel deel van den Archipel bezaten. Hoog in wetenschappelijke waarde, was de inhoud van dat werk toch ook in het bijzonder gericht op de praktijk; en van algemeene bekendheid is het, dat de daarin vervatte beschouwingen, gegrond op eene diepgaande kennis van het Oostersche volkskarakter, de Regeering geleid hebben tot het volgen der actieve politiek welke — het kon niet anders zijn dan ten koste van zware offers aan beide zijden — de zegenrijke gevolgen gehad heeft waaraan de thans in dit, eertijds zoo woelige, land heerschende rust en orde te danken zijn. Het bezit van een boek als het zooeven genoemde is voor hen die geroepen zijn om dat land te besturen, en daaraan bij voortduring met volle toewijding hunne beste krachten geven, van onschatbare waarde, daar alleen eene grondige kennis van land en volk in staat kan stellen de gewichtige taak te volvoeren, om niet slechts de bevolking te verzoenen met onze overheersching, maar ook haar te brengen tot meerdere welvaart, op te voeren tot hoogere ontwikkeling.

Later is dat boek nog gevolgd geworden door een daarbij aansluitend, eveneens zeer belangrijk werk van dezelfde hand, «Het Gajōland en zijne bewoners», terwijl in eenige edita van het Bataviaasch Genootschap een deel der resultaten is neergelegd van de onderzoekingen door Dr. Snouck Hurgronje ingesteld op het gebied der Atjehsche taal, welker meesterschap hem in dit land evenzeer ten goede was gekomen als dat van de Arabische taal bij het verblijf in de heilige stad der Mohammedanen.

Wie gevreesd mocht hebben dat met Dr. Snouck Hurgronje's vertrek uit Indië een einde zou gekomen zijn aan zijne bemoeiingen in het belang der vermeerdering onzer kennis van het besproken gebied, heeft dat ten onrechte gedaan; want zoodra de gelegenheid daartoe zich aanbood, is door hem alle zorg besteed aan de opleiding van een persoon die zijne taak zou kunnen voortzetten, met het gelukkig gevolg dat eenige jaren geleden Dr. Hoesein Djajadiningrat zijne loopbaan als ambtenaar voor de beoefening der Inlandsche talen is kunnen beginnen met de completeering der kostbare gegevens, reeds vroeger door Dr. Snouck Hurgronje voor de samenstelling van een Atjehsch Woordenboek bijeengebracht, waarvan de publicatie naar alle waarschijnlijkheid zich niet lang meer zal laten wachten. Evenzeer worden door Dr. Snouck Hurgronje krachtig gesteund de pogingen van het Koloniaal Instituut, om van de gelegenheid dat geheel Atjeh thans voor het instellen van onderzoekingen openstaat, gebruik te maken voor de verdere uitbreiding onzer kennis van land en volk.

Een gedeelte van zijn werk in Ned. Indië te zien vervolgd door een hoogbegaafd man van Inlandsche geboorte zal aan Dr. Snouck Hurgronje zeker dubbele voldoening geschonken hebben, omdat dit geheel valt in de richting van zijn in Indië ontstaan en met onverpoosde toewijding nagestreefd ideaal: het verstandig en logisch vooruitbrengen der Inlandsche wereld met behulp der hoogststaande zonen van Indië-zelf.

Hierover sprekend, komt ons vanzelve in de gedachten een van Dr. Snouck Hurgronje's laatste pennevruchten in verband met Indië: de prachtige verhandeling, welke hij in «De Gids» schreef over het werken en streven van den heer van Deventer, zeker het mooiste monument uitmakend dat aan de nagedachtenis van dien anderen onvermoeiden strijder voor de belangen der Inlandsche bevolking van den O. I. Archipel kon worden gewijd.

Nogmaals: een eenigszins volledig overzicht te geven van Dr. Snouck Hurgronje's werken, ook al brengt deze bijzondere gelegenheid al dadelijk mede mij te bepalen tot de koloniën, terwijl de sfeer zijner studiën en publicatiën zooveel verder nog zich uitstrekt, kan niet van mij worden verwacht. De tijd voor zulk een overzicht is trouwens ook nog lang niet aangebroken; want waar Dr. Snouck Hurgronje zooeven nog bereid is bevonden opnieuw in het Bestuur zitting te gaan nemen en we

hem in volle gezondheid en opgewektheid te midden van ons mogen zien, is zeker de verwachting alleszins gerechtigd dat nog vele geschriften van zijne hand zich zullen komen voegen bij de lange reeks, welke reeds verscheen.

Maar het Bestuur heeft vermeend dat wèl alle aanleiding bestaat even te pauseeren, om de betrekkingen welke gedurende een dertigjarig tijdvak tusschen Dr. Snouck Hurgronje en het Instituut bestaan hebben te overzien, hetgeen door hem in dien tijd ter bevordering van het doel van het Instituut verricht is te overwegen; en de conclusie daarvan is, dat wij met volle overtuiging aan Uwe Vergadering het voorstel doen: Prof. Dr. Snouck Hurgronje te benoemen tot Eerelid van het Instituut.»

Het voorstel wordt met acclamatie aangenomen.

Bij de rondvraag of een der aanwezigen nog iets in het midden wenscht te brengen, zegt het nieuwe Eerelid dat hij diep is getroffen door de sympathie en waardeering waarvan uit het voorstel van het Bestuur en uit de hartelijke woorden van den Voorzitter is gebleken en door de instemming waaraan de Vergadering uiting heeft gegeven. Gaarne zal hij den bloei van het Instituut naar vermogen blijven bevorderen.

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

BESTUURSVERGADERING
VAN 18 MAART 1916.

Aanwezig de HH. Liefrinck, Bakhuizen van den Brink, Carpentier Alting, Jonker, Juynboll, Heeres, Vogel, Snouck Hurgronje, IJzerman en Hoetink.

De HH. van Vollenhoven en van Ophuysen zonden bericht van verhindering.

Tot Voorzitter, Ondervoorzitter, Penningmeester en Secretaris worden gekozen de HH. Snouck Hurgronje, Liefrinck, Bakhuizen van den Brink en Hoetink.

De notulen der vergadering van Februari j.l. worden gelezen en goedgekeurd.

Tot leden-donateurs van het Instituut worden benoemd:

de Koloniale Bank te Amsterdam.

de Stoomvaartmaatschappij «Nederland».

de Cultuurmaatschappij der Vorstenlanden (verhoogde bijdrage).

de Rotterdamsche Lloyd.

de Ned.-Indische Gas-Maatschappij.

de Cultuurmaatschappij «Soember Kareng».

de Cultuurmaatschappij «Tjiomas».

de Cultuurmaatschappij «Pagottan».

de Semarangsche Administratiemaatschappij.

de N. V. Soerabajasche Machinenhandel v/h. Becker en C°.

de N. V. Zeehaven en Kolenstation «Sabang».

Tot gewoon lid wordt benoemd, de Heer H. F. E. Visser, den Haag, Celebesstraat 11.

Onder de contribueerende Instellingen worden opgenomen:

de Assurantiemaatschappij «de Nederlanden».

de Cultuurmaatschappij «Kali Tello».

Voor het lidmaatschap heeft bedankt de Heer G. J. ter Poorten, terwijl de leden A. W. F. Idenburg, H. Spakler en Twiss bericht zonden van veranderd adres.

Opnieuw wordt ter tafel gebracht het schrijven van de Commissie van voorbereiding voor de Herdenking van het honderdjarig bestaan van 's Lands Plantentuin, waartoe de Raad van Beheer van het Koloniaal Instituut het initiatief heeft genomen, bij welk schrijven het bestuur van het Instituut wordt aangezocht een gedelegeerde aan te wijzen om het Instituut te vertegenwoordigen in eene commissie ad hoc.

Wordt besloten het afgetreden bestuurslid Prof. Dr. K. Martin uit te noodigen het Instituut in deze te vertegenwoordigen.

Van den waarnemenden Directeur der Kweekschool is bericht ontvangen van de toezending van een postwissel ad f 5.17, ter voldoening van verkochte boekwerken.

Informatie.

Vanwege het Ministerie van Koloniën Afd. F. is gevraagd tegen welke prijzen en in hoeveel tijd het Instituut de levering zal kunnen volbrengen van 7000 exemplaren van het door Dr. H. N. van der Tuuk samengestelde «Maleisch leesboek» en van 500 exemplaren van het door Dr. W. Palmer van den Broek samengestelde Javaansche werkje «Serat kantjil»

In handen van den Secretaris.

Het praeadvies van de Heeren Rouffaer en Vogel in zake de aan Dr. Krom toegedachte opdracht van een handboek samen te stellen over Hindoe-Javasche kunst (zie Not. Febr. jl.) geeft aanleiding tot eene uitvoerige bespreking, waarvan de slotsom is dat de stukken zullen worden aangeboden aan de Commissie van Bijstand voor den Oudheidkundigen dienst, met verzoek om hare medewerking te verleenen.

Het Eerelid Rouffaer heeft eene raming ingediend van de kosten welke het gevolg zullen wezen van de verwezenlijking van het door hem aanhangig gemaakte plan om over te gaan tot de uitgaaf van eene «Bibliotheca-Neerlando Indica».

Wordt besloten dat deze uitgaaf, overeenkomstig de denkbeelden van den Heer Rouffaer, vanwege en voor rekening van het Instituut zal worden ondernomen.

De Heer IJzerman biedt voor de bibliotheek ten geschenke aan een exemplaar van het werk:

«Historia de las missiones qve han hecho los religiosos de la compañia de Iesvs, para predicar el sancto euangelio en la India Oriental, y en los Reynos de la China y Japon.

Escrita por el Padre Luis de Guaman, Religioso de la misma Compañia».

Año 1601. en Alcala. (2 deelen.)

Voor dit kostelijke geschenk zegt de Voorzitter den gever dank.

De Heer Bakhuizen van den Brink:

1° brengt, mede namens den Heer Rouffaer, advies uit over het in hunne handen gestelde opstel van den Heer A. K. A. Gijsberti Hodenpijl: «De moord op den regent van Sumanap op 25 Augustus 1707».

Wordt besloten tot opneming in de «*Bijdragen*».

2° bericht de ontvangst van een schrijven van den Commissaris voor Ned. O. I., Dr. D. A. Rinkes, waarbij wordt kennis gegeven van de overmaking van het saldo zijner rekening, zoomede van de wijze waarop gedurende zijne afwezigheid en tot de terugkomst in Indië van zijn mede-commissaris Dr. G. A. J. Hazeu, de belangen van het Instituut zullen worden behartigd.

Kennisgeving.

De Secretaris:

1° biedt, namens de Heeren Rouffaer en IJzerman, ten geschenke aan, het boekwerk:

Tratados historicos, politicos, ethicos y religiosos de la monarchia de china.

por el P. Maestro Fr. Domingo Fernandez Navarrete.

Año 1676. en Madrid.

Wordt met groote erkentelijkheid voor de bibliotheek aanvaard.

2° toont twee origineele stukken welke bij de catalogiseering van 's Instituuts handschriften zijn voor den dag gekomen, n.l.

a. een door den G.-G. Henrick Brouwer den 11en September 1635 geteekende en gezegelde vergunning «aan Capiteyn Bencon» (den eersten Kapitein der Chineezen te Batavia So Bing-kong) om na gedurende zestien jaren «het ampt van opperhooft der chinesen» te hebben bekleed, naar China te vertrekken.

b. een schrijven «aan den aller doorluchtigsten groot magtigsten en onverwinlijksten Siach Suleiman door de genade Gods Konink van het Wytberoemde Persiaanse Rijk» van den G.-G. Joannes

Camphuijs, dd° 27 September 1685 en ter ordonnantie van den G.-G. en de Raden van India geteekend door A^m v. Riebeeck.

Beide in uitmuntenden staat verkeerende stukken zullen worden neergelegd in de toonkast in de Secretariskamer.

De Voorzitter brengt hulde aan zijn voorganger, den Heer Liefrinck, voor de wijze waarop deze de belangen van het Instituut heeft behartigd.

Voor de bibliotheek zijn nog geschenken ontvangen van de H.H. Dr. E. B. Kielstra, G. P. Rouffaer, P. Noordhoff, H. J. A. Raedt van Oldenbarnevelt, Dr. R. D. M. Verbeek, O. L. Helfrich, A. Le Chatelier en B. Hoetink.

Aan de schenkers is dank betuigd.

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

BESTUURSVERGADERING

VAN 15 APRIL 1916.

Aanwezig de Heeren Snouck Hurgronje (Voorzitter), Liefrinck (Onder-Voorzitter), Bakhuizen van den Brink (Penningmeester), Hoetink (Secretaris), Jonker, van Vollenhoven, IJzerman, Carpentier Alting en Juynboll, terwijl de Heeren van Ophuysen en Vogel bericht zonden van verhindering.

De notulen van de algemeene vergadering en van de bestuursvergadering van 18 Maart j.l. worden gelezen en goedgekeurd.

Worden benoemd tot:

a. lid-donateur: de Droogdok-Maatschappij Tandjong Priok,
de Mij. tot exploitatie van de koffieonderneming Soeka Rame,
» » » » » » » Soember Aroem,
» » » » » » » Kali Kempit,
» » » » » » » Kali Bakar,
» Senembah Maatschappij.

b. gewoon lid:

Mevrouw de Weduwe E. M. van Deventer-Maas.

De Heer Mr. J. W. Sloot, den Haag, Edisonstraat 52.

Aangeteekend wordt dat de adressen zijn veranderd van de leden: J. Tideman, M. Reepmaker, H. K. Jacobs, Mr. Dr. C. Heyman, H. J. Lovink en Mr. C. A. Wienecke.

Worden ter tafel gebracht de volgende stukken:

a. Een extract-besluit van den Minister van Koloniën dd. 28 Maart jl., Afd. F. n° 46, waarbij de levering wordt opgedragen van 7000 exemplaren van het door Dr. H. N. van der Tuuk samengestelde «Maleisch Leesboek», tegen den prijs van f 0.25 per exemplaar en van 450 exemplaren van het door Dr. W. Palmer van den Broek samengestelde Javaansche werkje: «Serat Kantjil», tegen den prijs van f 2 per exemplaar.

De Secretaris bericht dat het noodige is verricht.

b. Eene missive van den Minister van Koloniën van 2 dezer, Afd. A³, n° 3011/40, waarbij het welnemen van het Instituut wordt gevrragd omtrent het denkbeeld om rapporten, verslagen enz., welke door het Encyclopaedisch Bureau van het Bureau voor de bestuurszaken der Buitenbezittingen te Batavia, worden ontvangen en voor een der afdeelingen van het Koloniaal Instituut te Amsterdam van belang worden geacht, voortaan aan dat Instituut toe te zenden, waarmede dan door het Koninklijk Instituut overleg zal kunnen worden gepleegd nopens de wijze waarop in den vervolge de openbaarmaking van de toegezonden bescheiden zal geschieden.

De Voorzitter neemt op zich in overleg te treden met het Koloniaal Instituut en het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap ten einde te bereiken dat de verdeeling van de voor publicatie in aanmerking komende stukken, op den bestaanden voet zal blijven gehandhaafd.

c. Een schrijven van Prof. Dr. K. Martin van 21 Maart jl. houdende kennisgeving dat Z.HoogGeleerde gaarne het Instituut zal vertegenwoordigen bij de herdenking van het honderdjarig bestaan van 's Lands Plantentuin en zitting zal nemen in eene commissie ad hoc (Not. 18 Maart j.l.).

Kennisgeving.

e. Eene circulaire waarbij het Bestuur van het Oostkust van Sumatra-Instituut kennis geeft van de oprichting van deze vereeniging.

Notificatie.

f. Een schrijven van het Eerelid, den Heer G. P. Rouffaer,

van 11 dezer, waarbij hij, in voldoening aan het verzoek van het Bestuur, in overweging geeft de H.H. Prof. Mr. Dr. J. C. G. Jonker, Dr. H. H. Juynboll, Prof. Ch. A. van Ophuysen en Dr. N. J. Krom uit te noodigen om mede zitting te nemen in eene Commissie van Advies voor de uitgaaf van de Bibliotheca Neerlando-Indica.

Wordt besloten deze Commissie in te stellen en de genoemde Heeren te verzoeken daarvan, met den Heer Rouffaer, deel te willen uitmaken, waartoe zich de Heeren Jonker en Juynboll gaarne bereid verklaren.

g. Een schrijven van de Commissie van Bijstand voor den Oudheidkundigen dienst in Ned.-Indië, waarbij zij, onder kennisgeving van het overlijden van het commissie-lid Jhr. Mr. Victor de Stuers en van het uittreden van Prof. Dr. H. Kern, in wiens plaats de Heer J. W. IJzerman tot Voorzitter is gekozen, verzoekt den Heer Mr. G. Vissering uit te noodigen als lid in de Commissie zitting te willen nemen en daarna den Minister van Koloniën in kennis te stellen van de gewijzigde samenstelling der Commissie.

Conform.

h. Een schrijven van het bestuurslid Vogel, waarbij de wensch wordt geuit dat het nemen van eene beslissing in zake de opdracht van de samenstelling der archaeologische beschrijving van den Borobudur, tot de volgende bestuursvergadering zal worden uitgesteld.

Conform.

i. Twee brieven van het lid Schröder, waarbij worden toegezonden eene reeks aanvullingen en correcties, enkele schetskaartjes, benevens registers en bijlagen, — een en ander behoorende tot zijn werk over het eiland Nias —, en het verzoek wordt gedaan in het Rijksarchief de door de Indische Regeering verzonden brieven dd° 15 December 1669 en 31 Januari 1670, en een in den brief naar Padang van 11 Augustus 1669 gelast rapport, te doen opsporen en den inhoud daarvan, voor zooveel wenschelijk, vanwege het Bestuur te laten bewerken.

De Heer IJzerman zal de aangehaalde archiefstukken trachten te vinden; als hem de inhoud belangrijk genoeg voorkomt, daarvan afschriften nemen en die ter hand stellen aan den Secretaris.

Voor de «*Bijdragen*» zijn ingekomen:

1° Prof. Dr. H. Kern: «Oudheidkundig onderzoek in Engelsch-Indië».

Op advies van de Heeren Juynboll en IJzerman wordt besloten tot opneming.

2° Dr. J. de Hullu: «Over den Chinaschen handel der O.-I. Compagnie in de eerste dertig jaar van de 18de eeuw».

In handen gesteld van de Heeren Heeres en Liefrinck.

De Heer Jonker:

1° brengt verslag uit over het in zijne handen gestelde stuk van den Heer A. H. Th. van Es: «De eerste menschen op aarde» (zie Not. Febr. j.l.) dat is gebleken te zijn een overzicht van den inhoud van het Boegineesche heldendicht, La Gahiko, waarvan de tekst (zonder vertaling) is uitgegeven door Prof. B. F. Matthes.

Wordt besloten het handschrift ter beschikking van den inzender te stellen.

2° vraagt, naar aanleiding van een door hem ontvangen schrijven van den Heer Erwin Tresemann wanneer met het drukken van diens ter publicatie aangenomen werk een begin zal kunnen worden gemaakt.

De Secretaris zal, na overleg met den drukker van het Instituut, den Heer Jonker bericht zenden.

3° verzoekt machtiging om aan den Heer Dr. O. Tauern, Freiburg i/B., te berichten, dat de omvang van diens ter publicatie bestemde werk: «die Sprache West-Seram's», onder de bestaande omstandigheden een reden is om met de uitgaaf van zijn arbeid geen haast te maken.

Conform.

De Heer van Vollenhoven vraagt of de door den Heer Rouffaer samengestelde Nota over de agrarische rechtstoestanden der Inlandsche bevolking op Java (aan welke Nota de Heer van Vollenhoven een naschrift zal toevoegen, zie Not. October A° P°) al is gedrukt.

De Secretaris deelt mede dat bedoelde Nota nog niet van den schrijver is terugontvangen.

De Penningmeester verzoekt goed te keuren dat hij in de laatste leening heeft ingeschreven voor f 1000 voor rekening

van het Bibliotheekfonds en voor f 500 voor rekening van het Pensioenfonds; tevens vraagt hij machtiging om in de nieuwe Indische leening in te schrijven voor f 1000.

Conform.

De Secretaris vraagt machtiging tot aankoop van een schrijfmachine.

Conform.

Voor de Bibliotheek zijn geschenken ontvangen van de H.H. J. J. Meyer, H. T. Chateau, S. W. Marous, S. T. Duurvoort en B. Hoetink.

Voor zooveel noodig, is aan de gevers dank betuigd.

Niets meer te verhandelen zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

Bijlage I.

JAARVERSLAG OVER 1915.

Het Bestuur bestond in het afgeloopen jaar uit de H.H. F. A. Liefrinck (Voorzitter), Prof. Mr. C. van Vollenhoven (Onder-Voorzitter), G. P. Rouffaer, Prof. Dr. K. Martin, Mr. G. J. A. van Berckel, Prof. Ch. A. van Ophuysen, Prof. Mr. J. E. Heeres, Dr. H. H. Juynboll, Prof. Mr. Dr. J. C. G. Jonker, Prof. Dr. J. Ph. Vogel, Ch. R. Bakhuizen van den Brink (Penningmeester) en B. Hoetink (Secretaris).

Ingevolge het bepaalde bij art. 8 van het Reglement, zijn de Heeren van Berckel, Martin en Rouffaer aan de beurt van aftreding.

De Adjunct-Secretaris W. C. Muller kweet zich van zijne taak op de bekende loffelijke wijze.

H.H. Commissarissen in Nederlandsch-Indië hebben wederom aanspraak verworven op den dank van het Bestuur, voor de toewijding waarmede zij in het afgeloopen jaar de belangen van het Instituut hebben behartigd.

Op 1 Januari 1916 telde het Instituut:

1 Beschermvrouw (H. M. de Koningin),
30 Buitenlandsche leden,
3 Eere-leden,
75 Leden-donateurs en -donatrices,
14 Contribueerende instellingen,
556 Gewone leden,
2 Correspondeerende leden, en
165 Instellingen waarmede het Instituut door ruiling van werken in verbinding staat.

Sedert de Algemeene Vergadering van 19 Maart 1915 werden benoemd tot gewone leden:

de H.H. A. D. E. Abendanon, E. du Bois, Mr. H. J. Boswijk, D. Brouwer, J. A. H. Bruineman, L. A. Busselaar, Th. A. H.

Claassen, H. H. Dibbets, H. B. F. Engel, F. M. van Exter, Mr. P. H. Fromberg, D. L. Graadt van Roggen, W. Groeneveldt, C. de Groot, J. A. H. Hanozet Gordon, J. J. ten Have, J. W. van den Heuvel, Mr. E. A. B. Hilhorst, W. L. Homans, Mr. J. G. Huijser, H. K. Jacobs, G. A. Kessler, H. M. Kits van Heyningen, H. Kraemer, E. Mansvelt Beck, J. P. Michielsen, J. H. Muller, Dr. G. J. Nieuwenhuis, J. Radersma, G. G. Schrieke, R. M. A. Soorjo Poetro, J. E. Stokvis, J. L. M. Swaab, A. D. Versteegh, C. P. Vijverberg, E. Wellenstein, Mr. P. T. Woesthoff, H. P. Wijnen en de Gewestelijke Bibliotheek te Amboina.

In het afgeloopen jaar ontvingen de daarop rechthebbenden de 3e en 4e aflevering van deel 70, zoomede de 1e en 2e aflevering van deel 71 der Bijdragen; de overige afleveringen van deel 71 zijn afgedrukt.

De registers van den eersten vervolg-catalogus kwamen gereed, zoodat het «1ste Supplement op den Catalogus der Koloniale Bibliotheek», bevattende de aanwinsten sedert de verschijning van dien catalogus in 1908 tot ultimo 1913, thans beschikbaar is.

Voor de leden werden voor den halven handelsprijs verkrijgbaar gesteld de van wege het Instituut uitgegeven werken:

a. de door de Commissie voor het Adatrecht bezorgde Adatrechtbundels X Gemengd en XI Sumatra.

b. het IIIe deel van Prof. H. Kern's Verspreide Geschriften.

c. F. A. Liefrinck, De landsverordeningen der Balische vorsten van Lombok.

Onlangs droeg de Minister van Koloniën aan het Instituut de uitgaaf op van een door het lid E. E. W. G. Schröder samengesteld werk over het eiland Nias. Met het drukken van den lijvigen tekst en met de vervaardiging der talrijke platen is een begin gemaakt; vermoedelijk zal dit werk in 1916 kunnen verschijnen.

De Heer van Erp was door de eischen van den militairen dienst verhinderd veel tijd aan de Boroboedoer-monographie te besteden. De druk der platen is zoover gevorderd dat het derde en laatste gedeelte thans onder handen is.

Omtrent de gewone werkzaamheden van het Bestuur moge worden verwezen naar de gedrukte notulen.

Het *gebouw* blijft voldoen aan de eischen.

De *bibliotheek* werd door geschenken, ruiling en aankoop weder belangrijk uitgebreid; de leeszaal werd gezelliger gemaakt en ook dit jaar goed bezocht.

De balans en de winst- en verliesrekening van den Penningmeester geven de cijfers aangaande de geldmiddelen van het Instituut.

In het vorige jaarverslag werd de vrees geuit dat zoolang het leven niet normaal zou zijn geworden, het aantal onzer leden zou blijven dalen. Inderdaad is in het afgeloopen jaar zelfs het gewone verlies niet door toetreding van nieuwe leden ten volle vergoed en donateurs hebben zich in het geheel niet aangemeld. Een beroep op die leiders en bestuurders van ondernemingen van handel, scheepvaart, landbouw, mijnbouw en nijverheid in onze koloniën, die tot nog toe geen blijk gaven van belangstelling in het streven van het Instituut, moge ten gevolge hebben dat een gering deel van de winsten door hunne bedrijven in onze koloniën afgeworpen, worde besteed om ook hunne ondernemingen tot de bevordering van den arbeid van ons Instituut te doen bijdragen.

Ook in andere kringen zal naar vermeerdering van onze inkomsten moeten worden gezocht.

Bijlage II.

Verkorte Balans op 31 December 1915.

I. *Algemeene kas*:

Kas en kassier	f 28674.73^{5}	Reserve voor uitgave Boro-Boedoer	f 23129.90
Gebouw, van Galenstraat 14.	„ 36000.—	Reserve voor catalogus . .	„ 20.64
Meubilair	memorie.	Geld, geldswaarden en goederen	„ 53134.19^{5}
	f 76284.73^{5}		f 76284.73^{5}

II. *Bibliotheekfonds*:

Kas en kassier	f 236.28	Bibliotheek	f 70000.—
Geschatte waarde der bibliotheek	„ 70000.—	Geld en geldswaarden . . .	„ 24818.90^{5}
Effecten, volgens koers op d°.	„ 28582.62^{5}		
	f 98818.90^{5}		f 98818.90^{5}

III. *Pensioen- en ondersteuningsfonds*:

Kas en kassier	f 277.95	Geld en geldswaarden . .	f 10646.07^{5}
Effecten, volgens koers op d°.	„ 10368.12^{5}		
	f 10646.07^{5}		f 10646.07^{5}

Staat der aanwezige effecten.

Voor I. *Algemeene kas*:

6 certificaten 2½ pCt. N.W.S.	f 3570.—
12 „ 3 „ „	„ 8040.—
	f 11610.—

Voor II. *Bibliotheekfonds*:

5 pandbrieven 4½ pCt. E. N. Scheepsverbandmaatschappij.	f 4337.—
2 aandeelen N.V. Handelscompagnie Padang	„ 1050.—
6 pandbrieven 5 pCt. Holland—La Plata hypotheekbank.	„ 5700.—
5 obl. 4½ pCt. Alg. bank voor zakelijk onderpand . . .	„ 4875.—
5 „ „ „ Nat. bank voor belaste waarden	„ 4000.—
3 „ „ „ Nat. voorschotbank Amsterdam	„ 2250.—
1 pandbrief 4½ pCt. Ned. bankinstelling voor waarden belast met vruchtgebruik enz.	„ 950.—
4 pandbrieven 5 pCt. Amst. Scheepsverbandbank	„ 3920.—
1 schuldbewijs 5 pCt. N. I. leening 1915	„ 500.62^{5}
1 depositobewijs 4 pCt. Ned. Handelmaatschappij	„ 1000.—
	f 28582.62^{5}

Voor III. *Pensioen- en ondersteuningsfonds*:

3 certificaten 3 pCt. N.W.S.	f	2010.—
5 obl. 3 pCt. Amsterdam 1895	„	3762.50
3 „ 4 „ Staatsspoor 1910/11	„	2655.—
1 pandbrief 5 pCt. Holland—La Plata hypotheekbank.	„	950.—
1 „ „ „ Amst. Scheepsverbandbank	„	490.—
1 schuldbewijs 5 pCt. N. I. leening 1915	„	500.62⁵
	f	10368.12⁵

Al de voormelde effecten, behalve het depositobiljet der N. H. M. zijn in openbare bewaargeving bij de Nederlandsche Bank.

Verkorte Winst- en Verliesrekening van de Algemeene Kas.

Saldo ult. Dec. 1914.	f	2664.60	Algemeene kosten	f	2884.46
Reserve ult. Dec. 1914:			Adjunct-secretaris	„	1039.98
a. uitgaaf Boro-Boedoer	„	12606.70	Bijdragen en afzonderlijke werken.	„	31043.46⁵
b. bijwerking catalogus	„	580.64	Tekort van het bibl. fonds.	„	439.47
Contributiën	„	6942.55	Verrekening met Indië	„	12.—
Commissarissen in Indië	„	350.—	Reserve:		
Verkochte boeken	„	3469.47	*a.* uitgaaf Boro-Boedoer	„	23129.90
Interest	„	1152.15	*b.* bijwerking catalogus	„	20.64
Aandeel bibliotheekfonds in alg. onkosten en voor catalogus	„	2328.—	Saldo kas en kassier ult. Dec. 1915.	„	5524.19⁵
2e en 3e storting subsidie Regeering voor uitgaaf Boro-Boedoer.	„	34000.—			
	f	64094.11		f	64094.11

Verkorte Winst- en Verliesrekening van het Bibliotheekfonds.

Saldo ult. Dec. 1914.	f	221.28	Aandeel alg. kosten	f	2128.—
Contributiën van donateurs.	„	2500.—	Catalogus.	„	200.—
Schenking in eens	„	500.—	Beambte	„	523.30
Indisch Genootschap	„	466.—	Boeken, bindwerk enz.	„	1912.79
Renten.	„	1456.61	Brandverzekering	„	72.05
Algemeene kas	„	439.47	Aankoop en bewaarloon effecten	„	510.94
			Saldo in kas op ult. Dec. 1915	„	236.28
	f	5583.36		f	5583.36

Verkorte Winst- en Verliesrekening van het pensioen- en ondersteuningsfonds.

Saldo ult. Dec. 1914	f	327.35	Aankoop en bewaarloon effecten	f	496.—
Renten	„	446.60	Saldo in kas op ult. Dec. 1915	„	277.95
	f	773.95		f	773.95

BESTUURSVERGADERING
VAN 20 MEI 1916.

Aanwezig de Heeren Snouck Hurgronje (Voorzitter), Liefrinck (Onder-Voorzitter), Bakhuizen van den Brink (Penningmeester), Hoetink (Secretaris), Vogel, IJzerman, Heeres, Juynboll en Carpentier Alting.

De Heeren van Vollenhoven, van Ophuysen en Jonker gaven kennis verhinderd te zijn.

De notulen van de bestuursvergadering van 15 April jl. worden gelezen en goedgekeurd.

Worden benoemd:
tot donateur, de Maatschappij tot exploitatie van de suikeronderneming «Djatie»,
tot gewoon lid, de Heer R. J. Lette.

Aanteekening zal worden gehouden van het bedanken van de leden M. Latif, Mr. J. W. Andries en P. van Duijn,
van het overlijden van de leden R. van Eck en B. L. Gompertz, en
van de adresverandering van de leden A. J. C. van Kerckhoff en J. van Hecht Muntingh Napjus.

Ter tafel worden gebracht:

1° eene missive van den Minister van Koloniën dd. 3 dezer afd. A[1] N° 3832/24, waarbij wordt kennis gegeven dat het dezerzijds gedaan voorstel om Dr. Krom, onder toekenning van een tweejarig verlof onder genot van verlofstractement, te belasten met de samenstelling van een samenvattend werk over de Hindoe-Javaansche kunst, met een ondersteunend advies bij de Indische Regeering is voorgebracht.

De Secretaris deelt mede dat Dr. Krom hiervan is verwittigd.

2° eene missive van den Minister van Koloniën dd. 5 dezer, afdeeling A^2, N° 3919/47, houdende mededeeling dat in den vervolge op den ouden voet zal worden voortgegaan met de verstrekking van voor openbaarmaking geschikte bescheiden, aan de redactie van de Bijdragen.

Notificatie.

3° een schrijven van Mr. G. Vissering, dd. 20 April jl. waarbij wordt gemeld dat hij gaarne zitting zal nemen als lid in de Commissie van Bijstand voor den oudheidkundigen dienst in Nederlandsch-Indië.

4° een brief van de Directie van het Bat. Gen. van K. en W. dd. 10 Maart jl. waarbij de ontvangst wordt erkend van het aangevraagde handschrift. (Zie Notulen Nov. 1915).

Eene kennisgeving (van den Heer Émile Senart) van het overlijden op 15 April jl. van het buitenlandsche lid van het Instituut, den Heer A. Barth.

Zal met een brief van rouwbeklag worden beantwoord.

Voor de «Bijdragen» is ontvangen een opstel van het Eerelid Prof. Dr. H. Kern: «Yawana als naam van Annam».

Overeenkomstig het praeadvies van de Heeren Snouck Hurgronje en IJzerman wordt tot opneming in de «Bijdragen» besloten.

Eveneens is bij schrijven van 13 April jl. ter beschikking van het Bestuur gesteld een door den Heer J. van Moll samengestelde verhandeling over de beroepen en bedrijven der Inlanders in de afdeeling Tjomal.

In handen gesteld van de Heeren Liefrinck en IJzerman.

De Heer Vogel bespreekt de aan Dr. Krom toegedachte opdracht (zie Notulen April jl.) tot samenstelling van de archaeologische beschrijving van den Båråboedoer en zet uiteen hoe, naar zijne opvatting, deze taak zal behooren te worden uitgevoerd. Zijne zienswijze is dat niet kan worden volstaan met eene iconografische beschrijving aan de hand van hetgeen op het oogenblik wetenschappelijk vaststaat, maar dat zal moeten worden nagegaan, door bestudeering van de Sanscriet-,

de Tibetaansche en de Chineesche literatuur, of deze wellicht gegevens bevatten waardoor eene verklaring mogelijk wordt van die reliefs, welke tot nog toe onverklaard zijn moeten blijven.

Na uitvoerige beraadslaging en nadat Prof. Vogel op zich heeft genomen zijne aandacht te wijden aan het zoeken naar nieuwe bronnen voor de verklaring van de reliefs van den Bârâboedoer, wordt besloten:

1° aan Dr. N. J. Krom op te dragen de samenstelling van de archaeologische beschrijving van den Bârâboedoer (in Nederlandschen en Engelschen tekst) welke beschrijving deel zal uitmaken van de door het Koninklijk Instituut uit te geven Bârâboedoer-monografie.

2° voor dien arbeid aan Dr. Krom toe te kennen het daarvoor vastgestelde honorarium van f 5000, in maandelijksche termijnen van f 200, gerekend van 16 April jl.

De Heer IJzerman deelt mede dat hij aan den Secretaris eene nota heeft ter hand gesteld, waarin wordt vermeld wat hij in het Rijksarchief heeft aangetroffen van de bescheiden door het lid Schröder, schrijver van een werk over het eiland Nias, aangegeven (zie Notulen April jl.).

De Voorzitter zegt den Heer IJzerman dank voor zijne welwillendheid.

De Heer Heeres stelt, mede namens den Heer Liefrinck, voor om het opstel van den Heer Dr. J. de Hullu «Over den Chinaschen handel der O. I. Compagnie in de eerste dertig jaar van de 18e eeuw» (zie Notulen April jl.) in de «Bijdragen» op te nemen.

Overeenkomstig dit praeadvies wordt besloten; terwijl tevens aan den Secretaris wordt opgedragen met den Schrijver in overleg te treden over eene voortzetting van diens arbeid en eenige opmerkingen te bespreken waartoe zijne verhandeling aanleiding heeft gegeven.

De Heer Juynboll biedt voor de «Bijdragen» aan zijn opstel, «Eene merkwaardige plaats uit den Korawâçrama».

Overeenkomstig het praeadvies van de Heeren Snouck Hurgronje en IJzerman wordt besloten tot plaatsing.

Voor de Bibliotheek zijn geschenken ontvangen van Mej. O. Mühlenfeld en van de Heeren G. P. Rouffaer, A. Mühlenfeld,

Jhr. I. P. C. Graafland, W. C. van Gelder, D. J. Aalbers, Dr. E. B. Kielstra, Dr. H. H. Juynboll, Dr. Z. Kamerling, Dr. F. W. T. Hunger, Prof. Dr. J. F. Niermeyer, Raden Dr. Hoesein Djajadiningrat en B. Hoetink.

Aan de gevers is, voor zooveel noodig, dank betuigd.

Niets meer aan de orde zijnde sluit de Voorzitter de Vergadering.

BESTUURSVERGADERING
VAN 17 JUNI 1916.

Aanwezig de Heeren Snouck Hurgronje (Voorzitter), Liefrinck (Onder-Voorzitter). Hoetink (Secretaris), Juynboll, Vogel, Jonker en IJzerman.

De overige bestuursleden gaven bericht verhinderd te wezen de vergadering bij te wonen.

De notulen van de bestuursvergadering van 20 Mei jl. worden gelezen en goedgekeurd.

Worden benoemd tot gewoon lid, met ingang van 1 Juli a. s.:
de Heer A. H. Bennewitz en
Mej. Dr. H. Schagen van Soelen.

Voor het lidmaatschap hebben bedankt de leden Brautigam, Heyman, Lovink, Rink en Witkamp.

Van verandering van adres gaven kennis, de leden Kristensen, Blagden en Hotz.

Ontvangen een schrijven van Dr. N. J. Krom waarbij hij de hem verleende opdracht (zie Notulen Mei jl.) aanvaardt, onder mededeeling dat hij bij het bepalen van den tijd van twee jaren uitsluitend den Nederlandschen tekst op het oog heeft gehad, dat de Engelsche vertaling eerst zal kunnen worden gemaakt nadat die tekst persklaar zal wezen en dat hij voor de vertaling de wetenschappelijke verantwoordelijkheid niet wenscht te dragen.

Naar aanleiding van het door den Heer Krom gemaakte voorbehoud omtrent de Engelsche vertaling, wordt besloten $\frac{1}{5}$ van het honorarium te reserveeren, ten einde uit het beschikbaar blijvende bedrag de kosten te kunnen bestrijden van de Engelsche vertaling, als die vanwege het Instituut zal blijken te moeten worden bezorgd.

In verband met een herhaaldelijk door het Eerelid Prof. Kern aan den Voorzitter te kennen gegeven wensch, brengt deze de vraag ter sprake op welke wijze de uitgave van Prof. Kern's «Verspreide Geschriften» zal kunnen worden bespoedigd.

De onder-Voorzitter zal daaromtrent in overleg treden met den Heer Rouffaer, die de rangschikking dier Geschriften heeft op zich genomen.

Mede namens den Heer IJzerman, stelt de Heer Liefrinck voor geen gebruik te maken van het aanbod van den Heer J. C. T. A. van Moll om diens verhandeling over de beroepen en bedrijven der Inlanders in de afdeeling Tjomal in de «Bijdragen» op te nemen, aangezien deze arbeid niet valt binnen den kring waarin het Instituut zich beweegt.

Conform.

De Heer Vogel wijst op eene kleine onjuistheid in de feitelijke voorstelling welke de Heer IJzerman in de vorige vergadering heeft gegeven bij de bespreking van de vraag door wien de beschrijving van den Boroboedoer, in het Engelsch zal kunnen worden vertaald.

De Heer IJzerman neemt gaarne aan dat hij omtrent dit aangelegen punt verkeerd is ingelicht geweest.

De Secretaris:

1° brengt verslag uit over zijn onderhoud met het lid Dr. J. de Hullu (zie Notulen Mei jl.)

2° vraagt of een door hem ter tafel gebracht Javaansch handschrift in aanmerking komt om voor het Instituut te worden aangekocht.

De eigenaar zal worden verwezen naar Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje.

Voor de Bibliotheek zijn geschenken ontvangen van de Heeren: Raden Mas Noto Soeroto, Dr. J. P. Kleiweg de Zwaan, Mr. P. H. Fromberg, Dr. H. C. Prinsen Geerligs, Dr. W. Roepke, H. Frijling, Dr. H. Breitenstein, G. E. Huffnagel, Dr. Z. Kamerling en B. Hoetink.

Voor zooveel noodig, is aan de schenkers dank gezegd.

Niets meer te behandelen zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

BESTUURSVERGADERING
VAN 16 SEPTEMBER 1916.

Aanwezig de Heeren Snouck Hurgronje (Voorzitter), Bakhuizen van den Brink (Penningmeester), Hoetink (Secretaris), Vogel, van Vollenhoven, IJzerman, Juynboll, Carpentier Alting en van Ophuysen.

De Heeren Liefrinck, Heeres en Jonker gaven kennis verhinderd te wezen de vergadering bij te wonen.

De notulen van de bestuursvergadering van 17 Juni jl. worden gelezen en goedgekeurd.

Aangeteekend wordt dat het lid-donateur M. J. Tiele zijne jaarlijksche bijdrage heeft verdubbeld.

Worden benoemd:

a. tot leden donateurs:

Z. E. Mr. J. P. Graaf van Limburg Stirum,

de Kultuur M[ij] Parakan Salak,

de Kultuur M[ij] Pasir Nangka.

b. tot gewone leden, de Heeren:

B. Wieringa, P. W. J. Bischoff, H. A. Hoezoo, Mr. A. J. A. Bake, Mr. L. J. C. Kasteleyn, Mr. Dr. C. C. Dikema, J. G. L. Houthuysen, Mr. Th. W. Sonneveld, Mr. G. W. Nyhuis, Mr. Dr. J. Jongeneel en F. H. G. J. van Leeuwen.

c. tot contribueerende instelling:
het leesgezelschap «Elck wat wils» te Toeloengagoeng (Kediri).

Voor het lidmaatschap hebben bedankt de leden Dr. E. C. Godée Molsbergen, G. W. F. de Vos, H. J. D. van Lier en D. L. Graadt van Roggen, terwijl zijn overleden het lid-donateur J. Krol en de gewone leden C. A. den Tex en A. Kruyt.

Van verandering van adres gaven kennis de Heeren J. W. Romswinckel, E. E. W. G. Schröder, E. S. de Klerck, G. W. W. C. Baron van Höevell tot Nijenhuis, H. Kraemer, Mr. W. Fuchter, P. Reineke, J. H. Muller en L. J. Lambach.

Bij missive G. S. dd. 6 Juni jl. N° 1412 deelt de Indische Regeering mede dat noch de memorie van overgave van den gewezen Civielen Gezaghebber van Banggai A. de Jong, noch een uittreksel daaruit thans voor publicatie in aanmerking kan komen. (Zie Not. Juni 1915).
Kennisgeving.

De Secretaris-Generaal bij het Dep[t] v. Koloniën deelt bij zijn schrijven van 14 dezer Afd. A[1] N° 7526/7 namens den Minister mede dat volgens telegrafisch bericht van den Gouverneur-Generaal van Ned. Indië aan Dr. N. J. Krom eene opdracht is verstrekt voor de samenstelling van een samenvattend werk over de Hindoe-Javaansche kunst. (Zie Not. Mei 1916) terwijl bijzonderheden omtrent deze opdracht worden toegezegd zoodra de ter zake handelende Indische stukken zullen zijn ontvangen.
Kennisgeving.

In zijn aan het Bestuur van het Instituut en aan het Hoofdbestuur van het Algemeen Nederlandsch Verbond gericht schrijven van 25 Mei jl. N° 1541, betuigt de Gouverneur van Curaçao zijne instemming met de denkbeelden van de Heeren Rouffaer, van Vollenhoven en Schoch omtrent de oprichting van eene bibliotheek met leeszaal op die plaats (Notulen Oct. 1915). In verband echter met de tijdsomstandigheden, welke alleen direct noodzakelijke uitgaven toelaten, komt het den Gouverneur wenschelijk voor om voorloopig alleen de duplicaten welke het Instituut uit zijne boekerij zou willen afstaan, ter beschikking

te stellen van het Bestuur van de groep Nederlandsche Antillen van het A. N. V. en de stichting van een leeszaal tot later uit te stellen.

Uit het bijgevoegde afschrift van een aan den Gouverneur gericht schrijven van het laatstgenoemde Bestuur blijkt van zijne bereidwilligheid voor de stichting van eene centrale bibliotheek met leeszaal te Curaçao geldelijk te steunen en tot de instandhouding daarvan mede te werken.

Wordt besloten deze stukken ter kennisneming aan te bieden aan het Hoofdbestuur van het Alg. Nederl. Verbond met verzoek zijne meening ter zake te willen kenbaar maken en onder mededeeling dat, naar het oordeel van het Bestuur van het Instituut, alleen dan boeken naar Curaçao zullen kunnen worden gezonden als blijkt dat een of ander daar gevestigd lichaam bereid is eene bibliotheek te stichten en daardoor een redelijke waarborg zal bestaan dat de toezending van boeken aan het beoogde doel zal blijven beantwoorden.

In zijn aan den Minister van Koloniën gericht schrijven van 24 Juli jl. N° 1158, brengt de Italiaansche Gezant alhier den wensch over van den Italiaanschen Minister van Koloniën om de Bijdragen van het Instituut en den Catalogus van de Koloniale Bibliotheek te ontvangen, waarvoor de toezending wordt toegezegd van de periodieke uitgaven van het Ministerie van Koloniën te Rome.

Aan den Gezant zullen worden aangeboden een exemplaar van den Catalogus, en de Bijdragen van het loopende jaar; bovendien zal het Italiaansche Ministerie van Koloniën worden geplaatst op de lijst van Instellingen waarmede het Instituut in ruilverkeer staat.

Eveneens wordt besloten in ruilverkeer te treden met de Bibliotheek der Technische Hoogeschool en 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie, ter verkrijging van de proefschriften van hen die aan de Delftsche Hoogeschool den doctorsgraad verkrijgen en van de Zoölogische Mededeelingen welke door voornoemd Museum worden uitgegeven.

Bij eene circulaire dd. 1 Juli jl. van den Raad van Bestuur van het onlangs opgerichte instituut «Volksuniversiteit», wordt

gevraagd of het Koninklijk Instituut als lid wenscht toe te treden.

Wordt besloten mede te deelen dat het Instituut zich moet bepalen tot het betuigen van zijne sympathie.

Bij zijn schrijven van 14 Juli jl. bericht Dr. N. J. Krom geen bezwaar te hebben tegen den door het Bestuur van het Instituut genomen maatregel betrekkelijk het honorarium, bestemd voor de Engelsche vertaling van de archaeologische beschrijving van den Boroboedoer.

Kennisgeving.

Voor de «Bijdragen» zijn ontvangen:

a. van het Eerelid Dr. H. Kern: Zang I en II van 't Oud-Javaansche Rāmāyana in vertaling.

Op advies van de Heeren Snouck Hurgronje en Juynboll wordt tot opneming besloten.

b. door tusschenkomst van den Heer van Vollenhoven, eene door iemand die onbekend wenscht te blijven samengestelde Nota over «Hoofdenverkiezing bij boschnegers in Suriname».

Op advies van de Heeren Vogel en IJzerman wordt tot opneming besloten.

De Heer van Vollenhoven stelt voor den handelsprijs van den Adatrechtbundel XII te stellen op f 4.

Conform.

Opnieuw komt ter sprake de wenschelijkheid om de verschijning van Prof. Kern's «Verspreide geschriften» te bespoedigen.

De slotsom der besprekingen is eene opdracht aan den Secretaris om den drukker van het Instituut aan te zeggen dat wanneer hij een proef zal hebben ontvangen waarop Prof. Kern zijn imprimatur zal hebben gesteld, uiterlijk na drie dagen tot het afdrukken zal moeten worden overgegaan.

Voor de Bibliotheek zijn geschenken ontvangen van de H.H.:

Dr. J. P. Kleiweg de Zwaan, H. M. Kits van Heyningen, B. Hoetink, G. P. Rouffaer, Dr. J. F. Steenhuis, Mr. F. M. van Asbeck, J. H. de Bussy, P. J. F. van Heutsz, Dr. A. J. Kluyver, R. M. Noto Soeroto, Dr. E. B. Kielstra, Dr. H. Blink, Dr. H.

Breitenstein, J. A. Loebèr Jr., Dr. H. F. C. ten Kate, E. C. Abendanon, Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje, P. van Genderen Stort, H. H. van Kol, J. H. Blinde, R. M. A. Soorjo Poetro, P. R. A. Meerkamp van Embden, W. J. M. Michielsen, G. Jonckbloet, J. F. L. de Balbian Verster, Dr. R. Brandstetter, M. Hamerster, P. V. van Stein Callenfels, S. A. Reitsma, W. Nyhoff, L. J. van Wijk.

Aan de schenkers is dank betuigd.

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

DE VOORNAAMWOORDEN IN HET BOLAÄNG MONGONDOWSCH.

DOOR W. DUNNEBIER.

I. Persoonlijke voornaamwoorden.

Deze zijn in hun eenvoudigsten vorm:

akoeoi, ik; ikow of iko, gij; sia, hij, zij;

kita, wij (inclusief); moïkow of moïko, gijlieden; mosia, zijlieden;

kami, wij (exclusief); kamoe, gijlieden; taja of tara, zijlieden.

Beleefdheidshalve wordt voor «akoeoi» en «kami» weleens «kita» gebruikt. De aangesprokene begrijpt dan heel goed, dat hij er in werkelijkheid toch buiten staat.

Voor den 2[en] persoon enkelv. hoort men zoowel ikow als iko; het eerste in de meeste dorpen van het district Pasi en het tweede vooral in het district Lolajan. Ook bij andere woorden eindigend op -ow valt ditzelfde verschil waar te nemen, bijv. makow en mako.

Kita wordt gebruikt als de aangesproken persoon is ingesloten en kami als deze is uitgesloten.

Wanneer bij den 1[en] pers. meerv. het aantal personen wordt genoemd, dan krijgt, wanneer er slechts twee zijn, kita, -da en kami -nda, [dit -da, -nda is verkorting van doea, indoea] achtergevoegd, waardoor dus de vormen ontstaan: kitada en kaminda.

Wij drieën, wij vieren enz. wordt weergegeven door: kita in toloe, kami in toloe; kita in opat, kami in opat; enz.

Bestaat de 2[e] pers. meerv. uit twee, dan wordt eveneens -nda gebezigd, maar hier valt tevens waar te nemen, dat zoodra het aantal personen wordt vermeld, «moïkow» of «moïko» wordt vervangen door het overigens niet gebruikelijke «kamoe».

Voor «gij tweeën» hoort men dan ook niet «moïkonda», maar «kamoenda»; gij drieën wordt niet «moïko(w) in toļoe» maar: kamoe in toļoe; gij vieren wordt niet «moïko(w) in opat», maar: kamoe in opat; enz.

De dualis van den 3en pers. wordt niet met -da of -nda gevormd, maar met den volledigen vorm van het telwoord doea, terwijl dan tevens «mosia» wordt vervangen door «taja» of «tara». Zij tweeën wordt dus niet «mosianda» of «mosia in doea», maar: taja doea, of tara doea (ook tweetal); zij drieën: taja toļoe, of: tara toļoe (ook drietal); zij vieren: taja opat, of: tara opat (ook viertal); enz.

Het komt mij voor dat taja (tara) aanduidt, dat de door het volgend telwoord uitgedrukte hoeveelheid of aantal bij elkaar behoort, te zamen is (zie taha in Sang. Spraakk. blz. 77) en daarom met «zij» of «deze», of met «-tal» kan worden weergegeven; taja (tara) is dus een oneigenlijk pers. v. n. w.

Worden beide personen van den dualis van den 3en pers. met name genoemd, dan worden deze met «taja doea i» aan elkaar gekoppeld, b.v. ki Arepeg taja doea i Boeako. In dit geval is «taja doea» moeilijk te vertalen met «zij tweeën», is beter weer te geven door «metgezel» ook wel alleen «met» of: twee-uitmakende met. De op doea volgende i is de genitiefvorm van het o. m. voor eigennamen gebezigde lidwoord ki (zie blz. 41 v. v.) maar doet ook dienst als aanwijzer, wijst dus heen naar dengene, die met den reeds genoemde, het tweetal vormt, uitmaakt.

De boven vermelde uitdrukking kan derhalve worden overgezet met: Arepeg, de metgezel van Boeako, of: A. een tweetal vormend met B.

Wanneer uit voorafgaande zinnen reeds bekend is, of uit het verband blijkt, wie de één is, dan wordt alleen de tweede vermeld, bijv.: taja doea i ama'nja.

In het verhaal, waarin deze uitdrukking voorkomt, is de persoon die met zijn vader hier een tweetal vormt, herhaaldelijk genoemd, maar al was dit niet het geval, dan zou door de bepaling of omschrijving «zijn vader» toch reeds voldoende duidelijk zijn, dat hier van zoon èn vader sprake is, met taja doea geen ander tweetal kan bedoeld zijn dan zij. We zouden taja doea i ama'nja dan ook kunnen vertalen door: zij tweeën, (de zoon) met zijn vader.

De pers. v. n. w., zooals deze boven zijn vermeld, dus in hun eenvoudigsten vorm, komen bijna uitsluitend te staan vóór een werkwoord; vaak openen zij den zin waarvan zij steeds het onderwerp vormen. Op een enkele uitzondering zal zoo aanstonds worden gewezen. Gaat het echter vrijwel op, dat slechts in het genoemde geval de pers. v. n. w. onveranderd blijven, niet minder algemeen geldend is de regel: wanneer een pers. v.n.w. wordt voorafgegaan — 't zij onmiddellijk of niet — door een werkwoord, of bepaling ervan, dan krijgt het i(n, n g) voor zich.

Hierdoor ontstaan de navolgende vormen:

i akoeoi of in akoeoi, i iko(w) of in iko(w), i sia of in sia.
i(ng)kita, i(n) moïko(w), i(n) mosia,
i(ng)kami, i(ng)kamoe, in taja (tara).

Hierbij valt op te merken dat de i niet altijd zuiver genasaleerd wordt (soms n voor m en k-) en 2[e] dat deze al of niet genasaleerde i wel eens wordt weggelaten, vooral na woorden die eindigen op i. Soms herinnert een overgebleven nasaal er nog aan, dat zij er is geweest of behoorde te zijn, maar is ook dit niet het geval, dan hebben we de uitzondering, waarover zooeven werd gesproken, nl. dat een pers. v. n. w. zonder eenig toevoegsel nà een werkw. komt te staan. Eindigt het voorafgaand woord niet op i en wordt i toch niet gebezigd voor 't pers. v.n.w. dan hebben we aan slordige uitspraak te denken.

Wat de kracht of beteekenis van deze voor de pers. v.n.w. gevoegde i betreft, zij geeft te kennen een zekeren nadruk, in 't Holl. weer te geven met den klemtoon, maar bovenal wil zij aanduiden dat het volgend pers. v. n. w. met het w. w. of ander zindeel(?) in betrekking staat, er bij behoort; m. a. w. i wijst aan wie met de werking te maken heeft, wie ze verricht of wie ze ondergaat. Zoo zou b. v. «mongaan in akoeoi» ik eet, te vertalen zijn met: ik ben het, die met de handeling eten in betrekking sta, ze verricht. Ook in dit geval heeft i dus nadrukkelijke kracht, maar de aanwijzende is naar mijne meening overheerschend.

Daar, zooals werd gezegd, de met i(n) gevormde pers. v.n.w. — in 't algemeen gesproken — nimmer een zin beginnen [1], steeds

[1] Bezigt men met eenigen nadruk het pers. v.n.w., of wil men bepaald te kennen geven: wat betreft, wat (mij enz.) aangaat, dan worden de vormen met i wèl gebruikt aan het begin van den zin.

na het w.w., w.w. bepaling of ander zindeel, voorkomen, mogen we hieruit misschien afleiden, dat de Mongondower behoefte had aan het o. m. verbindings- of koppelwoordje i, waarmee hij de onderlinge betrekking der met elkaar in verband staande woorden wat inniger maakte.

Vaak is de beteekenis van i zoo ongeveer weer te geven met «namelijk», «en wel», «wat betreft».

[Hoe i(n) ook een voor zelfst. n.w. zeer veel gebruikt lidwoord en nominatiefteeken is, als betrekkelijk v. n. w. enz. voorkomt, en hoe de aanwijzende kracht er van overal uitkomt bij de passieve zinsconstructie, zie daarvoor blz. 42 v.v.]

Andere vormen der pers. v.n.w. zijn:

i nako',	i nimoe,	i nia.
i naton,	i monimoe,	i monia.
i nami,	i namoe,	i naja, i nara.

We zouden deze als genitiefvormen kunnen beschouwen, vooral daar die voor het meervoud, dus inaton enz. soms ook wel als zoodanig voorkomen (zie blz. 34), en derhalve vertalen met: van mij, van u, enz. maar dit geeft toch niet immer geheel de beteekenis weer; juister is ze over te zetten met: (de) het mijne, het uwe, het zijne, enz. of: het is van mij, het is van u, het is van hem, enz. maar vooral: dat, die van mij, van u, van hem, enz.

Hier is i bepaald als betrekkelijk v.n.w. te beschouwen, want het doelt op een al of niet genoemd iets. De aanwijzende kracht van i treedt hier dus op den achtergrond. (Zie ook blz. 40).

i nako enz. worden ook heel vaak verbonden met het woordje kai: volgens, volgens het zeggen of de gedachte van . . . . ., waarbij echter de twee i's veelal samensmelten, ja bij zeer slordige uitspraak heelemaal niet worden gehoord. Men krijgt dus: kai (i) nako', kai (i) nimoe, kai (i) nia enz.: volgens mij, u, hem; naar mijne, uwe, zijne gedachten; volgens het zeggen van mij, u, hem; ik, gij, hij zei; 't woord dat van mij, u, hem was (is), enz.

Zie het Tontb. kine, Mol. Mal. kata.

Kainako' enz. leidt veelal de directe rede in.

De datief, locatief en ook wel de accusatief der pers. v.n.w. worden door het voorzetsel ko, soms kon, aangeduid, hetwelk

voor de laatstgenoemde vormen wordt geplaatst. Men heeft dus:

ko i nako', ... aan mij, bij, op mij enz. mij;
ko i nimoe, . . . » u, » » u » u;
ko i nia, ... » hem, » » hem » hem;
ko i naton, ... » ons, » » ons » ons;
ko i nami, ... » ons (excl.) ons » ons;
ko i monimoe, . . » ulieden, bij, op ulied. » ulieden,
ko i namoe, . . . » » » » » » »
ko i monia, . . . » hen, hun, » hen » hen;
ko i naja, ko i nara, » hen, hun, bij, op hen, enz. hen.

Ook hier heeft i aanwijzende kracht, legt verband tusschen het voorzetsel ko en 't pers. v.n.w.

Wanneer bij den passieven werkwoordsvorm de verrichter door een pers. v.n.w. wordt aangeduid, dan worden hiervoor gebezigd de vormen: -koe, door mij, of: ik; -moe, door u, u; -ēa of -nja [-ēa komt na woorden met gesloten eindlettergrepen, en -nja na geheel opene en half geslotene. Niet altijd en in alle plaatsen wordt dit verschil in acht genomen, vooral niet door de jongeren; -ēa is een tweeklank, waarin veel meer de ē dan de a wordt gehoord. Vaak hoort men ook iets van een j meeklinken, heel eventjes slechts. Dit -ēa -jēa is een nevenvorm naast -nia en -nja; nia zelf heb ik tot nu toe nog slechts onverminkt aangetroffen in i nia, ko i nia en kainia volgens hem, volgens zijn zeggen). Zie Med. N. Z. G. 55, blz. 103.];

-naton, -monimoe, -monia,
-nami, -namoe, -naja, -nara.

Als wij den passieven vorm ook in het Holl. willen behouden, moeten wij deze vormen der pers. v. n. w. vertalen met: (door) mij, (door) u, (door) hem, enz., en anders gewoon met: ik, gij, hij, enz.

Zij worden gewoonlijk als suffixen direct aan het werkwoord gehecht, maar is dit laatste van een enclitisch woordje voorzien, dan komen ze eerst daarna. Is de sluitconsonant van een woord waaraan -koe wordt gehecht, een -n, dan wordt deze veelal gehoord als -ng. Voor de duidelijkheid zullen wij echter -n blijven schrijven. Soms staan ze ook vóór het werkwoord, d. w. z. ze worden dan niet als praefixen voorgevoegd, doch sommige woorden b. v. maja', mai, dait, taaoe, bali', tantoe', hebben de eigenschap van het gewoonlijk aan het

werkwoord gehechte pers. v.n.w. tot zich te trekken. (zie hiervoor onder de voorbeelden op blz. 8, 11, 14, v. v.)

De hier genoemde pers. v.n.w. komen, wat den vorm betreft, geheel overeen met de bezittelijke v.n.w. zie blz. 34 v.v. En daar het me toeschijnt dat voor het begrip van een Mongondower een passief geconstrueerd werkw. een naamwoord is, zou het «subjectief-passief» evengoed kunnen worden weergegeven door een werkwoord plus pers. v.n.w. als met een naamwoord plus bezittelijk v.n.w.

Wanneer een pers. v. n. w. met zeer grooten nadruk wordt gebezigd, men vooral wil doen uitkomen, dat de bedoelde persoon (personen) degeen is, die iets heeft gedaan, doet of zal doen en geen ander, dan wordt het herhaald en krijgt gewoonlijk -ka achtergevoegd, welk woordje met: toch, alleen, slechts, is te vertalen.

akoe-akoeoi-ka, . . . ik, ik alleen (geen ander).
iko-iko-ka, ... gij, gij toch (zijt het).
sia-sia-ka, ... hij, (en niemand anders).
kita-kita-ka, ... wij alleen, wij slechts.
kami-kami-ka, ... wij alleen, wij slechts.
moïko-iko-ka, ... gijlieden toch.
mosia-sia-ka, ... zij toch.

Om te kennen te geven dat iemand geheel alleen is, wordt achter het herhaalde pers. v. n. w. «minta» (één) gevoegd, bijv. sia-sia minta: hij geheel alleen, «hij in zijn eentje».

Ook de andere vormen der pers. v.n.w. kunnen herhaald worden, bijv.

i nako-nako', ko i nako-nako'.
i nimoe-nimoe, ko i nimoe-nimoe.
i nia-nia, ko i nia-nia.

Als aanvulling op het boven meegedeelde volgt hier een reeks volzinnen, waarin van de verschillende vormen der pers. v.n.w. achtereenvolgens voorbeelden zijn te vinden.

AKOEOI.

1. Ambe, akoeoi-pa in dia' pinongapin: (nou vriend) ik ben er nog niet bijgerekend.
2. Sim ba akoeoi motoebag: want dan zal ik antwoorden.
3. Tonga' akoeoi mongiloentoeng ing kajoe: maar ik volg de toppen der boomen.

4. Naaia akoeoi, koejajoet, i moliga-ligai: nu ben ik, schelpdier, de vlugste.
5. Mani' akoeoi mosioeg-pa konaaia: 't is beter dat ik hier even ga slapen.
6. Aka akoeoi mopatoe', ki abo' doman i(n) mopatoe', aka akoeoi motonow, ki abo' doman i(n) motonow; als ik warm ben, ook de prins, die zal warm zijn; als ik koud ben, ook de prins, die zal koud zijn.
7. Bo akoeoi i simindog konaa: en ik, die ga hier staan.
8. Akoeoi dia' motaaoe loemajoeg: (want) ik kan niet vliegen.
9. Tonga' akoeoi bolai? (ben) ik alleen maar een aap?
10. Deeman-bi' akoeoi ki Aboenawati, akoeoi aindon inakaean: ik ben heusch A. niet, ik ben (door hem) bedrogen.

I(N) AKOEOI.

1. Dika-pa, ambe, domokon inakoeoi: wacht nog eventjes, he! met me te pakken.
2. Dia'-don lalat nongaan in akoeoi: ik heb in 't geheel niet (heelemaal niet) gegeten.
3. Moöndok in akoeoi: ik ben bang.
4. Bai noöngot i akoeoi jo.... ik ben eerst laat gekomen (want)....
5. Boeli-ai-pa in akoeoi; laat mij er even uit.
6. Ilotoep i akoeoi: ik ben geslagen.
7. Kobia-baig-pa in akoeoi: toen ik nog leefde.
8. Dia'-bi' in akoeoi moponondoloeong in oeļoe: nimmer heb ik (afgeslagen) koppen als haardsteenen gebruikt.
9. Baja' pogama'-ai kon nanga bo togot in akoeoi: ga dan rotan halen en bind mij.
10. Mobali'-bi' in kaanon in akoei, tonga' liomon: (ik) vind het wel goed, dat ik opgegeten word, maar slik me dan (in eens) in.

I NAKO'.

1. Onda-don i nako', inta pinongojow: waar is dat van mij (het mijne), hetgeen (ik) heb besteld.
2. Kai oeļoe naa: i nako' doman, abo', in pomia

na' oeļoemoe, abo': Deze kop zei: de mijne ook, prins, die worde gemaakt evenals Uw hoofd, prins.

3. Kaí Soelap: aka mobali', da' i nako' doman pomiaan na' bagangmoe nion: de Soelap zei: als het kan, dan worde ook aan die van mij (de mijne) gemaakt, zooals uwe tanden daar.
4. Kai nako', golantoeng i laki: ik dacht, de gong van grootvader.
5. Kai nako': ikolom bo moboeat: ik zei: morgen en dan vertrekken (wij).

KO I NAKO'.

1. Bo pinodandi ko i nako': en het is mij beloofd.
2. Popoloean-pa im pitow ko i nako': leen mij even een mes.
3 Dia' doman nokoaļap ko i nako': (je) hebt me toch niet kunnen pakken.
4. Baja'-pa toendoe' ko i nako', olai! Ga het mij even wijzen, aap!
5. Aka tonga'-bi' kajoe nion, Aboenawati, jo bai poïgoemon-mai ko i nako? als het maar slechts dat hout is, A. wordt dat eerst nog aan mij gevraagd? (Dat behoef je niet eerst aan mij te vragen).

-KOE.

1. Ponontoekadkoe kon langit: ik maak er een trap mee naar den hemel.
2. Jo naaia bo sinontaga'an koe-don: en nu heb ik haar al van traptreden voorzien.
3. Dia'-don kotaaoeankoe: ik weet het niet meer.
4. Dia'-bi' ogoikoe: ik geef het heusch niet.
5. Baja'ankoe (zie blz. 5.) gama'an toea inontongkoe: ik ga dat halen, wat ik (daar) zie.
6. Andon ininitangkoe, oele': ik heb haar al begoten met warm water, vriend.
7. Pinatoikoe ing ki boea': ik heb de prinses gedood.
8. Sim ba dia' dodotonkoe- monag in doloeong naa: opdat ik niet naar beneden gooi deze haardsteenen.
9. Aka mobali', jo bongkoegonkoe-pa: als het kan (als ge het goed vindt), dan wil ik het even slaan.

10. Dika-pa mokaan, ba koensionkoe -pa in lolingkop, ba dia' i moïgoem: eet nog niet, eerst zal ik even de deur sluiten, opdat er niet (binnenkomen) die (hiervan) vragen.

Akoeoi-akoeoi-ka noïtala': ik slechts, ik alleen ben schuldig.

Akoeoi-akoeoi-ka nodoeloe', deeman-bi'intaoe ibanja: ik, ik alleen heb geholpen, heusch geen andere menschen.

Baja'ankoe i nako-nako' minta: ik ga mijn weg geheel alleen.

IKOW, IKO.

1. Bagoe iko bo akoeoi i nogoetoen kom baḷoi naa: jij en ik, die wonen pas in dit huis.
2. Jo iko nion, aka nanion, jo iko nion, jo ki adi' im boke': ja jij daar, als 't zoo is, ja jij daar, dan ben (je) het jong van een varken.
3. Sin iko dia' motaaoe, iko lolongonon: want je kunt niet, je bent dwaas.
4. Bo ikow, intaoe, im baja'don! en jij mensch, ga er van door!
5. Dia'-pa ikow noinanam? heb je het nog niet geproefd?
6. Oempaka iko-ka in motole' bo mobanat: hoewel je dan een groote en dikke bent.
7. Moena-don iko, oele', i pomingkod: eerst jij, vriend, die (hem) schopt.
8. Iko tonga' moloendan-mangoi kom boeta': jij springt slechts voortdurend op den grond.
9. Iko i nomatoi ko i boeloikoe: jij, die hebt mijn vrouw gedood.
10. Dika-pa iko pogindoeakoe kaanon! laat jij maar niet als tweede door mij opgegeten worden! (pas daar maar voor op).

I(N) IKO(W).

1. Baai, kantang, iniko, kon lamboengkoe: grootmoeder, houd vast, gij, aan mijn kabaja.
2. Poboei-don i iko, Gani, kon donia: keer terug gij, G. naar de wereld.

3. Poboeloionkoe bidon in iko: jij wordt ook door mij getrouwd.
4. Iko olai, in iko! moloemboe' kon toja': jij aap, jij! gooit de visch weg.
5. Konaa-don in iko, olai! blijf hier jij, aap!
6. Kai osing toea: intaoe! baja' in iko kon loletaan inta toea: die eekhoorn zei: mensch! ga jij naar het hutje dat daar is.
7. Oentag! kom pangkoi kajoe inta toea, in iko, tagoedang: Westwaarts! naar den boom, die daar is, jij krokodil.
8. Simindog konaa in iko! kom jij hier staan!
9. Mongonoe i iko, olai? wat doe je, aap?
10. Ponangki' moena in iko! geef jij eerst een raadsel op!

I NIMOE.

1. Kai n Singki-Singki' bidon: jo i nimoe nolotoetdon? de S. (soort vogel) vroeg weer: nu, is die van u al stuk?
2. Monik-ka! omponoe, inimoe oele': vooruit dan! (bespeel dan!) schildpad, die van u (het muziekinstrument van u) vriend.
3. Simba moboei-pa motoelid motongkai i nimoe nion: opdat (mijn rug) nog weder recht worde zooals die van u daar.
4. Ka i nimoe: initan ing ki inde: gij zeidet: begiet moeder,
5. Ka i nimoe, ikow totoeoe moligai: je hebt gezegd, je was erg vlug.

KO I NIMOE.

1. Ki boeloimoe nongakal ko i nimoe: je vrouw heeft je bedrogen.
2. Akoeoi modia ko i nimoe: ik zal u brengen.
3. Simba ontongan-koe mongo noparad im pinonginggojaaoe ko i nimoe nion: opdat ik bezie hoe of wel heeft gesneden hetgeen waarmede is gecastreerd aan u daar.
4. Kaka, akoeoi nomiag ko i nimoe: wel, ik heb u verzorgd.

5. Indoi-ai-ka, oele', ing ki inde', da' koemosing ko i nimoe: kijk dan eens, vriend, naar moeder, zij lacht tegen je.

-MOE.

1. Pongonoe-moe i nion? sin andon noitoendoel kon langit: wat wil je doen met die (trap)? want (zij) komt al tegen den hemel aan.
2. Pomia-moe-ka mongo na onda in tontaga': maak jij dan maar eens (in orde) hoe of wel de traptreden (moeten zijn).
3. Indoi-ai-moe ba akoeoi monontaga' kon toekad pinomiamoe: let jij dan eens op (kijk jij dan eens) en dan zal ik treden maken aan de trap (die) door jou gemaakt is.
4. Jo bai nion bo nolapat in totoi inaidanmoe: en eerst nu is af de brug (die) jij hebt gemaakt.
5. Eta' sin dia'-bi' domokonmoe intaoe? wel, waarom pak jij de menschen toch niet?
6. Dika kaanonmoe in oengkoe' bo akoeoi! Je mag mijn honden en mij niet opeten!
7. Ininitan-moe-don, oele', ing ki inde'? Heb je moeder al begoten, vriend?
8. Aid-ai-moe! doe jij het! werk jij het!
9. Pinatoimoe-don ing ki inde'! je hebt moeder al gedood!
10. Dia' mobali' (zie blz. 5) moe boekatan, sin mongo boekatanmoe, jo mokopatoi koinimoe: je mag het niet openen, want wanneer je het ook opent, het kan je dooden.

Iko-iko-ka-bi' nopongojow, ka i nimoe: initan ing ki inde': jij, jij toch warempel (niemand anders) hebt (het) opgedragen, jij zei: begiet moeder met warm water.

Naa kinotaaoeankoe-don iko-iko-ka moboeloi ko i nako': nu weet ik het al, jij (en niemand anders) trouwt mij.

Tonga' bodito-bi' ko i nimoe-nimoe: maar het ongeluk is heusch voor u alleen (mij treft het niet).

SIA.

1. Eda' sia nopongojow ko i Simiok: toen droeg hij op aan S.
2. Jo sia toea i nogoeman kon intaoe: en hij daar, die zei tot de menschen.
3. Komintan nobali', joda' sia pinokioïni' i toeang: eens gebeurde het toen werd hij ontboden door den vorst.
4. Sia totoeoe-bi' motabi ko(n) i baainja: hij houdt zeer veel van zijn grootmoeder.
5. Naonda sia nodapot: toen hij het bereikte.
6. Sia momoetol kon toigoe: hij plukt maïs.
7. Kaiine, sia dia' motondong? volgens wien is hij niet mild?
8. Sia minaja'-bi' kon lipoe' i Sondana: hij ging heusch naar het dorp S. toe.
9. Kojogot sia moposingog, da' ginama' i olai: terwijl hij liet klinken (het muziekinstrument), werd het afgenomen door den aap.
10. Dika patoion ing ki adi' in datoe, sin sia intaoe mopia: dood den zoon (kind) van den vorst niet, want hij is een goed mensch.

I(N)SIA.

1. Jo lagi-don insia noponik: en vlug is hij geklommen (in een boom).
2. Nolagoei-don insia minaja' noponik kong kajoe tongodoea: hij is gevlucht en is gaan klimmen in een anderen boom.
3. Noribatoek insia, sin kai-nia-mai ki ina' nja: hij holde weg, want hij dacht dat het zijn moeder was.
4. Jo baja-baja' insia siroe-siroeng kon sian: en dadelijk stootte hij aldoor tegen de buiken.
5. Tonga' dia' doman noöndok insia: maar niet toch vreesde hij.
6. Iloemoentoek-don-monik insia kon toea: en hij is daar boven op geklommen.
7. Bo noponik in sia, jo noïbaja' in joeakēa molaboe' insia nongkom bojait toea, jo minatoi insia: en hij klom naar boven, maar in het midden er van gekomen, viel hij van dien waterval (weg) en hij was dood.

8. Dia' ilimiai insia: hij bewoog zich niet.
9. Pinatoi in sioeg insia: hij was gedood door den slaap (hij sliep erg vast).
10. Minaja' insia sinoemotoi kom bokol: zij ging wandelen op de golven.

I NIA.

1. Eda' boe'ok in ai-ai i noaḷap in laa, sin i nia in lima no jopa: toen bleek het dat het een haar van de jongste was, die was gepakt door het net, want het hare was vijf vadem (lang).
2. Sising ta naa inta i nimoe, deeman-bi', inta i nia na' kai singogēa: deze ring, dat is de uwe, waarlijk niet die van hem zooals hij zegt.
3. Sinakow-don i nia? is die van hem (de zijne) gestolen?
4. Kainia: onda-don in oengkoe'-moe? zij zei: waar zijn je honden? (de honden van u.)
5. Kainia: «boelawankoe dia'don, ainsinakow,» hij zei: «mijn goud is er niet meer, het is al gestolen.»

KO I NIA.

1. Binaja'-don in oelag, baja-baja' kon ḷaig inta pinomiagan ko i nia: de slang ging al, dadelijk naar de hut, die de plaats was waar (de man) haar had verzorgd.
2. Nongombal-don in intaoe boga' nomiag ko i nia: de arme man (die) haar verzorgde, huilde.
3. Ki Aboenawati pokioïni' i toeang inta nomarenta ko i nia: A. wordt ontboden door den vorst, die over hem regeert.
4. Sinalaan-pa intaoe, inta maja' molaboe' ko i nia kon dagat: hij wordt even verlaten door de menschen, die hem gaan gooien in zee.
5. Tonga' oempaka na' toea ing kojojomoe' in gina i baainja toea ko i nia: maar hoewel aldus was de slechtheid van het hart van die zijne grootmoeder jegens hem.

-ĒA, -NJA.

1. Bo noboei binakoetēa(nja): en weder pakte zij het in.
2. Tonga' dia' inoïgianēa (nja) in totoi: maar niet had hij «bepilaard» de brug.

3. Kinooemaanēa (nja) tobatoe' (in) oelag motole' noīsisip kom batoe: hij trof aan een zekere groote slang, die (bij ongeluk) onder een steen was komen te liggen.
4. Sinobakēa (nja)-bi' in tobatoe' in oengkoe' bo iliomēa (nja): zij heeft waarlijk een der honden beetgepakt en (die) is door haar ingeslikt.
5. Inontongēa (nja) in oelag i noībaal: hij zag een slang, die gestrikt was komen te worden.
6. Inoīni'nja jo toea noboei-mai insia: hij riep (haar) en toen is zij teruggekeerd.
7. Jo minaja'nja (zie blz. 5) binoei i loekadan intaoe toea: en hij ging en heeft weder die menschen opgewacht.
8. Dinianja pinobaja' in joeak in toebig bo kinaanēa (nja): hij bracht (hen) weg, er mee gaande naar het midden van de rivier en dan at hij (hen) op.
9. Sinakoinja-don, in tagoedang, kon likoedēa im bantong intatoea: hij, de krokodil, plaatste op zijn rug die antilope.
10. Ilibo'nja: maja' in onda iko? zij vroeg: waar gaat ge heen?

Sia-sia-ka ai noloebag: hij, hij heeft geslagen (geen ander).

Sia-sia-ka poboeloion i atanaa: zij is het (die) door dezen slaaf (mij) wordt getrouwd.

Sia-sia minta nodia kon oengkoe' siow: hij was geheel alleen en voerde (met zich mede) negen honden.

Doemoedoei-bi' in sia kon ibogēa i nia-nia minta: hij volgt slechts den zin (wil), die van hem alleen is (heelemaal alleen zijn eigen zin).

KITA.

1. Mani', kita komintan naa motonggolipoe'-don konaa: het zou 't beste zijn, als wij allen hier een dorp stichtten.
2. Kai toeang: jo kita moromia-don kom pole': de vorst zei: ja wij zullen allen fuiken maken.
3. Ponanam, sin kita-bi' ing ki togi: proef ze (vruchten), want ik ben heusch de eigenaar (kita staat hier beleefdheidshalve voor akoeoi (zie blz. 1)).

4. Kai olai: oele' bolingongo', maja'-pa mongosi' kitada ikolom: de aap zei: vriend specht, laten wij tweeën even gaan hengelen morgen.
5. Magi' i iko! ba takoiankoe, ba kitada maja' mogama': kom hier jij! opdat ik op (je) klim (bestijg), en dan zullen wij tweeën gaan halen.
6. Kitada nogoetoen konaa, tonga' jo dia' in lipoe': wij beiden zijn hier gaan wonen, maar er is (nog) geen dorp.
7. Sin kitada dia'-pa-bi' kogadi': want wij tweeën bezitten heusch nog geen kinderen.
8. Naa a kita in toļoe-don i maja' mokojoet kon lolimpoesi': nu willen wij drieën groente (een soort) gaan plukken.
9. Ikolom kita in opat maja' toemakoi kon oeangga: morgen wij vieren klimmen in de prauwen (gaan aan boord van de prauwen).
10. Sabar-pa moena, mopia kitada moïgoem kon singog intaoe toļoe: wacht eerst even, het zou goed zijn als wij tweeën vragen de meening (een woord) van een derde.

ING KITA.

1. Inta-don! ing kita maja'-don, moposadia kon sinakoian, sin maja'-don ing kita: komaan dan! wij gaan al, laat gereedmaken de vaartuigen («waar wordt ingeklommen») want wij gaan al.
2. Jo naa ing kita i loemeag-don: en nu gaan wij al onder zeil.
3. Kai 'n datoe ing kombi': toemongkatad ing kita modapot kon oeloeannja (ëa): de koning der huisjesslakken zei: wij gaan op een rij liggen tot aan de ontspringplaats er van (der rivier).
4. Bai naa bo nojodoengkoel ing kitada: eerst nu hebben wij tweeën elkaar ontmoet.
5. Mopo-pingkodan-pa, oele', ing kitada kom bilid: zullen wij tweeën, vriend, eens even met elkaar schoppen tegen een stutwortel.
6. Ing kaanon-don i Soelap ing kitada: de menscheneter zal ons beiden wel opeten, (hetgeen door S. wel gegeten zal worden, zijn wij tweeën).

7. A! dika domokon, sim ba motoniboeloi-don ing kitada: he! pak (me) niet beet, want wij tweeën zullen toch met elkaar trouwen.
8. Maja' ing kita in toḷoe motajak kon kaanon: wij drieën gaan zoeken naar eten.
9. Maja' ing kitada mogogoeta kon datoe: wij tweeën brengen de zaak voor den vorst.
10. A, oele', moboei-don ing kita: wel, vriend, wij keeren terug.

I NATON.

1. Naa-don baḷoi i sangadi, i naton (hier wordt i naton beleefdheidshalve gebruikt voor i nami of i nako') kom popod i lipoe': dit is het huis van het dorpshoofd, het onze (dat van ons) is aan het eind van het dorp.
2. Inta kon toea, sia ing ki togi; ko onda i naton? dat daar, hij is de eigenaar (ervan); waar is het onze? (dat van ons).
3. Goba'ṇaton bo goba'nja, i naton motole-tole': onze tuin en zijn tuin, de onze (die van ons) is grooter.
4. Kainaton, intaoe mopia insia: wij dachten, hij is een goed mensch.
5. Kainaton, nokobontow-don im bembe': wij dachten de geit is al losgebroken.

KO I NATON.

1. Dia' mokoalow koi natonda naa: (hij) kan ons tweeën niet inhalen.
2. Kai Toepa: kaka! nion-don ki Soelap mokaan ko i natonda: T. zeide: wel! daar is al de menscheneter om ons tweeën op te eten.
3. Dia'-bi' intaoe motoeloeng ko i naton: er is waarlijk niemand, die ons helpt.
4. Indoi-ai-ka, minta im pakeang ta naa sinokoögoinja ko i naton: zie toch eens, al deze kleeren heeft hij gegeven aan ons.
5. Andon pinogoeman ko i naton: het is ons reeds gezegd.

-NATON.

1. Poponik-ka-natonda mai i langit: laten wij tweeën er mee naar boven klimmen, naar den hemel.

2. Dia' motaaoe poponikannatonda: wij tweeën kunnen er niet langs opklimmen.
3. Totoi inta naa totoiannatonda: de brug, die hier is, wij tweeën zullen er over gaan.
4. Naaia, oele', im bantong kaanon naton: nu, vrienden, is er een antilope om door ons gegeten te worden.
5. Mani' bo baja'an (zie blz. 5.) -don-naton kaanon kon joeak in oeto': liever zullen we het gaan opeten te midden van het riet.
6. Onoe baja'an (zie blz. 5.) natonda aidan: wat zullen wij tweeën werken?
7. Ikolom baja'an (zie blz. 5.) naton poepoelon in komalig in datoe: morgen gaan wij omhakken het «paleis» van den vorst.
8. Koönda motaaoe (zie blz. 5.) naton posioegan? waar kunnen wij gaan slapen?
9. Koligai, porogotoepannaton in manoeknaton: komaan, wij zullen met elkaar laten vechten de hanen van ons.
10. N'a' dongka onda, isi', pongongakalnatonda kon oeloe naa? hoe wel toch «vriendin» zullen wij beiden het aanleggen met dezen (varkens) kop?

KAMI.

1. Kami dia'-bi' mototaaoe: we weten (kunnen) het waarlijk niet.
2. Kaminda nokoalap kon roesa: wij tweeën hebben een hert bemachtigd.
3. Simba kaminda maja' mogama' kon lanoet: want dan zullen wij tweeën vezelstof gaan halen.
4. Jo kaminda im baja'an lobongon, sin totoeoe-bi' in akoeoi motabi' ko(n) i baaikoe nion: ga ons beiden begraven, want ik houd waarlijk zeer veel van mijn grootmoeder daar.
5. Mopia, kaminda i Tombadja' toempala moporopatoi ing karombaoe: het zou goed zijn, als wij tweeën (ik) en T. met elkaar laten vechten (dooden) karbouwen. (Tegen een derde gezegd.)
6. Aka mobali', jo kami-pa i moloekad kom baloi: als het kan, dan zullen wij (het) nog (zijn) die de wacht houden in huis.

7. Kami bo pinokiloekadan i Djikolano (im) boelawan naa: wij zijn het aan wie de Dj. heeft verzocht te bewaken dit goud.
8. Taaoe-bi', sin kami tonga' pinotaba': (wij) weten er werkelijk niets van, want wij zijn slechts de gezondenen (gezonden).
9. Aka totoeoe, ama', na nion, jo kami-naa doman moïbog: als het werkelijk, vader, aldus is, dan willen wij ook gaarne.
10. Sin kami dia' motaaoe moponik kon toekad: want wij kunnen de trap niet beklimmen.

INGKAMI.

1. Pitoe no gobii naa bo moboei mojodoengkoel ing kami konaa: zeven nachten vanaf nu en dan zullen wij elkaar weder hier ontmoeten.
2. Maja'-pa mopasar kom bibig in tabang ing kami: wij gaan even wandelen naar den vijverkant.
3. Motakod-don konaa ing kaminda: wij tweeën bestijgen hier (den berg).
4. Boeni-pa-monag ing kaminda naa: verberg ons tweeën even benedenwaarts.
5. Arepeg! Arepeg! koligai-don, sin andon maja' ing kami: A.! A.! kom dan (vlug dan) want wij gaan al.
6. Toeloenganmoe ing kami! help gij ons!
7. Tondan-ai-moe ing kami! huur gij ons!
8. Simba dia'-pa kaanon in tagoedang ing kami: opdat wij nog niet worden opgegeten door een krokodil.
9. Mobali'-bi' in laboeon kon dagat ing kami, tonga' bonoeon-mako kom pole': 't kan wel (we vinden het wel goed) dat we in zee worden gegooid, maar stop (ons) dan heelemaal in een fuik (van bamboe latjes).
10. Notalikokog ing kami bo nolagoei: wij schrikten en vluchtten.

I NAMI.

1. Nion ing kaanonmoe, kotaaoeanmoe koönda i nami? dit is uw eten, weet gij waar het onze is?
2. I nami nolagoei-don: de onze (die van ons) zijn al weggeloopen.

3. Bembe' inta naa i nami: deze geiten die zijn van ons.
4. Kainami: toeata kamboleng minatoi: wij zeiden: aldaar is een doode haai.
5. Joda' kami nosingog, kainami: konion-don iko bo matoi! toen zeiden wij, onze woorden waren: blijf dan hier jij en ga dood.

KO I NAMI.

1. Ki Tombadja' toea-bi' nolagoei nongakal-mako ko i naminda: die T. is er werkelijk vandoor gegaan (gevlucht) en heeft ons tweeën heelemaal beetgenomen.
2. Mamangoi sia ko i nami: hij kwam bij ons.
3. Potoeloeng-domai ko i nami im boke'moe nion! help ons toch met uwe varkens daar!
4. Toendoe'-pa ko i nami: toon het even aan ons.
5. Nion-bi' in tomboeloi pinomiaganmoe ko i nami: dit is waarlijk gelijk (aan) de plaats waar gij ons hebt verzorgd.

-NAMI.

1. Inoentoeng-don-nami: wij hebben het gewonnen.
2. Da'kai baainja: dia'-don! pinatoinaminda i lakimoe: toen zei haar grootmoeder: (zij) is er niet meer! wij tweeën (ik) en je grootvader hebben haar gedood.
3. Ontong-ai'-ka im pinorodomokannaminda i Soelap: bekijk eens de plaats waar wij tweeën (ik) en Soelap met elkaar hebben gevochten. (pinorodomokannaminda ook te vertalen met: ons beider worstelplaats).
4. Boeligan-don-nami: wij zullen het op den schouder dragen.
5. Koönda-don im polagoeiannaminda, aoe'? waarheen zullen wij tweeën toch vluchten, zeg jij? of: waar is toch ons beider «vluchtplaats» zeg?
6. Dika kaanon, ba maja' (zie blz. 5) nami toendoe'on toja' kaanonmoe: eet (ons) niet op, wacht wij zullen (u) een visch wijzen, (die) door u gegeten kan worden.
7. Sin a poindoiannami: want wij wenschen het te zien.
8. Aka liaionnami in oeoi, jo batoenon: als wij de rotan bewegen, trek haar dan op.

9. Sinoelanaminda bo pinodandi ko i nami: (zij) is er door ons tweeën uitgewrikt en (zij) heeft het ons beloofd.
10. Sinoengkoebannami ing kompe': wij hebben het met een mandje bedekt.

MOÏKOW, MOÏKO.

1. Dona'-aidon moïkow, dongka akoeoi mobataro: stil jelui maar, ik alleen zal wedden.
2. Dika moïkow mongombal-mangoi! huil jelui niet aldoor!
3. Moïkow modait mogoepoet: gij gaat allen achter elkaar liggen.
4. Nion-don moïkow? zijn jelui daar al? ook: blijf jelui daar dan!
5. Sin akoeoi deeman na' moikow nion: want ik ben niet zooals jelui daar.
6. Dia' doman moïkow nokoaļap koinako': jelui hebt me toch niet kunnen pakken.
7. Moïkow, inta momilog-makow: jelui, die de oogen voortdurend dicht hebt.
8. E, moïko(w), intaoe in lipoe' in Sondana, moïko(w) nion ai-niogoi (inogoi) i toeang parentaankoe: hei, jelui menschen van het dorp S., jelui daar zijn door den vorst geplaatst onder mijn bevelen.
9. In setang ta moïkow!: duivels zijn jelui.
10. Aka moboei-don-mai (zie blz. 3.) moïko: als jelui hierheen terugkeeren.

I(N) MOÏKO(W).

1. Maja' in onda i moïkow? waar gaan jelui naar toe?
2. Aka nanion i moïko, jo dia' momoetoeng-mai: als het aldus met jelui is, dan begrijpen (kennen) jelui het niet.
3. Gama'ankoe-don i(n) moïkow: ik zal jelui er wel uithalen.
4. Isilamonkoe-don i(n) moïkow: ik zal jelui Mohammedaan maken.
5. Eta', moibog-bi' i moïko? wel, willen jelui heusch?
6. Aka bonkoegonkoe kon toekad, jo moponag i moïkow: als ik op de trap klop, komen jelui dan naar beneden.
7. Mongombal-bi' i moïkow? huilen jelui heusch?

8. Baja' sindog kontoea i moïko! gaan jelui daar staan!
9. Kolaboeng dia' noiangoi i moïkow: gisteren zijn jelui niet gekomen!
10. Dika patoian inakoeoi, ba ogoiankoe imoïkow boelawan: dood mij niet en dan zal ik ulieden geld geven.

IMONIMOE.

1. Nion i monimoe! dat is het uwe!
2. Noloetoe' don i monimoe? is dat van jelui al rijp, gaar?
3. Dota' moeik in tondokkoe, dota' moentag in i monimoe: de oostelijke zijde van mijn hek is de westelijke zijde van dat van ulieden.
4. Kaimonimoe dia'-bi' kaanonmonimoe inakoeoi; gijlieden hebt gezegd dat ik heusch niet door u zou worden opgegeten.
5. Kaimonimoe: doi' kami: gijlieden hebt gezegd: wij willen niet.

KOIMONIMOE.

1. Onoe i mokaja koi monimoe nion? wat is het dat jelui verrijkt?
2. Nion-don ing ki ina'moe bo ki ama'moe mokaan koimonimoe: daar is al je moeder en je vader om jelui op te eten (van jelui te eten).
3. Inta naa minta sinokoögoi koimonimoe naa: dit alles is gegeven aan (voor) ulieden.
4. Akoeoi-pa i mogator koimonimoe: ik, die zal eerst even ulieden regelen.
5. Totoeoe-don mopia ing ginanja ko i monimoe nion: zeer goed toch is haar hart jegens ulieden daar.

-MONIMOE.

1. Oempaka andon baja'anmonimoe kaanon: hoewel jelui (mij) al wilt gaan opeten.
2. Koönda baja'anmonimoe nion ponakowan? waar gaan jelui naar toe om er iets te stelen?
3. Ba baja'ankoe toendoe'on ponakowanmonimoe: wacht ik zal aanwijzen een plaats waar jelui wat kunt stelen.
4. Pongonoemonimoe in natoe modamal sinipoenmonimoe nion? wat willen jelui doen met de vele eieren (die) jelui daar hebben verzameld?

5. Aka dia' kotaaoeanmonimoe, jo...., als jelui het niet weet, dan....
6. Akoeoi-pa i naa in tantoe' (zie blz. 5) monimoe lotoepon: ik nu word steeds door ulieden geslagen.
7. Pinongko'-don-monimoe in oeloenja, gijlieden hebt zijn hoofd afgehakt.
8. Kinolo-koloi-don-monimoe in awak i Padomi': gijlieden hebt het lichaam van P. gekorven.
9. Inogoianmonimoe in oeloe: gijlieden hebt (haar) een kop gegeven.
10. Dia' inontongmonimoe: gijlieden hebt het niet gezien.

KAMOE.

1. Kai 'm bolai: maja' in onda kamoenda nion? de aap zei: waar gaat gij beiden heen?
2. Kaasi', aka dia' kamoenda, kinaan-don i Soelap ing kami: Ach, als gij tweeën er niet waart geweest, wij zouden al opgegeten zijn door den Soelap.
3. Kamoenda nion, tobatoe'mai dia' kosompoi: gij tweeën daar, geen een heeft een pruimzak.
4. Tonga', aka mokaan kamoenda, inde', ama', jo dika limiai: maar, als gij beiden eet, moeder, vader, beweegt u dan niet.
5. Intaoe intanaa mobali' maja', kamoe in toloe konaa! deze man kan gaan, gij drieën blijft hier!
6. Kamoe in opat pinokioini' in datoe: gij vieren zijt door den vorst ontboden.
7. Bo dongka kamoenda litodan: en dan zult gij tweeën er in gerold worden.
8. Moïbog kamoenda im bogat? wilt gij beiden rijst hebben.
9. Kamoe in onom, inta mongoropot, in dia' mokopatoi: gij zessen, die allen sterk zijt, die kunt niet dooden.
10. Kamoenda mopongakoe i mototaaoe: gij tweeën verklaart, dat gij het kunt, weet.

ING KAMOE.

1. Singog i osing: tagoedang, moïbog poetoesonkoe ing kamoenda intaoe inta nion? de eekhoorn zei: krokodil vindt gij het goed (dat) ik rechtspreek over u beiden (u en) dien man daar?

2. Aka satoeonkoe, ing kamoenda moribatoek mamangoi konaa: als ik één zeg, dan komt gij tweeën naar hier draven.
3. Poboei-don-monik ing kamoenda, limoe'! keert weer naar boven terug gij beiden, citroenen!
4. Aka maja' moïngin ingkamoe in opat, jo dika mongandoe-ngandoep: als gij vieren gaat gras kappen, gaat dan niet herhaaldelijk ergens aan.
5. Nongonoe sin sinoroe'an i ama' ingkamoenda? waarom is het dat gij beiden wordt «betoornd» door vader?
6. E, intaoe, dia'-bi' kaanonkoe ingkamoenda: he, menschen, ik zal u tweeën heusch niet opeten.
7. Gakodonkoe ing kamoenda: ik zal u beiden vastbinden.
8. Dia' ingkamoenda matoi: gij tweeën zult niet sterven.
9. Magi'-don ingkamoe in toļoe! komt dan toch gij drieën!
10. Baja' ing kamoenda kon ļaig inta toea: gaat gij tweeën naar de tuinhut, die daar is.

INAMOE.

1. Nion in oeanggakoe; i namoenda noïlig: dat is mijn prauw; die van u beiden is met den stroom weggedreven.
2. Deeman-bi' inamoenda: het is heusch niet van jelui beiden.
3. Aka mobali', da' inia doman na' inamoenda nion: als het kan, dan worde ook het zijne gemaakt zooals dat van u beiden.
4. Kainamoenda: totoeoe mooebol insia, gij tweeën hebt gezegd: wat liegt hij.
5. Kainamoenda, dojowa (im) bembe' diaanmonimoe: gij tweeën hebt gezegd, dat gij twee geiten zoudt brengen.

KOINAMOE.

1. Indo-ai-ka, koemosing insia ko i namoenda: kijk er toch eens naar, zij lacht tegen u beiden.
2. Akoeoi notoeloeng ko i namoe in opat: ik heb u vieren geholpen.
3. Ko i namoenda-don ing kokoensi' bo baļoi sin naaia akoeoi matoi-don: aan u beiden (geef ik) den sleutel en de huizen, want ik ga al sterven.

4. Onoe i mokoömbal ko i namoenda? wat maakt u beiden huilend?
5. Noönggot pinogolatannami ko i namoenda: wij hebben lang op u tweeën gewacht.

-NAMOE.

1. Nongonoe dia' ilaboe'namoenda ing ki Tombadja'? Waarom is T. niet door jelui tweeën in zee gegooid?
2. A, ama'! onoe-bi' in aidannamoenda i inde' nion? wel, vader! wat voert gij tweeën (gij) en moeder, daar toch uit?
3. Kai Arepeg: Indoi-ai-ka inde', namoenda i ama': Arepeg zei: kijkt er toch eens naar, gij beiden, moeder en vader.
4. Kainia: akoeoi, kali-pa-namoe pitoe ba.....: hij zei: ik worde door u zevenen even uitgegraven en dan zal.....
5. Boenionnamoenda: verbergt gij tweeën het.
6. Akoeoi sinangoiannamoe in toļoe moöebol: ik ben door u drieën leugenaar genoemd.
7. Dia'-don nodoengkoelnamoenda: het werd door u tweeën niet meer gevonden.
8. Sinajaknamoe oealoe, tonga' dia'-don: gij achten hebt het gezocht, maar het was er niet meer.
9. Pinokidianamoeda: gij tweeën hebt het laten brengen.
10. Aka dia' pinakisanamoe in opat, da' akoeoi doi'-don noboei: als gij vieren (mij) niet gedwongen hadt, dan was ik niet meer teruggekeerd.

MOSIA

1. Naonda mosia nodapot: toen zij (het) bereikten.
2. Mosia minaja' in toęa bo notoloemad: zij gingen daarheen en richtten een tuinhutje op.
3. Kontoea-ta mosia noropatoi: aldaar hebben zij met elkaar gevochten.
4. Kojogot mosia monginoem: terwijl zij drinken.
5. Nobajag-makow toea, mosia nobontat kon sinsing: toen het heelemaal licht geworden was, hebben zij lianen gekapt.
6. Singgai ainolantoed, mosia toea dia' nokoaļap

kon toja': de zon was al hoog, (toen) hadden zij (nog) geen visch gevangen.

7. Mosia nolibo': e, onda-don im pepekownami, baai? zij vroegen: wel, waar is toch de pepekow-vogel van ons, grootmoeder?
8. Mosia iloemoeai-don: zij zijn al naar buiten (eruit) gegaan.
9. Dodai ntoea mosia nojosingog: te dien tijde spraken zij met elkaar.
10. Koina mosia noïoeik-don nongkom Bolaäng: zooeven zijn zij oostwaarts gekomen van B.

I(N)MOSIA.

1. Bo nogoetoen kom baḷoi inta toea i mosia: en zij zijn gaan wonen in het huis, dat daar was (of: in dat huis).
2. Noromajoet-don in mosia kon datar: zij maakten allen «datar's» (datar: fuik, ook kippenmand van bamboelatjes).
3. Totoeoe mongokaja i mosia: zij zijn allen zeer rijk.
4. Joda' norokaan-don in mosia kon koekis: toen hebben zij allen koekjes gegeten.
5. Sinimindok in mosia takin nogoboe': zij verslikten zich en hoestten.
6. Notonggolipoe'-don imosia: zij hebben een dorp opgericht.
7. Noïangoi-don in mosia: (toen) zij al waren aangekomen.
8. Minaja'-don in mosia: zij zijn al gegaan.
9. Mokobaroet i mosia kon toḷoe no lendeng: zij trekken op uit het water drie prauwen (vol visch).
10. Nongaan-makow bo nolagoei i mosia: (toen zij) klaar waren met eten, zijn zij gevlucht.

IMONIA.

1. Inta toeata jo imonia: hetgeen daar is, ja (dat is) het hunne.
2. Pajoi naa imonia: deze padi is de hunne.
3. Inatokan-don imonia? zijn die van hen al bezaaid?
4. Eda' noïonag-mai kaimonia: totoeoe toeang! toen zij beneden aangekomen waren, zeiden zij: het is waar, heer!

5. Aka kaimonia bo haroes in akoeoi kaanonmoe, joda' dona'-ai-don: als volgens hun gevoelen ik door u behoor te worden opgegeten, laat het dan maar geschieden.

KOIMONIA.

1. Dona'ai-don pomatoianmoe koimonia: laat het dan maar gebeuren (dat) gij hen doodt.
2. Gama'-ai-pa im batoe intanaa noïdantoeg koi monia: haal eerst even dezen steen weg (die) op hen drukt (is komen te drukken).
3. Naanta, iko mokibaba-bi' koi monia!: hoe, jij vraagt hun warempel (jou) te dragen! (op den rug).
4. Dika mamangoi mokaoeg koimonia! kom (jij) hen niet lastig vallen!
5. Dia' ogoikoe koimonia: ik geef het hun niet.

-MONIA.

1. Oentoenonmonia sin ki adi' intaoe boga': (hij) wordt door hen weggejaagd, want (hij is) het kind van een arm mensch.
2. Nodait-don (zie blz. 5) monia pinatoi ing kami: zij hebben ons allen gedood.
3. Pangkoikoe poepoelonmonia bo taga'an, pododokonmonia kom pajoi bo toigoe: mijn stam wordt door hen geveld en bekapt om door hen gebruikt te worden voor het stampen op (van) rijst en maïs.
4. Giniowan-don-monia, jo da' kaimonia: inoentoeng-don-nami! zij schreeuwden het uit, zij zeiden: wij hebben het al gewonnen!
5. Kinoelot-don-monia in oeangoi kom boe'ok i Padomi': zij draaiden een doorn-rotan in het haar van P. en trokken.
6. Tonga' natoe-bi' diniamonia nongkom baloi: maar het waren slechts de eieren (die) zij mee hadden gebracht uit huis.
7. Binaja'-don monia pinoepoel: zij zijn het gaan omhakken.
8. Pinobaja'-don-monia in oeangga bo binotoidon-monia pinooentag: zij brachten (hem) al naar de prauw en zij roeiden al (hem) westwaarts brengende.

9. Kinodongogan-mai-monia: het kwam door hen gehoord te worden.
10. Diania-don-monia kom pintad: zij hebben het naar het strand gebracht.

TAJA, TARA.

1. Ki adi'nja tara pitoe komintan bobai: de kinderen van hem, zij zevenen waren allen meisjes [of: zijn kinderen waren zeven (een zevental) allen meisjes].
2. Kontoea kinotaliban-mai m boea' tara pitoe maja' moïnggoe daar zijn de zeven (is het zevental) prinsessen voorbijgegaan (die) gaan baden [of: de prinsessen, zij zevenen (het zevental is) gaan baden].
3. Ojoeon intaoe bogani' taja onom, kopitoe im bolai: er waren zes dapperen (er waren dapperen, zij zessen, of: een zestal), de zevende was een aap.
4. Ki Dese' bo ki Kanta, taja doea motoloe adi', totoeoe mokaja: D. en K. zij tweeën vader en zoon, zijn zeer rijk.
5. Taja doea i nobaloi: zij tweeën bouwden een huis.
6. Jo da' taja doea-don im pinailian bo sinapoet bo binaja' ilobong: toen werden zij tweeën (werd het tweetal) gewasschen en ingewikkeld en (daarna) is (men) hen gaan begraven.
7. Taja doea toea nodapot-don kon joeak in dagat: dat tweetal (zij tweeën) bereikte(n) het midden van de zee.
8. Jo da' taja doea-don i boeloinja i minatoi: en toen waren zij beiden (hij) en zijn echtgenoote dood.
9. Jo taja onom i noboei-don: en zij zessen, die zijn al teruggekeerd.
10. Ki lakinja taja doea i baainja: zijn grootvader met zijn grootmoeder (de beide grootouders, zijn grootvader en zijn grootmoeder).

IN TAJA (TARA).

1. Nonajang in taja toloe motoloe adi': zij drieën (het drietal) warmden zich (bij het vuur), vader, moeder en kind.
2. Nobajag-makow monajang bidon in taja doea i ama'nja: toen het licht was geworden warmden weder zich bij het vuur zij tweeën (de zoon) met zijn vader.

3. Jo da' minaja'-don in taja doea motoli ompoe' toea: en toen ging dat tweetal al, grootmoeder en kleinkind.
4. Nopaloet-mako nongaan in taja doea toea, jo da' tonga'-bi' nojoïndoian: toen die twee klaar waren met eten, toen hebben zij elkaar alleen maar aangekeken.
5. Norotakin-don in tara oealoe bo minaja' no̧nakow: zij achten hebben zich allen bij elkaar gevoegd en zijn gaan stelen.
6. Nomiadon in ţaja doea kong kantoeng: zij tweeën hebben een muziekinstrument gemaakt.
7. Notoniboeloi-don in taja doea: zij tweeën trouwden met elkaar.
8. Nokokojowan in taja doea: zij tweeën hebben aan elkaar opgedragen.
9. Bo doi' doman in taja doea namoeik: en (nog) weder wilden zij tweeën niet oostwaarts komen.
10. Nonangkob in taja doea: zij tweeën haalden water.

I NAJA, I NARA.

1. Noaļapkoe ing kabalomoe, tonga' i naja doea dia'-pa: uw paard heb ik gepakt, maar die van hen beiden nog niet.
2. Dia'-bi'-don i naja doea: dat van hen beiden is er heusch niet meer.
3. Nolantoed-don i naja doea? zijn die van hen beiden al hoog?
4. Jo da' kai naja doea: mobali', oele', toen zeiden zij tweeën: het is goed, vriend.
5. Kai naja toļoe: aka nion-bi' in tita in datoe, jo... zij drieën zeiden: als dat werkelijk het bevel van den vorst is, dan...

KO I NAJA (NARA).

1. Naonda-pa im pogogama'moe ko i naja doea: hoe dan ook je wijze om hen beiden er uit te halen zal zijn.
2. Baja'-ka, toendoe' ko i naja opat mongo naonda: ga dan, toon hun vieren hoe of het wel is.
3. Nion-don in oeļoe motajak ko i naja doea: daar is al de kop zoekende naar hen tweeën.

4. Nobangon-monik im bantong toea bo nogalow ko i naja doea: die antilope stond op en zette hen beiden achterna.
5. Nolibo' ko i baainja naja doea i lakinja: (hij) vroeg aan zijn grootmoeder, aan hen beiden (zijn grootmoeder) en grootvader.

-NAJA, -NARA.

1. Binoeka'an-don-naja doea in datar: zij tweeën maakten de «mand» (fuik) open.
2. Sinalaan-mako-naja doea: zij tweeën verlieten (hem) heelemaal.
3. Dega' dia'-bi' ilaboe'naja doea? waarschijnlijk hebben zij tweeën (je) niet werkelijk (in zee) gegooid?
4. Dodot i boea' toea iloemboe'nara doea kon limboejoeng: het lijk van die prinses gooiden zij tweeën weg in het kreupelhout.
5. Jo da' ilobong-don-nara doea ing ki inde': en toen hebben zij tweeën de moeder begraven.
6. Nodait (zie blz. 5.) -don-nara doea pinoloeai: zij tweeën hebben allen er uit gelaten.
7. Sinaan-don-naja toḷoe: zij drieën stelden strikken.
8. Binaja' naja pitoe bo iningat bo sinaboi: zij zevenen gingen het aan stukken hakken en rooken.
9. Kinooemaan-mai Soelap naja doea i boeloinja: (hij) werd aangetroffen (overvallen) door Soelap, door hen beiden, (S.) en zijn vrouw.
10. Dia' totongonoe ing koönggot im bịnaja'annaja doea: niet lang hadden zij tweeën geloopen (niet zooveel tijdsduur van hun beider gaan).

I^a. Oneigenlijke persoonlijke voornaamwoorden.

Het gebruik om de pers. voorn. w. door andere woorden te vervangen, is ook het Mongondowsch niet vreemd. Of deze gewoonte door invloed van het Maleisch is ontstaan durf ik niet te zeggen, maar het is een feit dat zij in acht wordt genomen en wel:

1^e. waar het verschil in rang en stand in het oog dient gehouden te worden;

2^e. als men met elkaar verwant is, of wel, wanneer men uit beleefdheid of vertrouwelijkheid doet alsof er verwantschap bestaat.

Spreekt b. v. iemand tot den vorst, dan zal hij, van zichzelf sprekend, niet «akoeoi» gebruiken, maar «ata naa» deze slaaf. Ook tegenover andere aanzienlijken is dit gebruikelijk, maar dan schijnt men er zich al minder streng aan te houden, want ik hoorde wel eens iemand tot zijn meerdere «akoeoi» bezigen.

Ata naa dega' mopotaaoe-don? deze slaaf heeft wellicht reeds (alles) laten weten (gezegd). Deze uitdrukking wordt gebruikt in den zin van: ik vraag verlof om heen te gaan. Dezelfde beteekenis heeft: ki atamoe mogoeman-pa: de slaaf van U spreekt nog (nl. om permissie te verzoeken om heen te mogen gaan), maar wordt door aanzienlijken gebruikt tegenover den vorst. (Het bezitt. v.n.w. 2^e pers. zou voor een gewonen Mongondower wat te familiaar zijn).

Kainia: ata naa ambe dia'-bi' nototaaoe: hij zei: deze slaaf, neen (die) weet het heusch niet.

De vorst wordt betiteld met «(ki) ompoe'i ata naa» (de) heer van dezen slaaf, ook wel met: «(ki) ompoe' datoe»: (de) heer koning, en in verhalen «datoe», vorst, en «toeang» (Mal.) Heer, in zangen wel «poenoe».

Ki ompoe'i ata naa moïbog, jo ki ata naa moigoem kon kajoe sondana inta toea: als de heer van dezen slaaf het goed vindt, dan verzoekt deze slaaf het sondana-hout dat daar is.

Ata naa mokinaonda ko i ompoe' datoe kon inta ilibo i ata naa: deze slaaf verzoekt aan den heer koning, hoe het er mee gesteld is met hetgeen door dezen slaaf is gevraagd.

De vrouw van den vorst wordt genoemd: ki boea' moloben, de groote prinses, ook: ki oetat in datoe, de zuster van den vorst.

«Koningszonen» en ook afstammelingen van vroegere Radja's worden steeds met «abo'» aangesproken. Leeftijd maakt hierbij geen verschil. De titel voor dochters van den Radja is «boea'» en met «ba'i» worden meisjes en vrouwen aangesproken, die wel van adel, maar geen directe afstammelingen van den vorst zijn. Naar men mij vertelde, kan iemand alleen maar door geboorte den titel boea' krijgen; ook een huwelijk met een radja kan een ba'i niet tot den rang van boea' verheffen. De vrouw van den vorst kan eigenlijk dan ook alleen maar ki boea' moloben genoemd worden, als zij een echte «prinses» is.

Wordt alzoo bij het spreken tot en over vorstelijke en adellijke personen, het pers. v.n.w. steeds door een titel vervangen, hetzelfde geschiedt met degenen, die eenig officieel ambt bekleeden. Zoowel de aanzienlijke hoofden, als de zeer geringe worden altijd — ook door hun verwanten — met den naam van hun waardigheid aangeduid.

Hieronder volgen de titels der Mongondowsche hoofden, waaraan ik tevens eenige verwantschapsnamen en aanspraakwoorden toevoeg:

Gogoegoe, Na den Radja het voornaamste hoofd.
Panghoeloe, 1e Districtshoofd.
Majoor Kadato, 2e Districtshoofd.
Sangadi, Dorpshoofd.
Porbis, 2e Dorpshoofd.
Djoeroetoelis. (Mal.) schrijver.

laki, aki, bij het roepen ook wel akia, grootvader. Wil een vreemde iemand met «grootvader» aanspreken, dan bezigt hij lakinja: grootvader van iemand. Ook kan men zich tegenover een oud man bedienen van ogogoejang: oudje, oude.

baai, grootmoeder. Een oude vrouw kan men met baainja aanspreken.

ama', vader, ook voor «oom» gebruikt, hoewel dit eigenlijk is: pokoama'an.

inde', moeder, eigen kinderen spreken hun moeder hiermee aan.

tete', moeder.

ina', moeder, ook wel tante, hoewel dit eigenlijk is pokoina'an.
oetat, oetas, broer, zuster.
goeja-goejang, oudere broer of zuster.
ai-ai, jongere broer of zuster.
ompoe', kleinkind, ook «heer».
mototaka, schoonzoon of -dochter.
lago', zwager.
ipa', «zwagerin».
oewatok, stief-vader, -moeder enz. Uit het verband blijkt bij het spreken wel, wie er bedoeld wordt en anders omschrijft men, evenals ook andere dergelijke woorden, met: vader, moeder, kind, enz.
boeloi, echtgenoot of echtgenoote.
lolaki, man, ook mannelijk. Jo ba lolaki naa moḷoekad kom baḷoi: wacht, deze man (ik) zal wachthouden in huis.
bobai, vrouw, vrouwelijk.

Wil men bij woorden die op zichzelf niet te kennen geven tot welk geslacht iemand behoort, bepaald de kunne vermelden, dan omschrijft men deze met «lolaki» en «bobai», dus:

oetat lolaki, oetat bobai. Een meisje of vrouw noemt haar broer ook wel alleen «lolaki» (ki lolakikoe: mijn broeder.)

bila, vriend.
toeang, 't Mal. Toean, aanspraakw. voor Holl. en anderen, die men met «mijnheer» wil aanspreken; tai toeang verkorting van: taja toeang, deze Heeren.
oele' roep- of aanspraakwoord voor mannen, zoo iets als: vriend.
isi', roep- of aanspraakwoord voor vrouwen.
bangkele' of angkele', aanspraakwoord voor meisjes, door ouderen te gebruiken, «juffer».
anoe' of nanoe', roep- of aanspraakwoord voor meisjes en ongetrouwde vrouwen.
aoe', roep- of aanspraakwoord voor jonge mannen, door ouderen te gebruiken, of door meerderen tot minderen, niet andersom. Het is een platte uitdrukking voor «ikow», zooiets als het Mol. Mal. «ngana»; vaak is aoe' weer te geven met: zeg jij! zeg!
poedoel of oedoel, tegen jongens en jonge mannen; ook eigennaam.

boeë', tegen jongens en jonge mannen, maar poedoel is beleefder.
tae', soort titel of eerenaam voor adellijken(?): zooiets als jonker, jongeheer(?).
ondi', voor meisjes tot pl.m. 7 jaar. Volgens anderen eigennaam.
tata', voor kleine kindertjes, zoowel jongens als meisjes.
dede', voor zeer jonge kindertjes, (eenige maanden oud) ons: kleintje.

Volgens sommigen zou dit dede' bij voorkeur van adellijke kinderen worden gebruikt.

Soms krijgen zoowel de eigenl. als de oneigenl. pers. v.n.w. het woordje tontani' achter zich. Dit dient tot versterking (nadruk) en is te vertalen met: zelf, in eigen persoon.

Akoeoi tontani' maja' mongontong: ik zelf ga er naar kijken.

Inta mopia ko i nimoe, pinogoejaatmoe tontani': hetgeen goed voor je was, heb je zelf slecht gemaakt

Dolom inta naa moïangoi ki boea' tontani': dezen nacht zal de prinses zelf komen.

Ki Panghoeloe noïangoi tontani': de Panghoeloe zelf is gekomen.

II. Bezittelijke voornaamworden.

De bezitt. v.n.w. zijn in vorm geheel gelijk aan de pronominale suffixen, die gewoonlijk direct aan de passieve werkwoordsvormen worden gehecht om den verrichter aan te duiden. En daar van deze laatste een volledige opgave is gegeven op blz. 5—6, verwijs ik kortheidshalve daarheen.

De bezitt. v.n.w. worden zonder meer gehecht aan de woorden, die zij bepalen, zooals uit de hieronder volgende voorbeelden blijkt; alleen wordt, wanneer de sluitconsonant van het woord waaraan -koe wordt gehecht een -n is, deze veelal gehoord als -ng. Voor de duidelijkheid zullen wij echter -n blijven schrijven. Verder verdient opmerking dat de bezitt. v.n.w. meervoud soms door een i met het voorafgaande woord worden verbonden, bijv.]o]aigan i naja doea, de boschhut van hen beiden, en dan dus gelijk zijn aan de op blz. 4 genoemde vormen.

-KOE.

1. Tagoeonkoe ko i adi'koe bo ko i ompoe'koe: ik zal het inprenten aan mijn kinderen en kleinkinderen.
2. Toea ing koïbogkoe: dat is mijn wensch (de wensch van mij).
3. Baai, onda-ka kon kaanonkoe bo töebig inoemonkoe? Grootmoeder, waar is toch mijn eten en water om door mij gedronken te worden?
4. Loea-ai-ka-magi' kom bibigkoe a ponanamankoe: spuit het dan herwaarts in mijn bek, want ik wensch er van te proeven.
5. Sinalow in sapikoe karombaoe i toeang dojowa nogatoet: mijn koe heeft overwonnen de tweehonderd karbouwen van den vorst.
6. Matakoe, mijn oog.
7. Ngioengkoe, » neus.
8. Pogotkoe, » voorhoofd.
9. Sigogowkoe, » keel.
10. Gonggoejamo'koe, mijn vinger.

-MOE.

1. Longkoet in solanamoe bo lamboengmoe bo lensomoe, bo onda pomakekoe: trek uit je broek en je kabaja, en (doe af) je hoofddoek, en dan zal ik ze aantrekken.
2. Dia' mopia pinonomboeloimoe ko i boeloimoe: je hebt je niet goed aangepast aan je vrouw, (je hebt haar niet goed behandeld).
3. Aka dia' kooebolianmoe im bolimoe nion, jo pokibambe'koe (in) iko: als je niet kunt voldoen deze je schuld, dan laat ik je ophangen.
4. Dia'-don im boelawanmoe: uw goud is er niet meer.
5. Jo da' binangon-don i atamoe bo binabanja: toen heeft uw slaaf (hem) opgericht en hij heeft (hem) op den rug gedragen.
6. Oloemoe, uw hoofd.
7. Awakmoe, » lichaam.
8. Dodobmoe, » borst.
9. Sianmoe, » buik.
10. Limamoe, » hand.

-EA, -NJA.

1. Inasangan in toengoinja bo binogotan doman in siolēa baladow: zijn horens waren voorzien van (messen) en ook waren messen gebonden aan zijn pooten.
2. Minaja'bidon insia im baloi i ina'nja bo i ama'nja: hij ging weder naar het huis van zijn moeder en van zijn vader.
3. Binonoenja-don ing ki boeloinja kon lantoengēa: hij heeft zijn vrouw in zijn hok gedaan.
4. Dia' pinoloeai im boeboelēa: zijn haar had (hij) er niet uit laten steken.
5. Nokitoöloet insia kom baloenēa: hij heeft zijn teerkost laten klaar maken.
6. Soemalanja, zijn zwaard.
7. Pandongēa, » lans.
8. Pitownja, » kapmes.
9. Tosiladēa, » mes.
10. Bengko'nja, » kris.

-NATON.

1. Jo a toeroebon-donnaton in genggoelangnaton: wij willen onze hut verbranden.
2. Olat-pa, sin noboeboet im ponoja'naton: wacht even, want onze toespijs is gevallen.
3. Ikow-don i modatoe kon lipoe' intatoea pinogoetoenannaton: gij zijt het, die koning wordt in het dorp dat daar is, onze woonplaats.
4. Pinonibaanēa(nja)-mangoi koi lakinaton bo ko i baainaton: hij schold voortdurend tegen onzen grootvader en tegen onze grootmoeder.
5. Noponik insia kon loentoeng ing kombiloinaton: hij is in den top van onzen mangga(boom) geklommen.
6. Bango'naton, onze klapperboomen.
7. Lantatnaton, » lansatboomen.
8. Doeë'naton, » doerianboomen.
9. Oboejoe'naton, » sirihplanten.
10. Toe'annaton, ons suikerriet.

-NAMI.

1. Onda-don im pepekownami? waar is onze pepekowvogel?
2. E Soelap, maja'-pa mongaan kom baļoinami: wel S., ga even eten in ons huis.
3. Moļoekad in akoeoi kom boelangawangnami: ik houd de wacht bij onze kruidnagel(boomen), (ik bewaak de kruidnagelboomen van ons).
4. Nongalikokab in manoeknami, jo notolopa': onze haan klapwiekte en toen was (de grond) al vlak.
5. Kogobii sinoemoeot kon goba'nami ing karombaoemoe: verstreken nacht is je karbouw onzen tuin binnengekomen.
6. Roesanami, ons hert.
7. Boke'nami, » varken (wild).
8. Sio'nami, » » (tam).
9. Daloetnami, » hertzwijn.
10. Bantongnami, onze antilope.

-MONIMOE.

1. Akoeoi dia' motaaoe moponik kon toekadmonimoe: ik kan ulieder trap niet beklimmen.

2. Kaa-kaanankoe kon sidalommonimoe bo kon opowatmonimoe bo kon kompongmonimoe bo kon opojoemonimoe: ik zal (er van) eten, van jelui harten en van jelui (milten) levers en van jelui magen en van jelui gal.
3. Nion-don minta in inogoi i ina' bo i ama' bo i oetat-monimoe: dat alles zijn de geschenken van ulieder moeders en vaders en broeders (zusters).
4. Nongonoe-bi', sin dia' bidon in hasilmonimoe moïagi' koinako'? wat is er toch, want niet meer wordt ulieder belasting gebracht aan mij?
5. Nion in baronganmonimoe, jo pomia-ai kom pole', pokoroton: en nu ulieder veelheid (allen van u, gij allen), ja maakt «manden» (fuiken), maakt ze sterk.
6. Toempangmonimoe, ulieder sago (v. d. sagopalm.)
7. K̦oito'monimoe, » » (v. d. suikerpalm.)
8. Simoetonmonimoe, » zout.
9. Silonmonimoe, » kalk.
10. Toïgoemonimoe, » maïs.

-NAMOE.

1. Onoe pelikaranamoenda nion? wat is de zaak van u tweeën daar?
2. Dia'-bi' moönggot bo mopia ing kajangnamoenda: heusch niet lang en dan zullen u beider ruggen goed zijn.
3. Deeman totaboeannamoenda i nion: dat is niet de erfgrond van u tweeën.
4. Koönda in goba'namoe in toloe? waar zijn de tuinen van u drieën?
5. Sia-sia-ka monakow kom pajoinamoenda: hij is het (die) heeft gestolen de rijst van u tweeën.
6. Totopoetnamoenda, de blaasroeren van u tweeën.
7. Totempangnamoenda, het vleermuizennet van u tweeën.
8. Poekotnamoenda, het varkensnet van u tweeën.
9. Sakala namoenda, de kippenstrik van u tweeën.
10. Piringnamoenda, de vogelstrik van u tweeën.

-MONIA.

1. Ikow intaoe mogama' kom boelawan kon oeloemonia: gij zijt iemand (die) goud haalt (wegneemt) uit hun koppen.

2. Totocoe-don mopia in ginamonia: zeer verheugd was hun hart.
3. Maja' in adi' toea mongontong kom posepaanmonia: dat kind gaat kijken naar hun balspeelplaats.
4. Noboei-don intaoe mododapoeg toea kon ļaigmonia, die zoutbranders zijn teruggekeerd naar hun hut.
5. Oempaka moboboei ing ki Gani kom posingoganmonia toea bo dia': zelfs omkijken naar die spreekplaats van hen daar deed Gani niet.
6. Toloetoegmonia, hun bron, fontein.
7. Silaimonia, » aandeel.
8. Sinontabo'monia, » pap.
9. Dodangoianmonia, » sagokookpot.
10. Tala'monia, » fout.

-NAJA, -NARA.

1. Tongo boelan in onggotēa pinotoniboeloiannaja doea: één maand was de duur van hun beider trouwtijd (een maand lang was het geleden dat zij tweeën waren getrouwd).
2. Pinojotogot in ipoetnaja doea bo minaja' kom bembe': hun beider staarten werden aan elkander gebonden en toen gingen zij naar de geit.
3. Kokajaan naja toļoe pitoe in tabang im binatok im boelawan: de rijkdom van hen drieën was zeven vijvers, die gevuld waren met goud.
4. Bo ki adi'nara doea, in dia'-pa ilaboe'i A.: en het kind van hen beiden, dat werd nog niet door A. (in zee) gegooid.
5. Jo nonoetoei-don intaoe kom pelikaranaja doea: en toen heeft men verteld de zaak van hen tweeën.
6. Kantoengnaja doea, hun beider tokkelinstrument.
7. Tantaboea'naja toļoe, het muziekinstrument (van bamboe) van hen drieën.
8. Bansi'naja opat, de fluiten van hen vieren.
9. Loloetamnaja doea, hun beider proppenschieter.
10. Paki'naja doea, » » tol.

III. Aanwijzende voornaamwoorden.

De woorden die als aanw. v.n.w. beschouwd kunnen worden, zijn eigenlijk bijwoorden van plaats. In de meeste gevallen zouden we ze dan ook evengoed in het Hollandsch met een bijwoord kunnen weergeven.

De aanw. v.n.w. zijn te onderscheiden in aanw. v.n.w. van den 1^en^, 2^en^ en 3^en^ persoon.

Niet altijd wordt door iederen Mongondower dit verschil in het oog gehouden. Zooals in meer gevallen, valt hier, vooral bij het jongere geslacht, een zekere slordigheid te constateeren. Hoe echter het verkeerd gebruiken toch nog als fout wordt gevoeld, blijkt bij navraag, want dan krijgt men het juiste woord wel te hooren.

Het bij den 1^en^ persoon behoorende aanw. v.n.w. is naa, dit.

Met naa duid «ik» iets aan dat in mijne (onze) onmiddellijke nabijheid of omgeving is, ook dat het tot mij (ons) in betrekking staat, mij (ons) aangaat of van mij (ons) uitgaat, m. a. w. op eenigerlei wijze verband houdt met mij (ons). Soms naaia voor naa, hoewel dit veel meer als bijwoord voorkomt. (im boe'ok i ine naaia? van wie is deze haar?)

Geheel dezelfde beteekenis, die dit naa heeft bij den 1^en^ persoon, heeft nion bij den 2^en^ persoon, en toea bij den 3^en^ persoon.

In verhalen worden naa en nion (i naa, intanaa, i nion, intanion) vaak gebruikt bij den derden persoon, waardoor deze in figuurlijken zin dichter bij komt: intaoe toea, die man, wordt dan dus: intaoe naa (nion), deze man, waarover ik het nu heb, (die bij u).

Verder valt op te merken dat toea niet alleen wil zeggen: bij den 3^en^ persoon, maar een veel algemeener beteekenis heeft, evenals ons: dat, gindsch; het wil te kennen geven, dat hetgeen waarvan sprake is, niet bij mij (ons) of u (ulieden) is, maar ergens anders.

Om aan toea en de hiervan afgeleide vormen het wat al te

onbepaald karakter te ontnemen, wordt -ta achtergevoegd, waarmee wordt aangeduid, dat het bedoelde of aangewezene zich niet bevindt bij spreker en aangesprokene maar wel op eene hun bekende plaats; toeata is dan ook te vertalen met: aldaar, of liever «aldaarsch».

Soms hoort men inplaats van toeata, ook wel tota (een verkorting van toeata).

Heel vaak nemen de genoemde aanw. v.n.w. het in het Mongondowsch zoo veelvuldig gebruikte woordje i(n) voor zich, hetwelk, zooals reeds is gezegd, o. m. ook aanwijzende kracht heeft en dan ook hier bovenal dient om aan te wijzen dat naa, nion en toea met de voorafgegane door hen bepaalde woorden in betrekking of verbinding staan.

De vormen inaa, inion, intoea, wijzen er derhalve met zekeren nadruk op, dat zij bij de door hen aangewezen naamwoorden behooren, daarmee zijn verbonden. We zouden hier kunnen vertalen met: namelijk dit, (bij mij), en wel dat (bij u), en wel gindsch (3e pers.); of: de deze, de dat, de gindsche; die (dat) hier, die daar (bij u), die ginds is. (Over i(n) zie blz. 3, 4, 42 v.v.).

Wil men met sterken nadruk iets aanwijzen, dan wordt tusschen i(n) en 't volgend aanw. v.n.w. -ta- gevoegd, waarbij de i steeds wordt genasaleerd. Dan krijgt men dus:

intanaa, (hetgeen) dat hier (bij mij, ons) is, die de deze is, dat het «ditsche» is;

inta nion (hetgeen) dat daar (bij u, ul.) is, dat het «daarsche» is;

inta toea (hetgeen) dat ginds (bij hem, ergens) is, dat het gindsche is.

Evenals bij de op blz. 4 gegeven vormen der pers. v.n.w., valt ook hier waar te nemen hoe de aanwijzende beteekenis van i(n) soms plaats moet maken voor die van betrekkelijk v.n.w., en deze laatste beteekenis beslist overheerschend wordt (zie: Betrekkel. v.n.w. blz. 51). Inta naa enz. worden vaak afgekort, d.w.z. «in» valt dan weg, maar soms herinnert een genasaleerde t er nog aan dat ook i behoorde te worden vermeld: ntanaa of tanaa, ntanion of tanion, ntatoea of tatoea.

Tot de aanw. v.n.w. reken ik ook het lidwoord ki en het ook als zoodanig (als lidwoord) voorkomende woordje i, en behandel deze dus bij dit hoofdstuk.

Ki zou ik willen noemen een zeer sterk bepalend lidwoord. Een door ki voorafgegaan woord [ki staat altijd vóór het bepaalde woord] wordt o.z.t.z. van alle andere gelijksoortige afgezonderd, daaruit aangewezen, apart gezet, of wel:

Ki wijst aan, dat hetgeen door het volgend woord wordt te kennen gegeven, een bepaald iemand of iets is, niet meer te vereenzelvigen met de soort waartoe het behoort, maar daarvan onderscheiden, hetzij dat het zich door iets bizonders kenmerkt — waardoor de aandacht er op wordt gevestigd — of omdat er iets van wordt gezegd en men dus goed dient te weten, wie of wat bedoeld is.

Ki abo' wil bijv. niet zeggen: een prins in 't algemeen, zoo maar eens een prins, doch hiermede is een bepaalde prins bedoeld, de prins bijv. over wien we spraken.

Met ki delek wordt iets aangeduid dat door zijn kleinheid opvalt, bijv. ki delek im pitow: een klein mes, het kleintje van een mes, een kleintje onder de messen;

ki delek in sapi: het kleine koetje, een koe, die door haar kleinheid opvalt onder de andere koeien.

Uit de genoemde beteekenis van ki — nl. de aanwijzende, uitkiezende, apartzettende — volgt eigenlijk wel al vanzelf dat dit het woord is ter aanwijzing van eigennamen, want hierdoor is die naam van zijn algemeen karakter ontdaan en aan één persoon toegewezen. Eigennamen hebben dan ook steeds ki voor zich, d.w.z. in den nominatief.

Behalve voor eigennamen en als zoodanig gebezigde naamwoorden wordt ki ook heel vaak gebruikt voor woorden, die een waardigheid, titel, of wel een verwantschapsbetrekking aanduiden. Daar men met deze woorden iemand noemt (zie oneigenl. v.n.w. blz. 30 v.v.), zij gebruikt worden als eigennamen, is het voorvoegen van ki ook hier dus goed te verklaren.

Hoe ki verder wordt gebruikt bij het betrekkelijk v.n.w. inta in den zin van «degeen» (zie bl. 51), ook voor diernamen enz. kan voorkomen, is uit het bovenstaande af te leiden en zal beneden blijken in de daar gegeven voorbeelden.

In al deze gevallen wordt ki echter alleen in den nominatief voorgevoegd. De eigennamen en de als zoodanig gebruikte

woorden, die in den nominatief ki voor zich nemen, vormen den genitief met i, datief en accusatief met ko i.

Komt het door ki bepaalde woord nà het werkwoord of ander belangrijk zinsdeel — in elk geval niet aan het begin van den zin — dan krijgt ki, evenals de pers. v.n.w. i(ng) voorgevoegd (over de beteekenis van deze i en voor het soms weglaten ervan, zie bl. 3.)

Het woordje i. [1]

In het bovenstaande is het woordje i, al of niet genasaleerd, reeds meermalen ter sprake gekomen, waardoor wel al duidelijk zal zijn dat deze veelvuldig voorkomende i in verschillende niet altijd scherp van elkaar te onderscheiden beteekenissen wordt gebruikt.

Dat ik dit woordje i hier behandel, is een weinig willekeurig. Wel heeft het, naar mijne meening, in hoofdzaak aanwijzende beteekenis, zoodat het vaak met ons bepalend lidwoord is weer te geven, maar soms treedt het op als betrekkelijk v.n.w., genitiefteeken, enz., en zou het dus ook onder een ander hoofd kunnen worden behandeld.

In het algemeen heeft, zooals reeds gezegd is, het woordje i aanwijzende kracht, maar een beetje zwakjes, niet zoo sterk als ki; i wil aanduiden dat het volgend woord met het voorafgaande in verbinding of betrekking staat, en is vaak te vertalen met: namelijk, en wel, of het vestigt de aandacht op het volgende, omdat daarvan aanstonds iets zal worden gezegd; het is dan weer te geven met: wat betreft, aangaande.

In deze beteekenis komt i (n, ng, m) voor bij:

a. Pers. v.n.w. in den nominatief (zie bl. 3); in den datief en accusatief der pers. v.n.w., eigennamen en als zoodanig gebruikte verwantschapswoorden en titels, verbindt i het voorzetsel ko met het volgend woord.

b. Aanwijzende v.n.w., zie blz. 39 v.v.

c. Passief gevormde werkwoorden, nl. als de agens wordt genoemd en niet door een pers. v.n.w. wordt uitgedrukt, bijv. ilotoep i adi'nja; dinongog in tagoedang. We kunnen deze zinnen vertalen met: het is geslagen door zijn kind;

[1] Zie de Tontemb. partikels ĕ en i (Tontemb. Nederl. woordenboek van J. Alb. T. Schwarz) en de Sang. oe en n. (Sangir. spraakk. door Dr. N. Adriani, blz. 189 v.v.)

het werd gehoord door den krokodil, als we hier i maar niet geheel gelijk stellen met «door» want in de passieve werkw. vormen ilotoep, dinongog, ligt dit «door» reeds opgesloten; op zichzelve zeggen zij reeds dat iets door iemand wordt gedaan. De op ilotoep en dinongog volgende i heeft dan ook geen ander doel dan aan te kondigen dat die iemand nu ook nog genoemd zal worden, of wel: i wijst aan (wijst heen naar) den nog niet bekenden verrichter der werking.

d. Eigennamen, wanneer deze door een titel worden voorafgegaan, bijv.: ki abo'i Mokosambe'. Hier duidt i een zeer innig verband aan: geen ander dan M. is de prins.

e. Telwoorden, wanneer deze door een naamwoord worden gevolgd, bijv. tobatoe' im bolai, één aap, een zekere aap, één (van het geslacht) der apen; lima in tagoedang, vijf krokodillen.

f. Overal waar de Mongondower maar eenige behoefte gevoelt aan eenige verbinding, of wil aanduiden dat iets ergens mee in betrekking staat. Zie hiervoor de verschillende Mongond. zinnen, waarin van i overvloedig voorbeelden zijn te vinden.

Een tweede beteekenis van i (n, ng, m), die niet zoo heel ver van de bovengenoemde afstaat, is die van genitief-aanduider, zoowel voor woorden, die in den nominatief steeds ki voor zich hebben, als van andere naamwoorden:

kaanon i abo', de spijs (het eten) van den prins;
toekad i lolongonon, een trap van een dwaas;
adi' im boke', het kind van een varken. (zie verder blz. 49)

Soms heeft deze genitief-aanduider een ruimere beteekenis dan 't Holl. «van», en wel die van: benoodigd voor, ten behoeve van.

«Oïgi in totoi» kan vertaald worden met: paal van een brug, brugpaal, maar ook met: paal voor een brug (benoodigd voor, ten behoeve van de brug).

Ten 3e wordt i (n, ng, m) druk gebruikt als lidwoord, waarin de aanwijzende kracht dus weer uitkomt, ook kan i dan als nominatief-teeken worden beschouwd:

Naa i ooeman: dit is het verhaal;
ginama'nja im binakoet: zij nam het pakje (ingepakte); het pakje werd door haar genomen. (zie verder bl. 50.)

Ten 4e treedt i (n, ng, m) op als betrekkelijk v.n.w. zooals reeds op blz. 4 (bij de vormen, i nako' enz.) en blz. 40 (inta naa) enz. is gezegd en verder zal aangetoond worden bij het betrekkel. v.n.w. zie blz. 51.

NAA.

1. Akoeoi naa datoe, tonga' lawangon-bi' im poparentaan: deze ik is de vorst (ik ben de vorst), maar zal waarlijk overbluft worden door de onderdanen.
2. Akoeoi naa manai molongo': ik (deze ik) ben erg vet.
3. Kom bonoe im baloinja naa: in dit het huis (bij mij).
4. Jo naa-naa-ka? en dit dan? (wat ik hier vasthoud).
5. Naa i ooeman: dit is het verhaal.
6. Naa, toeang, in loentoengēa (nja): dit, heer, is de kruin.
7. Singog naa: dit woord (van mij).
8. Natoe naa: dit ei (hier bij mij).
9. Simboejoeng naa: deze jonge klapper (die ik in mijn hand houd, of die bij mij ligt).
10. Pitow naa: dit kapmes, (dat ik in mijn hand houd, of dat bij mij ligt).

I NAA.

1. Binoo'nja kon dota' inaa, dia'!: hij rook er naar aan deze zijde (die hier is), niets!
2. Totoi onoe i naa? wat voor een brug is de deze? (die hier is).
3. Deeman goba'nami i naa: dit (de deze), die hier is, is onze tuin niet.
4. Akoeoi-pa i naa: ook deze ik, ik nog, die hier ben.
5. A, ta batoe-bi' i naa: wel, dit is warempel heusch een steen.

INTA NAA.

1. Bo nogoetoen kom baloi inta naa ing kami: en wij zijn gaan wonen in het huis, dat hier is.
2. Gama'-ai-pa im batoe inta naa: neem even weg den steen, die hier (bij mij) is.
3. Oelag inta naa in sinoeloenganko e: deze slang (die hier bij mij is), die is door mij geholpen.

4. Diaankoe in doeë' inta naa: ik neem deze doerian (die hier is) mee.
5. Noaļapkoe in lagapan inta naa: ik heb dezen vogel (die hier bij mij is) bemachtigd.
6. Tanaa, toeang: dit is het, heer, (wat ik hier heb, aanwijs)
7. Sipoenon-pa i intaoe kon lipoe' inta naa: verzamel even de menschen in dit dorp (dat hier is, waar wij zijn).
8. Indoi-ai-ka inta naa: bekijk dan dit eens (dat ik hier in mijn hand houd).
9. Simba pobakid inta naa diniakoe: want dan zal ik bekend maken (wat) dit (is), dat ik heb meegebracht.
10. Minta im pakeang (in)tanaa sinokoögoi: al deze kleeren (bij mij) zijn (door hem) gegeven.

NION.

1. Ki boeloimoe nion kom baļoi? is je echtgenoot daar in huis?
2. Maja' in onda iko nion? waarheen gaat gij daar?
3. Sinipoenmoe nion: (die) jij daar hebt verzameld.
4. Iko nion totoeoe moligai: jij daar bent erg vlug.
5. Sin nion-bi' in notooekoermoe: want dat is nu eenmaal je lot.
6. Aka tonga'-bi' nion: als dat het maar slechts is (tot iemand).
7. Toekad pinomiamoe nion: de trap (die) jij daar hebt gemaakt.
8. Kabalo nion: dat paard (bij u).
9. Toebag nion: dat antwoord (van u).
10. Bitoel nion: die steenpuist (van u).

I NION.

1. Pomiaan onoe i nion? wat moet dat (bij u) worden?
2. Pongonoemoe i nion? wat wil je er mee doen? (n.l. met dat wat bij je is).
3. E, tagoedang, toegaton-don i nion: wel, krokodil, dat is al voldoende (laat het nu voldoende zijn, hetgeen ik voor u heb gedaan).
4. Eta, iko-bi' i nion, Aboenawati: wel, ben jij dat werkelijk, A.? (ook: ben jij het heusch, die daar is, A.)?
5. Bango' i nion: die klapper (de die, die daar bij u is).

Inata nion.

1. Dona'-ai intaoe inta nion kaanonmoe, tagoedang: laat het geschieden dat die man (die daar bij u is) door u wordt opgegeten, krokodil.
2. Nononggadi'-don im boea' inta nion: (toen) baarde de prinses, die daar was (eigenlijk zou hier inta toea, moeten staan, maar in verhalen wordt vaak inta nion en inta naa gebruikt bij den 3[en] persoon, zie blz. 39).
3. Dantoeg-ai-pa in oelag inta nion: druk even de slang, die daar (bij u) is.
4. Gama'an im batoe inta nion: neem er af dien steen (den steen, die daar bij u is).
5. Iko mobali' datoe kon lipoe' inta nion: gij wordt koning in deze plaats (waar gij nu zijt).
6. Manoek ta nion: de kip, die daar bij u is.
7. Andon nolapat in tondok inta nion? is dat hek (dat daar bij u) al klaar?
8. Onöe binonoemoe kom pole' inta nion? wat heb je in die «mand» (die je daar bij je hebt) gestopt?
9. Oeangga inta nion: die prauw (die daar bij u is).
10. Ḷoekad-ai-pa in toja' inta nion: pas even op de visch (die daar bij u is).

toea.

1. Sin bolai toea tonga'-bi' oemoebol: want die aap stelde zich slechts bedriegelijk aan.
2. Mosia toea: zijlieden daar.
3. Notoebag-monik kon singog i adi'nja toea: (zij) antwoordde opwaarts op het woord van dat haar kind.
4. Kinoemosing insia kon tagoedang toea: hij lachte tegen die krokodillen.
5. Noenoek toea: gindsche waringin, (niet bij mij of u).
6. Intaoe toea: die man (mensch), » » » » »
7. Kon tempo toea: te dien tijde.
8. Tondok toea: 't gindsche hek, » » » » »
9. Kajoe toea: dat hout, die boom, » » » » »
10. Kompe' toea, dat sirihmandje, » » » » »

IN TOEA.

1. Kon dota' in toea: aan gindschen kant, (die daar is).
2. Notompalot doman in toea: was (zij) weer even groot als dat.
3. Sia in toea: hij daar, (hij die daar is).
4. Kon toengkoel in toea: te dien tijde.
5. Kom baḷoi in toea: in dat huis, of: in 't huis dat daar is.

INTA TOEA.

1. Im boke' inta toea: het varken dat ginds is.
2. Aka moïbog, im bobai inta toea: als de vrouw, die daar (gaat), wil.
3. Patoeng boelawan inta toea: de gele bamboe die daar is.
4. Biniagĕa-don in manoek inta toea kinoeroeng: hij verzorgde den haan, die daar was opgesloten (dien opgesloten haan).
5. Maja' motoeot kon lipoe' inta toea: (wij) gaan binnen het dorp, dat daar is.
6. Baja'-pa libo' im boea' inta toea: ga even vragen de prinsessen, die daar zijn.
7. Binakoet inta toea: dat pak, 't pak dat daar is.
8. Ponoela im batoe inta toea: verwrik ermee den steen, die daar is.
9. Dia' modait kinaan inta toea: het is niet alles opgegeten dat daar was.
10. Bantong tatoea: die antilope, de antilope die daar is.

KI.

1. Ki inde'nja nolibo': «ki boeloimoe nion kom baḷoi?» de moeder van haar vroeg: «is je man (echtgenoot) daar (bij je) in huis?»
2. Ki Simiok minaja' nongontong ko i adi' in datoe: S. ging kijken naar het kind van den vorst.
3. Ojoeon intaoe, tangoinja ki Moŏendan: er was iemand, zijn naam was M.
4. Ki ina'nja motakit da' ki Toepa minaja' notaloei kom boke': de moeder van hem was ziek, toen ging Toepa een varken koopen.

5. Ki abo' i Mokosambe' toea moïbaja'-mangoi: die prins M. kwam aan.
6. I manoek ing komoena, doemoedoei-mai ki boea', doemoedoei-mai ko i boea' ki boeloinja, kon toemi ki Asiking: de haan, die voorop, vervolgens de prinses, op de prinses volgde haar echtgenoot, achteraan Asiking.
7. Sin ki adi' i intaoe boga': want (hij) was het kind van een arme.
8. Dongka ki lakinja bo ki baainja nobiag: slechts de grootvader en de grootmoeder (er van) verzorgden (hem).
9. Ki inde'koe ing ki togi kom baḷoi inta toea pitoe: mijn moeder is de bezitster van die zeven huizen.
10. Ki olai toea mogialikokob-makow: die aap (de aap daar) houdt de armen aldoor (over de borst) gekruist.

ING KI.

1. Sinogot ing ki Koligaianēa bo sinoemoentoen: K. werd gebonden (aan een rotan) en heeft zich laten zakken.
2. Ininitanmoe-don ing ki inde'? heb je moeder al begoten met warm water?
3. Dika oïni'on ing ki Soelap: roep niet den S.
4. Inoemoena-don ing ki Loog: L. ging vooruit (het eerst).
5. Sinomoroe' ing ki Toepa: T. werd boos.
6. Nojosingog-don ing ki Asiking bo ki toeang: A. en de vorst hebben met elkaar gesproken.
7. Noïlioe ing ki nololoenat im bobai tatoea: buitengewoon was de schoonheid van die vrouw.
8. Minatoi ing ki boea': de prinses is dood.
9. Mongaan ing ki Sangadi? is het dorpshoofd aan het eten?
10. Nomomi-don ing ki toeang: de vorst heeft geglimlacht.

I (N, NG, M).

a. voor pers. v.n.w. zie blz. 7, 9, v.v.; *b.* voor aanw. v.n.w. zie blz. 44 v.v. *c.* agensaanwijzer bij pass. werkw. vormen:

1. Inogoi i inde'nja: haar moeder gaf het.
2. Inanaman-don in tagoedang toea in doegoe': de krokodil proefde van het bloed.
3. Ki Tombadja pinokioïni' i toeang: de vorst liet ontbieden T.

4. Pinolitoe' i Loog kon kadera ing ki inde': Loog zette de moeder op den stoel.
5. Tonga'-bi' ki Soelap inoïni' i Loog: slechts alleen de Soelap werd geroepen door L.
6. Kinosingan-don i Tombadja ki toeang toea: T. maakte dien vorst aan het lachen.
7. Tagoedang toea inakalan i osing toea: die krokodil werd bedrogen door dat eekhoorntje.
8. Binaba-makow i Ondo': Ondo' droeg (haar) aldoor op den rug.
9. Bo sinandoi bo kinaan i boea': en het werd in bamboe gekookt en gegeten door de prinses.
10. Poboeloion i ata naa: (zij) wordt tot echtgenoote genomen door dezen slaaf (mij).

d. tusschen titel en eigennaam.

1. Ki abo' i Mokosambe' ilimitoe'-makow: de prins M. was gezeten (zat daar een tijd onafgebroken).
2. Pogoetoenan i abo' i Insi-insiribiboelawan: de verblijfplaats van Prins I.

e. na telwoorden.

1. Tobatoe' im bolai: een zekere aap, één aap (één van de soort).
2. Noïangoi in tobatoe' in jongit: er kwam een zekere muskiet.
3. Pitoe in tabang im binatok im boelawan: zeven vijvers, die gevuld waren met goud.
4. Ojoeon in tobatoe' in tagoedang: er was een zekere krokodil (ook: één).

f. i vóór of achter een ander dan de hiergenoemde woordsoorten, zie daarvoor de verschillende in dit hoofdstuk voorkomende zinnen.

I. (N, NG, M.) *genitiefaanduider.*

1. Toebag i adi'nja: 't antwoord van haar kind.
2. Loentoeng in noenoek: de top van een waringin.
3. Singog i togi (i) ooeman naa: woorden van den bezitter van dit verhaal.
4. Notajak kon kaanonēa kom bibig im binanga: (hij) zocht naar zijn eten bij den mond eener rivier.

5. Dia' in tontaga' in toekad: de treden der trap zijn er niet.
6. Mopia in nanam in doegoe' in intaoe? is goed de smaak van 't bloed der menschen?
7. Nanion-don in gogoetoe' in intaoe: aldus is de gewoonte der menschen.
8. Jo tongolosi im boe'oknja (ĕa) in salaka, jo tongo losi im boelawan: en één helft van heur haar was van zilver, en de andere helft van goud.
9. Ki Aboenawati minaja' bidon im baloi i ina'nja bo i ama'nja: A. ging weder naar het huis van zijn moeder en van zijn vader.
10. Polat bo kinoemojot kon doeloed i toeang bo nongombal: dadelijk omhelsde (hij) de knieën van den vorst en huilde.

I(N, NG, M) *lidwoord of nominatiefteeken.*

1. Rekengonkoe-pa in kobajongmonimoe konaa: ik wil even tellen het aantal van ulieden hier. (Uw aantal hier zal door mij worden geteld).
2. Nosingog in tagoedang: de krokodil zei.
3. Totoeoe mopia in ginanja: zeer vroolijk was het hart van hem.
4. In djin islam minaja' nogama' kon kajoe: de mohammedaansche djin ging hout halen.
5. Noïagi' in dolom tobatoe': een zekere avond was gekomen, ...
6. Oïni' in totakinmoe: de makker van u worde geroepen, (roep den makker van u, of: die uw makker is).
7. In tobatoe' in kinaanmoe: de een, die door je opgegeten is.
8. Tobatoe' in agatnja bo siow in kobajongnja (ĕa) in oengkoe'koe: één is het overschot er van en negen was het aantal er van, van mijn honden.
9. Noïtalib-mai im boke': een varken ging voorbij.
10. Onda in tosiladmoe? waar is het mes van je? of: hetgeen je mes is.

IV. Betrekkelijk voornaamwoord.

Zooals reeds werd opgemerkt vervult i ook de functie van betrekkelijk v.n.w. (zie blz. 4, 42), en hoe het dan vaak met ta wordt verbonden, waardoor de vorm inta ontstaat, is op blz. 40 aangetoond.

I of inta is het eenige betrekkel. v.n.w., in het Mongond.: die, dat, wat, hetgeen. Soms wordt inta voorafgegaan door het lidwoord ki, hetwelk dan de beteekenis heeft van degeen, hetgeen; ki inta is te vertalen met: degeen die, hetgeen dat, een of iemand die.

I (N, NG, M).

1. Ikow, Koḷigaianēa, i maja' mogiboḷ, jo akoeoi i maja'-pa motata'kon oengkoe': jij Kol., die gaat sagokloppen, en ik, die ga even de honden roepen.
2. Tonga' jo bolai-bi', i moena noponag: maar de apen waarlijk, die waren eerst naar beneden geklommen.
3. Jo akoeoi bidon, im podoegangmoe: en ook ik, die zal er door je worden bijgevoegd.
4. Joda' kai boea', in noboboei-mai ko i ama'nja bo ko i atanja: «baja'pa ontong-ai ing ki abo'»: toen zei de prinses, die zich omkeerde naar haar vader en naar haar slaaf: «ga even kijken naar den prins» (die de prins is).
5. Bo akoeoi i simindog konaa: en ik, die ga hier staan.
6. Iko in dia' bidon ki togi kom baḷoi inta toea, sin akoeoi bidon in nokoöentoeng: gij, die zijt toch niet de bezitter van die huizen, (de huizen, die daar staan) want ik (ben het) toch, die heb gewonnen.
7. Kai atanja: dongka akoeoi i(n) maja' mongontong: haar slaaf zei: alleen ik, die zal gaan kijken.
8. Aka akoeoi mopatoe', ki abo' doman i(n) mopatoe'; aka akoeoi motonow, ki abo' doman i(n) motonow: als ik warm ben, ook de prins, die zal warm zijn; wanneer ik koud ben, ook de prins, die zal koud zijn.
9. Sin iko i nomatoł koi boeloikoe: want jij (ben het) die hebt gedood mijn echtgenoot.

10. Ba koensionkoe-pa in lolingkop, ba dia' i moigoem: eerst zal ik even de deur sluiten, opdat er niet (komen) die (hiervan) vragen.

INTA.

1. Onda-don i nako', inta pinongojowkoe? waar is dat van mij, dat ik bestelde?
2. Dinomok in tagoedang tongo-doea, inta kon likoednja (ēa): (hij) was gepakt door een anderen krokodil, die achter zijn rug was.
3. Jo oengkoe' inta ki ama'nja, tangoinja ki Maïndoka': en de hond die de vader (of: het hoofd, de baas) er van was, zijn naam was M.
4. Kai boea', inta pinoboeloi i adi' i Asiking...... de prinses, die getrouwd was door het kind van A. zei......
5. Moïkow, inta momilog-makow: gijlieden, die de oogen voortdurend dicht hebt.
6. Kai Papoea': «boe'ok i boea' inta ai-ai». P. zei: «een haar van de prinses, die de jongste is.»
7. Kai tagoedang-bi', inta nodomok kom bantong: de krokodil, die de antilope had gepakt, zei waarlijk......
8. Sinoetoeinja-don komintan, inta nobali' ko i nia: hij vertelde alles wat hem overkomen was.
9. Ki Aboenawati pokioïni' i toeang, inta nomarenta ko i nia: A. wordt ontboden door den vorst, die over hem regeerde.
10. Sinalaan-pa intaoe, inta maja' molaboe' ko i nia kon dagat: (hij) wordt even verlaten door de menschen, die hem gaan gooien in de zee.

KI INTA.

1. Eda' noïangoi-don ing ki inta moko-kaan kom ponoja' toea: toen is gekomen degene die de eetster was van die toespijs.
2. Ki adi'nja tara pitoe komintan bobai; ki inta totok i ai-ai kinodaḷo'an in intang kom pogot: de kinderen van hem, zij zevenen (waren) alle meisjes, degene, die echt de jongste was, had een diamant in het voorhoofd.

3. Tongkana' kojogot moinggoe', bo iloemoeai ing ki inta nogadop: terwijl zij bezig waren met baden, toen is te voorschijn gekomen, degene, die zich verborgen had.
4. Ki inta ai-ai noïbog: degene, die de jongste was, wilde.
5. Bo noïbaja'-mai, eda' ki inta motaaoe momahis, i nobasa kon ki inta pinahis kon ngara: en daar aangekomen, toen heeft degeen, die kon schrijven gelezen (die las), hetgeen dat geschreven was op de deur.

V. Vragende voornaamwoorden.

De vragende v.n.w. zijn: ine, onoe.

Met ine vraagt men naar personen, met onoe naar zaken. In den nominatief heeft ine steeds ki voor zich, in den genitief i, in den datief en accusatief ko i, dus:

ki ine? wie? i ine? van wien? ko i ine? aan wien? wien? bij wien?

En dan wordt ine evenals de pers. v.n.w. verbonden met kai (door i), waardoor de vorm kai i ine ontstaat, waarvoor men echter meestal hoort kai ine en ka ine: volgens wien?

Ook ko i ine wordt veelal ko ine.

Onoe is te vertalen met: wat? welk?

KI INE.

1. E, ki ine i moponik kon lantatkoe nion? wel, wie is het, die klimt in mijn lansat-boom daar?
2. Kai datoe: «Ki ine i moiko(w) nion nototaaoe kon liboeton Salaka?» de vorst zei: «Wie van u daar weet het eiland Salaka (Zilver)?»
3. Ki ine modoengoe'? wie zal koken? wie kookt?
4. Ki ine-bi' im pokidoengoe'ankoe in lagapan naa? wie toch (zal het zijn), aan wie ik (nu eens) kan verzoeken te koken dezen vogel.
5. Dega' ki ine i notonggolipoe' kon o monik? wie zou het wel zijn, die een dorp heeft gesticht te boven?
6. Ki ine intoea? wie is daar? wie is het die daar is?
7. Bo nodait ilibo', mongo ki ine i nobaļoi kontoea? en allen werden gevraagd, wie of het was, die daar een huis had gebouwd.
8. Ki ine i moliga-ligai? wie is de vlugste? wie is het, die de vlugste is?
9. Ki ine (i) nomoeli kon kabalokoe? wie heeft mijn paard losgemaakt?
10. Inde'! baja'-pa libo' im boea' inta toea noïtalibmai, mongo ki ine-ka i mosia i moïbog poboeloionkoe? Moeder! ga even de prinsessen, die daar voorbij gaan, vragen, wie of toch wel van haar zin heeft door mij getrouwd te worden.

I INE.

1. I ine inaa? van wie(n) is dit?
2. Im boe'ok i ine naaia? van wie is deze haar? een haar van wie, deze?
3. Binaja' i abo' ilibo', mongo ki adi' i ine insia: de prins ging en vroeg van wie hij wel het kind was.
4. Sinoemakoi kon kabalo i ine insia toea? op wiens paard is hij daar gestegen?
5. Dega' lamboeng i ine i nion? misschien een kabaja van wie, de die? (die gij daar hebt).

KO I INE, KO INE.

1. Pinongojowmoe ko i ine? aan wien hebt gij het opgedragen?
2. Inogoi ko ine? aan wie is het gegeven?
3. Pinoïgoemmoe ko ine? aan wien heb je het verzocht?
4. In hasilmoe dega' noïagi' ko i ine? je belasting, aan wien misschien (heb je ze) gebracht?
5. Dega' dinia-don-monia ko i ine? aan wien misschien zouden zij het gebracht hebben?

KAI INE, KA INE.

1. Kai ine aindon noḷagoei insia? wie zegt, dat hij ontvlucht is?
2. Kai ine iko in dia' bidon ki togi kom baḷoi? wie zegt, dat jij het niet bent, die de huizen bezit?
3. Kai ine: monakow insia? wie heeft beweerd: hij is een dief?
4. Kai ine noïangoi-don ing ki datoe? wie zegt (dat) de vorst al teruggekeerd is?
5. Kaine-bi' noboei-don kon ḷaig i(n) naja doea? wie toch zegt (dat) zij tweeën al teruggekeerd zijn naar de tuinhut?

ONOE.

1. Onoe i nion, aoe'? Wat is dat, zeg jij?
2. Onoe ing koïbogmoe ko i nako'? Wat wil je van mij?
3. Onoe ing koibogmoe kaanon? Wat wenscht gij te eten? Wat is de wensch van u om te eten?

4. E bolai! onoe i loekadanmoe-mako konion? Wel aap! wat is het dat je daar aldoor bewaakt?
5. Dega' onoe-don in sinagoenja kon toea? Wat zou het wel zijn, dat hij daar verborgen heeft?
6. Onoe, toeang, inta a monag? Wat, heer, is dat beneden?
7. Maja' mogogoeta kon onoe? Wat gaat (gij) beslechten?
8. Onoe i koöndokmoe i kon doenia naa? Wat is het dat (het meest) door je wordt gevreesd van hetgeen op deze wereld is?
9. Onoe-pa in dia' molapat in totoi inta naa? Wat (dan) nog, dat niet af is van deze brug?
10. Mongoönoe in aidannja (ĕa)? Wat of wel zijn werk zou zijn?
11. Totoi onoe i naa?! Wat is dit voor een brug?!
12. Onoe-onoe-don-makow i inaidankoe, im bai ndongka tongo doea nopokolapat? Wat is het dan toch aldoor van mijn werk, hetwelk eerst een ander kan afmaken?
13. E, oele', onoe in takoian? Wel vriend, wat zullen (we) bestijgen?
14. Kai Arepeg: «a, ama'! onoe-bi' in aidannamoenda i inde' nion?» A. zei: «wel vader! wat voert gij tweeën (gij) en moeder, daar toch uit?»

VI. Wederkeerend voornaamwoord.

Aan een bepaald wederkeerend v.n.w., zooals het Holl. «zich» heeft een Mongondower eigenlijk geen behoefte, want het begrip «zich» — ook wel: zichzelf — wordt vaak al uitgedrukt door een in- of voorvoegsel, en wel voornamelijk door het infix -oem-, verleden tijd -inoem-.

[Bij met een klinker beginnende woorden worden -oem- en -inoem- voorgevoegd, bij met een l of r beginnende wordt -oem- in-, en i voorgevoegd, en wanneer de eerste lettergreep een i heeft, dan wordt niet -oem- maar -im- gebruikt, perfect -inim-. Zie hierover Med. N. Z. G. 55 blz. 113.]

Een enkelen keer wordt echter toch wel eens een wederkeerend v.n.w. gebruikt en bedient men zich hiertoe van de woorden: awak, lichaam; batangan, voorkomen, gedaante, model, uiterlijk (in 't Bolaäng Intangsch is botanga = lichaam, zie ook 't Sangir. batangeng «zichzelf» Sang. spraakk. Dr. N. Adriani, blz. 250);

gogina, gina is adem, gemoed, aard, plan, voornemen.

(Hoe het Mongondowsch wel beschikt over een woord, hetwelk beantwoordt aan ons bijv. v.n.w. zelf, werd bij de pers. v.n.w. opgemerkt, zie «tontani'» blz. 33.)

AWAK.

Sia maja' molaboe' i awaknja (ēa) kon toebig: hij gaat zijn lichaam (het lichaam van hem) in het water gooien.

BATANGAN.

Sia mondajow im batangannja (ēa): hij prijst zijn (lichaam?) voorkomen (het ..... van hem); hij prijst zijn gelijkenis (hetgeen gelijk is aan hem); hij prijst zichzelf.

GOGINA.

Oempaka tolioeannja (ēa) in lolapa' goginanja moïngin bo oelang goginanja toemogot: al verruilt hij het met een wiedmes, dat uit zichzelf wiedt (gras enz. kapt) en een strik, die uit zichzelf vangt (verstrikt).

-OEM-, -INOEM-, -IM-, -INIM-.

Toemajow van tajow, zich gaan vertoonen, sinoemajow, vertoonde zich.

Toemakin, van takin, zich bij iemand voegen, perf. sinoemakin.

Sinoemoentoen, van toentoen, zich hebben laten zakken.

Inoemoebol, van oebol, zich bedriegelijk aanstellen, er nog mee bezig zijn of het al hebben gedaan.

Simioeg, van sioeg, zich neerleggen, perf. sinimioeg.

Kimintoem, van kintoem, zich sluiten, perf. kinimintoem.

Limiai, van liai, zich bewegen, perf. ilimiai.

(B)inoemambe', van bambe', zich hebben opgehangen.

Iroemata' van rata', zichzelven den hals hebben afgesneden.

Simikat, van sikat, zichzelf oplichten, uit zichzelf of vanzelf omhoog gaan; gebruikt voor: kippenvel krijgen, te berge rijzen der haren.

1. Sinalaan-mako i ama'nja, jo da' sia inoemantog kon antog in tata: nadat hij door zijn vader verlaten was, toen heeft hij zich verstopt in het midden der sagopalmbladeren.
2. Bo iloemobong insia, tonga' oeḷoenja pinoloeai: en hij begroef zichzelf, maar zijn hoofd liet (hij) uit (het gat) steken.
3. Iloemaboe' don minta intaoe toea: al die menschen wierpen zich (in de zee).
4. Taja doea sinoemoentoen in koelit i amok: zij tweeën hebben zich laten zakken met behulp van een amokboomschorstouw.
5. Moena ki Aboenawati toea minaja' sinoemajow kon komalig in datoe: eens ging die A. zich vertoonen in het paleis van den vorst.
6. Eda' sinoemakin-don in sia minaja'don im baḷoinja: toen voegde hij zich (bij hen) en ging naar zijn huis.
7. Inoemoebol im bantong bo dia' ilimiai insia: de antilope stelde zich bedriegelijk aan en bewoog zich niet.

VII. Onbepaalde voornaamwoorden.

Als onbepaalde v.n.w. worden gebruikt:

de vragende v.n.w. (ki) ine en onoe, de uitdrukking ki inta, 't woord intaoe, 't bezittelijk v.n.w. -nja (ēa) en de onbepaalde telwoorden.

De vragende v.n.w. worden soms tot onbepaalde gestempeld door een voorafgaand woordje (mongo), aka.

KI INE.

1. Mopotongkai-pa (in) kitada, mongo ki ine motola-tola' bo mobana-banat: laten wij tweeën (ons) even (met elkaar) vergelijken, wie wel (wie of) de dikste en langste is.
2. Aka ki ine dia' mononatoe, jo poetoe'an sisindog: als iemand geen ei legt, het hart wordt (hem) staande uitgerukt.
3. Aka ki ine i motabi ko(n) i ina' bo ko i ama'naton, jo mamonag-pa: als iemand lief heeft onze moeders en vaders, dan gaat (hij) even naar beneden.
4. Ki ine moena konaa, jo sia mokoöentoeng: wie het eerste hier is , ja hij heeft overwonnen.
5. Bo dongka ontongannaton ki ine kolimoeik: en dan zullen we het zien wie overwint.
6. Koligai, kita mobataro ki ine moliga-ligai moribatoek: komaan, wij wedden wie het hardst kan loopen.
7. Bongo ki ine i motaa-taaoe: wie wel het meeste kan.

ONOE.

Bajongan minta onoe-don: alles en alles, wat ook.

KI INTA.

Ki inta monginoem kon oendam, jo mareta' bo losing potonon koinia: degene, die medicijn drinkt, ritja en sagoweer zijn hem verboden.

INTAOE.

Bij de vertaling van de onder ki ine gegeven voorbeelden (zie boven), is gebleken dat ki ine soms moet worden vertaald

met «iemand», maar het woord hiervoor is: intaoe, mensch, hetwelk ook beantwoordt aan ons «men».

1. Simba dia' modait takowon i intaoe: opdat het niet alles zal worden gestolen door iemand, opdat men niet alles steelt.
2. Ojoeon intaoe noïbaja' kon likot i adi' i Asiking: er was iemand (die) toevallig kwam bij den strik van het kind van A.
3. Aka intaoe moloemboe' kon koelit in tagin: als iemand weggooit een schil van een pisang.
4. Intaoe, inta moboga', minaja' notaan kon loebid: iemand, die arm was, ging strikken stellen.
5. Ginogoeman-don i intaoe toea: die iemand zei het.
6. Minaja'-don insia bo noboeloi kon intaoe minatoi: hij ging en trouwde iemand (die) dood was.

Door toevoeging van «tobatoe'» hetzij er voor of er achter, krijgt intaoe veelal de beteekenis van: een zeker iemand.

Dia' noŏnggot-mai, da' noïtalib-mai tobatoe' intaoe: niet lang daarna, kwam een zeker iemand voorbij.

Ojoeon tobatoe' intaoe boga': er was een zekere arme.

Met «een zekere» is tobatoe' ook te vertalen in uitdrukkingen als: tobatoe' in tagoedang, tobatoe' im bolai, tobatoe' im bantong enz.: een zekere krokodil, aap, antilope enz.

Tobatoe' komt ook wel achter het bepaalde woord: ojoeon intaoe tobatoe': er was een zeker iemand.

-NJA, -ĔA.

Met -nja (ĕa) wordt ook een onbepaald persoon of iets aangeduid:

Lakinja, grootvader van iemand.

Baainja, grootmoeder van iemand.

Siolĕa, been van iemand, poot van 't een of ander dier, van iets.

Binaja'nja dinapat, tonga' doman siolĕa kon tota: hij is (den strik) gaan onderzoeken, maar aldaar was slechts een poot er van (van een dier).

Soms is ojoeon (er is, er zijn) te vertalen met: er is iemand, iets, er zijn er (zie blz. 62), vooral als het wordt gevolgd door het betrekkelijk v.n.w. i inta.

Aka ojoeon i modomok kong kalow intoea, jo pokidomokkoe: als er iemand is, die wil pakken dien jaarvogel, dan verzoek ik hem te pakken.

[Intaoe] tongodoea en [intaoe] ibanja, beantwoorden aan ons: een ander, anderen, eenigen, sommigen. Tongodoea en ibanja ook zelfstandig gebruikt, kunnen ook «iets anders» beteekenen.

1. Bai n tongodoea i mopokolapat kon oaidanmoe: eerst een tweede (een ander), die kan afmaken uw werk.
2. Aka mojodoengkoel in oelag tongodoea: als (we) ontmoeten een andere slang.
3. Mopotita kon intaoe ibanja: (hij) liet bevelen aan anderen.
4. Ki Aboenawati sinoemakoi-pa-bi' naonda in totakoi in intaoe ibanja: A. steeg waarlijk even op (het paard) zooals de wijze van opstijgen was van anderen.
5. Intaoe binoeliannara doea, ibanja nongoleme'-don: de menschen, die door hen beiden bevrijd waren, sommigen er van waren (geheel) stijf (verlamd).

Dia' intaoe: niet iemand, niemand.

Dia' (in) onoe: niets, niet iets; vaak: dia'-bi' onoe, heusch niet iets; dia' in tobatoe': niet één, niets.

Komintan, minta en barongan (bajongan): allen, alles, komen zoowel zelfstandig als bijvoegelijk voor; ook worden barongan en minta wel gecombineerd en soms komintan en minta.

KOMINTAN.

1. Komintan-don sinoemoeot: allen gingen binnen, zijn binnen gegaan.
2. Tonga' komintan dininding in idoep: maar alles werd afgeschoten (bewand) met «idjoek».
3. Komintan modia kon natoe: allen brengen eieren.
4. Naonda noïbaja'-mai, komintan-don nongoekoed: met dat (zij) aankwamen, gingen allen krabben, schrapen (een kuiltje).
5. Komintan-don nokotak sin nokodoengkoel-don kon natoe: allen kakelden, want (zij) hadden verkregen eieren.

6. Komintan minta, kaasi'! noïangoi mongontong: allen ach! zijn komen zien.

MINTA.

1. Kontoea-don minta bo nongokoea-koeak in mongombal: toen (daar) zijn allen hevig gaan schreeuwen van het huilen.
2. Onoe minta inta nion diniamoe? Wat is dat allemaal dat je daar meebrengt?
3. Sinoöloetnja (ēa) minta toea: dat alles had hij klaargemaakt.
4. Dia' noönggot-mai, da' noïanggoi-don minta in intaoe: niet lang daarna kwamen al de menschen al aan.
5. Kai intaoe minta toea: al die menschen zeiden.
6. Intaoe minta toea nodait-don i Aboenawati ilaboe' kom balangon: al die menschen werden allen door A. in de zee gegooid.

BARONGAN.

1. Barongan in karombaoe toea: al die karbouwen.
2. Minaja'-don minta im barongan in intaoe toea: al die menschen gingen al.
3. Jo ki Koead naa kojogot mongaat kom bajongan minta, onoe-don: ja, deze Koead pakt alles en alles, wat ook, mee.

Mobarong, modamal, moanto', kunnen dienen voor ons: vele, velen, en mojakag voor: weinige.

Tobatoe-tobatoe' is weer te geven met: sommigen, enkelen, weinigen, ieder afzonderlijk, iedereen, elk.

1. Baḷoi i ina' bo i ama' in tobatoe-tobatoe': de huizen der moeders en der vaders van ieder afzonderlijk.
2. Jo kita moromia-don kom pole' in tobatoe-tobatoe': ja, wij maken allen fuiken voor ieder (van ons).
3. Mosia noboei-don kon kinododotan in tobatoe-tobatoe': zij keerden terug (naar de plaats van elk), elkeen naar zijn eigen plaats.
4. Intaoe Pasi, aindon mokojoet kom pajoi? Ojoeon, tonga' tobatoe-tobatoe': zijn de lui van Pasi al aan het rijstplukken? Er zijn er, maar slechts enkelen.

VOORNAAMWOORDEN.

WOORDENLIJST

VAN HET

PAGOE

OP

NOORD-HALMAHERA.

Bevattende slechts de van het Tobeloreesch afwijkende woorden.

DOOR

G. J. ELLEN

Zendeling der Utrechtsche Zendingsvereeniging.

INLEIDING.

Het Pagoe wordt gesproken door de Pagoeërs, een volksstam van niet meer dan 1000 zielen, wonende op het Noordelijk schiereiland van het eiland Halmahera, in het Distrikt Kau. Een deel van dezen stam woont aan de kust, ten zuiden van het dorp Kau, een ander deel in het binnenland, aan een zijtak der Kaurivier, namelijk de Isam. Dit deel van den volksstam wordt ook wel «Isam» genoemd. Verder wonen er ook Pagoeërs aan een meer zuidelijk loopenden zijtak van genoemde rivier, namelijk de Tololikoe, en in de omstreken dezer zijrivier.

Van de andere talen op Noord-Halmahera, waarmede het Pagoe zeer verwant is, onderscheidt het zich vooral, doordat vele woorden medeklinkers tot sluiters hebben, wat in geen enkele andere taal aldaar het geval is. Toch heeft het niet alle medeklinkers tot sluiters, slechts de klanken f. k. l. m. n. p. r. s. t. en ng, de overige komen niet voor.

De spelling is vrijwel dezelfde als die door de zendelingen Van Baarda en Hueting toegepast is, welke hun destijds door den Hooggel. Heer Prof. Kern was aangeraden.

Achter de Hollandsche vertaling van het woord geef ik ook het Tobeloreesche woord op, om eventueel deze woorden en hunne beteekenis met die in het woordenboek van Zendeling Hueting te kunnen vergelijken.

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
	A.	
Abo-abol (ma)	schuim	abo (ma)
abo (i)	scherp zijn	λabo (i)
abos (o)	vuurkool	ngaboho (o)
adil (ma)	rechtvaardig	adili (ma)
adon (wo)	ergens aan toekomen	adono (ho)
aele (o)	vloed	aere (o)
aep (ma)	vin van visschen	ebe (ma)
agel (o)	korte eindjes hout, die na het afhakken van dun hout nog boven den grond uitsteken	agere (o)
ai	2de deel van het pers. voornaamw. 1ste pers. enkelvoud. mijn	ahi
aiwàlo	weet ik het	aiàho
ail (o)	duizendpoot	aili (o)
akan (wo)	bespotten	gagakana (ho)
akan (wo)	doen, maken	diai (ho)
akel (o)	water	akere (o)
akil (ma)	tong	akiri (ma)
akun (wa)	in staat zijn, kunnen	akunu (ho)
ala-ala (o)	spin	ara-ara (o)
alauk (i)	boven vuur drogen	harau (i)
		rauku (i)
ali (wo)	weenen	ari (ho)
alin (wo)	wegdrijven	ahini (ho)
ali-ali (o)	duizendpoot	bilana (o)
(o katu ma)	d (onschadelijk)	
aliti (wo)	wisselen, veranderen	tururu (ha)
alo (wo)	sagoekloppen	feleta (ho)
alok (wo)	roepen	ahoko (ho)
alonuwa (wo)	niet uithouden	tahanuwa (ho)
aluku (o)	grot	aruku (o)
alus (ma)	fijn	alu-aluhu (ma)
angi (ma)	drempel	dorure (ma)
amoin (o)	bladnerven van den arenpalm	hamata (o)
are-ares (ma)	wit	gare-garehe (ma)
asa (wa)	brengen	ao (ha)
asa (wo i asa)	behandelen	
asil (wa)	iets inslikken	λahiri (ha)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
asal (ma)	afkomst	ahili (ma)
atjak (o)	een soort bamboematten	antja (o)
atom (o)	kleerluis	atomo (o)
atem (ma)	voetspoor	rio (ma)
awi	zijn, bez. vnw. 2de deel	ai

B.

Baätok (o)	varkens- of hertenwip	baätuku (o)
baba (o)	vader	aba (o)
babalas (o)	pin, houten pen	babaraha (o)
babalis (o)	verf, kleurstof	babarihi (o)
babatu (o)	dorpshoofd	
babating (o)	zeekoe, (doejoeng Mal.)	kobo (o)
baboel (o)	verstoppingen in rivieren	baäba (o)
bail (ma)	rest van iets	ho (ma)
bajaie (o)	drinknapje van palmblad	derihi (o)
baki-bakiti (wo)	iets aldoor omringen	gogiloliti (ho)
bala (o)	onderdanen	ba (o)
balalen (o)	vaartuig, waarmee men over iets heengaat	dodilakuru (o)
balo (ma)	weduwe, weduwnaar	bao (ma)
balus (o)	volwassenen	baluhu (o)
balus (ma)	ouders	dimono (ma)
balon (o)	rok, kam	ngoeere (o)
bangol (wo)	schitteren, er blozend uitzien	wàngoro (ho)
baris (wo)	op rijen staan of stellen	barihi (ho)
basal (ma)	einde van iets	baha (ma)
basalam (o)	waringinboom	baharama (o)
baus (o)	stroom	bauhu (o)
bawang (o)	uien	bawa (o)
belelak (o)	dorp	berera (o)
beleti (o)	hoofdhaar	tadauru (o)
belos (o)	staak of stok om vaartuigen enz. aan vast te leggen	beloho (o)
besak (o)	regen	awana (o)
besi (o)	ijzer	behi (o)
beso (i)	nauw zijn, van voorwerpen	debeho (i)
betja (ma)	leelijk, onaangenaam uiterlijk	wetjara (ma)
biasa (o)	gewoonte	biaha (o)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
bibilat (o)	wrat	bibilata (o)
bidil (ma) (o susu ma)	jongste kind	
bikir (o)	zeef	bibikiri (o)
bila (o)	rijst	bira (o)
bila (o)	rijst	pine (o)
bilang (ma)	zuster	biranga (ma)
bion (nanga)	gelaat	biono (nanga)
birasi (wo)	verheugd zijn	birahi (ho)
bīs (o)	blauw	bihi (o)
bitakon (o)	boomsoort	balitako (o)
bitie (o)	sinaasappel	wama (o)
bius (wa)	twiststoken	biuhu (ha)
bobalas (o)	houten pen	bobarèhe (o)
bobalis (o)	bezem	hehèhara (o)
bobili (o)	metalen armbanden, om de polsen gedragen	gogoli (o)
bobol (o)	lontarpalm, lontarblad	boboro (o)
bobolos (o)	steenpuist	boroho (o)
boboòk (ma)	het boven iets uitstekende	dubo (ma)
bobotol (o)	soort huidzweer	bobooteke (o)
boïuru (wa)	iemand betooveren, zoodat hij bij jacht of vischvangst niets krijgt	pono (ha)
bola (ja)	het treft (bij het waarzeggen)	boroka (jo)
bolang (ma)	lidteeken	bokeke (ma)
bolokat (ma)	gelofte ter wille van dooden, voor zich zelf of voor anderen	borokata (ma)
boloŏt (i)	recht zijn, zonder bochten	rikoto (i)
bolos (wo)	doorloopend steenpuisten hebben	tobobòroho (i na)
bolotok (o)	pruim van pinang of tabak	borotoko (o)
bongana (o)	bosch	hongana (o)
bong-bong (o)	een soort lang riet	bongo-bongo (o)
bontis (o)	boontjes	botyi (o)
boor (o)	boor	boru (o)
bosol (wo)	uit het humeur zijn, ontevreden zijn	hohoro (ho)
bosuk (o)	graf, zoowel in- als boven den grond	lungunu (o)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
botol (o)	flesch	boto (o)
bowon (o)	schaduw (niet van menschen)	hohongo (o)
bowon (o)	eene aardvrucht	haluanga (o)
bubugol (o)	eigendomsteeken	bobugo (o)
bubuhi (o)	kurk of stop	gogirimanga (o)
bubukul (ma)	knie	buku (ma)
bubulang (i)	wit zijn	arehe (i)
bubut (ma)	tralie in venster enz.	bububutu (o)
bulùsal (wo)	droomen	nanere (ho)
buseng (wo)	lui zijn	debèteru (ma)
butes (i)	brak water (met zeewater vermengd)	butuèhe (i)
butjanga (o)	span (met de hand)	buhanga (o)

D.

daake (wo)	bestraffen, berispen	daäere (ho)
daät (wo)	ophoopen, opstapelen	fafo (ho)
dabanon (wo ma)	zich herinneren	hininga (ho ma)
dadajok (o)	weka-palmblad, om het vuur aan te waaien	
dadakol (ma)	iets om regenwater enz. op te vangen	dadakuru (ma)
dadamo (wa)	beloeren	damoro (ha)
dadamunu (ma)	deksel, sluiting	boberehu (ma)
dadawaga (ma)	woonplaats	gogogere (ma)
dadawon (o)	soort speer, voor varkens- en hertenjacht	dadahongo (o)
dafu (o)	mans zuster, door de vrouw aldus betiteld	dahu (o)
dagakan (i mi)	beslapen	
daluk (o)	palmwijn	daluku (o)
damakon (o)	bijl	bahuku (o)
damal (o)	vlot van hout of bamboe als vaarmiddel op het water	getefata (o)
danawak (ma)	slecht	danawaka (ma)
dàoto (wo)	iets schuin opzetten ergens tegen aan	haho (ho)
dasabak (wo)	bij toeval raken	dahabaka (ho)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
dasi (wo)	handgeven	dahi (ho)
datanul (wo)	afzonderen	darunu (ho ma)
daulu (ma)	schoonzuster	hahuru (ma)
dawaga (wo)	afwachten, opwachten	
dawon (o)	naam die een man geeft aan het kind zijner zuster	daho (o)
dawong (wo)	ontvangen	tarima (ho)
dea (ma)	inhoud	doλa (ma)
dea, baba (o)	vader	aba, ama (o)
dedol (o)	een boomsoort	dedoro (o)
deja (ma)	inhoud	doγa (ma)
deleal (wo)	iemand overloopen	doöara (ho)
denda (o)	boete	deda (o)
desol (i)	klimmen (van planten)	dehoro (i)
detegeku (i)	bevloeien, uitvloeien	
detul (ma)	ruimte vlak tegen het huis aan onder het overstekende dak	deturu (ma)
dewelano (o)	morgenstond, volgenden morgen	moromino (o)
dewil (ma)	plantenvezel	dewili (ma)
dia ma iti (o)	mes	gakana (o)
dibul (ma)	uitspruitsel van planten enz.	diburu (ma)
didiai (ma)	't juiste, 't rechte	dodiai (ma)
didimājo (o)	sirih-pinangdoos	rorotanga (o)
digilang (ma)	overlangs, dwars	digiranga (ma)
dila (ma)	slecht, niet goed	dorou (ma)
dioma (wo)	iets terugbrengen	gilio (ho)
dioton (ma)	schoonvader of schoonzoon of -dochter	toroa (ma)
dipilisang (wo)	iets ontrollen, iets verstrooien	dogilianga (ho)
disiwal (i)	beschijnen	dihiwara (i)
diwiwil (ma)	dreun	dihihiri (ma)
djadjabibi (i)	een en al blaar	
djala (o)	werpnet om visch te vangen	dja (o)
djakol (ma)	houding, voorkomen	djako (ma)
djangal (ma)	onderbalken voor een huis op palen	djanga (ma)
djaran (o)	paard	djara (o)
djeremi (o)	akker, op ouden akkergrond aangelegd	deremi (o)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
djodjigi (jo)	djinvereerders	djodjini (jo)
djodjomak (o)	slijpsteen	gigihoro (o)
djolosi (i)	't is beter	djoòhi (i) koàho (i)
doäl		
dobosal (o)	boomsoort (?)	gahaha (o)
doë (ma)	top, boveneind	dekara (ma)
doë (ma)	kaap in zee	doto (ma)
dodon (i)	doorschijnend, helder van vloeistof	dodono (i)
dodolele (o)	sago tot ballen gekneed en geroosterd	dodoèle (o)
dodopòlon (ma)	een hoop van iets	dodopòrono (ma)
dodukul (ma)	dwarshout, dwarsbalk	dodukuru (ma)
dogo (wo)	iets volmaken	ganapu (ho)
dogutuk (wo ma)	op iets of in iets plukken	gutuku (ho ma)
dokaja	daar, niet ver weg	dokena
dokot ma nogal (o)	oude rubberliaan	
dola (wo)	klimmen, beklimmen	doa (ho)
dolabutu (o)	uitstallen	doabutu (o)
dolak (ma)	afkoopsom	doaka (ma)
doli (ma)	spruit van plant	dori (ma)
dolosi (o)	soort zeevisch	doöhi (o)
dololeng (ma)	droog, het droge	doölenge (ma)
dolòmu (ma)	vergadering, verzameling	doömu (ma)
dongolik (wo)	te zien krijgen, vinden	goriki (ho ma)
doölat (wa)	toornen, haten	dohata (ha)
dootan (wo)	iets loslaten tegen iets	dohòtana (ho)
dopo (o)	kris of dolk	dopo-dopo (o)
dopola (wo)	uitgieten over iets	gopoa (ho)
dora-bolola (wo)	bidden tot de geesten, bezweren	dola-bololo (ho)
dosa (o)	overtreding der adat	baradoha (o)
dosarabak (wo)	iets bespatten	doharabaka (ho)
dosor (o)	schildpad diep onder water steken	dohoro (ho)
dosuk (wo)	achteruit gaan, achteruit loopen	dohuku (ho)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
dotobak (wo)	over iets of iemand heenslepen	dotiliara (ho)
dotum (ma)	bet-overgrootouders	dotumu (ma) tohora (nanga)
dowa-dowanga (wa)	langer maken	doha-dohanga (ha)
duăl (wa) wuis (i)	stroomen	guihi (ja)
dubon (wa)		
dùbun (wa)	oprapen zooals afgevallen vruchten	kobu (ha)
dudungu (ma)	merk	dodongu (ma)
dudusulu (o)	vogelsoort (fabelachtig)	goguhulo (o)
dukul (wo ma)	dwarsleggen	dukuru (ho ma)
dulis (ma)	kleur	dulihi (ma)
dulu	zeer (bijwoord)	duru
dumo (wo)	met iets werpen	dòtumo (ho)
dupa (o)	wierook	manjanji (o)
dupal (wa)	uitgieten, schenken	tuagi (ho)
dupudal (i na)	uitkomen van huiduitslag	dupuda (i na)
dusun (wa)	helpen, bijstaan met iets	duhunu (ha)
dutumal (wo ma)	duwen	duma (ho)
duuk (wa)	iets schieten	duhuku (ha)

E.

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
edet (ma)	grootmoeder	eye (ma)
edon (i)	opschieten, groot worden	wedono (i)
eja (ma)	vader	ama (ma)
ejĕ (wo)	iemand meebrengen of halen	ngoho (ho)
eka (o)	sirih-pinangpruimpje	
ekola	misschien	modukua
ela (ma)	moeder	ajo, leha (ma)
ema (o)	onderlinge titel voor neven en achterneven	pepe (o)
emanga (ma)	't voorstuk van een prauw enz.	dihira (ma)
empel (o)	wimpel, vlaggetje	hèpele (o)
ese (wa)	wrijven, schuren	ehe (ha)
etok (o)	sagoebroodje	ketoko (o)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.

F.

falolam (wo)	in een reizang zingen bij doodenfeesten	falola (ho)
fato (ma)	rei	datoro (ma)
fèn (o)	schildpad	hene (o)
foriki (wo)	verdraaien	firikiti (ho)

G.

gagagàono (wo)	vasthouden	djodjo (ho ma)
gagal (o)	wind	hidaloko (o)
gagane (i na)	bedwelmd zijn, door het pruimen van giftige pinang	gane (i na)
gagau (wo)	bevoelen	baλanga (ho)
gagini (o)	dauw	dumunitara (o)
gailoa	morgen	iarehe
gajok (o)	bamboegeleding welke als drinknap enz. gebruikt wordt	waloko (o)
galagono (wa)	hengelen	gaagono (ha)
galaiti (o)	werpspies met weerhaak	gaawiti (o)
galakom (ma)	grof achterblijfsel op de zeef bij zeven	gaakomo (ma)
galatuuk (ma)	de oksel onder de vleugels van vogels	gaafufu (ma) refe (ma)
galata (o)	enkelbanden of ringen	gàata (o)
gali (wo)	om iets weenen	gari (ho)
galok (wo)	vragen	gàhoko (ho)
galok (wo)	tot iets bewegen of prikkelen	garo (ho)
galot (ma)	brandhout	dino (ma)
ganamot (wo)	tegenstreven	melawan (ho)
garas (o)	geritsel	garaha (o)
gasi (o)	zout, zeewater	gahi (o)
gating (ma)	grens	bating (ma)
gatel (nanga)	lever	gate (nanga)
gelèlo (wa)	kijken, naar iets staren	pulono (ha)
gelepoen (o)	meel	goopung (o)
gesewat (o)	(zie damal) vlot van hout of bamboe	getèfata (o)
gewis (wo)	suikerriet kauwen	gewihi (ho)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
gijau (ja)	jong zijn, nog niet rijp zijn	kiaau (ja)
gila-gilang (wo)	recht doorloopen	gila-gila (ho)
gilang (ma)	lang van duur	dekana (ma)
gile-gile (o)	rijstebrij, brij	gule-gule (o)
gilidang (o)	vlieg, een klein wespje	guuhuru (o)
gilili (o)	lof, prijs, eer	giriri (o)
gilipung (o)	blinde slang z.g.n.	gipirini (o)
ginital (o)	licht, niet donker	ginitara (o)
gise-gisen (wo)	gehoorzaam zijn	gihe-gihene (ho)
gisuk (o)	liaan met eetbaren wortelstok	gihuku (o)
gitiwil (o)	nagels van vingers of teenen	gitihiri (o)
giwang (i ma)	met open mond slapen, geeuwen	gehanga (ho ma)
giwanga (wo ma)	geeuwen	gifanga (ho ma)
giwi-giwi (wo)	rillen van koude of bij koorts	fafara (ho)
goal (ma)	het steil afloopende	dipòpa (ma)
goan (wo)	bewaken, oppassen	goana (ho)
goas (o)	vloed	goaha (o)
gofola (o)	wandluis, weegluis	gofela (o)
gogam (i na), faro (i na)	koorts hebben	gogama, ritama (i na)
gogau (wa)	vasthouden	tjo (ha)
gogel, noa (wo)	wonen	diangi, gogere (ho)
gogola (o)	een vrucht (Mal. djamboe)	gogoa (o)
gogono (wa)	iets bewaren	hakuta (ha)
gogono (wa)	iets verbergen	iunu (ha)
gogosa (o)	stok om mee te slaan	gogohara (o)
gogose (o)	soort krom hout, haak daarvan	
goguwàlin (ma)	het lichte, niet zwaar	goguwini (ma)
goja (o)	groote steen, geest in dien steen	gòla (o)
gojoa, ledi (o)	akker, ook: reeds gebruikte tuingrond	goλoa (o)
golai (o)	paddestoelen	demoko (o)
golak (wa)	opbeuren, optillen	gòraka (ha)
golàngot (o)	haai	gorangoto (o)
goles (o)	krekel	gorehe (o)
goloingot (o)	zweet	gahauku (o)
golona (ma)	midden, midden in	gorona (ma)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
golòkal (wo)	een band om iets leggen	gookoro (ho ma)
golol (ma)	vet (van dieren)	haki (ma)
goloutu (nanga)	wenkbrauw	gorohutu (nanga)
goluos (o)	soort zeevisch	bulana (o) goruo (o)
gomatel (o)	toovenaar, tooverdokter	gomatere (o)
gomoma (o)	mug, muskiet	hihiri (o)
gomoma ma susujul (o)	heel klein mugje	ake-akeme (o)
goòlang (o)	sagoevorm om sagoebroodjes in te bakken	gohoanga (o)
goomanga (wa)	bijvullen	dekeomanga (ho)
goòsa (wa)	iets weigeren	bohara (ho)
goosis (ma)	iemands nagelaten kinderen	gohihi (ma)
gosi (o)	ei	gohi (o)
gosomang (o)	krokodil	gohomanga (o)
gotolak (o)	witte papagaai	gotoaka (o)
gotòmon (o)	oude arenpalmstammen	boòkuru (o)
gotowo (o)	groene papagaai	gohòtoro (o)
gòwol (ma)	zich het haar uitwasschen met geraspte cocosnoot	goworo (ma)
gudai (ma)	veelvuldig, veel zijn	giria (ma)
gugulit (o)	het aangeregene	guguriti (o)
gugulumin (o)	zware lange lans om schildpad te steken	gogurumini (o)
gugusungut (wa)	priemen, met priem doorsteken	dutungutu (ha)
gulati (o)	het gele, kurkumawortel	gurati (o)
gulubitang (o)		guruhati (o)
gulumin (o)	spiegelbeeld, afschaduwing, zielestof	gurumini (o)
gumala (o)	vischhaak	guma (o)
gumin (o)	slingerplant, touw	gumini (o)
gumiòanga (o)	soort plant, de wortels zijn zeephoudend	gomoanga (o)
gumo (wo)	rijstkorrels bij 't planten in gaatjes leggen	dumo (ho)
gumuluk (ma)	scheef, het scheeve, ribben	gumuruku (ma)
gumumal (o)	groote zwarte boschmier	bebanga (o)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
gunane (o)	roode boschmier	kane-kane (o)
gunene (o)	zeer kleine insecten, die jeuk verwekken	gumemene (o)
guratji (o)	goud	guratyi (o)
guso-guso (i)	op hoopen liggend	buho-buho (i)
gusuka (o)	soort tor die gaten in den grond maakt	
guul, guwul (o)	vlieg	guhuru (o)

H.

haga-haga (wo)	dom zijn	aga (ho)
hagel (o)	hagel	agere (o)
haliteta (wo)	welbespraakt zijn	baliteta (ho)

I.

ialin (wa)	er mee wegdrijven	danahini (ho)
idin (o) Tern.	bevel	
ifat (i)	zich vermeerderen	
igo-igol (wo)	vlak langs den wal varen	igo-igoro (ho)
igu (i)	verbranden	tino (i)
ijak (wo)	huwen	iλaka (ho)
ilanga (i)	weg zijn, verloren zijn	hihanga (i)
ilang (ma)	zuster	iranga (ma)
ile-ile (ma)	een klein beetje	hohutulu (ma)
ile (ma)	een beetje	utu (o)
ile-ile (ma)	druppelen, een klein beetje	dudutu (ma)
ileka (ma)	zoo met een	boteani
ilik (wa)	kiezen, uitkiezen	iriki (ha)
imanga (o)	plank	ifa (o); aoto
imono (wo)	oud zijn	timono (ho)
imul (i)	troebel zijn, lichtkleurige oogen	homu (i)
inomo (ma) tutuduku (o)	vork om mee te eten	garefo (o)
irus (wa)	afscheppen, afschuimen	iruhu (ha)
isal (i)	krabbelen van een vogel	ihara (i)
isis (wa)	zuigen, zooals een kind aan de moederborst	hihihi (ha)
iti (i)	klein zijn	eteke (i)
iti golok	als maar, wanneer slechts	
itil (i)	zich bewegen	kelu (i)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
	J.	
jabos (i)	zwellen van lichaamsdeelen	λaboho (i)
jafana (o)	ijzeren punt met weerhaak, aan lansen	jahana (o)
jagi (wo)	op schuld geven of nemen	agi (ho)
jamil (ma)	bedorven, gistig geworden, zuur geworden	λamiri (ma)
jaru (wo)	een schreiend kind troosten, troosten	λaru (ho)
jasong (ma)	kieuw	λahongo (ma)
jau (wo)	met de lijn visschen	λaunu (ho)
je (wa)	halen, nemen	λe (ha)
jeku (o)	berg, heuvel	λòku (o)
jou (ma)	been, voet	λou (ma)
jowo (o)	rook	nofo (o)
	K.	
kabal (o)	tempel	kàbà (o)
kabil (o)	geit	kabi (o)
kabil (wo)	sterk haten	janggutu (ho)
kabot (o)	een hap, de hoeveelheid van een hap	buoto (o)
kaelas (o)	kreeft	koru (o)
kailulu (wa)	zich bij iemand aangenaam willen maken	kairòro (ha)
kakaelas (o)	kreeft	koru (o)
kakailas (o)	groote zeekreeft	rudjubi (o)
kakaingi (o)	ringworm met veel pooten	mimiri (o)
kakatoea (o)	groene papagaai	gohotoro (o)
kakano	zoo even	kangano
kakera (wo)	plagen, sarren	àtera (h')
kakawo (o)	stof, asch	kafo (o)
kakoel (i)	ver	kurutu (i)
kala (i)	zich op en neer bewegen	ka (i)
kalagos (wo)	krabbelen, om jeuk te verdrijven	ràgoho (ho)
kalapèta (wo)	iets weg doen springen	kapeta (ho)
kalawe, pologi (o)	muis, rat	karafe (o)
kamasi (o)	pĕkasam Mal.	

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
kamotek (i ma)	elkaar bijstaan of helpen	kutuono (i ma)
kamo-kamol (o)	wolk, kleine alleen drijvende	kamo-kamoro (o)
kangoli (wo ma)	op elkaar gelijken	kabiono (ho ma)
kaòlut (i na)	vechten (v. honden)	korutu (i na)
kapal (o)	schip, stoomboot	kapa (o)
kapalang (o)	verhindering	kapanga (o)
kapuradja (o)	soort boom (Mal. bintangor)	
karangi (wa)	iets oprollen, winden	pali (ha)
karaung (wo)	knabbelen	garau (ho ma)
kare-kare (wo)		
kasuari (o)	casuarine-boom	liwèweru (o)
katikam (wo ma)	elkaar trappen	kipitoko (ho ma)
katòtu (wo)	verdeelen, in porties leggen	hibula (ho)
katudi (o)	civetkat	boulamo (o)
kaugon	gisteren	kanugono
kawata (wa)	schillen, van de schil ontdoen, villen	haka (ha)
kawatingi (wo ma)	begrenzen	kabatingi (ho ma)
kawulano	onlangs, eenigen tijd geleden	kahorùono
kawùlo	onlangs, iets langer geleden	
kelelo (wo)	kijken, iets gaan kijken	lega (ho)
kesebal (ma)	losse koker, die om bamboe zit, boven de geleding	gahata (ma)
kia	vraagwoord: wat	okia
kibit (o)	speeksel	kibiri (o)
kijotaka (wa)	schudden van iets, zooals medicijn in flesch	kiǫotaka (ha)
kilang (i)	lang van duur	dekana (ma)
kilimang (o)	geschenk dat toegezonden wordt	kirimanga (o)
kiliol (i)		
kiliso (i)	omkeeren	kilioro (i)
kinital (i)	licht, niet duister	kinitara (i)
kiolok (i na)	slapen, slapende zijn	kioko (i na)
kiopik (i)	zuur van smaak	giohiki (i)
koaling (ma)	licht, niet zwaar	guwini (ma)
kobal (o)	bladsteel van sagoepalm	utongo (o)
kodoo	helaas	hioko

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
koës (o)	houtsoort, welks wortels gebruikt worden om visschen te bedwelmen	kowehe (o)
kojobak (o)	naam van leden van den Modolestam	kolobak (o)
kokiliol (i)	de wind waait met rukken	totitipa (i)
koko (o)	soort nachtuil, geldt als drager v. d. vampyr	kokoho (o)
kokoli (o)	cocosnootrasp	kokori (o)
kokoja (o)	breede slaapmatten van pandanusbladeren	kokoa (o)
kokotak (o)		
kokotu (i)	zwart zijn	taromo (i)
kokotuk (o)	zeepaling	gugu (o)
kola (o)	de kool uit den top van een palmstam (eetbaar)	gananga (o)
kolan (ma)	koning, vorst	koano (ma)
kole (o)	jaarvogel	kohe (o)
koleu (wo)	schuin naar iets kijken	galeri (ha)
kolokol (i)	krom of gebogen zijn	koòkoro (i)
kololom (i)	krimpen, zooals van nat hout	koròromo (i)
kolona (i)	in het midden zijn, in het midden raken	korona (i)
kolou (i)	gezegd van visch die minder versch is	koròhu (i)
koluk (o)	morgenster	kòruku (o)
koluno (o)	klein soort zeevischje	kouno (o)
kongol (o)	tranen	kongo (o)
kosa-kosa (o)	een insect, dat gaatjes in den grond maakt	kotja-kotja (o)
kotjoung (wo)	krabbelen	korotjoung (ho)
kotok (wa)	iets heel vast maken of binden	kekete (ha)
kouwa	neen	koali
kualen (ja)	licht zijn, niet zwaar	uwini (ja)
kuata (wo)	sterk zijn	puturungu (i na)
kubak (o)	lans, algemeene naam	kuama (o)
kubak (o)	wapen, algemeene naam	dae (o)
kudai (i)	veelvuldig zijn	giria (i)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
kudówo (o)	het haar uit de bladscheede van den arenpalm, waarvan touw gemaakt wordt	kudofo (o)
kukulung (ma)	rood	doka-dokara (ma)
kukulung (i)	rood	doka-dokara (i)
kukulu (o)	houtskool, roet	kuru (o)
kulati (ja)	geel zijn	kurati (ja)
kulapet (wo)	peuteren, iets uitpeuteren	tubalenge (ho)
kulu (o)	roet van harsfakkels	gunu (o)
kulubitanga (o)	ingewandswormen	kulubati (o)
kulubung (wa)	kermen, zich al kermend wringen	kurubungu (ha)
kululis (wo)	snorken	kururihi (ho)
kulung (i)	rood van kleur	doderèboko (ma)
kulut (i)	lang zijn, ver zijn	kurutu (i)
kulut (ma)	de lengte	gurutu (ma)
kumuluk (i)	overzij gaan, scheef liggen	kumuruku (i)
kumumuk (wo)	roosteren	harongo (ho)
kunenem (ma)	rijsttor of rijstluis	gane (ma)
kupa (o)	van arenblad gevlochten zakjes met rijst	babàli (o)
kusu (o)	hard tropisch gras, alang-alang	nguuhumu (o)
kusu ma saek	soort bananen, pisang abu-abu	
kutuwul (wo)	vet zijn	burere (ho)

L.

labu (o)	touw om grootere zeilen op te hijschen	rabu (o)
lado (o)	soort zeeaal	ado (o)
laës (i na)	verzwakt zijn door ouderdom	laèha (i na)
lagul (wo)	wijd stappen, groote passen maken	aguru (ho)
lagum (o)	een hagedissoort, veel in 't onkruid voorkomend	ragumu (o)
lai (o)	eene soort groente	rai (o)
laïm (wa)	likken, belikken	aλemi (ha)
lais (o)	pandaansoort	bokumu (o)
laje (nanga)	kuit (van het been)	λaho (o)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
lakem (o)	vleesch	akemi (o)
lako (o)	hulptelwoord	biono (o)
lakol (wa)	lange voorwerpen in de breedte aan elkaar bevestigen	rako (ho)
lakut (o)	slingerplant, liaan	rakutu (o)
lalagomo (ma)	dik, aanzienlijk	agoagomo (ma)
lalas (i)	slippen van het anker enz.	èle (i)
lalas (i)	» » » » »	hèle (i)
lalau (o)	soort hagedis, welke blaast en giftig zou zijn	au (o)
lalus (o)	breede worteluitlooper aan 't ondereinde van een boomstam	ahuhu (o)
lampu (o)	lamp	lampuru (o)
lape (i)	met lagen op of naast elkaar leggen	lapihi (i)
latus (o)	honderd	ratuhu (o)
lauk (wa)	uittrekken, zooals planten uit den grond	rahuku (ha)
lau (wo ma)	zich met de hand over 't gelaat strijken, aangezicht wasschen	hau (ho ma)
laus (o)	kippeveertjes aan vischhaken, om mee te visschen	auehu (o)
lateti (i)	het haakt, ergens achter haken	laketi (i)
leal (o)	groot soort zeevisch	njoa (o)
leal (wo)	hard loopen, vluchten	oära (h')
ledi (o)	tuin	redi (o)
legu (wa)	iets verdeelen	regu (ha)
leka-lekat (wo ma)	bezoeken	reka-rekata (ho ma)
lekat (wa)	scheuren, vernielen van linnengoed enz.	rekata (ha)
lelateti (o)	haak	lelàketi (o)
lelol (wa)	een soort grof vlechtwerk maken	hakoro (ha)
lenos (o)	boomsoort, zeer hard hout, ijzerhout	dowora (o)
lenos (i)	hard zijn of worden	towora (i)
leof (i)	met den hollen kant naar boven gekeerd zijn	betikanga (i)
lepe (ma)	veel, veelvuldig	woe, birini (ma)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
les (wa)	opensplijten van visch om te drogen enz.	rehe (ha)
lesen (wa)	verwijderen	rehene (ha)
li	achtervoegsel: nogmaals, weer	oli
liak (o ma)	oudere broeder of zuster	riaka (o ma)
libat (ma)	het belegsel tegen de randen van gevlochten manden enz.	riwoto (ma)
liboko (ma)	het zog in het water van een schip enz.	riboko (ma)
likim (i)	overvloedig zijn	rikimi (i)
lil (i)	stil zijn	ridi (i) baăere (i)
li-lil (ma)	allemaal, alles	re-re (ma)
lilikan (o)	haardsteen, stookplaats	rikana (o)
lilim (o)	roer	ririmi (o)
limoku (wo ma)	met elkaar op de schouders dragen	rimoku (ho ma)
lipung (ma)	draaikolk in rivier	magilioro (o)
litolak (o)	latten en spanten op inl. huis	litoraka (o)
liwanga (o)	uitspansel, hemel	dihanga (o)
liwanga (o)	gong, metalen bekken	lihanga (o)
liwit (i na)	zich verstuikt of verzwikt hebben	lihiti (i na)
liwun (o)	stoel, zooals bamboestoelsel	lihunu (o)
loa (ja)	mooi, heel goed	hailoa (ja)
loat	vier	iata
lobi (o)	nacht	hutu (o)
lobi modidi	eergisteren	kahediringi
lobil ma loa	avond	bimaaua (o)
loës (o)	lichaam	roëhe (o)
lokat (ma)	man, echtgenoot	rokata (ma)
lokut (wa)	iets opscheppen met twee stukken hout	òkutu (h')
loloa (wo ma)	goed op elkaar zijn, verzoenen	lola (ho ma)
lolodil (ma)	schrijnend van wonden, heet brandend van smaak	odiri (ma)
lomang (ma)	naam	romanga (ma)
longana (kia)	iets	honanga (okia)
lonteng (o)	zolder, zoldering	lotengi (o)
lore (o)	een soort geest	ròre (o)
losisi (ho ma)	urineeren	ƛohihi (ho ma)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
lotim (o)	paar, zooals aan elkaar gebonden vruchten	kote (o)
lou (o)	hulptelwoord voor bamboe	nahiri (o)
louk (o)	bamboesoort, in de inl. huishouding veel gebruikt	tiba (o)
luba (wa)	omvallen	ruba (ha)
ludu (wo)	de rijstkorrels met de voeten uit de aren trappen	rudu (ho)
luluk (o)	sigaret, strootje	dudu (ma)
lulus (o)	leven, lawaai	ruruhu (o)
luri (o)	kleine papagaai, loeri	buriri (o)
lusing (o)	stampblok voor rijststampen	luhungu (o)
luut (wa)	iets dicht doen, oogen sluiten	ruhutu (ho)

M.

maànge	drie	hange
madaganga (wo)	handeldrijven	badaganga (ho)
maek (wo)	beschaamd zijn	maleke (i na)
mainala (o)	soort zeemeeuw	ula-ula (o)
maindjanga (o)	hert	maidjanga (o)
malai (i)	verwelkt, van planten	mai, doōuku (i)
malau (wo ma)	zich het aangezicht wasschen	mahau (ho ma)
mamalata (i)	koud, koel	mamaata (i)
mamaling (o)	steen, koraalsteen	hakaru (o)
manaki (ma)	makker, metgezel	diauo (ma)
mane-mane (o)	kraal, halsversiersel	gule (o)
mangon (i)	bot zijn of worden	bongono (i)
mangono (i)		doto (i) (?)
maraki (o)	arak	araki (o)
maru-maru (o)	vijl	dodengi (o)
masangain		
masiain, togumu (wo)	ophouden met iets	bereti (ho)
meneos (wo)	moede zijn of worden	bole (i na)
menèos (i)	iets dat zacht is, van vruchten enz.	bole-bole (i)
memeneos (i)	zacht op het aanvoelen	gogatahiki (i)
meneos (i)	zwaar van tong, moeilijk spreken	gumuku (nanga uru)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
moa (o)	soort plant met lange bladeren en harde bladstelen	biawa (o)
modidi	twee	hinoto
mogiok	tien	ngimoi
mogojuk (o)	kleine houtduif	mogòluku (o)
moili (ja)	op, alles, allen, alles op	mata (ja)
moinokau	overleden (?) op zijn	mataka (ja)
mokul (o)	areeknootboom of vrucht, pinang	mokuru (o)
molaju (o)	Maleisch	moaju (o)
mòle (ma)	punt, spits	dòdomo (ma)
moloimi (i)	mak, tam van beesten	moroini (i)
momolaju (wo)	Maleisch spreken	momoaju (ho)
mongol (i na)	bewusteloos zijn of worden	mongoro (i na)
mongol (wa)	vergeten	wohanga (ha)
mosoles (o)	maagd	mohòlehe (o)
mulo, muulo	hoeveel	moruono
mulut (i)	knorren als een varken, brommen, gonzen	murutu (i)
musum (ma)	de tijd van iets	muhungu (ma)

N.

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
nafsu (o)	vleeschelijke lust	nahihu (o)
nago (o)	mier, algemeene naam	iuru (o)
namo (o)	vogel, kip	totaleo, kuru[2] (o)
nanaus (wo)	aldoor voelen	babaλanga (ho)
naulu (o)	man, manspersoon	nauru (o)
neena	hier, nu, dit	nenanga
ngai (ma)	't onderste van een palmblad, waarmee het aan den stam vastzit	tage (ma)
ngail (o)	rivier, riviertje	ngäere
ngaili-ngaili (i)	enkel, zonder iets anders	ngari-ngari (i)
ngale-ngale (o)	jongeling	goiduru (o)
ngangama (o)	sterren	murumu (o)
ngangel (wo)	lawaai, leven maken	gigoro (ho)
ngasuk (o)	palen in of voor het huis enz.	liate (o)
ngasil (ma)	opbrengst van iets, b.v. van den aanplant	ngàhiri (ma)
ngawa-ngawa (o)	uitspansel	dihanga (o)

Pagusch,	Hollandsch.	Tobeloreesch.
ngawili (o)	heel kleine vischjes, Mal. ngafi	kubo-kubo (o)
ngawok (ma)	tepel	ngahoko (ma)
ngeweka (o)	vrouw, vrouwelijk persoon	ngoheka (o)
ngia (o)	slang	dodiha (o)
ngia ma lalagomo (o)	groote slang, python	gumilamo (o)
ngiang (wo)	toestaan, toestemmen	modeke (ho)
ngilang (ma)	broeder, gezegd in betrekking tot zijne zuster	ngiranga (ma)
ngiowo (o)	rookhorde voor visch of vleesch	dadami (o)
ngodu (o)	hulptelwoord voor visschen	ngai (o)
ngodum (i)	een geheel zijn, niet hol zijn	ahumu (i)
ngogel (o)	loon aan tooverdokters en waarzeggers voor hun diensten	bakau (o)
ngoi	ik	ngohi
ngolan (o)	deur, deuropening	ngorana (o)
ngolot (o)	groote zee, oceaan	ngoōto (o)
ngolik (wa)	zien	oriki (h')
ngouw (wo)	het doel missen, niet raken	ngohu (wo)
ngowak (o)	kind	ngohaka (o)
nguïs (ma)	stroom, overstrooming	nguihi (ma)
ngulot (ma)	pees, ader	nguròto (ma)
nguwel (o)	een takje uit een tros, trosje	nguhere (o)
nilak	rechts	niraka
nilang-nilang (wo)	duizelig zijn	niha-nihanga (o biono ma)
noa (wa)	zetten of leggen	kelenga (wa)
nogal (o)	oude boom, doode boom	
noi (wa)	iets bijsnijden of wegsnijden	nowi (ha)
nongu (ma)	verdorde bladeren van bananen b.v.	tingidu (ma)
nora (o)	hoofdkussen	gogerèna (o)
nus (o)	eiland	nuhu (o)
nuta (wo ma)	schrokken, onbehoorlijk eten en drinken	nutana (ho ma)

O.

obil (ma)	speeksel	obiri (ma)
ofi-ofi (i)	schoon, rein	tebi-tebini (i)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
ofi (i)	effen zijn, gelijk, glad	louhu (i)
ogol (i)	ophouden van iets, bv. regen, wind	ogoro (i)
ojom (wo)	eten	odomo (h')
oïm (wa)	tellen, rekenen	ètongo (h)
ōk (wo ma)	poepen	λoko (ho ma)
okele (wo)	drinken	okere (ho)
olak (i)	gaar	ohaka (i)
ola	futurum	hau, aha
olik (wa)	baden, overgieten met water	ohiki (ha)
olonua (wo)	niet uithouden	taănua (ho)
olut (i)	vechten van honden en katten	òrotu (i)
oma (w')	terugkeeren, omkeeren	lio (ho)
otak (wo)	brengen, dragen, menschen brengen	ngotaka (ho)
oti (o)	inlandsch vaartuig, prahoe	ngotiri (o)
owang (o)	groot soort spin, welks beet pijnlijk is	oanga (o)
owo (i)	walmen of rooken van vuur	louku (i)
owun (o)	wesp, ook bij	ohungu (o)

P.

pagal (i)	overhellen van vaartuigen enz.	bara (i); mòtumu (i)
pahaha (wa)		dabajaana (ho)
paiti (wo)	graven	baiti (ho)
paiel (wo)	onkruid boven den grond afhakken	paiëre (ho)
pajang, wawanus (wo)	aanraken, voelen, tasten	pajanga (ha)
pakit (wa)	om iets heengåan	kiloliti (ha)
pakol (wo)	hakken, behakken	pakoro (ho)
palakol (ma)	glad, glibberig van wegen	paàkoro, bobaàkoro (ma)
palen (wo)	beklimmen zooals een bootje, een wagen	harene, barene (ho)
palene (wo)	over iets heengaan, over een grens gaan	tilakuru (ho)
palene (wa)	voorbijgaan, langs gaan	tio (ha)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
pale-pale (o)	groote zwarte mier	tio-tio (o)
palis (wa)	vegen	hehara (ha)
palis (wo)	op rijen staan of stellen	barihi (ho)
palis (o susu) (wo)	onkruid, rommel opvegen	
paluga (wo)	lam, kreupel	luga; paluga (ho) B.
palulun (wo)	iets in 't rond betasten, bekneden	halùlunu (ho)
palupel (i)	spartelen, zich schudden (van een hond)	pilipere (i)
pande (wo)	verstandig, knap	pàde (ho)
papadi (o)	wandelstok, steunstok voor zwakken	tutukunu (o)
pasagi (o)	hoek	pahagi (o)
pasagi (o)		
pasal (i)	voorbij zijn, geeindigd zijn	paha (i)
peeto (ma)	nauw, eng	beneto (ma)
pègete (o)	zoetwatervisch	gutugète (o)
pelak (i)	splijten, scheuren van hout enz.	belaka (i)
pelang (wo ma)	zich achterover buigen	
pelek, sepa (wo)	iets opschoppen, voetballen	hepa (ho)
pelenga (wa)	openen	felènga (ha)
pelika (o)		
pelo-pelo (o)	wiedbijtel	kuda-kuda (o)
peleul (wa)	ophevelen, iets als hefboom gebruiken	hèleuru (ha)
penarat (wo)	hard roepen, schreeuwen tegen iemand	benarata (ho)
peng (nanga)	balzak	gouru (nanga)
peot (wo)	palmwijn tappen	feoto (ho)
pepesak (i)	vochtig	beha-behaka (ma)
perèanga (i)	wijd uit elkaar staan, wijd vertakt zijn	bereanga (i)
pereki (o)	oudje	bereki (o)
peto (wo)	dringen, opdringen	ehoto (ho)
peto (i)	nauw zijn, eng zijn	penèto (i)
pewanga (o)	een wit vlies in de bladscheede van waterbamboe	tewanga (o)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
pidas (wa)	de schotten der geledingen uit bamboe stooten	hurono (ha)
pidili (i)	terugstooten, terugstuiten	kudila (i)
pidilong (o)	een soort zeekrab of kreeft	bidilou (o)
pigi (o)	zoom, van kleedingstuk	balaka (o)
piliko (o)	bindsel, band, iets waar men mee bindt	nikutu (o)
piliku (wa)	binden	λikutu (ha)
pilin (i)	dik zijn, dicht opeen zijn, zooals zware regen	pirini (i)
pilingan (wo)	verspreiden, uit elkaar doen gaan	piringana (ho)
pilo-pilo (i)	ketsen, keilen, opspringen, zooals steen op water	pido-pido (i)
pilisang (i)	verstrooid	gilianga (i)
podek (o)	kikvorsch, algemeene naam	padeke (o)
pòkal (wa)	slaan met de hand, zonder een voorwerp	poka (ha)
pokol (nanga)	buik	pokoro (nanga)
pola (o)	versche sagoe in bamboe gebakken	bòko-bòko (o)
pola (wo)	schreeuwen	poa (ho)
poleul (o)	roeiriem, hefboom	bobeleuru (o)
polon (wa)	inhullen, overtrekken met goud of zilver	korobiti (ha)
polon (i)	broeden van vogels	mòduku (i)
ponok (wa)	iemand betooveren, om jacht of vischvangst te doen mislukken	pono (ha)
popanga (o)	el, voorarmslengte	ahita (o)
popewi (wo)	uitwasschen, van kleeren enz.	foka (ho)
popol (wo ma)	zich het haar gelijk afknippen in den nek en langs het voorhoofd	boporo (ho ma)
posal, gosa (wa)	slaan, met een voorwerp	pòha (ha), gohara
pòte (ma)	staart	bikini (ma)
potit (o)	navel	wotiti (o)
pudal (i)	bovendrijven, bovenkomen op het water	puda (i)
pululun (ma)	rond	bobululunu (ma)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
pupuku (o)	geleding	dengo (o)
pusal (i)	vervallen, bleek uitzien	puha (nanga biono i)
pusu (wo ma)	aangezicht wasschen	mahau (ho ma)
puukul (ma)	afval	dulumutu (ma)

R.

rampa-rampa (o)	kruiden, specerijen	rapa-rapa (o)
rarangi (ma)	band, boei, voor de honden	popakiti (ma)
ribiono (o)	wat voor iemand staat	rihimanga (o)
ribiono (wo)	tegenover iets zijn	rihimanga (ho)
rimoku (ma)	draagstok voor twee of meer personen	dodowiti (ma)

S.

saa (o)	kuil, in den grond	haāra (o)
saa (o)	zachte tufsteen	teto (o)
saal (o ngia ma)	slangennest	
sabatal (o)	een hoogwaardigheidsbekleeder aan 't Ternataansche hof	habadara (o)
sabatal (o)	groote breede mat, van aan elkaar geregen biezen	habatana (o)
sabokol (wa)	omhelzen	kō (ha)
saëk (nanga)	hoofd	haëke (nanga)
saël (wo)	vlug zijn, vlijtig	haeli (ho)
sakal (wa)	vruchten afstooten	dipo (ho ma)
sakal (wa)	afstooten met een stok	tipo (ha)
saki (o)	zeer groot soort zeegarnaal	hakiroro (o)
saki (i)	lekker	hemoro (i)
saki-saki (i)	zeer lekker	momehèmoro (i)
sako (wa)	vischslaan, met een schepnet	tjako (ha)
sakul (wa)	afkoken, eerst koken om later te stoven	hakulu (ha)
salaka (o)	zilver	haàka (o)
salaka (ma)	dwarsbalk, dwarsligger, onderlaag	haraka (ma)
salang (i)	gespleten, verdeeld in tweeën	hago (i)
salapedek (o)	groene boomhagedis	harawède (o)
salebit (jo)	schuin zijn, schuins afloopen	halebiti (jo)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
salik (wo)	zoeken	lingiri (ho)
salim (o)	roeispaan	harimi (o)
salimoi (wo)	liegen	eluku (ho)
salubota (o)	klein vogeltje, rijstvogeltje	kalubòta (o)
salun (wo ma)	aanhoudend, dringend verzoeken	haru (ho ma)
samaek (i na)	beschaamd zijn	maλeke (i na)
saman (o)	uitleggers der prauw	hamana (o)
sames (wo)	tanen van een net	hamèhi (ho)
samolok (o)	sleutelbeen	hamoòk (o)
sangaim (wo)	vinger of hand in iets brengen	hangaimi (ho)
sanjie (o)	erf	loa (o)
sano (wo)	vragen	lèha (ho)
saō (ma)	deel, prooi	habo (ma) (?)
sapong (wa)	tot aan, iets of een plaats gekomen	dotara (ha)
sapong (wo)	komen	boa (ho)
sarabak (i)	spatten van water enz.	harabaka (i)
sasak (i)	onrijp zijn, wrang van smaak zijn	hahaka (i)
sasaku (o ma)	trosje van vruchten enz.	gòbe (ma)
sasakul (ma)	bloemscheede van bananen, klappers enz.	hakuru (ma)
sasangaim (wo)	vinger of hand in iets steken	hangaimi (ho)
sasoel (i)	snel stroomen van rivieren	hahuru (i)
sasor (i)	tanden ver van elkaar staan	roranga (nanga ingiri i)
sauramo (o)	nevel, mist, damp, wolk	domōata (o)
sawalako (o) (?)	gescheiden echtgenoot	helekono (o)
sawin (i na)	honger hebben, flauw zijn van honger	hahini, baulatjo (i na)
sawok (o)	kom, drinknap	udo-udomo (o)
sēa (wo)	krijgsdans uitvoeren	hoλa (ho)
sebang (ma)	rand, op zij van	dateke (ma)
sebua (o)	dorpstempel, in 't midden van 't dorp	halu (o)
sedètol (wo)	doorknagen	hidètoro (ho)
sego (wo)	eene ontuchtige handeling uitvoeren	hā (ho)
sekon (ja)	naakt zijn	hekono (ja)
selèdol (i)	halfdood, bewusteloos (van visch)	halèdo (i)
selol (wo)	iets met iets of in iets verplaatsen	deheloro (ho)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
selewiri (o)	gedrag, aard, leefwijze	horowiri (o)
seneōāl (o)	ziel van iemand op natuurlijke wijze gestorven	heneóara (o)
sengkòle (o)	pak van sagoe	hangkòle (o)
sesal (wo)	begluren, bekijken	hahere (ho)
siadon (wo)	tot aan, tot dat, zoodat	hiadono (ho)
siaik (wa)	het sagoemeel in pakken doen	huruku (ha)
siain (wo)	wachten, verwijlen	hibatongo (ho) himarano (ho)
siakal (wo)	iets met eene zwiepende beweging wegslingeren	hiepara (ho)
sial (i)	afhangen, naar beneden hangen	hiara (i)
sialen (wo)	dreigen met woorden of met wapens	hiàrene (ho)
sialit (ma)	vervanging, verwisseling	dururu (ma)
sialit (wo)		
siamul (wo)	plechtigheid bij doodenfeesten in gebruik	hiamuru (ho)
siat (wo)	iets uit iets halen of trekken, zooals een mes uit de scheede	hiata (ho)
siaus (wo)	met iets smeren of inwrijven	hiλauhu (ho)
sibalis (wo)	iets uitstrooien, zaaien	hibarihi (ho)
sibelelong (wo)	lastgeven	hibehehongo (ho)
sibelos (wo)	stok enz. als staak in den grond steken	hibeloho (ho)
sibilalon (wo)	iets tot teerkost maken	hibilaono (ho)
sibilatu (wo)	verspreid	gerewoto (i)
sibitok (wo ma)	stampen	bitok (ho ma)
sibilikut (wo)	bij iets binden	hidinikutu (ho)
sibosal (wo)	iets in boosheid geven	hibohoro (ho)
sibulu (o)	klein soort kanariboom en vrucht	hiburu (o)
sidalaele (wo)	iets in iemand berispen	hidaaere (ho)
sidalali (wo)	tegenover elkaar stellen	hirihimanga (ho)
sidakul (wo)	iets (water enz.) opvangen in iets	hidakuru (ho)
sidàle (wo)	verspieden	hidàhe (ho)
sidamakon (wo ma)	iets tot bijl maken	hibahuku (ho ma)
sidapàgar (wo)	overstulpen	hirimotumu (ho)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
sidiai (wo)	de krijgsdansmaat op de trom slaan	dodo-dodo (ho)
sididiai (wo)	iets op passende wijze doen	hidodiai (ho)
sidila (i na)	gierig zijn	duuru (i na)
siditobak (wo)	er mede bij sleepen	hidiliara (ho)
sidjomak (wo)	iets slijpen	gihoro (ho)
sidobosol (wo)	iets afgedwongens in boosheid geven	hidobohoro (ho)
sidogoas (wo)	stranden, op het droge geraken	hidogoaha (ho)
sidola (wo)	iets beweenen	hidora (ho)
sidomongol (wo)	iets er bij vergeten	hidongòhanga (ho)
sidowanga (wo)	er mede verlengen	hidòhanga (ho)
sidukul (wo)	dwars doen gaan	hidukuru (ho)
sidumal (wo)	met iets duwen	hiduma (ho)
sie (wo)	er mee halen	hirè (ho)
siët (wo)	lachen	giete (ho)
sifo (wa)	hard slaan of stompen	hiho (ha)
sigelelo (wo ma)	zich van alle kanten goed bekijken	dotolega (ho ma)
sigisen (wo ma)	luisteren	higihene (ho ma)
sigoas (wo)	iets droog doen loopen	higoaha (ho)
sigonoa (wo)	achterlaten	mala (ho)
sigosa (wo)	met iets slaan	higohara (ho)
sigowol (wo)	zich het hoofd wasschen	higofo (ho)
sigubadi (wo)	iets links gaan doen	hihigili (ho)
sije (o)	water voor sagoepap	
sikadabi (wo)	iets overdenken	hidabi (ho)
sikadalin (wo)	zich met iets aangenaam maken	hikairòro (ho)
sikaduga (wo ma)	met elkander beraadslagen	hikuduga (ho ma)
sikakatolak (wo ma)	om den anderen een man en eene vrouw of een groote en een kleine	hikokotoăka (ho ma)
sikaokel (wo ma)	naast elkaar bouwen of tuinen	hikukere (ho ma)
sikapelek (wo)	?	
sikare-kare (wo)		
sikatjapur (wo)	er mee vermengen	hikaganu (ho)
sikiálon (wo)	iets als draagmand gebruiken	hikiarono (wo)
sikibit (wo)	bespuwen met	hikibiri (ho)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
sikula (wo)	overhandigen	hidoaka (ho)
sikumumuk (o)	een soort stekelvisch	hidaharongo (o)
silangut (wo)	om iets haten	hidjangutu (ho)
sila-sila (wo)	de eerste zijn	hira (ho)
sileal (wo)	iets of iemand wegjagen	hioara (ho)
silebut (wo)		hihelebutu (jo)
siléten (wo ma)	zelf	hirete (ho ma)
silidon (o)	een klein vogeltje met roode oogjes	hilidoro (o)
silil (wo)	stillen	hiridi (ho)
sililikan (wo)	als haardsteen gebruiken	hirikana (ho)
siloang (wo ma)	zich verheugen	garago (ho ma)
siloang (i na)	zich verheugen	garàgo (i na)
silolas (wo)	bevredigen	hilolā (ho)
simanaki (wo)	meegeven	hidodiauo (ho)
simalis (wo)	het overgeven	hihara (ho)
simais (wo)	door middel van iets vinden	himake (ho)
simaek (wo)	over iets zich schamen	himaλeke (ho)
simoin (wo)	opmaken	himata (ho)
simobèro (wo ma)	te zamen opgroeien	himogō (ho ma teke)
simulit (i na)	van iets gegeten hebben tot het tegenstaat	himirete (i na)
sinako (wo)	weten, kennen	hioriki (ho)
sinanaus (i na)	met iets dun bestreken of bekleed zijn	hinauhu (i ma)
singiang (o)	boomsoort; den bast gebruikt men om rood te verven	hinianga (o)
singowak (wo)	baren, bevallen	hingohaka (ho)
sinoinoimi (i)	allen, alles, alle	geto-getongo (i)
sinoim (ma)	geregeld, alle	higetongo (ma)
siogil (wo ma)	er mede bezoldigen	hibakau (ho ma)
siojom (wo)	te eten geven, doen eten	hioλomo (ho)
siokel (wo)	te drinken geven, doen drinken	hiokere (ho)
siolik (wo)	met iets (water) baden	hiohiki (ho)
siolu (wo)	met iets roeien	hiòru (ho)
sioma (wo)	iets doen terug- of omkeeren	higilio (ho)
siook (wo)	iets uitpoepen	hiṛòko (ho)
sipaka (wo)	met iets gooien	hikawéli (ho)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
sipàlis (wa)	iets zaaien of uitstrooien	hibarihi (ho)
sipasal (wo)	er mede weg gaan	hipaha (ho)
sipatal (wo)	iets op doen springen	hibata (ho)
sipeot (wo)	op elkaar dringen	hièhoto (ho)
sipilatu (wo ma)	zich door iets nauws werken	hibeneto (ho ma)
sipilisal (wo)	iets uit elkaar nemen	higilianga (ho)
sipilingana (wo)	iets uit elkaar strooien	hipiringana (ho)
sipöas (wo)	bespuwen	hiòpuru (ho)
sipudal (wo)	iets boven doen drijven	hipuda (ho)
sīs (i)	heet, prikkelend, stekend, schrijnend	hihi (i)
sisabatik (wo ma)	zich door iets heenhakken, zooals op weg door struikgewas	hiherèdi (ho ma)
sisalik (wo)	er mede zoeken	hilingiri (ho)
sisàno (wo)	naar iets vragen	hileha (ho)
sisakal (wo)	met iets steken	hihakara (ho)
sisèlol (wo)	met of door iets iets verplaatsen of verschuiven	hihèloro (ho)
sisila (wo)	den weg wijzen	himalimi (ho)
sisìli (i na)	pijn hebben, ziek zijn	hiri (i na)
sisola (wo)	iets vervoeren met een prauw	hihòra (ho)
sisolo (wo)	er mede wegvliegen	hihòho (ho)
sisowak (wo)	uitpersen	hiramoho (ho)
sitèkos (wo)	opzetten, overeind zetten	higòko (ho)
sitengelon (wo)	door iets indachtig maken	hitengehono (ho)
sitelo (wo)	aan elkaar gelijk maken	hidero (ho)
sitiboko (wo)	met iets zwemmen	hidiboko (ho)
sitikam (wo ma)	onder den voet houden	hidipitoko (ho)
sitjapur (wo)	door elkaar mengen	higanu (ho)
sitobak (wo)	met of door sleepen	hiliara (ho)
sitogolang (wo)	krankzinnig over iets	hidogohanga (ho)
sitowo (wo)	met iets voeden	hitofo (ho)
situal (wo ma)	iets als hoofddoek gebruiken	hitua (ho ma)
siudal (wo)		
siunu (wo)	(iets ergens) indoen	
siwal (i)	het schijnt, het licht	hiwara (i)
snaphaan (o)	geweer	hoinàpana (o)
soana (o gagal ma)	kenteringwind	donga (o hidaloko ma)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
soanjie (o)	erf (?)	loa (o ma)
sobok (wo)	baren, bevallen	buhuku (ho)
sòla (wa)	iets vervoeren per prauw	hòra (ha)
sòlat (wo)	per prauw de rivier op gaan	hòlete (ho)
soldadu (o)	soldaat	hurudado (o)
solen (i)	kraaien van hanen	hòrene (i)
soli (i)	dichtbij	tigi (i)
soli (i)	kort, niet lang	tipoko (i)
sòlò (i)	vliegen, het (de vogel) vliegt	hoho (i)
solowot (i)	gezegd van een boom welks takken in de hoogte schieten, zonder kroon te maken	horowoto (i)
solum (wa)	harden van metalen voorwerpen	horumu (ha)
songa (wo)	rivierloop volgen	
songa (wo)	branden, zooals van koffie	hongara (ho)
songodak (wo)	smijten (iets in iets)	
sororok (wo)	gorgelen, den mond spoelen	wowomoko (ho)
sosam (ja)	oneetbaar, duf	nguha-nguhama (ja)
sòsan (o)	aanlegplaats	hohana (o)
sose (wo)	opendoen	hohe (ho)
sosō (ma)	overschot, rest	hō (ma) njiha (ma)
sosòlene (ma)	hanekam	hohorene (ma)
sosolo (o)	kleefstof	tataulu (o)
sosolok (nanga)	hiel, van de voet	bobo (nanga)
sosom (ja)		
sosowak (wo)	op iets uitpersen	daramoho (ho)
sowak (wo)	uitpersen	ramoho (ho)
sowoi (wo)	hoeden van vee (Tern.)	howòhi (ho)
sual (i)	het blazen, loeien van een vlam	huwa (i)
subui (wo)	droge bladeren v. d. kokospalm	hibilono (o)
sude (o)	groote porceleinen borden of schalen	bobilango (o)
sugal (wa)	scheppen, opscheppen	hugara (ha)
sukuman (o)	vonnis	hukumang (o)
suli (o)	bloesem van vruchtboomen	huri (o)
sulok (wo)	bevelen, gelasten	huloko (ho)
sumāt (o)	rijksdaalder	humati (o)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
susugal (o)	lepel, iets, waarmee men schept	huhugara (o)
susuju (i)	zeer klein zijn	hohumudjuru (i)
susuu (o)	vuilnis, opveegsel van het erf	waλe (o)
suumāt (i)	een rijksdaalder per stuk	hohumàti (i)

T.

taäel (wo)	berispen, bestraffen	daăere (ho)
taàkel (o)	een zeer dik soort rotan	taàke (o)
tabadiku (o)	bamboe, algemeene naam	badiku (o)
tabolon (o)	kleine, gele slang	habeloro (o)
tabaulu (i)	het zich vullen van rijstaren	tabauru (i)
tafi-tafi (o)	een driehoekig zeefje van bamboebast	dafi-dafi (o)
tagal (i na)	stekende pijn in borst of zijde	taga (i na)
tagi (wo)	gaan, zich ergens heen bewegen	oiki (h')
tajok (i)	het waait	taloko (i)
takol (wo)	kloppen, zooals op de trom	takoro (ho)
takuala (wo ma)	zich overstorten (met water)	guluipoa (ho ma)
takul (o)	zwartbruine reiger	takuru (o)
talaga (o)	meer, groote plas	taaga (o)
talāil (wo)	berispen, bestraffen	taaere (ho)
talaile (i)	vermanen over, waarschuwen tegen	tawanono (i)
talàli (i)	tot een aanval gereed staan	hadorari (i)
talalon (ma)	zwart	daro-daromo (ma)
talanga (wa)	achterovergebogen zijn	pelanga (hi)
talanutu (o)	lengtemaat, tien vadem	tarátu (o)
talasi (o)	een soort kwab of kwal	taàhi (o)
tale (wo)	kruipen	tahe, dahe (ho)
tale-tale (wo)	kruipen, sluipend kruipen	tahe (ho)
tambaga (o)	koper	tabaga (o)
tàmol (wo)	loeren, gluren	tamoro (ho)
tamparasa (wo)	scheldwoord om vrouwen te schelden	peràha (o)
tangono (wo)	bij den krijgsdans schild en lans enz. bij iemand brengen om hem tot den krijgsdans uit te noodigen	ake (ho)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
tanu (wo)	een hak of keep in een boom geven als teeken van eigendom	tarunu (ha)
tapaju (i na)	onder iets bedolven worden	banga (i na)
tatalali (wo)	voor een hooggeplaatst persoon verschijnen	
tatalom (ma)	gezwel, verharding	dadarono (ma)
tatilukut (wo)	den rug toedraaien	
tatoho (wo)	keeren, tegenhouden	fangi (ho)
tatu (o)	versiersel vóór aan een prauw	
taul (wo)	vuur opstoken	doka, toho (ho)
tawàluku (wo)	dagen tellen met een touwtje waarin men knoopen legt	tafuku (ho)
tea-tea (wo)	hinkelspel spelen	gai-hahaluta (ho)
teang (wa)	omhakken	todanga (ha)
tebin (ma)	rein, schoon	debini (ma)
tebul (wo ma)	hard loopen, springend loopen	popōta (ho ma)
tebu-tebul (wo ma)	aldoor hard loopen	popōta (ho ma)
tegeku (i)	vloeien, uitvloeien	
teketuru (wo ma)	met de armen in de zijde staan	duku (ho ma)
tekor (ma)	tekort, te weinig	dekoru (ma)
tekos (wo ma)	opstaan	oko (ho ma)
tekos (ma)	steilte	duràhi (ma)
telong (i)		dohongo (i)
telong (wa)	noemen, melden	hetongo (ha)
telnana (o) Tern.	kleine bank	
telu (wo)	iets afpeuteren	teru (ha)
tengèlon (wo)	verwijten, wreken	tengèhono (ho)
teol (wo)	uitdrukken, uitknijpen	deo, teo (ho)
tepe-tepe (o)	trommelstokjes	dotama (o)
tetol (ma)	knager, muis of rat	dedetoro (ma)
tetol (wa)	knagen, zooals muizen	dedetoro (ha)
tetul (i)		
tewa-tewa (wo)		
tibo (wa)	koopen	goko (ha)
tibul (i)		
tigilang (i)	overlangs liggen	tigiranga (i)
tikam (wo)	trappen, stampen met den voet	pitoko (ho)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
tikit (wo)	hoesten, verkouden zijn	dikiti (ho)
tila (i)	slechte, onbruikbare grond	dupuri (o)
tili (wo)		
tilikut (wo ma)	rug aan rug zitten	liporete (ho ma)
timaju (wa)	iets rond presenteeren, pinang, tabak enz.	rotanga (ha)
tiniom (i)	wroeten (van varkens)	humeke (i)
tiolak (i)		
titigilanga (ma)	lange breede matten	dodigiranga (ma)
titigiri (i)		
titili (i)	het beweegt, het zwiept	kelu-kelu (i)
titipoko (ma)	kort	dodipoko (ma)
titjor (o)	klein vogeltje	filidoro (o)
tiwa (i)	afvallen, vallen	tifa (i)
tiwilis (i na)		
tjade (wa)	schelden, met vuile woorden	garana (ha)
tjafe (o)	cocosnootdop	kabėlanga (o)
tjalana (o)	broek	haluara (o)
tjapaka (o)	melatibloem	hapaka (o)
tjapolon (ma)	schoot, op de knieën	dapariono (ma)
tjobubu (o)	bron	djobubu (o)
tjoloibi	vogeltje, kolibrietje	gaibiti (o)
tobak (wa)	trekken	liara (ha)
tobong (wo)	zwemmen	dibo-diboko (ho)
tobo-tobong (wo)	waden, door het water	dobo-dobong (ho)
tobik (o)	stuk afgesneden bamboe als beker gebruikt	hibiti (o)
tobuso (i)	zwaar	dobuho (ma)
tofangi (i)	kriebelig gevoel hebben	ãere (i na)
toiom (wo)	afsnijden, half snijdend half scheurend	aaiti (h')
tokal (i)	vlam, gloed, roode vlam	dòkara (i)
tolik (wa)	stelen	tohiki (ha)
toliwa (wo)	tegen aanzetten	doriha (ho)
tolobil (i na)	door duisternis overvallen worden	dohutu (i na)
tolomu (wo ma)	oprapen, verzamelen	gobu (ho ma)
totabola (o)	klein soort vischje	dadaboa (o)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
totil (wa)	kind op den arm dragen	
totili (i)	stijf, gesteven, krakerig van kleeren	kotiri (i)
tou-toun (i)	vermeerderen	
totowolang (ma, o)	krankzinnigheid	dogohanga (ma)
towi (wo)	plukken, zooals bloemen enz.	utuku (ho)
towo (wa)	voeden, verplegen	dofo (ha)
towòwol (wo)	rillen, beven	fafara (i na)
tual (wo)	koken	tùhara (ho)
tubèle (wa)	tarten, hoonen, ophitsen tot vechten	gogèle (ha)
tuel (wa)	splijten	tuhere (ho)
tugal (wo)	meten	tuga (ho)
tumung (wo)	uithouden	humungu (ha)
tumut (o)	aanwijzing	dudungutu (o)
tutujut (wo ma)	luizen zoeken in het hoofdhaar	dudujutu (ho ma)
tutukau (awi saek i)	zijn hoofd is heelemaal wit of grijs	dudutoka (ai haeke i)
tuuk (wo)	schieten, aansteken	tuhuku (ho)
tuwel (o)	scheur, spleet in den grond	boòteke (ma)

U.

ubat (o)	buskruit	uba (o)
udal (wo)	wieden, tuin schoonmaken	tumule (ho)
ugul (ma)	stam, achtereind, ondereind	goa (ma)
ukor (ma)	bamboevat, dat men aan een palmboom hangt om den palmwijn op te vangen	hukoro (ma)
ulit (ma)	naaien, eigenlijk meer rijgen	uriti (ha)
ulu (o)	mond, bek	uru (o)
unja (ma)	bont, gebloemd	bobàanga (ma)
uning (wo)		
upa-upas (wa)	schieten met blaasroer	huhupi (ha)
usak (o)	suikerriet	uhaka (o)
utum (o)	een soort fijnkorrelig graan	guapu (o)
uwa	verbiedend, 't mag niet	uha
uwol (ma)	steel in werktuigen	uworo (ma)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.

W.

wa	achtervoegsel, ontkennend, niet	ua
wadaka (wa)	zich, met sap van hibiscusbloemen, stippen op de wangen maken, zooals jonge meisjes doen	boda (ha)
wajagi (o)	schuld	wuagi (o)
waliasa (o)	plant, welks wortelstok als specerij gebruikt wordt	galiaha (o)
walik (ma)	ingewanden	wariki (ma)
waluga (o)	soort struik	galuga (o)
walulu (i)	blauw verkleuren door 't een of ander	halunu (i)
walus (wo)	antwoorden	haluhu (ho)
wanus (wa)	iets bestrijken	baλanga (ha)
wasel (i)	niet de tijd van vruchtendragen zijn	wàhere (i)
wasi	nog niet	wahiohi
waüs (wa)	smeeren, insmeeren met olie	λauhu (ha)
wawak (ja)	grijs zijn van hoofdhaar	dudutu (ja)
wawan (o)	donder	dotoreke (o)
wawanus (wo)	voelen, tasten	paλanga (ho)
wawal (wo)	rillen, zooals bij koorts	faha-fahara (i na)
wedel (i)	verteerd van hout enz.	babiti, aba (i)
wedel (i)	verteren, vergaan	wedere (i)
welang (wo)	braken	wunenge (ho)
were (o)	lawaai	
wewe (o)	overgrootouders of achterkleinkinderen	kaluwewe (o)
widadari (o)	soort beschermgeest, zooals djin	
widadari (o—ma ngoak)	kind van dien geest	
widol (wa)	wrijven	fidero (ha)
wikil (i)	uitwischbaar	hikiri (i)
wisa (o)	schaamtegordel van boombast	fisa (o), hiha (o)
wiwis (wa)	zuigen	fififi (ha)
wo	pers. vnw. 1e pers. mv. inclusief, wij	ho
woālik (ma)	plaatsvervanger	dagali (ma)

Pagusch.	Hollandsch.	Tobeloreesch.
wokal (o)	waaierpalm	weka (o)
wokal (wa)	iets uitwasschen	foka, hoka (ha)
wokot (ma)	hand tot vuist ballen	bokoto (ma)
wola (o)	huis, woning	tau (o)
wora (i)	slap hangen, zooals touw	bebe (i)
wowa (siwowa, wo)	kind in slaap maken	
wowat (wo)	lachen	iëte (ho)
wowola (i)	los in den band van wat saamgebonden is	woa (i)
wowot (i na)	stekende pijn hebben	hohoto (i na)
wowot (o dou ja)	soort ziekte van de huid der voetzolen	wowoko (o lou ja)
wuak (wo)	blazen, fluitspelen	wuwo (ho)
wuiti (wa)	uitscheppen, zooals water	guiti (ha)
wukun (wa)	verkoopen	hukunu, fukunu (ha)
wutu (o)	nacht, donker	hutu, futu (o)
wuük (wa)	rooken, visch-, vleeschrooken	λoho (ha)
wuün (wa)	oprapen, zooals afgevallen vrucht	kòbu (ha)

WOORDENLIJST

VAN HET

MODÒLE

OP

NOORD-HALMAHERA.

Bevattende slechts de van het Tobeloreesch afwijkende woorden.

DOOR

G. J. ELLEN

Zendeling der Utrechtsche Zendingvereeniging.

INLEIDING.

Het Modòle wordt gesproken door de Modòleërs, een volkstam van nog geen 2000 zielen, wonende op het Noordelijk schiereiland van het eiland Halmahera, in het binnenland van het district Kau aan de Kaurivier.

Met de andere talen op dat Noordelijk schiereiland heeft het zeer veel verwantschap en wel het meest met het Tobeloreesch, het Pagoesch en het Tabaroesch, doch het onderscheidt zich vooral van deze allen doordat het den klank «*k*» niet heeft. Waar in de verwante talen gelijke woorden voorkomen *met* dezen klank, daar wordt die in het Modòle niet gehoord, maar komt op de plaats der uitgevallen *k* eene hamzah, die wij in het schrift met ' voorstellen b.v. «ni'i» (volgen), Tobeloreesch «niki» enz.

De spelling is vrijwel dezelfde als die door de Zendellngen Van Baarda en Hueting gebruikt is, welke hun destijds door den Hooggel. Heer Prof. Kern was aangeraden.

Achter de Hollandsche vertaling van het woord geef ik ook het Tobeloreesche woord op, om eventueel deze woorden en hunne beteekenis met die in het woordenboek van Zendeling Hueting te kunnen vergelijken.

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
	A.	
a	voegwoord: slechts	ka
ā-ā (i)	zich voortdurend bewegen	kā-kā (i)
a'ala (o)	list, bedrog	akali (o)
a'aini (o)	ringworm	mimiri (o)
a'ana (pa)	iets schillen	haka (ha)
a'arai (o)	middel om den wind te stillen	kokarai (o)
a'awo (o)	stof	kafo (o)
ababaili (po ma)	ontkennen	dimōaka (ho ma)
abai'a	welaan	abaika
'abata (po)	beurtzingen op de prauw	kabata (ho)
abo-abo (ma)	schuim	abo (ma)
'abo (o) Tern.	politiedienaar	kabo (o)
'abingi (o)	geit	kabi (o)
adatoro (jo)	zwermen van insecten	guruhe (jo)
'ado'a	ginds	kadoka
'aduga (po ma)	beraadslagen	kuduga (ho ma)
aele (po, hi)	mengen	lewaha (hi)
a'e (po ma)	tegen iets aanleunen	hiake (ho ma)
aga-aga (po)	dom zijn	aga (ho)
agara (o)	hagel	ageli (o)
agele (o)	uit den grond stekende, afgehakte einden van dun hout	agere
ahane (o)	strand, zand	dowongi (o)
'ahano (po ma)	elkaar vragen	keleha (ho ma)
ahili (pa)	iets doorslikken	ƛahiri (ha)
aili (i)	kriebelig gevoel in de ledematen	aere (i na)
aile (o)	vloed	aere (o)
ai	mijn	ahi
ai'i (p')	iets uit iets nemen of trekken	aiki (h')
ainohi (po)	wachten	batongo (ho)
aini (po ma)	eventjes uitrusten	marano (ho ma)
aladede (o)	sprinkhaan	kahoho (o)
alawi (o)	werpspies voor varkensjacht	gaawiti (o)
alede	haast, bijna	ngade
ali'i (pa)	twee vruchten aan elkaar binden	kote (ha)
aliti (pa)	verwisselen, vervangen	tagali (ha)
ali (po)	weenen, huilen	ari (ho)
alo (po)	sagoekloppen	beleta, feleta (ho)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
aluku (ma)	boomwortels boven den grond	ahuku (ma)
alu (po)	bij het boomvellen van den eenen kant inkappen	garu (ho)
aluwele'e (o)	kruis X vorm	weleke (o)
amamane (po ma)		rimane (ho ma)
ambongo'a	Ambonnees	ambongoka
amene (o)	hersenen	mamene (o)
amili (i)	bedorven zijn	λamiri (i)
amo'o (po)	groot zijn	ngedono (ho)
amoho (pa)	uitdrukken, uitknijpen	ramoho (ha)
anganga (po)	zwaar van tong, moeilijk spreken kunnen	gumuku (nanga uru i)
angere (o)	boomsoort met wit hout	λangere (o)
ao	hulptelwoord	biono (o)
api (o)	scrotum	wapi (o)
apu (ma)	grootmoeder	èγe (ma)
apu'u (pa)	uittrekken, zooals planten uit den grond	rahuku (ha)
ara'ati (p')	in gereedheid brengen	arakati (h')
ara'a (o)	arak	araki (o)
araha (o)	geritsel	garaha (o)
arapo'a (o)	Arabier	arapoka (o)
arau (po)	knabbelen	garau (ho)
are-arehe	wit	gare-garehe
aru'u (o)	grot	aruku (o)
atana (o)	tegenspoed	dubara (o)
ate-ate (o)	knikkers	gate-gate (o)
ate-ate (o)	een insect	kotja-kotja (o)
atilu'utu (ma)	rug aan rug staan	liporete (ho ma)
atja'a (o)	soort mat van gevlochten bamboe	atja (o)
atu (o)	huis (bohono)	tau (o)
au (po)	voelen, betasten	babajanga (B. fauru (ho)
au (po)	zetten	dego (ho ma)
aulu (i)	lang van voorwerpen	gurutu (ma)
auü (po ma)	zich warmen	λouku (ho ma)
awa (o)	vischhaak	guma (o)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
'awaha (o)	volk	kawaha (o)
awali (pa)	iets uithollen	kololengi (ha)
aweli (po)	gooien	hapaka (ho)
awi	zijn	ai
awuluo	onlangs	kahuruono

B.

baa'oro (o)	steile kant van bergen	baakoro (o)
baa'oro (ma)	glad	baakoro (ma)
bāanga (ma)	litteeken	bokeke (ma)
baata (ma)	stam, familie	aheli (ma)
baba'a (o)	iets om mee te gooien	babaka (o)
babao (ma)	weduwnaar	bao (ma)
babadja (o)	verzoeking	bobadja (o)
babaiti (o)	graf	bobaiti (o)
babangini (o)	hoofdkussen	nora, gogereno (o)
babarihi (o)	bezem	hehehara (o)
babau (ma)	weduwe	fau, bau (ma)
babiti (i)	krimpen, verminderen in afmeting	wabi (i)
baburu (o)	verstoppingen in rivieren bij regen	baaba, B. uru (o)
bahaiti (o)	vruchtboom in het wild	gawaja (o)
bahutanga (o)	manggistan	basitang (o)
bahutanga (o)	manggaboom	wale (o)
bajo[2] (o)	huidziekte met witte vlekken	galula (o)
bali	stopwoord	bari
bali'ua	misschien	barikua
baili (o)	tuin	dumule (o)
baiti (o)	graf	lungunu (o)
balene (pa)	inladen	barene (ha)
banahana (o)	palmsoort, wilde klapper	dokoto (o)
bangoro (po)	er goed uitzien, schitteren	wangoro (ho)
bana'ono (o)	roof, buit	banakono (o)
banidera (o)	vlag	bandera
baono (po ma)	zich geheel hullen in de sarong	kokorobiti (ho ma)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
ba'o (o)	bank	bako (o)
bara'ati (o)	zegen	barakati (o)
baranata (po)	hard roepen	banarata (ho)
bato'o (o)	voetwonden en kloven	batoko (o)
bau bau (o)	suikerrietpers	dodego (ma)
baulu (ma)	gebogen stok van een varkenswip	bauru (ma)
bawanga (o)	uien	bawa (o)
bebeoto (o)	mes	gakana (o)
beberehu'u (o)	wervel	hohewelanga (o)
bebenga (nanga)	pols	benga (nanga)
be'e (po)	uit den weg gaan	raro (ho)
beha'a (o)	regen	awana (o)
o beha'a i li'imi	stortregen	o awana i rikimi
bela'a (i)	het splijt	belaka (i)
belele'e (o)	doorn	bebeleke (o)
belele'e (ma)	hanenspoor	dide (ma)
belela'a (ma)	magerheid	belelaka (ma)
beleulu (o)	aangespoeld zand in zee of rivier	bobeleu (o)
bere'i (o, ma)	oudje	bereki (o, ma)
bete'ono (o)	bovenarm	betekono (o)
beti'anga	met den hollen kant boven liggen	betikanga
beto (po ma)	zich door iets nauws heenwerken	beneto (ho ma)
biara (o)	een soort plant met lange bladeren en harde bladstelen	biawa (o)
bibīhi (o)	zwart	kokotu (o) B. biru
bibiligota (o)	cassave	mandarahi (o)
bilanga (ma)	zuster	firanga (ma)
bilele (o)	uitgeplozen jong sagoeweerblad voor feestelijkheden gebruikt	bilere (o)
bi'ini (o) pote (o)	staart	bikini (o)
bilihi (o)	duivel	ibilihi (o)
biono (ma)	dat, wat voor is	himanga (ma)
bira (o)	rijst	pine (o)
bitaha (o)	kuit van het been	λaho (o)
bito'o (po)	stampen	bitoko (ho)
bito-bito'o (po ma)	in vechthouding staan	dika-dikama (ho ma)
bitie (o)	lemonvruchten	wama (o)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
boa (i)	hol zijn van boomen enz.	boku (i)
boa'a (po)	iets uitschreeuwen	boaha (ho)
bòata (po)	rouwen, rouwdragen	duūku (ho)
boba'u (o)	ziekte, vooral besmettelijke ziekte	bobaku (o)
bobere'i (o)	ouden, een oud mensch	dimo-dimono (o)
bobolutu (o)	kruidje roer mij niet	gogiòko (o)
boboota (o)	zweer, knobbel	bobootja (o)
boboroho	steenpuist	boroho (o)
bodo (po)	dom zijn	muta (ho)
bohono (ma)	stamgeest, voorvader	wongome (ma)
boho'o (o)	aarden pot	bohoko (o)
bo'i (o)	kat	boki, meo (o)
o bole ma tingidu	verdord blad van de pisang	o bole ma onunuhu
o bole ma raro	stamschil van pisang	o bole ma gawata
» » » ha'òo	vruchtsteel der pisang	» » » bakuru
boloi (ma)	rest	njiha (ma)
bolutu (po)	vast slapen (Tern.)	
bōoho (o)	moot	boroho (o)
bo'oto (ma)	vuist ballen	bokoto (ma)
boo'uru (o)	oude arenpalmstam	bookuru (o)
bora (o)	rok van boombast	gaɫoko (o)
borata	behoorlijk zijn	borota
boteme	fijn, korrelig graan	
boto (o)	flesch	botolo (o)
boto'o (ja)	op, ten einde	mata (ja)
boungu (i na)	bestinken	damela (i na)
bo'umu (o)	een pandaansoort	bokumu (o)
bubugo (o)	eigendomsteeken	bobugo (o)
bubu'i (o)	kurk	gogirimanga (o)
bubu'i (po, hi)	iets als kurk gebruiken	kirimanga(ho, hi)
bubuluha (po)	slaapdronken zijn	kiboboro (i na)
bubu'u	knie	buku (nanga)
buhu'u'u (hi)	baren	buhuhuku (hi)
buhu'u (po)	iemand tegemoet gaan tegen den stroom in	buhuku (ho)
bula (o)	huidziekte	hehega (o)
bulu (i)	verzinken	woro, djaha (i)
bululunu (i)	een geheel zijn	ahumu (i)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
butete'e (o)	witte mier	buteteke (o)
bu'u (o)	een vogelsoort, als een ekster	wuuku (o)

D.

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
daaele (po)	berispen	daaiere (ho)
daaha (po)	er mee wegbrengen	datao (ho)
daali (po ma)	beweenen	gari (ho ma)
daâmoho (po)	uitpersen	daramoho (ho)
daapu'u	in menigte uittrekken	darahuku (ho)
daau (ma)	lang van duur	dekana (ma)
dabaha (po)	schenken	dubaha (ho bohono)
dabo (i)	scherp zijn	λabo (i)
dabo (o)	wond	nabo (o)
dadami (o)	een stellage om brandhout op te stapelen of om visch of vleesch op te rooken	ngóλowo (o)
dadamo (pa)	beloeren	damoro (ha)
dadana (o)	feestbijdrage	bilangu (o)
dadaongo (o)	speer voor hertenjacht	dadahongo (ma)
dadao'o (o)	waaier	dadagoko (o)
dadao (o)	hamer om boomschors te kloppen	bongono (o)
dadapadu (i na)	op iets drukken	tapaλu (ha)
dadato'o	schild	dadatoko (o)
dagali		
dahaa (po ma)	vruchten afstooten	dipo (ho ma)
dahaba'a (i na)	bij toeval iets raken	dahabaka (i na)
dahanu (i na)		
daho (o)	broeders kinderen	dari (o)
daiana (po ma)	prijzen, loven	giliri (i)
daila'o (hi)	zich van alle kanten bekijken	dotelega (ho)
dalu'u (o)	palmwijn	daluku (o)
o dalu'u po dalihi	palmwijn schenken	o daluku ho guhe
dama (o)	bamboevlot	getefata (o)
damangaliti (ma)	plaatsvervanger	dagali (ma)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
damide (i)	opzetten, huis op palen zetten	teroiλe (i)
o damunu ja momodidio'a	trommelslaan voor 't doodenfeest	o damunu ha hinotoka
o damunu pa poa-poa	trommelslaan voor het djinfeest	o damunu ha djini-djini
o damunu ja tepe-tepe (o)	trommelslaan voor krijgsdans	o damunu ha dòdo-dòdo (o)
o damunu ma dada'o	trommelstokken	o damunu ma dakoro
dangano (o)	insekt	danganga (o)
danga (ma)	onderbalken	djanga (ma)
daoto (pa)		tatoro (ha)
datalunu (po ma)	?	darunu
datatara (po)	uitstrooien, zooals poeder	derèro (ho)
dataila'o	van alle kanten bekijken	dotolega (ho)
date'e	dichtbij, rand van iets	dateke (ma)
da'u (po ma)	zetten, leggen	kelenga (ha)
dauhu (pa)	met iets smeeren	λauhu (ho)
daue	hier beneden	daena
da'u	boven of Zuidelijk	daku
dauhu (pa)	hoofdhaar beolieën	
da'unu (po)	opvangen in, zooals water van boomen afloopende, iets uitsteken om te laten inschenken	dakunu (ho)
dawara (po)	tooveren	matara (ho)
dawong (po)	aannemen	tarima (ho)
dawulu (o)	schoonzuster	hahuru (o)
dea (o)	vader, oom	ama, pepe
debetulu (po)	lui	debeturu
tudu'u	»	»
dedebulu (po)	werpen (?)	
dedewelano	morgen vroeg	ngoru-ngorumino
dedeta (o)	zeef	bibihiri (o) B. dedeta (o)
de'e'ele	lies, liesstreek	dekekere (o)
demo'o (o)	paddestoelen	demoko (o)
dengo (o)	soort rotan	dengi (o)
dete'e (i na)	bekloppen	deteke (i na)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
de'u (o)	berg	ƛoku (o)
di'a (o)	schare van menschen	duduono (o)
diadu'u (o)	dwarsliggers van een prauw	diaduku (o)
diaha'a (po)	gierig zijn	duuru (i na)
didiai (po)	voor iets oppassen, opletten enz.	dodiai (ho)
didigilanga	breede matten	dodigiranga
didiliutu (o)	een soort groente	dodilibo (o)
didipo'o (ma)	kort	dodipoko (ma)
digilanga (ma)	overlangs	digiranga (ma)
dihila (ma)	't voorstuk van iets	dihira (o, ma)
dihiwa (ja)	beschijnen	dihiwara (jo)
di'i (o)	stok	diki (ma)
di'iti (o)	hoest	dikiti (o)
dili'ene (o)	geest van plotseling gestorvenen of gedooden	dilikini (o)
dili'utu	gescheiden vrouw	dilikutu (o)
dimoa (i)	meer zijn	foloi (i)
dimoa (ma)	overschot	dimoaka (ma)
dini (ho ma)	naaien	dingi (ho ma)
diowongo (o)	broeders vrouw	diòpo (o)
di'o	bocht, baai	djiko (o)
dioni'i (hi)	eens anders goed gebruiken	dionihi (hi)
dipilingana (po)	het zeil uitrollen	dogilianga (ha)
dipito'o (po)	onder den voet houden	hidipitoko (ho)
ditiwa (i)	op iets vallen	ditifa (i)
ditio (po)	kleven, dichtkleven	taulu (ho)
dito'o (po)	uitwijken	ditoko (ho)
diwa (ma)	uitvallen, iets wat uitgevallen is	diha (ma)
diwanga (o)	uitspansel	dihanga (o)
djabaneti (o)	soldatenhelm	kapaheti (o)
djala (o)	werpnet	dja (o)
djadji (ma)	gestelde termijn	gahe (ma)
djalena (o)	venster, raam	djangèla (o)
dja'o (ma)	houding, natuur	djako (o)
djidjini (ja)	djingeest vereeren	
djolohi	't is beter	koaho
djodjoma (po ma)	slijpen	gihoro (ho ma)
djoma (o)	slijpsteen	gigihoro (o)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
djòngutu (o)		djangutu (o)
doa de'u (po)	opklimmen (zooals in een huis op palen)	doa (ho)
do'ai'a	gindsheen	dokaika
do'ango'o	ginds naar zee	dokengoko
do'angu'u	ginds Noordwaarts	dokenguku
do'angije	ginds Zuidwaarts	dokengiλe
do'ara (ma)	vlam van vuur	dokara (ma)
doba'a (o)	bosje (touw)	liranga (o)
dobi'i (o, ma)	afbreeksel, afgebroken stuk	dobiki (o, ma)
doda (ma)	inhoud van iets	doλa (ma)
dodanga (ma)	omgehakte boomen	
dode (o)	garnaal	buro (o)
dode'o (o)	spantouw van een varkenswip	dodomo (o)
dodomo (ma)	het gepunte	doλomo (ma)
dodogulu (hi)	zich jongeling maken, zich zoo voordoen	goduru (ho ma)
dodopo'o(o, ma)	iets waarmee men steekt	dodopoko(o, ma)
dodopono (o)	hoop	dodoporono (o)
dodolo (o)	rijst in stroop gekookt	dodo (o)
dodotumunu (po)	met iets in iets steken	gohumutu (ho)
dodoto'o (ma)	onderwijs	dodotoko (ma)
dodo'u (o)	brug	dodoku (o)
dodowanga (o)	valsche haartooi, verlengsel	lama (o)
doduhulo (o)	groote roode mier	goguhulu (o)
dodubo (i)	opspringen, opwippen om iets	bata (i)
doe (ma)	top van boomen enz.	dekara (ma)
doe-doeno (ma)	van den top naar den spreker toe	deka-dekarino (ma)
do'e-do'ete (o)	getah-pertja	doke-dokete (o)
do'ete (i)	kraken	dokete (i)
do'ete (o)	slaap van het hoofd	dokete (nanga)
dogoa'a (pa)	beslag op iets leggen, tot onderpand nemen	puku (ha)
dogogama(i na)	koud of huiverig zijn	ritama (i na)
doguulu (o)	jongeling	ngale-ngaleB.(o)
dohi'i (po ma)	stelen	dohiki (ho ma)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
dohu-dohu'u (po)	stamelen	dohu-dohuku (ho)
doho-doa (po)	weg inslaan	nonu (ho)
dohu'u (po)	achterwaarts loopen	dohuku (ho)
doiti (pa)	iets aan stokken over den schouder dragen	dowiti (ha)
doja (ma)	binnen in (in huis b. v.)	doλa (ma)
dolòa (po)	iemand overloopen	doōara (ho)
domokuru (po ma)	er bij pruimen	domokuru (ho ma)
dongoho (po)	aandrukken	dibitumu (ho)
do'òru (ma)	te kort, te weinig	dekòru (ma)
do'o (pa)	in of op iets trappen	doko (ha)
dopilingana (hi)	het zeil uitrollen	dogilianga (ho)
dopoga (pa)	pinangnoot van schil ontdoen	
dopo'o (ma)	steek	dopoko (ma)
dopoto'a (ja)	door iets springends of opwippends getroffen worden	dopotoka (ja)
dora-bolola		dora-bololo (ho)
dori'i (o)	vlechtwerk	doriki (o)
dota'a (po ma)	brengen	dotaka (ho ma)
dotili (ma)	dokter, vaccinateur	dòteri (ma)
dotumu (o)	overgrootfamilie	tofora
do'u (o)	deel	hidoku (o)
dou (nanga)	voet, been	λou (nanga)
dowanga (po, hi)	iets met iets verlengen	dohanga (ho, hi)
dowi (po)	afplukken	dohi (ho ma)
dowo (po ma)	voeden, opvoeden	dofo (ho ma)
dowo (o)	rook	λoho, nofo (o)
dowowoto (i na)	stekende pijn hebben	hohoto (i na)
du'a-du'a (po)	bedroefd zijn	duka-duka (i na)
duanga (i)	klaar, gedaan	boto (i)
dudubuho (o)	bezwaring	dodubuho (o)
duduga (o)	maat	doduga (o)
dudulali (po)	op een plek blijven	dodulali (ho)
dudulihi (o)	iets waar mee men schrijft	dodulihi (o)
duduluba (i, hi)	er mede vallen	doduruba (i, hi)
dudumunu (o)	badwater	dodumu (o)
dudumutu (o)	wijsvinger	dumutu (o)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
dudunu (o)	lenden	dudungu (ma)
dudupuhu'u (hi)	iets tegen iets vastbinden	dodinikutu (hi)
dudutu'u (ma)	stamper, aambeeld	dodutuku (o)
dudu'ulu (o)	dwarshout	dodukuru (o)
dudu'u (i)	rood van kleur	dodereboko (i)
duha (i)	steil afloopend	dipòpa (i)
dumulia (o)	dauw	dumunitara (o)
dungili (o)	zoetwatervischje	dungiri (o)
dunungu (ma)	schoonmoeder	hunungu (ma)
duono'o (o)		
du'ono (o)	vuurberg	dukono (o)
dupuhu (po)	volgen	
dupuniti (po)	klappers ontdoen van den bast	
du'u (po)	in elkaar drukken	duku (ho)
duumo (po)	met iets gooien	dumu (ho)
duumo (o)	dat, waarmee men gooit	dotumo (o)
duutu (po)	grijs zijn of worden (hoofdhaar)	dudutu (i na)

E.

e'a (po)	fijn kauwen van sirih-pinang-pruimje	eka (ho)
e'a (o)	nachtvogel, voor weerwolf gehouden	fira-fira (o)
èdete (ma)	grootvader	ète (ma)
edono (i)	het groeit flink, 't schiet flink in de hoogte	wedono (i)
eete (i)	nauw zijn	debeho (i)
eha (ma)	moeder	ajo (ma)
eha (ma)	kl. prauw en kiel van een prauw	λeha (ma)
ehe (hi)	er mee halen	λe (hi)
ehe (po)	iemand halen	ngoho (ho)
ehe (pa)	iets halen	λe (ha)
ehe (i)	iets afvegen	hika (i)
elu'u (po)	liegen	paralète (ho)
elu'u (po)	plagen	atera (h')
elu-elu'u (po)	steeds liegen	elu-eluku (ho)
ena'a (o)	pinang	mokuru (o)
ena'a (po ma)	pinang-sirihpruimen	mòkuru (ho ma)
e'o	of	eko

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
ere (po ma)	verblijd zijn	birahi (ho)
eri (o)	zwager	geri (o)
eri-toroa	schoonfamilie	geri-doroa
ete-ete'e (i)	klein	hohumudjuru (i)
eto'o (o)	sagoebroodje	ketoko (o)
o eto'o o ao haange	drie sagoebroodjes	o ketoko o biono hange
eto (i na)	dronken zijn	daluku (i na)
taba eto (i na)	altijd dronken zijn	toba daluku (i na)
ewo (i)	vol zijn, geheel gevuld zijn	omanga (i)

G.

ga'a'a (o)	gehemelte	gakaka (o)
gaate (i)		tòhalo (i)
gado'o (o)	rok van boombast	gaλoko (ò)
gado'o ma dodorata	groote boom (soortnaam)	gaλoko ma dodoroto
gagane (i na)	bedwelmd zijn van pinang	gane (i na)
gagaho'o (po)	bedelen	hobu (ho ma)
gagàpete (o)	roeispaan	gagàpete (B)
gagawi (o aile ma)	zwaluw	gagawi (o awana ma)
gagau (po ma)	leunen	djodjo (ho ma)
gagini (o)	dauw	dumunitara (o)
gaho'o (po)	om iets vragen	gahoko (ho)
galaha (o)	glas	gelàhi (o)
gàlahea (o)	vischrekje van bamboe voor gerookte visch	gàlafea (o)
galigono (o)	etter	nana (o)
galuwewe (o)	bet-bet-overgrootvader	gawewe (o)
gararama (o)	bladluis	gararama (o)
garagadji (ma)	weerhaak aan werpspies	gare (ma)
garade (o)		nguhi (ma)
gara-gara (po)	zeuren, dwingen	jojano (ho)
gare (ma)	groeve, geul	lode (ma)
gatu'u (ma)	oksel van vogels	gaafufu (ma)
gatu'u (ma)		
gau (o)	kalk	dofai (o)
gao (o)	»	»

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
ga'unu (po)	kunnen	gakunu (ho ma)
gau'u (o)	groente	gauku
gawata (o, ma)	dikke schillen van iets	raro, (o, ma)
gawata (o)	losse koker van bamboe	gahata (ma)
geena	dat, die	genanga
gege'e (o)	een stukje	gege (ma)
gegelelo (po)	kijken, aandachtig kijken	pulono (ho)
gemutu	dus, alzoo	
gena'a	daarheen	genangika
genade	naar boven	genangide
gerewoto (hi)	spartelen, druk hebben, schudden	pilipere (ho)
gia ma tomara (o)	handgewricht, pols	kakadono (o)
giau (ma)	versch, nieuw	girau (ma)
gia-wekata (o)	echtgenooten	gia-hekata (o)
gigiring (pa)	opensplijten van visch	rèhe (ha)
gihihi (o)	tuinaanplant, rijst uitgezonderd	djoro (o)
gihu'u (o)	liaan met eetbare wortels	gehuku (o)
gi'ili (o)	wezen, geest van iets, zielestof	gikiri (o)
gi'iloa (o)	weerwolf, levereter	gihi-loa (o)
giito (o)	klappertor	gito (o)
giiwanga (po)	geeuwen	gewanga (ho)
gilili (hi, po ma)	prijzen, loven	gilili (ho ma)
gilotini (o)	drijfhout	kilotini (o)
gitiwili	nagel	gitihiri (o)
goa (hi doto)	er mede bij op doen beuren	goraka (hi doto)
go'a (pa)	opnemen	goraka (ha)
goba (o)	halve stuiverstuk	gobanga (o)
goda (o)	een geest, die in groote steenen of rotsen woont	gola (o), goja B.
godoa (o)	gebruikte tuingrond	goλoa (o)
gogau (o)	opbrengst van iets	gagahu (o)
gogau (o)	werktuig, arbeid	gagau (o)
gogele (po)	verblijven	gogere
gogelelo (po)	scherp kijken	pulono (ha)
gogogama, haaro (o)	koorts	gogogama (o)
gogo'o (pa)	aanmanen	gogoho (ha)
gogo'o (po)	pand geven, bij geld leenen	dodanu (ho)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
gogowo (o)	een reep bast	gogoho (o)
gogono'o (o)	borstbeen	gogonoko (o)
goguhu (o)	kakkerlak	gobuhu (o)
gogunane (o)	mieren	iuru (o)
gogutu'u (ma)	oogst	gogutuku (o)
gòha'a	gekookt	gòhaka (ma)
goli-goli (po)	twist zoeken, sarren	gele-gele (ho)
golola (o)	wandluis	gahelanga (o)
goloingoto (o)	zweet	gahauku (o)
goma'a (ha)	bamboe met gekookt eten opensplijten	gomaka (ha)
gomatele (o)	toovenaar	gomatere (o)
gomoma (o)	mug	hihiri (o)
go'o (ho)	koopen	goko (ho)
goo'o (o)	hooge, steile rivierkant	gookoka (o)
goobe (o)	een plant	gogitihiri (o)
goodo'o (o)	aal of paling	goloko (o)
goòha (i)	slecht gebakken sagoe (kruimelend)	gohara (o, i)
gopini (ma)	hard zijn	dogowini (ma)
goro'o (o)	steenuil	goroho (o)
gorowutu (o)	wenkbrauwen	gorofutu (o)
gotoa'a (o)	witte kakatoea	gotoaka (o)
gowo (pa)	haar wasschen met klappermelk	
gowoango (o)	sagoevorm	gohoanga (o)
gowotoro (o)	groene papagaai	gohotoro (o)
gu (o)	liaan	kailaka (o)
gubali	links	gubadi B
gudele (o)	kraal	gule (o)
gudju (po)	als verband gebruiken	
guida'a, guwida	rechts	niraka
gugugia (o)	zakdoek	
guguliti (o)	't aangeregene	guguriti (o)
guguti (o)	schaar	guti (o)
guhu (i)		wèngoha (i)
guhu (i)	hol, uitgesleten	lowo (i)
gulumini (o)	spiegelbeeld	gurumini (o)
gulimini (o)	schaduw (niet van menschen)	hohongo (o)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
o gulimini po hidupuhu'u	de levenskracht in ons vastbinden	o gurumini ho hidinikutu
gumada (po)	toestaan	gumaλa (ho)
gumōanga (o)	zeepboom	fofau (o)
gumulu'u (o)	rib	gagara (o)
gumuļu'u (i)	scheef	gumuruku (i)
gunèhanga (o)	lichtgever, fakkel	gagàku (o) (hohono)
gunida'a	rechts	niraka
gurahi (o)	goud	guratji (o)
guro'o	snurken van een varken	goroko (ho)
guru'umu (o)	pol, bamboestoel	lihunu (o)
gu'ulu (o)	soort zangspel	leleë (o)
guule (o)	vlieg	guhuru (o)
guumi (o)	snor	gumi (o)
guumi (o)	knevel	ngumi (o)
guwu'u (o)	varkensluis	guhuru (o)

H.

ha'a (pa)	steken met een lans of lang voorwerp	hakara (ha)
ha'aha'a (pa)	steken met een lang voorwerp	hakara ha)
ha'ai (pa)	koken	hakai (ho)
haana (o)	broek	tjaana B, haluara (o)
ha'aneti (o)	speld	kalifaneti (o)
haange	drie dagen geleden, ook over drie dagen	kahagangere
ha'aru (o)	steen, koraalsteen	hakaru (o)
habari (o)	tijding	abari (o)
habai (o)	vuilnis, opveegsel van het erf	waλe (o)
habiana (o)	kleine boschkip	halabiana (o)
habilono (o)	drooge klapperblaren	hibilono (o)
hada'a (o)	gift, aalmoes, collecte	hadaka (o)
hadata (o)	geïmporteerde vork	harara (o)
hadja (po)	smerig zijn	fadja (ha)
hae'e (o)	hoofd	haeke (o)
ha'eta (o)	boomsoort	haketa (o)
hagaara (o)	vinger	hagarara (o)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
haha'a (o)	stok om vruchten af te stooten	dodipo (ma)
hahati (o)	een reden zoeken om iets niet te doen	fafati (o)
hahawi (o)	klapperdop	kabelanga (o)
hahaire (o)	spiegel	kahina (o)
hahagele'e (o)	kleine huishagedis	lalehekona (o)
hahano (ma)	vraag	loleha (ma)
hahau (o)	vrucht- of bloemstengel	goöbe (o)
hahau (ma)	bloemscheede, tros	hakuru(o), riri(o)
ha'i (o)	vet	haki (o)
haibibini (po)	's nachts niet kunnen slapen	haiwatiki (ho)
haida (o)	winst, nut, geluk	faidā (o)
hai'e (o)	rechter	hakimi (o)
ha'ihi (o)	getuige	hakihi (o)
hailo (o)	groote garnaal	hakiròro (o)
haiti (po)	grijpen van een booze geest	
hajagabi (o)	Indische jasmijn	gabi (o)
hakabebe (o)	slendang	buburuha (o)
halalumu (o)	slavin, vrouwel. bediende	fāāmu (o)
hala'a (o)	zilver	halaka (o)
halingou	voegw. 't moet	halingohu
halimi (o)	roeiriem	harimi (o)
hali'i (po hi)	zoeken	lingiri (ho)
hali (i)	duur	maàli (i)
haliteta (po)	welbespraakt zijn	baliteta (ho)
haliwi (o)		weka (o)
halolama (po)	in een reizang zingen bij doodenfeesten	falola (ho)
hama'a (o)	watermeloen	hamaka (o)
hangi (pa)	water keeren of weren	fangi (ha)
hangi'oli (o)	pak	hangkole (o)
hanibiru (po)	tegenstreven, tegenspreken	halibiru (ho)
hano (po)	vragen	leha (ho)
ha'ola (o)	sjerp	sulele (o) B, hakola (o)
haraba'a (i)	spatten	harabaka (i)
hari'i (po)	verdraaien	hirikiti (ho)
haru (o)	bamboekoker om in te koken	diagi (o)
hau (po)	zenden	dingoto (ho)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
hauramo (o)	nevel, mist	domòata (o)
hau'u (pa)	afkoken	hauku (ho) B
hawata'a	buikziekte	hawakata (o)
hàuwo'o (o)	kom, drinknap	udo-udomo (o)
hawini (i na)	honger hebben	baulatjo, hahini (i na)
hawu safu (po)	klimmen, beklimmen, zooals een berg	doa (ho)
hawo'o (o)		
he'ali'ali	heelemaal	hekali-kali
hebeli (o)	trechter	tjoròro (o)
hedebeno (po)	opsluiten	dotebeno (ho, hi)
he'e'ete (po)	iets met iets vastmaken	hekete (hi)
he'iri (o)	boomsoort	hekiri (o)
hele'ono (pa)	de trouwbelofte breken	taka (ha)
helo (pa)	verzetten	hèlero (ha)
helu'u (po)	voorliegen	hèluku (ho)
hemo (i)	lekker	hemoro (i)
heono'a (po ma)	ontbloot zijn, naakt	waloko (ho ma)
heo'o (i)	't ligt om	heoko (i)
herei (po)	vrij zijn (verb. Hollandsch)	ferei (ho)
hiaata (po ma)	elkaar dringen	ehata (ho ma)
hia (i)	afhangen	hiara (i)
hiadoro (ma)	laadstok	hakadoro (ma)
hiaderu (po)	met lagen op elkaar leggen	lapanga (i)
hiahu (o)	schaaf	hekafu (o)
hibaumu (po)	iets uitstorten	
hibeeto (po ma)	dringen	èhata (ho ma)
hibònu (po, i)	begluren	hahere (ha)
hidedewelano	's morgens vroeg	himoho-mohoike
hididiotaka (i ma)	feest vieren, soort tromslaan	
hiduba (i)	er mee vallen	hidoruba (i)
hidele (po)	ophangen, hangen	dide (ho)
hiere (po)	zich over iets verheugen	himorene (ho)
hie (po)	een wind laten	tuhi (ho)
hihidele (ma)	wieg, hangende wieg	didide (ma)
hihi'a	doorn	hihika (o)
hihu (pa)	vlechten van grof vlechtwerk	topi (ha)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
hilidongo (o)		
hileri (po)	schuin naar iets kijken	galeri (ho)
hima'e'e (pa)	iemand beschaamd maken	pula mahe (ha)
himangono (po)		
hini (o)	zaad	fini (o)
hio'o	ach, helaas	hioko
hipu'u (po)	in iets (kist enz.) doen	
hirao (po ma)	zich versieren	hohora (ho ma)
hiwa (i)	't schijnt	hiwara (i)
hiwelanga (pa)	iets niet lekkers uitspuwen	dehiwelanga (ha)
hoana (i)	het gaat van de steel, van gereedschap	tohi (i)
hoana (o)	dorp	berera (o)
hoata	vier	iata
ho'a (o)	iets uit aardigheid geven	holoa (o)
ho (po ma)	zwemmen	diboko (ho ma)
ho-ho (o)	garnaal	dode (o)
hoba (pa)		
hoda (po)	krijgsdans uitvoeren	hoλa (ho)
hododo'o (po)	wegjagen	ginihi (ho)
hoho'o (o)	hiel	bobo (o)
holene (i)	kraaien	horene (i)
holoï	meer	foloï
holoibi (o)	kolibrietje	gaibiti (o)
hona	iets	honanga
hongoda	zelf	hirete, hongo
hori (ma)	dichtbij	digi (ma)
hori-hori (i)	dichterbij	digi-digi (i)
hori'i (po)	verdraaien ook van woorden	firikiti (ho)
horòma (pa)	iets afbreken, sloopen	kilianga (ho)
horòpu (i)	verbrijzeld worden	pilopuru (i)
howa'a (po)	uitpersen	ramoho (ho, hi)
howo'e (o)		
howo'o (o)	vrucht	hòhoko (o)
hude (po)	ophoopen, opstapelen	fafo (ho)
hudumu (po)	dicht, gesloten op elkaar	tjomoko (i)
huga (po)	opscheppen	hugara (ho)
huiha (po)	fluitspelen	bangiheli (ho)
huluuni'iti (i na)		

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
humelē (i)	wroeten, zooals varkens doen	humeke (i)
hungi-hungi(po)	wild zoeken met honden	
huru (o)	wilde pisang	girabu (o)
hururutu (i)	opslurpen, opzuigen	womo (i)
huta (i)	in de war zijn van touw enz.	futa (i)

I.

i'a	achtervoegsel, richting aanduider	ika
ibiti (o)	speeksel	kibiri (o)
idu-idu	liggen	gegelenga (ho ma)
igini (pa)	verplegen	gigini (ha)
ihanga (i)	weg zijn	hihanga (i)
iha-ihanga (po)	duizelig zijn	niha-nihanga (o biono ma)
iihi (ma)	vin van visschen	èbe (o)
iili (po)	wrijven, schuren	èhe (ho)
iini (po)	grijnzen	gogingi (ho)
ija-ija	zooals, evenzoo	hoka
ilanga (ma)	zuster	hiranga, iranga B
ilingi (ma)	rammelend, klinkend geluid	garanga (o)
ilili (i na)	huidziekte	gilili (i na)
ilingi (o)	tand	ingiri (o)
ili'i (pa)	kiezen, uitkiezen	iriki (ha)
ili'i (ma)	het uitgezochte	ngiriki (ma)
'ilio (pa)	iets omkeeren of omdraaien	kilioro (ha)
ilöi (pa)	geledingrimpels van bamboe verwijderen	gilöi (ha)
iloliti (po)	iets aldoor omringen	gogiloliti (ho)
ilulu (o)	groote roode boschmier	iruru (o)
inita (i)	licht, 't is licht	kinitara (i)
ipaha (o)	bijl	bahuku (o)
iri-irihi (o)	welriekend gras	liri (o)
iria (ma)	veelvuldig	giria (i)
itomo (po)	van zich afgooien	nitomo (ho)
iunu (po)	verzwijgen, verbergen	ngiunu (ho)
iunu (pa)	opbergen, bewaren	gogono (ha)
iwaja (o)	eetbare kaladi-soorten	widara (o)
iwanga (o)	planken der prauwen	ifanga (o)

L.

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
laaiti (pa)	afsnijden	aaiti (h')
laà'omo (ma)	het grove, dat niet door een zeef gaat	gaàkomo (ma)
labea (po)	vischscheppen met een mandje	
lagodi (o)	een soort boomvrucht	
laili (i)	op de wieken drijven, zooals vogels doen	lai (i)
lalu (po)	troosten, zooals eene moeder een kind troost	λaru (ho)
lamāna (po)	moe zijn	bole (i na)
langutu (i na)	verkouden zijn	rangutu (i na)
la'oda (o)	handelaar	nakoda (o)
la'oiwa (o)	blinde slang	gipirini (o)
la'otawi (po)	in de oogen wrijven	lako-djobi (ho)
lateti (i)	blijven haken aan iets	laketi (i)
le'ata (po)	een bezoek brengen, ergens heen gaan	rèkata (ho)
lehene (po)	verwijderen, doen op zij gaan	rehene (ho)
lelateti (o)	haak, om iets aan op te hangen	lelaketi (o)
lelo (pa)	omkeeren	bali (ha)
leo-leotie (po)	naar boven zien	
lepe (i)	veel	woe, dofu (i)
lewa'a (o)	handboeien van bamboe	lewangka (o)
lia'a (o)	oudere broeder of zuster	riaka (o)
liai (i)	effen van grond	louhu (i)
lidi (i)	stil zijn	ridi (i)
li'imi (i)	veelvuldig zijn, dicht op elkaar zijn	rikimi (i)
liliana (o)	haardsteen	rikana (o)
lilimi (o)	roer	ririmi (o)
lili'o (o)	band	bodiku (o)
lingana (po)	overland gaan, in tegenstelling tot over zee gaan	hoboko (ho)
lingamo (po ma)	twisten	ringamo (ho ma)
li'o (hi)	met iets binden	λikutu, nikutu (hi)
lita'ono (o)	boomsoort	balitako (o)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
litoba'a (i)	zich uitstrekken	litauru (i)
liwanga (o)	gong	lihanga (o)
liwiti (i)	verzwikken	lihiti (i)
loa (hi)	met iets wegloopen	oara (hi)
loa (po)	wegloopen, hard loopen	oara (h')
lōanga (o)	geleding van een bamboe	waloko (o)
lodidi (i)	pijnlijk, heet gevoel van wonden	odiri (i)
lolabi (o)	kris	dopo[2] (o)
lolai (po ma)	vrede maken	lolā (ho ma)
lo'oha (po, hi)	bevredigen	lola (ho, hi)
lore (o)	gierst	guapong (o)
lowoa (i)	los in den band van iets, wat gebonden is	woa (i)
lubanga (o)	kuil, graf	lupanga (o)
lulu (i)	gelijk opgerold zijn	teno (i)
luluhu (ma)	gedruis, zooals van regen, golven, donder	rurūhu (ma)
luwonga (i)	oppervlakkig gebarsten	boronga (i)

M.

ma'adaene	overeenkomen (van daene)	ridaene (i ma)
maai (i)	verwelkt	mai (i)
maaroha (i)	verwelkt zijn van bloemen	doōuku (i)
mada (pa)	verlaten	maλa (ha)
madaga (po)	opkijken	mataga (ho)
ma'e'e (po)	zich schamen	maλeke (ho)
mainjana (o)	wierook	manjani (o)
maiti (po, hi)	toonen, iets aanwijzen	matoko (ho, hi)
malawana (po)	tegenstaan, tegenspreken	melawanga (ho)
mali (i)	brak, zilt van water	màha (i)
mamai (ma)	zacht van vruchten	dodubèna (ma)
mana'i (o)	vriend, makker	dodiauo, ahunu (o)
mamana'i (po ma)	metgezel zijn	dodiauo (ho)
mamanga (o)	ster	murumu (o)
mangaliti (po)	uitleggen van iets verborgens	tagapi (ho)
mangono (i)	scherp	doto (i)
mangono (po)	leeren	dotoko (ha)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
manji-manji (o)	kralen, voor versieringen	mane-mane (o)
matebulu (i)	springen van visch boven het water	puhu-puhuku (ja)
mididi	twee	hinoto
modidi	twee	hinoto
modidiohi	eergisteren en ook over twee dagen	kahadiringi
modidio'a	overmorgen	mediringi
modo'a (o)	gehuwden, huwelijk	gogiłaka (o)
modo'a (po)	huwen	giłaka (ho)
modo'a (o)	huwelijk	kawi (o)
modoi (o)	varkens- of hertenwip	bäätuku (o)
moha (o)	sarong	ngoère (o)
moi-moi	alles	mata-mata (ma)
mojalunu (o)	Maleisch	moaju (o)
moluo	hoeveel	moruono
mòmana (o)	't vergruisde van rijst	kokou (ma)
momodidi (ja)	2 cent per stuk	hohinoto (ja)
momodo'a (jo)	gehuwden	ija-ijaka (jo)
momoi (jo ma)	elk afzonderlijk	leko (i ma)
momojalunu (po)	Maleisch spreken	momoaju (ho)
momogio'o (ja)	elk tien	ngongimoi (ja)
momo'o (i)	overgroeid, zooals een pad door onkruid	tomòmu (i)
mòngo (ho)	vergeten	wohanga (ho)
mooini (po)	durf hebben	moroini (ho)
muduo (ma)	zwager	geri (ma)
mularata (po)	ziekelijk zijn	mularata (i na)
muluà'ata	slijm	muruàkaka
mulutu (i)	knorren van varkens	murutu (i)
mumu (o)	bladnerven van den arenpalm	hamata (o)
mu'utu (po)	dicht drukken, op elkaar knijpen	ukumu (ha)
mu'utu (po)	klein mondje maken	dokumu (ho, hi)

N.

na'ala (o)	ondeugd	nakali (o)
nai (o)	aas om te visschen	nonai (o)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
namo (o)	vogel	totaleo (o)
nanalimi (o)	prop op een geweer	nali (ma)
nanalimi (po)	iets als prop gebruiken	hinali (ho)
nanàuhu (po ma)	voelen in 't donker	paλanga (ho ma)
nanele (po)	droomen	nanere (ho) gomuhu B.
nani (ma)	lagen (van kleeding enz.)	lapihi (ma)
na'o (po)	weten, kennen	waho (ho)
naulu (o)	man	naurū (o)
nenei (po)		
ngaili (o)	rivier	ngaere (o)
ngalipi (o)	recht, gewoonterecht	galipi (o)
ngawele (po ma)	gaan zonder iets	muruoe (hó ma)
ngawili (o)	hulptelwoord	nahiri (o)
ngawili	kleine visch, ngafi	kubo (o)
ngia (o)	slang	dodiha (o)
ngingiili (ma)	iets, waarmee men wrijft	gegehe (ma)
ngo'a'a (o)	kind	ngohaka
ngo'a'a (po)	bevallen, baren	buhuku (ho)
ngo'ana (o)	deur	ngorana (o)
ngoata (i)	breed	woata (i)
ngodumu	geheel zijnde, ook hulptelwoord	gahumu (ma)
ngogele (o)	loon voor tooverdienst	bakau (o)
ngogele	geschenk voor tooverdiensten	dodinguku (o)
ngohana	groot soort slang	gumilamo (o)
ngohabèlo	kl. gele slang	habèloro
ngohoho (o)	vliegende slang	o dodiha i hohoho
ngoi	ik	ngohi
ngongotili (o)	een speelprauwtje	ngoti-ngotiri (o)
ngoli'i (po)	zien	oriki (h')
ngoohana (o)	groote slang, python	gumilamo
ngo'ono (o igono ma)	afval van uitgedrukte klapperpitten	
ngotili (o)	prauw	ngotiri (o)
ngotomo (i)	verteerd	aba (i)
ngowe'a (o)	vrouw	ngoheka (o)
nguroto (o)	ader, pees, spier	uroto (o)
nguwele (o)	deel, takje van trosjes vruchten	nguhere (o)
nihu'u (o)	slaap	gioko (o)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
nihu'u (po)	slaperig zijn, slapen	kioko (i na)
nipo (po ma)	omkijken	niporo (ho ma)
njia-njia (o)	merg uit beenderen	niara (o)
nogi-nogi	vergiftige zeevisch	ginogi (o)
noi-noimi	allen	geto-getongo (i)
noimi (hi)	geregeld	getongo (hi)
nou'u (i)	rooken van vuur	λòho (i)

O.

oaha (o)	sagoe in bamboe gebakken	bobolāta (o)
oanga (o)	soort mier	lolioanga (o)
o'ata (ma)	echtgenoot, man	ròkata (ma)
obili' (po)	spuwen	obiri (ho)
oboho (i)	zwellen	λaboho (i)
obongo (ma)	steel van palmblad	tage (ma)
oda'a (i)	aanslaan van honden	hongorana (i)
oda'a (po)	honden op spoor van het wild brengen	ngoranga (ho)
odila (i)	terugstooten, terugstuiten	kudila (i)
odoba (o)	groote vischarend	koloba (o)
odomo (po)	eten	òλomo (h')
odumu (po)	met zijn allen zijn, alles	ngodumu (ho, i)
o'ele (po)	drinken	okere (h')
ohama (po)	doen ingaan	ngohama (ho)
ohama (po)	ingaan	wòhama (ho)
ohi (i)	effen, vlak	ofi (i)
ohihi (po ma)	wateren, urineeren	λohihi (ho ma)
ohono (po ma)	nuchter blijven, zich onthouden van eten	wòhono (ho ma)
oli (pa)	iets uithollen	kalolenge (ha)
oli'i (po)	iemand zien	ngoriki (ho)
omaha (o)	adem	womaha (o)
omaha (o)	ademhaling	ngomaha (o)
omaube	zoo meteen	komahutuani
omo-omo (o)	watermeloen	hamaka (o)
omo-omo (o)	ringworm	
oneena	alzoo	konenanga
one (o)	legmand voor kippen	lalāta (o)
ō'ō (pa)	omhelzen	kō (ha)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
o'o (po ma)	poepen	λoko (ho ma)
o'o'o	soort nachtuil, vampier	kokoho (o)
ooromo (po, hi)	iets met iets overtrekken	kororomo (hi)
oowa (o)	groote breede mat, slaapmat	habatana (o) kokoa (o)
oowa (hi, po ma)	iets als mat gebruiken	kohoo (hi, ho ma)
opini (i)	hard	togowini (i)
opo (ma)	vrouwszustersman	òpu (ma)
opuru (po)	gorgelen, mond spoelen	wowòmoko (ho)
ora (o)	eetbare top van den palmboom	gana (o)
oromo (i)	inwikkelen	koròromo (i)
orowu (i)	bijna bedorven eetwaren	koròhu (i)
'oru (o)	krab, kreeft	koru (o)
'oru'u (o)	morgenster	kòruku (o)
ota (o)	kaladi-vrucht	dilago (o)
'ota (o)	vesting	kota (o)
ota'a (pa)	iemand brengen	ngotaka
ota'a (pa)	iets brengen, iets aandragen	totaka (ha)
otee (o)	poel, plas	lepa (o)
otibi (po)	het druk hebben	kotibi (ho)
otini (ma)	steel in werktuigen	uworo (ma) otini B.
otje-otje (o)	kroeshaar	njonjo-njonjo (o)
'o'urati (ma)	geel, het geele	gogurati (ma)
o'utu (ma)	scheppers (plankjes om vuilnis op te scheppen)	ngokutu (ma)
ouw (i)	het half rijpe	rarau (i)
ouwa	neen	koali
owa (o)	erf	loa (o)
owa (ma)	dochter	òra (ma)
owaha (o)	duurzame houtsoort	gawaha (o)
owungu (o)	wesp, of soort bij	òhungu (o)

P.

paa'a (o)	striem, zooals door een slag toegebracht	tinirihi (o)
paa'oro (i)	steil afloopen, steil afhellen	tipopa (i)
pa'a (po)	gooien	baka (ho)
pa'a (pa)	een kind in slaap maken	paika (ha)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
paapa (i)	terugstuiten	
pa'e (po ma)	zich met bloemen versieren	momaratana(ho)
paga (i)	kantelen	motumu (i)
paili (po)	gras, onkruid afslaan met een hakmes	paiere (ho)
pai-paili (ma)	uitgewied onkruid	dodumule (ma)
paiti (po)	graven	baiti (ho)
paiti (po)	graven	faiti (ho)
palene (po)	beklimmen, zooals een prâuw enz.	barene (ho)
palene (po)	instappen	farene (ho)
palene (i)	te laat zijn of komen	hehutu (i)
palele (po)	juichend rondvaren in prâuwen om iemand te eeren	bailele (ho)
palingu (o)	kogel	pangilu (o)
palitana (po)	opspringen	bata, popata (ho)
palulu (pa)	in 't klein verkoopen	palele (ha)
pana'a (o)	zoom van kleeding enz., lap.	balaka (o)
papadi (o)	wandelstok, steunstok bij 't loopen	tutukunu (o)
papana (o)	haan op een hen gelijkend	papang (o)
pangini (po)	dijken leggen	bangi-bangi (ho)
papago (o)	baadje	badju (o) kotanga (o)
papāta (i)	open zijn	hohelenga (i)
paparanata (po)	lawaai	kalala (ho) popanarata (B)
papanga (nanga)	elleboog	panga (nanga)
parihi (i)	krabbelen van vogels	ihara (i)
pāta (po)	openen	felenga
patongo (i)	uitschieten van gereedschap	hokana (i)
patu (o)	bijl	bahuku (o)
patu (hi)	iets als bijl gebruiken	bahuku (hi)
pe'e (i)	vuil, modderig	pèke (i)
peeto (i)	nauw, eng zijn	peneto (i)
peha'a (i)	nat zijn	buruhu (i)
peha'a (i)	vochtig zijn	wapo (i)
pèhe (pa)	?	tadongo (ha)
peleèha (po)	vlug zijn	magawe (ho)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
pelenga (po)	openen	belenga (ho)
peleo'o (i)	krom	beleoko (i)
peloti (pa)	haar opmaken	
peleulu (pa)	eene prauw omhalen	peleuru (ha)
pelingana (po)	verspreiden	peringana (ho)
peoto (po)	palmwijn tappen	feòto (ho)
pewanga (po ma)	zich schommelen	wagu (ho ma)
pihaulu (po)	pijnlijk wateren	kihanoro (i na)
pilingana (po ma)	afbreken, uit elkaar nemen	gilianga (ho ma)
pinowa (o)	bloem en vruchttros van den arenpalm	pinoa (o)
po	pers. v.n.w. 1e pers. m.v. inclus.	ho
poha (po)	slaan	gohara (ho)
pohu-pohu (o)	hoop, verzameling van iets	dodoporono (ma)
poilua	misschien	modukua
pole-pole (o)	vlinder	lulule (o)
politi (ma)	drempel	dorure (ma)
ponata (i)	uit de rij zijn	panata (i)
pona-ponata (i)	gegolfd, geribd van oppervlakte	wuro (i)
po'o (o)	buik	mamata (o)
po'o (o)	onderbuik	pokoro (o)
po'olamo (o)	een bak, voor geklopte en gewasschen sagoe	pòko-amo (ma)
poote'e (i)	't knalt	potoka (i)
popalitana (po ma)	springend loopen	ngumo (ho ma)
popoho (i)	bot zijn of worden	bongono (i)
popula'i (o)	naald	populiki (o)
potiti (o)	navel	wotiti (o)
potiti (o gahi ma)	struikgewas in zee	kalibaru (o)
porogi (o)	muis, rat	karafe (o)
porogi (o)	spitsmuis	nituhuhu (o)
pu'a (o)	boschkip	meleu (o)
pugutu (po)	voorover gebogen staan	fugu (ho)
puha (ma)	leege rijstdoppen	āfa (ma)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
puhu'u (hi)	met iets binden	likutu (hi)
pu'i bubu'i (pa)	flesch sluiten	kirimanga (ha)
punga (o)	gevel, van een huis	
puo (o)	hartspier	huo (o)
pupuhie (po i)	iets spietsen	
puru (i)	ontvellen, ontveld zijn	purùtu (i)
puru'u (i)	vervellen	burutu (i)
putuo (po)	vouwen, opvouwen	tupukuru (ho)

R.

raanga (i)	huilen, janken van honden	roanga (i)
rahai (po)	verheugd zijn, zich aangenaam voelen	birahi (i na)
rama (po)	besprenkelen	kurama (ho)
rapaha (po, hi)	met iets kruiden	rapa (ho, hi)
rapa-rapaha (o)	kruiden	rapa-rapa (o)
rarangi (o, ma)	band	popahiti (ma)
ratu-ratuhu (o)	een pisangsoort	raratuhu (o)
re'a (i)	gescheurd, verscheurd van kleeren	rèkata (i)
reno (o)	knager, muis, rat	dedetoro (o)
rewe (pa)	teenen of vingers uitspreiden	harefe; rehe
rewe (ma)	vleugels van vogels	refe (ma)
retene	verdieping, lagen	rète (o)
ributu (po)	twist zoeken	gogele (ho)
riha (o)	Spaansche peper	ritya (o)
rihi'i (i)	hard zijn	togowini (i)
ri'imi (i)	dicht aan elkaar zijn, overvloedig zijn, zooals regendruppels	rikimi (i)
ririwo (ma)	helper	roriwo (ma)
roba (o)	bakje van sagoebladscheede	kilima (o)
roba (o)	bak, van sagoebladscheede gemaakt	tukunu (o)
roda (po)	gaan jagen	limoro (ho)
ronga (ma)	naam	romanga (ma)
rongiti (i)	stijf, gesteven	kotiri (i)
rongoto (i)	het spinnen of snorren van een kat	ròno (i)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
roodjongo (pa)	iets tusschen de vingers of handen drukken of knijpen	polotjo (ha)
ruhuden (ma)	Resident	rehideni (o)
ruwutu (pa)	iets dicht doen, zooals oogen	ruhutu (ha)

T.

taa'ele (pa)	iets berispen, bestraffend toespreken	taãere (ha)
taali (pa)	bezoeken met krankheid of onheil	tarari (ja)
taarata (o)	donder	dotoreke (o)
ta'ate'e (i)	knappen, zooals luizen knappen	tateke (i)
tadi (o)	paal, post	liate (o)
tadoho (po ma)	tegen elkaar stooten	katàke (ho ma)
tado'o (pa)	rijstwannen	èkere (ha)
tadu-tadu'u (i na po)	een prauw doen stampen	baku-baku (ho)
tae (po)	onverdiend beschimpen	dulali (i na)
tagaàha (o)	platte vierkante mand van bamboe	tagaàia (o)
tagahanga (po)	zich verslikken	togoòongo (ho)
tagi (po)	gaan	oiki (h')
tagiroi (o)	een soort vogeltje	tagailorihi (o)
tahu (o)	zwager	eri (o)
tahubi (o)	cassave	nahibi (o)
taii (o)	arenpalmhaar	kodofu (o)
taila'o (po)	bezien	tailako (ho)
taiti (i)	snel zijn, vlug zijn	tjapati (i)
talaga (o)	meer, poel	taaga (o)
talunu (pa)	een eigendomsmerkteeken geven in een boom	tarunu (ha)
tana (po)	opvoeden, grootbrengen	tofo (po)
tangani'i (o)	aal of paling	godoko (o)
ta'o (po)	kloppen, zooals op een trom	takoro (ho)
taongo ma hauo (o)	drinknapje van palmblad	derehi (o)
tapadu (i na)	op ons vallen	banga (i na)
tapadu (pa)	op iets vallen, iets bezwaren	tapaƛu (ha)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
taraputu (pa)	met de lippen een lokkend, roepend geluid maken	tubabi (ho)
tata'a (o)	hamer	maretelu (o)
tatabua (o)	een soort viool of gitaar van bamboe	tatabuang (o)
tatapa (o)	soort mand	habango (o)
tatadu'u (o)	hert	maidjanga (o)
tato (ma)	ingewanden	wariki (ma)
tato'a (po)		
tatoro (o)	kleine vleermuis	guri-guriti (o)
taulu (po)	het vuur opstoken	doka (ho)
ta'unu (po)	opvangen van regenwater enz.	dakuru (ha)
tawono (i)	zich uitbreiden	dahongo (i)
tawua (pa)	dagen tellen, met een plankje met zeven gaatjes	tahuku (ha)
tawu'u (o)	touwjte met knoopen om dagen te tellen	dahuku (o)
tea-tea (po)	hinkelspel	gai-hahaluta (ho ma)
tedewelano (o)	's morgens vroeg	moho-mohomino
tehongo (po)	zeggen	hetongo (ho)
tela (o)	maïs	goko (o), kahitela (o)
temo (po)	zeggen	ato (h')
tena-tena (o)	?	tintena (o)
tero (i)	heel goed, mooi	hailoa (ja)
tetala (po)	indoopen, zooals eten in saus	tèta (ho)
teterebo'o (i)	rood van kleuren	dodereboko (i)
teto (pa)	iets kerven, fijn afsnijden	tètoro (ha)
tetulu (pa)	iets afpeuteren	tèteru (ha)
tidingi (pa)	tegen iets aantikken of stooten	take (ha)
tidono (po ma)	pijnlijk persen bij ontlasting	matuwuneke(ho) moto (ho ma)
tigilanga (i)	lang en dun zijn van voorwerpen	tigiranga (i)
tiiha (po)	slecht	dorou (ho)
tii'iti (po)	verkouden zijn, hoesten	tikiti (i na)
ti'ini	duwen	tila, duma (ho, ma)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
timaju (po, i)	pinang, tabak enz. rondpresenteeren	rotanga (ha)
tingi'ai (o)	slechte streken, kuren	tingkai (o)
titiai (pa)	voorzichtig doen, goed doen	totiai (ha)
titi'o (po, hi)	flauw vallen, door iets flauw vallen	kiditoko (ho, hi)
tiwa (i)	vallen, afvallen	tifa (i)
tiwili (ma)	dreun	dihihiri (ma)
tiwiwili (i)	dreunen, door het vallen van zware voorwerpen	tihihiri (i)
tjadjiri (po)	beschuldigen van overspel	taädjiri (ho)
tjebelete	een uitroep	tjebelèkete
tjerenge (i)	rammelen	gerenge (i)
tju'a (o)	zuur van smaak zijn	giofiki (o)
tjuka (o)	sagoeweer (bohono)	hepata (o)
tju'u (pa)	de vingers in de zijde drukken	tjii (ha)
to'a-to'ara (i)	rood, vlam van vuur	doka-dokara (i)
todanga (pa)	omhakken	toλanga (ha)
todoku (o)	bamboesoort	
togumu (po)	ophouden	bereti (ho)
tohua (i)	gezegd van zielen van afgestorvenen, die onheil zenden wegens slechte verzorging	tupua (i)
tolabutu (po)	afdingen	dakòlo (ho)
tolabutu (po)	dingen, afdingen	toabùtu (ho)
tolo (po)	onderzoekend tegen iets kloppen	tòteke (ho)
toma (o)	hals, nek	tòmara (o)
tonga (o)	bamboesoort	auloto (o)
tooli (i)	uitspruiten	tori (i)
toongo (o)	baadje	kotanga (o)
toötaha (po)	toornen, haten	dohata (ho ma)
tootaha (i na)		
topo'ana (po)	vreten, zuipen	nutana (ho ma)
topono (i)	opgehoopt	toporono (i)
tota (i)	uitkomen aan	totara (i)
totari (pa)	naar iemand of iets toestaan te luisteren of kijken	torare (ha)
to'u (po)	over iets stappen	toku (ho)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
towi (pa)	afplukken, vruchten van den stengel	tofi (ha)
towoworo	rillen van koorts of koude	fafara (i na) mememana (ho)
towo (po hi)	voeden, opvoeden, met iets voeden	tofo (ho, hi)
towo (po)		
towora	overgrootfamilie	tohora (o)
towutu (pa)	overnachten	tohutu (ho)
towunu (o)	aardhoop door een boschkip gemaakt	tofu (o)
tuada (o)	manggavrucht	naka (o)
tuangele	telwoord, acht	tufange
tubu'u (po, i)	bespuwen met	kibiri (hi)
tubu-tubu'u (o, i)	druppel, druppelen	dudutu (o) tututu (i)
tudu'u (po)	niet van houden, wrevelig	duduku (o)
tudu'u (po)	lui	duuru (ma)
tudu'u (po)	planten	datomo (ho)
tuele (po)	splijten van lange voorwerpen	tuhere (ho)
tugada (i)	witte huidplekken hebben	tugala (i)
tula'a (o)	ontucht	dulaka (o)
tulali (i na)	onverdiend beschimpt worden	dulali (i na)
tuma (o)	blauwe reiger	tumara (o)
tumudingi	zeven	tumidi
tungili (pa)	van schubben ontdoen	tungiri (ha)
tupa (o)	pruimdoos	rorotanga (o)
turàgi (po)	gieten, met gieter enz.	tuagi (ho)
tutumu (po)	iets gaan kijken	lega (ho)
tutu'uru (o)	bak van sagoepalmbladscheede	tukunu (o)
tuudu'u (i)	lui zijn	duuru (ho)
tuudutu (po ma)		
tuudutu (i ma)	elkaar pikken van vogels	tujutu (i ma)
tu'u (pa)	schieten	duhuku (ha)
tuulu (o)	langwerpige kokosnoot	dukuru (o)
tuulu (i)	?	
tuulu (pa)	volgen, achterna gaan	turu (ha)
tuùmunu (po)	beknorren, berispen	tegoru (ho)
tuwutu (i na)	door duisternis overvallen worden	dohutu (i na)

U.

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
'uata (i)	sterk	buturungu (i)
'uata (po)	sterk zijn	kuwata (ho)
uara (o)	kwartje	kuwari (o)
ube (ma)	een beetje	hohutulu (ma) utu (o)
ube aha (ma)	zoo meteen	boteani
ububulu	instroomen, invloeien	gububulu (i)
ubutu (i)	dicht op elkaar staan van gewassen of van haar, vruchten	rubu (i)
uhanga (o)	mandje om rijst in gaar te stoomen	kukusangi (o)
'u'ihi (o)	bloemkolf van bananen	kukihi (o)
ula (o)	wiedbijtel	kuda-kuda (o)
ula (po)	geven	doaka (ho, hi) ike (ho)
uḷaha (o)	bruinvisch	iafa (o)
ula (o)		
ulalenge (ja)	licht, niet zwaar	uwini (ja)
u-lé	oorlogskreet	au-je
ulubitanga	ingewandswormen	kolubati (o)
ulubungu (po)	kermen	kurubungu (ho)
ululihi (po)	snorken	kururiki (ho)
umemene (i)	dun, ijl	rarara (i)
umo (po ma)	springen	ngumo (ho ma)
umo-umou (o)	stroom in zee	bauhu (o)
umu'u (i)	rijp zijn	gòmuku (o)
umulu'u	overzij gaan	kumuruku (i)
unihi (o)	kuitspier	wunehe (o) wunihi B
uningi (po)		wuningi (ho)
unu	oprapen	kòbu (ha)
upa (o)	kĕtupat Mal.	babali (o)
upa-upaha (o)	blaasroer	huhupi (o)
urati (o)	't geele	gurati
utu (o)	hoofdhaar	tadauru (o)
utungu (o)	gaba-gaba	kabara (o)
utumu (o)	voorspoed, geluk	dihongo (o)
utu'u (po)	plukken, oogsten	gutuku (ho)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
utuwulu (po)	vet zijn	burere (ho)
uula (po)	met iets als hefboom werken	feleoru (ho)
uulubungu	kermen	kokurubungu
uunu (po)	oprapen	gobu (ho ma)
uwa	't mag niet	uha
uwalenge (i)	't lichte, niet zwaar	goguwini (ma)

W.

wada (o)	soort mes	gakana (o)
wali (ma)	ingewanden	wariki (ma)
walimi (o)	loods, gids	mamaling (o)
waluhu (po)	antwoorden	haluhu (ho)
wange i maata (o)	avond	bimaawa
waraha (o)	deel van katoeblad	fara (o)
wawadene (o)	fabelen	totoade (o)
wawata (o)	grof vlechtwerk van bamboe	lalanga (o)
wawatini (o)	een reden om iets niet te doen	fafati (o)
wawara (po)	rillen, beverig zijn van koude of koorts	fafara (i na)
watu (o)	tijdens	dongono (ma)
wea'a (ma)	uitbraaksel	ngunenge (ma)
wea'a (po)	braken	wunenge (ho)
we'ata (o, ma)	echtgenoote	hekata (ma)
wedele (i)	het verteert	wedere (i)
weleta halo (po)	sagoekloppen	feleta (ho)
wewèwa (i)	schommelen	wàwawe (i)
wido (pa)	iets tusschen de handen wrijven	ngide-ngidere (ha)
wiha (o)	schaamtegordel	fisa (o)
wila (pa)	wegjagen	duhu (ha)
witata (i)	pulseeren	pita (i)
wiwihi (po)	zuigen	fififi (ho)
wo'a (o)	huis	tau (o)
wo'a (po)	uitwasschen	foka (ho)
woaha (po)	fluiten	hoaha (ho)
wō (i)	zinken van een vaartuig	woro (i)
wòele (po)	droogen in de zon	wòere (ho)
woi-woi (o)	verhindering	kapanga (o)

Modòle.	Nederlandsch.	Tobeloreesch.
wo'o	uitgekauwd overblijfsel	ngowono (ma)
wo'oto	vuist	hokoto (o)
wowo'i (o)	soort groente, eivrucht	woki-woki (o)
wudjodja (i)	uit elkaar gevallen (zooals b.v. een overrijpe vrucht)	pudjedje (i)
wuhi (o)	kam van schildpad met lange punt	okoro (o)
wuo'o (o)	een klein soort boontjes	tanuma (o)
wuruwara (i)	dicht in 't blad zijn, van boomen	ruara (i)
wutu (o)	nacht	hutu (o)
wu'unu (po)	verkoopen	hukunu (ha)
wuwutu (o)	in groote menigte voorhanden zijn	huhutu (ma)

VERHALEN EN FABELEN

IN HET

PAGOE

MET

VERTALING.

DOOR

G. J. ELLEN
Zendeling der Utrechtsche Zendingsvereeniging.

INHOUD.

N°. 1. O Gogoseka.

Naga o bongana ma deaka o wola utu moi, de o njawa o ngeweka ja mididi jo gogel genangkadau. Mo ma tengo mo perekiokau, de ami manaki o njawa ma gosi. Ona ja mididi gena de manga ngoak naga; o ngo bereki gena ami ngoak, de ami manaki gena ami ngoak ja mididi, o ngewekali. O wange moiku o balus jo tagi jo salik o inom, jo songa o ngailika, jo salik o kakaelas.

Genakadau ma bereki mi sulok ami manaki ma sangain o gusuka, oli muna ma bereki mo aje o gogose. Mo omano, mi gogose ami manakika, sigadon mo soneng, de ami susu ma luit mo songodak o loukuku, de ma asa o wolaka. Ma ika de mo ki sulok o ngoak ja mididi gena o sije ja sauk, mo temo jo diai o peda, ma muna o susu gena mo sakai. Botolino de o susu gena i tual, i temo: «Nia djudju ngoi ne, de nia jai ngoi ne». De ma ngoak ja mididi gena jo ise-isen.

Moi-moi i olakokau, de ona jo ojom; de ma bereki genang mo ki toku o susu gena, ma ma ngoak gena jo ojomua, ka ja umo sebabu jo nako manga ela ami susu gena, ma ma bereki gena mo ojom. Jo ojom i botino de mi sano manga ela jo temo: «o Beje o! o ngo jai kiaka siadon nena mo omawasi?» O ngo bereki mo walus ma temo: «O danohgo, kangano mi songa o ngail mi ma ma moi de munanga mo kilang, oli ka to omau, oli gailoa ola to mi salikoli.»

Ma dewelano de ma bereki gena mo tagi, de mo ki sulok ami ngoak gena, ja dadanu. Muna mo pasalika de ma ngoak ma liak gena mi sulok ma dodotika, o guwul na tagok na songodak o loukuku, oli o sije to sauk. De ma dodoto gena mo tagi ma tagok o guwul de o gilidang o louk moi. O ngomas moi de mo omano genakadau de o sije i tualokau, de ma bereki ami ngoak gena mi dupal sigadon mo soneng. Mo sonengokau ola ja siiduka de mo sitamon de o balon. Ma o guwul o louk moi gena jo sisokal o katuije, de jo sibelelong, nako o ngo beje mo omano, la mo alok de no walus, de mo sano, no walusoli.

Genakadau jo utiku o tonakoka, de ma ngute gena jo doal dakuije, de jo leal jo ma siadon o ngailika de jo toku siadon o ngail ma sonongaka; de o siba ja alokino de jo temo: O Siba! nako no njiang o dodoku nena na renosi, no tuga siadon o njawa moi wo toku la i tobik, na noaau. O siba gena i njiang, de i reno o dodoku gena ngade i tobik ola i solo. Ona ma ngoak genang jo ma dawaga o gokok ma sonongaka, jo mau i mi gogelelo ma bereki gena mo omano de kia-kia ma akan. I kilangua de mo bereki gena mo omano de mi tai o ngoa-ngoak gena manga ela ami soneng de mi siduka o soanjieka. O ngoak ja mididi gena ja gogeleloka de ma liak mo temo: «O kodoo o ngo jai i goung mo sonengokau, kangon ami susu o ngo beje mo sakai genang, sebabu abe genang doka koiwa ami susu ami badanoka.» De ona ja mididi jo ali.

O ngo bereki gena mo ki alok: «Danongo! O ngute no sidoaluku, la ngai to dola.» De o guwulu de o gilidang gena i walus daku o katuije; muna mo damaa, ma o ngute ja sidoalua de mo ngamo de o ngasukije mo dola; ma moiua daku o wolaka, duga-duga ami ngoak ma dutu gena wo ma iduka; de awi balon mo aik, i goung ami ngoak wo sonengokau de awi loes ma lamok gena i djadjabibi moi-moin. Muna mo ali de ami dia mo tobakino de mo ki salik ona ja mididi gena mo mau mo ki toma. Mo ma sipaki-pakit-kaino ma moiua naga, de mo ma tebul o soanjieku de mo ki salikoli sigadon o ngail ma gokòka. Mo ki make ona o gokok ma sonongaka de mo poak mo temo: «O danongō! Nia wange ka nenau.» De mo toku o dodoku gena, mo siadon ma goronaka de i tobik la mo otak o ngailuku, de o gosomang i mi golika.

Bolotino o ngoak ja mididi genang jo ma djobo, de jo ma siadon o gojoa moi, de o gojoa ma dutu gena o bereki o ngeweka mo ma tetengo. Ami gojoa ma gatingka, ami lasa o raki moi i omukokau; de ma ngoak nena jo temo: «Beje o! Nako no njiang ani danong mi ma dagalok ani lasa ma ile.» Ngo bereki genang mo temo: Ai! danong moiua; de ngini ti ni nakoua, ti ni kulaua.» De jo temooli: Beje nako no njiang nane i purarasuku mi ma dubun. Ma, o ngo bereki gena m'oluk. Ona jo isen mo oluk, de ja alok o kole: Kole o! Ni ja ino no mi sisolo ngomi o lasa nena ma doeije. Bolotino o kole ija sisolo ona o lasa ma doeije, de jo ojom o lasa gena; i kilangua de ma dodot gena ma pidil o sasaku moi, de mo ali.

O gojoa ma dutu gena mo isen, de mo ngamo de mo temo: «Beka, wasi la ta alokosi ai ode; de ma alok, ato, ma lulus ena i bolano ami ode o tika moi de o ode gena i tiniom o lasa gena ma ngulika siadon i luba moi-moinuku. De ma ngoak ja mididi ja alok o kaso, de o ngomas moi o kaso de ma tjalanoka i bolano de o ode gena i ja goli i soneng moi-moin, duga-duga ma naul moi de ma ela moi i leal siadon o sifat o ode ma lepe o duniaka nena, oli ngo bereki gena o kaso i mi golioli mo sonengka, ola ona jo uti. De i bolotino o bereki o naul wo ma tengo wo bola de o ode gena wa diai. — Ma ngoak gena ja ino de jo temo: Ete o! Nako no njiang ani ode gena ma ile mi ma dagalok. De ma bereki gena wo ki temo: Nio tagi la ni diai nia ode ma ngiowo, ola nia aje nia doku nena. Ona jo tagiokau, de ma bereki gena wo ilik i pepelelak gena waakan manga doku, ma ma saki-sakika ka una. Jo ma omano de wo ki kula manga doku gena.

Ona jo wuuk to onang, ma i tila sebabu ka o ma kai moi-moin. Ona ja gegelelo ma bereki awi ode ma ngiowo i pepesak de awi uku ma ja soneng sebabu awi ode ma golol ija dedetegeku.

De ma liak mi sulok ami dodot mo salik o gunane ma igut, de mi temo ma bereki gena: «Ete o! Na ino la to ni tani», de una wo walus: «Ika danong». Kogena mi tani sigadon ma bereki gena wo ki alok. Bolotino de ma dodot gena mo ma omano de o gunane ma igut lomodidi, de mi sigosa ma bereki gena awi lakoka, de o gunane i wi goli una, de wo poak de wo tale-tale genaka. O ngoak gena jo ma tait jo songodak awi ode o udiku de wa liak wo tai de jo leal. O ngomas moi ma bereki gena wo uti o ngailuku de wo ma pusu, ola wo ma sikare-kare de wa tagi wo ki salik ona; wa nonu manga atem de manga bebesak o ngail ma gokokoka.

Ma o ngoak ja mididi gena ja adon o ngail ma lipungka de o gota moi i rukuka ma lipung ma jekuije, ona jo dola, genaije de jo ma dadawaga doku ma doeka.

I kilangua de ma bereki gena waadon ma lipungoka, de wa make manga gulumin dau ma lipung ma dejaku de wo temo: Danong o! O wange nena nio sonengou. De wo ma tebul ma lipunguku de wi siosam ma pelika de wo sonengoka. Gena i bolotino de ma ngoak jo utiku de ma liak ma tai o udi gena de jo oma manga belelaka.

N°. 1. Over den gogoseboom.

In een bosch was een huis, en twee vrouwen woonden aldaar. De eene was reeds oud, en hare vriendin was nog jong. Zij tweeën hadden ook kinderen; de kinderen van het oudje en van hare vriendin waren twee, ook vrouwen (meisjes).

Op zekeren dag gingen de volwassenen eten zoeken, zij volgden de rivier, (en) zij zochten krabben. Aldaar beval het oudje hare vriendin bromvliegen uit den grond te steken, (en) zij (zelf) haalde gogosehout. Zij keerde (daarop) terug, (en) zij stak hare vriendin met dat gogosehout, totdat zij stierf, en hare borsten sneed zij af, (en) zij wierp ze in eene bamboegeleding, en zij nam ze mee naar huis.

Zij ging en beval haar twee kinderen water heet te maken voor sagoepap, zeggende dat ze sagoepap zouden maken, maar zij, zij kookte die borsten. Daarna kookten die borsten, zij zeiden: De borsten die jelui gezoogd hebben (ben) ik hier, en jelui moeder, ik hier. En die twee kinderen luisterden.

Alles was gaar, en zij (gingen) eten, en het oudje verdeelde de borsten, maar de kinderen aten (die) niet, zij wierpen ze weg, omdat zij wisten dat dat de borsten van hunne moeder waren, maar het oudje at (er van).

Na den eten vroegen zij naar hunne moeder, zij zeiden: «Grootje he! waar is moeder, dat zij nu nog niet terug is?» En het oudje antwoordde, zij zeide: «Kleinkindertjes,» zooeven gingen wij een riviertje over (en) opeens (was) zij weg, doch ik keerde terug, 't is evenwel het best dat ik haar weer opzoek.»

Den volgenden dag ging het oudje (uit), en zij beval die kinderen van haar dat zij er op zouden passen. Toen zij (het oudje) gegaan was, (toen) beval het oudste kind aan het jongste: «vang vliegen en doe ze in een bamboegeleding, dan zal ik water heet maken voor sagoepap." En de jongste ging (en) zij ving vliegen en bromvliegen, een bamboegeleding vol. Eenmaal ademhalen en zij was aldaar terug gekeerd en het water voor sagoepap kookte al en het kind van het oudje begoten zij (er mee), zoodat zij stierf. Nadat zij gestorven was, legden zij haar neer en dekten haar toe met een kleed. Maar die bamboegeleding vol vliegen staken zij in het dak en zij bevalen ze (die vliegen namelijk): als het oudje terugkeert en zij roept, dan

(moet) gij antwoorden, en (als) zij vraagt, (dan moet) gij ook antwoorden.

Toen daalden zij af op den grond en de ladder (om op en af te klimmen, want het huis stond op palen) trokken zij op, en zij liepen hard weg tot aan eene rivier, welke zij overgingen naar den overkant; en zij riepen een kleine groene papagaai en zij zeiden: O kleine groene papagaai, als gij wilt, bepik dan deze brug (van slingerplanten) zoolang tot gij denkt, dat zij breekt, als er iemand overgaat, (en) blijf gij hier. De kleine groene papagaai wilde wel en zij bepikte de brug tot ze bijna doorbrak, daarop vloog zij weg. Zij, die kinderen namelijk, stonden uit te kijken aan den steilen oeverrand van den overkant, zij wilden haar zien, het oudje namelijk (als) zij terugkeerde en wat er met haar gebeuren zou, (als zij namelijk over deze bijna doorgepikte brug van boschlianen zou loopen).

Niet lang daarna keerde het oudje terug met het lijk van de moeder der kinderen op haar rug en zij legde haar neer op het erf. De twee kinderen keken daarnaar en de oudste zeide: «O, helaas, moeder is waarlijk gestorven, gisteren heeft het oudje hare borsten gekookt, want kijk daar zijn hare borsten niet meer aan haar lichaam.» En zij tweeën weenden.

En dat oudje riep hen: »Kleinkinderen! laat de ladder neer, opdat ik in het huis kan klimmen! En de bromvliegen en de vliegen antwoordden van uit het dak; zij wachtte, maar de ladder lieten zij niet neer en zij (werd) boos en zij klom op bij de posten (van het huis), maar niemand was daarboven in het huis, slechts haar eigen kind lag daar, en zij nam den doek van hem af, (en) waarlijk haar kind was gestorven en zijn geheele lichaam was vol blaren.

Zij weende (toen) en haar hakmes trok zij uit (de scheede) en zij (ging) hen tweeën zoeken, om hen te dooden. Zij liep maar rond (te zoeken), maar niemand was daar, en zij sprong van het erf af en zij zocht hen ook tot aan den rand der rivier. Zij zag hen aan den rivierrand aan den overkant en zij riep zeggende: O, kleinkindertjes! Uw dag is deze, (uw laatste uurtje is geslagen). En zij liep over die brug, zij was tot aan het midden (der brug) en zij brak, alzoo viel zij in de rivier neer, en een krokodil heeft haar (dood) gebeten.

Toen gingen die twee kinderen heen en zij kwamen tot aan een tuin, en de eigenares van dien tuin was eene oude vrouw, die daar

alleen woonde. Aan den rand van haar tuin was een tuin met lansatboomen, (welks vruchten) rijp waren, en deze kinderen zeiden: «Oudje o! Als gij het goed vindt, dan vragen wij, uwe kleinkinderen (namelijk), wat van uwe lansatvruchten voor ons.» Het oudje zeide: «Ach! kleinkinderen neen, geen een, en ik ken jelui niet, ik geef jelui geen.» En zij zeiden weer: «Oudje, als gij het goed vindt dan zullen wij deze, die reeds opengebarsten zijn, voor ons plukken.» Maar het oudje stond het niet toe. Zij hoorden, dat zij het niet toestond en zij riepen (toen) een jaarvogel: «Jaarvogel! Kom hierheen en breng ons in den top van dezen lansatboom!» Daarna bracht hij hen in den top van den lansatboom, en zij aten die lansatvruchten, niet lang daarna brak de jongste een trosje (lansatvruchten) af, en zij weende.

De eigenares van den tuin hoorde (dat weenen) en zij (werd) boos en zeide: «Wel ja, wacht eens, totdat ik mijn varkens geroepen heb;» en zij riep ze, kijk, hun geruisch kwam nader (van) hare kudde varkens en die varkens wroetten aan den stam der lansatboomen, totdat ze allen omvielen. En de twee kinderen riepen de honden, en eenmaal ademhalen (in een oogwenk) kwamen er duizenden honden en die beten al die varkens dood, slechts een mannetjes varken en een vrouwtjes varken vluchtten tot aan de grens van de vele varkens op deze wereld, (tot waar er dus geen varkens meer waren), ook het oudje beten ze, (zoodat) zij stierf, doch zij (de kinderen) klommen uit (de boomen). Daarna kwam er eene oude man alleen en hij maakte die varkens gereed, (slachtte die doorgebeten varkens.) De kinderen gingen (toen) daarheen en zeiden: «Ach grootvader! Als gij het goed vindt, dan vragen wij een beetje varkensvleesch voor ons.» En het oudje zeide tot hen: «Gaat heen en maakt ook eene rookplaats voor uwe varkens, en haalt dan dit uw deel.» Zij gingen heen, en het oudje koos het magere (vleesch) uit om hun deel te zijn, maar het vette was voor hem (zelf). Zij (de kinderen) keerden terug en hij gaf hun dat hun deel.

Zij rookten het hunne, maar het was slecht, omdat het slechts enkel vel was. Zij zagen, dat de rookplaats voor varkensvleesch van het oudje vochtig was en het zijn vuur uitdoofde, omdat het vocht van het varkensvleesch daarin droop.

En de oudste (der twee kinderen) beval hare jongere (zuster) een nest van de roode boommieren te halen, en zij zeide tot het oudje: «Grootvadertje! kom hier, dan zal ik luizen zoeken

(in je hoofdhaar).» En hij antwoordde: «Doe het maar kleinkind.» Aldus zocht zij luizen bij hem, totdat het oudje hen riep. Daarna keerde de jongste terug met twee nesten van roode boommieren, en zij deden ze het oudje in zijne oogen, en de mieren beten hem, en hij schreeuwde en hij kroop (over den grond).

De kinderen wierpen toen heel vlug zijn varkensvleesch in de draagmand en de oudste droeg (die) en zij vluchtten. Met eenmaal ademhalen en het oudje daalde in het water der rivier en hij waschte zich, ook krabde hij zich (die mieren van zich af) en hij ging hen zoeken; hij volgde hun voetspoor en hun vocht (dat van het varkensvleesch afdroop) lang den steilen kant der rivier.

Doch de twee kinderen waren gekomen tot aan een draaikolk, en een boom hing schreef over deze draaikolk, (daar) klommen zij in, en aldaar boven in zijn top zaten zij op wacht.

Niet lang daarna kwam het oudje ook aan de draaikolk en hij zeide: «O, kleinkinderen! Nu (zult) gij sterven.» En hij sprong af in de draaikolk en hij kwam in den draaistroom en hij is gestorven. Daarna klommen de kinderen uit (den boom) en de oudste droeg de draagmand op haar rug en zij keerden terug naar hun dorp.

N°. 2. O Ngulu de o ngo Katirima.

Naga o ngohak ja mididi ma liak awi lomang o Ngulu de ma dodot o ngeweka ami lomang o ngo Katirima. To ona manga eja de manga ela jo moinokau, de manga edete mo ki paliara. Ona ja mididi gena jo gugule de ma edete ami pelo-pelo jo siudal o soanjieka de o pelo-pelo gena ja ilang, de ma edete mo ki ngamo de mo ki kulaua o inom onaka. Genakadau de o ngoak gena ma sikagalok jo tagi, de ma kilangokau sigadon ja lalagomokau. De ngo Katirima mo sigalok la jo ma tingak de ma ilang o Ngulu wo njiang. Jo ma kitilikutuasi de manga ali-ali jo makaalitosi. O Ngulu awi ali-ali ma lako tumuding de o ngo Katirima ami ali-ali ma lako siwo, i bolotino de jo tagi de muna o ngo Katirima mo nonu o ngekom o wange ma dumunoka, de ma ilang o Ngulu wo nonu o ngekom o wange ma siwalka. O Ngulu wo gila-gilang ma kolan o wange ma siwaloka awi gojoaka, de wo ki ngolik ma kolan awi ngoak mosoles ja tumuding genaka de wa galok manga ugak, de mi kulaua duga-duga ma dodot o susu ma bidil gena mi kula. Ma lia-liak gena mi kulaua

sebabu awi djamani wa ngali wo dadi o bereki ma dila. Ma dewelano de jo oma manga kadatoka, de una nena wo mi motek ma dodot o susu ma bidilka, de o wolano jo ma siadon, una wo gila-gilang o ukika wo ma lauk. O ngoak ma lia-liak gena mi temo manga dodotika: Gena ani lokat gunau? De i wi obil de i wi doko-doko. O lobilokau de una wo ma idu ma dodot gena ami ngika, wo wosamakau de awi djamani wo siomaokali ma tero de ma sila o naul awi djamani i rasai. Nako o namo i tail de awi pasitaka gena wo siomaokali de wo dadi o berekiokali.

I kilangua de ma wekat gena mi olomau de ma tuuk awi pasitaka gena, oli ma boung wa ame de wo bason de wa daen ma ile-ilesi awi pasitaka i iguwasi, de wa umo gena o wola ma datekika, de i dadi o wola ma maling moi, de ona ja mididi giawekat jo gogel o wolaka gena.

To ona manga eja ma kolan gena wo ki toduba awi ngoak-ngoak gena de wo ki temo: Wo ma daakal o njawa gena siadon nia dodot mo ngolik ma loaokau. Ona o njawa ja butanga gena i mi tolat manga dodot gena mangale ami lokat de ja ino i mi sano manga dodotika: Ani lokat wo ni asa ja loa? Ma dodot mo walus: Wo i asa ja loa. O wange moiku de o Ngulu wo tagi wo jaung, ma ma ngekat mo gogogel o wolaka, de ami lia-liak ja ino de i mi badja la o soka ja utuk. Ja isa de o ngia moi jo ngolik de i mi tila ma dodot o ngiaka, de i mi lasilka. Bolotino de jo oma ami wolaka de jo mau ami lokot wo ki iak, ma una wo oluk de wo ki sano: Nia dodot kiaka ma ika? De jo singasu o ngia dina o soka ma ugulika i mi lasilokau.

Ma Ngulu wo isen kogena, de wa aje awi ali-ali de wo sikaisa o soka ma ugulisa wo mi salik ma wekat, de wa ngolik o ngia gena de ma ngia i wi temo: He Ngulu! No susa okia ekola ani kurang okia siadon no i adon-adonua, ma i dadi no i adon. De o Ngulu wo walus: Ai susa okiaua de ai kurang okiaua duga-duga ai wekat to mi salik. Ma ngia i temo: Genaka wo susa, beka ani lako na luwutoka de wa luwut, o ngia gena i mi singunang de mo wangookau la jo oma manga wolaka, de jo ma olik manga sumuka de manga djamani i rasai i kudai.

O Ngulu wo mi djadi, nako ani lia-liak i ni badja kiaka ni tagi, ua no njiang sebabu i kilangua no bodito. — O wange moiku una wo tagi wo jaung de ma wekat o wolaka mo gogogel. Ami lia-liak ja ino de i mi badja jo temo: Nia ino la o louk wo ma degee done ani lokat wo osam de o naok wo siunu

okiakua. Muna mo njiang de jo tagi jo songa o ngailika, de ja ngolik o gosoman moi. De i mi tila ami dodot gena, de o gosoman i mi ojomka. Bolotino ja oma ami wolaka i wi damaa ma lokat gena. O Ngulu wo osama de wo mi alok ma wekat de ona ma liak jo walus, de una wo ki sano: Nia dodot kiaka ma ika? Jo walus muna mo sonengokau o gosoman i mi goliokau, djolosi no mi iak dika. Ma o Ngulu w'oluk de awi ali-ali wa asa de wo mi salik o ngailika wo songa, o ngomas moi de wi ngolik o gosoman gena de ena i wi temo: O Ngulu o! Ani susa okia de ani kurang okia, no i ado-adonua i dadika no i adon?» De una wo walus: «Ai susa okiaua, de ai kurang okiaua, duga-duga ta ino to mi salik ai wekat dika.» De o gosoman i temo: «Gena ua no susa, abeka ani lako na luwut.» De wo luwutoka la o gosoman i mi ngunang de mo wangoli. Ona ja mididi jo oma manga wolaka de jo ma ngolik manga sumuka, de manga djawani i rasai i kudai.

O Ngulu wo mi sulok ma wekat mo tibo o popolaki butanga de mo ki alok ami lia-liak gena de mo ki toku ja ma moi, de o popolaki gena i topok manga lakoka, de jo ali de jo ma lulu o tonakuku.

O Ngulu de ma wekat jo ma djoba, jo nonu o ngekom o wange ma dumunoka. I kilangua de jo ma siadon o kolan o wange ma dumunoka awi belela. Genaka naga o ngo Katirima, ma awi wola daku o ngawa-ngawaije. Ma kolan gena awi kuasa jo sepa o dopo-dopo, somoi-somoi i mi tubukije guna i mi iak.

O Ngulu de ma wekat jo wosam o ngo bereki moi ami wola, de una wo isen o njawa manga ngangel de wo mi sano o ngo bereki gena: «Okia ma ugul siadon o kuasa jo ngangel? Ma bereki gena mo temo: O mosoles moi naga ami gilangino de ami wola o ngawa-ngawaka, oli ma kolan awi kuasa jo sepa-sepa o dopo-dopo, somoi-somoi i mi tubukije ami lokat ka gunau. De o Ngulu wo mi temoli: Beje! wo u n i n g w'akun ekola w'akunua? Muna mo temo i akun. I bolotino o Ngulu wo tagi o tapakika de awi ali-ali wa aik de wa umo de i mi tubuk munangije. Genakadau o kuasa jo temo ka to ona gena i mi tubukije siadon i dadi jo makangamo de jo makatiding de manga nabo de manga aun i wuis.

O Ngulu wa make gena, de jo leal jo oma ma bereki ami wolano. O ngomas moi de o ngo Katirima mo uti de mo ki temo: «Ua nia diai o torosol ka ti nginiua, o njawa moi naga

genaka to una, wasi la ti salik, oli ma ino de ami ali-ali ma aik de ma umo, o ali-ali gena i tubuk ma bereki gena ami wolaka. Kogenang o ngo Katirima ma ika o wolaka gena, de wo temo: Una o njawa masamoaua, ka o gia ilang de o gia bilang nena, de muna mo ule:

«O kutjupau la to ma Kau
«O bira ma rehe to ma Loloda
«O wange rau la o ara rau
«Fira se hira ka ra mako hoda»

I bolotino ma kolan wo isen o ngo Katirima de ma ilang ja maka ngolik genang, de ma kolan wo mi galok o ngo Katirima wo mi iak, de ona ja mididi jo njiang, de wo mi iak. Bolotino o Ngulu ma kolan wi sinoa wo dadi ma kolan awi Djougugu.

N°. 2. Ngulu en Katirima.

Er waren twee kinderen, de naam van het oudste was Ngulu en de naam van het jongste, een meisje, was Katirima.

Hun vader en moeder waren er niet meer (waren reeds gestorven) en hunne grootmoeder verzorgde hen. Zij tweeën speelden met den wiedbeitel van de grootmoeder en wiedden het erf, en de wiedbeitel raakte weg, en toen werd de grootmoeder boos op hen en gaf hun geen eten. Alzoo gingen die kinderen bedelen, en langen tijd (deden zij dat) tot ze volwassen waren. En (toen) vroeg Katirima om van elkaar te scheiden en de broeder Ngulu wilde wel. Zij waren nog niet getrouwd en hunne ringen verwisselden zij met elkaar. De ring van Ngulu had zeven oogen (waarschijnlijk steentjes) en de ring van Katirima had negen oogen. Daarna gingen zij, en zij Katirima sloeg den weg in naar het Westen en de broeder Ngulu sloeg den weg in naar het Oosten. Ngulu ging rechtdoor tot aan den tuin van den koning van het Oosten en hij zag de zeven dochters van den koning, en hij vroeg hun suikerriet en zij gaven (het) hem niet; slechts de jongste, wier borsten zich ontwikkelden, gaf hem (wat). De oudere gaven hem niet, omdat hij zijn uiterlijk van een jongeling had veranderd in dat van een leelijken ouden man, (het vragen naar suikerriet aan een meisje wordt daar meestal beschouwd als het verzoek tot het aanknoopen van liefdesbetrekking met haar.) Den volgenden dag keerden zij terug naar hun paleis en hij volgde haar, de jongste namelijk, wier borsten zich ontwikkelden, en toen

zij aan het huis gekomen waren, ging hij recht door naar het vuur en warmde zich. De oudere (zusters) zeiden (toen) tegen de jongere: «(Is) hij daar uw man?» En zij bespuwden hem en trapten hem. 's Avonds sliep hij op de slaapplaats van de jongere, (en) toen hij binnen was, deed hij zijn leeftijd (uiterlijk) terugkeeren (deed hij zijne vermomming af), gelijk het vroeger was, het uiterlijk van een mooien man. Als de hanen kraaiden (in den morgenstond) deed hij zijn mom weer terugkeeren en hij werd weer een oude (man).

Niet lang daarna (ging) de vrouw, nadat zij gegeten had, zijn mom verbranden, zoodat hij den geur ervan rook, en hij stond op en hij vond (verkreeg) nog een heel klein stukje van zijn mom, dat nog niet verbrand was, en hij wierp dat op zij van het huis, en het werd een steen van het huis en de beide echtgenooten woonden in dat huis.

Hun vader, de koning, had spijt van zijne kinderen en hij zeide tot hen: «Laten wij dezen man door een list op de proef stellen, dat uwe jongere (zuster) zijn goeden aard gewaar wordt.» Zij, deze zes, haatten hare jongere (zuster), vanwege haren man, en zij kwamen en vroegen haar, namelijk aan hunne jongere (zuster): «Is je man goed voor je?» De jongere antwoordde: «Hij is goed voor mij.»

Op zekeren dag ging Ngulu visschen met de lijn, en zijne vrouw bleef thuis, en hare oudere (zusters) kwamen en haalden haar over om bladeren te plukken. Zij gingen landwaarts en zij zagen eene slang en zij stootten hunne jongere (zuster) op de slang, en die heeft haar ingeslikt. Daarna keerden zij terug naar haar huis en zij wilden, dat haar man met hen trouwde, maar hij wilde niet en hij vroeg hen: Waar is uw jongere (zuster) heengegaan? En zij gaven te kennen: «Eene slang aan de landzijde, onder de bladeren (zat zij), heeft haar ingeslikt.»

Ngulu hoorde dat en hij nam zijn ring en ging daarmede landwaarts onder de bladeren landwaarts en hij zocht zijne vrouw en hij zag de slang en de slang zeide tot hem: «He Ngulu! welke moeite hebt gij, of wat deert u, daar ge nooit tot mij kwaamt, maar dat gij (nu) tot mij komt?» En Ngulu antwoordde: Ik heb geen moeite en mij deert niets; slechts zoek ik mijne vrouw. De slang zeide: «Hebt gij daarover moeite, doe dan uwe oogen dicht!» En hij deed ze dicht, en de slang spuwde haar uit en zij was levend; alzoo keerden zij terug naar hun

huis, en zij bekeken zich (spiegelden zich) in hun put (water) en hun uiterlijk was veel schooner.

Ngulu deed haar (zijne vrouw namelijk) beloven: «Als je oudere (zusters) je trachten over te halen ergens naar toe te gaan, stem dan niet toe, want 't zal niet lang duren of je krijgt een ongeluk.»

Op zekeren dag ging hij visschen met de lijn en zijne vrouw bleef thuis. Hare oudere (zusters) kwamen en haalden haar over, zeggende: «Komt! laten wij bamboegeledingen halen, anders is er niets, als je man binnenkomt, om de visch in te doen.» Zij wilde wel en zij gingen; zij volgden den loop der rivier en zij zagen een krokodil. En zij stieten haar (naar beneden in de rivier) en de krokodil at haar op. Daarna keerden zij terug naar hun huis en wachtten op haar man. Ngulu kwam binnen en riep zijne vrouw en de oudere (zusters) antwoordden en hij vroeg hen: «Uw jongere (zuster), waar is zij heen?» Zij antwoordden, dat zij gestorven was; een krokodil had haar gebeten (opgegeten). 't Is beter dat gij ons slechts trouwt. Maar Ngulu wilde niet en zijn ring nam hij mee en hij zocht haar; hij volgde den loop der rivier en tijdens eenmaal ademhalen (in een oogwenk) zag hij de krokodil en die zeide tot hem: «Ach, Ngulu! welke moeite hebt gij of wat deert u, dat gij tot mij komt en (vroeger) kwaamt gij niet?» En hij zeide: «Ik heb geen moeite en mij deert niets, ik kom slechts mijne vrouw zoeken.» En de krokodil zeide: «Wees daarover niet bezorgd, doe toch uwe oogen eens dicht;» en hij deed ze dicht en toen spuwde de krokodil haar weer uit en zij leefde weer. Zij tweeën keerden (toen) weer terug naar hun huis en zij bekeken zich (spiegelden zich) in hun put en hun uiterlijk was veel schooner.

(Toen) beval Ngulu zijne vrouw zes naalden te koopen en zij riep hare oudere (zusters) en zij deelde er aan elk een uit, en die naalden staken in hunne oogen en zij huilden en zij rolden zich over den grond.

Ngulu en zijne vrouw vertrokken (daarop), (en) zij sloegen den weg in naar het Westen. Niet lang daarna kwamen zij aan de stad van den koning van het Westen. Aldaar was Katirima, maar haar huis was daar boven in het uitspansel. De onderdanen van den koning speelden met krissen (een spel waarbij een kris vooruit en omhoog geschopt wordt); degene, die haar raakte, (wiens kris op haar viel) (mocht) haar trouwen.

Ngulu en zijne vrouw gingen in het huis van eene oude vrouw, en hij hoorde het rumoer van de menschen en hij vroeg dat oudje: «Wat is de oorzaak (ervan), dat de onderdanen rumoer maken?» Dat oudje zeide: «Er is eene maagd na langen tijd (afwezig te zijn geweest) teruggekomen en haar huis is in het uitspansel; nu spelen de onderdanen des konings met krissen, (en) alwiens kris haar raakt, die wordt haar man.» En Ngulu zeide tot haar: «Grootje! is het ons ook toegestaan (te spelen) of niet?» Zij zeide: «'t Is toegestaan.» Daarna ging Ngulu den weg op en hij nam zijn ring (van den vinger) en wierp hem (in de hoogte) en die kwam op haar neer. Toen zeiden de onderdanen dat de hunne op haar neerkwam, zoodat zij boos op elkaar werden en elkaar stompten en wonden kregen en hun bloed vloeide. Ngulu zag dat en (toen) liepen zij hard weg en keerden terug naar het huis van het oudje. Met eenmaal ademhalen was Katirima afgedaald en zij zeide tot hen: Maakt toch niet zoo'n leven, want het was de uwe (uw ring of kris) niet; daarginds is iemand, van hem is hij; wacht, ik zal hem zoeken; daarop kwam zij en deed haar ring af en wierp hem (in de hoogte); de ring nu kwam neer op het huis van het oudje. Alzoo ging Katirima naar dat huis en zij zeide: Hij is geen vreemdeling, doch (wij hier zijn) broer en zuster,

en zij zong:

Koetjoepaoe bananen van Kau,
gepelde rijst van Loloda,
(Na) eenige dagen en eenige maanden
Zusters en broeders ontmoeten elkaar.

Daarna vernam de koning (dat) Katirima en haar broeder elkaar (weer) gezien hadden, en de koning vroeg Katirima ten huwelijk. (En) daarop nam de koning Ngulu tot zich en hij werd rijksbestierder des konings.

N°. 3. O Tatu ma saek o guratji.

O njawa moi ma eja de ma ela jo soneng jo moinokau de una wo ma tetengo o wolaka de wo susa de wo misikin de awi liak de dodot i wi faduliua, de i silomang: «o Ali misikin». O wange moiuku wa oko o gasioko de wo tulada o dowongika o kapal moi awi liaro tumuding de ma tatu ma saek tumuding. Genangkadau ma kolan awi ngoak-ngoak jo uti jo gugule, de

ja make o kapal ma dulada gena de jo ali jo mau jo palen o kapal kogena.

O upas wo dola o kadatoije de wi singasu ma kolanika o perkara gena de wo sulok i wi alok o Ali misikin de wo dola de wi tedesuba ma kolanoika. Ma kolano i wi sulok wa salik o kapal gena. Una wo ali de wo temo: Ja Djou! ta diai o gota ma koua, moi-moin ma koua, duga-duga o dowongiku to diai ma dulada, done ta aje kia-kia? Ma kolan nage wo ngamo de wo temo: Ua no lepe ani demo, no tagi! la na salik o kapal gena de ma tatu gena la ai ngoak to ki silalu; nako no tagiua, to ni toma.

O Ali misikin wo ganamatua, ma wo uti de wo tagi, wa nonu o wange ma dumunika. O musum moi ma gilang de wo ma siadon o djiko moi de wa ngolik o kapal moi de ma liaro ka ngodu moi de ma tatu ma saek o guratji ngodu moi. Wo ma sinipol awi dudungisa de wa ngolik o ngekom moi, de wa nonu gena. I kilangua ma bereki o ngeweka wo mi make, de wo mi sano: «Beje! o ngekom nena kiaka i tubuk? De muna mo walus: «Danongo! Wasi no tagi ma ileka o lobil ma loa ola no isen o rame moi dina o belelaka. O Ali misikin wo temo: Nako kogena djolosi to ma idusi, nako to kiolok ola no i tomang. O lobil ma loa de manga were i bolako, de ma bereki mi tomang; wa bason de wa isa. Genakadau, de wo ki make ma kolan awi kawasa o dopo-dopo ja sepa-sepa ma moi-ma moi, la awi dopo-dopo i mi dutubuk ma kolan awi ngoak daku o kadataka guuna mi lokatau.

O Ali misikin wa ika o upasika wo temo: «Nako ja akun to sepa ekola koua?» De ma upas wo temo: «Dodoali ja akunua?» Una wo temoli: «Nako i mi dutubukua, gena koua ma nako i mi dutubuk done kia-kia?» Ma upas wo walus: «Ma djou kolano awi demo i pasalokau: «To nagaona i mi dutubuk gena wo mi iakau.» Abeika ngona ma no sepali. Oli wo sepa awi dopo-dopo, de i mi dutubuku ami saek ije de i otok ami taratibi ma jekuku. Ma kolan awi ngoak gena ma golak awi dopo-dopo gena de ma ame de mo temo: Ai lokat gunau. — Genakadau de o kawasa jo makangamo, momoi-momoi jo temo ka to ngoi ai dopo-dopo sigadon i dadika makatidingi. O upas wo ki daake wo temo: Abeika ni ma lilosi ka ti nginiua, o njawa moi, kangano gena, to una. Jo makangamo gena, de o Ali misikin wo leal wo oma ma bereki ami wolaka de wi salik daioko de wi make de wi asa ma kolanika.

Wa sebang de wo tedesuba ma kolanije, de ma kolan wi sano: «I gou-goung ani dopo-dopo' i mi dutubukije?» De o Ali misikin wo walus: «I goung, to ngoi djou.» Ma kolan wo temoli: Nako kogena ai ngoak no m'iak sebabu ai demo i pasalokau. Ma kolan wa sulok o kuasa jo rame o wange tumuding de o lobil tumuding sebabu awi ngoak jo kawin. Manga rame i pasal de ma kolan wi sano o Ali misikinika wo temo: «Edo! Nena no tagisi ani bionika, ekola no mau ani dudungika?» O Ali misikin wo temo: «Ja Djou! Ani ngoak ngoi nena, o dunia i ogol de i lilosi, ka to tagisi ai bionika». De ma kolan wo temo: «Nako kogena, no oma ola no mi tulu ani wekat de na tulu ani kapal dai.»

Bolotino wo tagisi wo mau wo salik o kapal o liaro tumuding de ma tatu ma saek o guratji tumuding. Wo tagi o musum moi wa make o kapal de ma wekat moili. Kogena waakan sigadon o belela tumuding wo tulu, de wa make ma wekat ja tumuding o ma kolan ja tumuding manga ngoak. De o belela ma basal nena wa make o kapal de ma liaro tumuding de o tatu ma saek o tumuding de una ma Ali misikin wo temo: «O kapal daie ma tero de ma dulada ngoi ta diai gena.» O moi-moin i pasalokau de o Ali misikin wo oma awi djoungika de o belela butanga gena wo tulu awi wekat-wekat wo ki sidulu de awi kapal-kapal gena. O Ali misikin wo palen o kapal de ma liaro tumuding gena de moi-moi jo sidet jo oma o Ali misikin awi belelaka.

O njawa genangkadau ja modong jo gelelo o kapal tumuding ja sidet jo wosam manga djikoka de o kapal i sila-sila gena i lamok i kudai de ma liaro tumuding de ma tatu ma saek o guratji tumuding. Ona jo singasu o engin ma kapal daie. Ma kolan wi sulok awi opas o gasiko wa gelelo o kapal gena. Ma opas wo oma de wo singasu o kapal-kapal gena, o kapal perang ja modi, genadai ka o Ali misikin wo omano.

Ma o kolan wo temo: «No togolang bote; o Ali misikin kiainosi, wo sonengokau bote, sebabu o musum tumuding ma kilang nena awi abari koiwa.» Genakadau de ma kolan awi ngoa-ngoak ja ino de i wi singasu ma kolanika: «I goung o Ali misikin wo omaokau, kangano una wo utiokau dai.» Ola ma kolan wo ngaku sebabu awi ngoa-ngoak jo singasu o kapal dai de ma liaro tumuding gena matero de wo tulada o dowongiku.

Bolotino o idin o kolanuku ato o Ali misikin wo dolasi o kadatoije, de o Ali misikin wo temo o upasika: «O njawa so ngoi

to susa de to rasaiua, to ali de to misikin, to ma talali de ma kolan ma rupa kia-kia?» Ma upas wo dolaije de wo singasu ma kolanika. De ma moiokali o idin ma kolanuku: «O Ali misikin ga i loa dewelano ua w'iwaije».

O dewelano o Ali misikin wo ma sinoa awi pakean o guratji moi-moin de ola wo dola o kadatoije. Genakadau ma kolan wo kisulok awi babatu-babatu jo ma tolomuino de wo ki temo: «Nako ngini moi-moin ni njiang, ngoi to mau to sinoa o Ali misikin wo kolan wo sialit ngoi, sebabu to berekiokau de ai ngoak o naul moiua.»

Ona ma babatu-babatu gena jo njiang de i wi sigogel o Ali misikin ma djou kolan awi kurusika de i wi suba una. Kogena o Ali misikin wo ki pareta ai ba de kawasa de o adil. Awi kapal tumuding gena i dadi o kapal perang. O engin ma njawa ja inoua ma jo fangu o batuang unangika.

N°. 3. De gouden vischkop (voor op de boot).

Iemand, wiens vaders en moeders alle (dus ook zijn ooms en tantes, want die worden ook veelal oudere of jongere vaders of moeders genoemd, al nadat zij ouder of jonger zijn dan de eigenlijke vader of moeder) overleden waren, woonde alleen in huis en hij had het moeilijk en was arm en zijne broeders bekommerden zich niet om hem, en men noemde hem: «de arme Ali.» Op zekeren dag (ging) hij naar zee en teekende in het zeezand een schip met zeven masten en met zeven vischkoppen (op de voorplecht). Toen gingen de kinderen des konings naar beneden (naar het strand) om te spelen, en zij vonden de teekening van dat schip en zij weenden; zij wilden zoo maar aan boord gaan van dat schip.

Een politiesoldaat ging naar boven naar des konings paleis (dat meestal op een heuvel ligt) en gaf deze zaak aan den koning te kennen, en hij (de koning) gaf bevel om den armen Ali te roepen en hij (de arme Ali namelijk) ging naar boven en boog zich voor den koning. De koning beval hem (daarop) om dat schip te zoeken. Hij weende (toen) en zeide: «Ja heer! ik maakte het niet van hout noch van iets anders, slechts teekende ik in het zeezand; alzoo wat zal ik zoeken?»

De koning dan werd boos en hij zeide: «Praat niet langer, ga! opdat gij dat schip met die vischkop zoekt, zoodat ik

mijne kinderen ermee kan laten varen; (en) als gij niet gaat, dood ik je.»

Arme Ali sprak niet tegen, maar hij ging naar beneden en verwijderde zich; hij sloeg den weg in naar het Westen. Na een jaar tijds was hij tot aan eene zeegolf gekomen en hij zag daar een schip met een mast en met een gouden vischkop (aan den boeg). Hij keerde zich (toen) om en zag achter zich landwaarts een weg, en dien sloeg hij in. Spoedig vond hij (toen) eene oude vrouw en hij vroeg haar:

«Moedertje! waar loopt deze weg op uit?» En zij antwoordde: «Kleinkind! ga nog niet, 't is zoo dadelijk avond (en) dan (zult) gij hooren, dat er landwaarts in het dorp een feest is.» De arme Ali zeide: «Als het zoo is, dan is het beter, dat ik eerst ga liggen om te slapen, (en) als ik slaap (en het feest begint), maak gij mij dan wakker.» Des avonds kwam (hoorde men) het gedruisch (van het feest), en het oudje wekte hem; hij stond op en ging landwaarts. Aldaar zag hij de onderdanen des konings een voor een met de kris spelen, en wiens kris op de dochter des konings neerkwam, die (zou) haar man (worden).

De arme Ali ging naar den politiesoldaat toe en hij zeide: «Is het geoorloofd dat ik speel of niet?» En de politiesoldaat zeide: «Waarom zou het niet geoorloofd zijn?» Hij zeide weer: «Als men haar niet raakt, dan is het niets, maar als men haar raakt, hoe moet het dan?» De politiesoldaat antwoordde: «Mijnheer de koning heeft zijn woord gegeven: (dat) wie haar raakt, haar tot vrouw krijgt. Kom! speel gij ook eens.» Toen speelde hij (ook) met zijn kris, en hij raakte haar op haar hoofd en (daarna) viel die (kris) op haar schoot. 's Konings dochter greep zijn kris en kuste die en zeide: «Hij (zal) mijn man (zijn).»

Toen (werden) al de onderdanen boos op elkaar (en) ieder zeide: «'t was toch mijn kris;» zoodat ze met elkaar gingen boksen. De politiesoldaat bestrafte hen, hij zeide: «Kom, houdt u toch stil, ('t was) de uwe niet, ('t was) die van iemand, die zooeven (hier was).» Toen zij nu ruzie hadden, vluchtte de arme Ali; hij keerde terug naar het huis van het oudje en hij zocht haar (n.m.l. de prinses) aan het strand en hij vond haar en bracht haar bij den koning.

Hij (stond) tegenover den koning en boog zich voor hem en de koning vroeg hem: «Is het waar, dat uw kris haar raakte?» En de arme Ali antwoordde: «'t Is waar, ('t was) de mijne, heer!» De koning zei weer: «Als het aldus is, dan trouwt gij

met mijne dochter, omdat ik alzoo gesproken heb.» (Toen) beval de koning (aan) de onderdanen om zeven dagen en zeven nachten (lang) feest te vieren, omdat zijne kinderen trouwden.

Nadat hun feest was afgelooopen (toen), vroeg de koning aan arme Ali, zeggende: «Zeg! Wilt gij nu voor uw aangezicht uitgaan, of terugkeeren?» De arme Ali zeide: «Ja, heer! Ik uw kind zal, nu de wereld stil is ('t vrede is), voor mijn aangezicht henengaan». En de koning zeide: «Als het zoo is, keer (dan eerst) terug om uw vrouw mee te nemen en neem ook uw schip, daar op zee, mee.»

Daarna ging hij om het schip met de zeven masten en met zeven gouden vischkoppen te zoeken. Hij ging een jaar en hij vond een schip en (ook) nog eene vrouw. Alzoo deed hij tot hij zeven dorpen aangedaan had, en hij vond (nam) nog zeven vrouwen, de dochters van zeven koningen. En in het laatste dorp vond hij een schip met zeven masten en met zeven vischkoppen (voor aan den boeg) en de arme Ali zeide: «het schip op zee is gelijk aan de teekening, die ik gemaakt heb.»

Alles was klaar (voor de reis) en arme Ali keerde terug naar zijn heer en hij legde aan bij die zes dorpen en zijne vrouwen, die nam hij mede met zijne schepen. Arme Ali (zelf) ging aan boord van het schip met die zeven masten en alle (schepen) zeilden (weg), zij keerden terug naar het dorp van arme Ali.

De menschen aldaar (werden) bevreesd, (toen) zij de zeven schepen hun baai zagen binnenzeilen en het voorste schip was veel grooter en had zeven masten en zeven gouden vischkoppen. Men gaf te kennen dat daar op zee de schepen van den vijand waren. De koning zond zijn politiesoldaat naar zee, om die schepen te (gaan) zien. De politiesoldaat keerde terug en gaf te kennen dat die schepen wellicht oorlogschepen waren; daar op zee toch was arme Ali, die terugkeerde. Maar de koning zeide: «Gij (zijt) wellicht krankzinnig; vanwaar zou arme Ali hierheen komen, hij (is) toch gestorven, daar er zeven jaren lang geen bericht van hem (ontvangen) is.» Toen kwamen de kinderen des konings en gaven den koning te kennen: «'t Is waar, arme Ali is teruggekeerd, zooeven is hij daar aan zee van boord gegaan;» daarop geloofde de koning (het), omdat zijne kinderen te kennen gaven, (dat) het schip daar op zee met zijn zeven masten gelijk was aan (dat schip), dat hij (vroeger) op het strand had geteekend.

Daarna ging er een bevel uit van den koning luidende: «laat arme Ali opgaan naar het paleis,» en arme Ali zeide tot den politiesoldaat: «Iemand als ik, armoedig en leelijk, ik ween en ben arm, hoe kan ik verschijnen voor het aangezicht des konings?» De politiesoldaat ging naar boven en gaf dat den koning te kennen. En weer kwam er een bevel van den koning naar beneden (luidende): «'t Is goed, dat arme Ali morgen vroeg niet nalate naar boven te komen.»

Den volgenden morgen trok arme Ali zijn geheel gouden costuum aan en ging toen op naar het paleis. Toen riep de koning zijne ondergeschikte hoofden te zamen en hij zeide tot hen: «Indien gijlieden het goed vindt (dan) zal ik armen Ali aanstellen als koning om mij op te volgen, omdat ik reeds oud ben en geen enkelen zoon heb.»

Zij, die ondergeschikte hoofden, vonden dat goed en zij deden armen Ali zitten op den stoel van den heer koning en zij bogen zich voor hem neder. Toen regeerde arme Ali zijn volk en onderdanen met rechtvaardigheid. Zijne zeven schepen werden oorlogsschepen. (En) de vijand vertoonde zich niet, doch betaalde belasting aan hem.

N° 4. O Ngo Damura.

O naul moi de ma wekat de awi ngoak o ngeweka mo ma tetengo ami lomang o ngo Damura. Ma wekat gumuna ami womas ma noa o koju o kuso ma saekoka, ona jo djaga, o siba de o luri ua ja reno gena. O babalo moi mo nako gena. Mo diai o njawa-njawa mi kula o ngo Damuraka, mo ma sigugule. Mo mau ngo Damura mo sioma, ma babalu mo oluk de mo temo: «Nako no mau o njawa-njawa gena, singofu no i kula o koju to ojom.

O ngo Damura ma ela mi singasu, ma mo oluk, de mi temo: «Nako no mi kula o koju gena done ngoi to soneng done o wange ma dulu na make o susa.»

Ma dewelano mo mau mo sigoguleli, ma muna o babalo mo oluko, mo mau o koju mi kulasi, ola mi kula o njawa-njawa gena mi siguguleli. Ma ngoak o ngo Damura gena mo omaka de ma ela mo mi gali. Ma ela mo olomua, de o njawa mo ki sulok ja teang o koju gena de ma sowok i mi kula o babalo gena de ngo Damura ma ela mo soneng.

Genakadau ola o njawa-njawa gena i mi kula o ngo Damuraka. — O wange moiku jo ma gugule o ngo Damura de ma babalu ami ngoak de ngo babalo mi temo ngo Damuraka: «Na ika! de no wi temo ani ejaka djolosi wo iak ka ngoi la ngone wo ma noa o wola moi». Bolotino ma ika de mi singasu ma ejaka, de ma eja wo temo: «Nako no mau to mi iak, done o wange ma dulu done no susa». Ngo Damura mo singasu ma ejaka mo temo: «O babalo moi gumuna mo i asa ja loa de to muna ami ngoak mo djaga mi maka manaki. Mo siganamot ma eja, mo mau ma siela ngo babalo gena. I kilangua de wo njiang de wo mi iak. Ma didisila o babalo gena ngo Damura mi asa ja loa. I kilango de mi asa i tila, ka mi djaga mi gogosa ou. Genakadau ola ngo Damura mo ma tuduba, de ma eja wo mi temo: «Nenakadau to temo, okia sababu no i siganamot, nena ola no ma toduba. Ngo Damura ma ela babau mo djaga mi sulok ngo Damura o gota ma eje de mo palis o susu de mo sakai, ma ami ngoak ma dutu mi sulokua. Mi sibason, ngo Damura ma ilen i ma salah, ka mi gosa.

O wange moiku de mi sulok ngo Damura mo ma wokal, de ma ela babau ami kous ma sononga ma alinoka.

Mo omaije de mi gosa ngo Damura de mi sulok mo salik sigadon mo make. Ngo Damura genakadau de mo salik mo tobong o akeloko; ma adon o peliku de o gosomang moi ma make de mo temo: «Tabea beje gosomang.» O gosomang i temo: «Tjekede danong, kangano ua no i tabea tanu to ni goliokau; de ani susa okia sigadon ai wolano ma na adon. Botino de ngo Damura mo temo: Ai ela bobau ami kous to ma wokal de ta alinoka, oli mo i gosa de mo i sulok to salik sigadon ta make».

Nako ka genade ua na susa, abeika ai ngoak na djaga la ngoi to salik. Genakadau de o gosomang i tagi i salik ma kous gena. Ngo Damura ma totil o gosomang ma ngoak de mo siwowa mo temo:

«Ding dikiding o gosomang ma ngoak
Ma boung o dupa de o tjapaka».

Botino de ma gosomang i sapongino de ma kous gena. Ika kakulikasi de i isenokau ma gosomang ngo Damura ma dikiding o gosomang ma ngoak. O gosomang i sapongino de i ma siloang de i mi temo: Ai ngoak na dikidingokau, okia to ni kula? Djolosi ani lako na luwutoka de ani ulu na moanoka la ai eka

to dumo ani uluko de i mi temo ngo Damuraka: «Nako o ngekomoka ni maka-make o njawa de ua no temo-temo, de nako o susa i ni daen, na ino ngoi ino.»

Genakadau de ngo Damura mo oma. O njawa i mi temo, ma mo walusua. O wolaka maika ola mo temo, de o pipi mo siwelang ami ulusa.

Bolotino ami dodot babau gena mi sano, kia-kiali sigadon o pipi no siwelang ani ulusa? De ngo Damura mo singasu muna de o gosomang manga perkara.

Ma dodot babau nena mo mau so ka muna okali. Ma dewelano muna mo ma wokal de ma alin ami kous ma sononga, de mo tobong ma salik de ma adon o peliku de mi make o gosomang gena de mo temo:

«Tabea beje gosomang.» De o gosomang i temo: «Tjèdeke! danong kangano la no i tabeaua, to ni golikau, ani susa okia sigadon ai wolano na adon?» Muna mo walus ai susa okiaua, duga-duga ai kous i alin nena ta salik. O gosomang i temo: «Nako kogena i susaua iti galok ai ngoak na djaga la ngoi ta salik; de i tagi. Muna gena o gosomang ma ngoak ma totil de mo siwowa ma temo:

«Ding dikiding, o gosomang ma ngoak.
Ma boung ka o nabo de o sarana.»

I bolotino de ma gosomang i sapongino de o kous gena. I kakulikasi de i isenokau de o gosomang i tolat de i temo: «Danongo na dikiding okau de ai ngoak, okiaua to ni kula, ma ani lako na luwut de ani ulu na moan»; de ma gosomang gena o tonak ma ile mo songodak ami uluko. Bolotino de mo oma. O ngekomka, nako o njawa i mi temo de muna ma mo temo de ami ulu ko mo siwelang o mamaling de o tonak de mo samaekokau.

O lobil moiku de ma kolan wa diai o rame, de wo ki alok awi kawasa moi-moi jo rame. Ngo Damura ma eja de ma ela babau, de mi dodot babau ka ona jo tagi, ma muna i mi sigonoaua. O lobil tugulonano de o ngo Damura mo tagi o beje gosomangika, ma singasu mo mau mo tagi ma kolan awi rameka, ma ami pakean koiwa. Ma gosomang i mi temo no i damaa nenakadau la ngoi to tagi ta aje. O ngomas moi de ma gosomang i sapongino de ami pakean o salaka moi-moin. Ngo Damura ma aje ma pakean gena mo oma de mo ma sinoa de ola mo tagi ma kolan awi rameka. Ma osam de o njawa moi-moin jo sidodokan, de ma kolan awi ngoak o naul gena wo

mi igo. Ona jo rame sigadon o namo i tail ma moi de ngo Damura mo oma de mo gila-gilang o beje o gosomangika o pakean gena mo sioma, bolotino ami wolaka mo oma mo palis de o akel mo sauk.

Kinitalokau ola ma eja de ma ela babau de mi dodot babau jo oma, de i mi singasu o ngo Damuraka: «Ka utu ngo Djou Boki moi ma ino de ami pakean o salaka moi-moin. O kolan okia ma ngoak mi rasai kogena ma rupa? «De o namo i temo, mo omaka». Ngo Damura mo isen, ma mo ma lilioka.

Ma lobilukuli jo rameli ma kolanika. Ona nena jo tagi, de ngo Damura i mi noaka. O lobil tugulonano mo tagi ngo beje o gosomangika de mo galok ami pakean gena. O gosomang i mi temo: «O pakean gena ka utu na pake-pake gena, nena na pakeua, nena ma ile to ni kula o pakean guratji»; de o gosomang i tagi i eje. O ngomas moi de i omaino de o pakean o guratji moi-moin, sigadon ami tjapatu ma o guratji; de o gosomang i mi temo: «Nako o pakean nena na pake i kilangua de no iak. I togumino de mo ma sinoa o pakean gena de mo palen o kuretaku, o beje o gosomang i mi kula gena. O ngomas moi de o kureta gena i ma sigadonakau gena ja rame-rameka. Ngo Damura mo asam de mi sidodokan moi-moin.

Kogena ona jo rameli sigadon o namo i tail ma moi de ngo Damura mo supu, de mo palen ami kuretaku, ma kolan awi ngoak o naul gena wo ma tebul ami kureta ma dejaku. O kureta gena i tagi sigadon ma kolan ai tapak ja pasal de ngo Damura mi tila ma kolan awi ngoak gena. Ma kolan awi ngoak gena wo ma tebul wo uti gena, de wo djai-djai wa siat ngo Damura ami tjapatu ma sononga. Ngo Damura ma adon ngo beje o gosomang gena de mo singasu ma tjapatu ma sononga ma kolan awi ngoak o naul wa siatokau.

O beje o gosomang mo walus: «Idodoaua, o tjapatu gena i dadi ma ugul ika-ika no dadi awi boöki».

I bolotino mo ma tait mo oma ami wolaka mo palis de o akel ma sauk. I kinitalokau ola ma eja de ma ela babau de mi dodot babau jo oma, de ngo Damuraka mi singasu o ngo boki gena ma inookali, sigadon ma kolan awi ngoak o naul wo mi sidodogolangka. Ngo Damura mo ma lililokau. Togumino ma kolan awi upas wo kula o parenta o ngeweka moi-moin o belela ma dejaka jo ma tolomu de jo ma situga o tjapatu ma sonanga gena. To nagona manga jou ja daen o tjapatu gena,

ngalo o susa ma njawa, gumuna ma kolan awi ngoak ma wekat.

O ngomas moi ma kolan awi kadato gena i peetokau de o ngeweka, ngo Damura mi dodot babau gena mo tagi, ma muna i mi sigonoaua. Ma moi-moin jo ma situga ma ja daenua, sigadon moi-moin jo ma situga, ma i dadiua. De o njawa jo singasu ma kolanika naga o masoles moi, ma inoua; ami ela bābau i mi sigonoaua.

Kogena ma kolan wi sulok ma opas wo mi aje ngo Damura. Ma ino de mo ma situga ola i tiai.

Ma kolan wi temo awi ngoakika: O njawa misikin kegena no mi iak, i dadi?» De wo walus: «ngalo mo misikin ekola mo kaja, ai demo i pasalokau, done to akan kia-kiasi?» Bolotino ma kolan wo ki pareta awi kuwasa ja diai o rame sababu awi ngoak wo ijak gena.

Moi-moin i bolotokau, tanu o lobil nena jo kawin, de ngo Damura mo galok ma lokatika, nako no njiang to omasi, la o lobil ma loa ola ta ino de o kawin i dadi, de o lokat wo njiang. Ngo Damura mo tagi o gosomangika de mo galok ami pakean gena de ami kureta. O lobil ma loa gena mo ma alik, bolotino o pakean gena mo ma sinoa de ami tjapatu ma sononga gena mo pake de mo palen o kureta gena, de mo tagi o kadatoka.

Ma kolan de ma wekat de awi ngoak ja make o kureta gena de ngo Damura de ami pakean gena ola de jo ma tudubaua i bolot gena ola ona jo kawin.

Ngo Damura ami ela babau de mi dodot babau i mi dolat sababu muna mo Bokiokau. O wange moiku de ma dodot o babau mi alok ngo Damura jo ma siolu-olu o akelika. Botino de ma dodot babau mi tila o akeluku, de o gosomang moi i mi asil ngo Damura gena. Ma kolan awi ngoak wo isen ngo Damura o gosomang i mi goliokau de wo ma tebul o akeluku, wo mi salik sigadon wa adon o peliko; de o gosomang wa make de wo temo: «Tabea o beje o gosomang», de o gosomang i temo: «Tjedeke, kangano la ua no i tabea, to ni goliokau, no susa okia sigadon ai wolano na adon?» Ma kolan awi ngoak wo walus: «Ai susa okiaua, ai wekat o ngo Damura o gosomang i mi goliokau». O beje o gosomang i isen kogena de i ngamo de ia tolomu o gosomang moi-moin o akel ma dejaka; moi-moin i ma tolomuokau, de ma beje o gosomang ia sano: «Ai danong ngo Damura nagona i mi goli?» O gosomang moi i walus: «Ngoi to mi asil,» de o gosomang ma bereki gena i

temo: «Tait! no mi siwelang, nako koua done to ni toma.»

O gosomang i mi siwelang ngo Damura. De ma beje gena mi laem sigadon mo wangoli; de ma beje gena mo sipareta o gosomang moi-moin ngo Damura de ma lokat ni ki goli i akunua; ma ni ma sisininga ngo Damura ma dodot babau gena, nako ni mi make mo ma olik ekola mo uti o akeluku, ika ni mi goliou.

O wange gena ngo Damura de ma lokat jo oma manga kadatoije. I kilangua de ngo Damura ma dodot babau mo ma olik o akeluku de o gosomang moi i mi golika. Ma ela wo isen ami ngoak o gosomang i mi goli, de ma ela mo tobong o akeluku mi salik de ma adon o peliku de mo ngolik o gosomang moi, de mo tabeaua o gosomang gena, oli i mi goli de mo soneng, dadi ma ela de ma ngoak ka ma moi jo ki sidogolika.

N°. 4. De vrouw Damura.

(Er waren) een man en zijne vrouw en zijne dochter was maar alleen (eenig kind), Damura geheeten. De vrouw nu deed hare zielestof (tooverkracht) in abu-abubananen; zij dan pasten er op, dat de kleine groene papagaai en de luri ze (die bananen namelijk) niet zouden stuk pikken. Eene weduwe wist dat. (En) zij maakte eene pop (om die) aan Damura te geven, om er mee te spelen. Damura wilde die met zich mee naar huis nemen, doch de weduwe stond dat niet toe (zonder meer) en zij zeide: «als gij deze pop wilt (hebben), is het behoorlijk (dat) gij mij de bananen geeft om te eten.»

Daarna gaf Damura het hare moeder te kennen, maar zij stond het niet toe, en zij zeide: «als ge haar die bananen geeft, dan (zal) ik sterven (en) dan (zult) gij later moeilijkheden krijgen.» Den volgenden dag wilde zij er weer mee spelen, maar de weduwe stond het haar ook (toen) niet toe; zij wilde (dat) zij haar eerst bananen gaf, daarna (zou) zij haar de pop geven om ermee te spelen. Het kind Damura keerde terug en hare moeder weende om haar. De moeder at niet (van verdriet), en zij zond menschen (uit) om die bananen om te hakken (te oogsten) en de vruchten gaven zij aan de weduwe en de moeder van Damura stierf (doordat met die bananen ook hare zielestof niet meer kon leven). Daarop gaf zij die pop aan Damura.

Op zekeren dag speelden Damura en het kind der weduwe,

en de weduwe zeide tot Damura: «ga! en zeg tot uw vader, 't zou goed zijn, dat hij met mij trouwde, opdat wij in één huis (gaan) wonen.»

Toen ging zij en gaf het haar vader te kennen, en de vader zeide: «als gij wilt dat ik haar trouw, dan (zult) gij later moeite (krijgen).» Damura gaf haar vader te kennen, zeggende: «Die eene weduwe behandelt mij goed en het kind, dat zij oppast en ik zijn kameraden voor elkaar.» Zij sprak den vader tegen, zij wilde (dat) die weduwe hare moeder werd. Niet lang daarop stemde hij toe en hij trouwde haar.

In het eerst was de weduwe goed voor Damura. Daarna (werd) zij slecht voor haar; zij paste haar op (doch) sloeg haar. Toen had Damura er spijt van en de vader zeide tot haar: «nu zeg ik je, waarom hebt ge mij tegen mijn zin overgehaald (om te trouwen, want) nu hebt ge er spijt van.»

De stiefmoeder van Damura was er steeds op uit om haar te bevelen hout te halen, en onkruid weg te vegen en te koken, maar haar eigen kind zond zij niet. (Als) zij haar ('s morgens) wakker riep (wekte) (en) Damura het niet goed hoorde (er geen gevolg aan gaf), dan sloeg zij haar.

Op zekeren dag beval zij haar (kleeren) te wasschen, en (toen) liet zij de eene kous van hare stiefmoeder wegdrijven.

Zij keerde terug, opklimmende (uit de rivier) en (toen) sloeg zij Damura en beval haar te zoeken tot zij (die kous weer) gevonden had. Toen (ging) Damura zoeken, zij liep door het water der rivier zeewaarts, (en) zij kwam tot aan eene draaikolk en vond (zag) daar eene krokodil en zij zeide: «Goeden dag, grootje krokodil.» De krokodil zeide (daarop): Foei! kleinkind, (als) gij mij zooeven niet gegroet hadt, dan had ik je stellig gebeten (verscheurd); welke moeite hebt ge, zoodat ge aan mijn huis komt? Daarop zeide Damura: «ik waschte de kous van mijne stiefmoeder en liet die wegdrijven, waarop zij mij sloeg en mij beval te zoeken totdat ik die vond.» «Als het aldus is, heb dan geen moeite (wees niet bezorgd), kom, pas gij op mijn kind (jong) zoo (zal) ik zoeken.»

Toen ging de krokodil die kous zoeken. (En) Damura nam het kind (jong) der krokodil in hare armen en zij maakte het in slaap, zij zeide (zong):

Ding dikiding het kind (jong) der krokodil,
Zijn geur (is gelijk die) van wierook en (van) de tjempakabloem.

Daarop was de krokodil tot aan die kous gekomen. De krokodil was reeds ver en hoorde nog, (dat) Damura dikiding zong (voor) het kind (jong) der krokodil. De krokodil kwam weer bij haar en verheugde zich en zeide tot haar: «Gij hebt dikiding gezongen voor mijn kind, wat zal ik je geven? 't Is het beste dat ge je oogen dicht doet en je mond open, opdat ik mijn pruimpje in je mond gooi.» En zij (de krokodil) zeide tot Daruma: «Als gij onderweg menschen tegenkomt, dan moogt gij niets zeggen; en als gij moeite krijgt, kom dan naar mij toe.»

Toen keerde Damura terug. De menschen zeiden wat tegen haar, maar zij antwoordde niet. Zij ging naar haar huis toe en toen eerst sprak zij, en (toen) spuwde zij geld uit haar mond. Daarna vroeg hare stiefzuster haar: «hoe komt het dat gij geld uit uw mond spuwt?» En Damura gaf haar te kennen wat er met haar en de krokodil voorgevallen was.

De jongere stiefzuster nu wilde (dat het met haar zou gaan) zooals het met haar (namelijk Damura) gegaan was. — Den volgenden morgen ging zij kleeren wasschen en zij liet hare eene kous wegdrijven, en zij liep door het water (der rivier) en zij zocht haar (die kous) en zij kwam tot aan een draaikolk en zij vond (zag) die krokodil en zij zeide: «Goeden dag, grootje krokodil.« En de krokodil zeide: «Foei, kleinkind, (als) ge mij zooeven niet gegroet hadt, (dan had) ik je gebeten (verscheurd), wat deert u, dat gij tot aan mijn verblijfplaats komt?» Zij antwoordde: «mij deert niets, slechts is mijne kous weggedreven en die zoek ik nu.» De krokodil zeide: «als het zoo is, (dan is) het niet moeilijk, als gij mijn kind maar oppast opdat ik (kan) zoeken,» en zij (de krokodil namelijk) ging. Zij nu droeg het kind (jong) van de krokodil op den arm en zij maakte het in slaap, zij zeide (zong): «Ding dikiding, het krokodillenkind, zijn geur (lucht) is gelijk (die van) eene wond en (van) eene saranazweer.»

Daarop was de krokodil tot aan die kous gekomen. Zij was nog ver en hoorde het (zingen) en de krokodil werd toornig en zij zeide: «Kleinkind gij hebt (voor) mijn kind dikiding gezongen, wat (zal) ik je geven? Doe je oogen maar dicht en je mond open.» En de krokodil wierp een stukje aarde in haar mond. Daarna keerde zij terug. Onderweg, als de menschen wat tegen haar zeiden, praatte zij maar en zij spuwde uit haar mond steenen en aarde en zij werd daardoor beschaamd.

Op zekeren avond maakte (gaf) de koning een feest, en hij noodigde al zijne onderdanen om feest te vieren. De vader en de stiefmoeder en de stiefzuster van Damura gingen ook, doch haar stonden zij niet toe te gaan. Te middernacht ging Damura naar het grootje de krokodil (en) zij gaf haar te kennen dat zij naar het feest des konings wilde gaan, maar zij had geen (feest) kleeding. De krokodil zeide tot haar: «wacht hier op mij, dan zal ik de (kleeding) gaan halen.» Eenmaal ademhalen en de krokodil kwam weer (terug) en hare kleeren waren allemaal van zilver. Damura nam die kleeren, keerde terug (naar haar huis), trok ze aan en daarop ging ze naar het feest des konings. (Toen) zij binnen ging, schrikten alle menschen daarvan (van haar), en de zoon des konings kreeg haar lief. Zij vierden feest tot het eerste hanengekraai en Damura keerde terug en ging rechtuit naar grootmoeder krokodil en gaf die kleeren terug, daarop keerde zij naar huis terug (en) veegde ('t huis en erf) en maakte water heet.

(Toen) het licht werd, keerden haar vader, hare stiefmoeder en hare stiefzuster terug en zij vertelden aan Damura: «vannacht kwam er eene prinses en hare kleeren (waren) alle van zilver. Welke koning zijn kind is zoo mooi? (En) zij keerde terug, toen de hanen kraaiden.» Damura hoorde (dat), maar zij hield zich stil.

Toen het weer avond was, hielden zij weer feest bij den koning. Zij dan (de vader, de stiefmoeder en de stiefzuster) gingen, en Damura lieten zij thuis. Even voor middernacht ging zij naar grootmoeder krokodil en zij vroeg hare kleeren, die (zij den vorigen nacht had aangehad.) De krokodil zeide tot haar: «De kleeren, die gij vannacht aangehad hebt, (zult) gij nu niet aanhebben, zoo dadelijk zal ik u gouden kleeren geven»; en de krokodil ging ze halen. Eenmaal ademhalen en zij (was) terug met louter gouden kleeren, zoodat haar schoenen zelfs van goud waren; en de krokodil zeide tot haar: «als gij deze kleeren draagt, (dan zal) het niet lang duren of gij trouwt.» Daarna kleedde zij zich met die kleeren en zij steeg op den wagen, dien de krokodil haar gegeven had. Eenmaal ademhalen en het rijtuig (was) daar aangekomen, waar zij feestvierden. Damura ging binnen en zij deed hen allen schrikken (door de pracht van haar gouden kleeding).

Alzoo vierden zij weer feest tot de hanen de eerste maal kraaiden en Damura ging naar buiten en zij klom op haar wagen

(en) de zoon des konings sprong (ook) in haar wagen. Het rijtuig ging tot zij aan het eind van den grooten weg des konings (gekomen waren) en Damura duwde den zoon des konings (uit het rijtuig). Die zoon des konings sprong naar beneden (uit het rijtuig) en heel snel trok hij Damura haar eenen schoen uit.

Damura kwam (toen met het rijtuig) tot aan grootje krokodil en zij gaf te kennen, dat de zoon des konings haar eenen schoen uitgetrokken had.

Grootje krokodil antwoordde: «dat is niet erg, deze schoen zal de oorzaak worden dat gij later zijne prinses wordt (met hem zult trouwen).» Daarop keerde zij vlug terug naar haar huis, zij veegde (den vloer) en maakte water heet. Toen het licht geworden was kwamen haar vader, de stiefmoeder en de stiefzuster terug en zij vertelden aan Damura, dat die prinses weer gekomen was, zoodat de zoon des konings gekheid met haar gemaakt had.

Damura zei maar niets.

Daarop gaf de koning bevel aan zijne politiesoldaten om al de vrouwen van zijn dorp bij elkaar te brengen en dien eenen schoen te passen. Wier voet die schoen raakte (paste), zou, al was ze ook arm, de vrouw worden van den zoon des konings.

Eenmaal ademhalen (en) het paleis des koning was stampvol met vrouwen, de stiefzuster van Damura ging (ook), maar haar (namelijk Damura) stonden zij niet toe te gaan. Allen pasten (den schoen), maar aan niemand paste hij, totdat allen gepast hadden, maar het gelukte niet. En de menschen gaven den koning te kennen, dat er nog eene maagd was, (doch) zij was niet gekomen; hare stiefmoeder had haar niet toegestaan te gaan. Aldus zond de koning zijn politiesoldaat om Damura te halen. Zij kwam en zij paste (den gouden schoen) en toen paste die juist.

De koning zeide (toen) tot zijn zoon: (Dat) gij zulk een arm mensch trouwt, kan dat?» En hij antwoordde: «Zij mag arm zijn of rijk, mijn woord heb ik gegeven, dus wat (zou) ik (er) nog aan doen?» Daarop beval de koning zijne onderdanen om feest te vieren, want zijn zoon (zou) trouwen.

Alles was gereed om dien avond te trouwen, en Damura vroeg aan haar man, «als gij het goed vindt, (dan) keer ik nog (eerst) terug, doch vanavond zal ik hier komen en het trouwen gaat door,» en de man vond het goed. Damura ging naar de krokodil en zij vroeg hare (gouden) kleeren en haar rijtuig. Des

avonds ging zij zich baden, daarna kleedde zij zich met die (gouden) kleeren en dien eenen schoen deed zij aan en zij klom in dat rijtuig, en zij ging (reed) naar het paleis.

De koning en zijne vrouw en zijne kinderen zagen dat rijtuig en Damura met hare kleeding en toen hadden zij er geen spijt van (namelijk dat die arme Damura met 's konings zoon zou trouwen) (en) daarna trouwden zij.

Damura's stiefmoeder en stiefzuster haatten haar omdat zij prinses geworden was. Op zekeren dag riep de stiefzuster Damura om op de rivier te gaan roeien. Toen duwde de stiefzuster haar in het water neer, en een krokodil slikte haar in. 's Konings zoon hoorde dat een krokodil Damura gebeten had, en hij sprong naar beneden in het water, (en) hij zocht haar tot hij kwam aan de draaikolk, en hij zag de krokodil en hij zeide: «goeden dag, grootje krokodil» en de krokodil zeide: «Foei! als gij mij zooeven niet gegroet hadt, (dan had) ik je gebeten (verscheurd), welke moeite (hebt) ge, zoodat ge tot aan mijn verblijfplaats komt?» De zoon des konings antwoordde: «moeite (heb) ik niet, (doch) mijne vrouw Damura (is) door een krokodil opgegeten.»

Grootje krokodil hoorde aldus en (werd) boos en verzamelde al de krokodillen der rivier; allen waren verzameld en grootje krokodil vroeg hen: «Mijn kleinkind Damura, wie (van u allen) heeft haar gebeten?» Een krokodil antwoordde: «ik heb haar ingeslikt,» en die oude krokodil zeide: «Vlug! spuw haar uit, als (gij het) niet (doet), dood ik je.»

De krokodil spuwde Damura uit, en het grootje likte haar totdat zij weer levend werd, en het grootje beval aan al de krokodillen (dat ze) Damura en haar man niet mochten bijten, «maar denkt aan de stiefmoeder van Damura, als gij haar ziet (dat) zij zich baadt of zij in het water afdaalt, vooruit (dan), bijt (verscheurt) haar.»

Toen keerden Damura en haar man terug naar hun paleis. Niet lang daarna ging de stiefzuster van Damura zich baden in de rivier en een krokodil beet haar. Hare moeder hoorde (dat) haar kind door een krokodil verscheurd was, en de moeder liep door het water der rivier (om) haar te zoeken en zij kwam aan de draaikolk en zij zag een krokodil, en zij groette dien krokodil niet, alzoo beet hij haar en zij stierf; alzoo geschiedde het, dat de moeder en het kind in eens verscheurd werden.

N° 5. O misikin ma njawa.

O belela moika naga o misikin wo ma tetengo. Ma ela miwa, ma eja ma, iwa. Awi manaki genakadau jo tagi jo laung. Una wo mau wo tagi, ma awi kawa iwa, de awi njimu iwa. Kagena una wa salik manga kawa ma dobik-dobik, de wa dowang de awi njimu ka o todoku ma awal.

O oti moi wo ma damake i pidas, de wa djumu. I bolotino de una wo tagi wo jaung. Wa jaung o lobil moi sigadon o ital-italuku wa tobak o deho ngodu moi, w'ato wa toma, de ma naok i temo: «Ua no i toma, la o kabata moi to ni dotok. Na isa la o oti ngodu moi na diai la na oko no ma siolu-olusi, nako o naok i kabot de no kabata konena no temo: «Rabu de lo pane». Tjoba na kabata kogena, ola o naok na make. Wo oma wa isa de wa diai o oti moi. O lobiluku de una wo tagi awi njimu ma wa asaua, de awi kawa ma wa asaua.

Wo ma siolu-olusi de wo isen o kabot de wo kabata: «O Rabu de lo pane, o Rabu de lo pane.» O ngomas moi de ma oti ma dejaku o naok ja dedebul sigadon ja omang. Wo ma siolu wo sikaisa wo oma de wa diai awi naok, ma lakem wa gogiring, ma walik o kamasi wa diai, wo songodak o botoluku.

Una wo isen o njawa jo tagi ma kolanika, de i wi sidingot ma kamasi gena de wo ki belelong, nako ni adon ma kolanika, ai kamasi nena ni wi kula. Ona jo tagi de awi kamasi gena jo mongol o dowongisa, de jo ma siolu-olu, ma manga oti i tagiua. I kilangua de awi kamasi jo dabanon de jo omakali manga dudungisa, de jo aje awi kamasi, de jo tagi ola manga dodagi i gila-gilang. Jo ma siadon ma kolan awi babalenaka de jo uti de jo siguti awi kamasi o loloroka de ja mongololi, o lobil lo modidi ola ja dabanon de ja aje, de jo kula ma kolanika.

Ma kolan wo ki sano: «O dingot nena kiano?» De jo singasu ani ba o misikin wo ma tetengo awi didingot. Ma kolan wo ki temo: «Muloka ni oma nia belelasa?» Ona jo singasu o modidika mi oma. Ma kolan wo temo: «Nako ni oma, nia inosi, la ngoi to dingot o telnana moi ni kula o misikinoka gena. O lobil lomodidi o njawa gena ja ino ma kolanika de ma kolan wo ki kula o telnana gena de wo ki belelong: «Ni wi singasu o misikinoka gena, na wa noa o telnana nena o tonakuku, de nako wo ma idu awi jekuije wa ka sideluku.» I bolotino de ona jo ma siolu, ja adon manga belelaka de ma kolan awi tjotjatu

gena i wi kula. O misikin ma njawa gena wa dawongino, de wo ijet, de wa ka sidel awi jekuije. I bolotino wo tagi, wo omano de o medja moi de ma inom i bolo-bolotokau. De wo gilang-wo gilang wo ojom; wo ojomokau de wo tagioli de wo omaino o medja de moi-moin gena iwaau, de wo ma idu.

Wo bason de wo tagiokali, wa ino de o medja gena de ma inom i bolo-bolotou de wo supu awi wola ma dudungka, wa dadamo.

O ngomas moi de wo isen o njawa ja mididi jo makatemo o wola ma dejaka, de wo gelelo, o telnana gena i pilisangokau de o njawa ja mididi o mosoles naga. De w'osam wo djai-djai wo mi tagok mo moi de ami manaki mo leal. Togumino jo ojom de jo ma idu. Dewelano o njawa jo singasu manga kolan o soanoka gena: «O misikin unage awi wekat mi rasai i kudai.» De ma kolan i wi alok de i mi sulok o ali-ali moi wa aje o ngia ma saal. Wo isen o pareta gena de wo oma de wo ali ma wekatika.

Bolotino ma wekat mi temo: «Nako kagena, ua no susa ai ali-ali na asa, nako na ngolik o ngia de no simatok gena, i ni dodoaua. Wo tagi de ma ngia ma saalika wa adon de wa simatok o ali-ali gena o ngiaika de i wi dodoaua, de una wo gila-gilang de wa aje ma ali-ali gena. Wo oma de wi kula ma kolanika. Ma kolan wi temo o gailoa na inoli. O dewelano una wa ino de ma kolan wi sulok ai dopo-dopo wa aje o aiwani ma dilaika.

Wo isen o pareta gena de wo ali, wo oma ma wekatika. Ma wekat mi temo: «Nako kagena, ua no susa, ai ali-ali nena na asa la tjoba na adon o aiwani ma dilaka, de no simatok de i ni dodoaua. Una wo tagi de wa diai ma tero ma wekat ami belelong gena, de wo gila-gilang wa aje ma kolan awi dopo-dopo gena. De wo oma wi kula o dopo-dopo gena ma kolanika. Ma kolan wi temo-oli o wange gailoa na inoli de to ni tuuk. Una wo isen kogena de wo ali, de wo mi singasu gena ma wekatika de muna mo temo: «Ua no susa, no tibo o gelepun de o gula i lepe-lepe, de wa tibo, da wa oma, ma wekat mo diai o njawa-njawa. I bolotino de i sulok o njawa-njawa gena i tagi ma kolanika. Ena i tagi ma kolan awi kadatoka. Genakadau de ma kolan wo temo: «O wange nena to ni tuuk; de wo ki sulok awi kawasa ja diai o kalero, de ma kalero i iguokau de i wi dodobak de i wi umoku o kaleroku, de o njawa-njawa gena i igu de ma gula gena i supu, i kukulung, jo singasu ka awi

awun. Ma kolano wo ma siloang wo singasu wo sonengokau de ma wekat ma kolan wo mau wo mi ijak.

Ma kolan wi sulok o baru-baru wo tagi awi wolaka de awi wekat wo mi tutum. O baru-baru w'adon o wola gena, wo ki make una de ma wekat jo ojom. Una o misikin ma njawa gena wi temo o baru-baruika: «nako no oma ua no temo ma kolanika, ngoi naga; ka ni temo: awi wekat naga de muna mo belelong o wange gailoa ma kolan wa inosi.»

Bolotino o baru-baru wo oma de wi singasu ma kolanika, o ngeweka muna gena mo belelong o wange gailoa djou kolan wa ikasi. Ma kolan wo isen gena de wo ma siloang de wo temo: «O wange gailoa ai wekat to mi ijakou.» O baru-baru gena wo tagi de una o misikin ma njawa wo ki alok awi manaki de wo ki singasu awi hali gena de wo ki temo nako ni njiang o kalero ni diaisi, la nako i gou-goung o wange gailoa ma kolan gena wa ino, wi tuuk.

O ngomas moi de o kalero ma lamak moi i dadiokau. Ma dewelano ma kolan wa ino de wo wosam de una o misikin gena de awi manaki i wi dodobak ma kolan gena, de i wi umo o ukuku de wo soneng.

Bolotino o kawasa moi-moin jo ma tolomu de i wi temo: «Nanga kolan ni wi toma-okau, tanu ngona no njiang mi ni sinoa no kolan, i wi alit; de una wo njiang wo dadi o kolan.

N°. 5. De arme man.

In zeker dorp was een arme geheel alleen, Zijne moeder was er niet (meer); wat zijn vader betreft, (hij was) er ook niet (meer). Zijne vrienden aldaar gingen visschen (met de lijn). Hij wilde (ook) gaan, maar hij had geen koperdraad en geen lijn. Alzoo zocht hij hunne eindjes koperdraad (die zij weggeworpen hadden), en hij verbond die aan elkaar en zijne lijn (was) slechts van bamboeschillen.

(Daarna) vond hij eene lekkende prauw, en hij breeuwde die. Vervolgens ging hij visschen. Hij vischte een heelen nacht, tot het licht werd en hij haalde (slechts) een tjakalangvisch op, (en) hij zeide (dat) hij hem (zou) dooden, doch de visch zeide: «dood mij niet, opdat ik je een beurtzang leer. Ga landwaarts en maak eene prauw, opdat gij op zee ook kunt roeien, (en) als de visschen bij scholen uit het water springen, dan (moet)

gij een beurtzang zingen, aldus (moet) gij zingen: «Vlug er in stijgen (springen).» Probeer het eens aldus te zingen, dan zult gij visschen krijgen.» Hij keerde terug landwaarts en hij maakte eene prauw. 's Avonds ging hij; zijne lijn nam hij niet mee en zijn koperdraad nam hij (ook) niet mee.

Hij roeide maar steeds door en hij hoorde het gedruisch van eene school visschen en hij zong: «Vlug er in springen, vlug er in springen». Eenmaal ademhalen en de visschen sprongen in de prauw, totdat die er geheel mee gevuld was. Hij roeide terug naar het land en hij maakte zijne visschen gereed, het vleesch droogde hij, (en) van de ingewanden (kuit) maakte hij kamasi (Mal. pĕkasam) (en) hij deed dat in eene flesch.

Hij hoorde dat er menschen naar den koning gingen en hij zond hem die kamasi en hij droeg hun (namelijk de menschen die de kamasi zouden brengen) op: «als gij tot den koning gekomen zijt, geef hem dan deze mijne kamasi.» Zij gingen en zijn kamasi vergaten zij op het strand landwaarts, en zij roeiden al maar door, maar hun prauw ging niet (vooruit). Niet lang daarna herinnerden zij zich zijn kamasi en zij keerden weer terug naar het strand, en zij haalden zijn kamasi, en zij gingen (en) daarop (konden) zij hunne reis vervolgen. Zij kwamen tot aan de reede des konings en zij klommen uit (de prauw) en zij namen zijn kamasi en legden die op de loloroplanten neer, en zij vergaten die weer, (en) na twee nachten herinnerden zij ze zich en haalden ze, en gaven ze aan den koning.

De koning vroeg hun: «Vanwaar (is) dit geschenk?» En zij gaven te kennen: (Dit is) een geschenk van een uwer arme alleen wonende onderdanen.

De Koning zeide tot hen: «Hoeveel (dagen nog en) gij keert terug naar uw dorp?» Zij gaven te kennen: «over twee (dagen) keeren wij terug». De koning zeide: «als gij terugkeert, komt dan eerst hier heen, opdat ik een bankje zend (en) gij dat geeft aan dien arme». Twee avonden (daarna) kwamen die menschen bij den koning en de koning gaf hun dat bankje en hij gelastte hen: «Geeft dien arme te kennen, (dat) hij dit bankje niet op den grond zet, en als hij er zich op neerlegt om te slapen, (dan moet) hij het (eerst) boven zich hangen». Daarna roeiden zij (weg, en toen) zij aan hun dorp kwamen gaven zij hem 's konings geschenk. Die arme man nam het aan en hij lachte, en hij hing het boven zich. Daarna ging hij (weg), (en toen) hij terugkeerde

stond (er) eene tafel met spijzen gereed. En hij ging dadelijk eten, en (toen) hij gegeten had, ging hij weer en (toen) hij weer terugkeerde, was de tafel met dat alles er niet meer, en hij legde zich (daarop) neer om te slapen.

(Toen) hij wakker werd, ging hij weer (uit), en toen hij terugkwam, (was) die tafel met spijzen (weer) klaar, en hij ging naar buiten achter zijn huis; hij (wilde) bespieden (wie die tafel aanrichtte enz.)

Een maal ademhalen en hij hoorde twee personen samen praten in het huis, en hij zag dat dat bankje uit elkaar gehaald was en die twee menschen maagden waren. En snel ging hij binnen en hij greep de eene en hare vriendin vluchtte. Daarna aten zij en (gingen) slapen. Den volgenden morgen gaf men hunnen koning in het dorp te kennen: «Dat die arme zijn vrouw zeer mooi was.» En de koning riep hem en beval hem (namelijk dien arme) een ring te halen uit een slangennest. Hij hoorde dat bevel en keerde terug en weende om zijne vrouw. Daarna zeide zijne vrouw tot hem: «Als het zoo is, heb dan geen moeite, neem mijn ring (mee, en) als gij de slang ziet, toon haar dan dien, (en dan zal) u niets overkomen». Hij ging en kwam tot aan het slangennest en hij toonde dien ring aan de slang en die deed hem niets en hij ging rechtdoor en haalde dien ring. Hij keerde terug en gaf hem aan den koning. De koning zeide tot hem: «morgen (moet) gij weer hier komen.» Den volgenden dag kwam hij en de koning beval hem zijn kris te halen uit de nabijheid van het verscheurend dier. Hij hoorde dat bevel en hij weende, (en) hij keerde terug naar zijne vrouw. Zijne vrouw zeide (toen) tot hem: «Als het aldus is heb gij dan geen zorg, neem dezen mijnen ring mee en zie eens aan, (als) gij tot aan het verscheurend dier gekomen zijt, toon hem dan, en u zal niets geschieden.» Hij ging en hij deed gelijk zijne vrouw gezegd had, en hij ging rechtdoor (en) hij haalde die kris des konings. En hij keerde terug en hij gaf die kris aan den koning. De koning zeide weer tot hem: «Morgen (moet) gij weer hier komen en (dan zal) ik je verbranden.» Hij hoorde dat en hij weende en hij gaf het zijne vrouw te kennen en zij zeide: «Heb geen zorg, koop veel meel en stroop,» en hij kocht dat, en hij keerde terug en zijne vrouw maakte eene pop. Daarna beval zij (dat) die pop naar den koning (moest) gaan. Aldaar zeide de koning: «Heden (zal) ik je verbranden,» en hij beval zijne onderdanen

om eene houtmijt te maken, en de houtmijt brandde, en zij lansten hem (wierpen de pop met de lans) en wierpen hem op de houtmijt neer, en die pop verbrandde, en de stroop liep er uit, die (was) rood, zij zeiden: «'t is slechts zijn bloed.» De koning verheugde zich; hij gaf te kennen: «hij is gestorven.» En de koning wilde met zijne vrouw trouwen.

De koning zond een politiedienaar om naar zijn huis te gaan en naar zijne vrouw te gaan kijken. (Toen nu) de politiedienaar aan het huis gekomen (was), vond hij hem en zijne vrouw aan den maaltijd. Hij, die arme man zeide tot den politiedienaar: «Als gij terugkeert, zeg dan niet aan den koning (dat) ik er ben; zeg hem slechts dat zijne vrouw er is en zij laat vragen (of) de koning morgen ook komt.»

Daarna keerde de politiedienaar terug en hij gaf den koning te kennen: «Die vrouw zegt: «mijnheer de koning kome morgen.» De koning hoorde dat en verheugde zich en hij zeide: «Morgen is zij mijn vrouw, dan trouw ik (met) haar.» De politiedienaar ging, en hij, de arme man riep zijne vrienden en deelde hun zijn toestand mede en hij zeide tot hen: «als gij het goed vindt, maakt (dan) nog eene houtmijt, opdat als de koning morgen werkelijk komt, hij verbrand wordt.»

Een maal ademhalen en eene groote houtmijt was klaar. Den volgenden morgen kwam de koning en ging binnen en hij, die arme en zijne vrienden wierpen den koning met de lansen, (daarna) wierpen zij hem in het vuur neer en hij stierf. Toen kwamen al de onderdanen bij elkaar en zeiden tot hem: «Onzen koning hebt gij gedood; 't is behoorlijk dat gij het goedvindt, dat wij u als koning aanstellen, hem vervangende.» En hij vond het goed (dat) hij koning werd.

N°. 6. Ngo Boki Kabodja.

O kolan moi awi ngoak o ngeweka ja luange, de ma dodot ami lomang ngo Boki Kabodja. Ona jo ma noa o kadatoka; manga gojoa ma djodjaga o ngeweka mo bereki moi. O wange moiku de ma kolan moioli awi ngoak o naul moi wo tagi o namu wo upa-upas (wo supi-supi). O ngekomo wa mongol, oli wo ila-ilang sigadon wo supu o ngo Boki Kabodja ami gojoaka, de wa ika, ngo beje o gojoa ma gogoan gena wo mi temo: «O bejeō! Nako no njiang ani danong nena to ma togumokasi

ani wolaka, sababu to bole-boleokau. Ma bereki gena mo njiang. O lobil ma loa wo tagi wo ma olik, de wo oma wo ki make ma kolan awi ngoak ja luange jo pasiar o gojoa ma dejaka, de wo ma gogon, sigadon ona jo pasalokau, ola wo oma ngo berekika. O lobil gena de wo mi sano o ngo bereki gena: «Ma kolan awi ngoak ma dodot gena okia ami lomang? De ta akun to mi liliali?» Ma bereki gena mo walus: «Ami lomang o ngo Boki Kabodja; ma nako no mau no mi liliali djolosi no leal la ua ma kolan wo i toma.» Ma ngoak gena wo ma lilil doka. Ma dewelano ngo bereki mo towi o bunga-bunga o gojoa ma dejaka de ma asa mo kikula ma kolan awi ngoa-ngoak. Mo omano de una i mi badjaakali ma bereki gena, i kilangua de mo njiang de mi djadji ua no supu-supu, done wo ni make de wo ni toma. O lobil moiku de ngo bereki mo towi o bunga-bunga de mo sitiai gena o gailoa mo otak ma kolan awi ngoa-ngoakika, ma kolan awi ngoak o naul nena wa aje o Tjapaka ma bunga moi de wo bebeto, wo temo: «Nako gou-goung ngoi nena ma kolan awi ngoakua, done t'akunua to osam o tjapakaka nena, ma nako ngoi nena ma kolan awi ngoak de awi danong, ai baba de ete manga barakati naga, t'akun to osam o tjapakaka nena.» Bolotino i dadi wo wosam, de wo mi djadji ma bereki gena: «nako gailoa o bunga-bunga nena no otak o kadatoka, o tjapaka nena no mi kula o ngo Boki Kabodjika. Dewelano de ma bereki gena mo otak o bunga-bunga ma kolan awi ngoa-ngoak, de ma tjapaka gena ma noa o ngo Boki Kabodja ami ngioka o ma jekuka. Ma Boki Kabodja mo tagi mo ma olik, mo omano de ma make o bunga gena de mo ma siloang sababu ma boun i saki. Mo igo mo ma sigugule. Mo gugule i bolot mo noa ami medjaka. O wange i kolona ngo Boki ami akel o njawa jo siosam, nako mo kiolok, la mo bason, de mo ma pusu. Muna ma Boki Kabodja mo kiolok de una ma kolan moioli awi ngoak nena wo supu o tjapaka ma dejano, de wo ma pusu. Ngo Boki mo momik, mato mo ma pusu, ma o akel koiwau, de mo ki gosa awi njawa.

O wange-wange moi ka kogenau, sigadon ami njawa mo alonua de mo temo: «Djou boki, no ma idu o wange nena, ua no kiolok la ngona ma sileten na gelelo o nagona ja pola ani akel gena.» O wange kolona, de Boki Kabodja mo ma idu, ma mo nisukua, o ngomas moi mo gelelo o tjapaka gena i ma itil de ma kolan awi ngoak gena wo supu, bolotino una wo tagi wo

ma pusu o akel gena. Ma Boki gena mo momik de mo ma memeneos de ma aje ma tjapaka gena ola mo ma iduali. Una nena wo ma pusuokau, ato wo wosamali, de awi tjapaka koiwau; wo salik wo paki-pakit kaino, de muna ma boki mo momik. Genakadau de mi sano: «Ngona nena o djin ekola o widadare ma ngoak ekola o njawa ma ngoak?» Una gena wo walus: «ngoi nena o djin ekola o widadare ma ngoakua, ka o njawa ma ngoak. Ngoi nena o njawa ma samoaua ma o kolan Darama awi ngoak. O wange moiku o namo to upa-upas (to supi-supi) de o ngekom ta mongol de to ilang sigadon nenakadau ta adon, nako no njiang to ni iak, ma nako no oluk djolosi to tagi.

Ma Boki Kabodja mo isen kogena de mo supu de mo tagi ma ejaka mo singasu. Ma kolan wo isen, ma kolan Darama awi ngoak gena de wo njiang. Una ma kolan wo ki kula pareta awi kawasa jo rame-rame o wange tumuding, gena i pasal ola jo kawin. I togumino de i wi sinoa una wo kolan i wi alit ma dioton gena, sababu awi ngoak o naul koiwa.

N°. 6. De Prinses Kabodja.

Een zeker koning had drie dochters; en de naam van de jongste was prinses Kabodja. Zij woonden in het paleis, (en) de bewaakster van haar tuin was eene oude vrouw. Op zekeren dag ging de zoon van een anderen koning vogels schieten met een blaasroer. (Toen) raakte hij den weg kwijt, en hij dwaalde rond, totdat hij uitkwam in den tuin van prinses Kabodja, en hij ging naar het grootje, de tuinbewaakster, toe (en) hij zeide tot haar: «Ach grootje! als gij het goed vindt (dan zou) ik, uw kleinkind, hier eerst wel (wat willen) uitrusten in uw huis, want ik ben zeer moe.» Dat oudje vond het goed. Des avonds ging hij zich baden en (toen) hij terugkeerde zag hij de drie dochters des konings wandelen in den tuin, en hij verborg zich totdat zij voorbij waren; daarna keerde hij terug naar het oudje. Des avonds vroeg hij dat oudje: Hoe is de naam van die jongste dochter des konings? en (zou) ik haar wel kunnen bekijken?» Het oudje antwoordde: «Haar naam is prinses Kabodja, maar als gij haar wilt bekijken (is) het beter (dat) gij (daarna) vlucht, opdat de koning mij niet doodt. Die (konings)zoon zweeg. Den volgenden morgen plukte het oudje bloemen in den tuin; zij bracht ze en gaf ze aan de kinderen des konings. Zij keerde

terug en hij trachtte het oudje wederom over te halen (om haar te mogen bekijken), niet lang daarna vond zij het goed en zij deed hem beloven, om niet naar buiten te komen, want (dan zal) hij (de koning namelijk) je zien en je dooden.» — Op een avond ging het oudje bloemen plukken en zij rangschikte ze (om ze) den volgenden dag naar de dochters des koning te brengen; die zoon des konings nam (toen) een tjampakabloem en hij prevelde, hij zeide: «Als ik in werkelijkheid geen koningszoon (ben), dan kan ik niet in deze tjampakabloem; maar als ik een koningskind en kleinkind (ben), dan zijn er de wonderkrachten van mijn vader en grootvader, (en) ik kan in deze tjampakabloem.»

Daarna gelukte het (dat) hij binnenging (in die bloem ging), en hij deed dat oudje beloven: «Als gij morgen deze bloemen naar het paleis brengt, geef dan deze tjampakabloem aan prinses Kabodja.» Den volgenden morgen droeg het oudje de bloemen naar de dochters des konings, en die tjampakabloem legde zij boven op de verblijfplaats van prinses Kabodja. Prinses Kabodja (was) gaan baden en (toen) zij terugkwam vond zij die bloem en zij verheugde zich omdat de geur er van aangenaam was. Zij hield er van om er mee te spelen. (Toen) zij er mee gespeeld had, zette zij ze op haar tafel. Des middags brachten de bedienden haar water binnen, om, als zij geslapen (had) en wakker geworden was zich het gezicht te wasschen.

(Toen) prinses Kabodja sliep, kwam die andere koning zijn zoon uit die tjampakabloem en hij waschte zijn aangezicht. De prinses stond op (en) kijk, zij (wilde) haar aangezicht wasschen, maar het water was er niet meer en zij sloeg hare bedienden.

Alle dagen ging dat zoo, zoodat haar bediende het niet meer uit kon houden en zij zeide: «Vrouw prinses, leg u dezen dag neer, doch slaap niet, opdat uzelf kunt zien, wie uw water uitstort.» Des middags legde prinses Kabodja zich neer, doch zij sliep niet, een maal ademhalen en zij zag dat de tjampakabloem zich bewoog en de koningszoon kwam er uit, daarna waschte hij zijn aangezicht met dat water. De prinses stond op en zij nam heel stilletjes die tjampakabloem weg (en) daarop ging zij weer liggen. Hij nu had zijn aangezicht gewasschen (en) kijk, hij (wilde) weer ingaan en de tjampakabloem was er niet meer; hij zocht rondom en (toen) stond de prinses op.

Aldus vroeg zij: «Zijt gij hier het kind van een geest of van een nimf of het kind van een mensch?» Hij antwoordde: «Ik ben niet een kind van een geest noch van een nimf, doch het kind van een mensch. Ik (ben) niet het kind van een gewoon mensch maar van koning Darama. Op zekeren dag ging ik vogels schieten met een blaasroer en ik raakte van den (rechten) weg af en ik dwaalde, tot ik hier aan toekwam, (en) als gij het goed vindt dan trouw ik met u, maar als gij niet wilt, dan is het beter (dat) ik (heen) ga.»

Nadat prinses Kabodja dat gehoord had, ging zij naar buiten en ging tot haar vader en deelde (het hem) mede. De koning hoorde, dat het de zoon van koning Darama was en hij vond het goed.

De koning gaf (toen) bevel aan zijne onderdanen om zeven dagen (lang) feest te vieren, daarna zouden zij trouwen. Toen alles afgeloopen was, verhief hij hem, (den schoonzoon namelijk) tot koning om hem te vervangen, omdat hij zelf geen zoons had.

N°. 7. O ngia ma ngoak.

Naga o njawa moi wo towo o boki ngodu moi, de o kaso ngodu moi, de o ngia ngodu moi. O ngia gena i lamokuasi de wa towo sigadon i lamok. O wange moiuku de ma boki i ma giwang, ola i temo: «O wange muulo ola ai dutu wo kaja la o dodai manjeku to ma idu-idu» O ngia oli i ma gigiwang de i temo: «O lobil muulo ola ai eja de ai ela i wi siotak la wo dadi o kaja.» Ola o kaso oli i ma gigiwang de i temo: «O lobil muulo ola ai dutu wo soneng la awi njeku ta doku». Ena i makatemo de ma dutu gena wo sigise-gisen. I bolotino de o kaso gena wa tomaka, oli ka ma ngia de ma boki wa towo.

O njawa nena o ngia wi sano: «Kangano to ma iduka okia no temo?» O ngia i singasu konena to temo: «Ai ela de ai eja muuloka ola i ni siotak la no kaja.» Genakadau una wo tagi, o njawa manga oti wa bau ma i wi kulaua, de wo tagi wa salik, ola o pida-pidas ngodu moi wa make. Bolotino ma ngia wo temo: «O wange nena wo tagiou de kiaka wo nonu?» De o ngia i temo: «O wange ma siwalika wo nonu. De jo palen, o ngia i ma noa ma emangka de i temo: «Nako ai saek kiaka ta meta, genaka doka na meta.» Oli jo tagi o wange tumuding de o lobil tumuding, de jo ma siadon o ngia ma eja awi sosanika

de o ngia i wi temo ani lako na luwutoka. De wa pelang ma ngia awi eja manga detulka jo wosam. O ngia ma eja i wi sano: «Ngona nena okia ma njawa? De no berani ai wola de no wosam.» Ma ngia kangano gena i walus: «Ngoi nena ma kolan o wange ma siwal awi ngoak i ila-ilang gena, nena ola to sapong. Wo temo koagena de wa siat awi pasitaka de wo dadi o njawali, ola ma eja de ma ela i wi nako.

Genakadau de o miskin ma njawa i wi siota-otak gena i wi alok de i wi sano: «Kiaka no wi make ai ngoak?» Una wo walus: «o bongan ma dejaka to wi make. De una ma kolan o wange ma siwal gena wi temo: «Ai ngoak no wi siomaokau, okiasi to ni kula, duga-duga ai ngoak o mosoles ja tumuding, ka ngona no ilik.» Ma una wo oluk, wi kula o guratji de o salaka, ma w'oluk, duga-duga wo ma dagalok ma kolan awi bosok.

O bosok gena, nako o njawa jo sakai ka o akel dika jo dabasuku, de nako i tual, ja walik ma dadamon, de o bila i olakokau. Wi kula gena de o kapal moi, de una wo oma. O bosok gena wa asa de wo sibataru. O belela-belela moi wo tulu de wo ki temo o njawaka: «to ngoi ai bosok nena, nako o inom ni mau ni ma sakai, o golol de o akel de ma rapa nio songodakuku de ni sidatamunuku, tjoba i tual na walik ma dadamun, ena de ma inomokau.»

O kawasa jo isen awi demo de jo maka babail sigadon i dadi ka maka bataru. Jo maka bataru kegena o njawa moi o rupia latus moi. Bolotino jo sakai o akel de o golol de o rapa jo songodak de jo sidatamun, i tualokau de ja walik ma dadamon o inom i olakokau. Genakadau de wa untung to ona manga pipi gena. O belela moili wa adon wo siguti ma bosok gena de wo bataru de wo untung manga pipi de ma tjalan, kogena wa diai sigadon o liwang ma ugulka wo siadon.

O belela moili wo tulu, de awi manaki i wi noaka, jo sidet jo oma manga belelaka. Una nena de wa make o kapal gena i omakau de wo ali de wo galok o wangeka, wo temo: «O wange o! nako no njiang, to ni balen la no sioma ai belelaka.» O wange i wi temo: «I dadiua, bote no igu.» Una wo walusoli nako kogena to wosam ai barua nena de ma gumin nena ni sitobak; ola o wange i ngiang. Moi-moin i bolotokau awi bilalong o samaka ngodu moi wo songodak o borua ma dejaka de wo wosam o boruaka ola o wange i wi tobak. I tagiokau de o wange i wi sano: «Ami belela kiaka?» Una wo walus: Nako no koko-

lonaku gena, genaku ai belela.» De o wange gena i tagi sigadon o kokolonaku de i wi sialuku. Una wo uti gena wa daen awi sanjieuku de wa tobak awi liliko gena. Wa tobak de o balon de o papagu i wi sisialuku. Wa tobak kogena sigadon o balon de o papagu i tou-toun awi sinjieka, de ma ela mo supu ola i togum. I bolotino o mede lomoange i pasal ola awi kapal de awi gina moi-moin i sapong. O kapal ma njawa gena jo uti de jo singasu ma elaka ani ngoak gena wo sonengokau nena awi gina de awi kapal. Awi gina manuka ja tolikokau, manuka jo siguti awi wolaka. Una wa make awi gina i tiaiua, ola wo supu de wo palen o kapaloko, genakadau ola jo sidodokan de i wi sano:

«O ngekom okia no bola?» De wo walus: «Ai gilanginou, ka o wange moi gena to ma siadon ai wolano.» Genakadau ola awi gina ja sitiai.

N°. 7. Het slangenkind.

Er was een mensch die eene kat, een hond en eene slang grootbracht. De slang was nog niet volwassen en hij verzorgde haar tot zij groot was. Op zekeren dag geeuwde de kat en zeide: «Over hoeveel dagen zal mijn eigenaar (baas) rijk zijn en ik alzoo op een bord kunnen liggen slapen.» De slang ook geeuwde en zeide: «Over hoeveel nachten zullen mijn vader en mijne moeder hem verheffen (verhoogen in rang) dat hij rijk worde.» Daarna geeuwde de hond ook en zeide: «Over hoeveel nachten zal mijn baas sterven en ik op hem trappen.» Deze (dieren) praatten met elkaar en de eigenaar hoorde dat. Daarop doodde hij den hond, maar de kat en de slang slechts bracht hij (verder) groot.

Die man vroeg (toen) aan de slang: «Toen ik zooeven sliep, wat hebt gij toen gezegd?» De slang vertelde hem: «Aldus sprak ik: «Wanneer zullen mijn vader en mijne moeder u verhoogen (in rang) (en) alzoo gij rijk worden.» Alzoo ging hij (weg) hij (wilde) eene prauw van de menschen leenen, maar zij gaven hem geen en hij ging een (prauw) zoeken en toen vond hij een lekkende (prauw). Daarna zeide de slang: «Heden (zullen) wij uitgaan en welke richting (zullen) wij uitgaan?» En de slang zeide: «(Laten) wij naar het Oosten gaan. En zij klommen in (de prauw), en de slang zette zich op de voorplecht en zeide: «Waar ik mijn kop heenhoud, daar moet gij heensturen.» Zoo

gingen zij ook zeven dagen en zeven nachten en zij kwamen tot aan de vader der slang zijn aanlegplaats en de slang zeide tot hem: «Doe uw oogen dicht». En hij boog zich achterover en zij gingen onder het afdak van het huis van den vader der slang (staan). De vader der slang vroeg hem (toen): «Wat voor een mensch zijt gij? (Waar zijt gij vandaan?) dat gij den moed hebt om in mijn huis te komen.» De slang van zooeven antwoordde: «Ik hier ben de zoon des konings van het Oosten, die verloren (weg) was, en nu ben ik weer gekomen.» Hij zeide aldus en hij deed zijn mom af en werd weer een (gewoon) mensch, en toen herkenden zijn vader en zijne moeder hem.

Toen brachten zij den armen man en zij riepen tot hem, hem vragende: «Waar hebt gij mijn kind gevonden?» Hij antwoordde: «in het bosch heb ik hem gevonden.» En hij de koning van het Oosten zeide: «Mijn kind hebt gij terug doen komen, wat zal ik je geven, slechts heb ik zeven dochters, kies gij maar.» En hij wilde niet, (men) gaf hem goud en zilver, maar hij wilde (het niet) aannemen, hij vroeg slechts des konings aarden pot. Deze pot, als men er in (wilde) koken, (behoefde) men er slechts water in (te) doen, en als het kookte en men den deksel oplichtte, dan (was) de rijst reeds gaar.

Hij (de koning namelijk) gaf hem dien (pot) en een schip en hij keerde terug. Hij nam den pot mee en ging er mee wedden. In elk dorp ging hij aan wal en hij zeide tot de menschen: «deze mijn pot, als gij eten voor u wilt koken, doet er dan vet en water en kruiden in en een deksel er op, en ziet eens (als) het kookt en gij het deksel er af neemt, (dan is) die (pot) met voedsel.» Het volk hoorde zijne woorden en zij kibbelden met elkaar, totdat ze met elkaar gingen wedden. Zij wedden met elkaar elk om honderd gulden. Daarna kookten zij, water en vet en kruiden deden zij in (den pot) en dekten hem dicht, het kookte en zij namen het deksel er af en het eten was gaar. Alzoo won hij hun geld. Hij kwam aan een ander dorp (en) nam den pot uit (de prauw) en hij wedde en hij won hun geld met duizenden, alzoo deed hij, tot hij aan (de plaats) het achtereind van het koperen bekken gekomen was. (Bij) nog een dorp ging hij aan wal, en zijn kameraden lieten hem daarin gaan, (en) zeilden (weg) zij keerden naar hun dorp terug. Toen hij zag, dat dat schip teruggekeerd was, huilde hij en hij vroeg aan de zon, hij zeide: «O zon! als gij wilt dan beklim ik u, opdat gij

mij doet terugkeeren naar mijn dorp.» De zon zeide tot hem: «Dat kan niet, dan (zult) gij verbranden.» Hij antwoordde weer: «Als dat zoo is, dan (zal) ik in mijn kist gaan en met dit touw (kunt) gij mij optrekken; toen wilde de zon wel. Alles was gereed, zijn proviand (bestond uit), een watermeloen, wierp hij in de kist en hij ging in de kist (en) daarna trok de zon hem op. Toen zij gegaan waren vroeg de zon hem: «Waar is je dorp?» Hij antwoordde: «Wanneer gij juist in het midden zijt, daar beneden is mijn dorp.» En de zon ging totdat zij juist in het midden (Zuiden) stond en (toen) liet zij hem neer. Toen hij neergedaald was, kwam hij op zijn erf neer en hij trok aan zijn touw (waar hij mee neergelaten was.) Hij trok en kains (lijnwaden) en baadjes (werden) tot hem neergelaten. Hij trok alzoo, totdat de kains en baadjes opgehoopt lagen op zijn erf, en zijne moeder kwam naar buiten (en) toen hield het op. En toen drie maanden voorbij waren kwamen eerst zijn schip en zijne goederen aan. De menschen van het schip gingen aan wal en zij gaven de moeder te kennen dat haar kind gestorven was, hier zijn zijne goederen en zijn schip. Een gedeelte van zijne goederen stalen zij en een (ander) deel ontscheepten zij en brachten zij in zijn huis. Hij zag dat zijne goederen niet recht waren (er niet alle waren) waarop hij naar buiten en aan boord ging, toen schrokken zij daardoor en vroegen hem: (Langs) welken weg zijt gij (hier) gekomen?» En hij antwoordde: «Ik (ben) reeds lang hier, in slechts een dag was ik tot aan mijn huis.» Toen maakten zij zijne goederen in orde (gaven het gestolene weer terug).

N°. 8. O ngoak ja mulisiwo de siwo.

O Djogugu moi awi wekat ja tumuding. O wange moiku wo tagi wo sidet de wo ki belelong ma wekatika wo temo: «Nena ngoi to tagi, tanu ngini ni butanga ni mi danu nia liak sababu muna de ami loesokau, ika-ika la mi basusu de ni mi gogoan. I bolot una wo tagi. O lobil moiku mo busu, de ami dodo-dodot ami lako ja diti de o gota ma titigon. Muna mo busu sigadon o ngoak ja molisiwo de siwo. Ami dododot gena jo sialit o ngoak gena de o uku ma galot, o biang ma kai de o susu moi-moin. Ma ngoak ja molisiwo de siwo gena duga-duga o ngeweka o liak, mi dododot ja molisiwo de ja tuange gena o

naul. O ngoa-ngoak gena jo songodak o boruaku de ja umo o gasiko de i alin.

Bolotino ma ela ami lako ja aik ma titigon de mo pelang mo ngolik o susu gena dau; de mi dododot mi singasu: «Kangano no busus uani ngoak nenau, de muna mo ma lilil.»

I kilangua de ma lokot ma Djougugu gena wo oma de wo ki sano ma wekat ja butanga gena, tjarakia de nia liak? Ona jo walus: «Ani dudunoka de muna mo busus u, ma ami ngoak koiwa duga-duga o uku ma galot, de o kakatam de o susu moi-moin.» Ma Djougugu wo isen kogena de wi tolat de wo ki sulok o njawa i mi umo awi wekat o liak gena o dodoku ma timiku. De wo ki pareta o kawasa o nagona o susu ja umo, munaukuo i mi duumo.

O barua gena ma dejaka de ngoakoka i alin sigadon o meki awi sosanisa ola i tutuk. O meki ma naul moi wo supu de wo isen o ngoak i ali doka o borua ma dejaka, de wo salik, wa ika-wa ino; wo sigisen o mamalingika de o gilotingika wo mongol o borua ma dejaka. Bolotino de wa moku wa asa awi wolasa. Wa isa de wa tuel ma borua gena de wo ki ngolik o ngoak ma lepe gena. Ma meki ma wekat mo ma siloang de mo sigalok ato, ja ojomou? Ma ma lokat wo oluk wo temo: «Ua, la wa paliara.»

Ma gilang o musum motoa ma ngoak gena ja lalogomokau. Ma meki ma naul gena wo ki salik o njawa; nako wo ki makeua, wo omano de wo ki toma la wa ojom. Genakadau ma bereki o njawa ma loa mo ma tetengo mo temo: «Nena ma meki wo tagiokau wo ki salik o njawa, nako wo ki ngolikua wo omano de wi ni ojom, djolosi nio leal.

O ngoak o ngeweka gena mo temo: «Done o ngekomo okia mia nonu?» Ngo bereki o njawa ma loa gena mo temo: «Dai o gasiko nia oko la no gare o dowongiku no tulada o oti ngodu moi, na botoka ola no sibebeto konanea: «Totalali ma ai kolan, tatalikut ma ai kolan, nako o djin de widadare ma ngoak de ma danong ma oti nena i dadiua; ma nako ngone nena o njawa ma loa manga ngoak de ma danong, ai lako ta pelang ma oti nena i dadiokau.»

Togumino de ma ngoak o ngeweka gena mo supu gasiko de mo gare o dowongiku mo situlada o oti moi de ma daju, ma lilim, ma liaro de ma sidet moi-moin. I bolotokau mo ma luwut de mo sibobeto ma tero kangano ngo bereki mi sidotok, ma

pelang ami lako de i dadiokau ma oti. Mo ki alok ami ila-ilang moi-moin jo palen de jo sidet. Manga sidet dangade i lutu de ma meki gena wo oma, wa ino de wo ki sano ma ngoa-ngoak gena. Ma bereki mo walus: «Ai walo, bote dai o gasi ko jo ma guguleka.» Wo ki salik ika ino, ma wo ki ngolikua. Ola de wo dola o dokot ma nogal moi de wa make manga sidet, wo utiku de awi beleti wo sikadoang de wo ki duumo de i laket manga liaroka, de wo ki tobakisa, o dudungisa wo ki sisolisolisa de o kalawe moi o kapal ma deja ja reno de i tolak. De ma dokot gena, ma meki wo dola-dola, gena i tobik de i wi sinipal o somoaka, de ma dobik ma wekat i mi tadi de mo soneng. Bolotino de ma bilang gena mo temo: «O ngolotika ua wa oko, djolosi wo ma si igol.» Jo tagi o musum moi, ola ja adon manga soanika, de jo ma tapu. O lobil gena ona moi-moin jo nisukokau, duga-duga manga bilang mo ma tetengo mo nisukua, ma mo ma dingi; o lobil gena o mede i saki de o manok ngodu moi de o kusu ngodu moi o kapuratja ma sowok i jo ojom.

I kilangua de o kusu ma ulu ma bail i otak to ona manga kapal ma jekuku. O manok i sidalael o kusuka, i temo: «Ani ulu ma bail ua na otak, o njawa daue, o njawa ma somoaua, ma o Djougugu dina awi ngoa-ngoak.» I kilangua ena, de ma kusu ma ulu ma bail i otakuoli. De ma manok i ngamo de i temo: «No totogolang o njawa daue, o njawa ma somoaua, to ki nako ona, tempo manga ela mi bususu ngoi naga manga topaja manga wola ma jekuije to ojom.» Manga ela mi bususu de ami manaki ja butanga ami lako ja diti de ami ngoak ja molisiwo de siwo ja songodak o boruauku de ja alin, de jo sialit de o uku ma galot, o kakatam de o dadajak, de manga eja wo oma wo isen ami hali gena, de wo ngamo de i mi sulok i mi piliku o dodoku ma timiku, de wo ki pareta o kawasa, nako o susu ja umo, munanguku i mi duumo. Muna ma ngoak o ngeweka mo isen o manok i temo gena, de mo ki tomang ami ila-ilang moi-moin de mo temo: «Nio momik la o habari moi nena ti ni singasusi, o manok dakue kangano i temo: «Nanga ela muna dina o dodoku ma timiku i mi piliku, abeika o dewelano nia pariksasi o dodoku dina, bote i goung muna naga.

O dewelano de ami ila-ilang jo utisa de jo gila-gilang o dodokusa de i mi ngolik o ngeweka moi o dodoku ma timiku, de

ja sose ami bibiliku de i asa o kapaloko, de ma bilang i mi siolik muna. I togumino de ona jo ma tolomu munaka de i mi sano: «Jai o! Abeika no singasu ngone nena kiano ma njawa?» Muna mo ma lilil de ami ngoak o ngeweka gena ma ino de i mi ame de mo ali de ona moi-moin i mi ali de ola jo singasu ngone nena ka ngona jai ani ngoa-ngoak; tempo no mi busus u de i mi umo o borua ma dejaka de i mi sialin, ola ja alit de-o kakatam de o dadalok de o susu gena dau.

O kawasa o soanoka gena jo umo o susu, de mi makeua ma ngeweka gena, de i wi singasu ma Djouguguika. Una wo ki sulok i mi salik, ma i mi makeua de o ngoak moi wo ki singasu o kawasaka i mi make o ngeweka gumuna dai o kapaloko. Ma Djougugu wo ki sulok i mi degee dai, ma o kapal ma njawa i mi sigonoaua de jo temo: «Nako nia ela o njawa i mi daakan kogena ni njiang? Ngomio mi njiangua nako mia ela nena mo dadi nia susu ma dudumo.»

Ma Djougugu wo isen manga demo kogena, de wo ki alok moi-moin jo uti de wo ki temo: «Ma gilang de ma gulut nena ola ti ni ngolik, akunwau nia tagi, nia kapal ni tobakisa.» Ona ma ngoa-ngoak jo oluk de jo temo: «Nako ngona Djou no mau no mi tumung, de mia kapal no mau mi tobakisa, mi njiang iti golok ani wekat ja butanga gena jo dadi mia kapal ma lange ola mi njiang ma nako kouwa, mi tagi mi gila-gilang dika. Ma Djougugu wo njiang de wo ki sulok o kawasa jo ma tolomu de ja tobak manga kapal gena de awi wekat ja butanga gena wo mi sulok jo dadi o kapal ma lange; o kawasa ja tobak, de ija tapaju de jo soneng moi-moin.

Bolotino wo mi sioma awi wekat ma liak gena awi wolaka, de awi ngoa-ngoak wo ki tolomu moi-moin.

N°. 8. De negenennegentig kinderen.

Een rijksbestierder zijne vrouwen waren zeven. Op zekeren dag ging hij zeilen en hij gelastte aan zijne vrouwen zeggende: «Ik ga nu, (en) 't is behoorlijk dat gij zes uwe oudere zuster (de oudste vrouw) van voedsel voorziet, omdat zij met haar lichaam is (in verwachting is), wanneer het zoover is, dat zij bevalt en (dan moet) gij haar oppassen. Daarna ging hij. Op zekeren nacht beviel zij, en haar jongere zusters (de jongere vrouwen) kleefden hare oogen dicht met de kleverige vloeistof uit de boomen. Zij beviel tot

de kinderen negenennegentig (waren). Haar jongere zusters verwisselden die kinderen met houtskool, schelpen en vuilnis. Van deze negen en negentig kinderen was slechts de oudste een meisje, haar jongere (broers) die achtennegentig waren jongens. Deze kinderen deden zij in een kist en wierpen die in zee en deze dreef weg.

Daarna namen zij de kleefstof van de oogen der moeder en zij opende ze en zag die vuiluis daar, en haar jongere (zusters) (de jongere vrouwen) gaven haar te kennen: «Zooeven (zijt) gij bevallen en uw kinderen (zijn) deze hier.» En zij hield zich maar stil.

Niet lang daarna keerde de man, de Rijksbestierder, terug en hij vroeg die zes vrouwen, hoe is het met uw oudere (zuster)? Zij antwoordden: «Achter uw rug (toen gij vertrokken waart) beviel zij, maar hare kinderen gene (zij kreeg geen kinderen) slechts (beviel zij van) houtskool, vuurtangetjes en allemaal vuilnis.» De rijksbestierder hoorde dat en hij hij werd toornig en hij beval de menschen zijne oudste vrouw weg te werpen onder de brug. En hij gaf bevel (aan) de onderdanen dat wie de vuilnis (ging) wegwerpen haar tevens (zou) naar beneden werpen.

Die kist met de kinderen erin dreef weg totaan de aanlegplaats van den weerwolf en kwam daar aan wal. De mannetjesweerwolf kwam naar buiten en hij hoorde dat er kinderen huilden daar in de kist, en hij zocht heen en weer (gaande); hij luisterde aan steenen en aan drijfhout en hij dacht niet aan den inhoud der kist.

Daarna droeg hij haar op den schouder (de kist) en bracht haar in zijn huis. Hij ging landwaarts en hij spleet die kist open en hij zag die vele kinderen daar. De vrouw van den weerwolf verheugde zich en vroeg aangaande hen, zeggende: «(Zullen) wij ze opeten? Maar de man stond dat niet toe, hij zeide: «Doe (dat) niet, laten wij ze (zou ze) groot brengen.» In den tijd van vijf jaren waren de kinderen reeds groot. De mannetjes-weerwolf ging menschen zoeken, (en) als hij hen niet vond, (dan zou) hij terugkeerende hen (de kinderen) dooden om hen op te eten. Aldaar was een oudje een werkelijk mensch, die alleen woonde (en) zij zeide: «Nu is de weerwolf gegaan, hij zoekt menschen, als hij er geen ziet, (dan zal) hij, terugkomende jelui opeten, (daarom) is het beter (dat) gij vlucht.» Het meisje zeide toen: «Dus welken weg zullen wij inslaan?» Het oudje dat werkelijk mensch was zeide (toen): «Zeewaarts

(moet) gij gaan en in het zand lijnen trekken en eene prauw teekenen, (en) als gij (er mee) klaar zijt dan moet gij aldus prevelen: «Voor hem (den koning) zijnde, is hij mijn koning, gescheiden zijnde is hij (ook) mijn koning. Wanneer (ik) een kind was van een beschermgeest of van een nimf, (dan) gelukte deze prauw niet (wordt deze teekening geene prauw) maar als wij hier kinderen en kleinkinderen zijn van een werkelijk mensch, (dan zal) als ik mijne oogen open, deze prauw gelukt zijn (deze teekening prauw geworden zijn).» Daarna ging die dochter naar buiten (en) zeewaarts en zij schreef in het zand en teekende eene prauw en zijn roeiriemen, zijn roer, zijn mast en zijn zeil allemaal. Daarop sloot zij de oogen en prevelde gelijk het oudje haar zooeven geleerd had, (daarop) opende zij hare oogen en de prauw was geworden (de teekening was eene prauw geworden). Zij riep al haar broers, zij klommen er in en zeilden (weg). Hun zeil was bijna verzonken (onzichtbaar geworden) en de weerwolf kwam terug, hij kwam en vroeg naar die kinderen. Het oudje antwoordde hem: «Weet ik het, misschien zijn ze aan het strand aan het spelen.» Hij zocht hen her en derwaarts, maar zag hen niet. Daarop klom hij in een ouden rubberboom en (toen) zag hij hun zeil, hij klom af en zijn hoofdhaar bond hij aan elkaar (het eene haar bond hij aan het andere) en hij begooide hen er mee en het haakte aan hun mast vast, en hij trok hen landwaarts, naar het droge toe sleepte hij hen er mee (met dat hoofdhaar) en een muis op de boot knaagde er aan en het (hoofdhaar) brak. En die rubberboom, waar de weerwolf in geklommen was, brak af (door een schok) en sloeg tegen een anderen (boom) aan, en een stuk er van kwam neer op de vrouw en zij stierf. Daarna zeide de zuster: «(Laten) wij niet zeewaarts naar open zee gaan, 't is beter dat wij langs de kust varen.» Zij gingen een jaar (lang) toen waren zij tot aan hun dorp en zij wierpen het anker uit. Dien nacht sliepen zij allen, slechts hun zuster alleen sliep niet, maar zij naaide. Dien nacht was het volle maan en een vleermuis en een civetkat aten bintangoervruchten. Niet lang daarna viel een mondvol van de civetkat op hun schip. De vleermuis berispte de civetkat, zeggende: «Ge moet je mondvol niet laten vallen, daar beneden (zijn) menschen, 't zijn geen vreemdelingen, maar de kinderen van den rijksbestierder, (die daar) landwaarts woont.

Niet lang daarna viel er weer een mondvol van de civetkat. En de vleermuis werd boos en zeide: «Gij (zijt) krankzinnig, (daar) beneden (zijn) menschen, 't zijn geen vreemdelingen, ik ken hen, tijdens hunne moeder van hen beviel, was ik in hun papaja te eten boven hun huis.» Hunne moeder beviel van hen en haar zes gezellen kleefden hare oogen toe en hare negenennegentig kinderen deden zij in een kist en lieten ze wegdrijven en in plaats van (die kinderen) leggen zij er houtskool, vuurtangetjes en vuuraanwaaiers neer, en hun vader keerde terug en hij hoorde (van) haar toestand en hij werd boos en beval haar (dat) men haar onder de brug zou binden, en hij beval de onderdanen (bedienden) (dat) als zij de vuilnis weggooiden, zij haar tevens weg zouden werpen. Zij, die dochter hoorde wat de vleermuis zeide en zij wekte al haar broers en zij zeide: «Staat op opdat ik jelui nog een bericht mededeel, de vleermuis daarboven zeide zooeven: «Onze moeder hebben ze daar landwaarts onder de brug gebonden; kom, morgenvroeg gaat gij de brug daar landwaarts (eens) onderzoeken, misschien is het waar, (dat) zij er is.

Den volgenden morgen gingen haar broers aan land en liepen rechtdoor naar de brug landwaarts, en zij zagen daar eene vrouw onder de brug en zij deden hare banden los en brachten haar zeewaarts op de boot, en de zuster baadde haar. Daarna verzamelden zij zich bij haar en zij vroegen haar: «O moeder, kom geef ons te kennen tot wat voor soort menschen wij behooren.» Zij hield zich maar stil en hare dochter kwam naar haar toe en kuste haar en zij weende en zij allen weenden om haar en daarna gaven zij te kennen, wij, moeder, toch zijn uwe kinderen; tijdens gij van ons bevallen zijt hebben zij ons in een kist gegooid en ons laten wegdrijven, daarna vervingen zij ons door vuurtangetjes en vuuraanwaaiers en vuilnis aldaar.

Het volk van het dorp wierp die vuilnis weg en zagen die vrouw niet en zij gaven het den rijksbestierder te kennen. Hij gaf bevel haar te zoeken, maar zij vonden haar niet en een kind gaf het volk te kennen (dat) hij eene vrouw gezien had op zee op de boot. De rijksbestierder beval haar van zee te halen, maar de menschen van de boot lieten haar niet gaan en zij zeiden: «Als men met uwe moeder onzedelijk handelde, zoudt gijlieden dat toestaan? Wij ook staan niet toe, dat onze moeder hier (zou) worden uw weggeworpen vuilnis.»

De rijksbestierder hoorde deze hunne woorden en hij noodigde allen uit om aan wal te komen en hij zeide tot hen: «Zoo lang en zoo ver (zijt gijlieden weg geweest) nu eerst zie ik ulieden, gij kunt nu niet (verder) gaan, sleept uw schip landwaarts.» Zij, de kinderen wilden niet en zij zeiden: «Als gij heer ons wilt hier houden (door ons in uw huis te nemen) en (als) gij wilt dat wij ons schip landwaarts slepen, dat willen wij wel (doch) alleen (als) uwe zes vrouwen dienst mogen doen als (rolhouten onder ons schip, maar als (u) dat niet toestaat, dan gaan wij maar verder.

De rijksbestierder wilde wel en hij gaf bevel aan de onderdanen om saam te komen, en zij sleepten hun boot en zijne zes vrouwen beval hij om dienst te doen als rolhouten voor de boot, en het volk sleepte het (schip) en het viel op hen en zij stierven allen.

Daarna deed hij zijn oudste vrouw terugkeeren in zijn huis, en al zijne kinderen verzamelde hij (nam hij tot zich).

N°. 9. O basalam guratji.

Naga o belela moika manga kolan wo sonengokau mi noa ma wekat de ma ngoak o naul moi. I kilangua de ma ela mo sonengokali wi noa ma ngoak gena. Ami ali-ali moi ma ngoak mi gunau de mi temo: «Nako ika-ika na make o susa, ma ali-ali nena na sipaka.»

Ma ngoak gena awi kawasa wo ki pareta ma jo oluk de i wi dusu, kogena de wo tagi. De wo dasapong o ledi moi de ma ledi ma dutu o bereki ngeweka moi, de una wo galok wo mi temo: «Nako no njiang to ma noa nenakadau.» I botino de ma bereki mo temo: «Ika ngoi ma ka to njiang, ai ngoak ma i soneng i moingokau. Ma bereki mo djaga mo ma wukun ami djoro ma kolanoika. O wange moiku ma ngoak wo mau wo mi motek, ma awi pakean koiwa, de ma bereki mi kula ami papagu de ola jo tagi ma kolanoika. Ja adon ma kolanoika de i mi sano: «Kiaino moi ma ngoak gena? Ma bereki mo walus mo temo: «To ngoi ai ngoak.» De ma kolano wo temo: «Ngona ani bion i tila de ani ngoak ma rasai!» Botino de jo oma manga gojoasa. O lobil moiku de ma ngoak wo temo ma elaka: «Nako jai no njiang gailoa no tagi la no mi galok ma kolan awi ngoak nako i dadi to mi iak.» Muna mo temo: «Ngone o njawa o

suša de o misikin de ma kolan ma ngoak mi ijak done w'akun? Una wo temo: «Abeika jai no sitailosi.» Ma dewelano de mo tagi ma kolanoko de mi temo: «Nako ngona Djou de ni Boki nio njiang de nia ngoak to mi galok la de ai ngoak to sikagiak.» Ma kolan wo isen kogena de wo ngamo de wo temo: «To ngoi ai ngoak kiani o kolan ma ngoak i mi iak, ma ka o susa ma njawa to oluk, ma ditila.» Muna mo isen kogena de mo oma de mi singasu: «Ma kolan w'oluk.» Ma dewelano de wo mi sulokoli, muna mo tagi de mi galokoli. Bolot ma kolan wo njiang, ma wo temo: «O tumudingoka ola jo kawin, ma una wo djadji o wange gena singofu ai ngolanije o basalam moi o guratji de ai sumu de ai dodoku ma o guratji, nenakadau de dinaisa nia ledisa o guratji moi-moin; nako koiwa, o wange gena ngona de ani ngoak ti ni toma. I bolot ma bereki mo oma de mi singasu ami ngoakika de mi temo: «Nako ngona na inouasi, de okiaua ni i tigi, ma ngona na ino o tumudingoka de no soneng.» Una wo walus kagena de ua na susa, iti 'golok jo njiang. O tumudingoka o namo i tail ma moi de ma kolan awi ngolanoka wa ika, de awi ali-ali gena wa gagaono de wo sibebeto: «Nako ngoi o bala ma ngoak de i dadiua, ma nako ngoi o kolan ma ngoak de ma danong, sigadon ngoi de muna ma tero-tero, tanu i dadi.» Bolotino de wo sipaka awi ali-ali de i dadi o basalam o guratji, o sumu de o dodoku o guratji moi-moin, de sikaisa manga wolasa o guratji moi-moin. O kinitalou de o kawasa jo todokan jo temo manga kolan awi kadato i igu de jo ngangel, ena koua, ma ka o basalam ma dalalon.

Ma kolan ma wo sidodokan, o wange gena dola de jo kawin. Jo rame i pasalokau, ola awi asal ja sano. Genakadau ola wo singasu. Ma kolan wo isenokau gena de wo ma siloang sababu awi dioton o bala ma ngoakua ma kolan ma ngoak de ma danong.

N°. 9. De gouden waringinboom.

Er was een dorp, hun koning was overleden, hij (had) zijne vrouw en zijn zoon aangesteld (om te regeeren). Niet lang daarna stierf de moeder ook en zij stelde dien zoon aan. Zij schonk het kind een ring en zij zeide: «Als gij later moeite hebt, werp dan met dezen ring.» De zoon regeerde zijn onderdanen,

maar zij wilden niet (gehoorzamen) en zij joegen hem weg, alzoo ging hij. En hij kwam aan een tuin, en de eigenaar van dien tuin was eene oude vrouw, en hij vroeg, hij zeide tot haar: «Als gij het goedvindt (dan) verblijf ik hier.» Daarop zeide het oudje: «Vooruit maar, ik vind het goed, mijn kinderen toch zijn alle gestorven. Het oudje, de bewaakster was er op uit om hare vruchten aan den koning te verkoopen.

Op zekeren dag wilde het kind haar volgen (naar den koning), maar hij (had) geen kleeren, en het oudje gaf hem haar baadje en daarop gingen zij naar den koning. Zij kwamen tot aan den koning en men vroeg haar: «Vanwaar is dit eene kind gekomen?» Het oudje antwoordde, zij zeide: «'t Is mijn kind.» En de koning zeide: «Gij hebt een leelijk gezicht en uw kind is mooi!» Daarop keerden zij terug naar hun tuin. Op een avond zeide het kind tot de moeder: «Als moeder het goedvindt (dan) gaat gij morgen en vraagt het kind (de dochter) des konings (voor mij) en als het gelukt (dan) trouw ik haar.» Zij zeide: «Wij zijn geringe en arme lieden en kunnen wij met een koningskind trouwen?» Hij zeide: «Kom, moeder probeer het eerst eens.» Den volgenden dag ging zij zeewaarts naar den koning en zij zeide: «Als gij heer en gij prinses het goed vindt, (dan) vraag ik uw kind, opdat ik haar met mijn kind doe trouwen.» De koning hoorde aldus en hij (werd) boos en hij zeide: «Mijn kind! een koningskind mag haar trouwen, maar als het slechts een arm mensch is dan wil ik niet, dat is zeer slecht (onbehoorlijk).» Zij hoorde aldus en zij keerde terug en zij gaf hem te kennen: «De koning staat het niet toe.» Den volgenden dag zond hij haar weer; zij ging en zij vroeg hem weer. Toen vond de koning het goed, maar hij zeide: «Over zeven dagen zullen zij trouwen, maar hij deed hen beloven (dat er) op dien dag boven zijn deur een gouden waringinboom (moest zijn) en zijn put en zijn brug van goud (moesten zijn); aldaar en landwaarts naar uw tuin toe (moet) het alles van goud (zijn); (en) als dat niet zoo is (dan) dood ik je en je kind.» Daarna keerde het oudje terug en gaf haar kind te kennen en zij zeide: «Toen gij nog niet hier gekomen waart, kwam er niets (geen ongeluk) dicht bij je, maar gij (zijt) hier gekomen en over zeven dagen en gij (zult) sterven.» Hij zeide: «Heb daarover geen zorg, als ze maar toestemmen.» Na zeven dagen met het eerste hanengekraai ging hij naar de poort des konings (van zijn paleis) en zijn ring

nam hij mee en hij prevelde: «Als ik een kind van een onderdaan ben, dan gelukt het niet, maar als ik een kind en kleinkind van een koning ben, zoodat ik en zij gelijk (zijn), dan gelukt het wel.» Daarop gooide hij zijn ring en er kwam een gouden waringinboom, en de put en de brug alles (was) van goud, en landwaarts tot aan hun huis (was) alles van goud. Toen het licht geworden was schrok het volk (en) zij zeiden (dat) het paleis huns konings in brand stond en zij dachten, dit is het niet maar het schijnsel van den waringinboom. De koning ook schrok er van en op dien dag trouwden zij. Toen het feest afgeloopen was vroegen zij hem naar zijn afkomst. Daarop gaf hij hun (die) te kennen. De koning had dat gehoord en hij verheugde zich, omdat zijn schoonzoon niet een kind van een onderdaan was, maar een koningskind en kleinkind.

VERHALEN EN FABELEN

IN HET

MODÒLE

MET

VERTALINGEN

DOOR

G. J. ELLEN
Zendeling der Utrechtsche Zendingsvereeniging.

INHOUD.

N°. 1. O lagudi ma howo'o wo djaga-djaga'a.

O roeae'a de jo loa ma eha de ma dea, de ma ngoa'a wi tai de wo ali; de ma dea wo temo: Ano ge to temo uwau no wi tai.

I tugumia de ja iha o daduhulu ma igutu'u de wi hodoau, ma a wi diomaali gena'a, de o gota ma beleulu'u wi hodoau.

Gena'a de jo tagi ho o de'u tumudingi de o ngaili tumudingi ja paha, ma a jo ihenohi wo ali; de ma eha mo mau mi diomali, ma ma dea a wo olu'u, wo temo: «Na'o no wi diomahi de ngoi to hilau.»

De ma ngoa ge wa odomo duga-duga a o heleene, de na'o wo lamo'o'au, ma moi wo hupuo o a'ele Itio de wi ma'eo o bere'i mo moi ma 'oana o wange ma dumuno'a awi humu ma djodjaga, de una ma ngoa'a ge wo temo: «Apu, bote ni to'ata»; de muna mo temo: «Onu, ngoi 'o i to'atua.»

De muna mo hano mo temo: «Ngona neena o'ia'a ngona de na ino?» De una wo temo: «Ngoi o a'ele Itio de ta o'o»; de ma ngoa'a ge wo hano o igono, wo temo: «Apu! bote de ani igono'a?»

De muna mo temo: «O igono ena naga, ma bote o no doa-doawa?» de una wo temo: «Apu a ta na'o to doa»; gena'ade wa doa ma igono, o oti tumudingi, ho muna o oti hoata, una o oti haange. Gena'ade j'odomo, de i duangou de mo temo: «Onu! po ma hioru-oru»; de una wo temo: «Ma i'au apu, po ma hioru-oru.» Gena'ade jo ma hioru-oru ho jo i ma'eiha ma 'oana o wange ma dumuno'a awi moholehe jo tumudingi o a'ele jo hiono'o, de jo temo: «Uai apu mia ilanga.»

Gena'ade jo ma ohi'i, de ona ma moholehe ja tumudingi jo temo: «Apu po wi tila ne o humu'u, de wi tila. Ho wo puda, de awi roehe ma hongona o hala'a, ma hongona o gurahi; awi utu ma o geena. Gena'ade ma 'oana o wange ma hiwa'a awi ngoa'a ja tumudingi ja u'u jo ma pahiara, i togumia de jo i timaju; de manga ilanga wo hupu, ho jo i henewutuo'a, de manga mumuu'u wa tuu'u aha jo mo todo'ana. De ma 'oana o wange ma dumuno'a wo hano wo temo: «Neena nia u'u nio hiatubele o hepa-hepa, e'ola nio hiatubele o namo?» de ona jo temo: «Neena ngomi mia u'u, mio hiatubele, o hepa-hepa ma 'oua, o namo ma 'oua, ho a ngomi mio papahiara.»

De gena'ade ma 'oana o hupera 'a wo tuoau, ho a jo lioau, de onali ja ie jo ma peleti 'a jo ma boha. De 'a jo ma ena'a, ma duangino, ma 'oana o wange ma dumuno'a o hupera 'a wo tuoau ho 'a jo lioau, de aha onali ja u'u jo pahiara, jo ma peleti ja tjara Hilamu.

De jo i timaju, manga tupa 'a o nahinara, de 'a jo i timaju ma duangino, ma 'oana o wange ma hiwa'a o hupera wo tu'u ho 'a jo lioau.

De ma lagudi ma howo'o wo djaga-djaga wa ino mamane'a, ma lagudi ma howo'o o beta-beta moi wo hidoa-doa'a, ma oma dawonguau, de wo temo: «i dodoa ho ona dawongua?»

De ma 'oana o wange ma dumuno'a awi ngoa'a ja u'u de jo temo: «Baba! ano mia ie de ma lagudi ma howo'o wo djaga-djaga wa ino wo hidoa-doa'a o beta-beta moi mamane'a, ma o ma dawongua.

De ma moioli ja ie, o dodoto ami babarihi a mu ma gaha, de ma ie 'a mo gila-gila ma lagudi ma howo'o ma goa'a mo parihi. De ma moioli wa ino, de ma lagudi ma dumulia mi datatara, de muna mo temo: «Ma ngona de no pa'ihana.»

De muna mo hano mo temo: «Neena to ngona ani lagudi ma howo'o?» De una wo temo: «To ngoi ai lagudi ma howo'o, na'o to ngona ani lagudi ma howo'o, de o'ia'a de na ino no habea?» De una wo temo: «Ngoi to habea o Limau ma ituo'a de ta u'u,» de muna mo temo: «Na'o 'ogeena de o to ngonawau ani lagudi ma howo'o.»

Wa i'a de wo hingahu ma dea'a, wo temo: «Baba! 'a'ano ta i'a de jo temo: «O to ngoi-wau ai lagudi ma howo'o»; i hano jo temo: «O 'ia'a de na ino no habea?» De to temo: «Limau ma ituo'a de ta u'u to habea.» De una, ma dea wo temo: «Gemutu o to ngona-wau ani lagudi ma howo'o.»

De una wo temo: «na'o 'ogeena de 'a i togumo'u.» De ma 'oana o wange ma dumunuali awi ngo'a wa modo'a, de ma 'o'ano o wange ma hiwa'a awi ngoa'a mo modo'a, ma 'o'ana o wange ma dumuno'a awi doguulu moi, de mi hirame-rame o wutu tumudingi de o wange tumudingi.

N°. 1. De Lagudivruchten-oppasser.

Tijdens een opstand vluchtten zij, de moeder en de vader, en hun kind (zij) droegen het op den rug, en hij huilde; en

de vader zeide: «Zooeven heb ik gezegd, draag hem (toch) niet.»

Daarna gingen zij landwaarts en zetten hem (tilden hem op) op een mierennest neer, maar zij namen hem weer terug van daar en zetten hem op een worteluitlooper van een boom neer. Toen gingen zij (weg) zelfs over zeven bergen en over zeven rivieren, maar toch hoorden zij hem nog huilen, en de moeder wilde hem weer terughalen, maar de vader wilde (dat) niet, hij zeide: «Als gij hem terughaalt, dan (ga) ik vooruit.»

En dat kind at slechts eivruchten, en toen hij groot geworden was, ging hij eens naar de Itio rivier, en hij trof daar aan een oudje, de putbewaakster van den koning van het Westen, en hij, het kind, zeide: «Grootje, misschien (zijt) gij een heks,» en zij zeide: «Kindje! welneen, ik ben geen heks.»

En zij vroeg, zij zeide: «Gij hier, vanwaar zijt gij naar hier gekomen?» En hij zeide: «Ik ben van de Itiorivier naar zee gekomen»; en het kind vroeg cocosnoten, hij zeide: «Grootje! hebt ge misschien cocosnoten?» En zij zeide: «Cocosnoten die zijn er wel, maar misschien (zijt) gij niet (gewoon te) klimmen?» En hij zeide: «Grootje, ik kan wel klimmen»; toen klom hij cocosnoten (plukte ze), zeven vruchten, voor haar vier, (voor) hem drie. Toen aten zij en daarna zeide zij: «Kindje! (zullen) wij (eens) gaan roeien,» en hij zeide: «'t Is goed grootje, (laten) wij (gaan) roeien.» Alzoo gingen zij roeien en ook ontmoetten zij landwaarts zeven maagden van den koning van het Westen, zij schepten water, en zij zeiden: «He grootje, onze broeder.»

Toen gingen zij zich baden, en de zeven maagden zeiden: «Grootje! (laten) wij hem hier in den put stooten», en zij stootten hem (er in). Doch hij dreef boven en de helft van zijn lichaam was van zilver, en de (andere) helft van goud, zijne haren (waren) ook alzoo.

Toen gingen de zeven kinderen van den koning van het Oosten zuidwaarts wandelen, en daarna presenteerden zij elkaar de pruimdoos, en hun broeder kwam er uit (uit den put), doch zij vielen flauw, (want) op hunne hoofden kwam hij neer (met een slag) waarop zij schrikten. En de koning van het Westen vroeg, hij zeide: «Gaat gijlieden nu naar beneden ('s Konings verblijf staat meestal op een hoogte) voetbalspelen, of laat gij de hanen vechten?» En zij zeiden: «Nu gaan wij naar beneden, wij voetballen, neen, de hanen (laten vechten) neen, wij gaan maar wat wandelen.»

En toen schoot de koning een kanon af, alzoo keerden zij terug (in plaats van zijne kinderen te roepen schoot de koning een kanon af, ten teeken dat zij terug moesten keeren) en zij stegen op (op de hoogte, waarop het verblijf des konings zich bevond) en zij maakten het haar op, in een wrong. En zij pruimden sirih-pinang, daarna schoot de koning van het Westen een kanon af, alzoo keerden zij terug, en daarna gingen zij weer naar beneden om te wandelen, hun haar maakten zij (toen) op, gelijk de Mohammedanen (dat doen).

En zij presenteerden elkaar pinang-sirih, (en) hun pruimdoos was een nahinara (een klein soort doosje) en na het presenteeren der pinangdoos schoot de koning van het Oosten een kanon af, (en) alzoo keerden zij terug.

En de lagudivruchtenoppasser kwam naar zijne vrijster toe en reikte (haar) een tros lagudivruchten toe, maar zij nam ze niet aan, en hij zeide: «waarom neemt gij ze niet?»

En de kinderen van den koning van het Westen gingen naar beneden en zij zeiden: «Vader! zooeven gingen wij naar boven en de lagudivruchtenoppasser kwam en hij reikte zijn beminde een tros toe, maar zij nam ze niet aan.»

En wederom gingen zij naar boven, de jongste nam haar bezem mee, en zij naar boven gaande ging rechtuit (tot) onder de lagudivruchten, (en) zij veegde (aldaar). En hij kwam nog een keer en de heerlijkheid (bovenaardsche glans der lagudivruchten) raakte (bespatte) haar, en zij zeide: «Maar gij, gij dwingt (mij).»

En zij vroeg, zij zeide: «Zijn dit uw lagudivruchten?» En hij zeide: «Het zijn mijne lagudivruchten, indien uwe lagudivruchten (er zijn) (indien gij lagudivruchten hebt) waarom komt gij hier en (mij) begroeten?» En hij zeide: Ik kom van Limau ma ituo'a Noordwaarts (om u te) begroeten;» en zij zeide: «Als dat zoo is, dan zijn uw lagudivruchten niet de uwe.»

Hij ging en gaf het zijn vader te kennen, hij zeide: «Vader! zooeven ging ik en zij zeiden, dat mijn lagudivruchten niet de mijne zijn, men vroeg, men zeide: «Vanwaar (zijt) gij naar hier ons komen begroeten?» En ik zeide: «van Limau ma ituo'a kwam ik Noordwaarts, (u) begroeten;» en hij, de vader (namelijk) hij zeide: «dus zijn uw lagudivruchten de uwe niet.» En hij zeide, «als het aldus is, laat het dan maar zoo zijn.»

En hij trouwde met het kind van den koning van het Westen,

en de dochter des konings van het Oosten trouwde met den zoon van den koning van het Westen en zij vierden voor haar feest zeven nachten en zeven dagen (lang).

N°. 2. O Bibiti.

Naga ma moi jo labea, ma eha de ami ngoa'a, de o bibiti i moi ja amono.

Ma eha mo temo pa poha'a, de muna mo temo uwa na poha, ai guguule ho, gena'ade mo hileotie o gohapanato'a.

Ho ato! ma tutumu ena ma gahapanata ma ja oma-omangieu, de ma ngoa'a mo temo: «Aba! tanu no dapa'o o ngotili moi la to hinoa ai bibiti.»

Gena'ade mo hinoa, ho ato! ma tutumu ena ja oma-omangieu.

De muna mo temo: «Aba tanu ma moi de ai baili no dotodangohi, hababu to ai mana'i to ona jo dotodanga ja botoau ho.» De wo temo: «Aha to dotodanga, ho no hilahau; de mo hihau, ho ato ma iha ena jo dotodangoau ma ngutu'u ma ja hiato'a.

De ma o'o de mo temo: «Aba, ngarouwau na iha, ta botoau ho, to dotodanga. De ma wutu'u o njawa moi wa ino mi dahe, de muna 'a mo olu'u, mo temo: «Ngoi neena ta ino o to mamanewa.» De una wo temo: «Ma na'o o geenade iti no i peleti, ma 'a mo olu'u, ma iti no i dauhu, ma a mo olu'u, ma iti no na dopoga o ena'a la po ma ena'a, ma a mo olu'u; i togumiade wo utiou, ami paro ma ngi o beta-beta moi.

De gena'ade wi dihiwa o wange de mi ma'e i tiai, de mo temo: «Na inoou la to ni peletiou, ma a wo olu'u wo temo: «Uwau! 'one ani dea de ani eha ni ngamoho;» de a mo olu'u ho a mi ni'i.

Ho na'o una wo uti ma dodanga ma de'u geena muna mo palene ma goade, ma na'o una wo palene, geena muna mo uti.

Gena'ade ho jo honga o ngaili tumudingi, de o de'u tumudingi, ho na'o una wo hawu, geena muna mo uti, ma na'o una wo uti, geena muna mo hawu.

De ja ma'e'a o a'ele moi, ma de'uno o gumooanga moi i taurino, gena'ade mi damaou, jo ma enaou, de wo temo: «No liou! 'one ani eha, de ani dea o no i ma'ewau,» de muna mo temo: «a to olu'u, a to ni ni'i;» gena'ade wo temo: geenade no ma ruwuto'a, de mu ma ruwuto'a, ho ato ma pelangie ena o

de'u ma goronanou. Genade o gumoanga moi i taurino, de gena mu ma idu, de ami utu mu ma bilinganaau ho a'ele o di'o modidino. De o nao'o i ma noa ho ma tingi ma dja i ewou. — Ma moi wo duo, de wo hidoduo ami utu, de wo temo: «Neena o'iau bali a manga utu.» Wo temo: «abei'a ihahi» de ja iha, ona o gumoango'a mo to'uno mo nihuo'a, de mi hibalene o ngootilu'u.

De ja i'a de ge ma 'oana awi we'ata jo ngamo jo temo: «ho ngewe'a no ma dotoomu de; na ne ma tanu ani we'ata ma ja tutumidingo'a.» De jo temo: «Mo tero ho;» bei'a mi ma o'o; ma jo ma o'o, ma to muna ami io'o ma bounu i hemo; de jo temoli: «mo tero ho, bei'a mi o hie,» de jo hie, ma ato! muna ami hie ma bounu i hemo.

De jo temoli: «abei'a dauwengo'o mi ma hidudutuumo; de jo ma hidudutuumo. Ona ge ja tumudingi jo hila, de jo i hitadi, ho a ma moiu'u. De munali. De muna hidahini ho, a mo hiiha mo lio. De ma 'oana wo temo: «To ni modoa'a.» De mo temo: «na'o no i modo'ade, halingou ani halalomu moi to wi topo'oahi.»

De mi topo'o ho a wo hidulubade, de wi hihao o iwaja; de o wo'a ma homoa'a wi tingai'a. Ha ato! o wutu tumudingi ena a u ma babangiheli, de a wo wangoali. De awi tjapa awi hongona o hala'a, ma hongona o gurahi, awi utu ma ma hongona o hala'a ma hougona gurahi, awi ilingi ma dauie o hala'a, dauu'u o gurahi.

De ma 'oana wo temo: «Ngoioli no i topo'o;» de mo temo: «uwau, 'one a na hongonaau.» Ma wo ributu ho de mi topo'o; de a wo hongonaau o wo liowau.

N°. 2. Het Bibitivischje.

Op een keer gingen zij vischscheppen (met een mandje); ('t waren) een moeder met haar kind en een bibitivischje vingen zij.

De moeder zeide: «(Laten) wij het (dood) slaan." En zij zeide: «Sla het (toch) niet (dood), (laat) het toch mijn speelgoed (zijn)!» Toen legde zij het in den takoksel van den gohapanataboom. Doch kijk! zij zag het, zij (de vischjes) vulden den gohapanataboom (de ruimte tusschen tak en stam) geheel op, en het kind (meisje) zeide: «Vader! maak toch eene prauw (bootje), opdat ik mijn bibitivischjes daarin doe.»

Toen deed zij ze erin, doch kijk! zij keek er naar (en zag), dat ze (de vischjes) het bootje vulden tot boven toe.

En zij zeide: «Vader! gij moest toch nog eens mijn tuin openkappen (de boomen daarin omhakken), want die van mijn vrienden hebben zij reeds opengekapt.»

En hij zeide: «Ik zal openkappen, doch ga gij vooruit!» En zij ging landwaarts, en kijk, toen zij landwaarts kwam had men deze reeds opengekapt (en) de wortels zelfs had men er uitgetrokken.

En zij ging zeewaarts en zij zeide: «Vader, 't is niet noodig (dat) gij landwaarts gaat, ik ben reeds met het openkappen klaar.»

En dien nacht kwam iemand om met haar te vrijen, en zij wilde niet, zij zeide: «Ik kwam hierheen, niet om te vrijen.» En hij zeide: «Als het zoo is, wil dan (maar even) mijn haar opmaken!» (een door de jongens zeer gewaardeerd teeken van genegenheid), maar zij wilde niet, «wil dan mijn haar beoliën!» maar zij wilde (dat) ook niet, «maar als gij dan voor ons pinangnoten van de schil ontdoet, opdat wij sirih-pinang pruimen!» maar zij wilde ook (dat) niet, daarna daalde hij af (van het huis op palen) (en) zijn pruimdoos was een pinang-sirihtasch, (welke op den rug gedragen wordt).

En toen bescheen de zon hem en zij zag hem goed ('t was dus goed licht geworden) en zij zeide: «Kom hier opdat ik je haar opmaak,» maar (toen) wilde hij niet, hij zeide: «Doe dat niet! want dan zullen je vader en je moeder boos op je zijn» en zij vond dat niet goed (van hem) dus zij volgde hem.

En als hij afdaalde van de omgehakte boomstammen klom zij op aan 't ondereind van de stammen, maar als hij opklom, (dan) daalde zij neer.

Alzoo vervolgden zij hun weg tot over zeven rivieren en over zeven bergen, doch als hij (een berg) besteeg, dan daalde zij af, en als hij afdaalde dan beklom zij (een berg).

En zij vonden eene rivier waarboven een boschliaan naar beneden hing, aldaar wachtte zij hem, (en) zij pruimden sirih-pinang, en (toen) zeide hij: «Keer terug! anders (zullen) je moeder en je vader je niet vinden» en zij zeide: «Ik wil niet, ik (wil) je volgen,» (en) toen zeide hij: «doe dan je oogen dicht,» en zij deed ze dicht, doch ziet! (toen) zij ze weer opende (was) zij hier midden op den berg. Aldaar hing een boschliaan (naar beneden) en aldaar legde zij zich neer en haar

hoofdhaar spreidde zij uit zelfs over twee rivierbochten. En de visschen zetten zich in dat haar tot boven aan toe, gelijk een werpnet dat geheel vol is.

Eens vischte hij (iemand) met een net en kreeg haar haar in dat net, en hij zeide: «Hier nu, van wie is dit hun haar toch?» Hij zeide: «Kom, nog wat landwaarts,» en zij (er schijnen nu twee personen geweest te zijn) gingen landwaarts (en) hier op den boschliaan lag zij te slapen en zij laadden (tilden) haar in de prauw.

En zij gingen en aldaar (waren) de vrouwen des konings boos, zij zeiden: «gij verzamelt maár vrouwen; nu zijn uw vrouwen zeker wel zeven.» (De visscher blijkt dus een koning geweest te zijn). En zij (die vrouwen) zeiden: «Zij (is) toch mooi; welaan, laat ons poepen» zij dan poepten, maar de lucht van haar ontlasting was aangenaam (geurig), en zij zeiden weer: «zij (is) mooi,» kom, laten wij een wind laten, en zij lieten een wind, doch kijk! de lucht van haar wind was aangenaam (geurig).

En zij zeiden weer: «Kom, laten wij van hier met een vlot den stroom volgen naar zee,» en zij volgden met een vlot den stroom. Zij die zeven (gingen) eerst, en zij stootten er mee (met dat vlot tegen den oever) en (zij) in eens naar beneden (verongelukten allen). En zij ook (ging op een vlot). En zij dreef er ook mee weg, doch zij (dreef) er mee landwaarts (dus tegen den stroom in) zij keerde (dus) terug.

En de koning zeide: «Ik zal je trouwen.» En zij zeide: «dan moet ik eerst een van uwe bedienden (dood) steken.» En zij stak hem, zoodat hij er bij omviel (dood neer viel) en men omwond hem met kaladibladeren, en zij lieten hem achter in het huis van iemand anders. Doch kijk! Na zeven nachten alhier geweest te zijn speelde hij op de fluit, en hij leefde weer. En de helft van zijn uiterlijk was zilver (en) zijn (andere) helft (was) goud, de helft zijner haren (was) zilver, zijn (andere) helft goud, zijne bovenste tanden (waren) zilver en zijn onderste (waren) goud.

En de koning zeide: «Steek gij mij ook!» en zij zeide: «(Laat ik dat) niet doen; want dan wordt gij ook half.» Maar hij haalde haar over (om het toch maar te doen) alzoo stak zij hem; en hij is half geworden en hij is niet terug gekeerd, (d. w. z. voor de helft zilver en de helft goud).

N°. 3. O Goda.

Naga o njawa moi o modo'a. Wo hungi-hungi, wo tagi, o 'aho wo aho'o de wo djadji ma eha'a wo temo: Jai! ani dunungu uwa mu ma tinga-tinga'a, 'one o goda mi haiti ho.

De mo temo: «o uwa, o to mi higumadawa, ngaro'a no tagi.» De wo tagi, ho wo paha'a. De muna ma we'ata mo temo: «Dodo, po ma ohi-ohi'i, la nanga utu pa gowo.» De ma dunungu mo temo: «ma i'a, po ma ohi-ohi'i, la nanga utu pa gowo. De jo ma ohi-ohi'i ho jo ma gowo ma duangino, de jo palenou.

De ma dunungu mo hiduga, mo temo: modo'a po ma idu-idu, de mo temo, ma i'a.

De jo ma idu-idu, ho ma dunungu mo bolutuo'a. Una ma 'aho wo aho-aho'o ma we'ata o tiba mo tobi'i, de mo dohodoa ma tiba ma godau ma tataruu'u, de mi haiti. Ena ma 'o'ata wo boaau de wo hano ma eha'a wo temo: «Jai ho ani dunungu?» de mo temo: «'ano to nihu'uo'a de o tiba mo tobi'i de o goda mi haitiau.»

De una wo temo: «'ano to temo, ua no mi higumada, de wa i'a mi tutumu ena ami pupunguau ja ie mi haiti.

De wa ehe ami hala'a, de ami tjutju'ode de mi hinoa; ho ato! mi tutumu ena mi lutuoau.

De a wo liou awi woa'a de i'a de wo temo: «a to mi tuulu, de wo tagi u ma lio.

Ho ato ma wutu tumudingi ena do'a manga ngio'a jo arababu, de jo bangiheli, de mo i tutumu, ma eha, ho ato ma waliie ena ona do'a enau, de a jo liooli.

N°. 3. De Godageest (welke in groote steenen woont en gevreesd wordt.)

Er was iemand, eene (schoondochter.) Hij (haar man) was een jager (een wildzoeker), hij ging eens en riep de honden en hij deed zijn moeder beloven, hij zeide: «Moeder! laat je schoondochter niet alleen blijven, want dan zal de geest haar grijpen» (zich aan haar vastkleven).

En zij zeide: «Neen, ik zal haar niet verlaten, ga maar.» En hij ging, en was weg. En zij, de vrouw zeide: «Jongere zuster, (laten) wij ons baden, en ons haar met klappermelk wasschen.» En de schoondochter zeide: «'t is goed (laten) wij baden, en dan ons haar wasschen met klappermelk.» En nadat zij

zich gebaad en hun haar gewasschen hadden stegen zij in (waarschijnlijk in eene prauw om terug te keeren). En de schoondochter dacht na (en) zij zeide: «Schoonmoeder, laten wij gaan liggen slapen» en zij zeide: «'t is goed.» En zij legden zich neer, doch de schoonmoeder sliep in. Hij, de hondenroeper (de jager dus) zijn vrouw (ging) bamboe afhakken, en zij hakte de bamboe af naar den geest toe en hij (de geest) greep haar. Op dat oogenblik kwam de man (terug) en hij vroeg (aan) zijn moeder, hij zeide: «Moeder, waar is je schoondochter?» En zij zeide: «Zooeven sliep ik en zij (ging) bamboe hakken en (toen) heeft de geest haar gepakt.»

En hij zeide: «zooeven zei ik, verlaat haar niet,» en hij ging naar haar kijken (en) hier boven haar enkel had hij (de geest) haar gepakt.

En hij nam haar zilver (zilveren armbanden) en hare haarspelden en deed ze haar aan, doch kijk! zij keek daarna en toen had hij (de geest) haar geheel gepakt.

En hij keerde terug naar zijn huis en daarna zeide hij: «Ik (zal) haar volgen,» en hij ging, hij keerde (tot haar) terug.

Doch ziet, na zeven dagen waren ze daarginds boven hun plaats aan het vioolspelen, en aan 't fluitspelen, en zij de moeder ging naar hen kijken, en kijk hier boven de deur waren zij, en zij keerden weer terug.

N°. 4. O Gogunane.

Naga o bere'i moi ami pihanga o gogunane ja odomo. Ma bere'i mo temo: «ai pihanga neena o'ia ja odomo?» De mo temo: «ai pihanga ja odo-odomo ho to goanohi»; de mo goana. Hoato! ma dadaao ena, a ma gogunane modidio'a i odomo; de mo temo: «o gogunane dau ena ai pihanga ja odo-odomo ho ta pohaahi.» De ma gogunane i temo: «Apu uwa ni mi poha la ni mi aha ani woa'a, de ma aha ami woa'a, ma i'a de mo temo: «bere'i 'aano neena ai pihanga o gogunane ja odomo de ato ta poha, de i temo: «Apu! uwa ni mi poha la ani woa'a aha.» De una mo bere'i wo temo geenade na paliarano.

De ma moi ma bere'i mo tagi ami baili'a, ami baili mo daapu'u. De mo liono de ma gogunane i hano, i temo: «Bere'i! ani baili no daapu'u na botoau?»

De mo temo: ouahi o ta botuahi; de ma gogunane i temo:

o dewela de ni mi ni'i.» De ma bere'i mo temo: «Mai'au, o dewela aha po tagi.» De ma dewelano de jo tagi, ja i'ade ja rari a ma moi de a i ma hidapatau.

De a jo liou ja i'a de mo hingahu ma 'berei'a mo temo: «Bere'i 'aano neena mia iha de jo rari a ma moi de a i ma hidapatou.

De ona jo temo: «Bere'i, ni mi taãni;» de jo temo: «danongo! ho ma i'a ni mi taãni, de jo 'i taãni jo temo: «ni ma leo-leotie!» De jo ma leo-leotie, de jo 'i hibaumu o gogunane de o gao, de ma bere'i awi la'o ja hiihi ho wo ore-orehe, de jo loa, de ja i'a de o gota de jo doade, de ma bere'i wo 'i tuulu.

Wo 'i ma'e ha o gota'a jo doa-doa de, de ma bere'i wo temo: «Ti ni pohau, ngomi o ni mi dodoawa, ma o gogunane ni mi hibaumu mia la'o'o ho.

De wo 'i hidotodanga, ho na'o i luba, jo ma palitana ma gota ma homoa'a, i'a wa todanga ho i luba jo palitana ma gota ma homoa'a; i'a wa todanga ho i luba jo mo palitana ma homoa'a, de a wo 'angelau de ma ligihoro-horo ja u'u de jo baleno'a.

Ho ma ligihoro-horo i'a de ma tonau'u i ma hidutuou, dauie jo i hiduba jo lutu-lutu de.

Ho ma bere'i jo temo, ngaro a nia u'u o ni mi dodoawa ho.

Ena ma ligihoro-horo'a jo tatabua, de jo arababu, de jo huiha, i ma hididiota'a de jo djidjini.

Ho ma doguulu jo mau jo 'i modo'a, de jo temo: «Na'o ni mi modo'a, halingou daue o todo'u ma ho'a mio hibelohu'u ho o nio dedebulaahi; de jo dedebulu ho iho jo i pupuhie; i'a ja ino jo mau jo 'i modo'a, jo temo halingou o todo'u ma hoa daue nio dedebuloahi, de jo dedebulu ho iho po i pupuhie; i'a ja ino jo mau, jo temo halingou o todo'u ma ho'a daue nio dedebuloahi, de jo dedebulu ho iho po i pupuhie, i'a ja ino jo mau jo 'i modo'a, jo temo halingou o todo'u ma ho'a daue nio dedebuloahi de jo dedebulu ho iho po i pupuhie. I'a ja ino jo mau jo 'i modo'a, jo temo halingou o todo'u ma ho'a daue nio belohu'u ho nio dedebuluahi; de jo dedebulu ho i ho pa i tamide; i'a ja inojo mau jo 'i modo'a, jo temo halingohu o todo'u ma ho'a daue nio dedebuloahi; de jo dedebuluho i ho pa i pupuhie.

De o wange ma hohoruoali ma 'oana awi ngoa wa ino, de wo temo: «Na'o nio mode'e de ti ni modo'a, de jo temo:

«halingou o todo'u ma ho'a daue no dedebuloahi, aha ni mi modo'a.» De wo dedebulu, ma o wi ha'awa, de a wo 'i modo'au.

Ho manga damunu, de manga liwanga a i ma hididiotau.

N°. 4. De mieren.

Er was een oudje (en) hare bananen (werden) door mieren opgegeten. Het oudje zeide: «Deze bananen wie (heeft) die opgegeten?» En zij zeide: «Men heeft mijne bananen opgegeten, alzoo (zal) ik nog oppassen;» en zij paste op.

Kijk! daarna kwamen er twee mieren, (en) zij aten; en zij zeide: «de mieren hier, die mijne bananen eten (zal) ik ook nog (dood) slaan.» En de mieren zeiden: «Grootmoeder, sla ons toch niet (dood), doch neem ons mee naar uw huis»; en zij nam ze mee naar haar huis, (en) daarna zei zij (tegen haar man): «Grootje, zooeven wilden de mieren mijne bananen opeten, en kijk, ik (wilde) ze slaan en (toen) zeiden ze: «Grootmoeder! sla ons toch niet (dood), doch neem ons mee naar uw huis.» En hij, het oudje (haar man) zeide «alzoo voed gij ze op (voor ons).»

Eens ging het oudje naar haar tuin, om haar tuin te wieden. En zij keerde terug (naar haar huis) en de mieren vroegen, zij zeiden: «Oudje! Hebt ge uw tuin reeds gewied?»

En zij zeide: «Nog niet, 'k ben er nog niet mee klaar?» en de mieren zeiden: «Morgen (zullen) wij je volgen.» En het oudje zeide: «Vooruit maar, morgen zullen wij gaan;» en den volgende morgen gingen zij, zij gingen wieden en in een keer was alles klaar. En zij keerden terug, zij gingen en zij gaf te kennen aan het oudje (haar man), zij zeide: «Oudje, nu zooeven gingen wij landwaarts en zij wiedden en in een maal was (de tuin) klaar.» En zij (de mieren) zeiden: «Oudjes, (wilt) gij bij ons eens luizen zoeken?» (een zeer geliefde en gewaardeerde bezigheid voor een inlander), en zij zeiden: «kleinkinderen! vooruit maar, wij (zullen) luizen bij jelui zoeken,» en zij luisden hen en zij zeiden: «kijkt naar boven!» En zij keken naar boven, en zij (de mieren, die zooals later zal blijken vermomde menschen waren) wierpen kalk in zijne oogen, en de oogen van het oudje deden pijn zoodat hij het uitschreeuwde; en zij (die mieren) liepen hard weg, en zij gingen en klommen in een boom en het oudje volgde hen.

Hij zag het (dat) zij in een boom klommen en het oudje zeide: «Ik zal jelui (dood) slaan, wij hebben jelui niets (kwaads) gedaan, maar gij hebt ons mieren in onze oogen gedaan.» En hij hakte hen er mede (met den boom) om, doch toen hij omviel sprongen zij in een anderen boom; vooruit, hij hakte dien (boom ook) om, doch (toen) hij viel, sprongen zij in een anderen boom; vooruit, hij hakte dien (boom ook) om, doch (toen) hij omviel, sprongen zij in een anderen (boom), en hij vermoeide zich en een zweefpaleis werd neergelaten en zij (de mieren) klommen er in. En daarna lieten zij er zich mee op den grond neer, (en) van boven vielen zij er mee naar beneden en zonken.

Het oudje zeide (toen) tot hen: «komt maar naar beneden! wij zullen jelui toch niets doen.» Daar in het zweefpaleis speelden zij op de guitaar van bamboe, en zij speelden op de viool, en zij speelden op de fluit en zij sloegen op de trom gelijk men djinfeest viert.

En de jongelingen wilden met haar trouwen, en zij (de twee menschen in de mom van mieren, die nu blijken meisjes te zijn) zeiden: «Als gij ons trouwen (wilt), (dan) moet gij bamboebladeren op een lans of scherp voorwerp trachten te spietsen (een soort spel of wedstrijd) gij moet ze eerst werpen;» en zij wierpen en zij spietsten ze, (raakten dus); daarna kwamen zij (en) zij wilden met hen trouwen, en zij zeiden: gij moet nog eerst weer bamboebladeren werpen! en zij wierpen ook en zij (de bladeren namelijk) werden gespietst, daarop kwamen zij (en) zij wilden (trouwen), zij zeiden: «gij moet nog eerst (weer) bamboebladeren werpen,» en zij wierpen ook en zij spietsten weer zoo, daarop kwamen zij (weer) (en) zij wilden met hen trouwen, zij zeiden: «gij moet hier nog eerst (weer) bamboebladeren werpen;» en zij wierpen ook en spietsten ze.

Daarop kwamen zij (en) zij wilden met hen trouwen, zij zeiden: «gij moet nog eerst (weer) bamboebladeren spietsen, gij (moet ze) werpen;» en zij wierpen ze, ze ophoogende (ze bovenop de vroeger reeds gespietste werpende), daarop kwamen zij; zij wilden met hen trouwen, (en) zij zeiden: «gij moet hier nog eerst bamboebladeren werpen;» en zij wierpen en zij spietsten ze.

En de koning van het Westen zijn zoon kwam en hij zeide: «Als gij wilt, (dan) trouw ik met u», en zij zeiden: «gij moet

hier eerst bamboebladeren werpen, daarna zult gij met ons trouwen.» En hij wierp, maar hij raakte niet, en hij trouwde met hen. Toen (werden) hunne trommen en hunne gongs (koperen bekkens) geslagen.

N°. 5. O lia'a de o dodoto.

Naga o njawa ja mididi, ma lia'a de ma dodoto. Ma lia'a o aho wo aho'o, de ma dodoto wo tagi wo alo. Ma lia'a wo tagi o aho wo aho'o, de ma we'ati'a wo temo: Na'o o ma ube ani geri wo boano, la o 'eto'o wo gaaho'o, de no wi 'ula'a.

De ma we'ata mo temo, ngaro 'a no tagi, a to wi 'ula'a ho; de wo tagi ho wo paha'a, ma dodoto wo boa.

De wa ino de wo gaaho'o ma 'eto'o wo temo: dawu; o 'eto'o ma ube ta odomo i hawini ho. De muna mo temo: o 'eto'o o'iano, naga la awi po'o i lodidi.

De una ma geri wi ma'e'e de wo tagi, ho wo hawu o de'u tumudingou.

Ma lia'a wo boa, de wo hano ma we'ai'a wo temo: Ho ani geri? De muna mo temo: «Ngoi to wi na'o?» De awi hininga'a wo temo, neena, o 'eto'o wo gaaho'o de o mi 'ulawa, ho wo tagioau.

De wi tuulu ho o de'u tumidingi wa hawu de o aluhu wo poha de u ma togumu. De genaadau de jo ma togumu jo ma enaena'a; de ma lia'a wo hano wo temo: «I dodooa ho no tagi?» De wo temo: o'iawa ho ani we'ata o 'eto'o to gaaho'o de a mo i 'ulawa.

De ma lia'a wo temo: «na inou po liou.» De una wo temo: «a to liowau.»

De a jo ma'a tili'utou; una ma lia'a wo lio manga wo'a'a, de una ma dodoto wo tagi ma homoaau, de wo tagi ho mi doto'a o bere'i moi.

De wo hulo'o o 'aho wo temo: «'aho na iha la na'o o ngo apu mi to'ata de no hingahu. De jo iha de i lioo de i temo: «o mi to'atua; de wa hulo'oli awi ali-ali de ja o'o de i temo: «o mi to'atua.»

De wo aho'o u ma himaiti wo temo: «Apu! apu!» de mo temo: hai, ai danongo ma 'aua. De una wo temo: «Apu, bote ni to'ata, ho uwa no i ao!» De muna mo temo: «O i to'atua, o njawa ma aua.»

. De ja i'a ami wo'a'a, de mo ha'ai ma bira ho jo odomo, de jo odomo ma duangino i wutu-oau ho jo ma idu.

De o wutu gogoranaau o omo-omo i ota'a manga wo'au, de wo hidodo'ana wo temo: «'iani a muna de wo aho'o wo temo: «Apu o'iau naga?» de mo temo: «geena naga omo-omo i ota'a. De ma tu'u o hilo, ena a ma omo-omo, gena'a i otauau.

De ma dewelano ma 'oana o wange ma hiwa'a awi ngo'a o moholehe ja tumudingi ja u'u jo ma pahiara; de jo u'u, de jo temo: «Apu ho ani bounu ma hemo i'a-i'a a o toginita'a manga bounu.

De muna mo temo: «danongo o'iawa, ai woa tamudja i pagoto ho; gena'ade a o a'elu'u jo gila-gila jo uti.

De ma bere'i mo hano mo temo: «'Aano gengu'u tumudingi, a o'ia'a no 'i igo? De wo temo: «A ge mo tutuulu; de ma 'oana o hupera wo tu'u ho a jo lioau.

Ena dauie jo tutu'u, de manga damunu de manga liwanga a i ma hidodiota'a; de wo hano wo temo: «Apu o'ia ma rame?» De mo temo: «jo ato-ato o banahana ma doa'a ho jo ma'o atopo'o. De wo temo: «Apu, na'o ja aunu de po 'i gegelelo?» De jo tagi ho nge'omo ma oa de jo ma gogelu'u. De muna mo hepa ho i ota'a jo u'u awi mumuo'a aha awi taratibioali.

De unali wo hepa, ho i ota'a ja u'u ami mumuo'a aha ami taratibio'ali.

Gena'ade a jo liou, ha ato ma dadaao ena jo boauali, ja tumudingi jo ma hipahita'a o halaibia.

De una ma doguulu u ma iuno'a o manuru ma goa'a, de to muna ma dodoto ami pahita'a wi dahaba'a una'a, de o a'elu'u jo utiou de wa iuno'a.

Ho ato ma lia'a jo tagi, ena to muna ma mi pahita'a 'o'iwau; ena ma 'oana o hupera wo tu'uau, de ona ma lia'a jo lio ona ma a lioau.

De ma bere'i mo temo: «uwa no ali la no doa de'u, de mo doa, ho mo temo ai leletongo ena u ma himaitino'u, de a mi modo'oau. De ma 'oana wo hulo'o jo 'i hideehe muna de ma o'ata; de ja u'u jo 'i ehe, de jo hiie, de jo 'i hirame-rame o wutu tumudingi de o wange tumudingi.

De ma lia'a wo tuulu, ho wo totara ma bere'inoli, ena ja uoli ja butanga, jo ma hipahita'a holoibia.

De ma bere'i mo hano mo temo: «Danongo 'a'ano ma 'oana awi ngoa'a ja butanga ani hininga ma hu'a nagoona?» De wo

temo: «'Age mo 'ogorona'a, ena ma 'oana uhupera wo tu'u, ho a jo lioali.

Ma dadaao ena ja uoli jo ma hipahita'a o holaibia; de una u ma iuno'a o manuru ma goa'a: de to muna o gorona'a ami pahita'a i haba'a una'a, de o a'elu'u jo utio'u de wa iuno'a.

Ho ata ma 'oana o hupera wo tu'u ena, to muna ami pahita'a 'oiwau; ena ma lia'a jo liou, de muna a mo ali, de ma bere'i mo temo: «Uwa no ali, la doade.» De mo doa ho mo temo: «ai leletongo ena a una.» De awi utu ma hongona hala'a, ma hongona o gurahi, de awi ilingi ma dauie o gurahi, dauu'u o hala'a.

De ma 'oana wo hulo'o ho jo 'i ehe, de jo u'u jo 'i ehe de ma bere'i a mo ali. De wo temo: «Uwa no ali la na ino a dede ngone, de jo hiie, ja ie de wo hano wo temo: «Ngona o'ia no ma njawa, ho ani rupa de ani gonaga i ho a o djini de widadario'a. De wo temo: «Djou lamo-lamo ngoi neena mimididio'a, ngoi o 'aho to aho'o'a, de una, ai dodoto wo alo de to temo: «Na'o ani geri wo boano de o eto'o no wi ula'ä.»

De wa ino wo gaaho'o de o mi 'ulawa, de wi ma'e'e de wo tagi, ho de'u tumudingi de o ngaili tumudingi a u ma hiadono, de to wi tuulu.

De to wi daeni'a de mi ma ena-ena'a i togumu de to temo: «Na inou po liou;» de wo temo: «Wolo, ngoi ai ma'eou to lio ai duduui'a ho; ho ngona no liou, la ngoi ma to tagiou.

De ma 'oana wo temo: «Abei'a ani dopo-dopo ma harumu na ai'ino, la ai bebeoto to hiharumu, de wo hiharumu 'a i ma tero. De wo temo: «abei'a ani ali-ali to ma hinoa;» de u ma hinoa, 'a i tero. De wo temo: «Abei'a ani hahawi po hiatogo'o, de jo hiatogo'o 'a i ma tero, de ma 'oana awi gogono'o o wa po'a de wo temo: «na'o o geena de ngoiou;» de jo ma hirame-rame o wutu tumudingi, de o wange tumudingino.

N°. 5. De oudere en de jongere (broeder).

Er waren twee menschen, een oudere en een jongere (broeder). De oudste riep de honden (ging op de jacht) en de jongste ging sagokloppen. De oudste ging de honden roepen (met de honden op de jacht) en tot zijne vrouw zeide hij: «Als straks uw zwager hierheen komt en hij vraagt sagobroodjes, dan (moet) gij hem die geven.»

En de vrouw zeide: «ga maar, ik zal hem wel geven;» en toen hij gegaan was kwam zijn jongere broer. En hij kwam en vroeg sagobroodjes, hij zeide: «schoonzuster, (mag) ik wat sagobroodjes eten, ik heb honger?» En zij zeide: «sagobroodjes, van waar zou ik die hebben?» en zijne ingewanden rommelden (van honger).

En hij, de zwager, was beschaamd en hij ging (weg), over zeven bergen steeg hij.

De oudste (broeder) kwam (terug) en hij vroeg aan zijne vrouw, hij zeide: «Hoe (is) het met je zwager?» En zij zeide: «Weet ik van hem af?» En hij zeide bij zich zelven: «dit is het, hij (heeft) sagobroodjes gevraagd en zij (heeft) ze hem niet gegeven, alzoo is hij (ook) weggegaan.»

En hij volgde hem (namelijk zijn jongeren broer) over zeven bergen en hij klopte op een boomwortel en (toen) hield hij op (met loopen). En aldaar hielden zij (beiden) op, zij pruimden pinangsirih en de oudste vroeg, hij zeide: «Waarom (zijt) gij toch weggegaan?» En hij zeide: «nergens om, doch ik vroeg sagobroodjes aan je vrouw en zij heeft ze mij niet gegeven.»

En de oudste zeide: «kom hierheen (laten) wij terugkeeren!» En hij (de jongste) zeide: «ik ga niet terug.»

En zij keerden elkaar den rug toe (scheidden van elkaar), hij, de oudste keerde terug naar hun huis, en hij, de jongste ging den vreemde in, en hij ging en kwam bij eene oude vrouw.

En hij zond de honden, hij zeide: «honden, gaat landwaarts en als grootmoeder eene heks is, geeft (dit dan) te kennen!»

En zij gingen landwaarts en keerden terug en zij zeiden: «zij (is) geen heks;» en hij zond ook zijn ring en die (kwam weer) zeewaarts en zeide: «zij (is) geen heks.»

En hij riep en vertoonde zich (en) hij zeide: «Grootmoeder! grootmoeder!» en zij zeide: «hei, ik heb geen kleinzoon.» En hij zeide: «Grootmoeder, misschien zijt gij eene heks, neem mij toch niet mee!» En zij zeide: «ik (ben) geen heks, (doch) een werkelijk mensch.»

En zij gingen naar haar huis en zij kookte rijst, dus aten zij, en na den eten was het nacht geworden, alzoo gingen zij slapen.

En te middernacht viel er een ringworm in hun huis neer, en hij schrok er van en hij zeide: «stellig (is) zij dat» en hij riep, hij zeide: «Grootmoeder, wat is er?» en zij zeide: «daar

is een ringworm gevallen.» En zij stak een harsfakkel aan, en dat (was) een ringworm, die gevallen was.

En den volgenden dag kwamen zeven dochters van den koning van het Oosten zuidwaarts aanwandelen; zij gingen zuidwaarts en zij zeiden: «Grootmoedertje, uw geur is aangenaam, zooals de geur van bovenaardsche wezens zal zijn.»

En zij zeide: «kleinkinderen, er is niets, (in) mijn huis (heb ik) jasmijnbloemen, die ruiken zoo;» toen daalden zij af in het water.

En het oudje vroeg (aan dien jongeren broer, die bij haar gekomen was), zij zeide: «Zooeven, (die) zeven daar beneden, van welke houdt gij? En hij zeide: «Van die, zij (die) volgt;» (de achterste dus) en de koning schoot een kanon af (en) alzoo keerden zij terug.

Toen zij daarboven (bij 's konings paleis) aangekomen waren, werd op hunne trommen en koperen bekkens geslagen (werd er feest gevierd) en hij vroeg, hij zeide: «Grootmoeder, wat is dit voor een feest?» En zij zeide: «Men zegt, men werpt elkaar met de toppen van de banahanaplant» (een soort spel). En hij zeide: «Grootmoeder, als zij bloeden, (zullen) wij dan gaan kijken?» En zij gingen en op het eind van den weg zetten zij zich neer. En zij schopte (speelde ook, doch waar zij mee speelde is niet duidelijk) en het viel op zijn hoofd en daarna ook nog op zijn schoot neer. En hij ook schopte (speelde), alzoo viel het naar beneden op haar hoofd (en) daarna ook op haar schoot neer.

Toen keerden zij terug, doch kijk daarna kwamen zij weer, de zeven namelijk en zij (hadden) zich vermomd.

En hij, de jongeling verborg zich onder de jasmijnstruik, en de mom van de jongste raakte hem bij toeval aan en toen zij in het water waren afgedaald, verborg hij haar (namelijk haar mom).

Kijk, de oudere (zusters) gingen (en) toen was haar (de jongere) mom er niet; toen schoot de koning een kanon af en zij de oudere (zusters) keerden terug, toen waren zij reeds teruggekeerd.

En het oudje zeide (tegen de jongere, die haar mom kwijt was): «huil (mom) niet, ga naar boven»; en zij ging naar boven, en toen zeide zij: «dit is mijn mom, die hij vertoonde»; en zij trouwde met hem.

En (toen) gaf de koning bevel, dat ze haar en haar man zouden (gaan) halen, en zij daalden af en zij haalden hen en zij klommen met hen naar boven en zij vierden feest zeven nachten en zeven dagen (lang).

En de oudste (broeder) volgde, ook kwam hij tot aan het oudje, (en) toen daalden zij zes (zusters) (ook af in de rivier), zij (hadden) zich vermomd.

En het oudje vroeg, zij zeide: «Kleinzoon, welke van de zes dochters des koning van zooeven begeert gij?» En hij zeide: «die in het midden (is);» toen schoot de koning een kanon af, dus keerden zij weer terug. Daarna daalden zij weer af (en) zij hadden zich vermomd; en hij verborg zich onder de jasmijnstruik en de mom van de middelste raakte hen bij toeval aan en zij daalden af in het water en hij verborg haar (namelijk haar mom).

Kijk, de koning schoot toen een kanon af en haar mom was er niet (en) toen keerden de oudere (zusters) terug en zij huilde en het oudje zeide: «huil gij (maar) niet, (ga) maar naar boven»; en zij ging naar boven en zeide «mijn mom (is) deze bij hem. En de helft van zijn haar was zilver en de (andere) helft goud, en zijn bovenste tanden waren goud, zijn benedenste zilver.

En de koning beval, (dat) zij hen zouden halen, en zij daalden af (en) zij haalden hen en het oudje weende. En hij (de oudere broeder namelijk) zeide: «huil (maar) niet, doch kom met ons mee» en zij gingen met hen naar boven; (toen) zij boven (waren) vroeg hij (de koning namelijk), hij zeide: «Gij, wat voor een mensch (zijt) gij, want uw uiterlijk en uw voorkomen is gelijk (dat) van de djin (geest) en nimf?»

En hij zeide: «Groote heer, ik hier, met ons tweeën waren wij, ik riep de honden (was jager) en hij, mijn jongere broer hij klopte sago en ik zeide (tegen zijne vrouw zeide hij dat, volgens het bovenstaande): «Als je zwager hier komt, geef hem (dan) sagokoeken.»

En hij kwam (en) hij vroeg en zij gaf (ze) niet en hij (werd) beschaamd en hij ging (weg), over zeven bergen en over zeven rivieren was hij, en ik volgde hem.

En ik vond hem en nadat wij sirih-pinang gepruimd hadden zei ik: «kom hier, (laat) ons terugkeeren» en hij zeide: «Wel, ik ben beschaamd om weer terug te keeren; keer gij maar terug, dan ga ik maar verder.»

En de koning zeide: «Kom haal je krisschede (eens) uit (je gordel), opdat ik er mijn mes indoe;» en hij deed het er in en het paste. En hij (de koning namelijk) zeide: «Kom (laat) ik je ring (eens) aandoen (passen) en hij deed hem aan, en hij paste. En hij zeide (weer): «Kom (laat) ons je klapperdoppen op elkaar passen»; en zij pasten (en) zij waren gelijk (deze drie middelen schijnt men wel eens te probeeren om daardoor te weten te komen of men nog familie van elkaar is) en de koning sloeg zich op de borst en hij zeide: «als het zoo is, dan ben ik het,» en zij vierden feest zeven nachten en zeven dagen (lang).

N°. 6. O u h o.

Naga o njawa moi mo hingoa'a o 'uho. De ma eha mo hihano mo temo: «Ai 'uho, nagoona ja tana?» De ma 'oana awi ngoa'a ja tumudingo'a ho ma dodoto mo mode'e. De jo temo: «Tole, o naulu no ali-ali nage o 'uho de na modo'a.»

De muna a mu ma liliili, ena manga rame i ho o dewelau. De jo temo: «Tole, o dewelau po rame po ma hiwange hau'u, 'one ani 'o'ata daengo'o wo uti dja'o ma wehara.»

De a mu ma liliili, genaade i ho o nenau jo rame de ma uho i temo: «O igono nage no na dupuniti la po ma gowo, de ma lia'a jo temo: «tole, ho 'one awi 'iau wa gowo.» De ma puniti ho jo ma gowo, ja o'o dai o dowongi ma baha o de jo ma gowo. De wo temo: «ngonahi no hila;» de munahi mu ma gowo.

De mu ma gowo i botode, mo temo: «ngonali.» De una ali, wo temo: «no ma ruwuto'a, de mu ma ruwuto'a, ho mo temo: «'a i leletongo ena awi pahita'a w'ai'iau.»

Awi utu ma hongona o hala'a, ma hongona o gurahi, awi ilingi ma hongona o hala'a, ma hongona o gurahi.

De jo liou, wi ma'e, de jo temo ma lia'a: «tole, nanga 'o'ata,» de una wo temo: «uwa ai modo'a ho, jo temo: o'ia ma mudu'o,» de wo temo: «uwa».

Gena'adau de awi ruae de wo tagi, de ma we'ati'a wo djadji wo temo: «Na'o no ngo'a, de ani ngo'a modidi, moi de ma mede ma giauo'a, de moi ma wange ma njonjie'a.

Gena'ade wo tagi, ho wo paha'a de mo ngo'a'a. De ma lia'a jo temo: «Ani la'o mia ditio'a, de ja ditio'a, de mo ngo'a'a. De

i huputu'u de o borua i jo hihupuo'a de jo hidaahini, i togumiade o u'u ma bitino jo doho-doaha ami oleha, de o puniti. De ma mi la'o jo dauhu ho i pelangali, de mo hano ma eha, mo temo: «tole, ho ma ngo'a?» De jo temo: «o ngoa'a o'iano? Begeena 'a o u'u bobitino, de o puniti.» De ma ngoa'a ge i bawa ma Djindaali awi hohoniha.

De ma Djindaali ma we'ata ma ma o'o de mu ma tami ma boruade, de ma doda'a ma ngo'a'a i ali.

De mu ma popolitana ma iha mo hingahu mo temo: «Bere'i, dai, o hohano'a o gota ma doda'a o ngoa'a jo ali» de wo temo: «Berei, geenade pa poga.»

De ja poga, ja poga de ena ma ngo'a'a ja mididio'a.

De ne ma we'ata mo temo: «Bere'i po ma dapoha'a, de wo temo: «uwa la po ma duduhulo'o.» Genaade jo 'i tana ho jo amooau. Ja no'ui'a o njawa o dadami moi, de o ode o dadami moi. De jo odomo de jo temo: ma ngoa'age, «ete, ngomi nage o inomo ia aulie mi bohono,» de wo temo:

«Bere'i, nage o inomo i titipo'ọ'a, no 'i gai'ino, nanga danongo o ja odo-odomo'a ma inomo i aaulie ho.»

De jo odomo; ho i duangino de wo tagi o 'aho wo aho'o, de wo temo: «bere'i nanga danongo uwa no 'i tinga-tinga'a jo lalaagomo'au ho.» De muna mo temo: «Bere'i, ngaro'a no tagi, o to 'i madawa ho.»

De wo tagi, wo aho'o ho wo paha'a de jo temo: «Bere'i, ni mi 'ulano o bebeoto, dai o a'elo'a mi ma guguule ho.»

De muna mo temo: «Danongo, ma i'a ni ma guguule;» de jo ma guguule, ja i'a de jo diai o ngotili moi o aharu ja tjara djuangana. Jo diai ma hidete, ma liaro, ma halimi, ma aoto; ena ma bere'i mo ahoou mo temo:

«Danongo nia ihau» de jo temo: «Bere'i uwahi mia ngagootili mio diaiohi ho.»

De ma hidete jo higo'o de jo tagiou.

Ma dadaao ena wo boau de wo hano: «Ho nanga danongo?» De mo temo: «'Aano dai o hohano'a jo guguule.»

De wo doa o huburu de, ho u ma tutumu ena manga hidete, i ho o duduahi ohi.

De awi hogo wo hidodowanga de wo 'i li'o, ma o ja adonuwa, de wo temo: «Bere'i, ani hogo na rari la po hiadowanga la po 'i li'o.» De wo hiadowanga de wo 'i dugumo. De jo 'i li'o: «Ma dodoao ena daingiha manga hidete 'a i hori-hori.»

De ja patu-patu ma 'a i olu'u, ja dia-dia ma 'a i olu'u, o igono ma ngo'ono jo hiiili la ato o porogi ja reno, ma 'a i olu'u, de 'a jo 'i hori-jo 'i hori.

De jo tagioli ho jo tutu'u ma 'o'ana awi hohaniha, de ma ilanga wo temo: «no ma haana de,» de mu ma haana de.

De jo utiou, de ma 'o'ana wo temo: «Nage ani bilanga to mi modoa'a, de una wo temo: «Djou lamo-lamo ma'a mi ma nau-naulo'a.» Mo ma 'o'ana a wo nga'uwa, de una ma ilanga wo temo: «Abei'a, 'o no nga'uwa, ho u ma ohihi.»

De u ma ohihi, ma ma heli de o upa-upaha ho o doangu'u aha itubu'u. De wo temo: «i goungu! ma i togumiade ami teleme ia aunu de ami haana ja hihi. De ma 'oana wa mae', de wo temo: «'Ouwa a o ngewe'a, de ma holoibi ami hae'ino i boa de ami bebeoto mo hilegono, ho ma aunu ami giamu'u, de mo temo: «beneena 'a o holaibi ma aunu, de wo temo: «i goungu.»

De wo temo: «i'au a nio tagiou,» de jo tagioli, tara dai jo ma hiowou, mu ma he'ono. De wo temo: «'A o ngewe'a ho ni mi dongoru.» De mi dongoru, ja tila o 'a i lutu; i'a moioli ja tila 'o 'a i lutu; i'a ja tila 'o 'a i lutu, i'a ja tila 'o 'a i lutu; de ma ngootili ja boto'au de 'a mo temou, nia madaau ho pa a'unua ho. De 'a jo tagioli, de jo tutu'u ma dea awi hohaniha, de dai awi hohano'a jo tutu'u. De ma 'oana wo temo: «Nagoona jo tutu'u ai hohano'a? de wo temo ma 'oana: «daio nio 'i ehe, de ja o'o jo 'i ehe jo temo: «Dinao'o ma 'oana wo temo: «i dodoa ho to ngoi ai hohaniha de jo tutu'u.» De ona jo temo: «na'o o geena de 'a una wa o'o, de wao'o wo hano wo temo: «O'iano ngini ma njawa?» De ona jo temo: «Ngomi neena ma 'oana o 'uho awi ngoa'a.» Ma mudua awi ruae de wo tagi, de wo djadji mia eha'a wo temo:

«Ngona neena no ngoa'a, de ani ngoa'a modidi, moi de ma mede ma giauo'a, de moi de ma wange ma njonjie'a. De o ngo jai mo ngoa'a, de ami la'o ja diti'o, de ami oleha o u'u ma bitino jo hongodaika de o puniti, i togumi'a de ma ngo jai o lia'a o boruau mi hihipu'u de mi hidaahini. De mio tutu'u ma Djindaali awi hohaniha de wi paliara hiadono mio lamo'o'au.

De o 'aho wo aho'o'a, de mio tagi mia ngotiliau aharu mia diai.

De ma 'oana wo temo: «Na'o o geena de ngoiou nia dea, ho nio utihau, de jo hano jo temo: «Ho ma ngo jai?» De una wo temo: «Nia eha muna dai mu o tetengo'a mi hidupuhuie.»

De ona jo temo: «Na'o mio uti, halingou ani we'ata nage ja butanga mia ngootili'a mio hilangi.»

De ma 'o'ana wo temo: «I'au, de wo hilangi ho manga 'obongo i tobi-tobi'e'a. I togumi'a de ma eha mĩ ehe, de o puniti mĩ iili, ma duangino o tero ma a'elu'u mĩ hiohi'i, aha de hala'a ma a'elu'u mĩ hiohi'i, aha de o gurahi ma a'elu'uli. Ho ami utu ma hongona o hala'a, ma hongona o gurahi, ami ilingi ma hongona o hala'a, ma hongona o gurahi.

N°. 6. De buidelrat.

Er was een mensch (vrouw), zij baarde een buidelrat. En de moeder vroeg betreffende hem (die buidelrat), zij zeide: «Mijn buidelrat, wie zal hem grootbrengen?» En (van) de koning zijn zeven kinderen (dochters) de jongste, zij wilde (het wel). En zij (de zes andere dochters) zeiden: «Zusje, (zijt) gij bedroefd over de mannen (hebt gij een afkeer van de mannen), dat gij nu een buidelrat (gaat) trouwen?» En zij zweeg maar, (en) toen een volgenden dag ook (was) het hun feest. En zij (de zusters) zeiden: «Morgen vieren wij feest overdag, dan (zal) je man, (die) daarginds zeewaarts (is ook) afdalen (om met ons feest te vieren) (met) zijn leelijk uiterlijk.»

En zij zweeg (weer), toen vierden zij hier feest en de buidelrat zeide: «Ontdoe gij die cocosnooten aldaar voor ons van hun bast, opdat wij ons haar wasschen en beolieën»; en de oudere (zusters) zeiden: «Zusje, alzoo wat van hem (zal) hij wasschen en beolieën (want een buidelrat heeft slechts heel kort haar).» En zij ontbastte (de cocosnaot) om hun haar te wasschen en te beolieën, zij gingen (daarop) zeewaarts, naar het strand, vlak bij het zeewater en waschten en beolieden (aldaar) hun haar. En hij zeide: «gij ook eerst,» en zij waschte en beoliede haar haar. En toen zij klaar was met het wasschen en beolieën zeide zij: «gij ook,» en hij (deed het) ook, (toen) zeide hij: «sluit je oogen,» en zij sloot hare oogen, toen zeide zij: «het schittert» dat was, dat hij zijne vermomming uitgetrokken had.

De helft van zijn haar (was) zilver, zijn (andere) helft (was) goud (en) de helft van zijne tanden (was) zilver (en) de (andere) helft (was) goud. En zij gingen terug en zij (de andere zusters) troffen hem aan en zij die oudere (zusters) zeiden: «Zusje, (dat zal) onze man (zijn)» (en) hij zeide: «Neen,

(zij) slechts (is) mijne vrouw,» (en) zij zeiden: «Wat (is hij) onze zwager?» en hij zeide: «Neen» (hij wilde dat liever niet zijn omdat zij hem vroeger, toen hij zijne vermomming nog niet afgelegd had, bespot hadden.)

Alzoo ging hij ook (weg) met een bezwaard hart en zijne vrouw deed hij beloven, zeggende: «Als ge bevalt en twee kinderen krijgt, een (wordt dan geboren) met nieuwe maan, (en) een met zonsopgang.»

Toen hij nu vertrokken was, beviel zij. En de oudere (zusters) zeiden: «je oogen (zullen) wij dichtkleven,» en zij kleefden ze dicht, en zij beviel. En toen ze geboren waren, brachten zij ze met eene kist naar buiten en zij (die zusters namelijk) lieten ze (de kinderen) er mee wegdrijven; daarna staken ze houtskool in haar vagina en cocosnotenbast. En hare oogen bestreken ze (met olie), alzoo gingen ze weer open. En zij, de moeder namelijk, vroeg, zij zeide: «Zusjes, hoe staat het met de kinderen?» En zij zeiden: «de kinderen, vanwaar? Kijk hier slechts houtskool en cocosnotenbast.» En die kinderen (in de kist) dreven aan wal aan de aanlegplaats van den Generaal. En de vrouw van den Generaal ging poepen, en zij hurkte neer op die kist, en daarin huilden die kinderen.

En zij liep hard landwaarts en gaf (het) te kennen, zij zeide: «Oudje, aan zee op de aanlegplaats, in een (stuk) hout huilen er kinderen;» en hij zeide: «Oudje, (laten) wij dat (hout stuk) slaan.»

En zij sloegen het (stuk), zij sloegen het en die kinderen waren twee.

En toen zeide de vrouw: «Oudje, (laten) wij ze voor ons slachten,» en hij zeide: «neen, opdat wij ze boodschappen kunnen laten doen (ze als bedienden kunnen gebruiken).» Toen voedden zij ze op tot ze groot waren geworden.

(Eens) rookten zij een rookhekje vol menschen(vleesch en een rookhekje vol varkens(vleesch). En zij aten en zij zeiden, de kinderen daar: «grootvader, wij hebben veel eten, dat ons verboden is te eten,» en hij zeide: «Oudje, er is daar nog een zeer klein stukje eten, neem het voor hen, (laten) onze kleinkinderen ook eten (van) het overvloedige voedsel.»

En zij aten, (en) daarna ging hij de honden roepen (op de jacht) en hij zeide: «Oudje, verwijder je niet van onze kinderen, (totdat) zij groot (volwassen) zijn.» En zij zeide: «Oudje, ga maar, ik zal ze niet verlaten.»

En hij ging, toen hij (de honden) geroepen had, (was gaan jagen) zeiden zij (namelijk die twee kinderen): «Oudje, geef ons een mes, (want) aan zee aan het water gaan wij spelen.» En zij zeide: «kleinkinderen, vooruit maar, speelt maar;» en zij (gingen) spelen, zij gingen en zij maakten een steenen bootje volgens het model van een djuanganaboot (een Sultansvaartuig). Zij maakten zijne zeilen, zijne masten, zijne roeispanen, zijne planken; (en) toen riep het oudje, zij zeide: «Kleinkinderen, komt landwaarts;» en zij zij zeiden: «Oudje, nog niet, ons bootje (willen) wij nog eerst maken.» En het zeil zetten zij overeind en zij gingen (voeren weg). Daarna kwam hij (de Generaal) (terug) en hij vroeg: «Hoe is het met onze kleinkinderen?» En zij zeide: «Zooeven speelden ze aan zee bij de aanlegplaats.»

En hij klom in den kanariboom, alzoo zag hij hun zeil nog (zoo klein) als een sigaretje (zoo ver waren ze al weg gevaren).

En hij bond zijn schaamharen aan elkaar (maakte er als het ware een langen draad van) maar zij reikten niet tot aan het zeil (der kinderen), en hij zeide: «Oudje, trek je schaamharen uit, opdat wij ze er mee (met de mijne) verbinden (en) ze vastbinden.» En hij verlengde ze er mee en hij wierp hen er mee. En zij bonden hen met deze schaamharendraad, en daarop kwam hun zeil steeds dichter van zee naar land.

En zij (die kinderen in de boot) hakten (met de bijl) die draad, maar die wilde niet, (brak niet), zij hakten met het hakmes, maar hij wilde niet (breken), zij streken er afval van cocosnootenpitten op, opdat kijk de muizen hem zouden doorknagen, maar hij wilde niet (stuk) en zij kwamen steeds dichter bij hen.

En zij gingen weer en aan de aanlegplaats des konings kwamen zij aan wal en de broeder zeide: «Doe eene broek aan», en zij deed een broek aan (van deze twee kinderen schijnt dus de een een jongen en de ander een meisje geweest te zijn).

En zij kwamen van boord en de koning zeide: «Uwe zuster daar, ik (wil) met haar trouwen»; en hij (de broer namelijk) zeide: «Groote heer, maar wij zijn slechts mannen.» Maar de koning geloofde (dat) niet, en hij de broeder zeide (toen): «Kom, gij gelooft (dat) niet, (laat) hij (eigenlijk zij) dan urineeren.» En hij urineerde, maar de straal liet (liet zij) door

een bamboegeleiding gaan, en een heel eind weg kwam het neer. En hij, (de koning) zeide: «'t is waar!» maar daarna bloedde haar schaamdeel en haar broek deed haar pijn. En de koning zag dat en hij zeide: «'t is niet waar ('t is) eene vrouw;» doch een kolibritje kwam boven haar hoofd (vliegen) en met haar mes ving zij het op, alzoo (werd) hare hand bebloed en zij zeide: «hier dan ('t is) slechts bloed van het kolibritje,» en de koning zeide: «'t is waar.»

En hij zeide: «gaat maar,» en zij gingen, zeewaarts roeiden zij, (en) zij was naakt. En hij zeide: «gelijk de vrouwen (roeien) moet gij ons roeien.» En zij roeide het, zij duwde het (het bootje al roeiende) en het zonk, vooruit, nog eens, zij duwde het en het zonk (weer wat), vooruit zij duwde het en het zonk (weer wat) en (toen) was het bootje heelemaal weg (verzonken) en (toen) zeide zij: «gij kunt het (bootje) ook niet achterlaten.»

En zij gingen weer, en zij kwamen aan wal aan de aanlegplaats huns vaders, daar aan zee aan zijn aanlegplaats kwamen zij aan wal. En de koning (hun vader de vroeger vermomde buidelrat) zeide: «Wie kwam daar aan wal aan mijn aanlegplaats?» en hij zeide, de koning namelijk: «Daar van zee, haal hen,» en zij ('s konings dienaren zeker) gingen zeewaarts om hen te halen (en) zij zeiden: «Van het land naar de zee (komen wij);» de koning zegt: «waarom landen zij aan mijn aanlegplaats?» En zij zeiden: «als het zoo is, laat hij dan zeewaarts komen;» en hij kwam zeewaarts en toen hij aan zee gekomen was vroeg hij, hij zeide: «Vanwaar (zijt) gij menschen (gekomen)? En zij zeiden: «Wij hier zijn kinderen van koning buidelrat.» Met een bezwaard hart is hij gegaan en hij deed onze moeder belooven, hij zeide: «Gij hier (zult) bevallen, en je kinderen (zullen) twee (zijn), een (aal) met de nieuwe maan en een (ander) in den morgenstond (geboren worden).» En moeder beviel, en haar oogen kleefden zij dicht en in haar schaamdeel staken zij houtskool en cocosbast en daarna brachten onze oudere moeders (de oudere zusters der moeder, die hier meestal oudere moeder genoemd worden) ons in een kist naar buiten en lieten ons daarmee wegdrijven. En wij dreven aan land aan de aanlegplaats van den Generaal en hij voedde ons op tot wij groot geworden waren.En hij (de Generaal) riep de honden (ging op jacht) en wij gingen, wij maakten een steenen bootje.

En de koning zeide: «Als dat zoo is dan ben ik ook uw

vader, alzoo komt uit de boot;» en zij vroegen, zij zeiden: «Hoe is het met moeder?» En hij zeide: «uwe moeder is aan zee, zij is alleen, (en) zij volgt naar boven.» (het verblijf van een vorst ligt meestal op een heuvel aan zee).

En zij zeiden: «Als wij uit de boot komen, laten uwe zes vrouwen dan dienst doen als rolhouten om daarover de boot op te slepen.»

En de koning zeide: «vooruit maar» en hij gebruikte ze (die vrouwen) als dwarshouten, dus hunne beenderen braken en de uiteinden gingen naar boven staan.

Daarna haalde men de moeder en men wreef haar met cocosnootenbast, daarna waschte men haar mooi (schoon) in water, daarop waschte men haar met zilverwater en daarna met goudwater. Toen waren de helft van haar haren zilveren en de (andere) helft gouden, haar tanden de helft (waren) zilveren, (en) de (andere) helft (waren) gouden.

N°. 7. O Biara.

Naga ma moi mo tagi ami baili'a, de mo djadji mo temo: Nene, na'o ani ilanga wo ali, de o inomo no wi 'ula'a ma iti uwa ai biara no wi 'ula.

Genaade mo tagi ho mo paha'a de wo ali, de mi 'ula ma inomo, ma 'a wa olo'u, wo mau 'a o biara, gena'ade mi 'ula, ho o wo aliwau.

Ho ato, ma dadaauena ma eha mo boaau, de mo dahano ma mi biara, mo temo: Ho m'ai biara? De ona jo temo: «Jai, 'a'ano o nonu wo gali ho, ho to wi 'ulaau.»

De ma eha mo temo: «To djadji to temo: «uwa no wi 'ula ai biara, ngaro wo gali ma;» to temo: «ngaro gedau o inomo no wi 'ula no wi đodoboti'a ma, ma iti uwa ai biara no wi 'ula.»

De muna mo temo: «Ma 'a mo jai, geda'u ma inomo to wi 'ula, ma 'a wo olu'u, wo mau a ma biara.»

De muna mo temo: «Ai biara ma wa odomoau ho to tagiou, gena'adaude mo tagi de ona jo temo: «Jai, 'a o biara ho o nonu wa odomoau ho uwa no tagi.» Ma muna mo temo: «'a to olu'u to tagiou.»

De ona ma a jo ni'i, ma muna mo temo: «Uwau nio ni'i, la nio gogogelou nia dea'a;» ma 'a jo olu'u, a jo ni'i, de ma bilanga mo aho'o mo temo: «Jai, radja Molo'u awi ngomaha i dudungu ho no wi huhuo'ahi.»

De muna ma eha mo temo: «'A nio liou nia dea'a la nio

gogogelo'u, gena'adau de o mo'a ma ho'a'a mi detege'u, ho ja iha de mi hihuhuoahi ma bilanga, i'a o geena awi ngomaha i dudungu jo aho'o ma eha'a: «Jai, o radja Molo'u awi ngomaha i dudungu, ho no wi huhuoahi.»

Gena'adau de o mo'a ma ho'aali mi detege'u, ho ja iha de mi hihuhuoahi ma bilanga; i'a 'ogeena awi ngomaha i dudungu, ma bilanga mo aho'o mo temo: «Jai, o radja Molo'u awi ngomaha i dudungu ho no wi huhuoahi; de o mo'a ma ho'aali mi detege'u, ho ja i'a de mi hihuhuoahi ma bilanga; i'a 'ogeena awi ngomaha i dudungu, jo aho'o: «Jai, o radja Molo'u awi ngomaha i dudungu ho no wi huhuoahi, ena ma heleoiha o wo'a o utu moi de gena'adauou mo'i dama.

De ja iha de mi huhu ho mi punu-punuhu'u, de mo temo: «I'aau nio liou o wo'a'a, de jo temo: «Jai, o hininga o'ia tanu po liou?» De ami huhu ma hongona mi dotowi.

De mo djadji, mo temo: «Ai huhu ne ma hongona no wi gaha, la no wi hihuhu, la na'o 'o wo huhuwau, de nia tuduu'u. Gena'adau de o wo huhuwau de ja tudu'u.

Hoato ma dadaao ena i toolide'u, i'a ma dadaao ena o ngoa'a ja doa ma 'o jo i hidulubawau.

Hoato, 'ogeena ena i bungaau, de i hibunga o moha, o papago, o haana, o badju, o dia, o patu, o ipaha, o gudele, o ali-ali o hala'a, o gurahi, o tjutju'ode, o tauge, o douno, o hiara.

De geda'u o'iano o dunia ma doda'a i rupa-rupa i hibunga, de da'u ma tubu-tubuo'au de o borua moi i hidelu'u.

Hoato, ja patie, ena ama aha mu ma hongodau'u.

N°. 7. De biaraplant (een soort plant met lange bladeren op een langen stamstengel; de bladeren worden als groente gegeten.)

Op een keer ging zij (uit het verhaal blijkt zij eene moeder te zijn van twee kinderen) naar haar tuin, en zij deed haar (dochtertje) beloven, zij zeide: «Nene» (een meisjesnaam) «als je broertje huilt, geef hem dan eten, doch geef hem mijn biara niet.»

Zij ging dus en toen zij weg was huilde hij, en zij gaf hem (te) eten, maar hij wilde (dat) niet, hij wilde slechts die biara (hebben), toen gaf zij die, en hij huilde niet meer.

Kijk, daarna was de moeder gekomen en zij vroeg naar haar biara, zij zeide: «Hoe staat het met mijn biara?» En zij zeiden: «Moeder, zooeven huilde de kleine er om, dus heb ik ze hem gegeven.»

En de moeder zeide: «Ik deed (je) beloven, ik zeide: gij moogt hem mijn biara niet geven, al huilt hij er ook om; ik zeide: al geeft gij hem (ook) al het eten, dat hier is, tot er niets meer over is, als ge hem maar niet mijn biara geeft.» En zij (de dochter) zeide: «maar moeder, het eten daarginds heb ik hem gegeven, maar hij wilde (het) niet (eten), hij wilde slechts de biara (hebben)» (in het gewone leven der inlanders gaat het steeds zooals hier verhaald wordt, dwingende kinderen krijgen namelijk steeds hun zin.)

En zij zeide: «Mijn biara heeft hij opgegeten, dus ga ik (weg)»; toen ging zij, en zij (de kinderen namelijk) zeiden: «Moeder, de kleine heeft wel de biara opgegeten, doch ga toch niet (weg).» Maar zij zeide: «Ik wil niet (blijven), ik ga (weg).»

En zij volgden (haar) maar, doch zij zeide: «volgt mij (toch) niet, opdat gij bij uw vader blijft,» maar zij wilden niet, zij volgden slechts, en de zuster riep, zij zeide: «Moeder! de koning der Molukken (haar broertje namelijk) zijn keel is droog (hij heeft dorst) dus geef hem eerst de borst.»

En zij de moeder zeide: «Keert toch terug tot uw vader en blijft aldaar;» toen drukte zij hare melk uit in een palmblad en zij gingen landwaarts en zij (de zuster) gaf hem ervan te drinken, vervolgens was zijn keel (weer) droog (en) zij riepen de moeder: «Moeder, de koning der Molukken zijne keel is droog, dus geef hem eerst (weer) te drinken.» Toen drukte zij haar borst wederom uit in een palmblad, ook (gingen) zij landwaarts en zij, de zuster, gaf hem eerst weer melk, vervolgens was zijn keel (alweer) droog, (en) de zuster riep, zij zeide: «Moeder, de koning der Molukken zijn keel is droog, dus geef hem eerst de borst;» en zij drukte haar borst weer uit in een palmblad, en zij gingen en de zuster gaf hem die eerst te drinken; daarna (werd) zijn keel weer droog, (en) zij riepen: «Moeder: de koning der Molukken zijn keel is droog, dus geef hem eerst de borst;» daar landwaarts op de steenen stond een huis en aldaar wachtte zij hen. En zij gingen landwaarts en zij gaf hem de borst tot hij geheel verzadigd was, en zij zeide: «Vooruit, keert toch naar huis terug,» en zij zeiden: «Moeder, hoe kunnen wij nu terugkeeren?» En (toen) brak zij haar eene borst af voor hem. En zij deed (hen) beloven, zij zeide: «Neem deze mijne eene borst voor hem mee, opdat gij hem er mee voedt, doch als hij geen moedermelk meer gebruikt, plant haar (die moederborst) dan

(stop die dan in den grond, zooals men vruchten plant.)» Toen hij dan de moedermelk niet meer gebruikte, plantten zij die (borst).

Ziet, daarna ontsproot zij en groeide op (als een boom) en later (toen die boom groot geworden was) klommen de kinderen er in, maar zij vielen er niet mee om.

Ziet, toen bloeide die (boom), en de bloesems die hij voortbracht waren kains (lijnwaden), witte baadjes, broeken, baadjes, hakmessen, patjols, bijlen, kralen, zilveren ringen, gouden (ringen), haarkammen, oorringen, enkelringen, oorhangers.

En aldaar, wat er ook voor verschillende dingen in de wereld zijn, hij (die boom namelijk) bloeide ze (bracht ze voort) en daar aan zijn top hing een kist.

Kijk, zij braken die open (en) hier de moeder zelf (was daarin).

N°. 8. Naga o njawa ja mididi jo puaha.

Naga o wange moiu jo 'ohama o Higi'a jo puaha; de ma lia'a wo djadji ma eha'a, wo temo: «Jai, mia namo ua nia poha, ngaro o ma ube o'iawa mia odomo, mio lionoma.

De ma eha mo temo: «Ouwa, 'o mia pahawa, ngaro 'a nio tagi. «De na'o jo puaha i duangou jo lio.

De ma lia'a wo hanou, wo temo: «Jai mia namo ena naga?» Done ma eha mo temo: «hai, ngoa'a, nia namo ta pohaau;» de jo ngamo, jo temo: «i dodooha mia namo na poha?» De ma eha mo temo: «hebabu 'one o'iawa mia odomo, dadi ta poha.» Gena'ade jo temo: «Hebabu mia namo na pohaau, dadi mio tagiou.» I togumi'a de jo tagi jo ma hibilaono o omo-omo tumudingi, o namo ma gohi tumudingi, de o igono o ngodumu moi.

Gena'ade jo tagi-jo tagi, ho jo dota'a o ngaili moi de gena'a jo ma togumu, hebabu o wutuoau. De jo ma idu-idude'u, ma lia'a wo temo, na'o 'o ma ube to ni tomanga, de no ma tutumu mao, hebabu o ma ube o wutu gogoronanohi, o djara i na tulu ngone; de ma dodoto wo temo, na'o geena, de halingou no i tomanga ua no i mada.

De gena'a o wutu gogoronanohi o djara i boau, 'one ma lia'a wi tomangou ma dodoto, ma wo maowa.

Done a wo tagiou ma lia'a; de waktu wo tagiou ma lia'a wa hoana ma dodoto awi ali-ali la jo ma hialiti, la to ma lia'a wi hinoa ma dodotao awi ali-ali, la to ma dodoto u ma hinoa unao.

Ma lia'a awi badju u ma nani tumudingi'a, awi haana ma 'ogeena, de na'o o nge'omo wa ma'e ma djaga awi badju wo

dugumo, i'a wa ma'e wo dugumo, wa ma'e, wo dugumo, hiadono awi badju moiohi, de awi haana moiohi de ma duulu awi dopo-dopo ma harumu wa umo de i paapa o nge'omo ma djaga o gubali'a. De ma lia'a wa nonu o nge'omo o guida'a, de ma dodoto wa nonu o nge'omo o gubali'a.

De ma dodoto wo tota o bere'i'a, ma ma didihila'a u ma iunuahi o pihanga ma goa'a. De ma pihanga o utu moi i umu'u, de gena'u u ma gou-gou. Ma moi ami baili'a mo tagi ami bira mo utu'u, de mo digila-gila mami pihanga. Ma ma ino, ena ma mi pihanga o utu moi 'oiwau; hei, neena o'ia ja odomo? poelua o heheana. De mo temo: «A de iti ata ma'ehi la ta poha'a ho.» De wo ahoou wo temo: «Apu hiadono o hara ma hange aha mo ihene, de mo temo: «Wah nagoona nena naga, jo apu-apu?» De u ma himaiti, de mi o'o de mo temo: «hai, ai ngoa'a ma aua.» Gena'a de mi ha'ai o bira de wo odomo.

N°. 8. Er waren twee menschen, die gingen vasten.

Op zekeren dag gingen zij in de moskee, zij (gingen) vasten, en de oudste (broer) deed de moeder beloven, hij zeide: «Moeder, slacht onze kip niet, al is er ook geen klein beetje meer voor ons te eten, (want) wij keeren toch terug.»

En de moeder zeide: «Neen, wij (zullen) ze niet slaan (dooden), ga maar;» en na hun vasten keerden zij terug.

En de oudste vroeg, hij zeide: «Moeder, is onze kip er nog?» Alzoo zeide de moeder: «He, kind, je kip (heb) ik geslacht;» en zij (waren) boos, zij zeiden: «Hoe is het mogelijk, (dat) gij onze kip geslacht hebt?» En de moeder zeide: «omdat wij geen eten meer hadden, heb ik ze geslacht.» Toen zeiden zij: «Omdat gij onze kip geslacht hebt, gaan wij nu weg.»

Daarop gingen zij (en) zij namen zich teerkost (voor onder weg) zeven watermeloenen, zeven hoendereieren en een cocosnoot.

Toen liepen zij al maar door tot zij kwamen aan eene rivier en aldaar rustten zij, want het was avond (geworden).

En zij legden zich neer (om te slapen) en de oudste zeide: «over een poosje maak ik je wakker, en let gij dan goed op, want over een poosje als het nog middernacht is, (zal) een (fabelachtig) paard ons meenemen;» en de jongste zeide: «als dat zoo is, dan (moet) gij mij wekken (en) moogt ge mij niet laten (slapen).»

En toen het nog middernacht was kwam het paard, alzoo wekte de oudste (broer) den jongste, maar hij werd niet wakker.

Alzoo ging de oudste, en toen de oudste (zou) gaan, ontdeed hij den jongste van zijne ringen; toen werden zij met elkaar verwisseld en de oudste deed den jongste de zijne aan en die van den jongste zichzelf.

De oudste (broeder) had zeven baadjes over elkaar aan, zijne broeken ook alzoo (dus ook zeven over elkaar), en wanneer hij aan een tweesprong op den weg kwam, wierp hij er zijn baadje op neer. Vervolgens kwam hij (weer) aan een (tweesprong) (en) hij wierp er (een baadje) op neer, hij kwam (weer aan een) en wierp (er weer een) op neer, totdat hij nog een baadje had en nog een broek en daarna wierp hij zijn krisscheede neer en deze wipte weer op en viel neer op den rechtschen weg van den tweesprong. (Het is eene goede gewoonte van de inlanders, om in onbekend land bij een tweesprong op den weg een teeken, meestal een takje neer te leggen en wel zoo dat achteraankomers kunnen zien welken weg zij moeten inslaan om niet te verdwalen.)

En de oudste (broeder) sloeg den weg in, die naar links afweek en de jongste (die dus later toch wakker geworden zal zijn en hem toen volgde) sloeg den weg in naar rechts.

En de jongste kwam totaan een oud vrouwtje, maar eerst verborg hij zich onder de bananenplanten. En een tros bananen (was) rijp, en aldaar at hij (ze op).

Eens ging zij naar haar tuin om hare rijst te oogsten, en zij kwam voorbij hare bananen. Maar zij ging er naar toe, (en) van deze hare bananen was er een tros niet meer; «he,» (zei ze) «wie (heeft) deze nu opgegeten? misschien de oorwormen.»

En zij zeide: «als ik ze maar vind, dan (zal) ik ze (dood)-slaan;» en hij (die jongste broer, die nog onder de bananen-planten zat) riep, hij zeide: «Moedertje!» tot driekeer toe, toen eerst hoorde zij (het), en zij zeide: «he, wie is hier, die moedertje! moedertje! roept?» En hij vertoonde zich, en zij zeewaarts (naar hem toe) en zij zeide: «he, mijn zoontje» (werkelijk mensch, in tegenstelling van bovenaardsch wezen). Toen kookte zij rijst voor hem en hij at.

N°. 9. O Lolabi mi tadi-tadi'a.

Naga· o moholehe moi ami wo'a terlalu i aulie, de ma tadi'a moio'a. O dogulu moi wa ino wo tahe, de ami ngo'ana ma beno'a, ho w'ohama 'a o pungaha. De awi lolabi i ota'a de mi tadi, de awi gugugia wo gudju ami dabo ma doda'a.

Gena'ade wo lo'a, wa iha ma eha'a de wo temo: «Jai, o inomo i hemo-hemo ni diaiou, hababu o njawa manga ngoa'a moi ta bodito'au.

De ma dewelano de ja iha wi ehe, de jo hio'ou, ja o'o de jo temo: «Bote ngona ani lolabi mi tadi?» De wo temo: «I goungu, to ngoi ai lolabi mi tadi, o pungaha t'ohama de.» De jo temo: «Ngona mangaliti!» De wo temo: «Uwa ni tooma, la 'a ni mi hibaiti de ngoi. «De jo 'i hibaiti.

De o wutu haange aha ja ino jo 'i tutumu, de ato, ja ino ena, dau manga baiti ma doda'a ' a jo ma bangiheli.

De ja paitoli, ja paiti ena, ona geenaau, de 'a jo wangoali.

Tjumu tjagulu.

1. O a'ele ma muhuti'a o'ia?
   O abo-abo.
2. Pahita'a i ma tero, ma rahai regu-regu, geena o'ia?
   O a'ele, de o gahi ma a'ele.
3. Wange tja'o mo dodengo, wange tjumu mo halai; geena o'ia?
   Po parihi.
4. Naga o njawa awi wo'a ma tadi'a moio'a; geena o'ia?
   O biara.
5. O ngo'u i tangi, o wogono i hoho, geena o'ia?
   O wange de o wutu.
6. O tona'a ma muhuti'a o'ia?
   O ulu bitanga.
7. O Tjina ma njawa de o Papua'a ma njawa jo ma'a paranga, halingou o Lada'a ja ino, aha jo aunu, geena o'ia?
   O ena'a, de o bidoho, de o gau.
8. O dodai ma doda'a a o palengu i hara-hara geena o'ia?
   O tapaja ma mui.

N°. 9. Zij (werd) door een kris gestoken.

Er was eene maagd en haar huis (was) op zeer hooge palen, en (het huis) zijne steunpalen waren slechts een.

Een jongeling kwam om te vrijen en haar deur had zij gesloten, dus ging hij door den gevel binnen. En zijn kris viel (uit zijne scheede) en stak haar, en zijn zakdoek stak hij in haar wond. Toen vluchtte hij, hij ging landwaarts tot zijne moeder en hij zeide: «Moeder, maak lekker eten voor mij, want iemands kind heb ik een ongeluk bezorgd.»

En den volgenden morgen gingen zij landwaarts (en) hij (om) haar te halen, en zij (de familie van de gedoode) kwamen met haar zeewaarts, zij (kwamen) zeewaarts en zij zeiden: «Misschien heeft jouw kris haar gestoken?» En hij zeide: «'t Is waar, mijn kris (heeft) haar gestoken; door den gevel kwam ik binnen.» En zij zeiden: «Gij moet haar vervangen.» (Zij bedoelden: gij hebt haar gedood, wij zullen jou dooden.) En hij zeide: «Doodt mij niet, doch begraaft haar (levend) met mij;» en zij begroeven hen.

En na drie dagen kwamen zij om naar hen te zien, en kijk, zij kwamen aldaar en beneden in hun graf speelde men op de fluit.

En zij groeven het (graf) weer, (maakten het weer open) zij maakten het open, (en) zij (die men begraven had) waren aldaar, en zij herleefden weer.

Raadsels.

1. Wat zijn de paarlen van het water?

   Het schuim (waarin als paarlen glinsterende oogjes voorkomen).

2. De vorm is gelijk, 't is alles mooi (gelijk) wat is dat?

   Het water, en het zeewater.

3. Des morgens danst zij den dodengo-dans, des avonds danst zij den tjakalele-dans; wat is dat?

   Vegen (door de vrouwen des morgens en des avonds gedaan, waarbij dan het lichaam gelijk een dansende op en neer gaat.)

4. Er is iemands huis met slechts een steunpilaar; wat is dat?

   De biaraplant.

5. De (witte) boschduif gaat zitten, de (zwarte) kraai vliegt weg, wat is dat?

   De dag en de nacht.

6. Wat is de parel van den grond?

   De ringworm.

7. De Chineezen en de Papua's vechten met elkaar, en dan moeten de Hollanders er bij komen, waarna zij bloeden; wat is dat?

   Sirih, pinang en kalk. (De ingrediënten voor het door de inlanders zeer geliefkoosde betelpruimpje; eerst na de toevoeging van de kalk (blanke Hollanders) wordt het zoo rood als bloed.)

8. Een vat welks inhoud geheel uit kogels bestaat, wat is dat?

   De pitjes van de papajavrucht (waar honderden zaadpitten in zitten.)

SURINAAMSCHE NEGERVERTELLINGEN.

Bijdrage tot de kennis van West-Indische negerfolklore

DOOR Dr. H. VAN CAPPELLE.

VOORBERICHT.

In Elsevier's Maandschrift [1] heb ik indertijd eenige mededelingen gedaan over Surinaamsche Negervertellingen, ook wel *Anansi-tori's* of Spinverhalen genoemd en gaf ik ook een tweetal voorbeelden van dit typisch overblijfsel van Afrikaansche negerfolklore in onze kolonie.

Mijn voornemen, om dit onderwerp, aan de hand van meerdere *Anansi-tori's*, die ik in portefeuille had, uitvoeriger te behandelen, moest wegens zooveel ander werk, dat mij geheel in beslag nam, tot hiertoe achterwege blijven.

De vrees, dat niemand onder hen, die in Suriname verblijf hebben gehouden en met negers op eenigzins vertrouwelijken voet hebben omgegaan, zich ooit tot de bewerking van het door mij bijeengebrachte materiaal zou aangetrokken gevoelen, heeft mij ten slotte aan den arbeid gezet.

Een woord van warmen dank ben ik hier verschuldigd aan den Heer M. H. Nahar, Javaansch-Maleischen tolk te Paramaribo, die tijd noch moeite te veel is geweest, om uit den mond van negers en negerinnen zoovele van de in deze bijdrage opgenomen *Anansi-tori's* op te schrijven.

Niet minder dank ben ik verschuldigd aan den Heer D. Millar te 's Gravenhage, die van eenige der door Nahar mij in het Nederlandsch toegezonden vertellingen de neger-engelsche vertaling bezorgde.

Moge deze bescheiden bijdrage anderen in de kolonie aansporen, de Surinaamsche negerfolklore tot een onderwerp van een meer nauwgezette studie te maken.

's Gravenhage, Dec. 1914.

---

[1] Jaargang 14, afl. 11, Amsterdam 1904, blz. 314—327, met tekstillustraties.

INLEIDING. [1]

Tot de opgaven, die ik mij gedurende mijn onderzoekingstocht door de binnenlanden van het Suriname-district Nickerie in Sept. en Oct. 1900 [2] had gesteld, behoorde ook het bijeenbrengen eener verzameling dieren.

Van deze en gene zijde waren mij wenken medegegeven en wenschen kenbaar gemaakt, die ik, al naar de omstandigheden dit gedoogden, zou trachten te bevredigen.

Onder de diergroepen, die tot de pia vota onzer zoölogen behoorden, was mij een orde van spinnen genoemd, waarvan de kennis, ook uit een dierengeographisch oogpunt, van belang werd geacht.

Reeds op den tweeden dag van onzen tocht bleek mij echter, dat op mijne negers, wien ik voor het verzamelen van dieren premiën had uitgeloofd, voor zoover het spinnen gold, niet veel te rekenen zou vallen, want «een spin (*anansi*), het verstandigste dier, mag niet gedood worden» voegden mijne roeiers mij toe, mij verwijtend aanziende, toen ik tegen de tent van mijn boot een jacht op een snelloopende, langpootige soort wilde beginnen, na reeds een der voor die brooze wezens medegenomen reageerbuisjes met spiritus te hebben gevuld.

Enkele mijner zwarte roeiers, niet bestand tegen de macht van het aardsche slijk, beloofden mij wel tegen een verhoogde premie in het verzamelen van spinnen behulpzaam te willen zijn, doch tegenover het meerendeel was ik genoodzaakt, door negeroogen onbespied, mijn wreede jagt uit te voeren.

De groote eerbied, dien de negers voor een spin koesteren, is zeker bij de wreedheid, waaraan zij zich tegenover dieren dikwijls schuldig maken, opvallend, en geen wonder is het dan ook, dat in de scheppingen der rijke negerphantasie de spin schering en inslag is; want ik overdrijf zeker niet, wanneer ik zeg, dat

---

[1] Deze Inleiding werd, behoudens enkele wijzigingen, reeds l.c. afgedrukt.

[2] H. van Cappelle. De binnenlanden van het District Nickerie. Baarn, Hollandia-drukkerij, 1903.

in hunne vertellingen tien tegen een de spin de heldenrol speelt.

Het mag zeker bevreemding wekken, dat, waar in den laatsten tijd zooveel studie wordt gemaakt van folklore, vooral ook van die der natuurvolken, en waar men tracht het oorspronkelijke in hunne vertellingen van het door vreemden invloed bijgevoegde te onderscheiden, nog niemand aan de spinverhalen, de *anansi-tori's* der Surinaamsche negers, heeft gedacht, want men moet al zeer weinig opmerkingsgave en weinig zin tot onderzoek hebben, om niet spoedig bij eene kennismaking met de Surinaamsche negerbevolking tot de ontdekking te komen, welk een belangrijke plaats de *anansi-tori* in het leven van den neger inneemt.

Waar voor ons bij alle gebeurtenissen des levens, die voor den geest afleiding vragen, boeiende lektuur of inspannende studie eene zegen is, daar heeft de neger zijne lange *anansi-tori's*, die hem na volbrachten arbeid aangenaam bezighouden, die hem gedurende de kwellingen van het lastige insectenheir in de oerwouden verlichting geven en die hem in oogenblikken van droefheid tot troost zijn.

Herinnert zich ook niet menig oud-Surinamer nog zeer goed de langdradige *anansi-tori's*, waarmede de oude negerin, zijn *nène* [1], voor het bed gezeten, hem in slaap trachtte te brengen? [2]

Ook in *dede hoso* [3] deed nog niet zoo heel lang geleden de *anansi-tori* opgeld, zóó zelfs, dat in Paramaribo *anansi-tori*-vertellers waren, die van het eene sterfhuis naar het andere gingen en er steeds welkom waren.

Voor den neger-arbeider is de *anansi-tori* in de oerwouden eveneens een ware uitkomst. Wanneer op onzen tocht door de eindelooze wildernissen de muskieten ons plaagden of de kleine patattenluizen het lichaam met brandend jeukende bulten overdekt hadden en aan slapen niet te denken viel, zochten onze negers vaak afleiding door hunne *anansi-tori's*.

Meermalen schepte ik er genoegen in, het primitief kampement onzer negers, op korten afstand van onze hut te gaan bezoeken, wanneer zij na het nuttigen van hun eenvoudig, doch overvloedig maal aan het vertellen waren.

Bij de flikkerende vlammen van het houtvuur vond ik dan

[1] Moeder (kinderwoord), voor oude vrouwen, vooral oude negerinnen gebruikt, aan wie de zorg voor kinderen is toevertrouwd.

[2] Zie de aanhef van „De legenda van Leisa, I" (n° 30).

[3] Sterfhuis.

een onzer arbeiders, in zijn hangmat gezeten, omringd door een aantal toehoorders, op wier gelaat de grootste aandacht en een innig genoegen te lezen waren.

De verteller sprak gemakkelijk, met mooie accentuatie en met bewonderenswaardige stembuiging, soms fluisterend, om daarna met langzame stemverheffing zijne woorden met kracht uit te stooten.

Nu eens sprak hij vermanend, dan weêr vragend, en al kon ik wegens onvoldoende kennis der taal het verhaal niet volgen, toch liet de uitnemende verteller niet na, indruk op mij te maken en wist hij het verlangen bij mij op te wekken, om met den inhoud dier negervertellingen kennis te maken.

Toen wij te Paramaribo waren, deed ik een poging daartoe. Mijn zoon zou een aantal phonographische opnamen van negerliederen zien machtig te worden, waartoe een onzer bedienden ons in de gelegenheid stelde.

Op de bijeenkomst, die in zijn nederige woning, in een zijstraat van de Saramaccastraat, plaats had, had hij een aantal negers, negerinnen en kleurlingen in allerlei graden uitgenoodigd, die zich bereid hadden verklaard, in de gramophone, te zingen.

Aan het einde van den avond verzocht ik een der aanwezigen ook eens een *anansi-tori* te willen vertellen, waarop een 15-jarig negerinnetje naar voren trad, zich zonder eenigen schroom voor de horen der gramophone neêrzette en met mooie zeggingskracht, die bij ons allen bewondering wekte, zonder haperen haar «*Boen no habi tangi*» [1] ten beste gaf.

Ik vroeg de vertelster, mij de nederlandsche vertaling van het sprookje te willen ter hand stellen, waaraan zij den volgenden dag voldeed, doch waaruit tot mijn teleurstelling bleek, dat zij geen typische *anansi-tori* had gekozen, omdat de spin, *anansi*, er niet in optreedt.

Toch heeft dit eenvoudige dierensprookje niet nagelaten, indruk op mij te maken, omdat een ieder, die met zoogenaamd «onbeschaafde» natuurvolken of met den eenvoudigen bewoner van ons platteland heeft omgegaan, zal moeten erkennen, dat de waarheid van de daarin verkondigde moraal steeds meer aan het licht komt, naarmate men de groote centra der «beschaving» nadert.

Dat de neger, wiens karaktereigenschap, voor zoover het den

[1] D. i. „Ondank is 's werelds loon" (Zie n° 35).

door den omgang met den «beschaafden» blanke nog weinig bedorven neger geldt, getrouwheid, onbaatzuchtigheid, innige verknochtheid en dankbaarheid is, deze treurige waarheid door de dieren laat verkondigen, is niet te verwonderen. Wij zien immers, hoe zorgvuldig hij, evenals alle natuurvolken, de dieren om hem heen in hun doen en laten bespiedt en hoe hij daardoor in staat wordt gesteld, bij hen, nevens talrijke hoogere gaven, die wij met ons doorgaans beperkt waarnemingsvermogen over het hoofd zien, een grooter mate van welwillendheid en onbaatzuchtigheid jegens soortgenooten op te merken, dan wij in de «beschaafde» wereld de menschen veelal jegens elkander aan den dag zien leggen.

De jeugdige Creoolsche had met haar eenvoudige vertelling mijne belangstelling in de Surinaamsche negerfolklore nog meer geprikkeld en het verlangen bij mij opgewekt, om in het bezit te komen van eene verzameling Surinaamsche negervertellingen, die wellicht voldoende stof voor eene studie over dit onderwerp zouden kunnen opleveren.

Daar weinigen het Nederlandsch voldoende machtig zijn, om een *anansi-tori* in onze taal over te zetten of den lust hebben, de dikwijls langdradige vertellingen op schrift te brengen, had ik weinig verwachting, dat mijne pogingen, om meerdere negervertellingen bijeen te brengen, slagen zouden.

Toch was het weder mijn ijverige tochtgenoot, de heer C. van Drimmelen, die mijne wenschen bevredigde en die in den Javaansch-maleischen tolk M. H. Nahar te Paramaribo den man vond met genoeg belangstelling voor neger-folklore om, geheel belangeloos, zijn tijd en zijne krachten aan dit onderwerp te wijden. Het meerendeel der vertellingen, die Nahar bijeenbracht, verdienen den naam *anansi-tori's*, omdat de spin er de heldenrol in speelt en waarin o. a. verhaald wordt, hoe slim *anansi* het aanlegde, om voor den Gouverneur een half dorp machtig te worden; hoe hij van zijn schuld aan den kakkerlak, de hen, den *kraboedagoe* [1], den tijger, en den jager wist af te komen; hoe hij zijn weddingschap won, om den tijger als rijdier te gebruiken; hoe hij zijn voedsel aan zijn kinderen vroeg; en nog zooveel bewijzen meer van *anansi's* buitengewoon verstand en ongeëvenaarde slimheid.

---

[1] Wilde hond (krabbenhond, Procyon cancrivorus Cuv.)

Doch hoe belangwekkend deze naïve vertellingen voor eene studie van het volksleven ook mogen zijn, het moet erkend, dat zij in een beschaafde taal overgebracht, veel van hare pittigheid en haar oorspronkelijkheid verliezen, vooral ook omdat de lezer de gebaren, inzonderheid de geluidsnabootsingen moet missen, waarin de negers zoo sterk zijn.

Wanneer de neger, met zijne rijke phantasie en zijn kinderlijken aard, die zich in velen zijner handelingen uit, uren achtereen geboeid kan worden door vertellingen van koningen, prinsen en prinsessen, van feesten onder de waterdieren, van spinnen, die ongezadeld op tijgers rijden, enz. dan zullen ook onze kinderen, die gaarne droomen van een wonderland, waar de dieren spreken kunnen en als menschen gekleed gaan, in die eenvoudige sprookjes een rijke bron van genot vinden.

De 39 *anansi-tori's* die ik den lezer aanbied, mogen wel niet de waarde bezitten van de vertellingen, die Stanley te midden der Afrikaansche wouden, in de stille avonduren om het kampvuur, door zijne zwarte metgezellen gedaan werden [1], en die de groote ontdekkinsreiziger slechts dan opteekende, wanneer een echte inboorling uit het binnenland aan het woord was, toch zullen zij ook hen, die zich gaarne verdiepen in de uitingen van de phantasie der natuurvolken en den beoefenaar van folklore in het bijzonder, zeker belang inboezemen.

Mij heeft de lijvige bundel *anansi-tori's* aangename oogenblikken verschaft. Ik zag weêr vóór mij het in duisternis gehulde machtige oerwoud, hier en daar phantastisch verlicht door de flikkeringen van de vuurtjes onzer negers; ik hoorde de forsche, heldere stem van den verteller, afgewisseld door den gullen schaterlach der toehoorders; het was weêr alsof ik de doordringende negerstemmen langzaam hoorde wegsterven en of de vreemdsoortige, elke minuut vermeerderende geluiden van het nachtelijk dierenconcert weder uit het machtige oerwoud tot mij kwamen.

---

[1] Henry M. Stanley. My dark companions and their strange stories. London. 1893. Sampson Low, Marston and Company.

De oorsprong der Surinaamsche negervertellingen.

In Suriname met zijne uit zooveel verschillende elementen samengestelde bevolking hebben alleen de negers hunne spinverhalen of *anansi-tori's*, zoodat het vermoeden voor de hand ligt, dat deze vertellingen van Afrikaanschen oorsprong zijn.

Iedereen weet dit ook in de kolonie. Werd niet de gouddelver, die zoo bang was, op Zondag *anansi-tori's* te vertellen of aan te hooren (zie het Hoofdstuk: Anansi-tori's en het bijgeloof), door den tolk Nahar dadelijk gerustgesteld met de woorden: «*anansi-tori's* zijn immers slechts sprookjes, die door de Afrikanen en hunne kinderen vervaardigd zijn en die hier al sedert 2 à 300 jaar bestaan».

Onze nasporingen betreffende den oorsprong dezer vertellingen zullen wij dus in de eerste plaats daarheen moeten richten, van waar indertijd de negerslaven zijn weggehaald.

Terwijl door vele schrijvers de Goudkust, de Congo en Soedan als de streken van herkomst worden vermeld, schijnt het toch wel vast te staan, dat verreweg het grootste deel der slaven van de Goudkust afkomstig is, waarheen de Hollanders reeds in 1595 hun eerste handelsreis maakten en wel meer in het bijzonder van St. George del Mina, dat evenals Brazilië door den dapperen Maurits van Nassau voor Nederland veroverd werd en dat van 1637 tot 1872 eene Nederlandsche bezitting was. [1]

Behalve St. George del Mina bouwden de Hollanders aan de Goudkust nog 16 andere forten en deze bezitting met het aangrenzende achterland kon ruimschoots voorzien in de behoeften aan negerslaven, toen de Hollanders ook in Guyana nederzettingen gingen vormen, in Essequibo in 1616, in Berbice in 1624 en in Suriname, dat Engeland bij den vrede van Breda in 1667 aan Nederland afstond, welk bezit aan het einde van den

---

[1] Oorspronkelijk bezaten de Hollanders de kust van Guinea alleen met het oog op den handel, meer bepaaldelijk den slavenhandel.

derden Engelschen oorlog, bij den vrede van Westminster in 1674, ten volle bevestigd werd.

Het was vooral in de belangrijke periode van 1660—1840, ook wel het suikertijdperk genoemd [1], dat de Hollanders zich aan de Goudkust van de noodige slaven voorzagen voor hunne ondernemingen in Guyana en dit aantal zal niet gering geweest zijn, vooral in het tijdperk, waarin ook Engelsch Guyana een Nederlandsche bezitting was.

Waarom nu zouden de Hollandsche kolonisten elders in Afrika gezocht hebben, wat in hun eigen kolonie ruimschoots te krijgen was?

Naar het Hollandsche fort Kormantijn of Koromanti, nabij het fort Elmina, werden deze kustslaven Koromantijnen genoemd, of ook wel eens aangeduid met den naam «koffies», naar den algemeen bij de Ashantijnen voorkomenden naam *kofi*. (Zie blz. 242).

Want deze Koromantijnen waren de aan de Goudkust wonende Fantijnen en de aan deze vijandig gezinde Ashantijnen van het achterland, stammen, die in hunne lichamelijke eigenschappen en in hunne gebruiken de stamverwantschap met den Surinaamschen neger nog duidelijk verraden.

Doch ook van uit de Engelsche slavendepôts moeten meermalen negerslaven in Suriname zijn ingevoerd, vooral toen vele Engelsche kolonisten zich sedert de komst van Parham in 1652 in onze kolonie kwamen vestigen, om zich op de winstgevende suikerrietcultuur toe te leggen, niet het minst in het tijdperk, toen Suriname in Engelsche handen was (tusschen de jaren 1799 en 1802 en de jaren 1804 en 1816). [2]

Vóór het midden der 17e eeuw kochten de Engelsche kolonisten echter meestal de slaven van de Hollanders, totdat ook zij in staat waren, blijvende slavendepôts in West-Afrika te vestigen. Zoo vestigden zij depôts in 1618 en 1664 aan de Gambiarivier en in 1618, 1626, 1668 aan de Goudkust. Ook met Sierra Leone, West-Liberië en het achterland, en met de landen aan den Boven-Niger ontwikkelde zich een levendige

[1] In 1730 bedroeg het aantal plantages (voor het meerendeel suikerplantages) 400 en reeds in 1688 was de suikerproductie, die in 1684 nog slechts 3 millioen Amsterdamsche ponden bedroeg, tot 7 millioen gestegen.

[2] Uit vele woorden van Engelschen oorsprong in de Negerengelsche taal blijkt de jaren lange omgang der negers met de Engelsche kolonisten ten duidelijkste.

slavenhandel, die in het laatst der 17e eeuw, in verband met de hooge vlucht, die de suikerrietcultuur had genomen, het toppunt bereikte.

Ook de joden, die — gelijk bekend van Spaanschen en Portugeeschen afkomst — een belangrijke rol hebben gespeeld in de kolonisatie van Suriname, hebben zeer belangrijk bijgedragen tot den invoer van negerslaven uit laatstgenoemde streken, want tot aan de afschaffing der slavernij hadden zij vertegenwoordigers aan de Gambiarivier, in Sierra Leone en elders aan de West-Afrikaansche kust en vormden zij als het ware de tusschenpersonen in den slavenhandel.

Wanneer dus, zooals uit dit onvolledig overzicht gebleken is, verreweg het grootste deel der tegenwoordige negerbevolking van Suriname teruggevoerd moet worden tot de verschillende negerstammen van de Goudkust en het achterland, van Sierra Leone, van West-Liberië met het achterland, van de landen aan den Boven-Niger en van het stroomgebied der Gambiarivier, dan dringt van zelf de vraag aan ons op, of, hetgeen verwacht mag worden, deze afkomst nog in de taal, in de godsdienstige gebruiken en in de folklore der Surinaamsche negerbevolking sporen heeft achtergelaten.

Hoewel deze bladzijden uitsluitend gewijd zijn aan de folklore, mogen toch hier op enkele merkwaardige overeenkomsten worden gewezen, die de eerstgenoemde uitingen van het geestelijk en het zieleleven betreffen.

Gelijk bekend, is de Neger-engelsche taal, door de Surinaamsche negers gesproken, een samenraapsel van Portugeesche, Engelsche en Hollandsche woorden, die door een Afrikaanschen uitspraak verdraaid en verminkt zijn. Den grondslag van het Neger-engelsch vormden Portugeesche woorden, door de joden aan de negerslaven geleerd; toen van lieverlede Engelschen zich in de kolonie kwamen vestigen, vooral toen Suriname een Engelsche bezitting was, werden een menigte Engelsche woorden onder de Portugeesche opgenomen. Later, toen de Hollanders Suriname voor goed in bezit kregen, onderging de taal andermaal belangrijke wijzigingen door opname van steeds meer Nederlandsche woorden.

Hoewel de Afrikaansche woorden daardoor meer en meer verdrongen werden, en plaats maakten voor Hollandsche en

Engelsche woorden, toch bleef het Portugeesche grondkarakter bestaan, n.l. de neiging om, evenals bij aanverwante Zuid-Europeesche talen, de woorden te doen eindigen met een klinker, waardoor het Neger-engelsch een zekere zoetvloeiendheid eigen is, die het, evenals het Italiaansch, zoo uitermate voor den zang geschikt maakt. [1]

Onder de woorden van Afrikaanschen oorsprong in de Neger-engelsche taal zijn er, die afgeleid kunnen worden van de Tshi-taal, gesproken door de negerstammen aan de Goudkust (meer in het bijzonder door de Ashantijnen en de Fantijnen). Spin is in de Tsji-taal *anansi* [2]. Nog veel duidelijker is deze verwantschap gebleken uit een studie van het Neger-engelsche dialect van het eiland Jamaica, dat eveneens het meerendeel der slaven van de Goudkust heeft gekregen. (Zie verder).

Op ondubbelzinnige wijze wordt de afkomst van ten minste een groot deel der Surinaamsche negerslaven uit de negers van de Goudkust (Ashantijnen, Fantijnen en andere de Tshi-taal sprekende stammen) aangetoond door de namen, die in den slaventijd, en ook nog daarna, aan de negerkinderen werden gegeven.

Nahar, die veel onder de negers verkeerd heeft en er gekend heeft, die den slaventijd hebben medegemaakt, schrijft mij: «Vroeger gaven de negers hunne kinderen den naam van hun geboortedag, voor jongens en meisjes verschillend.»

Zoo heette een kind geboren op

	Jongen.	Meisje.
Zondag	Kwasi	Kwasiba
Maandag	Kodjo	Adjoeba
Dinsdag	Kwamina	Abeni (Abeniba)
Woensdag	Kwakoe	Akoeba
Donderdag	Jaoe of Jau	Jaba
Vrijdag	Kovie of Kofi	Affiba, Afi
Zaterdag	Kwami	Amba (Amimba).

Dezelfde gewoonte bestaat volgens A. B. Ellis [3] bij de Ashantijnen, Fantijnen en andere, de Tshi-taal sprekende

[1] Zie de inleiding van het Neger-Engelsch woordenboek van Mr. H. C. Focke, Leiden, P. H. v. d. Heuvel, 1855.

[2] Volgens Walter Jekyll (zie noot 1 op blz. 243) uitgesproken: unnahney, waarbij de klemtoon op de middelste lettergreep valt.

[3] The Tshi-speaking peoples of the Gold-coast of West-Afrika, London, Chapman and Hall, 1887, blz. 218 en 219.

stammen en de afleiding van de namen der Surinaamsche negerslaven van de bij de Ashantijnen, Fantijnen enz. gebruikelijke namen zal voor ieder, die het onderstaand, aan Ellis ontleende lijstje met de opgave van Nahar vergelijkt, ontwijfelbaar vaststaan.[1]

	Jongen.	Meisje.
Zondag	Kwasi	Akosua, Akwasibah, Aysi
Maandag	Kwadjo	Adua
Dinsdag	Kobina, Kwabina	Abbena, Arabah
Woensdag	Kwaku	Ekua
Donderdag	Know, Yow, Akkor	Abbak, Yabbah, Yawah
Vrijdag	Kwoffi	Effua, Yah
Zaterdag	Kwami, Kwamina	Amma, Ameminiwah.

Ook met betrekking tot de godsdienstige begrippen en de gewoonten en gebruiken zou het niet moeilijk vallen, door nauwkeurige vergelijking in menig opzicht groote verwantschap te vinden tusschen de Surinaamsche negers (meer in het bijzonder de boschnegers, die nog in volmaakt heidendom leven en buiten de aanraking met de blanken weinig of niet veranderd zijn) en de negers der Goudkust.

Beide gelooven aan een Opperwezen (Grangado of Groote God der Boschnegers). Deze godheid is echter te groot en te verheven, om zich met de aardsche stervelingen in te laten. De tusschengeesten of ondergodheden zijn daar, om zich met het lot der menschen te bemoeien en hen goed of kwaad te doen, naarmate deze geesten goed of kwaad gezind zijn.

Volgens de opvatting van beiden dwalen een menigte booze geesten rond, om allerlei onheil te stichten. Bijna alle kwade geesten hebben volgens hun geloof ook meer bepaalde verblijfplaatsen, dikwijls dieren en planten.

Zoowel de boschnegers van Suriname als de negers der Goudkust vereeren den Zijdekatoenboom, die in de Surinaamsche oerwouden boven de andere boomsoorten een statige verschijning is[2] en aan de Goudkust in verschillende soorten

[1] De afwijkingen, die in beide opgaven in de schrijfwijze der namen vertoonen, moeten aan dialectverschillen worden toegeschreven. A. Werner schrijft in zijn Inleiding van Walter Jekyll's boek: Jamaican song and story (David Nut, London 1907) de namen weêr anders.

[2] Hier is het de „Eriodendron anfractuosum" in het neger-engelsch kankantri (van het Engelsche cottontree) genoemd.

Dr. H. van Cappelle, De kankantri, de boschgouverneur van den Surinaamschen neger (Elsevier's maandschrift 1905, blz. 181).

voorkomt, [1] die wel eenige gelijkenis met den Surinaamschen woudreus hebben, doch er botanisch niet mede verwant zijn. Alles wordt gedaan, om de kwade geesten, die in den boom verblijf houden en de oorzaak zijn van allerlei ziekten, door het brengen van offers gunstig te stemmen, die in Ashanti oorspronkelijk uit menschen, later uit dieren bestonden en die zich later, evenals nu nog bij de boschnegers, gingen bepalen tot allerlei aftreksels van kruiden, dranken, spijzen enz.

Het geloof aan een geest, die den mensch zelven bemachtigt, hem als het ware bezielt, treffen we, zoowel bij de negers aan de Goudkust, als bij de Surinaamsche negers aan. Deze geest heet bij de eersten *kra*, bij de laatsten *kra* of *akrá*. Hij mag niet verward worden met hetgeen wij de ziel noemen, want de *kra* is slechts een geest, die over den mensch waakt, zoolang hij leeft, die zijne handelingen beheerscht, en wiens verband met het lichaam bij den dood ophoudt.

De Tshi-taal sprekende negers kennen aan ieder natuurproduct een *kra* toe en de redeneeringen, die hen volgens Ellis tot dit geloof hebben geleid, komen uit een logischen gedachtengang voort. Iemand valt op zekeren dag in de rivier, zegt deze schrijver in zijn werk: The Ewe speaking peoples of the slave coast of West-Afrika [2] van de negers, die de Tshi-taal spreken. Hij verdrinkt, het lichaam wordt uit het water gehaald en blijkt geen teekenen van geweld te vertoonen, die den dood hadden kunnen veroorzaken. Welke was dan de oorzaak van den dood? vraagt de neger. Water alleen doet geen kwaad; hij drinkt het immers dagelijks; hij wascht zich er mede en gebruikt het voor een menigte doeleinden. Hij trekt dus het besluit, dat het water den dood van den man niet kan veroorzaakt hebben, en daar hij een geestelijk wezen bij de hand heeft, waaraan hij het ongeluk kan toeschrijven, neemt hij aan, dat de *kra* van de rivier, m. a. w. de in de rivier huizende geest den man heeft gedood. [3]

---

[1] Zie A. B. Ellis, The Tshi speaking peoples enz. l.c. Hoofdstuk IV en Der Seidenwollenbaum im Geistesleben der Neger, (Globus, Band 61, blz. 350).

[2] London. Chapman and Hall 1890, blz. 23.

[3] Door de Surinaamsche negers wordt deze geest „*watramama*" genoemd (zie de legende van de Watramama) en het geloof aan deze mama is vooral bij oude negers nog zóó diep geworteld, dat aan haar het volgende spreekwoord is ontleend: Te wátra fálla, joe sa si watramamá na sjóro; d. i. als het water gevallen is, zult gij de watergodin op het droge vinden (de zin is: in het laatste der dagen zult gij vreemde dingen zien).

Dit maakt hem bang, want als de man, die in het water is gevallen, door den riviergeest gedood is kunnen worden, waarom ook niet een ander — waarom niet hij zelf misschien?

Hij tracht daarom op alle mogelijke manieren dien machtigen geest zachter te stemmen; hij gaat hem vereeren.

Een overblijfsel van de vereering van de geesten van natuurvoortbrengselen, van natuuraanbidding, heb ik op mijn tocht in 1900 door de Binnenlanden van Suriname bij onzen kok aangetroffen, wiens vader slaaf was geweest. Vooral als wij diep in het oerwoud gekampeerd lagen, werd hij overmeesterd door de machtige grootheid der natuur. «Weet u wel», zoo zei hij mij eens, «dat alles in de natuur zijn geest heeft, zijn «God, tot zelfs de steenen in de rivier, die zoo dikwijls boot«ongelukken veroorzaken? Laten wij zorgen, dat de goden ons «gunstig gezind zijn.»

Ook vindt men bij de Surinaamsche negers nog sporen van het geloof aan een in den mensch verblijf houdenden geest, een *kra*, aan. Wanneer een neger n.l. iets verkeerds heeft gedaan, waarop hij zich niet verdedigen kan, verontschuldigt hij zich dikwijls met: «*A no mi, na mi akra*».[1]

Dat na een zóó langdurige inwerking van vreemde invloeden bij de negerbevolking van Suriname nog zooveel oorspronkelijks is overgebleven, en dat bij een intiemeren omgang met dit symathieke deel der Surinaamsche bevolking steeds meer oude herinneringen aan Afrika en den slaventijd te ontdekken vallen, mag ons zeker niet verwonderen, als wij aan de ruwe, dikwijls onmenschelijke behandeling denken, waaraan de negerslaven van de zijde der kolonisten hebben blootgestaan en waardoor een vurig verlangen naar en herinneringen aan het land, waaraan zij eertijds waren ontrukt, bij het volk als een heiligen schat bewaard bleef.

Nog geen twee weken was ik in de kolonie, toen een negerinnetje, een onzer dienstboden gedurende ons verblijf te Paramaribo, mijne aandacht vroeg voor het land, waaruit haar grootvader eertijds als slaaf was weggevoerd, want toen haar gevraagd werd, voor onze phonographische opnamen een typisch negerliedje te willen zingen, hief zij met sympathieken stem het later door mij meermalen gehoorde «*mooi Afrika mi lobi di*»[2] aan.

[1] Ik kan het niet helpen, het is mijn geest.

[2] Mooi Afrika, hoe heb ik je lief!

Een neger zingt zijn zwarte geliefde ook dikwijls toe: *mooi Afrikana mi lobi di*.

De afkeer, die zoovelen onzer rasgenooten helaas! ook nog in onze dagen jegens al wat neger is aan den dag leggen, waardoor zij het doorgaans beneden hunne waardigheid achten, tot zijn innerlijke leven af te dalen, heeft er ongetwijfeld veel toe bijgedragen, dat de Surinaamsche neger in zijn denkwijze, zijn gewoonten en gebruiken betrekkelijk nog zoo weinig veranderd is, en het is zeker te betreuren, dat nog niemand van zijn verblijf in de kolonie gebruik gemaakt heeft, om die herinneringen aan Afrika en den slaventijd te boek te stellen.

Het is ook weêr aan M. H. Nahar te danken, dat ik te dezer plaatsen enkele dier oude herinneringen kan vermelden.

In een zijner mij toegezonden opstellen wordt de voorstelling verhaald, die nog bij oude negers aangaande den zooeven genoemden heiligen Kankantri of den *Boesi-gramman* [1] of *Boesimama* [2] wordt aangetroffen.

De *Boesimama* is onder de beheerschers der bosschen de meest bekende. Zij komt overeen met een mensch, alleen met dit verschil, dat hare voeten van achteren zitten en dat zij een vreemd hoofd met haar draagt. Zij kent alle geneeskrachtige kruiden, doch voor den mensch schijnt zij er weinig gebruik van te maken, want met de menschen, die in haar nabijheid komen, vangt zij den strijd aan, waarbij zij bijna altijd overwint. Vandaar dat hij, die in het bosch verdwaalt, er nimmer meer uitkomt. Door Indiaansche priesters (*Piai Ingies*) en door droomen is men er achter gekomen, dat het de *Boesimama* is, die de menschen wegvoert.

Wanneer eén man in den strijd met de *Boesimama* overwint, hetgeen maar zelden voorkomt, wordt hij haar minnaar, en door haar onderwezen in alle mogelijke kunsten, die de wetenschappen ver te boven gaan.

Gewoonlijk wordt met modder gestreden, die haar in het aangezicht wordt gegooid enz. enz.

Haar bestaan schijnt niet meer te zijn van dezen tijd, zoo eindigen Nahar's mededeelingen, «daar er heel weinig meer over haar gesproken wordt».

Dit bijgeloof moet zijn overgebracht uit de Goudkust, waar in alle districten twee godheden bekend zijn, die in, onder of te midden van den zijdekatoenboom (de Kankantri van Suriname)

[1] Boschgoeverneur.

[2] Boschmama of Koningin der wildernis.

huizen, en den naam hebben gekregen van *Srahmantin* (Srahman = geest, tin = afkorting van tsintsin = slank, hoog) en *Sasabonsum* (abonsum = kwaadaardigheid, betoovering).

De eerste leeft in of te midden van den hoogen zijdekatoenboom, wiens enorme stammen ver boven de omringende boomen van het bosch uitsteken; Sasabonsum wordt nu eens te midden dan weèr onder een zijdekatoenboom aangetroffen, n.l. daar, waar de aarde een roode kleur heeft. Hij is de vriend van toovenaars en heksen. Hij is een monsterlijk wezen met een menschelijke gedaante, met lang haar en een roode huidskleur.

Hij heeft een voorliefde voor menschenvleesch en belaagt en verslindt eenzame voorbijtrekkers. Men gelooft, dat de roode kleur van de aarde van het bloed der slachtoffers, die hij doodt, afkomstig is.

Srahmantin is een vrouwelijke godheid, ook van monsterlijke gedaante, met lange, hangende borsten en lang haar. Zij wordt alleen gevonden in of te midden van zijdekatoenboomen.

Zij grijpt eveneens eenzame voorbijtrekkers aan, doch zij verslindt ze nimmer. Zij houdt ze 4 of 5 maanden bij zich en doet ze naar hun dorpen gaan, waar zij hare priesters of priesteressen worden, die door haar zijn ingelicht omtrent de geheimen van hare vereering.

De meeningen omtrent deze godheden loopen nog al uiteen. De plaatselijke Srahmantin van een verwijderd dorp in het bosch werd gezegd, 12 hoofden te hebben. [1]

Vooral de laatste mededeeling is van gewicht in verband met hetgeen zooeven gezegd is omtrent den oorsprong van het bijgeloof, dat bij oude Surinaamsche negers nog heerscht ten opzichte van den Kankantri of zijde-katoenboom en dat vermoedelijk voortgekomen is uit de voorstelling, die de negers der Goudkust zich van Srahmantin maken.

Dat de slaven het eigenaardige bootgezang als begeleiding hunner gelijkmatige roeibewegingen uit Afrika naar Suriname, met zijne talrijke rivieren, zouden overbrengen, sprak van zelf.

Werd niet meermalen de poëzie beschreven, die een tocht op een der Afrikaansche rivieren den reiziger schenkt, als de roeiers hunne eentoonige roeiliederen over het water laten klinken en brengen zulke beschrijvingen niet levendig een

[1] Zie het reeds aangehaalde werk van Ellis, The Tshi speaking peoples etc., l.c.

boottocht op een der Surinaamsche stroomen voor den geest, wanneer de negerroeiers hun rank vaartuig aan den voet van het machtige oerwoud zachtkens voortbewegen en zij hunne eindelooze roeiliederen met trillenden stem uitgalmen?

Zie hier een beschrijving vol poëzie uit het werkje van Miss Cronise:

«But our scantily lad boatmen had no eye for all this beauty, no soul to vibrate in unison with the sacred scene. On the other hand, their hearts were filled with dread and superstitious fears. To their beclouded minds the place seemed haunted by unseen spirits of evil. An alligator slipped with a little splash into the water and disappeared from sight. The sun now sinking in the west, cast ominous shadows amid the thickening foliage. The hearts of the boatmen were filled with a nameless dread, their song died entirely away, and, dropping a piece of silver into the water to propitiate the spirit of the river, they raised their oars lest the sound of rowing should disturb the genius of the place, and floated with the tide in almost breathless silence until the boat reached the broader waters beyond. Then breathing more freely, they began to row again, gently at first, but with gradually increased speed until the oars were in full swing to the echo of the boating-song». [1]

Omtrent den oorsprong van dit *Boto-siengie* bestaat bij de negers onzer kolonie eene overlevering, die door Nahar als volgt wordt verteld:

Legende van het Boto-siengi.

«Wie van u allen, vroeg ik aan eenige negers, die bij elkander waren, kan me toch uitleggen, om welke reden gedurende het roeien moet gezongen worden, en wel met zulke lange toonen, die het lied haast onverstaanbaar maken?

Geen hunner kon mij hierop antwoorden, toen een oude neger binnenkwam, die het raadsel oploste:

Wel vriend, verhaalde hij, in den slavenstand heerschte er discipline, zoo u weet; zelfs vrouwen moesten de riemen aanpakken en dit ging onder een doodelijke stilte, zoodat men wel een speld kon hooren vallen.

[1] Cunnie Rabbit, Mr. Spider and the other beef. West-African Folktales, by Florence M. Cronise and Henry Ward. London, Swan Sonnenschein and Co. 1903. blz. 98.

Je weet toch, dat er plantages zijn, die 3 à 4 *watra*'s [1] van de stad verwijderd zijn. De blanken verveelden zich op zoo'n reis, doch de slaven niet minder. Deze begonnen toen heel zachtjes, binnensmonds op een zingenden toon met elkander te spreken, waarop de aangesprokene op den zelfden zingenden toon antwoord gaf. De blanken vonden dit heel aardig en luisterden graag naar het steeds luider wordende gezang, daar het de reis bekortte.

Van toen af werd er door het volk gezongen, en zoo is het melancholische bootgezang onafscheidelijk verbonden aan een tocht op de Surinaamsche rivieren. [2]

Door de negerkinderen worden nu nog somtijds liedjes gezongen, die in den slaventijd vervaardigd zijn en waarvan zij de beteekenis zeker niet meer zullen begrijpen. Een dier liedjes wordt gezongen bij een spel, vermoedelijk ook uit Afrika overgewaaid, *teri foetoe* [3] genoemd en dat doorgaans gespeeld wordt, als de duisternis invalt.

De negertjes zingen dan onder het tellen der beenen het volgende liedje:

Sing [4] san de na mofo sing de kong [5]?
Peroeng [6] peroeng mi patron
San wanni kong meki a kong
Ingrisiman sa tjari pranga [7] go na Jobo[8]-plang. [9]

hetgeen beteekent:

Zee, wat is voor U in aantocht
De kalkoenen kakelen, mijn meester
Laat komen wat komen wil;
De Engelschen zullen de planken naar Jobo-
[plantsoen vervoeren.

[1] Getijden.

[2] Zie o. a. H. van Cappelle. De binnenlanden van het district Niekerie. Baarn, Hollandia-drukkerij, 1903, blz. 39 en 217.

[3] Beenen tellen.

[4] Poetisch van *se*.

[5] Verbastering van *kom* = komen.

[6] Het geluid als een kalkoen kakelt.

[7] Het woord is *planga* = plank. De negers spreken echter de l veelal als r uit, zoodat bijv. *hangri de kili mi* wordt: *hangri de kiri mi*.

[8] Een naam.

[9] Poetisch voor *prani* = planten. Hier is de r in l veranderd.

Dit liedje moet zeer lang geleden door slaven zijn vervaardigd, die aan een gedeelte der Suriname-rivier en wel op een tabaksgrond vóór de verlaten plantage «de Resolutie» waren gevestigd, en dankt zijn oorsprong aan een geschiedkundig feit:

De Engelschen kwamen om Suriname te veroveren; bij het binnenzeilen der fregatten verschrokken de bewoners der aan de monding der Suriname-rivier gelegen plantages hevig, eveneens de kalkoenen, die begonnen te kakelen (*peroeng*, *peroeng*). Volgens eene verklaring zouden de kalkoenen tot hun meesters gezegd hebben, dat zij niet bevreesd behoefden te zijn, daar de Engelschen hen niets anders zouden kunnen doen dan doodschieten, waardoor zij veel last op hun hals zouden halen, omdat zij de lijken zouden moeten begraven op Jobo's rust (Jobo was nl. de eerste geweest, die op een nieuwen doodenakker was begraven).

Het *teri foetoe*-spel wordt nu op de volgende wijze gespeeld:

De negerkinderen zitten op een rij, en een hunner, meestal het middelste, telt. Het begint met het 1ste been van het 1ste kind met *sing* te tellen; vervolgens valt *san* op het andere been van het 1ste kind. Zoo doortellende valt ieder woord op een been van een der kinderen, en het kind, dat het laatste woord van het liedje treft, is vrij.

Nu wordt weêr van voren af aan begonnen, en weêr valt een der kinderen uit. Dit gaat zoo door, tot eindelijk één been overblijft, dat ten laatste met den vloer wordt geteld, en wel zóó, dat de vloer met het eerste woord *sing* wordt geteld, waardoor de vloer moet vrij komen en niet het been.

Het overgebleven been moet nu voor zondebok dienen, daar deze *ton-tom* [1] moet gaan eten, waarmede stampen bedoeld wordt.

Het been, liefst de hielen (daar het spel zittende gespeeld wordt met uitgestrekte beenen), wordt dan tegen den grond geslagen, totdat het kind van de pijnen er zich tegen begint te verzetten. [2]

Zooals reeds werd gezegd, is het in Suriname vaak de ge-

[1] Tontom = pudding van gestampte en gekookte bananen.

[2] Het spreekwoord luidt: *Skin* (van: *skien*) *ati* (van: *hatti*) *na prisiri vo* (van: *foe*) *nengre* (van *ningre*) d. i. In lichaamspijnen vinden de negers vermaak.

woonte, dat de negermeid een kind in slaap moet zingen, of dat zij den zang afwisselt met het vertellen van een *anansi-tori*.

Iemand vertelde Nahar het volgende:

Toen ik klein was en naar bed moest, zong mijn *nène* mij het volgende wiegenlied voor:

Toto [1] grinjang [2] Willing Willing.
Na wan gama gama [3]
Na wan singge singge wasi [4] kaiman
Batoto [5] nenge nenge [6] sa begi begi granman.

hetgeen beteekent:

Toch is Willem weggeloopen
Naar een oude vrouw,
Die de Kaaiman gewasschen heeft.
De Batonegers zullen den gezagvoerder der plantage vergiffenis voor hem smeeken.

In den slaventijd werden de kaaimans (naam voor den Surinaamschen krokodil) door negers bediend; zoo'n kaaiman was voor hen een papa of mama, met andere woorden: een afgod. Haast iedere waterbron had zoo'n Papa of Mama op haar bodem.

Van daar, dat zij ook haar *trefoe* [7] had, welke hierin bestond, dat geen vrouwspersoon met een zwart *makka pangi* [8] haar mocht naderen. Gebeurde dit, dan werd het water onbruikbaar, en de bron zou schoongemaakt moeten worden, gepaard met formulieren enz.

Om dit alles tegen te gaan, werd een knaap, Willem genaamd, op wacht gezet, om den afgod te verjagen, als deze er uit mocht willen komen, indien iemand met genoemde kleederdracht water mocht komen halen.

---

[1] Verbastering van *tokoe* = toch.

[2] Poetische uitdrukking voor lou wè (van run-away) = wegloopen.

[3] *Gama gama singe singe* = een oude vrouw, die met een stok loopt; *gama gama* is vermoedelijk een verbastering van *gran-mama* = grootmoeder.

[4] Wasschen beteekent hier ontsmetten.

[5] Bato-negers = Afrikaansche negerstam.

[6] Voor *nengre* of *ningre* = neger.

[7] *Trefoe* of treef noemt men in Suriname den afkeer voor eenig soort van voedsel, waaruit, volgens een uit Afrika herkomstig geloof, huidziekten en andere kwalen ontstaan, wanneer tegen dat geloof gezondigd wordt.

[8] Grof linnen paantje, kleed der negerinnen.

Willem voldeed echter niet aan de opdracht. Een oude vrouw, die door ouderdom gebukt liep en haast niet meer zien kon, kwam, geleund op een stok aan de bron, toen het monster met donderend geluid uit zijn verblijfplaats op het oudje aanviel.

Van schrik schreeuwde zij zoo hard zij kon om hulp, sloeg zij het beest met haar stok, waarna de macht opkwam en het oudje hielp.

Batoto nenge nenge sa begi begi granman [1].

Evenals de negers der Goudkust bezitten de Surinaamsche negers een schat van zinrijke spreekwoorden, die voor ieder voorval, voor iedere omstandigheid des levens kunnen dienen en die blijk geven van een hooge levensphilosophie.

Kunnen deze spreekwoorden er niet evenzeer als de *anansi-tori's* toe bijdragen, om het zieleleven van den neger beter te leeren begrijpen en te waardeeren?

Ellis deelt ons niet minder dan 120 van deze aphorismen in zijn meermalen aangehaald boek mede, terwijl ook Mr. Focke de meest typische, door de Surinaamsche negers gebruikt, in zijn negerengelsch woordenboek heeft opgenomen.

Op expeditie in Suriname schepte ik er meermalen behagen in, met de negers alleen zijnde, nu en dan een spreekwoord te zeggen, hetgeen een algemeene verbazing wekte, want niemand onder hen wilde gelooven, dat ik ze in *bakra kondre* [2] geleerd had.

Zie hier eenige voorbeelden, uit genoemd woordenboek overgenomen:

So lánga Joe no kóti ábra, Joe no moe kósi káiman [3]
A no so léki bákka, a no so a de fádon [4]
Táki réti a no asránti [5]
Joe séri wísiman, Joe bai azéman [6]

---

[1] De Batonegers zullen den eigenaar of gezagvoerder der plantage voor Willem vergiffenis vragen.

[2] Land der blanken = Nederland.

[3] Men moet den duivel te vriend houden.

[4] De zin is: blaffende honden bijten niet.

[5] De waarheid spreken is daarom nog geen oneerbiedigheid.

[6] Gij verkoopt een vergever en gij koopt een heks terug = gij geraakt van den wal in de sloot.

Te joe nákki káppa lási, joe jeri bolimán tongo [1]

Te brafoé fája, joe de téki spoen de driéngi hem, ma te a kóuroe, han sa wakka na ini [2]

Joe sa kíbri ouwroe mamá, ma joe no sa kibri hém froekóu froekoútoe [3]

Graboe njanjám, ma no grabóe táki [4]

Tángi foe boen da kódja [5]

Tóngo tjári hem mássra na boen, atjári hem massra na ógri toe [6]

Tódo táki, Iffi joe de táki foe gogó, mi no kan píki, mára iffi joe de táki foe hai, mi kon piki [7]

Sani moro keeskesi, a brasa maka [8]

Welke van deze spreekwoorden uit Afrika zijn medegebracht, welke in onze kolonie zijn ontstaan, kan ik niet beoordeelen. Door zijn groote verbeeldingskracht en vindingvrijheid, door zijn aanleg tot wijsgeerige bespiegelingen kost het den neger, nimmer verlegen het rechte woord op het geschikte oogenblik te pas te brengen, weinig moeite, steeds nieuwe spreekwoorden te bedenken.

Met zijn kritischen geest weet hij toestanden in de kolonie vaak zeer juist te beoordeelen [9] en zoo moet in lateren tijd het

---

[1] Als gij onder aan den suikerketel klopt, zult gij des kokers stem vernemen. De zin is: die bij het onderzoek naar de waarheid den rechten man treft, zal het ware van de zaak vernemen.

[2] Als de soep heet is, gebruikt men een lepel, maar als zij koud is, steekt men er de hand in. De zin is: Den zachtzinnige durft men aan, den driftige ontziet men.

[3] Gij zult een oude bes (vrouw) verbergen, maar haren hoest kunt gij niet verbergen; d. i. de aap komt altijd uit de mouw.

[4] Grabbel naar spijs, maar niet naar praatjes.

[5] Stank voor dank.

[6] De tong voert haren meester tot geluk, maar brengt hem ook dikwerf in het ongeluk.

[7] De kikvorsch zegt, zoo er van billen gesproken wordt, kan ik niet meespreken; maar als men over oogen handelt, zal ik u te woord staan.

[8] Als de aap in de benauwdheid zit, omvat hij den doornstruik.

[9] Ik haal hier nog eens de ontboezeming aan van een met goudzoeken rijk geworden neger, met wien ik in 1900 de reis naar de kolonie maakte, en die, toen wij vóór de uitmonding der Surinamerivier lagen, over de verschansing geleund, starende naar een schitterende wolkenpracht bij ondergaande zon, uitriep: „Hemel geeft goed teeken! Suriname is mooi, Suriname is rijk! Alleen maar weinig geld! Hollander komt kijken en gaat weg! Engelschman en Amerikaan komt en blijft. Hollander is bang voor geld, ik moet U de waarheid zeggen! De Engelschman en Amerikaan zien niet op een paar gulden; die zeggen de stuurman moet van wal!"

spreekwoord ontstaan zijn: Sranàm-kóndre da hasi tére: tide a wai so, tamára a wai so. [1]

Deze enkele voorbeelden mogen voldoende zijn, om aan te toonen, dat in de uitingen van het geestelijk leven van den Surinaamschen neger nog tal van herinneringen voorkomen aan zijn afkomst van de negers der Goudkust.

Tot de merkwaardigste dezer herinneringen behooren zeker wel de spinvertellingen of de *anansi-tori's*, die niet alleen de Negers der Goudkust, die de Tshi-taal spreken, en van omliggende landstreken, doch ook de Surinaamsche negers elkander vertellen.

Volgens eene overlevering aan de Goudkust stamt het gansche menschdom van een groote spin af en de vereering, die dit dier daardoor geniet, de belàngrijke plaats, die het in de gedachten der Goudkustnegers inneemt, heeft de Spin (*anansi*) tot den hoofdpersoon gemaakt in hunne vertellingen.

Bij de Yorubas [2], die de oostelijke helft van de slavenkust bewonen, is het de schildpad, die als de stamvader van het menschdom wordt beschouwd en die dan ook de hoofdpersoon is in hunne vertellingen. Zulk eene vertelling heet bij hen *alo*, hetgeen beteekent: iets wat verzonnen is.

Volgens Ellis hebben echter beide dieren vermoedelijk deze vereering te danken aan de merkwaardige eigenschappen, die zij zoowel in lichaamsbouw als in leefwijze vertoonen, en wat meer in het bijzonder de spin betreft, zou haar optreden in de negervertellingen, zeer dikwijls in menschengedaante, doch steeds met menschelijk denkvermogen, moeten worden verklaard uit de kunstvaardigheid en het geduld, waarmede zij haar web maakt en uit de slimme wijze, waarop zij aan voedsel weet te komen.

Terwijl haast alle volken behoefte gevoelen, om in hunne uitingen van het zieleleven de zwakke onschuld te laten zegevieren over ruwe kracht, zoo moet er in het bijzonder voor het zwarte ras, dat steeds een onderdrukt volk is geweest, dikwijls wreed behandeld door het hooger ontwikkelde blanke ras, en

---

[1] De kolonie Suriname is als een paardenstaart: heden waait hij her-, morgen derwaarts.

[2] Oorspronkelijk woonden de Yoruba's meer het land in, doch in het begin der 19e eeuw trokken zij naar het Zuiden en koloniseerden zij Lagos en de naburige kust.

slecht toegerust in den strijd tegen zooveel sterkere dieren, aanleiding geweest zijn, om uiting te geven aan zijne door ondervinding verkregen overtuiging, dat slimheid het meestal boven kracht wint en zooveel mogelijk moet worden aangekweekt.

Overal in Afrika is de neger van deze waarheid zoozeer doordrongen, dat wij deze moraal ook aantreffen bij sommige vertellingen, die aan Stanley door Kadoe, een inboorling uit het binnenland om het kampvuur werden gedaan, en waarin nu eens door een aardig bedrog of sluwe krijgslist de loeiende buffel het onderspit moest delven voor het scherp vernuft van het konijntje, dan weêr de hond het won van zijn forschen meester, het luipaard.

In de spinvertellingen van de Goudkustnegers, die de Tsjitaal spreken (in de zg. *Anansi-'sem*, afgeleid van *Anansi asem*) wordt de spin — hier *Aiya Anansi* (= vader spin) genoemd — toebedeeld met groote slimheid en behebt met veel streken; evenals de lagere goden laat men hem doorgaans door de neus spreken.

Aan de Goudkust heeft men speciale vertellers, evenals bij de Yoruba's, die over de slimheid en de streken van de schildpad vertellen.

Zulke personen (bij de Yoruba's *akpalo* of *kpa alo* genoemd) maken hun ambt van het vertellen van sprookjes en gaan van de eene plaats naar de andere.

Als de verteller genoeg toehoorders om zich heen verzameld heeft, zegt hij: mijn verhaal (*alo*) is ongeveer zoo en zoo, terwijl hij den naam van den held noemt; of: mijn verhaal handelt over een man (vrouw), die dit of dat heeft gedaan. Wanneer dan het auditorium heeft geantwoord: wij luisteren, begint de verteller.

Welk een belangrijke plaats de sprookjes ook in het leven van den neger in de Engelsche kolonie Sierra Leone innemen, blijkt wel uit de slotregels van een pakkende vertelling in het zoo belangwekkende werkje van Florence Cronise en Henry W. Ward[1]

Bijna de gansche nacht was met vertellen in een der hutten doorgebracht en nog waren sommigen wakker genoeg, om naar meer te verlangen, want: «Soree was trying hard to recall a

[1] l. c.

suitable story to follow the one just ended, but at that very moment a fowl began to crow. «Dah fowl craze» exclamed Oleemah, thinking it impossible that morning was at hand and with that he arose and thrust his head out of the window.

«Nar true word dah fowl duh talk» he admitted, as he saw the first signs of approaching dawn. The clouds had thinned, the rain had almost ceased, and in consequence the dense darkness was breaking away.

Reminded by these signs that life is not all fiction, Oleemah turned to the door and strode away to his hut. His movements broke the spell that had so long held the compagny, and soon all had scattered to their severall huts, feeling that the night had been well spent.»

Ook in Sierra Leone is de spin (Mr. Spider) de nationale held, de personificatie van den volksaard, en worden de op den voorgrond tredende eigenschappen van het zwarte ras en die naar welke het streeft, aan de spin toegeschreven. Ook hier is de spin buitengewoon slim, heeft hij [1] een lichten slaap, een onverzadiglijken eetlust, en bezit hij een ongeëvenaard talent, om aan voedsel te komen. Als het te pas komt, weigert hij den lichtsten last te dragen, doch als er iets te eten is, kan hij zelfs het zware lijf van een olifant met het grootste gemak torsen.

In verschillende negerdorpen van dit gebied zijn zg. sprookjesvertellers zeer in aanzien, omdat zij beter dan anderen op de hoogte zijn van de volkslegenden en in het vertellen uitmunten.

Wanneer zoodanig persoon zich onder het gezelschap bevindt, wordt hij dadelijk uitgenoodigd aan het vertellen te gaan, en ontvangt hij daarvoor een of ander geschenk, bijv. tabak, kokosnoten, kauris. [2]

Een groot vuur wordt aangelegd, waaromheen men zich nederzet en de vertelling begint.

In Sierra Leone schijnen zelfs lieden van het vertellen van negersprookjes een broodwinning te maken en van het eene dorp naar het andere te gaan, waar zij steeds welkom zijn.

Niet zelden worden de *anansi-tori*'s met een bepaalde bedoeling verteld en de neger is slim genoeg om te begrijpen,

[1] Daar in de negervertellingen de spin steeds als de echtgenoot van moeder *Akoeba* wordt voorgesteld, mag in de volgende bladzijden de vrijheid genomen worden, het geslacht te veranderen.

[2] Een soort schelp, Cypraea moneta, die bij de negers als betaalmunt dienst doet.

tot wien in het bijzonder het leerrijk sprookje gericht is. Dat de sprookjes, die aan de Goudkust en in Sierra Leone verteld worden, vooral ook de bedoeling hebben, de toehoorders beter te maken, blijkt o. a. hier uit, dat, wanneer de verteller bemerkt, dat de moraal aan de aandacht van den toehoorder of een der toehoorders door een of andere oorzaak ontsnapt is, hij dikwijls onmiddellijk een ander sprookje begint te vertellen, dat met dezelfde moraal eindigt.[1]

Ten slotte nog deze opmerking. Overal waar de *anansi-tori*'s op de plaats, waar zij ontstonden, zijn opgeteekend en bestudeerd, blijken zij een haast nog belangrijker plaats in te nemen in het geestelijk leven van het volk, dan de literatuurvoortbrengselen bij de volken der moderne cultuur. Daar de haast onuitputtelijke schat van legenden en sprookjes, die de mondelinge literatuur van de negers bevat, het gansche leven van het volk weërgeeft, mag een uitgebreide, vergelijkende folkloristische studie ook uit een ethnologisch oogpunt van belang geacht worden.

Te betreuren is het, dat eerst in den laatsten tijd, na een lange inwerking van Europeesche invloeden, op de Afrikaansche negerfolklore de aandacht gevestigd is.[2]

Alvorens nu aan de hand van een aantal voorbeelden tot een beschouwing van de *anansi-tori*'s der Surinaamsche negerbevolking over te gaan, zal nog volledigheidshalve de vraag moeten worden beantwoord, of ook in andere landen, waar eertijds slaven uit de Goudkust zijn ingevoerd, de herinnering aan deze afkomst in de spinverhalen nog is blijven voortleven.

Wij moeten dan vooral het oog richten op het eiland Jamaica, dat een zóó belangrijke rol heeft gespeeld in de geschiedenis van het negerras in de Nieuwe wereld. Het schijnt, dat reeds in 1517 Negers naar Jamaica zijn overgebracht, toen de Spanjaarden er zich op de suikerrietcultuur gingen toeleggen.

---

[1] Zie het aangehaalde werkje van Florence Cronise blz. 159.

[2] Miss Fl. Cronise was reeds meer dan een jaar onder het negervolk in Sierra Leone, toen zij van ėen bepaalde mondelinge literatuur op het spoor kwam, en meer dan 50 jaar hebben daar Zendelingen gewerkt, zonder de aandacht er aan geschonken te hebben, tenzij met de schrijfster moet worden aangenomen, dat deze literatuur door hen beschouwd werd als een deel van het heidensch bijgeloof en zij er niets mede te maken wilden hebben.

Toen in 1655 het eiland in bezit kwam van de Engelschen, vluchtten zeer vele negerslaven in de bergen. Aan deze wegloopers gaf men den naam van «Cim arrones» (bewoners der bergen), waaruit later werd de naam Marrones[1]. Toen men in 1673 de rietcultuur meer systematisch begon te drijven en er zich niet minder dan 1200 Engelsche kolonisten (uit Suriname) op het eiland kwamen vestigen, zoodat zeer vele zwarte werkkrachten noodig waren, ontwikkelde zich van lieverlede een uitgebreide slavenhandel op Afrika.

In 1673 waren niet minder dan 1905 negers op Jamaica (de Marrones niet medegerekend) tegen 7768 blanken. In 1690 was het getal negerslaven reeds tot 40.000 gestegen, en de behoefte aan zwarte arbeidskrachten deed zich nog meer gevoelen, toen in 1721 de koffie werd ingevoerd, zoodat in 1807, toen de slavernij er werd opgeheven, zich niet minder dan 323.827 negers op Jamaica bevonden.

De negers van Jamaica zijn uitsluitend van West-Afrika afkomstig. De marrones («marroons» in het Engelsch) kwamen van Guinea, tusschen de Gambia-rivier en Sierra Leone en van de Goudkust; de Koromantijnen, eveneens van de Goudkust, terwijl er ook van de Congo en Angola, het Delta van den Niger, van Lagos en Dahomey zijn aangevoerd.

Evenals wij dit voor Suriname hebben vastgesteld, is het zeker, dat verreweg het grootste deel der negerslaven van Jamaica van de Goudkust afkomstig is, waar de Engelschen tusschen 1680 en 1807 slavendepôts hadden gevestigd.

Deze afkomst vinden we nu ook hier weder bevestigd door het feit, dat het grootste deel van de folklore van Jamaica tot de Goudkust met het achterland moet worden teruggevoerd en ook door de overblijfselen van de Afrikaansche taal, die nog in het Negerengelsch van Jamaica worden aangetroffen, en die afgeleid moeten worden van de Tsji-taal der Ashantijnen en Fantijnen.[2]

Kan het ons dan verwonderen, dat ook in het leven der

---

[1] In Suriname werden onder Marrons verstaan de Afrikanen, die al aanstonds of kort na hun overvaart naar West-Indië van de slavenschepen of van plantages gevlucht waren en in de bosschen de Afrikaansche levenswijze voortzetten.

[2] Zie het belangrijke werk van Harry H. Johnston. The negro in the New World. London 1910. Methuen and Co. blz. 276).

tegenwoordige Jamaicaansche negers de spinverhalen (de «Nancy stories») een belangrijke rol spelen?

Evenals voor mij tijdens ons verblijf in de Surinaamsche oerwouden een plotseling uit het achter onze kampplaats gelegen negerkampement tot mij komende schaterlach het teeken was, dat een onzer arbeiders een *anansi-tori* aan het vertellen was (zie blz. 235) zoo is ook voor de negers op Jamaica het luisteren naar «Nancy stories» de geliefkoosde tijdpasseering na volbrachten dagtaak; en wanneer plotseling uit een groepje negers op het veld een schaterlach omhoog stijgt, kan men zeker zijn, dat een «Story-teller» een of andere geestigheid debiteert.

Mijne verwachting, in het boek van Walter Jekyll[1], waaraan ik deze mededeelingen aangaande de negervertellingen op Jamaica heb ontleend, mij uit Suriname bekende *anansi-tori*'s, zij het in door vreemde invloeden gewijzigden vorm, te zullen aantreffen, is niet bevestigd geworden.[2] Wel vinden wij er overal dezelfde *anansi*, het zinnebeeld van list en verraad in terug, met zijn formidabelen eetlust en zijn streken om aan voedsel te komen, met zijn vrees voor den dood, waaraan hij op allerlei manieren tracht te ontkomen, met zijn voortdurend streven, om oneenigheid onder de dieren te stichten enz. om van vele andere overeenkomstige eigenschappen niet te spreken, die een zelfden oorsprong der vertellingen verraden.

Opmerking verdient het, dat geen enkele der gepubliceerde Jamaicaansche «Nancy stories» een verklaring geeft van *anansi*'s eigenaardigen lichaamsbouw, zooals er meerdere in Nahar's verzameling voorkomen en dat meerderen uit Jekyll's bundel leeren, waarom de spin te midden van een bananentros leeft, hetgeen niet vreemd is, waar zijne verzameling «Nancy stories» op de cultuurondernemingen van het groote eiland werd bijeengebracht, waar sedert jaren een uitgebreide bananencultuur wordt uitgeoefend.

De moraliseerende bedoeling der *anansi-tori*'s schijnt op Jamaica bijna geheel verloren gegaan te zijn. Zij worden hier bijna uitsluitend voor ontspanning verteld en de beleefdheid brengt daar zelfs mede, dat de verteller zijn verhaal eindigt

---

[1] l. c.

[2] Vreemd is dit niet, want de rijkdom aan negervertellingen is haast onuitputtelijk, en wanneer ik over een grootere verzameling uit Suriname had kunnen beschikken, ware dit vermoedelijk wel het geval geweest.

met: «Jack Mantora me no choose one», [1] uit vrees dat een der aanwezigen zich de moraal zou aantrekken.

Op Jamaica schijnt de Afrikaansche proto-type van de *anansi-tori* onder vreemden, speciaal Engelschen invloed, nog meer dan in Suriname verloren te zijn gegaan, welke invloed vooral ook blijkt uit het Negerengelsch van Jamaica, dat haast een vernegerd Engelsch genoemd kan worden.

Wenden wij ons nu meer in het bijzonder tot de Surinaamsche *anansi-tori's*.

Het was zeker geen gemakkelijke taak, die M. H. Nahar op zich had genomen, om onder de negers het noodige materiaal voor deze folkloristische bijdrage te verzamelen. Terwijl het reeds zeer moeielijk is, om uit den vloed van woorden, nu eens zacht gefluisterd, dan weêr met kracht uitgestooten, overal den zin goed te begrijpen, het vereischt bovendien een ongewoon taalgevoel, om in een Nederlandsche vertaling den eigenaardigen verhaaltrant der negers behoorlijk weêr te geven.

In dit opzicht hebben de door Nahar verzamelde vertellingen mij wel wat teleurgesteld, want na de allernoodzakelijksste verbeteringen verkreeg ik een tekst, die niet juist de wijze weêrgeeft, waarop de neger zich pleegt uit te drukken, als hij aan het vertellen is, De korte zinnen, het gebruik van den tegenwoordigen tijd, als hij in den verleden tijd spreekt, het weglaten van het lidwoord vóór de dierennamen, ziedaar enkele eigenaardigheden, die mij in de Surinaamsche oerwouden reeds waren opgevallen, als een neger, omringd door aandachtige toehoorders, bij het flikkerende vuurtje, dat hij had aangelegd, aan het vertellen was en die ik terugvond in de negervertellingen, verzameld door Florence Cronise.

Beter in dit opzicht is het verhaal uit de geschiedenis van vriend spin, dat de Heer A. G. Fernandes, te Paramaribo mij verschafte en waarop ik later nog bijzonder de aandacht moet vestigen.

Waar het allerminst mijne bedoeling is, door deze opmerkingen op den arbeid van Nahar kritiek uit te oefenen, meende ik ze den lezer toch niet te mogen onthouden, opdat hij wete,

---

[1] Deze vertelling is noch gericht tot jou, Jack (waarmede een der toehoorders wordt bedoeld) noch tot een der anderen.

welke waarde uit een zuiver folkloristisch oogpunt aan Nahar's bundel mag worden gehecht.

De hulp, die de Heer D. Millar, mij verleende, door mij van eenigen uit Nahar's bundel de negerengelsche vertaling te verschaffen, mag ik daarom op hoogen prijs stellen, omdat deze Surinamer langen tijd met negers in de kolonie heeft omgegaan, hunne eigenaardigheden en hun spreektrant door en door kent en niet alleen hun taal goed spreekt, doch ook schrijft.

De woorden van vreemde afkomst, zooals repeteeren, diagnoseeren, heb ik in Nahar's tekst niet door Nederlandsche woorden vervangen, omdat het gebruiken van deftige woorden mij onder de gesprekken met den Surinaamschen neger als een eigenaardigheid was opgevallen.

Nahar had bij het verzamelen van negervertellingen nog met een andere moeielijkheid te kampen, waarop hij niet gerekend had, nl. met het bij den neger ingewortelde bijgeloof, waardoor hij telkens teleurgesteld werd, wanneer hij wilde trachten, op Zondag, den voor hem geschiksten dag, nieuwe vertellingen machtig te worden.

Vooral oude negerinnen, van wie hij kon verwachten, de meest oorspronkelijke te zullen hooren, weigerden hardnekkig, op Zondag aan het vertellen te gaan, want «*kerki teki habra wi kisi dopoe*» [1] en «*mi wan kerki soema moe taki anansitori?*» [2], waren de antwoorden, die een oude negerin, eertijds slavin op de plantage Brouwerslust (*Brouroe*) en nu lidmaat van de Moravische Broedergemeente, Nahar gaf, terwijl zij hem met argusoogen aanzag, diep ademhaalde en de tong tegen het verhemelte sloeg.

De volharding, waarmede Nahar zich van zijn voorgenomen taak heeft gekweten [3] mag daarom op hoogen prijs gesteld worden, want zijne verzameling negervertellingen zal wellicht later bij een nauwkeuriger studie, dan waartoe ik in staat ben, nog tot menige, uit een folkloristisch oogpunt gewichtige gevolgtrekking kunnen leiden.

Met nadruk mag hier zeker wel gewezen worden op den

---

[1] Sedert de kerken de overhand hebben genomen.

[2] Ik, iemand, die als lidmaat in de kerk ben, moet sprookjes vertellen?

[3] De vertellingen werden door Nahar in het jaar 1901 opgeteekend. Het „Verhaal uit het leven van Vriend Spin" zond de Heer A. G. Fernandes mij een jaar of acht later toe, terwijl ik de vertellingen „De Boa in de gedaante van een schoonen jongeling" en „De geschiedenis van *Fini foetoe, Bigi bere* en *Bigi hede*" van den overleden oud-Surinamer, den heer Nunes omstreeks denzelfden tijd ontving.

steeds toenemenden Europeeschen invloed, die ook de negerfolklore van Suriname bezig is te ondergaan, en die, ten minste bij de stadsnegers zóó groot schijnt te zijn, dat een onderwijzer, die een viertal jaren geleden naar Paramaribo vertrok en mij beloofd had, onder zijne leerlingen *anansi-tori's* te zullen verzamelen, onlangs met de mededeeling terugkeerde, dat bij het jonge geslacht de typische Afrikaansche *anansi-tori* geheel dreigt verloren te gaan. Terecht drukt Nahar dan ook in een zijner, minder voor publicatie geschikte aanteekeningen over het bijgeloof zijne teleurstelling er over uit, dat de voormalige slavin op Brouwerslust er niet toe te bewegen was, *anansi-tori's* te vertellen, «daar stellig zeer typische voor den dag zouden zijn gekomen.»

Slechts enkele opmerkingen, waartoe de Surinaamsche negervertellingen mij aanleiding hebben gegeven, laat ik hier voorafgaan.

Evenals in de mondelinge literatuur der Goudkustnegers treedt ook in de meeste Surinaamsche negersprookjes de spin als hoofdpersoon op. Vreemde invloeden, gedeeltelijk Nederlandsche, voor een deel ook Engelsche, die sedert de overbrenging der slaven op West-Indischen bodem op het sprookje hebben ingewerkt, hebben blijkbaar op *anansi* geen vat gehad, want in de Surinaamsche vertellingen vinden wij volkomen de zelfde *anansi* terug, die ons de folklore van de negers der Goudkust en van Sierra Leone heeft leeren kennen.

Daar de spin beschouwd wordt als de personificatie van het zwarte ras [1], van zijne deugden, doch ook van zijne vele ondeugden, en de meest op den voorgrond tredende karaktereigenschappen van den neger door eeuwen heen dezelfde zijn gebleven, mag dit in het minst niet verwonderen.

[1] Hoe groote plaats de spin in het leven der Surinaamsche negers inneemt, moge nog blijken uit de volgende spreekwijzen, aan de spin ontleend:

1° Als een kind met vuur speelt, wordt het gewaarschuwd met: „*no play nanga faja noso anansi de go kori joe*"; d. i. speel niet met vuur, anders gaat de spin je bedriegen, m. a. w. zal je van nacht in bed wateren.

2° Als een kind in bed gewaterd heeft, zegt het: „*anansi kori mi*", d. i. de spin heeft mij gefopt.

3° Wanneer iemands been slaapt, zegt men: „*mi foetoe kisi anansi*", d. i. de spin heeft mijn been te pakken.

4° Wanneer in den slaventijd een negerkind des nachts in bed had gewaterd, werd een pad in een korf gedaan en deze het kind op den buik gebonden. Het kind werd dan bespot met: „*Wassi hoso sondro tobo*". d. i. Je wascht het huis zonder tobbe, terwijl de aanhoudend kwakende pad de spin beschaamd moest maken wegens de beleediging, het kind aangedaan.

Door zijne buitengewone slimheid en geslepenheid en zijn lichten slaap ontsnapt de spin doorgaans aan alle listen en lagen, die tegen hem gespannen worden, en is hij haast onsterfelijk (zie het sprookje: De spin voert den dood in). Hij heeft een onbegrensden eetlust en weet zich door allerlei streken van het noodige voedsel te voorzien. Ook de Surinaamsche neger laat *anansi* dikwijls door de neus spreken (o. a. in «De spin wedt den tijger te berijden») en laat hij haar schreeuwen als hij liegt». [1]

Het meerendeel der in Suriname bijeengebrachte negersprookjes, hetzij dat *anansi* er in optreedt (dus ware *anansi-tori*'s) of niet, behoort tot de zg. dierenfabels, waarin dieren, die er in optreden, doorgaans als menschelijke wezens worden voorgesteld, met hunne goede en slechte karaktereigenschappen en met hunne gewoonten en gebruiken. De tijger bijv., die in niet minder dan negen vertellingen optreedt, viert zijn verjaardag (zie «De verjaardag van den tijger»), speelt tot tijdverdrijf een oud-Afrikaansch spel, de zg. *Awari bang* [2] (zie «Hoe de spin zijne schuldeischers betaalt») en doet zelfs «een kleintje in de broek» (in «De spin, de tijger en de doode koe»); de dieren houden wedstrijden in hardloopen en gaan daarbij weddenschappen aan, dingen naar de hand van koningsdochters, enz. enz. Evenals in de Afrikaansche en Jamaicaansche negersprookjes worden de namen der dieren dan ook dikwijls voorafgegaan door Heer [3] of Broeder. [4]

In Suriname is *anansi* doorgaans Heer, ja heeft hij het zelfs tot Gouverneur gebracht, zooals in «De spin en de tijger.» *Anansi*'s vrouw, moeder *Akoeba*, spreekt haar man dikwijls aan met «*mi kaptin*» [5], in welk ambt zijne bedrevenheid ook in de Surinaamsche *anansi-tori*'s herhaaldelijk in het licht wordt gesteld (o. a. in «De spin, die een half dorp verovert.») Ook in Sierra Leone wordt door de negers gaarne verteld van de streken, die Heer spin als kapitein uithaalt.

In het boek van Miss Cronise en Henry Ward vinden we o. a. een zestal negers gedurende een boottocht op de rivier

[1] Opmerking van Nahar als noot onder een der bladzijden.

[2] Dit spel, overeenkomende met het dakonspel op Java, heeft een zeer groot verspreidingsgebied en is door de slaven ook naar Suriname overgebracht. (Zie „Awari-spel" in de Encyclopedie van Ned. West-Indië blz. 63). Ik zag het aan de Boven-Cottica door boschnegers spelen, waar het *agi*-spel werd genoemd.

[3] Mr. Spider in de vertellingen uit Sierra Leone.

[4] *Brer* in de vertellingen uit Sierra Leone.

[5] Mijn kapitein.

des avonds na een overvloedig maal aan den oever vereenigd.

«Full stomachs brought on an amiable frame of mind, and the gathering shades of evening developed a feeling of sociability and loosened the tongues of men. The hour was suspicious for story-tellig.

This time Oleemah was the story-teller. He had been sitting unusually silent for some time, but now, lifting his head and sniffing the air significantly, he remarked:

«One tem Cappen Spider, he en Lizzad make boat of Chameleon» enz.

Hoewel deze dierenfabels ongetwijfeld de meest oorspronkelijke, nl. van Afrikaanschen oorsprong zijn [1] hebben zij in den loop der tijden blijkbaar belangrijke wijzigingen ondergaan door de vervanging van de vertegenwoordigers der Afrikaansche fauna door die der Surinaamsche wouden.

De negers zijn buitengewoon vindingrijk en improviseeren en phantaseeren er maar op los, — de meest typische staaltjes van dit talent heb ik bij mijne negers op den tocht door de binnenlanden onzer kolonie kunnen opteekenen. [2] Als uitnemende waarnemers houden zij er van, de gewoonten der dieren, van de kleinsten tot de grootsten na te gaan [3] en er hunne verklaring voor te geven en het is niet meer dan natuurlijk, dat er van eene herinnering aan de Afrikaansche dieren- en plantenwereld niet veel is overbleven.

Toch schijnt het voor Afrika meest typische dier, dat op ieder mensch steeds een machtigen indruk maakt, in Suriname nog niet geheel vergeten te zijn, nl. de olifant, die wij in het sprookje getiteld: «Een verhaal uit het leven van vriend Spin»

---

[1] Opvallend zijn in de door Nahar bijeengebrachte vertellingen de veel in het Surinaamsche negerengelsch niet voorkomende, onvertaalbare woorden, die ongetwijfeld van Afrikaanschen oorsprong zijn. Vele dieren bijv. worden niet met den negerengelschen doch met den vermoedelijk Afrikaanschen naam aangeduid, zooals: *Timekoe* voor konijn, *Kitmawle* voor vleermuis, *Okekre* voor schildpad, *Akoeja* voor kat.

[2] De Binnenlanden van het District Nickerie l. c. blz. 47, 171, 191 en 207.

[3] Uit de dierengeluiden leidde een der koks op onze Expeditie door de Binnenlanden van Suriname het uur van den dag af (zie H. v. Cappelle. De Binnenlanden van het District Nickerie l. c. blz. 160), terwijl de aandacht, die de boschnegers aan het opgaan van het Zevengesternte, aan den stand van den Grooten en Kleinen Beer en aan Venus als morgen- en avondster schenken, niet minder merkwaardig is. Venus noemen zij *Dia-stari* (hertenster), omdat de herten bij het opgaan van deze ster gewoon zijn naar ontbijt of avondmaal om te zien (zie C. van Coll l. c. blz. 549).

aantreffen en daarin met het Afrikaansche woord *azau* wordt aangeduid, terwijl Walter Jekyll in de Jamaicaansche vertellingen vergeefs naar dit dier heeft gezocht.

In den loop der tijden hebben Afrikaansche dieren voor verwante vormen der Surinaamsche fauna plaats gemaakt, zooals voor het luipaard: de tijger (die in Suriname wel niet voorkomt, doch waarmede in de kolonie steeds de jagoear wordt bedoeld), voor den aap in algemeenen zin: de brulaap, voor den vos: de *kraboe dagoe* of krabbenhond; en het behoeft geen verwondering te wekken, dat ook dieren, die in dat deel van Afrika, van waar de slaven gerecruteerd werden, geen enkele verwante hebben en om een of andere reden bijzonder de aandacht der negers trokken, gaandeweg in hunne dierenfabels werden opgenomen [1]. Als voorbeeld noem ik o. a. de buidelrat (zie de vertelling: «Ondank is 's werelds loon»), een tot Amerika beperkt geslacht der buideldieren, door de negers als kippendief zoozeer gehaat.

Welk dier de Surinaamsche neger bedoelt, als hij vertelt van de slimme streken van «het konijn», is moeielijk te zeggen. Is dit nog dezelfde «Cunnie [2] Rabbit», waarover de inboorlingen van West-Afrika zoo gaarne opsnijden, en waarmede volgens Miss Cronise bedoeld wordt *Hyomoschus aquaticus*, een dier, dat in Suriname niet voorkomt, of is daarvoor in de plaats getreden de Agoeti, in de wetenschap *Dasyprocta aguti* L. genoemd en door de Surinaamsche negers *koni koni* [3] geheeten?

Het is duidelijk, dat waar de negers zich vrij gemakkelijk naar hunne nieuwe omgeving weten te schikken en er steeds een groot behagen in scheppen, over zaken en toestanden te

---

[1] Met hoe groote gemakkelijkheid de negers telkens weêr nieuwe vertegenwoordigers der hen omringende dierenwereld in hunne vertellingen laten optreden, leeren wij o.a. uit hetgeen Pater van Coll zegt in zijne „Gegevens over land en volk van Suriname" in Bijdr. tot de Taal-, Land en Volkenkunde van Ned. Indië, 1903 blz. 559: „nadat Tata Akatta eens myriaden mieren bezig had gezien een Boa-reus geheel af te maken, heeft hij er later altijd van gehouden om, in plaats van anansitoria te vertellen, waarin de spin de heldenrol speelt, over de heldendaden der mieren op te snijden."

[2] Van cunning = geslepen.

[3] *Koni* komt eveneens van het engelsche cunning, en een herhaling van het zelfde woord beduidt in de negerengelsche taal den overtreffenden trap. *Koni koni* beteekent dus: buitengewoon slim, geslepen. (Taki taki = de eigenlijke taal of Negerengelsche taal.)

philosopheeren, de Europeesche invloed in hunne vertellingen zich meer en meer zou doen gevoelen. Deze invloed moet reeds zijn uitgegaan van de eerste Hollandsche kolonisten, later ook van de Engelsche, meer in het bijzonder van hunne kinderen, die de slaven ook met hunne sprookjes bekend wilden maken, en later, toen de slavernij was afgeschaft en er een intiemere verhouding tusschen negers en blanken ontstond, moet de Europeesche invloed in de negervertellingen steeds meer op den voorgrond getreden zijn.

Zoo vinden wij in «Een verhaal uit het leven van vriend Spin» zelfs de herinnering aan Napoleon en de overwinning der Hollanders bij Quatrebras in 1815, en in «de Spin als Amerikaan verkleed», een uiting van den haat der negers tegen Amerikanen, die in den laatsten tijd ten behoeve der goudexploitatie herhaaldelijk de kolonie bezoeken, terwijl wij in het sprookje «Heer Spin als landbouwer» zelfs vinden melding gemaakt van het uitgeven van perceelen tot uitbreiding van den kleinen landbouw, waarmede eerst geruimen tijd na de opheffing der slavernij een aanvang werd gemaakt.

Dat de *anansi-tori*, getiteld: «De spin en de gouverneur», een vertelling, die evenals «Heer Spin als geneesheer» een uiting is van de minder goede hoedanigheden van den neger, op Surinaamschen bodem is ontstaan, behoeft nauwelijks opgemerkt te worden.

Niet minder dan tien van onze verzameling Surinaamsche negervertellingen eindigen met een moraal, waarmede de toehoorders hun voordeel kunnen doen, zooals «De verjaardag van den tijger»; Verhaal uit het leven van vriend Spin; Verhaal van «Ma' Soembe kondre»; «De boa in de gedaante van een schoonen jongeling», enz.

Een tweetal, waarin de spin niet optreedt, (Legende van Leisah I en II) leeren, hoe de strepen in menschenhanden zijn ontstaan. De overigen geven een verklaring, hetzij van den lichaamsbouw der spin (in «Heer Spin en de waternimf» en «de Spin als Amerikaan verkleed»); hetzij van hare leefwijze tusschen de reten der muren (zg. beslagruimten) [1] en in allerlei verborgen

[1] Daar deze verzameling Surinaamsche negervertellingen in Paramaribo is bijeengebracht, is de bananentros, die op Jamaica als de gewone verblijfplaats der spin wordt genoemd (zie blz. 259) hier vervangen door reten van muren.

schuilhoeken (in «De spin, die een half dorp verovert», «De spin en de prinses», «De spin en de doode tijger»), vertellen van zijn grooten eetlust (in «De spin en zijn kinderen»), waarvoor hij dikwijls gestraft wordt (in «Een feest bij de waternimf»); stellen het voortdurend streven van *anansi* in het licht, om vijandschap onder de dieren te stichten (in «Heer spin als landbouwer» en «De tijger en de kat») of moeten leeren, op welke wijze de spin door allerlei streken, een enkele maal zelfs door «smeerlapperij» (in «Heer spin als geneesheer»), overal, tot zelfs in vorstenwoningen gekomen is (in «Het huwelijk van Heer spin»).

Vreemd mag het schijnen, dat *anansi*, die in de negerfolklore voor onsterfelijk doorgaat, in de vertelling «De spin en de bliksem» met zijn gansche familie vernietigd wordt.

Aan beoefenaren van vergelijkende folklore, bekwamer en over meer materiaal beschikkend dan ik, zal het zeker gelukken, nog nauwere aanknoopingspunten te vinden met de vertellingen van de negers van West-Afrika. Op deze plaats mag ik slechts wijzen op de analogie van de *anansi-tori* «Heer spin, die den tijger berijdt» met «Mr. Turtle makes a riding-horse of Mr. Leopard» uit de verzameling van Miss Cronise (l. c. blz. 70); op de merkwaardige overeenkomst van het «Verhaal uit het leven van Vriend spin» met «Spider, Elephan' en Pawpawtamus [1],» van denzelfden oorsprong (l. c. blz. 117) doch met dit verschil, dat het nijlpaard in Suriname vervangen is door de walvisch, «de grootste visch van de Spaansche groene zee»; op «De spin, de tijger en de doode koe», die een variant is op de vertelling «Mr. Spider pulls a supply of beef» in de verzameling van Miss Cronise», en eindelijk op het voorkomen ook in deze verzameling van een bekende verschijning in de mondelinge litteratuur der negers, nl. de teerpop (in «De spin en de krekel»), die wij in de «Uncle Remus» serie als de «Tar Baby» aantreffen, en in de verzameling van Miss Cronise als «the Wax Girl» weêrvinden. [2]

Ook de oorzaak van den eigenaardigen lichaamsbouw der spin vinden wij in een der vertellingen van den door Miss

[1] Nijlpaard (*Hippopotamus*).

[2] Ook in de eenige negervertelling, die ik uit Curaçao ontving, wordt van de onaangename ontmoeting van de spin (hier „Nanzi" genoemd) met de teerpop verhaald.

Cronise bijeengebrachten bundel vermeld, nl. in het sprookje getiteld: «Why Mr. Spider's waist is small» terwijl ik er ten slotte nog de aandacht op mag vestigen, dat een aantal sprookjes der Surinaamsche negers, evenals die van de negers der Goudkust en van Sierra Leone van een hongersnood verhalen, die onder de dieren was uitgebroken. Daar de neger misschien in weinige landen zóó gemakkelijk aan den kost kan komen als in Suriname, en daar er dus nimmer voor hem van hongersnood sprake kan geweest zijn, blijkt hier wederom eene herinnering aan Afrika, waar tijden van groote voedselschaarschte herhaaldelijk voorkomen, niet alleen door veelvuldige oorlogen en vernieling door branden, doch ook vooral door gemis aan de noodige zorg voor de toekomst bij den aanplant van een voldoende hoeveelheid rijst.

Ten slotte mag er nog aan herinnerd worden, dat evenals in West-Afrika, in Suriname langen tijd professioneele *anansi-tori*-vertellers hebben bestaan, die meer bepaaldelijk de sterfhuizen afliepen, om na de begrafenis den achterblijvenden afleiding te geven. [1]

De litteratuur van een volk mag de beste uiting van diens zieleleven worden genoemd en daar de mondelinge litteratuur van den Surinaamschen neger nog zoo goed als onbekend is, en bij eene beoordeeling der zwarte bevolking onzer kolonie de slechte eigenschappen doorgaans breed worden uitgemeten en van de vele goede karaktereigenschappen gezwegen wordt [2], heb ik gemeend, een goed werk te doen, om in de laatste mijner bijdragen tot de kennis van Suriname, die een uitvloeisel zijn

[1] Het gebruik om bij sterfgevallen *anansi-tori's* te vertellen, wordt ook bij de Boschnegers van Suriname aangetroffen. Volgens Pater C. van Coll was het in het kamp van Broos (dat aan den bovenloop der Surnau-kreek, een rechter zijrivier van de Surinamerivier lag en uit het begin der 19e eeuw dagteekende) de gewoonte (l. c. blz. 578), om bij een sterfgeval, als het een man gold, drie, voor een vrouw twee achtereenvolgende Zaterdagen bij elkander te komen, om *anansi-tori's* te hooren vertellen.

[2] In deze appreciatie van den neger sta ik niet alleen. Sir H. Johnston zegt in zijn boven aangehaald boek „The negro in the New World" over de negers van Britsch Guyana blz. 337: In all these parts they are pronounced to be „just as honest as the whites". Indeed in following the recent criminal records of this colony one might go farther and state that the negroes and negroids of Guiana bear an excellent charactar for honesty in all serious responsibilities where money and valuable property are concerned.

van mijne reis in 1900, de aandacht te vestigen op de zoo belangwekkende negerfolklore, die evenals zooveel oorspronkelijks bij de natuurvolken, bezig is te verdwijnen.

Mogen anderen door deze bladzijden opgewekt worden, om de negerfolklore van onze West-Indische Koloniën tot een onderwerp van grondige studie te maken! Wie weet, welke belangrijke ontdekkingen dan nog bij de Boschnegers zullen gedaan worden!

DE ANANSI-TORI EN HET BIJGELOOF.

DOOR M. H. NAHAR. [1]

Eens op een Zondag, — den dag waarop men zich nog al eens verveelt — wilde ik den tijd trachten te dooden door naar eene gelegenheid te zoeken, om eenige *anansi-tori's* op te doen.

Ik noodigde daartoe eenige gasten ten mijnent uit en wachtte op een geschikt oogenblik, om het verzoek tot hem te richten, mij eenige *anansi-tori's* te willen vertellen.

— «Voor de mooisten heb ik wel eenige sigaren over.»

— De heeren lachtten uit volle borst:

— «*Wo! taki anansi-tori dei bigi-bigi, Ka!*» [2]

— «Wel, waarom niet?»

— «Je weet toch, dat *anansi-tori's* niet ieder oogenblik mogen verteld worden en vooral niet als het dag is; hij die er zich niet aan houdt, moet zich een ooghaar uittrekken.» [3]

— «Och kom, je kent er een massa, dat weet ik.»

— «Dat is waar, maar op dit oogenblik mag ik er U geen enkele vertellen, want *kerki sidon kaba* [4]. Vandaag is het een dag om te zingen en vroolijk te zijn.»

— «Wel man, wees toch niet zoo dom en vertel er mij eenigen, dan geef ik je sigaren.»

De man antwoordde mij niet en ging weg. Een der overigen zuchtte en sloeg zijn blikken naar boven. Ik vroeg hem wat dat beteekenen moest, waarop hij met neêrgeslagen oogen en zachte stem antwoordde:

— «*Massra, joe a no wan pikien, joe na kankan Sranam krioro, en toe sabi srefi sani anansi-tori wanni taki.*» [5]

«*Arnitri.*» [6]

---

[1] Dit opstel werd reeds afgedrukt in Elsevier's Maandschrift, 1904, p. 322—327.

[2] Wat, *anansi-tori's* op klaarlichten dag vertellen!

[3] Zie de aanhef van de vertelling „Een verhaal uit het leven van vriend Spin."

[4] De kerk is al aan.

[5] Mijnheer, gij zijt geen kind meer, ge zijt een Surinaamsche kreool, en weet heel goed, wat *anansi-tori's* zeggen willen.

[6] Van de Moravische broedergemeente.

— «En je bent nog zoo bijgeloovig en wilt geen *anansi-tori's* vertellen? Foei man, schaam je wat!»

Ik vroeg hem daarop, om welke reden men geen *anansi-tori's* bij dag wil vertellen en waarom, als er gevraagd wordt «vertel een *anansi-tori*», men steeds ten antwoord krijgt «*mi no sabi*» [1].

Meneer de gouddelver stond op en vroeg mij op eenigszins heftigen toon of ik dan niet wist, dat de *skietnis* of de *anansi-tori* tooverij is?

Eenige mijner vrienden, die bij het gesprek tegenwoordig waren, konden zich niet inhouden, en schaterden het uit, waarop de gouddelver vertrekken wilde.

— «Wordt toch niet boos, vriend, het is immers maar gekheid.»

— «Ja, maar ik word door jelui uitgelachen, en jelui denkt, dat ik lieg; om U de waarheid te zeggen, *anansi-tori's* zijn dingen, die niet maar zoo besproken worden en die op een sterfhuis thuis hooren, niet bij ons op dit oogenblik.

Je weet toch dat, als iemand begraven is, des avonds *dède hoso* [2] gehouden wordt en er gezongen wordt en dat daarna eerst verteld wordt van de daden der spin.

Om die zelfde *anansi-tori's* heb ik een man eens een pak slaag gegeven. Luister:

«Ik was in een sterfhuis en begon eenige pittige *anansi-tori's* te vertellen, toen een onverzochte gast mij telkens in de rede viel. Ik vertelde van *anansi*, die de *bakroe* [3] genezen had, toen die snapper mij toeriep:

— «Je liegt, vent.»

Ik deed alsof ik het niet hoorde, en ging verder. Doch al weêr viel de man mij in de rede:

— »*Joe no de taki na tori boen.*» [4]

Ik kookte inwendig, meneer, en gaf hem geen antwoord, want dat was hij niet waard. U moet weten, hij behoorde tot de *dède-hoso-aratta* [5]. Toen ik eindelijk zoover met het verhaal

---

[1] Ik ken er geen.

[2] Wanneer een man sterft, komen de vrienden en bloedverwanten, op drie achtereenvolgende Zaterdagen bijeen ten einde elkaar *anansi-tori's* te vertellen; voor een vrouw is een Zaterdag voldoende. Dit noemt men *dède-hoso* = sterfhuishouden.

[3] Kwaadaardige geest.

[4] Je vertelt ze niet goed.

[5] Sterfhuisratten; zoo noemen de negers ongenoode gasten, die de sterfhuizen afloopen.

gevorderd was, dat de *bakroe* door *anansi* genezen was, viel de vent me alweder in de rede zeggende:

— «Ik kan me niet begrijpen, hoe jelui je door dien man voor den gek kunt laten houden; weet je dan niet, dat hij u maar wat zit voor te liegen?»

Toen ik het woord liegen hoorde, kon ik me niet meer inhouden; ik stond op en gaf hem een muilpeer, die zóó hard aankwam, dat hij onderste boven op den grond tuimelde. De overige gasten hadden er echter plezier in, dat die *dède-hoso-aratta* mij eens aan de kaak stelde; ze waren niet tot bedaren te krijgen, totdat een hunner opmerkte:

«Je moet niet driftig worden, dat is juist de pret *te a de koti na tori.*» [1]

De gasten trachtten de *dède-hoso-aratta* te kalmeeren, waarop deze het woord nam en ook een *anansi-tori* begon te vertellen. Hem mocht echter niemand in de rede vallen. Ik keek hem strak aan, en raadt eens, wat hij mij durfde te zeggen:

— «Jij mag naar mijn mond kijken, maar jou mondje moet je houden, vriend, want *anansi-tori's* moet je nog gaan leeren.»

— «*Joe si, fa gajoe de soekoe mi nande trobi.*» [2]

Hij vertelde verder en *a de koti ado nomo na mi tappoe.* [3]

— «Weet je wat, als je hier gekomen bent om me weg te jagen, dan heb je het maar te zeggen, dan zal ik gaan.»

— « *Hari hoedoe! Hari hoedoe!*» [4]

Toen sprong ik voor de tweede maal op, en gaf hem een zóó harden mep, dat hij met zijn koffie en beschuiten op den grond tuimelde. Voor de tweede maal sloeg ik een mal figuur, want de gasten hadden plezier en lachten mij uit.

Van dien dag af heb ik besloten nooit meer *anansi-tori's* te vertellen, omdat zij mij een ongeluk zouden kunnen bezorgen. Is U het niet met mij eens?»

Ik zuchtte, gaf den man twee sigaren, en ó wonder! toen kwam hij los en begon mij door tal van voorbeelden op het gevaar te wijzen, waaraan men zich door het vertellen van *anansi-toris* blootstelt.

---

[1] Wanneer hij je in de rede valt.

[2] Zie je dat je ruzie met me zoekt.

[3] Hij schimpte voortdurend op mij.

[4] *Hoedoe* = hout, het bosch dus: Loop naar het bosch! Velen hebben in de ongezonde oerwouden van Suriname den dood gevonden; van daar deze verwensching.

Hij vertelde mij, o. a. dat hij, sedert hij die klappen in het sterfhuis had uitgedeeld, pijn aan zijn arm gekregen had en niet zoo goed meer werken kon.

— «Die man moet bepaald een gevaarlijke inenting hebben gehad, want door hem ben ik ziek geworden en sukkel ik voortdurend. Daarom, meneer, geloof mij, waar ik ook ben, als er anansi-toris verteld worden ga ik heen, want steeds *mi han de kisi anansi*[1]; en *pikien mass-ra*[2] als ik U een raad mag geven, dan is het deze: hoor ze ook niet aan, want dat zijn dingen, die den mensch kwaad kunnen doen.»

Onder het gesprek kwam onze waschvrouw binnen, die ik als nog veel bijgelooviger dan den gouddelver had leeren kennen. Zij was ter kerke geweest, en na ons gegroet te hebben, kwam ze bij ons zitten. Doch niet zoodra had zij vernomen, over welk onderwerp wij het hadden, of ze wilde opstaan en weggaan.

Maar toen ze pogingen daartoe deed, schreeuwde zij: *mi foetoe de kisi anansi*[3] en mij met een woedenden blik aanziende, zeide zij:

— «*Ma pikien massra, na Gado dei joe sa taki anansi-tori!*»[4]

Mijn zuster, die ook tegenwoordig was, had schik in den angst harer oude waschvrouw en kon niet laten te zeggen:

— «Mijn tijd![5] Wasje, ik ben blij, dat *anansi* je te pakken heeft.»[6]

Eenigen tijd daarna stond de vrouw op en ging zich verkleeden onder 't zingen van een lied. De gouddelver scheen ook schik te hebben in het geval en begon haar uit te lachen.

— «Jij kent Gods weg niet, anders zou jij, zoo'n oude man, den Zondag niet bederven met die dwaasheden.»

— «Die vrouw is gek.»

Er volgde een algemeene scheldpartij, waarbij de vrouw den

---

[1] Krijg ik krampen in mijn arm.

[2] Jongeheer.

[3] Mijn been slaapt.

[4] Maar, jongeheer, op Godsdag wilt ge *anansi-tori's* vertellen?

[5] Een stopwoord van negerinnen.

[6] We zien het, *anansi* heeft veel op het geweten: als iemands been slaapt zegt de neger: *mi foetoe kisi anansi*; enz. als een kind het bed bevuild heeft: *anansi kori hem* (de spin heeft hem (haar) gefopt).

gouddelver voor *azeman* [1], *leba* [2] en meer dergelijke liefelijkheden uitmaakte.

Ik weêrhield den gouddelver, die woedend was opgestoven, en wasje, die boos naar boven was geloopen, kwam kort daarna even naar beneden, mij toeroepende, dat ik haar den Zondag bedorven had; doch ik had nog niet genoeg, want ook de gouddelver, angstig geworden door de op hem gerichte vurige blikken der vrouw, kwam mij weder die verwenschte *anansi-tori's* verwijten, er bijvoegende, dat de vrouw een *Azeman* moest zijn, getuige hare roode oogen en hare naar den grond gerichte teenen.

De gouddelver was geheel van streek en vervolgde:

— «Heb ik U straks niet het gebeurde met dien *dêde-hoso-aratta* verteld, en nu schijnt het zich te zullen repeteeren, maar Gode zij dank, dat Hij mijne driften heeft doen stillen, anders had ik de vrouw geslagen en *na so soema de dede nanga leigi bere.* [3] Heb ik nu geen gelijk, dat ik geen *anansi-tori's* wil vertellen, u ziet er nu zelf de gevolgen van.»

— «Je bent driftig», zei ik, «*anansi-tori's* zijn immers slechts sprookjes, die door de Afrikanen en hunne kinderen vervaardigd zijn en die hier al 2 à 300 jaar bestaan.»

— «Ja, maar meneer, de Afrikanen waren ook niet gedoopt en er waren toen nog geen kerken. Ze wisten van niets en ze deden ook kwaad. Zij hebben de *Bakroes*, de *Azemans*, de *Afreketes* of *Lebas* ingevoerd.»

— «Zeg mij eens wat een *Azeman* is», vroeg ik.

— «Hm, meneer, een *Azeman* is een geest, die de gedaante van een neger kan aannemen.»

— «Dat is het niet wat ik bedoel, je moet er mij eens een beschrijven.»

— «Meneer, *joe no moe haksi alla sanni so fini-fini en joe wanni go dipi nanga mi.*» [4]

Doch toen hij zag, dat ik niet tevreden was, zeide hij:

— «De meeste oude menschen (negers), die roode oogen hebben en naar den grond gerichte teenen, behooren tot die

---

[1] Een heks, die, volgens het geloof der negers, des nachts in lichtenden gloed rondwaart om menschen het bloed uit te zuigen.

[2] Booze geest.

[3] En zoo zou men onschuldig sterven.

[4] Meneer, U moet alles zoo niet uitvorschen, u gaat te ver met mij.

klasse. Een *Azeman* voedt zich met menschenbloed. Hij of zij — want vrouwen zoowel als mannen doen het — bezit de kunst, om het lichaam van het vel te ontdoen en daardoor de macht van een *joroka* [1] te verkrijgen, gesloten huizen binnen te dringen en den menschen bloed uit te zuigen. Is het bloed bitter, dan braakt de *Azeman* het weeêr uit, doch smaakt het, dan gaat hij voort met zuigen, totdat de persoon sterft.»

De waschvrouw stond op, met aandacht luisterend en toen ik vroeg, hoe men kan weten, dat er een *Azeman* in de buurt is antwoordde de vrome waschvrouw:

— «*Hm, we a nò de koti brau faja; mi ben si wan na srafoe tem na pranasi. a ben de kom driengi basia Kofi wefi — Wè! datti a noti jete, bakra kondre, bakra srefi kan taki.* [2] Ik ging het bosch in, en daar trok er een de rivier over vóór de plantage de Morgenstond; hij begon ons uit te schelden en wij hem ook. Die zelfde *Azeman* is toen gevangen genomen in de Boven-Commewijne door de *Piai-iengis* [3]. Ik kan me nog goed herinneren uit mijn jeugd, dat er een op plantage Brouwerslust gevangen genomen werd. *Sani de!*» [4]

Ik vroeg toen op mijn beurt, hoe een *Azeman* gevangen genomen kan worden, als hij de gedaante van een geest kan aannemen, en de kunst bezit een gesloten huis binnen te gaan, zonder een deur of een raam te openen, dan de menschen uit te zuigen en weeêr te vertrekken, zonder dat iemand er iets van merkt of voelt.

— «Wel,» zei de vrouw, «de *Azeman* verdooft de plek met zijn lippen en zuigt daarna het bloed uit. De tong van zoo'n *Azeman* is als chloroform, meneer!»

— «Maar ik wil weten, hoe men hem vangt.»

— «Wel, die kunst bezitten de indianen, doch ook negers», zei de gouddelver. «Ik heb gehoord, dat men hem vangt met rauwe rijst; daar waar hij gewoon is te komen, loert men op hem, nadat rijst of ook wel *abonjera* (sesamzaad) achter de deur is neeêrgelegd. De *Azeman* kan dan niet verder, en begint

---

[1] Geest, spook.

[2] Hm, wel niet aan zijn blauw flikkerend licht; in den slavenstand heb ik er een gezien, bij de plantage, die de vrouw van den bastiaan Kofi kwam uitzuigen. Wel dat is nog niets, de blanken van Europa kunnen het getuigen.

[3] Indiaansche priesters.

[4] Er bestaan verborgenheden.

de korrels stuk voor stuk op te pikken. Doch door hetgeen men bij de korrels heeft neêrgelegd, zooals de nagels van de *Man-grong*uil,[1] vallen de korrels weêr neer, zoodat de *Azeman* tot aan het aanbreken van den dag blijft doorpikken. Dan echter is zijn lot beslist, want zoodra het zonlicht op hem schijnt, valt hij dood neêr.»

«Op Brouwerslust hebben ze de *Azeman* op een andere wijze gevangen» zei de waschvrouw.

Hij had zijn vel onder een *matta-matta*[2] gelegd in de keuken. Twee rijpe mannen hebben het opgenomen en in pekel gelegd; daarna plaatsten zij het weêr onder de mat. Toen de *Azeman* terugkwam, kon hij zijn mantel niet meer aantrekken, daar hij in de pekel gekrompen was.

Men zeide, dat het de zwager was van den bastiaan *Kofi*.»

— «Wat hebben ze toen met hem gedaan?»

— «Met een *prasara sisibi*[3] afgeranseld, en hij is gestorven ook. Ik herinner me nog goed, dat dien avond een *soesà*[4] werd gegeven en dat zijn *jorokà*[5] bij de dansers kwam.

De waschvrouw wist nog andere manieren te vertellen, waarop men den *Azeman* in handen kan krijgen, allemaal herinneringen uit haar jeugd, toen zij als slavin op een plantage werkte en er rare dingen gebeurden.

Ik luisterde met aandacht en toen zij uitgesproken had, riep ik uit: «ben jij nu de waschvrouw, die geen *anansi-tori's* wil vertellen.»

Des avonds kwam de gouddelver ons weêr bezoeken. Het gesprek kwam alweder op de geheimzinnige wereld, want nauwelijks gezeten, begon de man te vertellen van de *bakroe*[6], een gevaarlijk element, op een mensch gelijkend.

— «De *bakroe* wordt door menschenhanden gemaakt. De *wintiman*[7] vormt hem eerst uit plantenslijm; daarna brengt hij hem naar huis en plaatst hem onder den Surinaamschen bananenboom; nadat hij dan eenige formulieren heeft opgezegd, gelijkt hij op een jongen van drie jaar.

[1] Mannetje van een gronduil (uil, die laag bij den grond nestelt).
[2] Vloermat.
[3] Bezem, van den vruchttros van den pina-palm gemaakt.
[4] Afgodische negerdans.
[5] Geest.
[6] Dwergspook, kabouterman.
[7] Afrikaansche afgoden-priester.

Hij bezit een bovennatuurlijke kracht, gooit de sterkst gespierde mannen omver, is gehoorzaam en voldoet aan zijn's meesters opdracht.

De *bakroe* bezit de macht, om zich in het binnenste van den mensch te nestelen. Is hij eenmaal binnengedrongen, dan is er geen professor of arts ter wereld, die hem er uit weet te krijgen; alleen de *datra* [1] of *wintiman* kan het doen.

De *datra* behandelt zijn patient op een zeer vreemde wijze; dezulke gaat in een tobbe water zitten en ondergaat een bad, daarna wordt hij door de assistenten met een *prasara-sisibi* afgeranseld. De *wintiman* geraakt dan in een abnormalen toestand, spreekt indiaansch, afrikaansch en de taal der boozen. Is de patient genezen, dan moeten nog enkele formaliteiten plaats vinden, zooals het betalen van wegen en paden (offeren).

«Maar» zoo viel de waschvrouw in de rede «ik heb wel eens gehoord, dat er ook *kópro bakroe* [2] bestaan; die niet zoo gemakkelijk te verwijderen zijn, daar deze listiger zijn dan de *datra* zelf. Alleen een Indiaansche *piai-man* [3] kan hem wegkrijgen.

«Er komen ook onbeheerde *bakroes* voor; deze houden verblijf in *trenzen* [4] of ook wel in groote boomen, die op *spaan-hoekoe* [5] staan, zoodat ik bang ben 's avonds alleen te loopen.»

«Tot dezelfde familie» begon de gouddelver weer «behoort ook de *léba*, Meneer, maar daar kan ik U niet veel van vertellen, daar deze schijnt uit te sterven, hetgeen met de *bakroe* niet het geval is.

De *léba* is een mensch, die vol schurft en ongedierte zit en in lompen gehuld is; U zoudt hem niet kunnen herkennen, omdat hij op een mensch gelijkt.»

— «Dat kan niet zijn» merkte de waschvrouw op «de *léba* is een soort *joroká;* des nachts om twaalf uur zijn er te vinden op *spaanhoekoe*. Raakt de *léba* iemand aan, dan gaat diens ziekte op hem over. *Mássra*, *'sanì de* [6] *!* De blanken weten het heel goed, maar ze spreken het tegen, om de menschen er niet aan te doen gelooven.

---

[1] Inlandsche dokter.

[2] Koperen dwergspook.

[3] Priester; geestenbezweerder.

[4] Vaarten en kanalen voor de afwatering en voor het vervoer door en om plantages.

[5] Kruispunt van wegen.

[6] Er bestaan dingen.

Later vroeg ik aan verschillende inboorlingen naar deze dingen en zij verklaarden gehoord te hebben, dat ze bestaan. Doch de gouddelver en de waschvrouw hielden vol ze gezien te hebben.

— «*Máss-ra*,» zeide de vrouw, «U bent pas komen kijken, en we leven nu in een verlichten tijd, wat U niet weet of niet gezien hebt, behoeft U niet te ondervinden. Vraagt U eens aan oude menschen, dan zult u hooren, wat er alzoo in den slaventijd gebeurde. Er werden verschillende feesten gegeven, zooals de *Doe*[1], de *Banja*[2], de *Soesà*[3]» zeide zij, terwijl zij de tong tegen haar verhemelte sloeg; «ik deed niet onder voor de beste dansers, *baja*[4], het is zoo aangenaam de *kwekwa bànja*[5] te hooren spelen! Als ik aan dien tijd denk, komt alles mij nog als den dag van gisteren voor oogen.

«Bij alles wat heilig is» zoo ging zij met zachte stem voort «zoo verzeker ik u, dat alles wat ik nu vertellen zal, waarheid is, omdat blanken er niet aan gelooven willen, en maar steeds volhouden, dat het bijgeloof is.

«Welnu dan, ik heb bijgewoond, toen men *winti* danste, dat een man een gloeiend kapmes, dat een half uur in het vuur was geweest, heeft afgelikt totdat het ijzer geheel bekoeld was. De man kreeg niet het minste letsel. Daarna nam de *wintiman* een scheermes en sneed verschillenden anderen de tong af. Van een vrouw sneed hij die geheel af, en legde haar op een wit bord met spiritus, om haar daarna weêr aan het stuk, dat nog in den mond was blijven zitten, vast te lijmen. Geen mensch die zien kon, waar de tong afgesneden was geweest!

«De vroegere negers — *Máss-ra, no plei fóeloe nánga dem*[6] — deden een heele boel.

«Er was een bekend weglooperskamp, genaamd *no meri mi*[7]; daar werd op de schildpad gekeken (voorspeld), zeggen de oude menschen en alles kwam uit; zij verstonden de ware zwarte kunsten. *Máss-ra*, U zult me niet gelooven, maar er zijn nog

[1] Afrikaansch feest; openbare samenkomst, die eenmaal 's jaars onder een tent gehouden werd; er werden negerdansen uitgevoerd en negermelodiën gezongen, door snaarinstrumenten van den zelfden oorsprong begeleid.
[2] Negerdans.
[3] Negerdans, waarmede uitsluitend de mannen zich vermaken.
[4] Vriend.
[5] Afrikaansch snaarinstrument.
[6] Mijnheer, steek er den draak niet mede.
[7] Laat mij met vrede.

van die soort geweren, wier kogels niet raken, al mikt men nog zoo juist.»

— «O ja, dat is een feit» merkte de gouddelver op, *má à de dàngrá soemá hede.* [1]

— «Hm, zuchtte de vrome waschvrouw, ge moogt er niet aan gelooven, maar die dingen bestaan, dat weet men zelfs tot in *bakrà kondre.* [2]

— «*Máss-ra*, u gelooft zeker ook niet aan *wisi* [3] maar het bestaat hoor! Ze hebben moeite gedaan, om mij van kant te maken, maar *mi àkrâ* [4] is sterker dan het hunne.»

— «Mijnheer er zijn verborgenheden, geloof mij» verzekerde de gouddelver. «Op de voormalige plantage Groot-Meerzorg kon de rietmolen geen dienst doen, alvorens hij een menschenlever of een menschenhart ten geschenke had gekregen.»

— «*A moro betre wi kiri tàki*» [5] merkte de waschvrouw op, «*sribi de kili mi.*» [6]

De gouddelver stond op en ging heen.

Wasje ging naar boven en alvorens haar slaapkamer binnen te gaan, strooide zij rijstkorrels voor de deur.

Gràn tàngi foe dem bàkrà di opo dem soemà hái die men tàpoe [7] dacht ik en teleurgesteld, dat ik heden geen *anansi-tori's* had mogen hooren, zocht ook ik mijn legerstede op.

---

[1] Dat gaat het menschelijk verstand te boven.

[2] Land der blanken.

[3] Vergiftigen.

[4] Mijn ziel, mijn geest.

[5] Het is beter er niet over te spreken.

[6] De slaap doodt me — ik heb slaap.

[7] Dank zij den leeraren, die de oogen, die nog gesloten waren, geopend hebben.

SURINAAMSCHE NEGERSPROOKJES.

Ik heb gemeend de 39 vertellingen van de hier volgende verzameling in een bepaalde volgorde te moeten rangschikken:

Rubriek A, van 1—27 bevat de vertellingen waarin de Spin, *anansi*, als hoofdpersoon optreedt — dus de ware *anansi-tori's*.

Rubriek B, van 28—39 bevat de sprookjes, waarin *anansi* niet voorkomt.

In rubriek A leeren ons N° 1—4, waarom de spin in «beslagruimten» en allerlei verborgen schuilhoeken leeft; N° 5—6, hoe de spin in iedere woning gekomen is; N° 7, hoe de spin beloond werd door de kolonie; N° 8—12, hoe de spin op alle mogelijke manieren aan voedsel tracht te komen; N° 13—14, waarom de spin op kakkerlakken en vliegen jaagt en zelf door kippen wordt vervolgd. N° 15—20 zijn de vertellingen, die met een moraal of een spreekwoord eindigen; in N° 21 en N° 22 wordt de eigenaardige lichaamsbouw der spin verklaard; in N° 23—26 wordt verhaald, hoe de spin er steeds op uit is, oneenigheid onder de dieren te stichten.

In N° 27 wordt de geheele familie Spin vernietigd.

In rubriek B eindigen de meeste sprookjes met een moraal (N° 35—39) terwijl in N° 33 verteld wordt, hoe het komt, dat de schildpad zich in struiken en poelen verborgen houdt, en in N° 31 en 32 verklaard wordt, hoe de strepen in menschenhanden zijn ontstaan.

Verzameling Anansi-tori's.

SURINAAMSCHE NEGERVERTELLINGEN.

In Suriname laat de verteller doorgaans de volgende toespraak aan zijn *anansi-tori* voorafgaan:

Masra nanga misi oen poti oen jesi, ma bifosi oen seti da bigi stoeroe foe praktisiri san mi san taki, brada nanga sisa bigien poeroe wan toe ai-wiwiri, bikasi ai nanga jesi moe krin. Afoe moe krin foe no sribi en afoe foe vanga da switi winti foe da tori.

Brada so a moe de en so a moe kom.

Bata, hopo jesi!!!

Heeren en dames luistert; maar alvorens U in Uwe gemakkelijke stoelen neêr te zetten, begint Broeders en Zusters eenige wimpers uit te trekken, want oogen en ooren moeten helder zijn, deels om niet te slapen, deels om het aangename van het verhaal op te vangen.

Broeders, zoo moet het zijn en zoo moet het worden!

Kameraden, luistert!

N° 1. Anansi di wini wan hafoe dorpoe.

Na fosi-tem Anansi ben aksi Granman efoe a ben wani wan hafoe dorpoe moro vo regeri.

Granman, die ben sabi den stréki vo Anansi pikie:

«Joe denki taki joe kan hori mi vo spotoe?»

«Excelenti, efoe joe wani libi hem na mi hanoe, pikie «ja», dan mi sa sori joe, dati mi de wini wan hafoe dorpoe gi joe, ma bifosi joe moesoe gi mi wan ouro sroedati-jassi, wan

N° 1. De Spin, die een half dorp verovert.[1]

In overoude tijden had Spin aan den Gouverneur gevraagd, of hij nog een half dorp meer onder zijn gezag wilde hebben.

De Gouverneur, de streken van Spin kennende, antwoordde:

«Denk je soms dat je me voor de mal kan komen houden?»

«Excellentie, indien U het maar aan mij wilt overlaten, antwoord dan ja, dan zal ik U toonen, dat ik een half dorp voor U zal machtig worden, mits Uwe Excellentie mij een oude uni-

[1] Van deze vertelling is de Nederlandsche tekst reeds verschenen in Elsevier's Maandschrift l.c.

moesoe, wan houroe nanga toe kaka-fouro.»

Granman feni dati boen en a gi Anansi da sani a aksi, ma a taki dati a sa meki dem koti hem neki efoe a kom baka sondro alla sani waka boen.

Anansi weri hem sroedati-jassi, a poti hem moesoe na tapoe hem hede, a hanga hem houro na hem sei en a gowe, ma bifosi a go na hem wefi Akoeba vo go taki adjosi en a taki hem vo no taki no wan soema ope a go, bika a ben frede, taki trawan ben sa soetoe dem mofo na ini hem zàk.

«Dosoe Ma Akoeba mi de go vo wan toe dei joe begrépi.»

«Jia Kaptin, adjosi!»

Anansi teki hem pari a djompo na ini wan tjoewa-tjoewa, a poti hem toe kaka na ini da boto en a singi na ondro da pari vo da boto:

«Mi Anansi, mi koni, o grin njang

Poeloe pari na fesi, o grin njang

Poeloe pari na bakka, o grin njang

Mi anansi, mi koni, o grin njang.»

Anansi pari sondre weri en a kom na bakka wan toe joeroe na wan dorpoe pe da heli dor-

formjas, een steek, een sabel en twee haantjes geeft.»

De Gouverneur keurde het voorstel goed en stond het gevraagde aan Heer Spin toe, doch onder voorwaarde, dat hij hem het hoofd zou laten afhouwen, als hij onverrichterzake terugkeerde.

Spin trok de uniformjas aan, zette den steek op, hing den sabel om en vertrok, doch vooraf ging hij van moeder de vrouw, Ma Akoeba, afscheid nemen, haar op het hart drukkend, vooral aan niemand te vertellen, waar hij heen ging, uit vrees dat anderen zich met zijn zaken zouden gaan bemoeien.

— «Dus, Ma Akoeba, ik ga voor eenige dagen op reis; heb je me begrepen?»

— «*Ja Kaptin, adjosi* [1]»

Spin nam zijn parel (pagaai), sprong in een *tjoewa-tjoewa* [2], zette de twee haantjes in de boot en zong al voortpagaaiende:

«Ik ben toch een slimme Spin, ga vlug;

Pagaai naar voren, ga vlug;

Pagaai naar achteren, ga vlug;

Ik ben toch een slimme Spin, ga vlug.»

Heer Spin, die onvermoeid voortpagaaide, kwam na een paar uren aan een dorp, waar

[1] Ja kaptein, vaarwel.

[2] Kleine corjaal, kano.

poe ben de na makandra na watraséi vo taki Anansi odi en vo tjari hem go na da granman-hoso.

«Granman Anansi, kom na sjoro», dem bari na alla kanti, en a Anansi pikie dem:

«Nóiti! Granman seni mi vo tjari dem toe kakka-fouroe disi go na wan tra presi.

Ma dem soema no ben wani meki a gowè en Anansi go na sjoro vo wan hafoe joeroe.

Wantron a bigin vo taki vo dem toe kakka-fouroe, die no ben wanni vo tan na mindri oema fouroe, ma na mindri doksi, so leki fa a taki na man di teki dem na hem hanõe.

Na bakka di dem poti dem kakka-fouroe na dem doksi, alla dem dorpoe-soema tjari Anansi go na granman-hoso en na fesi da Granman ben de waka, nanga pokoe; na granman hoso dem gi wan bigi feesti vo eri Anansi.

Dem trowe prakatti na rontoe vo meki bekenti taki Granman Anansi kom; na alla hoso vragga ben de waai, na wan wortoe dem ben habi feesti na ini da dorpoe.

Na neti dém ben habi bigi dansi en Anansi dansi te lati na mindri neti.

Drie joeroe na mamantem

hij de gansche bevolking aan den oever vergaderd vond, om heer Spin te begroeten en hem naar het stadhuis te begeleiden.

— «Gouverneur Spin, kom aan wal», riep men hem van alle kanten toe, waarop Spin antwoordde:

— «In geen geval. Ik ben door den Gouverneur uitgezonden met de gewichtige opdracht, deze twee haanjes voor hem elders te brengen».

Doch het volk bleef aanhouden en heer Spin liet zich overhalen, even aan wal te gaan.

Dadelijk begon hij te spreken over de twee haantjes, die, zooals hij den man, die ze van hem aannam, toevoegde, niet bij kippen, doch wel bij ganzen willen blijven.

Nadat aan zijn wensch voldaan was en de haantjes bij de ganzen waren gebracht, werd Spin door alle ingezetenen, voorafgegaan door den Gouverneur, met muziek naar het stadhuis geleid, waar te zijner eere een groot feest werd gegeven.

Plakkaten werden rondgestrooid, om de komst van Gouverneur Spin bekend te maken; van alle woningen wapperden vlaggen, in één woord het was feest in het dorp.

Des avonds werd er bal gegeven, waaraan Spin tot laat in den nacht deelnam.

Tegen drie uur in den morgen

Anansi gowe en a go leki wan foefoeroe-man na ini da doksipen a broko dem kakka-fouroe neki en a na bakka dati a go na ini da dansi-hoso bakka.

Vroekoe mantem, siksi joeroe kaba, Anansi bigin vo meki hem srefi klari vo gowe bika a watra ben drai. A aksi vo dem kakka-fouroe en alla dem soema vo da dorpoe skreki di wan vo dem bigi sroedata tjari dem dede-dede kom na sodro.

Granman seni kari da oppasri vo meki da disi verantwortoe hem srefi vo da san passa.

Anansi bigin vo kréi, barri, meki ogri en a barri nanga hem hanoe na tapoe hem hede:

«Mi poti vo dede, dem de kiri mi, noti kan helpi, mi joeroe naki kaba!»

Anansi rolo na ini hem djakti na tapoe da gron.

«Mi ben fili hem na fesi di mi taki no vo go na sjoro, dem kori mi.

Ja, sabi diri!» Dem soema, di ben de dape ben verlegi doro-doro, dem bigin vo troostoe Anansi; dem seni teki datra, dem trowe watra na tapoe Anansi en na bakka wan pisi tem a kisi hem srifi.

«Mi waarde Anansi, no sarri

verwijderde heer Spin zich, trad heimelijk het ganzenhok in, draaide de beide haantjes de nek om en keerde daarna weder naar de balzaal terug.

Vroeg in den morgen, reeds ten zes uur, maakte Spin zich tot het vertrek gereed, daar het gunstig getij juist was ingetreden. Hij vroeg om de haantjes en tot groote ontsteltenis van alle dorpelingen werden ze door een der officieren dood naar boven gebracht.

Onmiddellijk liet de Gouverneur den oppasser voorkomen, teneinde zich te verantwoorden over dit feit.

Spin begon te huilen, te gillen, te razen en zette de handen op het hoofd, uitroepende:

«Ik moet sterven, ik word vermoord, er is geen kruid voor gewassen, de dag mijns oordeels is aangebroken».

Heer Spin rolde in zijn uniformjas over den grond.

— «Ik had wel een voorgevoel, toen ik zeide niet aan wal te willen gaan, men heeft mij misleid.

Ja, *sàbi diri.*[1]» De omstanders waren dood verlegen, men sprak heer Spin vertroostend aan, doctoren werden gehaald, Spin werd nat gemaakt en eindelijk kwam hij tot bedaren.

— «Mijn waarde heer Spin»,

[1] Weten is duur, m. a. w. berouw komt te laat.

so meni, mi sa gi joe toe tra kakka-fouroe,» da Granman taki.

«No-no, mi no kan teki dem nóiti, mi no wanni kakka-fouroe moro, ma toe doksi, ja!»

Wantron dem go teki toe doksi gi hem; a teki hem nanga hatti-bron en a tjari dem go na ini hem tjoewa-tjoewa en a gowe.

Agen a bigin vo singi:

«Mi Anansi mi koni ô gring njang» en na bakka di a pari tranga a kom na wan pranassi en dem wakti hem so srefi fassi leki da fosi dorpoe.

«Kom na sjoro tokoe!» dem barri na alla kanti.

«Mi wanni kom nanga plezirie, ma mi no kan.»

«No-no, ba Anansi, wanni efoe no wanni, joe moesoe!»

Anansi meki dem kori hem nanga mofo en a go na sjoro na ini hem Kapotoe-jassi, nanga dem doksi na ondro hem hanoe.

«Odi mi granman, mi habi toe doksi, die no de tan na doksi, ma na hagoe, en dem de voe wan matti vo mi Granman.»

Wan vo dem asjoedantie teki dem doksi na Anansi hanoe en a tjari dem go na ini wan hagoepen. Wantron moro dem ben habi bigi feesti. Na alla sortoe fassi dem meki bekenti taki

zoo sprak de Gouverneur, «wees toch niet zoo droevig; U kunt van mij twee andere haantjes krijgen».

«O neen, dat kan ik onmogelijk aannemen; geen haantjes wil ik meer hebben, wel twee ganzen.»

Onmiddellijk werden twee ganzen voor hem gehaald; hij nam ze norsch aan en bracht ze in zijn *tjoewa tjoewa* en vertrok.

Weêr hief hij zijn lied aan:

Mi Anansi mi koni ó gring njang en terwijl hij stevig doorparelde, kwam hij weder aan een dorp, welks bevolking hem op gelijke wijze opwachtte.

— «Kom toch aan wal!» riep men van alle kanten.

— «Ik wil graag, maar ik kan onmogelijk.»

— «O neen, heer Spin, willen of niet, gij moet.»

Spin liet zich ten slotte overhalen en trad in zijn uniform met de twee ganzen aan wal, zeggende:

«*Odi mit granman* [1] ik heb twee ganzen, die niet bij ganzen, doch wel bij varkens willen blijven en die bestemd zijn voor een vriend van mijn Gouverneur.»

Een der adjudanten nam de ganzen van Spin over en bracht ze in het varkenshok. Alweder was het feest te zijner eere. Op allerlei wijze werd zijn komst bekend gemaakt; de grond

[1] Goeden dag, mijn Gouverneur.

Anansi kom; da gron ben de seki vo dem kanoen di ben de soetoe.

Na neti da heri foto ben leti nanga Sinési lampoe en dem ben habi bigi dansi bakka.

Ma hm! Anansi gowe na doro bakka na mindri neti, a go sàfri-sàfri na ini na hagoe-pen vo kiri dem toe doksi.

Na dei-broko, di Anansi ben wanni vo gowe a haksi vo dem toe doksi en dem tjari dem gi hem, ma di a si taki dem ben dede a bigin vo barri moro tranga leki da fosi tron.

«Wakka-man si joroka; a no mi égi fótoe vo da san passa. Efoe mi ben go doro.....!

Ja, sabi diri. Na nem vo Gado, vo da plezirie vo dem soema vo da Kondre mi hede moesoe fadon na ondro nefi sondro mankeri.»

Ma da hede-man vo da kondre kom na masra Amansi en a begi hem vo teki toe tra doksi na plesi vo dem dede wan. Anansi piki:

«No wan denki vo dati! Hagoe mi moesoe habi na plesi, efoe-noso da heli zàk de kom na tapoe joe hede; mi de wassi mi hanoe na ini onskortoe. Dem kori mi!»

dreunde van de schoten der kanonnen.

Des avonds was het stadhuis verlicht met Chineesche lantaarns en lampionnen; al weder was het groot bal.

En hm!... weder verwijderde heer Spin zich in het middernachtelijk uur uit de balzaal, sloop hij heimelijk in het varkenshok, om de beide ganzen te dooden.

Met het aanbreken van den dag, toen Spin wilde vertrekken, vroeg hij om de beide ganzen, die hem onmiddellijk werden gebracht, doch toen hij zag, dat zij dood waren, begon hij nog erger dan de vorige maal te schreeuwen en schandaal te maken.

«*Wakkaman si joroka*[1] Is het niet mijn eigen schuld wat mij overkomen is? Was ik maar doorgegaan! Ja, *sabi diri*. In vredesnaam, ten gelieve der bevolking moet mijn hoofd zonder uitstel van den romp.»

Maar het dorpshoofd trad op heer Spin toe, hem verzoekende twee andere ganzen in de plaats te willen aannemen. Hij antwoordde:

«Geen idee, geen denken aan! Varkens moet ik in de plaats hebben; anders komt de heele zaak op uw hoofd neer, mijn handen wasch ik in onschuld. Ik ben misleid.»

[1] De reiziger ziet spoken m. a. w. wie veel bij den weg is, ziet spoken.

Alla tan pī, te dem kom nanga toe hagoe vo Anansi en a poti dem na ini hem tjoewa tjoewa.

Een algemeene stilte volgde, totdat men met twee varkens voor heer Spin kwam aandragen, die hij in zijn *tjoewa tjoewa* plaatste.

A teki hem pari en a gowe en a groemoe: «wan boeriki no de stotoe hem voetoe toe tron na da srefi siton.» Di a pari wan heli tem à kom na wan tra kondre pe dem ben habi vo meki moro moeiti vo kisi hem na sjoro en na bakka wan pisi tem a go na sjoro. Nanga moro bigi fassi dem ontvangoe hem dan.

Hij greep zijn parel en vertrok, in zich zelf mompelend «een ezel stoot zich geen twee maal aan denzelfden steen.» Zoo geruimen tijd voortparelend, kwam hij alweder aan een dorp, waar men nog meer moeite moest doen, om Spin aan wal te krijgen. Het gelukte den inwoners eindelijk, en met nog grooter praal werd hij ontvangen.

Anansi kom nanga dem toe hagoe na sjoro en a taki da soema di teki dem na hem hanoe dati dem no wani vo tan na hagoe ma na mindri kaw.

Heer Spin kwam met de twee varkens aandragen, die, naar hij hem, die ze overnam, mededeelde, niet bij varkens wilden blijven, doch wel bij koeien.

Dem poti dem hagoe na dem kaw en dem tjari Anansi nanga optoktoe go na da hoso vo da Granman vo da kondre.

De varkens werden naar de koeien gebracht en heer Spin leidde men in triumf naar de woning van het dorpshoofd.

Vo dem bigi-baja vo da kondre a ben de wan dei vo pleziri, dem gi wan bigi feesti nanga bigi dansi na neti-joeroe. Anansi meki pleziri ma a no vergiti dem hagoe.

Voor het dorpsbestuur was het een dag van groote vreugde; een groot feest werd gegeven; al weder werd des avonds gedanst, heer Spin deed flink zijn best, doch vergat de varkens niet.

Na mindri-neti, di alla plesi ben doengroe a go na gron vo kili dem hagoe en a drai bakka na da dansi-hoso.

In het stille middernachtelijk uur ging hij naar beneden om de varkens te dooden en keerde daarna in de balzaal terug.

Dei-broko Anansi seti hem srefi vo gowe en a aksi vo dem toe hagoe, ma da foetoe-boy

Toen de morgen aanbrak, wilde heer Spin zijn reis voortzetten en vroeg hij om de

kom nanga légi hanoe en a taki hem taki dem kili dem hagoe.

Anansi bigin vo barry bakka leki wan law-man en dem soema skin gro; a vroekoe hem srefi en a bescholdoekoe dem soema vo da kondre.

Da hede-man taki:

«Ah, no sarri; joe kan kisi tra hagoe na plesi tokoe?»

Ma Anansi seki hem hede en a taki:

«O, nó-no, noti vo dati, wan bigi kaw, dati kan passa, ma no wan tra sanni.»

Dem doe Anansi hem hatti-pleziri en dem gi hem da kaw, a go na ini hem tjoewa-tjoewa en gowe.

Na wan joeroe leki drie a kom na wan tra kondre bakka pe wan pikien-beri ben de passa. Anansi loekoe na da beri te a vergiti da kaw, na disi fadon na watra en a feni hem dede na ini.

San vo doe? Noti leki vo soekoe wan tra fassi vo kisi hem wani.

A denki na hem srefi wan afoe-tem a go na sjoro en a diki na dede pikien; a poeroe hem na ini da kisi, poti hem na ini hem tjoewa-tjoewa en a gowe.

Vroekoe mamantem vo da tra

twee varkens, doch de knecht keerde terug en deelde hem mede, dat zij vermoord waren.

Al weder ving heer Spin een akelig geschreeuw aan, dat de omstanders door merg en been ging; hij verwenschte zich zelf en overlaadde de dorpelingen met verwijten.

Doch het dorpshoofd sprak:

«Och treur niet. Je kunt immers twee andere varkens in de plaats krijgen.»

Maar heer Spin schudde het hoofd en antwoordde:

«O, neen, daar moet ik niets van hebben; een flinke koe, dat zou nog gaan, maar anders niet.»

Aan het verzoek werd voldaan en Spin kreeg de verlangde koe en trok in zijn *tjoewa-tjoewa* verder.

Omstreeks vier uur was hij weder bij een dorp aangekomen, waar juist de lijkstatie van een kind voorbij ging. Heer Spin, die met aandacht het droevige tooneel volgde, vergat de koe, die te water raakte en verdronk.

Wat moest hij doen? Naar een nieuwe drijfveer zoeken, om den tocht voort te zetten.

Hij bedacht zich een oogenblik, ging aan wal, dolf het kinderlijk op, nam het uit de kist, plaatste het vooraan in zijn *tjoewa-tjoewa* en parelde verder.

Vroeg in den morgen van

dei a kom na wan bigi kondre en dem ontvangoe hem nanga dem heli hatti.

Ma da heli pleziri broko, di Anansi begi no vo meki babarri, bikassi a tjari wan siki pikien nanga hem, en a ben moesoe vo go na datra nanga hem.

So leki alla tem Anansi go libi na da Gramman en a aksi disi vo meki sàfri, bikassi da pikien ben habi tranga kôrsoe.

Da hede-man wefi kom wantron nanga wan bigi komitji nanga gongote-pappa en a libi Anansi nanga da pikien wawan.

Da missi no ben hopo hem foetoe efoe Anansi, di ben habi boen hangri fadon na tapoe da pappa en a njam hem berefoeroe.

Na bakka di a klari a tjari da komitji gi da missi en a taki dati da pikien seni taki mevrouw tangi.

Wan joeroe na bakka da hedeman-wefi naki na doro en a taki gi Anansi:

«Granman denki pikien sa man swari brafoe?»

«Ja, dati moesoe, bikassi da pakien moesoe vo njam tokoe?»

Da oema gowe en na bakka

den anderen dag landde hij aan een groot dorp, waar hij op hartelijke wijze ontvangen werd.

Doch de feestvreugde verstomde, toen heer Spin verzocht, geen lawaai te maken, omdat hij een ziek kind medebracht, waarmede hij naar den dokter moest gaan.

Als gewoonlijk nam heer Spin zijn intrek bij het dorpshoofd, wien hij om stilte verzocht, zeggende, dat het kind hevige koorts had.

De vrouw van het dorpshoofd kwam dadelijk met een groote kom met *gongote-pappa* [1] voor het kind aandragen en liet Spin met de zieke alleen.

Nauwelijks was mevrouw verdwenen of Spin, die geduchten honger had, zette zich neêr en liet zich de pap goed smaken.

Toen hij gereed was, bracht hij de kom terug en zeide, dat het kind mevrouw liet bedanken.

Na een uur klopte de vrouw van het hoofd weêr aan de deur en zeide, op Spin toetredend:

«*Granman denki pikien sa man swari brafoe.*» [2]

— «O, zeker, dat moet wel, want het kind moet toch eten.»

De vrouw ging weg en bracht

[1] Pap van bananenmeel.

[2] Gouverneur, denkt U, dat het kind braf (soort soep) zal willen slikken?

wan pisi tem a tjari wan preti nanga taja-brafoe vo da pikien.

«Gran-tangi; da pikien de sribi now, ma te a wiki, mi sa gi hem.»

Da missi gowe en Anansi njam hem bere-foeroe, ma na bakka di a klari a bigin vo barri krei.

«O mi Gado, loekoe san passa nanga mi. Da hedeman-wefi gi da pikien krassi taja-brafoe en da pikien dede.»

«O mi mofina! en Anansi lassi hem srefi.»

Di dem soema jere da babarri dem soema kom nanga da hede-man na fesi, ma dem no ben kan bedare Anansi.

«Mi lobi Anansi», da hedeman taki: «no barri so tokoe, mi wefi no kan helpi, troe-troe, no meki so wan babarri, mi sa gi joe toe srafoe na plesi.»

«Srafoe?»

«Ia, toe!»

No wan denki vo dati, efoe noiti joe go na fesi kroetoe, dan now so joe nanga joe wefi sa go en dem sa strafoe joe vo di oenoe kili wan pikien.

Da hede-man béfi vo skreki;

na eenigen tijd een bord met *taja brafoe* [1] voor het kind.

Dank U, het kind slaapt op het oogenblik, maar als het wakker wordt, zal ik het geven.

De vrouw ging weg en de Spin at zijn bekomst, doch toen hij gereed was begon hij hevig te gillen.

«O hemel, kijk wat mij overkomen is. De vrouw van het dorpshoofd heeft het kind *krassi taja brafoe* [2] gegeven en het kind is overleden. Ik rampzalige!» waarna heer Spin in onmacht viel.

Op het erbarmelijk geschreeuw kwam het volk, met den Gouverneur aan het hoofd, aanloopen, doch Spin was niet tot bedaren te brengen.

«Mijn waarde Spin», sprak de gouverneur «schreeuw toch niet zoo; mijn' vrouw kan het heusch niet helpen, maak toch zoo'n lawaai niet, ik zal u twee slaven in de plaats geven.»

— «Slaven?»

«Ja, twee stuks.»

«Geen denken aan, als je nooit voor den rechter bent geweest, dan zullen jij en je vrouw nu voorgebracht worden en wegens moord zullen jelui beiden de gerechte straf ondergaan.»

De Gouverneur beefde van

[1] Soep van tajers (= een wortelvoedsel, dat door eenige *Arum*-soorten wordt geleverd, o. a. *Arum esculentum*).

[2] Wilde tajer, die giftig is.

di dem soema si ofa a ben frede dem kisi sarri-hatti en dem begi Anansi nanga dem kindi na gron vo no doe dati.

Anansi no ben habi jesi vo dati, ma di da hede-man barri taki:

«Aksi san joe wanni, joe kan kisi wan hafoe kondre srefi», Anansi opo hem jesi en a aksi:

«Na troe?»

«Ja granman Anansi?»

«Mi wanni papiera.»

Granman taki «aboen» en Anansi kisi wan hafoe kondre na plesi vo da pikien.

«Ma mi moesoe habi wan karta toe,» Anansi taki hesi na bakka. Na bakka di a kisi disi toe dem beri da pikien nanga sroedat-ipokoe. Anansi ben kisi san a wanni en a drai go na hoso na ini hem tjoewa-tjoewa.

Wantron a go na da hoso vo da Granman di ben stréi nanga hem. Disi ontvangoe hem nanga kouroe hatti en a taki nanga hatti-bron:

«Ope da hafoe kondre de now?»

We, no meki so wan droktoe, sàfri jere, diaso joe habi dem papiera. Da Granman tjenti hem fassi vo taki, a gi Anansi wan hanoe en a taki:

schrik en toen de dorpelingen zijn angst en hevige ontroering zagen, begonnen zij heer Spin te smeeken de zaak te sussen.

Spin wilde er echter eerst niets van weten, doch toen de Gouverneur riep:

— «Vraag wat U wilt, U kunt desnoods een half dorp krijgen» spitste *anansi* de ooren en vroeg:

— «Is het waar?»

— «*Ja, granman anansi!*»

— «*Mi papiera wanni.*» [1]

De gouverneur stemde toe en Spin kreeg dus een half dorp, in plaats van het kind.

Maar ik moet ook een *karta* [2] hebben, voegde heer Spin er haastig bij. En toen hij ook dit gekregen had, werd het kind met militaire eer begraven, Heer Spin had nu zijn doel bereikt en keerde weder in zijn *tjoewa-tjoewa* naar huis terug.

Dadelijk begaf hij zich naar de woning van den Gouverneur, met wien hij de weddenschap had aangegaan. Deze ontving hem vrij koel en sprak norsch:

— «Waar is nu het halve dorp?»

— «Welnu, maak geen drukte, op een bedaarden toon als 't U belieft, hier zijn de eigendomsbewijzen». De Gouverneur veranderde dadelijk van toon, gaf Spin de hand en zeide:

[1] Ik wensch papieren.
[2] Kaart.

«Gran-tangi, mi sa gi joe joe paiman; na ini mi hoso joe sa libi en joe pikien sa libi nanga mi ondrodanoe na ini hoso toe.»

«Ope dan?»

«We na ini dem postoe-holo».

Ma Anansi no ben wani dati en di a si da srakti-man, di Granman ben meki hem frede nanga, de kom, a lon gowe en a djompo na ini wan postoe-hoso.

Na da dei dati Anansi go libi na ini postoe-horo nanga planga-hoso.

— «Ik dank U, ik zal U beloonen; in mijn huis zult ge wonen en Uwe kinderen zullen met mijn volk ook in huizen wonen.»

— «Waar dan?»

— «Wel in beslagruimten.» [1]

Doch heer Spin verkoos dat niet, en toen hij den beul zag komen, waarmede de Gouverneur hem gedreigd had, liep hij hard weg en sprong zelf in een reet van den muur.

En van dien dag af heeft heer Spin in hoeken en gaten der huizen zijn intrek genomen.

N° 2. De Spin en de Prinses.

Langen tijd bewoonde Spin een rijk, dat geheel omringd was door onderhoorige dorpen. Hij was er erg bemind en bijna ieder meisje schonk hem haar hart, want hij was buitengewoon schoon.

Na tal van jaren vestigde heer Spin zich in een ander rijk, dat aan de hel grensde. De koning van dat land had drie dochters, die hij wenschte uit te huwelijken.

Kapitein Spin vatte het plan op, een harer te gaan vragen. Hij liep verschillende dorpen af om kleedingstukken te leenen, want hij bezat niets; daarna begaf hij zich naar het paleis en deed aanzoek om de hand der jongste dochter, die hij ook kreeg. Drie maanden bracht heer Spin op het paleis door, maar niet één keer verkleedde hij zich.

Toen de dag van vertrek aanbrak, werd een 1ste klasse-stoomer voor het jonge paar in gereedheid gebracht. Heer Spin sprak:

— «Indien het U onverschillig is, zou ik de reis liever per rijtuig doen, dan per stoomboot, daar mijn gezondheid er niet tegen kan».

[1] Ruimten tusschen planken en stijlen.

— «Goed, zooals ge wilt, hoeveel paarden zal ik laten voorspannen?»

— «Een stuk of tien».

Aan het verzoek werd voldaan en heer Spin vertrok met zijn vrouw.

Aan het eerste dorp gekomen stapte hij uit en kwam hij na een kwartier zonder hoed terug. Zijn vrouw durfde hem niet te vragen, waar hij gebleven was, want heer Spin had haar onder bedreiging van den doodstraf verboden te spreken of te schreeuwen.

— Aan het volgende dorp gekomen, stapte hij weder uit en kwam hij na een kwartier zonder regenscherm terug. Zijn vrouw schrok, maar durfde niets te zeggen.

Kort daarop verwijderde heer Spin zich weder en nu kwam hij zonder jas terug. Zijn vrouw werd angstig, toen zij hem op deze wijze van gedaante zag veranderen.

Zoo ging het door van dorp tot dorp, tot hij eindelijk geheel naakt terugkwam. Onderweg had hij achtereenvolgens teruggegeven, wat hij vóór zijn huwelijk geleend had.

Thuis gekomen ging Meneer rusten. 's Middags ging hij uit, zijn vrouw, die aanhoudend weende, achterlatend. Hij ging toen naar zijn buurman, den duivel, en vroeg hem, of hij iets wilde koopen. Samen kwamen zij terug en *anansi* verkocht hem 's vorsten dochter. *Didibri* [1] nam haar mede, liet haar in kettingen slaan en onder aan een boom binden.

De Koning, die gehoord had van het droevig lot van zijn dochter, snelde haar te hulp. Hij trof heer Spin thuis en sprak:

— «Ellendige, waar is mijn dochter?»

— «Jou dochter?»

— «Ja, mijn dochter?»

— «Dat gaat je niet aan; ik ben toch met haar getrouwd, je hebt niets meer met haar te maken».

— «Wat zeg je daar, vent!»

— «Ben je doof?»

— «Pakt dien ellendeling op!»

— «Een oogenblik. Je dochter is bij mijn vriend. Je kunt haar gaan halen.»

---

[1] De duivel.

De vorst, die zijn plichten als vader wilde vervullen, begaf zich op aanwijzing van heer Spin naar het naburige dorp, de hel. Hij schrok hevig, want zijn dochter stond op korten afstand van een grooten ketel, die minstens wel vijf man kon bevatten.

— «Kind, wat is er gebeurd?»

— «Heer Spin heeft mij aan den duivel verkocht. Heden word ik geslacht. De duivel heeft tal van vrienden uitgenoodigd, om aan het feestmaal deel te nemen. Spin komt mij binnen het uur slachten. Papa ga weg, anders ondergaat U hetzelfde lot als ik.»

De duivel kwam thuis en *anansi* zong:

Mi seri mi azeman [1]

Didibri antwoordde:

Doendoe ka, ka doendoe! [2]

en doodde daarop den vorst. Hij begroef hem achter zijn woning en stelde den dood der prinses uit, daar hij niet meer dan één persoon per dag mocht doen sterven.

Heer Spin stelde voor, den koning op te eten, maar de duivel wilde er niet van hooren.

Het meisje had een broer, van wien zij niets hield en die zij zooveel mogelijk vermeed. Deze jonge man leed aan *frambocsia tropica* [3] en onttrok zich aan ieders oogen. Hij was zeer ervaren in het tooveren en bezat formulieren, die elke menschelijke kunst te boven gingen. Toen hij vernam, dat zijn vader door zijn schoonzoon gedood was, dacht hij bij zich zelf: — «Bloed moet door bloed gewroken worden; oog om oog, tand om tand», en hij zocht dadelijk Spin op.

— «Waarde zwager, waar is mijn vader?»

— «Wie is jou vader?»

— «Jou schoonvader!»

— «Schoonvader?» Spin haalde de schouders op.

— «Houdt me niet voor den gek, want ik vermoord je!»

— «Ga naar het naburige huis, je vader is er op bezoek.»

— «Goed.»

---

[1] Ik heb mijn *azeman* verkocht.

[2] Onvertaalbaar.

[3] Een huidziekte, in Suriname ook wel *yaws* geheeten; tast veelvuldig negers aan en schijnt door muskieten te worden overgebracht.

— «De jongeman kwam in de hel. In de verte zag hij den duivel aankomen, waarop hij zich achter zijn zuster verschool.

Didibri kwam thuis. *Anansi* zong hem toe:

Foenkete! Foenkete! [1]

— «Er is iemand hier» zei de duivel.

— «Ben ik dan niemand»? vroeg het jonge meisje.

— «Ja, ik ben hier» antwoordde de jongeling.

— «Wat doe je hier?»

— «Ik kom mijn vader halen.»

De duivel slikte hem in, maar hij kwam weêr ongedeerd te voorschijn. Zoo deed hij verschillende malen, maar zonder gevolg. Toen nam hij een langen ijzeren staaf, maakte hem gloeiend heet, en stak hem daarna in het lichaam van den jongeling, maar ook nu stierf hij niet.

De duivel vroeg hem:

— «Slaap je?»

— «Neen.»

— «Waarom niet?»

— «Die pokken doen pijn, ik kan niet slapen.»

Heer Spin, de medewerker des duivels, gaf hem den raad, den jongeling een slaapmiddel te geven. «Maar, wees voorzichtig», vermaande hij, «want, als het lichaam slaapt, waakt de ziel.»

— «Heb jij dan een ziel, *anansi?*»

Didibri vroeg toen den jongen man: — «Wat zal ik je geven?»

— «Mijne moeder gaf mij soep van keisteenen, dat was het eenige middel.»

— De duivel ging toen voor kok spelen, maar de keisteenen wilden niet zacht worden.

— «Ga naar het strand «beval heer Spin zijn schoonbroer» ik zal je wel daarheen brengen.»

— «Jij hem brengen?» vroeg de duivel.

— «Ik zal er voor zorgen.»

— «Goed, ik reken er op.»

Den volgenden morgen ried *anansi* zijn schoonbroer aan, in het belang van zijn gezondheid een bad te gaan nemen, daar hij anders wel nooit zou genezen.

---

[1] Onvertaalbaar.

Spin ging met list te werk, daar hij, noch de duivel er in slaagde, den jongeman te dooden.

— «Goed, zwager, maar wees voorzichtig met mij, denk niet dat ik je vrouw ben, en dat je me zal kunnen dooden.»

— «Maar, zwager, je kent me toch.»

— «Nu, en of ik je ken.»

Zij gingen naar het water en heer Spin begon te zingen:

Foenkete! Foenkete! [1].

De duivel kwam uit het water, slikte den jongeling in, maar hij kwam er weêr levend uit.

— «Nu vermoord ik jelui beiden, jou en Spin.»

— «Neen. Mijnheer! Ik heb toch niets gedaan. Heer Spin heeft mij een nimf aangeboden, en ik heb haar gekocht» —.

— «Waar is mijn vader?»

— «Hij is dood.»

— «Daarom zal ik je dooden.»

— «Ik zal je vader het leven teruggeven.»

— «Ik zal het zelf doen.»

Heer Spin beefde van angst.

De duivel slikte den jongeling weêr in, maar deze doorstak hem met een speer.

Heer Spin zweefde over het water en zette zich op een boom. De jongeling vervolgde hem; Spin sprong er af en maakte zich uit de voeten.

Toen ging de jongeman zijn zuster bevrijden en zijn vader het leven teruggeven, waarna zij samen in hun land terugkeerden.

Heer Spin durfde zich niet meer te vertoonen en sedert dien tijd heeft hij zijn intrek in reten en hoeken genomen.

N° 3. De Spin en de doode Tijger.

In den ouden tijd voerde Tijger het gezag over alle dieren.

Tijger was overleden. Al zijne onderdanen vervoegden zich aan zijne woning, om zijn lijk naar den doodenakker te begeleiden. Heer Spin kwam met zijn vriend *kami-kami* [2], en aan het huis gekomen, sprak hij:

[1] Onvertaalbaar.

[2] Kalkoen (Psophia crepitans D).

— «Wacht jij buiten, en zucht als ik klaar ben met zingen.»

— «Goed.»

Heer Spin trad naar binnen, condoleerde de weduwe en weezen en beklaagde hun lot.

Heer Spin had het meermalen met Tijger te kwaad gehad en hij verdacht zijn *Granman* [1] van hem te willen beetnemen.

Heer Spin zette zich aan het hoofdeinde neêr en toen hij gezongen had:

Soema dède ò!
Ma a de piengi hai! [2]

zuchtte *kami-kami* buiten. Ieder dacht dat het Heer Spin was.

De eend, die aan de voeten van den dooden tijger zat, sprak:

— «Vriend Spin, kom naast me zitten.»

— «Neen, dat doe ik niet.»

— «Waarom niet.»

— «Moet *tigri*'s *joroka* [3] mij dan slaan? Weet je niet, dat het verkeerd is, aan het voeteneinde van een lijk te zitten? Je houdt zijn *joroka* immers tegen.»

Plotseling sprong Tijger op en sloeg alle aanwezige dieren neder. Heer Spin echter had de list begrepen en zich zoo vlug mogelijk uit de voeten gemaakt. Hij kroop in een beslagruimte, wel wetende, dat Tijger hem daar niet zou kunnen krijgen.

Tijger maakte zich woedend, maar bereikte zijn doel niet.

Zoo komt het, dat de spin zijn leven steeds in beslagruimten [4] doorbrengt.

N° 4. De Spin en de Gouverneur.

Op zekeren dag ging Heer Spin bij zijn dorpshoofd en vroeg hem toen:

«Excellentie, wat is erger (pijnlijker): een wond of een leugen?» Deze antwoordde hem: «wel *anansi*, een wond toch!» «Waarachtig niet» zei Spin «de leugen is erger». «Dat lieg je», zei de Gouverneur. «Bewijs me dat, of denk je me

[1] Gouverneur, opperhoofd, dorpshoofd.
[2] De man is dood, maar hij knipt met de oogen.
[3] Geest van den tijger.
[4] Omranding van een planken woning.

soms voor den mal te kunnen houden? Hier kwast!» «Je zal huilen,» zei Spin. Spin ging bij een apotheker, kocht een laksans, nam het een nacht vóór den audientiedag in, ging omstreeks 5 uur des ochtends in de audientiezaal, en zette aldaar een flinken hoop neêr, die de moeite waard was! Hij plaatste intusschen zijn oudsten zoon onder een der losse steenen in de galerij en zeide hem, dat hij, als de naam van den Gouverneur werd geroepen, «ja» moest zeggen! Om acht uur was er audientie; geen mensch kon in de zaal blijven, ten gelieve van heer Spin, die ook aanwezig was, in zwarte rok met broek.

«Wie zou dat gedaan hebben» vroeg de Gouverneur! «Ik moet het weten, ik zal onderzoek instellen», zeide hij. Spin keurde dit onmiddellijk goed, «maar het moet geschieden door een man van ondervinding.»

«Als de heeren willen, zal ik mij met dat onderzoek belasten» zei Spin. Toen dit goedgekeurd werd, vervolgde hij: «Ik zal probeeren, om op te roepen»! en daar begon hij te schreeuwen: «afgang! afgang! wie heeft U daar neêrgezet?»

«Is het Spin misschien?» — geen woord. «Is het soms een officier?» — geen woord; «de knecht?» — geen woord; «een der schildwachten soms?» — geen woord; «is het de adjudant misschien?» — geen woord; «ook niet de vrouw van den gouverneur?» geen woord! «Maar wie zal het dan zijn?» — geen woord! «Zeg toch, je hebt toch een mond» — geen woord! «Is het soms de Gouverneur zelf, die het gedaan heeft?» «Ja! 't is de Gouverneur, die zoo iets heeft gedaan? ja, hij heeft me hier neêrgelegd!» De Gouverneur viel op den grond flauw, en na heel veel moeite bracht men hem weêr bij! Op dien dag was er geen audientie!

Den volgenden morgen ging Spin den Gouverneur opzoeken, en sprak tot hem «heb ik jou niet gezegd, je gaat huilen? Maar je bent amper dood gegaan; hoe is het nu? is de leugen niet erger dan een wond?» De Gouverneur liet soldaten komen, om Spin te pakken; maar deze was slimmer dan de soldaten; want toen ze hem wilden grijpen, ging hij in een beslagruimte en kwam nooit meer buiten.

N° 5. Het huwelijk van heer Spin.

In zeker land regeerde een vorst, die een dochter had, schoon als de volle maan. Er kwamen vorstenzonen uit verre landen, om haar hand te vragen, maar zij weigerde ze allen.

Granman Anansi[1], dit hoorende, liet zich naar dat land roeien in een twaalfriems tentboot, en nam zijn viool mede.

Toen Zijne Excellentie de landingsplaats naderde, riep de stuurman hem toe:

— «*Mi Granman, siengi joe fienjolo*».[2]

Heer Spin begon te spelen en zong er het volgende liedje bij:

«*Mi jere, pikien misi*
No wanni man, ô ô ô ô!»[3]

Z. M. de Koning hoorde deze hemelsche muziek en zond een gedeelte zijner troepen ter plaatse, met bevel den muzikant naar het paleis te brengen.

De manschappen en hovelingen ijlden heen, en tot hun verwondering zagen zij dat het Gouverneur Spin was. Hij werd op plechtige wijze begroet, waarna men hem het verlangen van Z. M. mededeelde.

«*A boen, wakka, mi de kom!*»[4]

Heer Spin logeerde een poos ten paleize, waar hij op de handen gedragen werd, doch na eenige dagen besloot Zijne Excellentie weêr naar zijn dorp terug te keeren.

— «Ach! Papa» riep het meisje, «kunt U Z. E. niet hier houden en tot rijksmuzikant of opperzanger benoemen?»

Granman Anansi viel haar in de rede:

— «Dat zal niet gaan, tenzij ik met U trouw!»

— «Nu, dat is goed» antwoordden vader en dochter tegelijk.

Spin was de gevierde in huis; hij mocht maken en breken wat hij wilde; hij was letterlijk heer en meester geworden.

Het jonge paar zou dan trouwen.

Schoonpapa stelde zijn schoonzoon voor, om versch vleesch te laten koopen.

---

[1] Gouverneur Spin.
[2] Mijn Gouverneur, bespeel uwe viool.
[3] Ik hoor, het jonge meisje wenscht geen man.
[4] Het is goed, ga, ik kom.

— «Dat behoeft niet; geef mij maar het geld, dat U voor versch vleesch wilt besteden, ik zal er voor zorgen; maar, nog wat, laat voor mijn vrienden een flink huis bouwen met een ijzeren deur. U moet ook aan alle naburige vorsten mijn huwelijk bekend maken, want dan kunnen zij mij nog 't een en ander ten geschenke geven. Laat U het niet weten, dan houden zij zich stil, en ben ik de lijdende persoon, niet waar, want dat zijn me anders geen gulle snappers!»

Aan *Anansi*'s verzoek werd voldaan en op den dag vóór de huwelijksvoltrekking waren alle vrienden en kennissen van het jonge paar verzameld.

Anansi's vrienden kwamen ook en werden verzocht hun intrek in het ijzeren huis te nemen. Toen allen er in waren, sloot heer Spin de deur af.

Krekel, die reeds eenmaal werd beetgenomen, zong op den drempel van het huis:

«*Dia, dia, sa' joe dè wan dom meti!*» [1]

De aanstaande bruidegom gaf nu bevel, rondom het gebouw een vuur aan te leggen; het werd gedaan en alle dieren verbrandden. Daarna noodigde hij alle gasten van den Koning beleefd uit, de dieren te helpen villen en schoonmaken.

— «Hm! Hm!» zuchtten de prinsen en de andere edellieden.

— «Heden mag geen verdriet zijn, daar het morgen mijn trouwdag is» zei Spin.

Ik begrijp ze wel, dacht *Anansi*, ze willen niet helpen werken, maar wel helpen eten; ik ben dus eigenlijk hun slaaf. Neen, dat staat niet in de boeken geschreven, wel staat er: in het zweet uws aanschijns zult ge uw brood verdienen!

Eindelijk werd het werk verricht en den anderen dag trouwde hij het meisje.

Heer Spin bleef in het paleis wonen en zijn kinderen kwamen bij de naburige vorsten aan huis.

Door streken is de spin overal gekomen, tot zelfs in vorstenwoningen toe.

---

[1] Hert, hert, wat zijt ge een dom dier.

N° 6. Heer Spin als geneesheer.

Er was geen knapper dokter dan heer Spin in den ouden tijd; hij had een buitengewoon groote praktijk onder de menschen en de dieren.

Vriend Tijger was pas in het huwelijksbootje getreden. Na een dag of twee bemerkte hij, dat zijn vrouw haar menstruatie had; hij schrok hevig, daar hij zoo iets nooit van zijn leven gezien had.

Hij vroeg zijne vrouw met zwakke stem: «vrouwtje, wat gebeurt toch met je?»

«Ik weet het niet» antwoorde zij, «nooit nog is mij zoo iets overkomen!»

Tijger, dit hoorende, schrok nog meer, liep gauw naar dokter *Anansi* en vroeg hem dadelijk met hem mede te gaan, daar zijn vrouw doodelijk ziek was. Dokter Spin ging mede en, thuis gekomen, zei Tijger, dat het misschien een darmabces was. Maar Spin, die wist, wat gaande was, zeide:

Ik zal haar genezen!

«Gaat U snijden?» «Dat is mijn zaak! ik ben de dokter en jij niet!»

«Dokter! ik wou U verzoeken, geen mes op haar lijf te brengen; indien U het kon stoppen, zou het beter zijn.» —

«Dat moet ik ook doen! Of wil jij het met jou grootschpraat zelf doen?» «Neen dokter, ik heb U toch gehaald! Stop U het maar voor haar. Zoo iets kan ik toch niet ten uitvoer brengen, en ik ben ook geen dokter!»

De vrouw van Tijger was toen onder behandeling van dokter Spin, die haar altijd kwam bezoeken als Tijger niet thuis was, en Spin genas haar met den bijslaap, die hij nooit verzuimde bij haar toe te passen als medicijn!

Na eenige maanden zei Tijger tot Spin: «jij bent me een man!» «Hoe is het met de vrouw», vroeg dokter Spin? «Nu, ze is goed! het is voor goed gestopt!» «Dat weet ik wel!» «Maar dokter, het schijnt, dat het van binnen aan 't wroeten is, want haar buik wordt dik!» Intusschen werd Spin bij de schildpad geroepen, waar hij hetzelfde feit uithaalde en hij ging er zoo dikwijls mee voort, totdat na verloop van jaren in dat dorp, evenals in de omliggende dorpen, bijna in ieder huis een kind van Spin gevonden werd. Op deze wijze is de spin in iedere woning gekomen, nl.: door smeerlapperij.

Nº 7. Anansi, kaw nanga Tigri.

Anansi ben moesoe zorgoe vo hem heri famirie, ma a no ben de kisi foeroe vo da san a ben de tjari kom na hose; foeroe tron a go na bedie nanga hangri-beri en disi no ben fiti hem ai.

A no kan go so moro langa, a denki na hem srefi, vo wroko vo pikienso monie en vo habi wan hangri-bere, dati no kan go so moro langa.....!

A praktiseri na hem srefi en a go foefoeroe wan pisi bere fatoe na da bere vo wan kaw. Mi no sa taki sortoe passi a wakka go na ini kaw bere.

Dem moe tapoe nanga da gridi manieri, mi no de go na hoso jete, fosi mi sa njam pikienso en a san de libi mi sa tjari gi dem.

Anansi go na hem matti Tigri en a aksi hem vo sribi na hem fouroe-kooi.

«Ja», tigri piki hem nangi bigi stem.

Anansi kroipi na ini da fouroe-kooi en na mindri neti a bigin vo smoko, die a ben de bakka da bere fatoe.

Tigri wiki vo da dampoe en a go na da fouroe-kooi.

«Matti Anansi san de passa diaso? Mi ben kan dede vo

Nº 7. De Spin, de Koe en de Tijger.

Heer Spin, die de kost verdienen moest voor zijn groot gezin, kreeg haast niets van hetgeen hij meëbracht; dikwijls moest hij met een leege maag naar bed, hetgeen hem in 't geheel niet beviel.

— «Dat gaat zoo niet langer», dacht hij, «hard werken voor weinig loon, en niet eens je bekomst eten, dat gaat niet.....!»

Na lange overpeinzingen ging hij vet stelen uit den buik van een koe. Waardoor hij zich toegang verschafte, zeg ik liever niet.

— Ze moeten die gulzigheid afleeren; ik ga nog niet naar huis; eerst zal ik zelf wat eten en meënemen hetgeen er overblijft.

Heer Spin ging bij zijn vriend Tijger aankloppen en vroeg hem in zijn kippenhok te mogen overnachten.

— «Ja,» antwoordde Tijger met een heel grove stem.

Heer Spin kroop in het hok en in het stille middernachtelijk uur steeg er rook omhoog, toen hij bezig was het vet te bakken.

Tijger werd wakker van den damp en trad op het kippenhok toe.

«*Matti Anansi* wat gebeurt hier? Ik had kunnen sterven

skreki. Mi pisi na mi broekoe. Gi mi wan pisi vo da bere fatoe matti, bikassi hangri de kiri mi vo taki joe leti.»

«Njam nanga plezieri baja, bigin.»

Tigri njam hem bere-foeroe en a aksi hem ope a teki da bere fatoe.

Mi wani taki joe matti, en tjari joe go toe, ma joe de go meki dem kisi mi, a kan de joe toe.

We no man, mi no law toch?

A boen dan tamara-neti mi sa teki joe nanga mi jere.

Tigri bribi hafoe-hafoe a go teki Anansie en dem go na kawpen vo da granman vo da dorpoe. Anansi meki hem obia en a kaw bere opo en dem go nanga dem toe na ini.

Anansi foeroe hem honti-zakka nanga fatoe na da tem tigri ben de njam.

Joe no de tjari wan pisi gi joe wefi? Koti wan pisi hesi-hesi moro; mi de go na doro na fesi. Tigri koti maraak en a soetoe da Kaw na hem hatti, so meki kaw dede wan tron.

«Mi no taki joe? Now so dem kisi oen!»

«Lepi mi matti Anansi!»

«Go na ini hem bere, mi de go na ini hem tripa.»

van schrik. Ik heb een kleintje gedaan in mijn broek. Geef mij een gedeelte van dat vet, vriend, want ik heb honger gekregen, om je de waarheid te zeggen.»

— «Eet maar naar hartelust vriend, ga je gang.»

Tijger vrat zijn bekomst en vroeg, waar hij dat vet had gehaald.

«— Ik wil het je wel vertellen, vriend, en je meênemen ook, maar je laat me vangen en jij misschien er bij.»

«— Wel neen, vriend, ik ben toch niet gek!»

«— Nu goed! morgenavond neem ik je meê, hoor!»

Tijger geloofde het maar half; hij ging Spin halen en ze gingen te zamen naar den stal van het dorpshoofd. Heer Spin zei zijn formulieren op, de koe ging open en zij traden samen binnen.

Anansi vulde zijn jachttasch met vet, terwijl Tijger alles opat, wat heer Spin afsneed.

— «Neem je geen stuk mee voor je vrouw? Snijdt vlug nog een stuk af, ik ga al vast naar buiten.» De woeste tijger sneed maar raak en trof het beest in het hart, zoodat het op hetzelfde oogenblik dood neêrviel.

«Heb ik het niet goed gezegd? Nu zijn wij gevangen.»

— «Help me vriend Spin!»

— «Kruip in de darmen, ik ga in de vocali-pens.»

Na so dem doe toe; dem bakra go na dem plesie.

Dem tjari na dede kaw go na abatwar en dem holi sectie. Dem trowe da tripa en wan toe ouroe soemoe pikie hem, bikazie dem lobi hem. Wan vo dem kotti da tripa opo en Anansi djompo kom na doro, bifosi wan soema sie hem. A bigien vo bari: «Joe alla law! Na joe verantwortoe now. Oen doti mi krosi. Mi no tanapoe diaso vo noti. Dem datra no sabi noti: no wan vo dem sabi ova da kaw kom vo dede; a no vo noti dem de trowe lanti monie? Mi sabi hem moro boen leki alla dem bakra nanga dem konihede, nanga langa nem.»

Na granman vo da pranasie jere dati en a aksi Anansi efoe a law efoe noso hem hede de drai.

Joe taki mi basja, mi no law, ma joe law, wanti joe de bribi alla sani, die dem de taki joe.»

«Joe no sabi nanga soema joe de taki, mi na da granman vo da dorpoe.» Dem datra aksi Aanansi vo verantwortoe vo hem srefi fesi na fesi granman.

«Joe moesoe verklarie joe wortoe moro boen efoe noso mi de meki dem sroto joe, joe

Zoo gezegd, zoo gedaan, de heeren namen hun intrek als voren genoemd.

De doode koe werd naar het slachthuis vervoerd, al waar de veearts de sectie deed. De vocalipens werd weggegooid en opgepikt door eenige oude negers, die de *tripa* [1] graag lustten. Een der negers sneed de pens open en Spin sprong er uit, voordat iemand hem had gezien. Daarop begon hij te schreeuwen «Jelui bent allemaal gek. Nu het is voor jelui verantwoording. Mijn pak heb je vuil gemaakt; ik sta hier niet voor niemendal. De dokters weten er niets van; geen van hen kan den dood der koe diagnoseeren; is het niet 's lands geld weg gooien. Ik weet het veel beter dan al die heeren met hun geleerde koppen en lange namen.»

Het hoofd van het dorp hoorde dit en vroeg heer Spin of hij gek was, dan wel of er een streep door zijn hoofd liep.

«Wat belieft U mijnheer? Ik ben niet gek, maar gij zijt het, dat ge U zoo maar alles wijs laat maken.»

— «Weet je niet tegen wien je spreekt? Ik ben het dorpshoofd.» De doktoren vroegen Spin zich in bijzijn van het hoofd te verantwoorden over zijne woorden.

— «Je verklaart je nader, of ik laat je gevangen nemen, vagebond!»

[1] Pens, ingewand.

vagebontoe!» Excelentie! Mi de wan póti Anansi, die ben go na wan lanti sikoro; mi no leri foeroe, ma mi ondrofeni foeroe.

Soema taki: drem de kori, ma mi hede no de kori mi. Na Tigri kiri da kaw en leki fa mi drem a moesoe de na ini hem bere jete. Efoe joe meki dem kotti hem bere opo joe sa feni hem; ma joe moesoe seti alla sanni vo kisi hem, bikassi a sa wanni vo lowe: Wan pisi tem a ben de mi matti, ma mi libi hem vo hem takroe manirie. Mi de strei taki efoe a sie mi diaso a sa dorfoe vo taki, taki na mi kiri da kaw. Dem ònderzoekoe da kaw en dem feni da tigri. Anansi kisi hem paiman vo févi ten tien bankoe notoe leki fa a skrifie na dem korantie vo Sranam.

«— Excellentie! Ik ben maar een arme spin, die op een armenschool geweest is. Ik heb niet veel geleerd, maar wel veel ondervinding opgedaan. Men zegt in den regel: droomen zijn bedrog, maar mijn hoofd bedriegt me niet. De koe is vermoord door Tijger, die nog in zijn buik moet zitten, volgens mijn droom. Als U de darmen laat opensnijden, zult U hem vinden met ap- en dependencie; maar U moet maatregelen nemen, om hem te vangen; want hij zal willen vluchten. Ik had hem een tijdje tot vriend, maar om zijn smerige streken heb ik hem laten loopen; ik wed, dat als hij mij hier ziet, hij durft zeggen, dat ik de koe gedood heb.»

De koe werd onderzocht en Tijger gevonden. Heer Spin kreeg een belooning van 25 gl., zooals in de publicatie der kolonie vermeld staat.

Nº 8. De Spin en zijn kinderen.

Tijdens een hongersnood ging heer Spin gebukt onder kommer en verdriet. Zooals iedereen weet, slaat hij een flinke vork [1] en hij bezit bovendien een vrouw en twaalf kinderen.

Eens, toen *Ma' Akoeba* [2] de kinderen te eten gaf, bemerkte zij, dat haar voorraad niet toereikend zou zijn en vroeg haren echtgenoot:

---

[1] Verheugt hij zich in een goeden eetlust.

[2] De vrouw van de Spin in de *Anansi-tori's*.

— «*Fa mi de go doe tidè*[1] Wie moet eten en wie niet? *Massra, fa joe denki mi sa doe?*[2] Zal ik je twee bananen, en de kinderen elk één geven?»

— «Wel neen, vrouwtje, geef die arme schapen hun portie, ik zal wel zien, hoe ik aan eten kom.»

— «Wil je dan niet eten van daag, of heb je geen honger?»

— «Zorg voor je-zelf en de kinderen, heb ik je gezegd, bekommer je niet om mij.»

Ma' Akoeba gaf ieder kind twee bananen en behield er een voor zich.

— «Ik ben klaar.»

Toen stond vader Spin op, ging tusschen zijn kinderen staan en vroeg:

— «*Mi pikien, mi pikien, soema vo oenoe lobi papa moro foeloe?*»[3]

«*Mi, mi, mi*»[4] antwoordden de kinderen.

— «Wel, dan moet ieder, die mij lief heeft, mij een banaan geven.»

Vader Spin deed de ronde en kreeg van ieder kind een banaan.

— «Dat is niet eerlijk, *massra*[5]» riep *Akoeba*.

«Dat is jou zaak, vrouw. Ik heb je gezegd, voor je zelf te zorgen, jij hebt het eten verdeeld. Dat jij slechts één banaan genomen hebt, kan ik niet helpen.»

Moeder Spin zweeg en vader Spin at, als gewoonlijk, zijn bekomst.

No 9. Ofasi Anansi de pai hem paiman.	No 9. Hoe de Spin zijn schuldeischers betaalt.
Na fosi-tem wan angri-pia ben kom, die ben meki foeroe famirie fadon.	Men vertelt, dat in den ouden tijd een hongersnood was uitgebroken, die menig huishouden te niet deed gaan.
Ba Anansi kakka hem srefie	Heer Spin daarentegen keek

[1] Hoe zal ik doen van daag?

[2] Man, wat moet ik doen, denk je?

[3] Mijn kindertjes, wie van jelui houdt het meest van vader?

[4] Ik.

[5] Man, meester, heer.

en a go na hem bierman en a borgoe boen voeroe patatta, taya na kakalakka, die ben de praniman; dan bakka a go na hem matti fouroe en a aksi disi pikienso alesi.

Vo hem matti koni-koni a leni pikienso groentoe, vo ba tigri meti en vo wan honti-man a leni pikienso boesi-meti, die ben soetoe.

Wan toe wiki na bakka kakalakka kom na Ba Anansi vo kom teki da monie, bikassi Anansi no ben pai hem paiman jete.

Ba Anansie ben de na ini koekroe.

«Matti Anansi odie O.»

«Koemarra! Joe sa libi langa matti, joisti tidei mi ben denki vo seni na moni gi joe.

Go na ini, bikasi a waran diaso. Djonsro mi de kom na joe te na baana disi piri. No frede baja, doe leki joe de bassi vo na hoso.

Ma Ba Anansi no ben habbie wan sensi en a ben meki wan smoesi vo kori hem matti kakelakka.

Na bakka klosi-tem kakalakka skreki en a barri: «Matti Anansi, mi dede!»

«Dede?» «Ofa so?»

«Loekoe dape farrawe mi veianti de kom!»

het ongeluk vlak in het gezicht en begaf zich daarna bij zijn buurman Kakkerlak, die den landbouw uitoefende en nam bij hem een groote hoeveelheid aardvruchten op crediet; daarna ging hij naar zijn vriendin Hen en vroeg haar wat rijst. Van vriend Vos leende hij wat groente, van Tijger wat vleesch en ten slotte van een jager wat geschoten wild.

Eenige weken daarna kwam Kakkerlak bij heer Spin om het geld in ontvangst te nemen, daar deze zijn schuld nog niet had voldaan.

Heer Spin was in de keuken.

«Goeden dag vriend Spin!»

«Goeden morgen! Je zult lang leven, vriend; ik had juist besloten, vandaag het geld op te zenden. Ga even naar binnen, want het is hier warm. Ik kom aanstonds bij je, als deze banaan geschild is. Neem je gemak, doe alsof je thuis waart.»

Heer Spin bezat echter geen cent en verzon een list, om van zijn schuldeischers af te komen.

Na verloop van een kwartier riep Kakkerlak verschrikt uit: Vriend Spin, ik ben verloren!

«Verloren?» «Hoezoo?»

«Kijk daarginds in de verte komt mijn vijandin aan!»

«O Soema tokoe?»

«Oema fouroe!»

«Na alla dati?» Go kibri na ondro da kanape en tan sidon tiri; a no sa doe joe noti, joe kan bow na mi tapoe!»

Ba kakalakka no wakti moro en a kroipie na ondro da kanape.

«Odi mi kaptin Anansi!»

«Odi mi waarde matti! Ofa dem pikien de na hoso. Heri boen! Mi kom na joe vo da zak.....»

«Zak? O sortoe zak? O! monie akande, a no so?»

«Ja kaptin!»

Go na ini, mi de kom na joe sodra mi losi na pisi batjauw disi.

Na di fouroe de go na ini a bari wantron: «Mi kaptin, mi kaptin, mi gowe!»

«Gowe! joe no moesoe gowe; mi de kom djonsrode!»

«No-no, mi no de gowe, ma mi de go dede!» «Dede?» «ofa so?»

«Koni-koni de kom dape, a de go njam mi!»

«We no, mi matti, go tjibri na ondro na kanape, ma no seki joe srefi.»

Na so a doe toe. Foura kroipi na ondro na kanape en a njam kakalakka.

Koni-koni kom na kaptin Anansi en a aksi hem na monie.

«We, matti, mi ben verwakti

«Wie dan toch?»

«Hen!»

«Is dat alles? Ga onder de canapé schuilen en blijf rustig zitten. Zij zal je niets doen; je kunt op mij rekenen!»

Kakkerlak liet het zich geen twee keer zeggen en kroop onder de canapé.

«Goeden dag, kapitein Spin!»

«Goeden dag, waarde vriendin! Hoe is het met de kleintjes thuis? Ik kom bij U om die zaak.....»

«Zaak? Welke zaak! O! Geld zeker, is het niet?»

«Ja kapitein!»

«Ga binnen, ik kom bij je, zoodra ik dit stukje bakkeljauw geroosterd heb.

Naarbinnengaande schreeuwde Hen plotseling: «Kapitein, kapitein, ik ben weg!»

«Weg? Je moet niet weg, ik ben dadelijk klaar!»

«Neen, ik ga niet weg, maar ik ga dood!»

«Dood? Hoezoo?»

«Daarginds komt Vos aan, hij zal mij opeten!»

«Wel neen, vriendin, ga onder de canapé schuilen, maar beweeg je niet!»

Zoo gezegd, zoo gedaan. Hen kroop onder de canapé en at Kakkerlak op.

Vos naderde; kapitein Spin groette hem, en verzocht hem om het verschuldigde geld.

«Wel vriend, ik verwachtte je;

joe; mi potti hem wan toe dei passa klari gi joe.»

«Kom na ini en zakka joe tere, mi de bori pikien njam-njam.

«So so, dan mi de njam nanga joe tidei, wanti mi de fadon vo angri.»

«Nanga alla plezieri, mi boen matti, werkom doro doro!»

Ba Koni-koni go na ini en a teki plesi na tapoe da Kanape. «Hm, mi de smeri fouroe!»

Pikienso na bakka Koni-koni barri gi Anansi takie tigri de kom en dati disi sa kiri hem sondro mankeri.

«Kaba baja, ba tigri no ogri leki joe denki.»

«Ma mi no wanni habi vo doe nanga hem.»

«Joe wanni kibri dan?»

«Ja, no wan tra fassi!»

«Proberi vo kom vorzikti na ondro da kanape, ma no seki joe srefi!»

«Ja mi Kaptin!»

Koni-koni kroipi vorzikti go na ondro na kanape en die a sie oema-fouro a njam hem.

Ba tigri kom na Anansie en a teki plesi.

«Goemara Gramman, mi kom na joe vo da pikien-sannie!»

«Pikien-sannie, o san dati?»

«Wel joe vergiti dan da sannie di joe ben borgoe na mi?»

ik heb het reeds eenige dagen geleden voor je klaargelegd.»

«Kom binnen en neem je gemak; ik ben bezig voor den pot te zorgen.»

«Zoo, dan eet ik met je meê vandaag, want ik verga van den honger.»

«Met genoegen, waarde vriend, van harte welkom!»

Vos ging binnen en nam plaats op de canapé.

«Hm, het ruikt hier naar kip!»

Na eenigen tijd gewacht te hebben, riep Vos zijn gastheer toe, dat Tijger in aantocht was en dat deze hem zonder twijfel tot zijn prooi zou maken.

«Kom, vriend, Tijger is zoo slecht niet.»

«Maar ik wil liever niets met hem te maken hebben.»

«Wil je dan schuilen?»

«Ja, natuurlijk!»

Tracht dan voorzichtig onder de canapé te komen, en beweeg je niet.

«Ja, Kapitein!»

Vos kroop voorzichtig onder de canapé, bemerkte Hen en at haar op.

Tijger kwam bij heer Spin en maakte zijne opwachting.

«Goeden morgen, Gouverneur! ik kwam bij U om die kleinigheid!»

«Kleinigheid, wat bedoel je?»

«Wel, hebt U dan vergeten, wat U bij mij op crediet hebt genomen?»

«O ja! Joe kom vo da monie no troe? Ja, mi habi hem wan toe dei kaba na ini mi pakki.» Go na ini en firi joe srefi leki na hoso mi de kom djonsrode.

Ba tigri go na ini a sidon en a bigin vo prei nanga wan awari-bangi. Wantron a bari:

«Ba Anansi helpi mi. Mi de go dede, loekoe, honti-man de kom.»

«Wel proberi efi joe kan kribri na ondro da kanape, taki mi efoe a no de go.»

Tigri soetoe hem hede na ondro da kanape a njam koni-koni en a kom bakka na ba Anansie vo taki hem taki a no kan kibri dape.

«Matti Tigri, joe sabi san, kren na ini da manja-bon disi en tan dape, te honti-man gowe.»

Tigri kren na tapoe da bon.

Da koni Anansie potti wan tobo nanga watra na ondro da bon, so dati soema kan sie da Tigri na ini da watra.

Honti-man kom klosibei en a aksi ba Anansi na monie. «Ba Honti-man, wakti pikien-so, mi klari djonsro en a de na ordroe. Sortoe njoensoe?

«Noti! Doe mi wan plezieri en helpi mi pikien hesi.»

«O ja! En je komt om het geld niet waar? Ja, ik heb het reeds sedert een paar dagen in mijn valies. Ga naar binnen en neem je gemak; ik kom aanstonds».

Tijger trad binnen, zette zich neêr en begon met een *awari-bangi* [1] te spelen. Plotseling riep hij verschrikt uit:

«Heer Spin, red mij! Ik ga sterven, daar komt de jager aan.»

«Wel, zie eens of je onder de canapé kunt schuilen. Gaat het niet, zeg het me dan.»

Tijger stak zijn kop onder de canapé, at Vos op en kwam daarna bij heer Spin terug, om hem te zeggen, dat hij onmogelijk daar kon schuilen.

«Weet je wat, vriend Tijger, klim in dezen mangaboom en blijf er in, tot de jager weg is.»

Tijger klom in den boom.

De slimme Spin plaatste aan den voet een tobbe met helder water, waarin zijn beeld weêrkaatst werd.

De jager kwam nader en vroeg heer Spin om het verschuldigde geld. «Heer Jager, even wachten, ik ben dadelijk klaar; het is in orde. Wat voor nieuws?»

«Niets! Doe mij een pleizier en help mij wat vlug.»

[1] Ook wel *Awari-bang*. Zie noot 2 op blz. 263.

«Ja mi matti. Go sidon solanga na tapoe da stoeroe na ondro da bon en teki wan switi wintie.»

Honti-man poeroe hem gon na hem skodroe en a aksi Anansi pikien watra vo wassi hem fesi.

«Doe leki joe de na hoso; watra de na ini da tobo.»

Honti-man bokoe na abra da tobo, a si da béérti vo tigri en a soetoe hem fadon na gron.

«Massra Gado! Mi dede...! Mi pôti wefi! Mi pikien! Ofa vo verantwortoe mi srefi!» Anansi barri leki wan boeriki. Da heri Anansi-famirie kom makandra. Da honti-man taki nanga djompo-hatti:

«San dati! O san passa?»

«O san passa?» Joe dorfoe vo aksi dati? We, joe kiri da tigri vo da Granman vo da kondre. A ben de na mi na kostoe vo leri taki en a ben de wan boen pisi na passi kaba, ma now......! Meneerii, joe sa moesoe verantwortoe joe srefi vo da san passa diaso. Mi de go wantron go teki wan patroeli vo tjisi joe.»

«Mofina! Mi wefi! Mi pikien!»

«Mi no habi trobi nanga dati.»

«We ba Anansi, lepi joe matti!»

«Zeker vriend. Ga intusschen op die stoel zitten onder den boom en schep een frisch luchtje.»

De jager ontdeed zich van zijn geweer en verzocht heer Spin, hem wat water te geven om zijn gezicht te wasschen.

«Doe alsof je thuis was; er is water in die tobbe.»

De jager boog zich over de ton, bemerkte het beeld, greep zijn geweer en velde Tijger neêr.

«Hemel! Ik ben verloren..! Mijn arme vrouw! Mijn kinderen! Hoe me te verdedigen!» Heer Spin schreeuwde luidkeels. De heele familie Spin kwam bij elkaar. De jager riep verschrikt:

«Wat! Wat is er gebeurd?»

«Wat er gebeurd is! Durft U dat te vragen? Wel, U hebt den tijger van den Gouverneur van het dorp gedood. Hij was bij mij in den kost gedaan, omdat ik hem moest leeren praten. Hij had het reeds ver in die kunst gebracht en nu.....! Mijnheer, U zult U moeten verantwoorden over hetgeen hier is geschied. Ik ga onmiddellijk een patrouille halen, om U in arrest te nemen.»

«Rampzalige! Mijn vrouw! Mijn kinderen!»

«Dat kan mij niet schelen.»

— «Wel heer Spin, help uw vriend».

«Lepi»! Na wortoe dati mi no sabi. Soema sa lepi mi efoe mi lepi joe?» «Taki mi san vo doe mi matti.

«Mi no de joe matti!»

«We masra Anansi, joe no hafoe vo pai mi.»

«Nono! Mi no wanni no wan presentie vo joe honti-man. Mi moesoe habi da tigri bakka na libi, die joe kiri. Joe no de gowe, bifosi da tigri kom na libi, joe verstan?»

Honti-man pramisi Anansi vo libi na monie vo da paiman en a sa gi hem wan hondro goroe.

«Now, dati boen; dan mi kan proberi vo bai wan tra tigri. Efoe a no kan, dan mi sa moesoe lei, ope mi de wan vijanti vo lei, en verteri taki da tigri ben de siki en dati a dede.»

«Joisti massra Anansi!»

«Ja, ma da monie na fesi.»

Anansi kisi da san a aksi.

«Joe kan go!»

Honti-man gowe so hesi leki a kan.

Da heri Anansi famirie djompo na tapoe da tigri vo krien hem en vo drei wan pisi. Na so dem ben habi meti vo wan heri tem.

— «Helpen! Dat woord ken ik niet. Wie zal mij helpen als ik U help?»

— «Geef me dan een raad, kameraad».

— «Ik ben uw kameraad niet!»

— «Wel, heer Spin, U hoeft me niet te betalen».

— «O neen! ik wil geen gift van U, heer Jager. Ik moet den tijger levend terug hebben, dienzelfden tijger, die U gedood hebt. U komt hier niet vandaan, alvorens die tijger weer levend is. Begrepen?»

De jager stelde Spin voor, de schuld kwijt te schelden en bovendien 100 gl. te betalen.

— «Nu, dat is goed, dan kan ik ten minste trachten, een anderen tijger te koopen. Gaat dat niet, dan zal ik moeten liegen, waarvan ik een vijand ben, en vertellen, dat de tijger ziek was en gestorven is».

— «Juist, heer Spin.»

— Ja, maar eerst de kwitantie en de honderd gulden.

Heer Spin verkreeg het gevraagde.

— U kunt gaan!

De jager maakte zich zoo gauw mogelijk uit de voeten.

De heele familie Spin sprong op den dooden tijger, om hem schoon te maken en een gedeelte te drogen. Zoo hadden zij weêr vleesch voor geruimen tijd.

N° 10. Een feest bij de Waternimf.

De *watra-mama* [1] was de beste vriendin van heer Spin. Wanneer zij haar maal gereed had, riep zij haar vriend met luide stem en onmiddellijk kwam heer Spin aan.

Ook wanneer heer Spin gekookt had, riep hij zijn vriendin, maar met zóó zachte stem, dat niemand het hooren kon.

Dit duurde zoo geruimen tijd, tot op zekeren dag de *watra-mama* een groot feest gaf op den rivierbodem. Alle boschbewoners waren uitgenoodigd en ook reeds aanwezig; heer Spin alleen liet op zich wachten.

Hij was immers te licht en bleef op de wateroppervlakte drijven, waarom zijn vriend hem aanried, een groote jas aan te trekken en in elken zak een zwaren steen te doen. *Anansi* volgde den raad en voegde zich bij de overige gasten.

— «Goeden dag, heer Spin» klonk het overal.

Een welvoorziene tafel deed Spin watertanden; lag het maar aan hem, hij zou dadelijk beginnen.

— «Een bittertje, *mâti anansi* [2]?»

— «Als het U blieft, dat geeft eetlust nietwaar?»

— «Zeker», antwoordde het konijn.

— «Aan tafel, mijne heeren» zei de *watra-mama* kort daarop.

— «Maar *mâti anansi*, je maakt me beschaamd, trek toch die oude jas uit.

— «O wee!» dacht heer Spin, «nu is alles mis.»

— «Kom, vlug wat, vriend.»

— «Zuster, je weet toch, dat ik ziek ben, de dokter heeft me voorgeschreven, mij warm te kleeden, laat ik maar zóó aan tafel gaan.»

— «Je komt niet aan tafel met die oude jas.»

Doch heer Spin wilde niet opstaan, om zijn jas uit te trekken.

— «Komaan, wat vlugger, alle heeren zijn reeds aan tafel.»

Eindelijk trok heer Spin zijn jas uit, en onmiddellijk rees hij omhoog.

Zoo werd heer Spin voor zijn gulzigheid gestraft.

---

[1] Waternimf.

[2] Vriend Spin.

N° 11. De Spin en de Kat.

Heer Spin was bevriend met de ratten, zegt het verhaal. Dagelijks kwam hij hen bezoeken, om zijn *koeroe-koeroe*[1] te laten vullen met hetgeen zij gestolen hadden. Dit beviel hem uitermate en hij tapte dan ook geregeld moppen met zijn nieuwe vrienden.

Eens vertelde hij hen, dat hij een kennis had, *Ba' Pina*[2] genoemd, die mooi zong en goed musiceerde. «O, ge moet hem hooren zingen, het is wel de moeite waard.»

«Indien de heeren er niets tegen hebben, zal ik hem eens meebrengen, dan zal er gedanst moeten worden.»

De ratten keurden het goed.

— «Wanneer komt hij dan?»

— «Dat mag ik niet beslissen.»

— «Breng hem dan meê, als je morgen komt; we zullen zorgen, dat er een paar dames zijn; wat zullen we een pret maken, jongens!»

Spin ging weg, om met *Ba' Pina* te spreken, en deze wilde terstond meêgaan.

— «Neen vriend, wacht tot morgen, dan gaan we samen; en, denk er aan, dat je dadelijk begint te zingen, als we daar zijn.»

— «Zingen? Wat bedoel je daarmede?»

— «Wel, miauwen, en een gunstig oogenblik afwachten om aan te vallen, we deelen eerlijk den buit natuurlijk!»

«Zonder twijfel, vriend.»

— «Ze hebben me wel altijd goed onthaald, maar.... ik heb vleesch noodig.»

— «Je neemt toch een korf mede?»

— «Ja zeker, en ik zal er jou inzetten, als we aankomen.»

— «Wat is dat? Moet ik in jouw korf.»

— «Wel, zeker!»

— «En waarom?»

— «Dwaas, je begrijpt toch wel, dat ze allen wegloopen als zij je aan zien komen. Daarbij, je bent me veel te voorbarig. Luister naar mij, je zult er zelf de goede gevolgen van zien. Vragen ze naar je naam, dan zeg je: *Ba' Fina*, niets anders. Dus opgepast.»

---

[1] Korf, doorgaans van *warimbo*-bast gevlochten.

[2] *Ba'* van *baja* = vriend. Pina = speld. Met *Ba' Pina* wordt de kat bedoeld.

— «Moet ik niet wat meenemen? Ik heb een *moetitte*.[1] Zou deze in je korf kunnen?» vroeg *Ba' Pina*.

Den volgenden morgen ging heer Spin op het gewone uur weg, vond *Ba' Pina* en liet hem plaats nemen in zijn *koeroe-koeroe*.

— «Goeden morgen, heeren en dames!»

— «Goeden morgen, broeder! Je hebt ons goed voor den gek gehouden, waar is jou muzikant.»

— «Hij wilde eerst niet mee komen, daar zijn voeten ziek zijn.»

— «Hij maakt immers geen muziek met zijn voeten. Had hem maar meêgenomen» riepen de ratten.

— «Hij is ook gekomen.»

—«Waar is hij, ik zie hem niet», vroeg een jonge rat.

Spin haalde *Ba' Pina* voorzichtig uit den korf. Hij begon te miauwen en alle ratten dansten om hem heen. Een oude rat, die zijn staart in een val verloren had, sprak:

— «Ik vertrouw dien muzikant even weinig als Spin; hij is heden hier gekomen met een *agasi*, waarschijnlijk om er ons in te doen. Houdt hem in 't oog, want hij maakt U allen van kant. Ik heb hem meermalen gezien; sluit hij zijn oogen, dan kunt ge op den dood rekenen.»

De andere ratten luisterden niet en voegden hem toe:

— «Je spreekt zoo, omdat je niet mee kunt doen; het is onze schuld toch niet, dat jij aan jicht lijdt. Kan je niet dansen, ga dan weg!»

— «Eén uur van onbedachtzaamheid kan maken, dat men jaren schreit! Weest voorzichtig met *Ba' Pina*; hij zal jelui gauw genoeg opspelden!»

— «Ga weg, oud wijf! alles wat je zegt, zeg je uit nijd; het is niets dan nijd!»

De oude rat ging weg. *Ba' Pina* begon weêr te zingen en wachtte ongeduldig op een teeken van *anansi*, om een aanval te doen. Toen hij luider begon te miauwen, kwamen uit alle hoeken en gaten de ratten te voorschijn, om deel te nemen aan de danspartij.

Ba' Pina hield het niet langer uit, sprong tusschen de aanwezige ratten en doodde het grootste deel.

— «Goed zoo, zei Spin, dat heb je netjes gedaan!»

[1] Zak of mand, doorgaans van *Pina*-bladen gevlochten.

Heer Spin vulde zijn korf; *Ba' Pina* at zich zat en vertrok. Waarheen wordt echter niet verteld.

Anansi bezweek haast onder den last en thuis gekomen, droogde hij de ratten, waardoor hij weêr voedsel had voor een heel jaar.

— «Heb ik niet gelijk gehad?» vroeg de oude rat.

«Ja», riepen allen, en voortaan gelooven zij wat hij zegt.

Heer Spin durfde nooit meer bij zijne vrienden terug te keeren.

N° 12. De Spin en de Krekel.

Heer Spin, gedrukt door de zorgen van zijn groot gezin, kon niet langer rondkomen met zijn zuur verdiend geld. Hij nam zich voor, op de een of andere wijze nog wat voedsel machtig te worden en besloot derhalve te gaan stelen in het korenveld van zijn Opperhoofd.

Na verloop van weken evenwel bemerkte het Hoofd, dat hij bestolen werd. Vast besloten niet te zullen rusten voor hij den dief ontdekt had, liet hij op raad van een zijner dienaren een pop maken van kleefstoffen, ter grootte van een mensch en deed hij haar plaatsen op het pad, waar de voetstappen gevonden waren.

Heer Spin, niets wetende, kwam als gewoonlijk met zijn *koeroe-koeroe* op zijn rug.

— «Ik groet U, vriend!» zei hij tot de pop.

— « . . . . .

— «U antwoordt niet, ga wat op zij en laat me door.»

Heer Spin kreeg nog geen antwoord en gaf toen de pop een slag in 't gezicht, maar zijn hand bleef kleven.

— «Laat me los, of ik geef je nog een slag!»

Hij gaf de pop een tweede klap en nog verder kleefde hij vast.

Kort daarna kwam Krekel voorbij, wien heer Spin vriendelijk om hulp verzocht. Maar toen heer Spin bevrijd was, zat Krekel vast.

Bij het aanbreken van den dag werd hij van de pop afgenomen en duchtig afgeranseld, terwijl heer Spin zijn hoofd vast hield. Krekel schreeuwde:

— «*A no mi, ma no Anansi*[1]» waarop heer Spin hem ook een slag gaf, zich verontschuldigende, dat Krekel zoo onfatsoenlijk aan het schelden was geweest.

Toen de krekel goed gestraft was, verwijderde heer Spin zich en voortaan ging hij nu iederen dag in diens korenveld stelen.

N° 13. Heer Spin als Geestelijke.

Heer Spin zit vol listen en streken.

Gedurende een grooten hongersnood kreeg hij van verschillende vrienden een hoeveelheid aardvruchten, voldoende om hem en zijn gezin op de been te houden.

Meer en meer teisterde de plaag het dorp, waar heer Spin woonde. De dorpelingen wisten allen, dat hij een gestudeerde was, en verzochten hem een gebed aan den barmhartigen God op te zenden.

Heer Spin nam op zich, eenige formulieren naar boven te zenden, op voorwaarde, dat het volk hem iets zou geven voor de moeite.

Toen zei hij de gebeden op. Het volk was gerustgesteld en schonk hem tal van belooningen voor de bewezen diensten.

Toen de voorraad op was, dacht heer Spin na, hoe opnieuw aan voedsel te komen en besloot hij eindelijk, zich voor geestelijke uit te geven; *Ma' Akoe* keurde het goed met lachende lippen.

— «*Kaptin, joe tjari hede jere, joe na wan man!*»[2]

Heer Spin trok een lange jas met verder toebehooren aan, en ging toen naar het dorp van het gevogelte, om er te preeken.

Een blinde eend, met zes kleintjes gezegend, hoorde van den nieuwen geestelijke spreken en zij liet hem tot zich komen, om hem haar leed te klagen.

Heer Spin kwam met een zwarten bril op en groette het gezin. Daar begonnen allen te weëklagen. Zij hadden den heelen dag niet gegeten of niet kunnen eten, want er was niets.

— «Het is immers hongersnood, ik ben toch wel gek, voor andermans genoegen mijn longen uit te schreeuwen».

[1] Ik ben het niet, heer Spin is het.

[2] Kapitein jij draagt een hoofd, weet je; jij bent me een man.

Moeder eend wist niet, wie de geestelijke was en had hem hoog opgenomen.

Heer Spin verging van honger; hij liet zich daarom door het oudste kind den waterput aanwijzen, doch doodde het onderweg, at een gedeelte op en nam de rest mede naar huis.

Zoo deed hij dag aan dag, tot het geheele gezin op deze wijze verdwenen was.

Heer Spin ging toen overal preeken, maar toen hij het al te bont maakte, werd hij afgeranseld en verminkt.

De dieren hebben hem weggejaagd uit hun midden, waarom hij zijn intrek heeft genomen onder de menschen.

De kippen hebben wraak genomen, want zij eten iederen spin op, die zij tegen komen.

Nº 14. Heer Spin als roeier.

Heer Spin ging in dienst bij een dorpshoofd als roeier op een boot, waarvan de bemanning uit 4 roeiers en 1 stuurman bestond.

Het Hoofd zei:

— «Zoo gaat het niet, ik moet jelui namen weten.»

Heer Spin zei «*Tjari gi dem soema.*» [1]

Vleermuis riep: «*Kiti-kiti moffo.*» [2]

Kikvorsch zei: «*Todo.*» [3]

Hond antwoordde: «*San mi sa taki.*» [4]

Elken dag zond het dorpshoofd een schotel met lekkere spijzen voor de bemanning van zijn boot.

Wanneer de bode aankwam, zei hij tot Spin:

— «*Tjari gi dem soema*» dezelfde woorden, die zijn meester hem had gezegd.

Heer Spin nam geregeld het eten aan, daar de bode zijn naam noemde; hij at dan alles zelf op en zag er welvarend uit.

Eens op een dag wilde het dorpshoofd een reisje maken. Hij keek de uitgehongerde roeiers aan en zei:

---

[1] Breng voor de bemanning.

[2] Mond, ga snel.

[3] De afrikaansche benaming voor de kikvorsch.

[4] Wat zal ik zeggen?

— «Hoe komt het, dat jelui niet roeien?»

— «We zijn te zwak».

— «Zwak! Eten jelui dan niet?»

— «Neen» antwoordden drie der roeiers.

— «En ik zend iederen dag voedsel!»

— «Dat is zoo, maar *anansi* ontvangt het».

— «Is dat waar?»

— «*Ja patron.* [1])»

— «Eten jelui dan niet samen?»

— «Neen, ik eet alleen, want U zendt het aan mij alleen.»

— «Volstrekt niet! Ik zeg aan den bode: *tjari gi dem soema*».

— «Dat doet hij ook».

— «En je beweert, dat het voor jou alleen is».

— «Natuurlijk, voor wie anders?»

— «Voor jelui allen».

— «Dat wist ik niet».

— «Wat wist je niet?»

— «Dat de andere drie zoo heeten.»

— «Wat?.... Wat?.... Ik begrijp je niet?»

— «Ik heet immers: *tjari gi dem soema*, niet waar?»

«Ik heb me het voedsel niet toegeëigend! Uwe Excellentie heeft het aan mij alleen gezonden. U moet voortaan duidelijker instructies geven en zeggen, dat hetgeen U zendt bestemd is voor ons vieren of vijven, en niet *tjari gi dem soema*, want dat ben ik! Indien U het weêr doet, neem ik het ook weêr aan! Hebt U me verstaan?»

De drie roeiers en de stuurman gaven heer Spin een geducht pak slaag. Hij vluchtte en liet zijn kleedingstukken achter. Toen is hij gaan schuilen in hoeken en gaten en durft zich thans niet meer te vertoonen te midden der andere dieren.

De kakkerlak en zelfs de vliegen spotten met hem.

— «Ik zal me wreken» dacht heer Spin. Hij hing overal netten op, op eenigen afstand van den grond, om zijn vijanden te vangen.

Sedert dien tijd maakt heer Spin ijverig jacht op kakkerlakken en vliegen, en doodt ze, waar hij ze maar vinden kan.

---

[1]) Ja, meester.

N° 15. Spin neemt Tijger gevangen.

Brutale Spin ging op zekeren dag vriend Tijger bezoeken.

— «Wat voor nieuws?»

— «Niets».

— «Zeg mij toch, Spin, zou jij in staat zijn den tijger te berijden?»

— «Of ik in staat ben een tijger te berijden? Wel natuurlijk! Ik zal jou berijden, zoodra je me maar de gelegenheid geeft».

— «Dat lieg je, kwast».

— «En ik zeg je, dat ik je op stal zal brengen en je gevangen zal nemen. — Neem je de weddenschap aan?»

— «Zeker».

— «Wel, morgen ochtend om acht uur rijd ik je, zonder uitstel».

Den volgenden morgen, omstreeks half acht, stond Heer Spin in Gouverneurs-uniform gereed en zette zich in het gras naast den weg, waar Tijger voorbij moest gaan. Toen hij hem aan zag komen, begon hij in het gras te rollen en te roepen dat hij buikpijn had.

Tijger sprak hem aan:

— «Jij zoudt me immers op dit uur berijden, niet?»

— «Dat heb ik gezegd, dat is zoo, maar zonder na te denken. Jij kent mij toch met mijn bluffen. Hoe zou ik dat kunnen, ik arm, krachteloos dier, jou als rijdier gebruiken! Wees wijzer, heb medelijden met mij, ik verga van pijn, mijn anus is heelemaal uitgekomen».

De Spin had een rijstzak bij zich met hoofdstel, leidsels, zadel, enz. er in.

— «Kijk, dezen zak, ik kan hem niet eens dragen, hoe zou ik jou kunnen berijden?»

Spin lag bewusteloos neêr.

— «Vriend Tijger, kijk niet naar mij, luister niet naar mijne woorden, maar hebt medelijden met mij, anders ga ik hier sterven; laat me op je rug gaan zitten».

Tijger, die medelijden kreeg met hem, stond het hem toe.

Spin had veel moeite om er op te komen.

— «Mijn anus,» schreeuwde hij, «mijn anus doet me zoo'n pijn! Sta me toe, vriend, iets zachts op je rug te leggen, anders loop ik gevaar, dat mijn darmen geheel uitkomen».

— «Zooals je wilt».

Spin zadelde Tijger, dat het de moeite waard was. «Men kan niet zitten zonder steun, niet waar vriend? Houd dit priemetje in je bek».

— «Vlug dan, wil je soms de baas gaan spelen voor mijn goedheid?»

— «Wel neen, vriend».

— «Gauw dan, want ik moet weg».

Spin besteeg Tijger, die in galop wegvloog.

Hij had zijn zin gekregen; hij zweepte Tijger, sloeg hem met de sporen, bracht hem voor het huis van het dorpshoofd en zei tegen den knecht:

— «Neem mijn paard en breng het op stal».

Men deed, wat hij vroeg, en Tijger werd in den stal opgesloten.

— «Heb ik je niet gezegd, dat ik je zou berijden en gevangen nemen? Nu zit je in de kooi en je hebt er je zelf ingebracht, ezel die je bent» en heer Spin ging heen.

Boen no habi tangi [1].

N° 16. Heer Spin en de Hond.

Zeker dorpshoofd, heel goed met heer Spin bekend, nam zich voor, hem eens aan de kaak te stellen.

Hij liet twee koeien, een vette en een magere, in een stal plaatsen, die geheel gesloten was. De magere koe werd met trommelkoord, de andere met naaigaren vastgebonden; de twee uiteinden werden door een gaatje, dat in een der planken geboord was, heengestoken.

Heer Spin en vriend Hond werden daarop door het Hoofd uitgenoodigd.

— «Ik heb twee koeien op stal» zei deze, «een vette en een magere, de eene is vastgebonden met trommelkoord, de andere met naaigaren; neemt elk een van de uiteinden en ge moogt de koe, die er aan vastgebonden is, hebben».

Heer Spin vloog naar de stal en nam het trommelkoord; Hond, die later kwam, moest zich met het naaigaren tevreden stellen.

[1] Ondank is 's werelds loon.

Anansi meende, dat een flink beest niet met naaigaren vastgebonden kan worden en verheugde zich een goeden slag geslagen te hebben; doch toen de stal geopend werd, moest aan hem de magere en aan Hond de vette koe gegeven worden.

Heer Spin was daarmee echter niet tevreden en stelde Hond voor te verwisselen.

— «Vriend, wees tevreden met je lot, ik voor mij ruil niet.»

— «Goed, laat het dan zoo blijven, ik wil ook niet meer ruilen, ik ga mijn koe slachten».

Heer Spin gaf aan Hond de lever en een stukje vleesch. Daarna togen zij samen op weg.

— «*Mati dagoe*[1] geef me de lever terug,» zei *anansi* en Hond deed het.

— «Jij bent toch een onverdraagzame kerel, men kan met jou nooit eens een mop tappen».

Hond liet zich dit niet zeggen en nam de lever weêr in zijn bek.

Eenige oogenblikken later begon heer Spin weêr:

— «Geef me de lever terug».

Hond deed andermaal wat hem gevraagd werd.

— «Ik zal van mijn leven nooit meer een grap met jou hebben. Wat ben je dom!» zei *Anansi*.

Weder nam Hond de lever terug, ging toen wat drinken en slikte de lever in. Spin bemerkte het.

— «Vriend, tot dusverre heb ik geschertst, maar nu is het ernst; geef me de lever terug, anders krijgen we ruzie».

Doch Hond kon niet spreken, en knorde:

— «Ik heb haar bij vergissing ingeslikt».

— «Bij vergissing ingeslikt! Ik moet die lever terug hebben, al zou je je eigen koe moeten slachten; ik moet haar terug hebben».

Hond slachtte daarop zijn koe en gaf *Anansi* het gevraagde stuk. Daarna liep hij weg en maakte hij een groot gat, waarin hij zich verschool, om heer Spin zijn onhebbelijkheid betaald te zetten.

Toen *Anansi* aankwam, begon hij te knorren en liet hij de tanden zien. Heer Spin dacht, dat het de aarde was, die lachte; zette zijn *koeroe-koeroe*[2] neêr en sprak:

— «Ik verzoek mijn vader, mij door te laten».

[1] Vriend hond.

[2] Mand van gevlochten riet, waarvan Negers en Indianen zich bedienen.

Hond begon dof te blaffen.

— «Gij verlangt zeker een stuk vleesch, niet?»

Heer Spin gooide een stuk vleesch naar beneden, doch Hond begon nog harder te blaffen. *Anansi* werd doodsbang.

— «Wil je nog een stuk?»

Heer Spin wierp weêr een stuk, hetgeen hij herhaalde tot hij niets meer had. Toen liep hij naar het dorpshoofd, en deelde hem het voorgevallene mede. Het hoofd wist, dat *Anansi* een leugenaar was, en geloofde het verhaal niet.

— «Indien ik lieg, wil ik mijn hoofd verliezen», riep *Anansi*.

Twintig soldaten gingen daarop met hem mede, maar ze zagen slechts een groote kuil.

Toen men heer Spin gevangen wilde nemen, vluchtte hij in een reet en kwam er nooit meer uit.

Al is men nog zoo slim, toch kan men nog wel eens beetgenomen worden. Het spreekwoord zegt:

«Boontje komt om zijn loontje».

N° 17. De verjaardag van den Tijger.

Toen de verjaardag van den woudkoning naderde, werden alle dieren door hem uitgenoodigd, om dien dag met hem te komen doorbrengen.

Heer Spin, de huisvriend van Tijger, verzuimde niet, aan het feest deel te nemen; wel is waar was hij dien dag niet goed geluimd, daar Kakkerlak hem het leven moeilijk maakte. Hij kon *kakrako* [1] nl. niet meer onder de oogen zien en meende, dat het oogenblik van zijn dood gekomen was.

Om twaalf uur zetten de dames en heeren zich aan tafel. *Anansi* stond op en nam het woord:

— «De plaatsen zijn niet goed geregeld; het is niet zooals het zijn moet».

— «Hoe zoo?» zei Tijger.

— «De zaak, waarop ik U wijzen wilde, is deze. Kakkerlak gaat eenvoudigweg zitten, waar het hem belieft, en wel tusschen het hert en onzen vriend *djiendja-makka* [2]. Hij hoort thuis

[1] Kakkerlak.

[2] Stekelvarken.

onder de gevleugelde dieren, daar is zijn plaats, maar niet tusschen de heeren, waar hij is gaan zitten».

— «Dat is niets, dat kan gemakkelijk hersteld worden» zei Tijger.

— «Ga hier zitten, naast je vriend Haan; er is nog een plaats open».

— «Dank je, dank je wel» antwoordde Kakkerlak.

— «Gaat nu niet twisten, vermaande Tijger. Indien gij reden hebt om te vechten, vecht dan, maar niet hier, en wees gerust vriend Kakkerlak; de haan zal je niets doen; hij heeft geen enkele reden. Kijk me niet aan als een woedende stier; ik heb hem niets gezegd».

— «Hm!» zuchtte Kakkerlak.

— «Denk je misschien, dat ik hem verteld heb, hoe je steeds kwaadspreekt van hem, welke blaam je op zijn naam hebt geworpen, of dat je een deuntje op hem hebt gemaakt, dat je steeds achter zijn rug zingt: *Kakka na mi negre! reh! reh! reh!* [1] Denk je, dat ik hem zijn gedrag tegenover dames heb verweten? Neen, vriend».

«Prosit, heeren, óp de gezondheid van Tijger,» begon heer Spin zijn rede, waarin hij alle goede hoedanigheden van zijn vriend deed uitkomen.

Daarna begon hij te eten en hitste hij den haan net zoo lang op, tot deze Kakkerlak oppikte.

Dit is de oorsprong van de vijandschap tusschen de kippen en de kakkerlakken. *Anansi* is er de oorzaak van. Toen de kippen hem echter leerden kennen, onderging hij hetzelfde lot.

Iffi joe diki wan hólo gi wan trà, joe srefi de fadón na ini. [2]

N° 18. De Spin voert den Dood in.

In vroeger tijden leefde de Dood niet onder de menschen, maar heer Spin lokte hem uit het bosch.

Op zekeren morgen ging *Anansi* als gewoonlijk naar het woud met zijn *koeroe-koeroe* [3] op zijn rug en ging den Dood opzoeken:

[1] De haan is mijn slaaf! reh! reh! reh!

[2] Die een graf graaft voor een ander, valt er zelf in.

[3] Korf van *warimbo*-riet.

— «*Odi màti Dèdè!*» [1]

— «.....

— «Ik groet U vriend!»

— «.....

— «Hm!» dacht heer Spin, die een *bari-bakot* [2] met gedroogd vleesch zag staan, «dat is een goed teeken. Vriend, kan ik wat van dat gedroogde vleesch nemen?»

— «.....

— «Ik heb een mooie dochter, vriend, ik zal ze je tot vrouw geven!»

— «.....

Heer Spin vulde zijn *koeroe-koeroe* en vertrok. Thuis gekomen, vertelde hij zijn vrouw, dat hij een vriend had gevonden, die alles voor hem over had, en dat hij hem zijn dochter *Akoeba* tot vrouw wilde geven.

Den volgenden dag herhaalde heer Spin zijn bezoek.

— «Ik groet je, vriend Dood!»

— «.....

— «*Akoeba* laat je groeten!»

— «.....

Heer Spin vulde weêr zijn *koeroe-koeroe* en ging weêr heen. Zoo kwam hij iederen dag terug, tot al het gedroogde vleesch op was. Den dag daarop kwam hij met zijn dochter *Akoeba*, die hij zijn vriend wilde voorstellen. Ook nu weêr had hij zijn korf meêgenomen.

— «Dag vriend!»

— «.....

— «*Akoeba* is je komen bezoeken!»

— «.....

— «*Akoeba* groet je!»

— «.....

— «Wil je haar dan niet hebben?»

De Dood stond op en velde haar met één slag neer; daarna achtervolgde hij heer Spin, dien hij ook tot zich wilde nemen. Deze echter liep veel vlugger, en bereikte zijn huis schreeuwende:

— «Schuilt! Daar komt de Dood!»

Niemand begreep hem, want de Dood was destijds niet

---

[1] Goedendag, vriend Dood.

[2] Rooster.

bekend. Heer Spin verschool zich in een beslagruimte, en de Dood trad zijn woning binnen, waar hij zijn gansche gezin neêrvelde.

Toen de Dood weêr vertrokken was, kwam heer Spin uit zijn schuilplaats te voorschijn en zong hij:

Heli kondre sa soengoe!
Alla soema sa dêdê!
Anansi wawán sa tan! [1]

N° 19. De Spin wedt, den Tijger te berijden.

Men vertelt, dat op zekeren dag het dorpshoofd aan heer Spin gevraagd zou hebben of hij Tijger zou kunnen berijden.

— «Wel zeker!»

— «Waarlijk?» vroeg het Hoofd, niet kunnende begrijpen, dat Spin slim genoeg zou zijn, om Tijger te bemeesteren.

— «Wacht een oogenblik».

Spin ging naar huis en vroeg zijn vrouw:

— «Heb jij soms die bedorven eieren, die niet zijn uitgebroed, weggegooid?»

— «Neen!»

— «Waar zijn ze dan? Ik zoek me dood en vind ze niet.»

— «Nooit kan je iets zoeken of je moet me uitschelden!»

— «Haal ze dan!»

Ma' Akoe' [2] bracht haar man drie bedorven eieren.

— «Liever had je me alle bedorven eieren meêgebracht; ik vraag er één en je brengt er een half dozijn mede».

— «Hm! ik versta me niet met den kapitein. [3] Hij heeft zeker weêr de eene of andere weddenschap aangegaan, en nu komt hij me zoo maar uitschelden».

Spin nam een ei en begaf zich naar de woning van vriend Tijger. Toen hij het huis naderde, stak hij het ei in den mond tegen zijn wang en hield zich ziek.

[1] Het geheele dorp zal verzinken!
Alle wezens zullen sterven!
Spin alleen zal overblijven!

[2] Moeder *Akoeba*.

[3] Moeder *Akoeba* spreekt haar man dikwijls met „*mi kaptin*" (= mijn kapitein) aan.

«*Odi mati tigri*» [1] sprak Spin door den neus en met gesloten tanden.

— «Goeden morgen, vriend, wat scheelt jou? Ben je ziek?»

Toen, bemerkende, dat zijn mond rook, vroeg Tijger:

— «Wat scheelt er toch aan, vriend Spin, je mond stinkt».

— «Dat geloof ik graag, want ik heb hier iets in den hals; precies weet ik niet, wat het is, maar het moet een abces zijn».

Anansi zuchtte en zakte ineen. Tijger hielp hem opstaan en liet hem plaats nemen op een bank.

— «Vriend Tijger, gaat ge naar de stad?»

— «Ja, maar voorloopig nog niet».

— «Hm . . . . .

— «Hadt je mij misschien iets te vragen?»

— «Ja».

— «Wat dan, mijn vriend».

— «Ik wilde je vragen, of je het misschien zou willen doen.»

— «Zeg het gerust; ik wil je graag van dienst zijn, want ik beklaag je in dezen toestand».

— «Wel, ik wou je verzoeken, als je naar de stad ging, me op je rug te nemen, want ik kan niet loopen. Ik ben niet zwaar, dat weet je».

— «Met genoegen, vriend. Laten we dan dadelijk gaan; misschien tref je den dokter nog thuis op dit uur.

Heer Spin was zóó zwak, dat Tijger hem buitenshuis moest leiden en hem op zijn rug plaatsen.

— «Zit je goed?»

— «Ja, maar je ruggegraat doet me pijn; zou ik er een kussentje op mogen leggen?»

— «Zeker».

Spin zette het zadel vast.

— «Zit je nu goed?»

— «Ik schommel een beetje. Ik vrees, dat ik zal vallen, als je begint te loopen. Zou je dit touwtje niet in je mond kunnen houden? Het is ook niet alles voor een zieke, om te zitten zonder steun».

— «Zeer zeker niet, vriend».

Spin hield de leidsels vast, toen Tijger begon te loopen.

— «Wacht nog even; geef me eerst een zweep om de vliegen weg te jagen».

---

[1] Goeden dag, vriend Tijger.

Tijger begon te draven, Spin stuurde hem recht op de woning van het dorpshoofd aan, zweepte Tijger, dat hij ervan kraakte en iedereen klapte in de handen.

Zoo heeft heer Spin zijn weddenschap gewonnen, daarom: *loekoe boen, anansi koli joe.*[1]

N° 20. Tori na ini da libi vo Anansi.

Bifosi mi bigin mi sa gi oen wan sjatoe tori voe oen kan lai:

Kantoro doro sroto, kantoro moni lasi efi a no da bediende, dan misi de wan foevoeroe-man.

Brada kon wi libi da tori disi na wan see.

«Ma man! bigin dan, na neti de gowe foe soso.»

Iertintin, sigri tientien!

Now mi de go gi joe wan tori foe ba Anansi nanga ba Asaw.

Wi ala sabi taki ba asaw a no wan spotoe soema, en dati a dé wan krakti meti.

Wan mamantem ba anansi teki da vrijpostige brutaliteiti, foe go aksi foe hori wan stré nanga ba asaw, foe stré soema de morō tranga leki trawan.

Ba Asaw no praktiseri moro

N° 20. Verhaal uit het leven van vriend Spin.

Alvorens het verhaal te beginnen zal ik U een raadsel opgeven:

De deur van het kantoor was gesloten, er werd uit het kantoor geld vermist; zooniet de bediende, dan is mevrouw een schurk...

Broeders, laat ons het hierbij laten.

«Maar man, begin dan toch, de avond gaat geheel verloren».

Eertijds, d. i. sedert onheugelijke tijden, toen de dieren nog spraken....

Nu ga ik U een verhaal doen van vriend Spin en vriend Olifant.

Wij weten allen, dat vriend Olifant niet iemand is om mee te spotten, en dat hij een krachtig en sterk dier is.

Op zekeren morgen kwam vriend Spin, verregaand onbeschaamdweg, vriend Olifant voorstellen om met hem een weddenschap aan te gaan, wie van hen beiden de sterkste zou blijken te zijn.

Olifant dacht er niet verder

[1] Past op, dat *Anansi* u niet fopt.

fara, a djompo hopo hem bigi noso na tapoe en a lafoe nanga dem *pikien* tifi di masra gi hem foe krin hem ai nanga jesi.

over na, of hem misschien ook een strik gespannen werd. Hij sprong op, stak zijn langen snuit in de lucht en lachte zóó hartelijk, dat de kleine tandjes, die God de Heer hem gaf, om zijn oogen en ooren schoon te maken, te zien kwamen.

Ba Anansi figi hem baroeba en leki hem tongo en a soekoe hem pasi foe go praktiserie ho fasi a sa seti hem koni streki foe wini Asaw. Tientron a naki hem hede en stampoe nanga hem bigi soesoe na gron, teé a feni wan fasi foe kisi da bigi soema foe boesi. Na joeroe di doengroe dé fadon ba Anansi go na watrasee en froiti kari na moro bigi fisi foe spaansche groenoe sè, da nem foe dati fisi na «Walvisi».

Vriend Spin draaide zijn knevels op, streek zijn baard, likte zich de lippen en ging heen om de list, die hij zou aanwenden, Olifant het af te winnen, te overpeinzen. Tienmaal sloeg hij zich voor het hoofd en stampte hij met zijn grooten zwaren schoen tegen den grond, om een middel te bedenken, om dezen grooten woudbewoner beet te nemen. Toen het schemerde, ging vriend Spin aan het strand en floot hij, om de grootste visch van de Spaansche groene zee tot zich te roepen; deze visch heet Walvisch.

Wan pikien kwartier na baka, sè bigien foe seki, en spoiti leki wan bergi de poeroe faja.

Een kwartiertje daarna begon de zee onstuimig te worden en schoten de golven als bergen omhoog, terwijl deze opspoten als een vulkaan, die uit zijn kraters lava en asch werpt.

Walvisi kon na sjoro.

Walvisch kwam aan wal.

Ba Anansi skreki en a de befi foe hem foetoe tée na hem hede, hen skin gro; nanga watra na hai a dé begi Walvisi: «mi wan pôti pikien sani foe ala soema fa mi fadon na ini wan bigi tesi. Ké mi mama foe sé, joe wawan sa kan helpi mi no wan soe-

Vriend Spin schrikte vreeselijk en beefde van zijn hoofd tot zijn teenen; een rilling ging door zijn leden, en met tranen in de oogen verzocht hij Walvisch, hem aldus aansprekende: «Ik ben een arm klein ding te midden van alle andere schepselen en ben toch in een bittere verzoeking ge-

ma moro na disi grontapoe».

«Anansi joe boi, joe dè sanik, sensi joe poeroe mi na ondro watra, joe de nanga begi en tée noja joe no taki noti jete».

«Mi bigi soema, praktiserie mi mofina, nanga Gado wani mi san bigien:

Ba Asaw miti mi na wan draihoekoe leti da na srefi presi pe Ba Napoleon ben feti da bigi feti, da bigi feti wi krijoro kari hem «atra brasa.»

Wi dé taki wan tori en a praktiserie da tem foe na feti, bikasi ba Asaw na Ingrisiman hem broedoe bigin faja. A wani foe naki mi, ma ké pôti gelokoe mi pikien, mi djompo en kibri mi srefi. Nanga da ati-bron mi kosi alla bigi meti na dré gron en na watra.»

«Joe boi foe mi srefi joe no habi respeki, mi sa sori joe.»

Wi ala sabi Anansi nanga hem koni-fasi.

A teki na stré toe nanga Walvisi, a taki nanga Walvisi, wel bigi mama, mi sa seti da stré so fasi:

«Mi go leni wan bigi tité en joe sa' tai na wan pisi na joe bere en na tra pisi mi sa teki na sjoro en tai na *mi* berè, dan noja mi sa si soema fosi

vallen. Ach, moeder der zee, gij alleen kunt mij helpen en niemand anders ter wereld.»

— «Spin, jou kwajongen, je zanikt; sedert je me aan wal geroepen hebt, doe je niets dan smeeken en tot nu toe heb je niets gezegd».

— «Eerwaardige, ontferm u over mij, rampzalige! Ach daar God het wil, zal ik beginnen:

Vriend Olifant ontmoette mij op een hoek van Quatre-Bras, juist op de plek, waar de slag het hevigst was, die daar door vriend Napoleon werd geleverd.

Wij spraken over dien slag en hij verdiepte zich in herinneringen, toen, omdat vriend Olifant Engelschman is, hij plotseling woest en driftig werd. Hij wilde mij slaan, maar gelukkig voor mij, dat ik klein ben, want ik maakte me uit de voeten en verborg me. In mijne verontwaardiging heb ik gescholden op alle grooten der aarde en der zee.»

— «Jou kwajongen, voor mij hebt gij geen eerbied; ik zal je dat betaald zetten.»

Wij allen weten hoe slim Spin is.

Hij ging toen ook met Walvisch een weddenschap aan, zeggende: «Wel groote bewoner der zee; ik ga een lang en sterk kabeltouw leenen; daarvan zult gij het eene eind om uw middel slaan en het andere zal ik, aan wal blijvende, om mijn middel binden; dan zullen wij op een

sa tjari trawan kom na sjoro efoe na liba.

Ma mama Walvisi, bifosi mi bigin mi wani foe go taki mi wefi en pikien adjosi».

Mama Walvisi no denki noti moro en a taki: «ja» en moro fara a taki, «a boen».

Toe dei na baka tidé wi sa bigien 3 joeroe wan kwarta nanga 3 minuut nanga wan pikien sani moro».

Anansi feni tem foe go na Asaw en nanga asrantie a bigien foe daag na bigi Ba.

Asaw a no pikien nengré a djompo en taki: «Aboen joe vagebontoe boi, mi sa sori joe soema moro tranga.»

Asaw taki, «fa joe wani wi stré».

«Asaw mi dè tai wan tité na joe berè en joe sa tan namindri en mi sa go na watrasée tée wi toe hari tranga soema miti nanga trawan hen lasi en da strafoe foe dati ibri wan man sa taki san a wani.»

gegeven teeken aan het trekken gaan; brengt gij mij in zee, dan .... doch breng ik je aan land dan .. is hij, die het wint de sterkste van ons beiden.

Maar voor alles, sta mij toe van mijn vrouw en kinderen afscheid te gaan nemen.»

Moeder Walvisch dacht er ook niet verder over na en zei: «ja, het is goed».

Twee dagen na heden zullen wij den strijd aanbinden te omstreeks drie uur, drie minuten en eenige seconden.»

Hierdoor vond Spin tijd en gelegenheid, om naar Olifant toe te gaan en dezen onbeschaamdweg uit te dagen.

Olifant, ofschoon geen onbeduidende, sprong op en zei: «het is goed, jou vagebond van een kleinen kwâjongen, ik zal je doen zien wie sterker is.»

Olifant vroeg: «op welke wijze zullen wij de weddenschap aangaan?»

— «Olifant, ik zal een kabeltouw om uw middel binden en gij zult midden in het bosch blijven, terwijl ik aan het strand zal gaan staan, met het andere eind van het touw om mijn middel gebonden, en dan zullen wij op een te geven teeken naar elkander toe gaan trekken en hij, die den ander naar zich toetrekt, zal overwinnaar zijn en het recht hebben te eischen, wat hem gelieft.»

Noja mi brada en sisa san joe denki dati Anansi doe? A wakti na tem kisi foe na stré nanga Walvisi a go en tai Walvisi nanga wan bigi sipi-titè boen tranga en so a go wan 50 ketting mora fara, en tai Asaw meti nanga hem. Anansi poti hem brada foe gi komando te na joeroe kisi foe bari foe anansi nanga Asaw kan hari.

Welnu, Broeders en zusters, wat denkt ge wel dat Spin gedaan heeft? Hij wacht af tot op het oogenblik, dat met Walvisch was overeengekomen. Toen gaat hij met een tros kabeltouw van 100 meter lengte naar Walvisch toe en bindt deze om diens middel, keert terug en bindt het aan het andere eind om Olifant's middel, plaatst zijn broeder, overeenkomstig een met hem gemaakte afspraak, in het midden, om het sein tot den strijd te geven en verwijdert zich in de richting van het strand, zijn broeder toeroepende, dat hij alleen te roepen had: «het is tijd».

Na joeroe foe da stré bigien, Anansi brada bari: «Na tem.»

Toen het uur van den strijd gekomen was, riep de broeder van Spin; «het is tijd.»

Asaw nanga Walvisi bigine foe hari Walvisi na ondro watra en asaw na sjoro, so dati nowan foe dem toe de si makandra. Wan heri tem na hari go doro zondro dati dem toe bigi meti ben kan wini dem srefi.

Olifant en Walvisch begonnen nu, in tegenovergestelde richting zich bewegende, te trekken; Walvisch in zee en Olifant op land, zoodat geen van beiden den anderen kon zien. Dit heen en weêr trekken duurde geruimen tijd, zonder dat deze twee gevaarten elkander konden zien of op elkander iets winnen.

Asaw verwondroe en a no kan bribi hem srefi. Voe na gelokoe voe Asaw, hem pikien sisa de pasa en a si taki na tité de hari komopo na ondro watra en a si fa sè de seki.

Olifant was hierover verbaasd en kon er zich geen denkbeeld van vormen. Tot zijn geluk kwam zijn jongere zuster daar langs, die zag, dat het kabeltouw van het water uit getrokken werd en dat de zee zeer onstuimig was.

Anansi di no law toe, si fa

Spin, die ook geen gek was,

Asaw sisa de loekoe en a begrépi taki da sisa sa go taki nanga hem brada en so Anansi lon go na mindri boesi na ini na ingewande voe wan ouroe dède Asaw go kibri, bikasi a sabi san de go pasa.

bemerkte hoe het zusje van Olifant dit alles gadesloeg, en, uit vrees dat zij dit haar broeder zou gaan mededeelen, maakte hij zich onmiddellijk uit de voeten. Hij vluchtte het bosch in en ging zich verbergen in het skelet van een olifant; want hij voorzag, wat hem te wachten stond.

Asaw pikien sisa go taki nanga hem brada: «Joe lawman, a no Anansi de hari da tité ma na Walvisi na ondro sè en so fasi joe no kan wini.» Wantron Asaw seni wan boskopoe go na Walvisi fae verteri hem ala sani en na srefi joeroe dem kon loesoe da tité. Den seni wan krage go na kroetoe-bakra foe boesi en na joeroe tem Anansi ben moe verschijne a gowe en te foe dem go feni Anansi a trow nanga wan Prinses foe wan bigi kondré so fasi hede dem no kan tjari hem go moro na fesi kroetoe.

Het zusje van Olifant ging naar haar broeder toe en zeide tot dezen: «Jou gek, het is niet Spin, maar Walvisch in de zee, die aan het touw trekt en daardoor is voor jou de kans op winnen verkeken.» Onmiddellijk daarop zond Olifant aan Walvisch een boodschap, hem daarbij alles mededeelende. Onmiddellijk ontdeden zij zich beiden van het kabeltouw.

Zij dienden een klacht in tegen Spin bij het Boschgerecht, maar Spin, slimmer dan beiden te zamen, had zich den tijd benuttigd, om een huwelijk aan te gaan met de Prinses van het land, zoodat hij niet meer voor het Boschgerecht kon worden betrokken.

We brada en sisa teki wan exemper na tapoe disi. «Bigi soema no moe teki pikien nèngre foe mati.»

Welnu, broeders en zusters, leert hieruit, dat het niet aangaat dat grooten der aarde zich met hun minderen inlaten.

Baja na joe joeroe now! Gowan!

Vriend, nu de beurt aan jou!

Nº 21. Anansi na ini korosie leki Amerikan.

Anansi ben trouw nanga Akoeba en dem ben habi twaarfoe pikien. Anansi ben moesoe wroko hebi vo zorgoe hem wefi nanga pikien. Ma Akoeba ben lobi fouroe en a ben habi wan heri fouroe-pèn foeroe.

Ba Anansi, die ben foeroe nanga zorgoe proberi alla fassie vo gappoe wan toe vo dem, ma a no ben lokoe hem. Wan boen dèi a praktiserie wan streek:

A ben sabi taki hem wefi frèdè vo bakra, ná da fosi presi vo Amerikan, bikassie a ben denki taki dem disi ben gevaarlik.

Anansi taki Akoeba dati na sébi joeroe na nèti wan Amerikan ben de go kom njam en dati alla sani ben moesoe klari.

Pikienso na baka siksie joeroe Anansi go na doro en na sébi joeroe a kom baka leki wan Amerikan.

«Good evening!»

«Navoe kaptin!»

Ma Akoeba meki kosi en a

Nº 21. De Spin als Amerikaan verkleed.

Heer Spin was getrouwd met *Ma' Akoeba*. Hij werd gezegend met een twaaltal kinderen en moest hard werken, om zijn gezin te kunnen onderhouden. Moeder de vrouw, die een liefhebster was van pluimvee, hield er een heele fokkerij op na.

Spin, door zorgen ter neêr gedrukt, stelde alles in het werk, om er wat van machtig te worden. Het mocht hem echter niet lukken. Toen bedacht hij de volgende list.

Heer Spin wist, dat zijn echtgenoote bang was voor blanken, voornamelijk voor Amerikanen, die zij voor gevaarlijke menschen hield.

Hij deelde haar nu mede, dat een Amerikaansch kapitein 's avonds om zeven uur zou komen soupeeren, en zei haar, dat alles dan klaar moest zijn.

Even over zessen ging heer Spin uit om te wandelen en klokslag zeven kwam hij als Amerikaan verkleed terug.

— «Good evening»

— «*Navoe kaptin*[1]»

Ma' Akoeba maakte een *kosi*[2]

[1] Goeden avond Kapitein.

[2] *Kosi* is een eerbiedige kniebuiging, waarbij de voeten achterwaarts bewogen worden. Nog bij oude negers en negerinnen is deze begroeting in gebruik.

seni hem oema-pikien vo leti da lampoe na ini hoso.

«No No No, mi get sore hai» a kaptin taki.

Kaptin njam hem bèrè-foeroe en na baka dati a taki nanga tranga stem:

«taki Anansi, te a kom na hoso, dati mi tan wakti hem, ma dati mi gowe, di a no de kom; tamara mi de kom baka en dan mi hópoe vo sie hem. Taki hem tangi vo hem boen hatti.

Ma Akoeba, no ben sabi bètrè en a taki hem adjosi.

Anansi tjentji hem krosi en na baka wan hafoe joeroe a kom na hoso.

Ma Akoeba no ben kisi hem srefi jete en a verteri hem man san passa en a begi Anansie no voe go na doro tamara, bikassi a ben frède.

«Joe no habi vo frède mi pikien, a de wan soema-pikien leki joe.

Joe zorgoe boen vo hem a no troe?»

«Ja en a njam boen toe. Noti no libi leki dem bonjo vo da brai-doksi. A djersi leki a de wan gridi-man.»

en zond haar dochter naar binnen om het licht aan te steken.

— *No, no, no, me git sore hai* [1] schreeuwde de kapitein.

De kapitein at naar hartelust en toen hij klaar was, zei hij op woesten toon tegen *Ma' Akoeba:*

«Zeg tegen *Anansi* als hij thuis komt, dat ik op hem ben blijven wachten, maar dat ik eindelijk ben weggegaan, toen hij niet kwam opdagen; morgen kom ik weêr en dan hoop ik hem aan te treffen. Bedank hem vast voor het goede onthaal.»

Ma' Akoeba, niet beter wetende, groette hem vriendelijk, waarna hij vertrok.

Heer Spin ontdeed zich van zijn Amerikaansch kostuum, en kwam na een half uur weêr thuis.

Ma' Akoeba, nog niet bekomen van den schrik, deelde haar echtgenoot het voorgevallene mede en verzocht hem, den volgenden dag niet uit te gaan, uit vrees voor den Amerikaan.

— «Waarom bang te zijn, kind, hij is toch een mensch als jij.

Je hebt hem toch goed onthaald, hoop ik?»

— «Ja zeker en hij heeft goed gegeten ook. Er is niets overgebleven dan de beentjes van de gebraden *doksi*. [2] Hij komt me voor, een gulzigaard te zijn.»

[1] Neen, ik heb zeere oogen.

[2] Eendvogels.

«Lobi, joe no sabi kondre, efoe noso joe ben sa kari joe consiënsi, bifosi joe taki so wan sani.»

«Ofa? Mi no sabi va kondre de», Ma Akoeba aksi, die no ben safri so meni.

— «Joe kan begrépi taki a no ben sa njam so foeroe efoe a no ben switi; na wan boen recómandatie gi joe, mama. A de wan Amerikan doro-doro, a de sàri mi dati mi no ben de na hoso. A no aksi joe whisky?» Anansi taki na baka.

No-no, ma doe mi wan prezirie en no tjari hem kom na ini hoso.»

Ba Anansi hori hem hatti en a kom alla neti leki Amerikan, te wan boen dèi dem fon hem nanga wan tamarin-wipi.

Anansi die no ben kan verdrage pen gi tongo en a bari: «Ma Akoeba no naki mi, mi na semper Anansi tokoe?»

Ma Akoeba no bribi hem en a naki doro. Efoe wan soema ben sie dati hem hatti ben sa broko vo sari-hatti nanga Anansi. A kisi so wan hebi naki nanga da wipi na tapoe hem bēre, dati bijna a koti na toe pisi. Na da tem disi Anansi bigin vo wakka nanga wan fini bere.

— «Mensch, je kent je wereld niet, anders had je je wel duizendmaal bedacht voor je zoo iets zei.»

— «Hoe? Ken ik de wereld niet» antwoordde bits *Ma' Akoeba*, die niet op haar mondje gevallen was.

«Je begrijpt toch wel, dat hij niet zooveel gegeten zou hebben, als het hem niet gesmaakt had, dat is juist een aanbeveling voor je, moedertje! Hij is een echte Amerikaan; het spijt me geducht, dat ik niet thuis was. Heeft hij niet naar whisky gevraagd?» voegde Spin er bij.

— «Neen, maar doe me een genoegen en breng dien man niet meer in huis.»

Heer Spin zette de list voort en verscheen elken avond als Amerikaan verkleed, tot hij op een zekeren dag met een tamarindezweep werd afgeranseld.

Anansi, die geen pijn kon verdragen, schreeuwde het uit en riep «*Ma' Akoeba*, sla me niet, ik ben immers maar *Anansi*, je echtgenoot».

Ma' Akoeba geloofde hem niet en sloeg maar door. Als iemand het tooneel gezien had, zou hij medelijden gehad hebben met heer Spin. Hij kreeg een zóó harden zweepslag over het middenlijf, dat hij haast in tweeën gesneden werd. Van dit oogenblik moest de spin met een in tweeën gekloofd lichaam loopen.

N° 22. Heer Spin en de Waternimf.

Heer Spin was de beste vriend van de waternimf.

Eens ging hij haar in de rivier opzoeken op het oogenblik, dat zij bezig was haar maal klaar te maken.

— «Ga voort met koken, ik eet bij U van daag.»

— «Dat kan wel; deze korrel rijst is genoeg voor ons beiden. Maar, een oogenblik, heer Spin, ik ga bij den slager wat vleesch halen.»

Nauwelijks was de waternimf vertrokken, of heer Spin deed er nog twee rijstkorrels bij; en ziet, de inhoud van den pot begon te koken en vermenigvuldigde zich zoodanig, dat de rijst over den rand heen liep.

Heer Spin begon te eten tot hij niet meer kon.

Toen zette hij den pot op zijn hoofd en liep hij weg.

Onderweg kwam hij de *watra-mama* [1] tegen, die hem vervloekte, zeggende:

— «Die pot zal op je hoofd blijven zitten, tot de smid hem er afslaat.»

Toen heer Spin weêr honger kreeg, trachtte hij te vergeefs den pot van zijn hoofd te krijgen. Eindelijk liep hij tegen een boom, de pot sprong in tweeën, maar de bodem bleef vastzitten. Men kan dit thans nog zien, wanneer men den kop der spin bekijkt.

N° 23. De Spin, het Hert en de Kikvorsch.

Hert en Kikvorsch waren vrienden. Zij gingen wel eens samen uit, doch niet dikwijls.

Eens toen Hert in een weelderig woud aan het eten was, kwam vriend Kikvorsch uit zijn poel, groette zijn vriend, vroeg naar zijn gezondheid en waar hij heen ging.

— «Waarom vraag je me dat?»

— «Wel, ik verga van honger en wilde eens gaan uitzien; misschien zouden we samen wat versch vleesch kunnen vinden.»

[1] Waternimf.

— «Hm!»

— Kijk.... kijk.... daar.... een.... ee.... een..... sch...... schaap, stotterde Kikvorsch en stelde zijn vriend voor, het te slachten.

— «Ik wil niets met jou te maken hebben, je mond kan nooit stilstaan.»

— «Wat.... wat.... zeg je?

— «Wat of ik zeg. Heb je me niet gehoord? Zit er nog water in je ooren?»

— «Ik ben toch niet gek! Denk je soms, dat ik me zou verraden en jou er bij? Neen, hoor, dan ken je me niet.»

Kikvorsch haalde Hert over en samen slachtten zij het schaap.

— «Nu opgepast, hoor.»

— «Ja» antwoordde *todo.* [1]

Zij liepen samen verder en ontmoetten heer Spin.

Deze was zeer verheugd, zijn vrienden te zien en noodigde hen uit, om de wijd en zijd bekende *Ma' Akoeba* [2] te gaan begroeten.

In de woning van heer Spin gekomen, verzocht Kikvorsch hem om wat water.

— «Wat ruiken jullie lekker; het schijnt dat de heeren gesmuld hebben.» zei Spin.

— «Wel neen, *mati anansi*» [3] antwoordde Hert.

Kikvorsch keek zijn vriend aan, terwijl zijn mond slechts open en dicht ging volgens gewoonte.

— «Wat scheelt je, vriend?»

Spin viel hem in de rede met:

— «Misschien wil hij wat zeggen.»

— «Neen hij heeft dorst, daarom slaat zijn mond zoo.»

Zoo trachtte vriend Hert het te plooien.

— «Neen, neen, hij heeft wat op het geweten, ik zie het aan zijn gezicht!... Kijk, hij wordt bleek!»

Hert begreep, dat alles nu verloren was.

— «Man, wat scheelt je toch, ben je gek? Waarom sla je je bek als een dolle gans?»

— «Waarom wordt je toch kwaad? Ik sla mijn bek, pah....

---

[1] Kikvorsch.
[2] De vrouw van heer Spin in de *anansi-tori's.*
[3] Vriend Spin.

pah .... pah .... maar ik zeg immers niet, dat we het schaap geslacht hebben.»

— «Heb ik het niet gezegd», riep Spin uit.

Hij gaf Kikvorsch wat water en joeg hem op staanden voet weg.

Todo vluchtte naar een afgelegen plek. Van dien tijd af houdt hij zich steeds schuil, uit angst voor heer Spin. Heeft hij honger, dan kwaakt hij, doch vinden kan men hem niet.

Hert wilde ook wegloopen, maar helaas! Zijn gewei bleef in het web vastzitten. Hij werd gevangen genomen en in een hok gezet. En van toen af is *dia* [1] zoo bang voor de dieren en voor de menschen.

Dit alles is de schuld van heer Spin.

N° 24. De Spin, het Konijn en de Tijger.

In den ouden tijd was *Anansi* de gevierde onder de dieren. Hij zat vol listen en streken, wist iedereen beet te nemen, maar durfde Tijger, die zijn vriend was, echter niet aan.

Op zekeren dag kwam Konijn hem bezoeken.

— «Kunt ge mij niet uitleggen, wat ruzie eigenlijk is, hoe ze ontstaat, wat ze beteekent? Ik stel U deze vraag, omdat ik zeker ben, dat ge beredeneerd zijt en voor advocaat gestudeerd hebt» zei Konijn.

«Wel, het is iets, wat geen sterveling kwaad doet, tenzij het door plagen ontstaat.»

— «Hm! hm!» zuchtte Konijn.

— «Ja, het is toch zoo. Wilt ge U overtuigen, ik zal het U laten ondervinden».

— «Dat is juist hetgeen ik wensch, *mi papa, bikassi den koti odo, soema soekoe de kisi.* [2]»

— «Je bent een flinke vent, hoor, ik zal je helpen en ondervinding laten opdoen, want: *boen katti gi ondroefinni*». [3]

---

[1] Het hert.

[2] Want, zooals het spreekwoord zegt, die zoekt die vindt.

[3] Ondervinding is de beste leermeesteres.

— «Dat weet ik, daarom ben ik bij U gekomen».

— «Wel, ga met mij mee naar het veld» en Konijn ging meê met Spin. Op het grondgebied van heer Tijger gekomen, liep Spin trots op de woning toe, trad met Konijn naar binnen, trof echter noch meneer, noch mevrouw Tijger thuis. Zij zagen slechts twee jongen, ongeveer twee weken oud.

Spin stelde Konijn voor, de twee kleintjes van Tijger te vermoorden.

Vriend *koni-koni* nam genoegen met dat voorstel en legde het doode jong in zijn jachttasch; heer Spin echter borg het andere jong levend in zijn tasch, en zoo zetten zij hun wandeling voort.

Na eenige minuten kwamen zij vader en moeder Tijger tegen. Spin groette en vertelde, dat hij bij hen aan huis was geweest en er de kinderen huilende had aangetroffen, reden waarom hij ze had meegenomen, om vader te gemoet te gaan.

— «Dat vind ik heel vriendelijk van U» zei mevrouw Tijger.

— «Wil U het dan nemen, want misschien wil het zuigen».

Spin gaf het jong aan Mama, en Papa bedankte hem, terwijl hij hem de hand reikte.

— «Geef het andere kind ook terug aan de ouders» zei Spin tot zijn gezel.

— «*A dède!*» [1]

— «Wat zeg je, *a dède?*»

Heer tijger nam het doode kind aan, en rende Konijn na. Heer Spin, die in de gunst wilde staan bij vriend Tijger, liep meê, al schreeuwende:

— «Kruip in het eerste hol dat je ziet!»

Konijn deed het en verdween. Heer tijger dorstte naar wraak en vroeg zijn vriend, hoe hij Konijn er uit zou kunnen krijgen. Deze ried hem aan, een delver te gaan halen.

Heer Tijger vertrok onmiddellijk. Spin riep Konijn naar buiten en gaf hem een hoeveelheid fijngestampte peper, dat hij in de oogen van den delver moest blazen, wanneer deze te dicht bij hem kwam.

Heer Tijger kwam terug met een varken, dat dadelijk aan het werk ging, doch toen het eenigen tijd gedolven had, riep het uit:

---

[1] Hij is dood.

— «*Wai! wai! na boi broko mi hai!*» [1]

— «Kom vriend, zei Tijger, schreeuw niet zoo, laat ik het er eens uitblazen voor je, want die jongen heeft een zeker soort zand in je oogen gegooid.»

Tijger blies de peper uit de oogen van het varken, doch eenige tranen, door de peper veroorzaakt, vielen hem in den mond.

Tijger dacht:

— «Als jou tranen zóó lekker smaken, wat moet je vleesch dan heerlijk zijn!»

Het varken begon weêr te graven, maar na eenigen tijd riep het opnieuw:

— «*Mi hai! mi hai!*» [2]

— «Kom, laat ik eens kijken, wat die jongen je nu weêr gedaan heeft.»

Het varken ging. Zijn meester blies weêr de peper uit zijn oogen, en kreeg ongelukkigerwijze weêr eenige tranen in den mond.

— «Dat is verleidelijk... die waterlanders smaken heerlijk... hij moet niet voor de derde maal bij me komen.... ik maak er een eind aan, dacht Tijger bij zich zelf. Steeds spoorde Spin het varken aan. Maar iedere keer, dat de delver ophield, maakte Konijn het gat dieper, zoodat noch het varken, noch Spin, noch Tijger hem ooit zouden kunnen krijgen.

De delver spande al zijn krachten in, want Tijger had hem een geschenk beloofd. Nauwelijks was hij Konijn weêr genaderd of *koni-koni* blies hem een nieuwe hoeveelheid peper en fijn zout in neus en oogen.

Gulle Tijger hielp hem weder, maar begon zich daarna lippen en snorbaard af te likken, terwijl het varken nog steeds ijverig aan het graven was.

Toen de smaak verdwenen was, naderde Tijger het varken, velde het met één slag neêr en at het gedeeltelijk op; de andere helft liet hij achter. Spin zei niets en Tijger ging heen.

Eindelijk kwam Konijn te voorschijn, met wien *Anansi* de overblijfselen van het varken deelde en daarna begaven heer Spin en *koni-koni* zich op weg.

— «Is dat nu ruzie?» vroeg Konijn.

---

[1] Ho! de jongen heeft mijn oogen gebroken.

[2] Mijn oogen! mijn oogen!

— «Ja zeker», antwoordde Spin. «Ik heb het je net zoo verteld; je wilde of kon het niet begrijpen, maar nu heb je het ondervonden, niet waar?»

— «Ja, nu begrijp ik er alles van», en samen aten zij het halve varken op.

Sedert dien dag staat Spin in een goed blaadje bij Tijger, Konijn in een des te slechter.

Spin is weêr de oorzaak der vijandschap tusschen deze dieren. Hij begreep, dat Tijger het varken op zou eten en daarom sloeg hij het als delver voor.

Konijn was echter veel vlugger, en tot nu toe heeft Tijger hem nog niet kunnen vangen. Treft hij hem slapend aan, dan zit hij te loeren tot *koni-koni* wakker wordt, maar vangt hem toch niet, want de slimmert springt en draait in het rond en Tijger met zijn stijve nekspieren kan hem niet volgen.

Dit is het werk van heer Spin. Hij heeft ook vijandschap gesticht tusschen Tijger en Hond door hem *hei gron krejakoe*[1] te noemen.

N° 25. Heer Spin als landbouwer.

In het dorp, waar heer Spin woonde, werden perceelen uitgegeven tot uitbreiding van den kleinen landbouw.

Tijger was als hoofd van dat dorp aangesteld geworden; hij gaf elk dier, tot zelfs Konijn en Spin, zijn stuk land, op voorwaarde echter, dat ieder eenige uren aan de bebouwing van zijn akker zou besteden.

Heer Spin stond 's morgens om vijf uur op, bewerkte zijn perceel tot zeven uur, en begaf zich daarna naar het land van zijn *granman*[2].

Daar ontmoette hij Konijn en Tijger; en na zich te hebben neêrgezet, begon hij op een oud houweel te slaan, al zingende:

Timekoe, timekoe!
Mi a no joe boi![3]

[1] Dwerghert der Hooglanden.
[2] Gouverneur, dorpshoofd.
[3] Konijn, konijn.
Ik ben je knecht niet.

Tijger, Konijn en alle andere dieren dansten dan tot ze er bij neêrvielen, doch op het laatst werd het zóó slim, dat velen wegbleven, ook Konijn.

Doch Tijger bemoeide zich met de zaak. Eenige dagen daarna kwam Konijn hem mededeelen, dat hij een abces in den mond had. Er verliepen zoo eenige dagen, zonder dat Konijn kwam opdagen, tot Tijger, het wachten moede, besloot, zelf Konijn te gaan halen. Onderweg ontmoette hij een oude vrouw, die hem vertelde, dat Konijn niet ziek was, maar een ei in den mond hield, op aanraden van heer Spin.

Tijger trad de woning van Konijn binnen, groette hem en vroeg hem, wanneer hij zijn arbeid dacht te hervatten.

— «De dokter komt mij morgen opereeren!» antwoordde Konijn.

Maar Tijger, wel beter wetende, gaf hem zulk een slag, dat het ei uit zijn mond viel. Konijn maakte zich uit de voeten en kroop in een hollen boom. Tijger nam toen een langen bamboestok, waaraan hij een haak bevestigde, en trachtte zich op deze wijze van Konijn meester te maken.

Trof de haak Konijn, dan schreeuwde hij:

— «Doe je best, haal op!»

Trof de haak het hout, dan klonk het jammerlijk van uit den boom:

— «Je doet me pijn, ach! ik ga dood!»

Eindelijk slaagde Tijger er in, Konijn te vangen.

— «Nu ga je sterven!» brulde Tijger.

— «Vergiffenis meester, erbarmen!»

— «Ik zal je in 't vuur gooien!»

— «O dank! dank! dan vind ik mijn geheele familie terug! Dank, dank, ja, gooi me in 't vuur!»

— «Neen, ik wil je geen genoegen doen, ik zal je in de *kapoewcri* [1] gooien.»

— «Dan ga ik dood! Neen, liever in het vuur.»

Tijger nam Konijn op, en wierp hem in de *kapoewcri*.

— «Dom dier,» snauwde Konijn Tijger toe, «weet je dan niet, dat ik zou sterven in het vuur, ezel!»

Tijger droop beschaamd af en ontmoette heer Spin.

— «Schaam je je niet, dat je je hebt laten beetnemen door

---

[1] Dicht struikgewas.

een konijn? Ik heb het nooit willen gelooven, maar nu weet ik, dat je een ezel bent,» zei Spin.

Sedert dien dag zijn de tijger en het konijn geslagen vijanden en heer Spin is de oorzaak van hun tweedracht.

N° 26. Legende van den Hond, den Brulaap en den Tijger.

In den ouden tijd bestond er geen vijandschap onder de dieren, zoodat zelfs de tijger en de hond, die thans zulke vijanden zijn, op goeden voet met elkander leefden.

Eens verzocht Tijger aan zijn kameraad, hem te willen leeren, hoe hij het wild opspoort.

Hond beloofde het hem, maar hield geen woord.

Toen zij elkander tegenkwamen, herinnerde Tijger hem aan zijn belofte, maar Hond stelde hem gerust met deze woorden:

— «*Mati tigri*[1], ik wilde het gaarne doen, doch eenige noodzakelijke ingrediënten houden mij op».

Hond vermeed zooveel mogelijk elke ontmoeting, daar Tijger gezworen had, hem te zullen dooden, wanneer hij zijn woord niet hield.

Anansi ging menigmaal Tijger bezoeken en ried hem aan Hond op te eten, hem steeds een *hei gron krijakoe*[2] noemende.

Brulaap ging eens zijn vriend Hond bezoeken, toen deze hem verzocht, hem het klimmen in boomen te leeren.

— «Dat zal ik met genoegen doen, vriend, wanneer je het maar hebben wilt; van daag zelfs, als je het verlangt.»

— «Goed» zei Hond, maar ik waag me niet op het stuk grond van Tijger, want hij maakt me het leven bitter.»

— «En het is de eenigste weg, om in het woud te komen,» zei vriend Brulaap.

— «Dan wil ik het niet leeren, want ik weet zeker, dat hij me een kop kleiner zal maken. Ik zal toch niet zoo gek zijn,

[1] Vriend tijger.

[2] Dwerghert der hooglanden.

om me door hem te laten vangen. Het leven is mij even lief als jou, niet waar?»

— «Wel als dat de zaak is, weet ik er wel wat op.»

— «Zoo? Wat dan?»

— «Je bezit toch zeker wel een rijstzak.»

— «Ja zeker, die heb ik wel.»

— «Welnu, jij gaat er in zitten en ik draag je op mijn schouders, tot we de woning van Tijger voorbij zijn.»

— «Goed, laten we dan wat voortmaken.»

Hond kroop in den zak en Brulaap nam hem op den rug.

Toen Brulaap op het gebied van Tijger kwam, begon hij te zwaaien als een dronken man, zoodat hij de aanplantingen van den woudvorst vertrapte.

— «Ben je gek of dronken?» vroeg Tijger hem.

— «Neen, vadertje, ik ben noch gek, noch dronken, maar ik kan niet rechtuit loopen, want ik draag een heel zwaar dier in dezen zak.»

— «Wie zit in dien zak?»

— «Hond.»

— «Hond! — Die leugenaar! Is hij het, die in dien zak zit? Laat hij vóór me verschijnen, opdat wij de zaak, die tusschen ons hangende is, kunnen afmaken.»

Bevende verscheen Hond voor Z. M. Tijger.

«*Ha! ha! Wan jari foe sabakoe, wan jari foe Tjon-Tjon!* [1] Hoe staat het met hetgeen je me beloofd hebt?»

— «Vadertje, het is haast klaar, maar datgene, waarop alles berust, kan ik me maar niet aanschaffen.»

— «Weêr een leugen zeker.»

— «Neen, mijn vader, het is geen leugen.»

— «Welnu, wat ontbreekt je dan.»

— «De strot van een brulaap heb ik noodig, indien U mij dit verschaffen kunt, maak ik het oogenblikkelijk klaar.»

Tijger verzocht Brulaap hem zijn strot te willen leenen, maar *Baboen* [2] weigerde en liep ver weg. Doch Tijger achtervolgde hem diep in het woud, maar ving hem niet, daar hij eindelijk in een boom sprong.

---

[1] Spreekwoord, waarvan de zin is: Ieder zijn beurt.

[2] Brulaap.

Hond maakte van de afwezigheid van Tijger gebruik, om diens magazijn binnen te dringen.

Hij vond er heer Spin, die vroeg, hem eenige goede stukken toe te werpen. Toen *Anansi* verzadigd was, ging hij weg, maar Hond, die door een gat naar binnen gekropen was, kon er niet meer uitkomen.

Toen Tijger terugkwam, trof hij hem in zijn magazijnen aan.

— «Waarom ben je hier ingekropen?»

— «Ik wilde trachten klaar te maken, wat ge mij gevraagd hebt.»

Tijger hielp hem naar buiten en Hond, eenmaal vrij zijnde, nam de vlucht.

Anansi, die weêr aan kwam zetten, vertelde Tijger, dat hij een *kei gron krijakoe* had zien wegloopen.

— «Dat was Hond», zei Tijger. «Hij heeft me voor den gek gehouden. Nu is het met onze vriendschap voor altijd gedaan; waar ik hem vind, zal ik hem doodslaan en naar mijn verblijf medenemen.»

— «De schuld ligt aan U», zei *Anansi*. «Ik heb U gezegd dat het een *kei gron krijakoe* is, en dat zijn schurken. Hij heeft zeker iets uitgehaald, anders zou hij niet zoo hard zijn weg geloopen. Hebt ge uw magazijn al in oogenschouw genomen?»

Heer Spin, die deelgenomen had aan den diefstal, ging met Tijger mede om zijn levensmiddelen na te kijken, en de woudvorst kwam tot de ontdekking, dat hij bestolen was.

Van af dien tijd is de tijger steeds op de hondenjacht.

Uit wraak vangt hij elken hond, die hij maar ziet of ruikt. Al zit deze onder de tafel in een bewoond huis, de tijger gaat binnen en sleurt hem mede.

De spin is de oorzaak van de vijandschap tusschen den tijger en den hond.

N°. 27. De Spin en de Bliksem.

Spin en Bliksem waren goede vrienden; zij bezochten elkaar dikwijls.

Eens, toen zij elkaar ontmoetten, ving heer Spin met deze woorden aan:

— «Waarde vriend, ik weet dat Gij het goed meent met

mij, evenals ik met U. Ik heb een klein verzoek, en vreesde dat Gij het mij kwalijk genomen zoudet hebben, indien ik aan een andermans deur was gaan aankloppen. Daarom wil ik U niet voorbijgaan en het verzoek eerst tot U richten.»

— «Spreek, ik houd niet van dralen! Wat ik doe, moet heel gauw geschieden, dat weet Ge zelf het best.»

— «Wel, ik heb wat geld noodig.»

— «Hoeveel?»

— «Ongeveer 10.000 gulden.»

— «Wanneer krijg ik het terug, als ik het U leen?»

— «Na verloop van een jaar.»

— «Goed. Hier zijn 10.000 gl. Als ik ze vandaag over een jaar niet terug heb, verpletter ik je.»

— «Ge krijgt het vast terug, misschien eerder nog.»

— «Dus, *Anansi*, vandaag over een jaar?»

— «Uiterlijk, ja misschién vroeger.»

Toen het jaar op een dag na verstreken was, haalde heer Spin een groote hoeveelheid aardvruchten op zijn veld, bracht ze *Ma' Akoeba* en gelastte haar een flinke hoeveelheid ervan klaar te maken.

— «Ik ga even naar het bosch, ik kom aanstonds terug» zei *Anansi*.

De twee vrienden bezochten elkaar gewoonlijk te middernacht. Heer Spin wist dus, dat Bliksem des nachts zou komen en daar hij geen geld had, bedacht hij een list.

Door het bosch gaande, zag hij een haas, die bezig was aardvruchten uit te graven.

— «*Joe boi hei*[1], wil jij je heele leven doorbrengen met stelen? Weet je niet, dat ik je oom ben?»

— «*Odi mi Om!*»[2]

— «Jongen, dat beetje geld, dat je vader je nagelaten heeft, heb je ook al door de vingers gemaakt; moet je nu je verdere leven doorbrengen met stelen? Je maakt me beschaamd. Als je honger hebt, kom dan meê naar huis. Je oude heer zal je toch zeker wel eens over mij gesproken hebben?»

— «Nooit, Oom. Wel heeft hij ons verteld van dien Spin, die de menschen zoo weet beet te nemen».

---

[1] Jij, kwajongen van een haas.
[2] Goeden dag, mijn Oom.

— «Ja, dat is een gladde kerel; ik wil ook niets meer met hem te maken hebben. Ik ben verplicht geweest, hem de deur te wijzen; hij zou iemand in het verderf kunnen storten. Er bestaan geen twee zooals hij op aarde.»

Heer Spin bracht zijn nieuwen neef thuis en zei tegen *Ma' Akoeba.*

— «Hier is de zoon van wijlen mijn broeder, geef hem een bord eten.»

Het uur van de terugbetaling naderde met rassche schreden. Om kwart voor twaalf ging *Anansi* de haas, die op de galerij was blijven slapen, wakker maken.

— «Aanstonds komt iemand mij iets brengen. Het is een mijner buitenvrouwen. Antwoord jij dan, als ze: *Anansi* roept, maar zorg er voor, dat je tante niets merkt.

Toen het twaalf uur sloeg, naderde Bliksem het huis van *Anansi*. Hij klopte: kokoko! en riep:

— «*Anansi*!»

Het arme haasje, dat niet wist wat gaande was, zei:

— «Ja».

— «Het geld!»

— «Welk geld!»

En met één flikkering werd de onschuldige gedood.

Den volgenden dag vernam Bliksem van zijn zoon, dat *Anansi* nog levend was.

— «Wat! *Anansi* nog levend! En ik heb hem gisteren avond zoo'n zwaren slag toegebracht. Ik zal van nacht teruggaan en hem toonen wie ik ben.»

Heer Spin vernam dit alles. Muren en deuren hebben immers ooren en de spin leeft in beslagruimten!

Hij ging weêr naar het woud en ontmoette Hert.

— «Jij doet niets anders dan stelen, schaam je je niet?» Ga met me meê naar huis, en eet met mij.» Hert ging mee.

Toen zij thuis waren gekomen, zei Spin:

— «Blijf hier slapen, je kunt dan morgen weg gaan, je bent hier toch bij bloedverwanten, niet waar?»

Even vóór twaalf uur ging Spin Hert wakker maken en verzocht hem voor hem te willen antwoorden, indien iemand kwam en «*Anansi*» riep.

Vijf minuten vóór twaalf kwam Bliksem met flikkerende stralen aan de deur kloppen, terwijl Spin en zijn vrouwtje rustig in Morpheus' armen lagen.

— «*Anansi!*»

— «Ja.»

Bliksem sloeg het edel hertje met zijn harde hand verpletterd neêr.

Den volgenden dag sprak Bliksem tot zijn zoon:

— «Nu, heb ik hem goed getroffen?»

— «Wel neen, Papa, het was *Anansi* niet.»

— «Wie dan?»

— «Hert.»

— «Ik zal van nacht weêr naar hem toegaan», antwoordde Bliksem opgewonden, vol verbittering dat hij *Anansi* maar niet kon treffen.

Dit hoorende, begaf heer Spin zich op weg, om Schildpad te bezoeken, die hij in het water aantrof.

— «Vriend, pas op, je krijgt nog buikpijn, kom aan wal! Heb je het niet koud?»

— «Ja.»

— «Kom dan met me meê naar huis en breng een paar dagen bij ons door. Ware vriendschap vergaat niet, en de eene hand moet de andere afwasschen, niet waar?»

Na deze toespraak kon Schildpad onmogelijk weigeren. Hij vergezelfde zijn vriend naar huis, at, en begaf zich daarna op de galerij, om er de nacht door te brengen.

Heer Spin had echter niet verzuimd, zijn gast te vragen, voor hem te willen antwoorden, in geval dat iemand hem kwam roepen. *Sekrepattoe* [1] beloofde het en zijn gastheer verdween.

Arme Schildpad, van den keizer geen kwaad wetende, antwoordde «ja» op de vraag van Bliksem en werd oogenblikkelijk zijn slachtoffer.

Maanden achtereen liet Spin deze list duren.

Toen echter geen enkel dier zich meer bij hem aan huis dorst te wagen, ging hij zijn neef Vos opzoeken.

— «Dag, beste neef, hoe gaat het jou, jongen?»

— «Ik ben wel, Oom.»

— «Sedert den dood van je vrouw, mijn nicht, heb je blijkbaar de heele familie den rug toegekeerd.»

— «Wel neen, waarde Oom.»

---

[1] Schildpad.

— «*Tanta Akoeba* [1] laat je groeten en vraagt, wanneer je eens bij ons komt zitten.»

— «Dat is moeilijk vooruit te bepalen. Ik heb vrouw en kinderen . . , . .»

— «Heb je een vrouw en kinderen! Hm! je bent door en door gemeen! Je hebt mij niet eens als familielid gerekend, niets laten weten, noch van je huwelijk, noch van de dooppartij van de kinderen.

Vos dacht: op een trouwpartij valt veel lekkers te eten; bij een dooppartij ook; zoo'n gulzigaard! Maar hij krijgt me niet! Gelukkig heb ik alles gehoord, ik ga niet met hem mee — hij zal zelf antwoorden, als Bliksem komt.

— «*Mati kraboedagoe, joe no wani loekoe joe tanta?*» [2]

— «Neen, dank U, slimme Oom.»

— «Wat! Slimme Oom! Hadt jij zoo durven spreken tegen wijlen je vader? Ik ben de eenigste in uw midden, die zorgen kan en zorgen moet, dat de familie blijft bestaan.»

— «Nu, goed, ik ga mee, maar ik ga niet naar binnen.»

Zij begaven zich op weg, maar oom Spin wist zijn neef toch over te halen naar binnen te gaan en ook de nacht bij hem door te brengen.

Om half twaalf kwam Spin zijn neef verzoeken, voor hem te willen antwoordden, indien men hem kwam roepen.

— «Wel neen, Oom, dat doe ik niet, ik ben toch niet gek. Als men m i j roept, dan eerst antwoord ik, anders niet.»

Heer Spin kon hem niet overtuigen.

Vos groef haastig een gat onder het huis, om zich daarin te kunnen verschuilen.

Bliksem kwam:

— «*Anansi! Anansi!*»

— «Antwoord toch, Oom!»

— «Neen, jij moet antwoorden; ik kan niet — ik ben zoo schor.

— «Dat is wel heel plotseling gekomen.»

— «Treuzel niet, antwoordt maar . . . ja.»

— «Neen, dat doe ik niet.»

Vos kroop in het hol. Bliksem barstte los, aan donder gepaard en vernietigde de gansche familie Spin.

---

1 Tante Akoeba, de vrouw van heer Spin.

2 Vriend Vos, verlang je dan niet, je tante te komen zien.

RUBRIEK B. N° 28—39.

N° 28. De geschiedenis van Fini Foetoe, Bigi bere en Bigi hede.

Eer leefde eens eene oude vrouw, die een grondje bezat even buiten de stad. Zij voorzag in haar levensonderhoud door het verkoopen van de producten, die haar grondje opleverde. Zij had er cassave, napis [1], tayers, *switie patatas* [2], bananen enz. geplant en ging geregeld naar de markt, om de opbrengst te verkoopen. Hierdoor was zij in staat, niet alleen ruimschoots in haar onderhoud te voorzien, maar ook drie kleinkinderen groot te brengen.

Haar kleinkinderen heetten *Fini foetoe* (spillebeen), *Bigi bere* (dikbuik) en *Bigi hede* (groot hoofd).

De oude vrouw hield veel van haar kleinkinderen en deed alles, wat in haar vermogen was, om ze tot nuttige leden der maatschappij groot te brengen.

Zij had echter veel verdriet van hare lievelingen, daar zij onverbeterlijke snoepers en dieven waren, trots hun jeugdigen leeftijd.

Eens op een morgen moest de oude vrouw naar de markt gaan, om als gewoonlijk hare producten te gaan verkoopen. Daar zij echter op haar grondje een prachtigen *dokoen*-boom had met overrijpe *dokoens*, welke zij bestemd had, om als geschenk den *granman* aan te bieden, riep zij hare drie kleinkinderen, voor zij van huis ging, bij elkaar, waarschuwde hen ten strengste, om niet te snoepen van de *dokoens*, daar bij ongehoorzaamheid hun een ongeluk zou overkomen.

De kinderen beloofden plechtig, te zullen gehoorzamen, waarna de grootmoeder gerust ter markte ging.

Nauwelijks was de oude vrouw vertrokken, of de kleine bengels wierpen begeerige blikken naar de rijpe *dokoens* en na fluisterend met elkander gedelibereerd te hebben, besloot men, dat *Bigi hede*, die als een geoefend klimmer bij de broertjes

---

[1] De knollen van Solanum sativum, Dun, worden als aardappelen gegeten.

[2] De knollen van Batatas edulis, Chois, in de kolonie *patatten* genoemd, vervangen er onze aardappelen.

bekend stond, in den boom zou klimmen en eenige prachtige *dokoens* zou plukken en voor de anderen naar beneden zou werpen.

Zoo gezegd, zoo gedaan: fluks beklom de kleine dikhoofdige rakkert den boom en begon hij, in plaats van de *dokoens* naar beneden te werpen, zich flink te goed te doen en de een na de andere op te peuzelen.

Nadat het smulpartijtje in den boom een poosje geduurd had, vroeg eensklaps *Bigi bere* aan *Bigi hede* of het goed smaakte. Deze had echter zijn mond vol en daar hij niet kon antwoorden, schudde hij met zijn dikken kop zóó hard van ja, dat zijn hoofd van den romp viel en holder-de-bolder naar beneden viel.

Dit ziende, begon *Bigi bere* zóó hard te lachen, dat zijn buik, die al tamelijk dik was van het smullen, als een bom uiteenbarstte. *Fini foetoe*, dit ziende, schrok zóó hevig, dat hij het op een loopen zette, de *dokoens* vergetende. Aan een breede sloot gekomen, sprong hij er over, doch hij kwam daarbij zóó hard neêr, dat hij zijn beide spillebeentjes brak.

De grootmoeder, thuis komende, hoorde in de verte reeds het gekerm van *Fini foetoe*. Zij liet den jongen naar het hospitaal brengen, waar de beentjes werden afgezet. De doode lichamen van *Bigi hede* en *Bigi bere* werden zorgvuldig gekist, en, na *mass'ra Krebs* gewaarschuwd te hebben, werden zij begraven onder den dokoenboom op het grondje van hun grootmoeder.

Fini foetoe leefde nog jaren lang, maar hij moest op krukken loopen. Na den dood der grootmoeder liet hij den dokoenboom omhakken.

N° 29. Tori vo Pikien Kripta nanga da tere vo da Didibri granman.

Na fosi-tem wan man ben de libi, die ben habi drie man-pikien.

Da pikien wan ben nem Pi-

N° 29. Geschiedenis van Pikien Kripta en den staart van het Duivelsopperhoofd.

In den ouden tijd leefde een man, die met drie zoons gezegend was.

De jongste, genaamd Pikien

kien Kripta en a ben de hem lobi-pikien.

Wan boen déi hem papa aksi hem:

«Taki mi san joe sa gi na laatste te mi sa go na da kondre pe wi alla so go wan tron.»

«Hm!» a twaarfoe jari boi soktoe. «Papa joe no de taki doidelijk. San joe wanni. Taki meki wi jere en verstan joe.»

«We mi boi, efoe joe papa kom vo dede tamara, ofa joe sa beri hem?»

Da ouroe brada taki:

«Mi sa beri joe na ini wan goutoe kisi.»

Na mindri wan taki:

Mi sa beri joe na ini wan sorfroe kisi.

Pikien Kripta taki:

Mi de póti da tere vo da moro bigi Didibri-granman na tapoe joe kisi.

Papa loekoe Pikien Kripta nanga lafoe-fesi.

We boi joe law, efoe san mankeri joe?

Mi no law, mi denki boen fosi mi taki joe san mi sa doe.

«Efoe Kripta de boen na hem hede, dan mi law,» da ouroe wan taki.

«Mi toe» da tweede wan taki. Ach brada, no denki joe véianti de noti.

Kripta, was zijn lieveling.

Op zekeren dag vroeg papa aan zijn zoons:

«Zeg mij eens, wat uwe laatste giften zullen zijn, wanneer ik heenga naar de plaats, waar wij allen heen moeten?»

«Hm!» zuchtte de twaalfjarige Pikien Kripta, «Papa, ge zijt niet duidelijk in uw zeggen. Wat verlangt U? Spreek, opdat we U hooren en verstaan kunnen.»

— Wel, jongens, als Papa morgen eens kwam te sterven, hoe zoudt ge hem dan begraven?

De oudste zoon zei:

— «Ik begraaf U in een gouden kist.»

De tweede zoon zei:

— «Ik begraaf U in een zilveren kist.»

Pikien Kripta antwoordde:

— «Ik leg den staart van het Grootste Duivelsopperhoofd op uw kist.»

Papa keek Pikien Kripta lachend aan.

— «Wel, Jongen, ben je gek of wat scheelt je!»

— «Mijn zintuigen zijn normaal; ik heb mij eerst bedacht en U daarna mijn voornemen verteld.»

— «Als Kripta wel is, ben ik gek,» zei de oudste....

— «Ik ook», viel de tweede den oudste in de rede.

— «Ach, broeders, ziet uw vijand nooit gering aan.»

Da tem sa sori oen a taki na baka.

Di papa dede en a go na tra Kondre Pikien Kripta go wantron na Didibri-Kondre.

Di a kon dape a sie wan misi ben de bori obia en disi bari taki hem, die da obia ben de koekoe:

«Efoe dem didibri kom dia, dem kili joe!

San joe kom doe dia so?

Mi gi mi wortoe na wan dedesoema en mi no kan broko hem, bika da Engel vo Libi jere hem.

Pikien Kripta verteri hem alla sanni en a pramisi hem vo helpi Pikien Kripta.

«Loekoe dia!» Joe de tan sidon diaso alwassi san sa passa toe! alwassi gron-tapoe de fadon, joe moesoe tan pi, bikasi efoe dem didibri kom dan joe de dede vo frede. Na baka dem go sribi mi sa tjari joe go na ini da kamra. «Dem pikien didibri de weri wan redi moesoe en mi sa gi joe wan toe, so dati dem no kan kisi joe begrépi?»

«Ja tanta!»

«Efoe dem de snorkoe joe

«De tijd zal het leeren,» voegde hij er bij.

Toen de engel des doods Papa kwam bezoeken en hem naar zijn rijk vervoerde, was Pikien Kripta onmiddellijk naar *Didibri kondre* [1] vertrokken.

Daar aangekomen, zag hij een vrouw, die bezig was *obia* [2] te koken. Toen de inhoud van den pot begon te koken, riep ze hem toe:

«*Efoe dem didibri kom dia, dem kili joe!* [3] Wat komt ge hier doen?»

Ik heb mijn woord gegeven aan een doode en kan het niet verbreken, daar het gehoord is door den Engel des Levens.

Pikien Kripta vertelde haar alles en zij behoofde hem haar medewerking.

— «*Loekoe d'ia* [4] » je blijft hier stil zitten, wat er ook gebeure, al valt de hemel neêr, laat geen ademhaling hooren, want als de duivels komen, dan verstijf je van angst. Daarna, als ze slapen, zal ik je in hetzelfde vertrek brengen. De kleine duivels dragen allen een roode muts; ik zal er jou ook een geven, opdat je niet gesnapt wordt, begrijp je?»

«Ja tante.»

— «Als ze snorken, moet ge

---

[1] Het land des duivels.

[2] Toovermiddelen.

[3] Als de duivels hier komen, zullen ze U dooden.

[4] Kijk eens hier.

no moesoe doe wan sanni, bika dati na dem streki; dan dem no de sribi jete. Ma efoe joe no de jere wan sanni moro dan dem de sribi dipi.» Da Granman habi wan redi tere en a de sribi nanga wan weti moesoe. Diaso joe habi drie eksi. Efoe dem de lon na joe baka, dan joe de trowe wan na gron en efoe a waka doro, dan joe de trowe wan moro en efoe a de meki ogri trowe na trawan toe. Da vrouw leri hem wan singi vo a singi toe.

«Kibri mi boi, plesi mi sori joe!» Pikien Kripta Kibri hesihesi en a béfi vo skreki di a jere dem didibri de groemoe gi da misi.

«Soema de diaso!»

«Mi no de wan soema dan?» da misi piki. Dem go na ini hoso en da misi nati da Kamra pe dem de sribi. Siksi joeroe dem go sribi kaba. Pikien Kripta go na ini nanga hem weti moesoe en a didon na mindri dem didibri. Da granman ben de snorkoe leki wan kaw. Pikien Kripta begrépi taki a no tem jete, ma na mindri-neti alla sanni ben tiri en a djompo opo a koti da tere vo da ouroe man en a seti lon.

niets doen, want dat is hun list; dan slapen ze nog niet. Maar als je niets meer hoort, dan zijn ze in diepen slaap. Het Opperhoofd heeft een rooden staart en slaapt met een witte muts. Hier heb je drie eieren. Mocht hij je achtervolgen, gooi dan een ei neêr; loopt hij nog door, gooi dan het tweede en wordt hij te gevaarlijk, sla dan ook het derde neêr.»

De vrouw leerde hem ook een wijsje, dat hij daarbij moest zingen.

— *Kibri mi boi, plesi mi sori joe* [1] zei ze, en Pikien Kripta verborg zich zoo gauw mogelijk en beefde van schrik, toen hij de duivels tegen de vrouw hoorde razen.

— «Er zijn menschen hier!»

— «Ben ik dan geen mensch?» antwoordde de vrouw. Ze gingen naar binnen en de vrouw maakte het vertrek, waar ze uitrustten, nat. Om zes uur gingen ze reeds slapen. Pikien Kripta werd binnen gebracht met zijn muts op en nam plaats tusschen de jongere duivels. Het Opperhoofd snorkte als een os. Pikien Kripta begreep, dat de tijd nog niet was gekomen. Doch omstreeks het stille middernachtelijk uur heerschte een diepe stilte. Toen stond hij op, sneed den staart van den ouden heer af en zette het op een loopen.

[1] Verberg je mijn jongen op de plaats, die ik je wees.

Na baka wan kwartier da ouroe didibri djompo opo en a vorgoe da loktoe vo pikien Kripta. A no soetoe hem hede na doro efoe da boi trowe wan eksi en a singi da singi:

Didibri têrê kiri hem papa
Didibri têrê kiri hem mama
Sembe way, way sembe.

Na baka dati wan boesi kom na mindri dem toe. Didibri kom klosibei vo hem baka en Pikien Kripta trowe na tra eksi na gron.

Dan wan faja kom, moro bigi leki hel. Didibri no storoe hem srefi na disi en a waka na tapoe da faja. Di a ben de vo graboe Kripta, da disi trowe na derde eksi na fesi hem voetoe en wan se kom na mindri dem. Pikien Kripta waka doro, ma didibri no ben kan swem en a ben moesoe tan na da tra sei. «We now bigi-mofo-boi, ope da tere vo didibri-granman de?» dem brada vo hem taki. Pikien Kripta taki: Mi soekoe en mi feni. Mi tjari hem kom vo sargri mi papa; ma mi no de sie da goutoe kisi so srefi da sorfroe wan, die oen pramisi. Praktiseri bifosi joe bigin.

Oen piki toemoesi esi.

Dem beri papa na ini wan oedoe kisi, ma na tapoe da

Na verloop van een kwartier sprong de oude duivel op en volgde de reuk van Pikien Kripta. Amper stak hij zijn hand uit, of de jongen gooide het eerste ei neer onder het zingen van het lied

Didibri têrê kiri hem papa
Didibri têrê kiri hem mama[1]
Sembe way, way sembe[2]

Toen verrees tusschen hen een echt oerwoud. De duivel haalde hem weder in, waarop Pikien Kripta het tweede ei neêrgooide.

Toen ontstond tusschen hen een vuur, grooter dan de hel. De duivel stoorde zich er niet aan en ging er doorheen. Toen hij weer op het punt stond Kripta te grijpen, gooide hij hem zijn derde ei voor de hoeven. Toen onstond tusschen beide een oceaan. Pikien Kripta liep door, maar de duivel, die niet kon zwemmen, moest aan den anderen kant blijven staan. Pikien Kripta kwam thuis.

— «Welnu bluffer, waar is de staart van het duivelsopperhoofd?» riepen zijn broers. Pikien Kripta antwoordde:

— «Ik heb gezocht en gevonden. Ik breng hem hier voor wijlen mijn vader. Maar ik zie noch die gouden, noch die zilveren kist, die gij beloofd

[1] De duivelsstaart doodde zijn vader.
De duivelsstaart doodde zijn moeder.
[2] Onvertaalbaar.

têrê vo Didibri granman no ben mankeri, die Pikien Kripta ben foefoeroe.

hebt. Ik heb mijn taak volbracht, gij beiden niet. Bezint eer ge begint. Ge waart te vlug met antwoorden.»

Papa werd in een houten kist begraven, maar had toch op het deksel de staart van het Duivels Opperhoofd Mephistofeles, die Pikien Kripta hem had geschonken.

N° 30. De Tijger en de Kat.

De kat was de vechtersbaas onder de dieren, en had den naam van *Akoeja* gekregen.

Hij had alle ratten, muizen enz. in zijn macht.

Heer Tijger wist dit en benijdde hem. Eens vroeg hij hem:

— «We zijn toch verwanten, zou je mij niet kunnen leeren vechten?»

— «Ik zou het je wel kunnen leeren maar dan met alles wat er bij hoort.»

— «Goed, dat wil ik wel.»

Op den vastgestelden dag waren de heeren op het bepaalde terrein en Kat begon de les. Hij leerde Tijger eerst met de rechterhand te slaan. Ongelukkigerwijze diende zijn leerling hem een slag toe, die hem bewusteloos deed neervallen.

— «Wat deert je zoo plotseling» vroeg Tijger?

— «De slag, dien je me gegeven hebt, mijn hoofd draait er nog van.»

— «Broeder, ik kan er niets aan doen, het is een misslag.»

— «Noem jij dat een misslag, een slag, die me in een trens[1] doet vallen? Men zou werkelijk bang zijn, je iets te leeren, als je dat een misslag noemt.»

De heeren, hernamen de les, maar de meester begon voor zijn leerling bang te worden.

— «Laten we thans beide handen nemen,» zei Tijger.

[1] Trens wordt in Suriname een voor afwatering gegraven sloot op een plantage genaamd.

Zij begonnen te worstelen. Kat kreeg slag op slag, maar Tijger kreeg zijn deel terug.

Tijger, die niets verdragen kon, zette Kat achterna, die toen bij het varken vluchtte.

A mi kongvo, mi doro!
Soema jagi jo jo? Akoeja? [1]

zong Tijger, die ook bij het varken was gekomen.

— «Als jij *kongvo* bent, wil je me zeker dooden?» zei het varken toen tot Tijger.

En werkelijk gaf Tijger het varken een slag, die het dood neêr deed vallen. *Akoeja* schuilde achtereenvolgens bij den stier, het schaap, enz., maar ook hier haalde Tijger haar in en koelde zijn woede.

Toen verdween Kat, maar Tijger zocht net zoo lang tot hij haar gevonden had.

In onze dagen zelfs, wanneer de tijger een kat ziet, rust hij niet voor hij haar gedood heeft.

Nº 31. Legende van Leisah I.

Wie vindt het niet vervelend, ziek te zijn?

Ik ten minste vind het verschrikkelijk. Ja, ziek zijn, dat is wat. Maar geen ongeluk zoo groot of er is geluk bij. Mijn *nène*[2] komt mij dikwijls bezoeken en toen ze mij op zekeren dag ziek vond, was ze treurig gestemd en zeide «*mi goedoe pikien masra san' joe wani agen*» [3] «*Mi de siki nène*» [4] was dan het antwoord. Op verzoek van mijn moeder zou *nène* mij wat afleiding bezorgen door mij een *anansi-tori* te vertellen. Eerst maakte zij eenige gebaren, haalde diep adem en toen begon zij:

Vroeger waren al onze vaders hanen.....

Nu, een moeder had drie dochters; en de vader van die meisjes was een haan, die in de struiken nabij het huis woonde.

---

[1] Ik, vechtersbaas ben aangekomen! Wie heeft de kat doen schuilen?
[2] Kindermeid, baboe.
[3] Mijn lieve jongeheer, wat scheelt U weêr?
[4] Ik ben ziek, nène.

Wanneer Moeder voeder had voor Vader, zong ze driemaal:

Kakedoedel, kakedoedel!
Iffi joe bierti kom mi dan. [1]

Vader kwam dan te voorschijn en na den inwendigen mensch versterkt te hebben, verdween hij weder in het struikgewas.

Op zekeren dag zou Mama inkoopen gaan doen in de stad. Het oudste der meisjes, Mina geheeten, zou dien dag voor Vader zorgen. Het jongste kind werd naar school gezonden, en de twee anderen gingen lekkernijen koopen met het geld dat de moeder had gegeven, om eten voor Vader te koopen.

Toen nu Vader vroeg, waar zijn middageten gebleven was, antwoordde Jet, de tweede dochter, dat Mina bezig was met koken. Vader verdween toen weêr in zijn struik.

De beide meisjes gingen nu beraadslagen, wat ze zouden doen. Eindelijk kwamen ze overeen, Vader te slachten en hem Moeder als spijs voor te zetten.

Zoo gezegd, zoo gedaan.

Mina zong driemaal:

Kakedoedel, kakedoedel!
Iffi joe bierti, kom mi dan!

Vader verscheen als gewoonlijk. Hij werd gevangen genomen en geslacht. Inmiddels kwam het jongste kind uit school en vond hare zusters druk bezig, in een kuil achter de keuken veêren te begraven. Zij mocht Moeder niets vertellen van hetgeen zij gezien had. Vader werd in de soep gekookt en de kinderen smulden naar hartelust.

Toen Moeder thuis kwam en naar Vader vroeg, antwoordde Mina:

«Eenige makkers zijn Vader komen halen, om te gaan kaarten.»

Toen was Moeder gerust. Ze kreeg haar aandeel van de soep, maar kon toch niet eten. Het was alsof ze een voorgevoel had dat het Vader's vleesch was.

Het jongste dochtertje had evenwel verklaard, dat toen ze thuis kwam, Mina en Jet bezig waren veêren te begraven in een kuil achter de keuken.

Moeder vatte toen argwaan. Ze vroeg Mina of hetgeen ze

---

[1] Als je in de buurt bent, kom dan bij mij.

haar als maaltijd had voorgezet vaders vleesch niet was. Mina antwoordde natuurlijk ontkennend.

Doch toen Vader weken wegbleef en maar niet terugkwam, werd Moeder boos op Mina.

Leisah, de jongste, ten einde raad, liep naar de rivier en zong:

Papa kari mi Leisah,
Mama kari mi Leisah,
Mina kari mi Skoema! [1]

Moeder liep haar na, maar zij kon haar kind nog slechts bij het haar grijpen. Leisah verdronk en Moeder behield eenige strepen in de palm harer hand.

Arme Leisah!

Sedert dien tijd hebben alle menschen strepen in de palm van de hand.

N° 32. Legende van Leisah. [2] II.

Er wordt verhaald, dat in zeker dorp twee echtelieden woonden, die dol waren op kinderen, maar er zelf geen hadden.

We moeten trachten, op welke wijze dan ook, aan een kind te komen, zeiden zij.

Eens kwam een oude vrouw bij hen aan huis, vroeg de vrouw naar haar welstand en naar dien van haren echtgenoot. De vrouw des huizes antwoordde met droevige stem:

— «Wij zijn, met Godswil, wel.»

— «Wat scheelt U dan, Mevrouw?» vroeg de oude.

De vrouw des huizes deelde haar hare grieven mede, waarna de oude vrouw haar een wees van acht dagen in handen gaf.

Het kind behoorde tot de vrouwelijke kunne en kreeg den naam van Jacoba. Zij werd opgevoed als kind des huizes. Toen zij twaalf jaar was, moest ze voor huishoudelijke bezigheden beginnen te zorgen, hetgeen zij met vlijt deed.

Eens wandelden de twee kinderliefhebbers langs het strand. Daar zagen ze een meisje onbeheerd liggen en zij vroegen haar het een en ander.

---

[1] Vader noemt mij Leisah,
Moeder noemt mij Leisah,
Mina noemt mij Schuim!

[2] Verbastering van Louise (Louisa).

Het kind werd naar huis medegenomen en kreeg den naam van Leisah. Spoedig werd zij het troetelkindje, waarom Coba, hierover jaloersch, haar begon uit te schelden.

De vondelinge begon te kwijnen van verdriet, omdat Coba haar aanhoudend plaagde en treiterde.

Van dat alles vermoeid, zong zij het navolgende, waaruit haar voornemen bleek:

Papa kari mi Leisah,
Mama kari mi Leisah,
Coba kari mi Skoema,
Skoema mi na Skoema mi sa tan! [1]

De arme Coba werd weggejaagd, maar Leisah hield niet op met treuren, en op zekeren dag keerde zij terug naar de plaats, waar zij gevonden werd.

Haar pleegmoeder liep haar na als een pijl uit den boog, maar kon haar niet inhalen.

Leisah was reeds in het water gesprongen, toen haar moeder aankwam. Wel werd zij nog bij het lange haar gegrepen, maar door de zwaarte zakte zij hoe langer hoe dieper en werd zij onder de golven begraven. Zoo was Leisah weêr naar haar land teruggekeerd, omdat zij uit schuim geboren was. De moeder, die haar troetelkind eindelijk had moeten loslaten, hield de striemen van het haar in de hand.

N° 33. De Schildpad en het Hert.

Sekrepattoe [2] was verloofd met de dochter van zijn dorpshoofd. Hij was erg verliefd en stond haar toe, hem iederen dag zijn luizen te vangen, hetgeen zijne aanstaande gaarne deed.

Op zekeren dag ging Hert een bezoek afleggen bij het dorpshoofd; hij raakte eveneens verliefd op het meisje en zij wederkeerig op hem. Van toen af wilde zij niets meer van haar

[1] Vader noemt mij Leisah,
Moeder noemt mij Leisah,
Coba noemt mij Schuim.
Schuim ben ik en schuim zal ik blijven.

[2] De schildpad.

verloofde weten. Dit beviel onzen vriend *Sekrepattoe* in het geheel niet.

— «Ik kwam hier aan huis vóór hem» zei Schildpad. — «Amper is hij hier, of hij wordt meester in huis. — Dat gaat boven alle critiek. — Ik word voor zoo'n klant verstooten. — Is het niet vreeselijk? — Gruwelijk! — Neen erger nog! — Het is mijn dood! — Verloren ben ik!..... Ik zal alle zeilen bijzetten om hem te verwijderen — hem klein te krijgen — hem te vernietigen!»

Hert hoorde deze woorden en begreep dat *Sekrepattoe* slecht jegens hem gestemd was. Van angst en van woede tevens begon hij te zingen:

A taki hem na moi man!
Kaba, a no moi! [1]

waarop *Sekrepattoe* tot Hert sprak:

— «Dat gaat niet langer zoo. *Wi sa moesoe hassoewa.*» [2]

— «Op welke wijze?»

— «In hardloopen.«

— «Haha?»

— «Ik bedoel, dat degene, die het eerst in 's vorsten woning zal zijn aangekomen, zijn dochter krijgt.»

Hert begon te springen, te dansen en allerlei dolle grappen uit te halen.

Sekrepattoe zong:

Okèkrè kèrrè!
Krèi moe dè! [3]

Intusschen werden het uur van den wedstrijd en den af te leggen weg met toestemming van het opperhoofd bepaald. Daarna verwijderden zich de tegenstanders.

Het hert ging kleedingstukken leenen.

Sekrepattoe klaagde bij zijne verwanten over het onheil, dat hem door *Adjaïni* [4] was berokkend, en overgrootpa stelde het volgende voor:

---

[1] Hij zegt dat hij een mooie man is!
Maar hij is niet mooi!

[2] Wij zullen moeten strijden.

[3] De schildpad zingt!
Tranen zullen biggelen!

[4] Poëtische naam voor het hert.

Okèkrè zou zich schuil houden onder de stoep van de deur, om ongemerkt binnen te kunnen gaan, als Hert aankwam, en alle neven en achterneven zouden zich in een rij opstellen langs den weg, om hem te kunnen waarschuwen.

Hert, een neef van zijn tegenstander tegenkomende, dacht dat deze het zelf was en zei:

— «Ik zal huilen, niet? Jij zult me overwinnen met je kleine zware pootjes.»

Daarna ging Hert in een weelderig woud, at het groene gras, dat zich zoo verleidelijk naar hem toeboog en viel in slaap.

Toen hij wakker werd, dacht hij weder aan den wedstrijd. Als een pijl uit den boog, zette hij het op een loopen, daar het uur reeds verstreken was en hij vreesde overwonnen te zullen worden.

Doch Hert wist niet, welke list door grootvader uitgevonden was. Hij had zich nl. in een struik bij het huis verborgen, vreezende, dat een der jongere verwanten nalatig zou zijn. Toen het hert kwam aanrennen schreeuwde grootvader:

— «*Haiti joe srefi na ini*[1].

Sekrepattoe had den zin nog niet geëindigd, of hij sprong naar binnen, roepende:

— «Ik ben er!»

Op hetzelfde oogenblik sprong Hert over hem heen, roepende:

— «Ik ben er. *Sekrepattoe* heeft verloren en uw dochter wordt mijn vrouw.»

— «Neen, zei de vorst, hij was hier vóór U. Hij krijgt mijn dochter en niet U, meneer.

Hert ging heen, beschaamd, dat het zich door het kale hoofd had laten overwinnen.

Sedert vreest de schildpad het hert en houdt zij zich verborgen in struiken en poelen.

---

[1] Gooi jezelf naar binnen.

N° 34. De Hond en de Kaaiman.[1]

Hond ging dagelijks in een keuken stelen. Meermalen werd hij gesnapt en kreeg hij klappen en toch keerde hij telkens terug. Kaaiman hoorde hem wel janken, doch vergiste zich en meende, dat hij lachte. Hij ging dan ook zijn vriend bezoeken en verzocht hem, het een en ander van den kok te vertellen, omdat hij hen zoo dikwijls samen hoorde lachen.

— «O, het is, als we grappen maken, dat je dat rumoer hoort, beste vriend.»

— «Zou je me niet aan den kok kunnen voorstellen?»

— «Ik kan het wel, maar doe het toch liever niet.»

— «Waarom niet?»

— «Kijk, als het goed afloopt, is het niets, maar loopt het mis, wat dan?»

— «Bekommer je daar niet over, vriend.»

— «Nu, goed, ik ga morgen om twaalf uur bij hem, als hij klaar is met koken; kom dan mee.»

Den volgenden dag ontmoetten de vrienden elkaâr, volgens afspraak. Hond nam Kaaiman op zijn rug en zoo traden zij samen de keuken binnen.

Hond begon te eten, doch Kaaiman, die op zijn rug lag, kon er niet bij. Toen kwam de kok binnen, die een stuk brandhout greep en Kaaiman half dood sloeg, tot hij zich eindelijk liet vallen en zoo gauw mogelijk verdween.

Toen Kaaiman Hond eenige dagen later ontmoette, bedankte hij hem vriendelijk.

— «Ik had je vooruit gewaarschuwd, vriend.»

— «Ik zal je toch wel beetnemen, maat!» dacht Kaaiman, en zoo komt het, dat, wanneer een hond in een poel gaat, waar kaaimannen zijn, hem steeds een ongeluk treft.

N° 35. Tori vo «Ma Soemba Kondre.»

Dem de verteri taki na wan pranasi wan mama nanga hem

N° 35. Verhaal van het land van «Moeder Soemba.»

Er wordt verhaald, dat in een dorp een moeder met hare

[1] De kleine krokodillensoort, die in de Surinaamsche rivieren leeft, wordt in het neger-engelsch *kaiman* genoemd.

oema-pikien ben de libi en dem ben habi wan mama nanga wan oema-pikien leki bierman, die ben de beneei dem toemoesi. Na fosi oema-pikien ben nem Akoeba en a ben de matti vo alla soema.

Akoeba teki na biermeisje Afi vo hem leki hem matti ma na disi ben de beneei hem doro doro.

Wan tron wan ouro soema kom na Akoeba en a gi hem wan krabasi, dan a taki.

«Mi de wan pôti soema, mi no habi noti na grontapoe, die habi wârde vo presenteri joe, dati meki mi hopoe taki joe sa teki na pikien kado disi leki a ben de wan bigi wan vo wan goedoe man.

Ma mi pikien na krabasi disi moesoe wassi na da kondre vo *Ma Soemba* vo meki a gi joe jesi.

Na kondre no de fara vo diaso, ma dem passi die de tjari joe go de no de bekenti bijna, bikassi tra soema no de libi da pe leki Ma Soemba srefi, die habi da sroto vo alla obia.

A no de makkeriki vo kom klosibei vo Ma Soemba, efoe soema di de oprekti no taki joe na fesi.

Joe de wakka vo diasi leti opoe te da passi de pratti hem srefi

dochter woonde en dat zij tot buren een moeder en dochter hadden, die zeer wangunstig waren.

Het eerste meisje was allemansvriend; zij werd door iedereen bemind en heette Akoeba [1] (Jacoba.)

Akoeba nam haar buurmeisje Afi [2] tot vriendin aan, maar deze benijdde haar in alles.

Eens kwam een oude vrouw bij Akoeba en gaf haar een kalebas ten geschenke, zeggende:

«Ik ben een arm mensch, ik bezit niets op aarde, dat waarde heeft om het U als geschenk aan te bieden; daarom hoop ik, dat ge deze kleinigheid aan zult nemen, alsof het een kostbaar geschenk van een rijk man was. Maar, mijn kind, deze kalebas moet gewasschen worden in het land van *Ma Soemba*, opdat hij U gehoorzame.

Dat land is niet ver van hier, maar de wegen, die daarheen leiden, zijn schier onbekend, daar er geen andere menschen wonen, dan *Ma Soemba* zelf, die den sleutel aller tooverformulieren in handen heeft.

Het is niet gemakkelijk, *Ma Soemba* te naderen, als men niet vooraf is ingelicht door betrouwbare personen.

Ge gaat van hieruit rechtdoor, tot daar, waar de weg

[1] Meisje, geboren op Woensdag (zie blz. 242).
[2] Meisje, geboren op Vrijdag (zie blz. 242).

na toe: da wan séi krin, da tra wan doti.

Wakka na da doti wan; na da hoekoe joe sa feni Ma Soemba. A sa taki nanga joe en efoe a aksi joe wan sanï joe moe gi hem jesi, dan a sa wassi joe krabasi jere *Pikien Missie!*

Te joe sie sanni, die joe no de sie alla dei, joe no moe spotoe nanga dem, ma joe moe singi da singi, die mi sa leri joe, na bakka joe sa aksi vo passa.»

Wan toe wiki na bakka Akoeba wakka da passi, die da ouroe soema taki hem. A wakka en a sie toe kankantree, die ben de feti en a aksi dem vo passa.

Dem tappoe vo feti en da pikien misi passa en a singi:

Doegwèh a doegwèh o!
Mi de begi mi papa mi passa.
Doegwèh a doegwèh o!

Moro fara a sie toe foetoe de feti. A aksi vo passa en a kissi passi te a singi agen.

Moro fara bakka a mitie toe matta de feti. A aksi vo passa en dem gi hem passi die a bigien vo singi.

Langa langa a kom na da plesi pe da passi de pratti na

zich in tweeën splitst: de eene kant is schoon, de andere vuil.

Beloop den vuilen weg; aan het einde zult gij *Ma Soemba* vinden. Zij zal U spreken en indien zij U iets vraagt, moet ge gehoorzamen, dan zal ze Uwe kalebas wasschen, hoor jonge dame!

Wanneer ge vreemde dingen ziet onderweg, spot er niet mede, maar zing het lied, dat ik U zal leeren, nadat ge gevraagd zult hebben, om voorbij te mogen gaan.»

Na verloop van een week ondernam Akoeba de reis, naar de aanwijzingen der oude vrouw. Toen zij een eind op weg was zag zij twee *kankantri*'s, die aan het vechten waren.

Zij hielden op en het meisje ging voorbij, zingende:

Doegwèh a doegwèh o! [1]
Mi de begi mi papa mi passa. [2]
Doegwèh a doegwèh o!

Zij liep door en zag twee voeten vechten. Ze verzocht en kreeg verlof door te gaan, onder het zingen van haar lied.

Iets verder trof Akoeba twee *matta*'s [3] vechtende aan. Zij vroeg om door te mogen gaan, hetgeen haar werd toegestaan, toen ze met haar lied een aanvang maakte.

Eindelijk kwam zij aan het punt, waar de weg zich in

---

[1] Onvertaalbaar.
[2] Ik smeek mijn vader, door te gaan.
[3] Houten stamper.

toe; na wan se-passi ben Krin, na trawan doti leki wan gotro.

Akoeba teki na doti passi die na ouroe soema ben taki hem en a sie Ma Soemba sidon, na fesi wan hoso foeroe nanga kraboejassi.

«O San joe kom doe diaso!» a aksi na pikien. «De so boen vo wassi mi bakka gi mi; watra de na bakka da hoso.»

Akoeba wassi hem bakka en hem hanoe ben foeroe nanga broedoe voe dem opo soro.

«Wassi joe hanoe en gi mi joe krabasi, dan mi sa krin hem gi joe!» Ma Soemba taki baka.

Ma Soemba wassi na krabasi en a gi hem Akoeba bakka.

«Drai go na hoso bakka en joe sa kisi joe paiman.

Kibri joe krabasi boen en vréde de nanga joe!»

Akoeba drai bakka en a kom bakka na hoso na bakka wan toe joeroe.

Hem mama wakti hem nanga ongedortoe en a aksi hem efoe a feni helpi.

«Ja!» Akoeba pikie.

Wan toe dei na bakka Afi tjari hem wan visitie, na da joeroe a ben de proberi hem krabasi; na da krabasi voeroe nanga goutoe, sorfroe nanga tra

tweeën splitste; de eene zijweg was schoon, de andere vuil en onbegaanbaar.

Zij betrad den weg, die haar was aangewezen en zag vóór een huis een vrouw, Ma Soemba, vol wonden en schurft zitten.

«Wat kom je hier doen!» vroeg zij aan het meisje. «Wees zoo goed en wasch mij mijn rug af; er is water achter het huis.»

Akoeba waschte haar rug schoon, waardoor zij hare handen vol bloed kreeg van de vele open wonden.

«Wasch je handen af en geef mij je kalebas, dan zal ik haar voor je wasschen!» vervolgde de vrouw.

Ma Soemba waschte de kalebas en gaf hem Akoeba terug.

«Keer nu naar huis terug en je zult je loon ontvangen.

Bewaar je kalebas goed en vrede zij verder met U.»

Het meisje vertrok en was na eenige uren weder thuis.

Of haar onderweg, bij het naar huis gaan, iets overkwam, wordt niet verteld.

Haar moeder wachtte haar met ongeduld en vroeg, of zij succes had gehad.

«Ja!» antwoordde Akoeba.

Na eenige dagen kwam Afi haar vriendin bezoeken, terwijl deze juist bezig was, haar kalebas te probeeren, waaruit zij tot hare groote verbazing tal van

sanni ben de kom na doro en Añ verwondroe vo sie alla disi.

Na bigi-ai matti aksi Akoeba ope a feni dem sanni disi bika a ben wanni habi dem toe.

Akoe taki hem matti alla sani en a leri hem na singi toe.

Da tra dei kaba bifosi zon opo Afi teki passi.

Di a sie alla dem leba a spotoe dem.

Disi vroekoe hem en dem taki

«Wakka joe sa feni!»

Afi kom na da kroisie-passi en a bigin vo kosie hem matti na wan fassi, die no fiti.

A ben denki vo taki mi leitori ma a lei baja mi moro koni dan a denki.

Na bigi ai meki a taki mi moesoe wakka na da doti passi. A no wanni dati mi sa feni gelokoe.

Ja! Na so kondre de! Ma mi de go wakka da krin passie.

Na da hoekoe a feni Ma Soemba, die ben de meki obia.

Ma Soemba begi hem vo wassi hem ma da pikien missie bigin vo kosi hem.

gouden, zilveren en andere waardevolle voorwerpen zag te voorschijn komen.

Het wangunstige buurmeisje vroeg haar naar de herkomst, daar zij al dat moois ook wel graag zou willen hebben.

Akoeba vertelde hare vriendin alles en leerde haar ook het lied.

Den volgenden dag, reeds vóór zonsopgang, ondernam Afi den tocht.

Toen zij de verschillende karikaturen tegenkwam, dreef zij den spot er meė.

Deze vervloekten haar, zeggende:

«Loop en gij zult vinden!»

Zij bereikte de splitsing van den weg en daar begon zij hare vriendin op de onbehoorlijkste wijze uit te schelden.

«Zij dacht mij wat op de mouw te spelden, maar ik ben wijzer, dan ze denkt.

Het is uit wangunst, dat ze mij heeft gezegd, dien vuilen weg te loopen. Zij wil niet, dat ik in haar geluk zal deelen.

Ja! Zoo zijn de menschen! — Maar ik neem dien schoonen weg.»

Op het einde gekomen, trof zij Ma Soemba aan, bezig *obia*[1] te koken.

Ma Soemba verzocht haar, haar te willen wasschen, maar de juffer begon haar uit te schelden.

---

1 Toovermiddelen.

«Gi mi joe krabasi meki mi wassi hem gi joe, no frede!» a taki.

«Geef me Uwe kalebas, dan dan zal ik hem uitwasschen; vrees niets,» zei de vrouw.

Afi no taki hem tangi srefi ma a taki nomo: «Gi mi mi krabasi bakka, bikasi joe de doti hem bakka nanga joe hanoe.»

Doch juffer Afi bedankte haar niet eens, doch zei slechts: «Geef mij mijn kalebas terug, want je maakt hem weêr vuil met jou handen.»

Foeroe vo prezierie Afi kom na hoso bakka na hem mama; disi aksi hem wan tron efoe alla sani wakka boen.

Vol blijdschap kwam zij weêr thuis bij moeder, die haar dadelijk vroeg, of alles in orde was.

«Ja, Mama, oen biervrouw ben wanni vo kori mi, ma mi moro koni-leki a denki.

«Zeker, Mama, onze buurvrouw wilde mij misleiden, maar ik ben wijzer, dan ze denkt.

Mi kom klari en mi sa sori hem taki a no hem wan-wan habi wan wondroe-krabasi.»

Ik ben klaar gekomen en zal haar bewijzen. dat niet alleen zij in 't bezit is van een wonderkalekas.»

Ma da srefi dei di a go proberi hem krabasi a disi wégri, hem matti rai hem vo gebroiki da krabasi na da joeroe vo nôtoe. Ma Afi pikie hem taki a habi monie vanoodoe en a bigin vo aksi helpi na da krabasi. Wantron alla sortoe leba kom na doro en dem kiri hem.

Toen zij nog denzelfden dag het voorwerp raadpleegde, weigerde het; het gaf geen resultaat. Haar vriendin ried haar toen aan, de kalebas slechts in geval van nood te gebruiken. Doch Afi antwoordde, dat ze geld noodig had en begon andermaal haar kalebas te raadplegen. Toen kwam er allerlei ongedierte uit te voorschijn, dat haar doodde.

Na so da spreekwortoe de leri taki:

Zoo wordt het spreekwoord weêr bewaarheid:

Ba soekoe, ba finni, ba tjari!

Gij hebt het gezocht, gij hebt het gevonden; gij moet het dus dragen!

N° 36. Boen no habi tangi.[1]

Ondank is 's werelds loon, dit wil zeggen: *boen no habi tangi.*

Er was eens een koning, die een zoon had, dien hij naar Holland had gezonden, om te gaan leeren.

Doch toen de jongen terugkeerde, zei hij op zekeren dag:

— «Vader, ik wil gaan wandelen, maar liefst alleen.»

— «Het is goed mijn jongen, gij kunt gaan.»

Den volgenden dag vertrok de jongen, en toen hij achter in den tuin kwam, zag hij daar een dorren vijgeboom, die hem vroeg:

— «Mijnheer, is het waar, dat ondank 's werelds loon is?»

— «Ik weet het niet.»

— «Ja, het is waar, dat ondank 's werelds loon is, want zie, ik heb aan uw vader vruchten gegeven; hij heeft mijne vruchten op brandewijn gezet en ze gestoofd. En nu ben ik oud geworden; ik kan niet meer bloeien en nu wil hij mij tot brandhout maken.»

De jongen erkende de waarheid dier woorden en antwoordde:

— «Gij hebt gelijk.»

Toen trok de jongen verder en ontmoette een druivenboom, die den jongen dezelfde vraag deed, en toen hij zijn wandeling vervolgde, kwam hij langs een groot vuur met een slang er in, die blijkbaar in angst verkeerde. En ook de slang vroeg aan den jongen, of het waar is dat ondank 's werelds loon is. De jongen antwoordde niet, maar greep een stok en nam de slang uit het vuur; doch nauwelijks had hij het dier gered of het kroop tegen hem op en slingerde zich om zijn hals. De slang wilde hem dooden.

— «Van daag,» riep de jongen uit, «zie ik toch, dat ondank 's werels loon is, want, kijk, ik heb u uit het vuur genomen en nu wilt ge mij dooden.»

Doch daar kwam juist een *awari*[2] voorbij, die dezelfde vraag tot den jongen richtte, waarop deze antwoordde:

— «Ja, het is waar, ondank is 's werelds loon, want zie, ik heb de slang uit het vuur genomen en nu wil hij mij dooden.»

[1] Dit sprookje, door een jong negerinnetje voor ons in de phonograaf verteld, is reeds afgedrukt in Elseviers Maandschrift 1904 blz. 316.

[2] Buidelrat.

— «Ga mij wijzen» hervatte de *awari*, «hoe gij de slang uit het vuur hebt weggenomen.»

De slang kronkelde zich weêr om den stok en de *awari* gooide hem in het vuur.

Daarop vervolgde de *awari* tegen den jongen:

— «Laten wij heengaan en laat de slang in het vuur blijven.»

— «Goed, doch dan moet gij met mij meê naar huis gaan, want ik wil mijn vader en moeder wijzen, wie mij van den dood gered heeft.»

— «Neen, dat doe ik niet, ik ben geen mensch; ik ben maar een dier.»

Doch de jongen drong aan en zei: «ga mee», waarop de *awari* medegegaan is.

Thuis gekomen bij zijn vader en moeder, sprak de jongen tot de *awari*:

— «Wel, *awari*, wat wilt gij nu tot belooning hebben?»

— «Niets wil ik hebben, maar als gij mij elken morgen een kip wilt geven, dan ben ik tevreden.»

De koning zeide:

— «Het is goed; kijk, hier heb ik een hok vol kippen; elken morgen kunt ge er een komen halen.»

Maar dat beviel de koningin in het geheel niet; zij riep haar kokkin en sprak tot haar:

— «Morgen moet ge de *awari* dooden, want zoodoende raak ik al mijn kippen kwijt»

Den volgenden morgen kwam de *awari*, om de beloofde kip te halen, toen de kokkin met een emmer water aankwam, die zij over de *awari* omkeerde. En natuurlijk was de *awari* dood.

Hevig ontsteld en met heftige gebaren kwam de jongen toesnellen en toen hij daar zijn redder dood zag liggen, riep hij uit:

— «Het is toch een waar spreekwoord: *boen no habi tangi.*»

N° 37. Geschiedenis van Kopro Kanon.

Er was eens in een dorp een vrouw, die drie zoons had, waarvan de oudste *Mininimi* heette, de tweede *Krimintaria* en de jongste *Kopro Kanon.*

Zij had Mininimi en Krimintaria lief, maar Kapro Kanon niet; daarom werd hij verwaarloosd en zat hij vol schurft en jaws [1]. Als het etenstijd was, riep de moeder alleen de twee oudsten, zingende:

Mininimi kom njam!
Krimintaria kom njam!
Kopro Kanon tan de! [2]

Arme Kopro Kanon was stokmager en stonk van vuil. Zijn moeder wilde niets van hem weten. Ach! Arme Kopro Kanon!

De twee oudste knapen zagen er rond uit van dikte.

De duivel, die menschenvleesch lust, had zijn oogen op hen gericht en wachtte met ongeduld een gunstig oogenblik af, om hen te vangen.

Hij was juist op wacht, toen hij hoorde, op welke wijze de knapen geroepen werden. Den volgenden dag kwam hij ter plaatse terug en zong het lied met een heel grove stem.

Kopro Kanon had zijn broeders lief en zei hun:

— «Gaat niet, want dat is de stem uwer moeder niet. Het komt mij voor, de duivel te zijn.»

Zij waren hem gehoorzaam.

De duivel, die begreep, dat zijn zware stem de oorzaak was, dat de jongens niet tot hem kwamen, ging toen bij een smid, om zijn tong te laten vijlen.

De smid verbood zijn cliënt bakoven te eten, als zijn tong gevijld was, daar zijn stem anders nog grover zou worden.

— «Ik zal aan Uw bevel voldoen» antwoordde Joost hem.

Doch geen tien minuten van de smederij zijnde, ontmoette hij een vrouw, die bakoven rondventte. De gulzigaard kon zijn lust niet bedwingen en vroeg haar:

— «*Joe no seri mi toe sensi bakoeba?*» [3]

De bakove ging in één hap naar binnen.

Satan ging toen weêr de wacht houden en zong het lied met donderende stem.

De ongelukkige Kopro Kanon waarschuwde zijn broeders weêr om niet te gaan, daar het slechts des duivels stem kon zijn, die zoo dreunend en dof klonk.

---

[1] *Jassi* (in het negerengelsch) is een gevaarlijke, besmettelijke huidziekte.

[2] Minimini kom eten,
Krimintaria, kom eten,
Kopro Kanon, blijf daar!

[3] Wilt ge mij voor twee centen bakoven verkoopen?

De verdelger der wereld ging terug naar den smid zonder eenig succes te hebben gehad. Zijn stem was veranderd, daar zijn tong door de bakove vergiftigd was. De smid zei hem:

— «Als iemand onder behandeling van een dokter is, moet hij zijn voorschriften opvolgen, anders loopt hij gevaar. Denk niet, dat een patient den dokter kan foppen, neen hij fopt zich zelf!»

— «Maar waarom zijt gij zoo hatelijk tegen mij?» vroeg Satan.

— «Omdat ge vol leugens zit, vent. Ge spreekt tegen uw geweten.»

— «Ben ik dan een leugenaar?»

— «Een gevaarlijke ook. Denkt ge soms, dat ik niets anders te doen heb, dan ieder oogenblik te zitten hameren en vijlen in uw bek?»

Na een flinke bestraffing begon de smid weêr te vijlen. «Zing het lied nog eens, opdat ik U keure.»

De duivel zong.

— «Hoe is het nu, goed niet waar?»

— «Dank U vriendelijk, tot wederdienst.»

Satan ging naar zijn bestemming en begon met een altstem te zingen, waardoor de twee knapen zijn slachtoffer werden. Toen de moeder hun riep, antwoordde Kopro Kanon met droevige stem:

Minimini no de,
Krimintaria no de,
Kopro Kanon wawan de. [1]

De moeder ging toen naar Kopro Kanon, voedde hem van toen af en verzorgde hem goed. Zij kwam te sterven en Kopro Kanon begroef haar.

Wie kinderen heeft, mag het eene niet boven het andere voortrekken, maar moet van allen evenveel houden.

N° 38. De Meermin of Watramama.

Er wordt verteld, dat het water beheerscht wordt door de *Watramama.* [2]

De *Watramama* is half mensch, half visch; zij heeft een

[1] Minimini is er niet,
Krimintaria is er niet,
Kapro Kanon alleen is er.

[2] Watermama.

zacht bruine tint als een Indiaansche, een schoon gezicht, prachtige donkere oogen en lang, zwart haar.

De *Watramama* houdt verblijf in kreken. Zij komt nooit anders te voorschijn dan om hare kleinen te zoogen of om zich het haar te kammen met den wonderkam, en wel altijd met jongvloed [1]. De menschen, die het geluk hadden, haar te zien, vertellen dat het eene Madonna is. Djokarto, van plantage «Pieterszorg» zegt er een te hebben gezien in een kreek van plantage «de Resolutie.» Zij zetelt onder in de rivieren en vermag veel op de golven. Zij doet booten zinken en eigent zich den inhoud toe. Nergens, bij niemand ter wereld, vindt men zooveel rijkdommen als bij haar.

Men zegt, dat er menschen zijn, die de kunst verstaan haar kam te stelen, terwijl zij bezig is zich te kammen. Als de *Watramama* den dief gevonden heeft, eischt zij haar kam terug en belooft in ruil een aanzienlijke waarde aan geld. De dief, echter paait haar met allerlei beloften, en gebruikt haar om zoo te zeggen als een melkkoetje. Telkens komt de *Watramama* terug en zij brengt steeds meer geld mede, tot zij eindelijk het geluk heeft, haar kam terug te krijgen. Wil de dief den kam niet teruggeven, dan is hij verloren. Want de eerste keer dat hij over het water gaat, slaat zijn vaartuig om.

Er was eens iemand die, door een kreek varende, gekerm hoorde. Toen hij voortparelde, bemerkte hij de *Watramama*, die in gevaar verkeerde en hij verschafte haar hulp. De meermin zegende hem en beloofde hem ten allen tijde haar bijstand. De man was visscher van beroep en deed van toen af goede vangsten. Ook raadde zij hem aan, zijn *pagala* [2] open te laten, wanneer hij stadswaarts ging, en dagelijks vond hij er geld in.

De *Watramama* had hem verboden met iemand hierover te spreken; anders zou zij hem moeten straffen. Maar ach! het zwakke geslacht, dat de mannen zoo dikwijls in het verderf stort, bracht ook hem in het ongeluk.

De man had vrouw en kinderen en toen de vrouw hem steeds met geld thuis zag komen, vroeg zij naar de herkomst. Hij liet zich niet uit, doch toen zij sterker aandrong en hij het,

[1] Opkomende vloed.

[2] Pagaal, koffermand, die de Indianen en Boschnegers vervaardigen van den Warimbobast.

om de waarheid te zeggen, niet meer kon uithouden, vertelde hij haar alles en ook wat de gevolgen hiervan zouden zijn.

Eens op een dag begaf de visscher zich naar een plantage, maar nog eer hij op de plaats zijner bestemming was aangekomen, was hij verdwenen.

Men zegt, dat het gevaarlijk is, de albinos, die nog al eens onder de negers voorkomen, en *Watramama-pikien* [1] genoemd worden, veel over het water te laten gaan, wanneer ze groot worden, daar de *Watramama* ze dan wel eens tot zich neemt.

In den slaventijd was er een jonge neger-albino, *Skroero-ki* genaamd, die dikwijls op den rivierbodem neêrdaalde, om allerlei voorwerpen te halen. De *Watramama* was zijn vriendin. Hij ging bij haar eten en bleef soms dagen onder water.

Zij had hem gewaarschuwd met niemand te spreken over hetgeen hij bij haar hoorde of zag, maar *Skroero-ki* voldeed niet aan dat verzoek, en toen hij weêr op den rivierbodem daalde, kwam hij niet meer aan de oppervlakte terug.

Visschers die hun bedrijf uitoefenen, vangen de *Watramama* wel eens in hun netten.

Doch ze laten haar dan weêr gaan, daar ze anders gevaar zouden loopen, om met boot en al in de diepte te verdwijnen!

N° 39. Aboma weri krosi.

Heri tien-tien wan pikien missie men de. A ben moi so te meki alla presi dem ben jere foe da moi foe hem so srefi leki fa a ben de wan bigi-membre soema.

Foe alla kondre so meni komopo foe kom aksi hem foe trow, mara a no ben fieni no wan foe dem hei nofo foe teki.

Hem papa nanga mama, disi

N° 39. De Boa in de gedaante van een schoonen jongeling.

In zeer ouden tijd leefde een zeer mooi meisje. Haar schoonheid was even beroemd, als haar trotschheid bekend was

Van heinde en verre kwamen voorname jongelingen haar ten huwelijk vragen, maar geen hunner keurde zij waardig genoeg, om haar echtgenoot te worden.

Hare schatrijke ouders hadden

[1] Kinderen der meermin.

Da pikien missi, disi ben tan langa-langa tem lam, bikassi da sneki ben kwinsi hem toemoesi, kom betre, safri safri. Mara noiti a ben wanni trow, bikasi a ben frede en a ben denki dati alla man-soema de kibri wan aboma na ini hem skin.

Na dati hede dem koti da ado:

«Aboma weri krosi». Te wan pikien missi de meki foeloe frowsoe gi boennoe man, disi de aksi hem foe trow en a no wanni dem foe fadom na da hanoe foe takroe maniri man, disi sabi foe meki hem soekoe lobi fasi nanga kori-kori en na bakka trow a de sori hem takroe maniri, disi a ben kibri.

Het meisje, dat langen tijd lam bleef door de persing van het monster, herstelde zeer langzaam, maar trouwde nimmer, want zij was huiverig geworden en vreesde, dat in elken knappen man een boa verscholen was.

Vandaar het spreekwoord:

«*Aboma weri krosi.*»[1] Wanneer een meisje vele huwelijksaanzoeken afslaat, kan zij wel eens in handen vallen van een nietswaardige, die door mooie woordjes, fraai uitgedoscht, zich weet bemind te maken, om na het huwelijk zich in zijne ware gedaante, als een slecht mensch, te openbaren.

---

[1] De boa heeft zich aangekleed.

ben habi foelo moni ben habi bigi sari foe dati hede en dem ben de na hem bakka foe teki wan foe dem masra, bikassi dem ben wanni si taki a trow. Ma da pikien missi taki, dati a no sa trow bifosi a finni wan man disi a lobi en a no si no wan jete, disi fiti hem lobi.

Wan dei wan bigi sneki, wan aboma, tofroe hem srefi meki a tron libi-soema wan moi jongoe masra. A weri moi krosi en a go na da hoso foe da pikien missi.

So leki a doro drape en disi a trowe hem hai na da man tapoe, da pikien missi firi lobi foe hem. Pikien moro a fadom flan. A bigien barri: «Papa! Mama! na man disi mi lobi kom dija, nanga hem mi wanni trow!»

Hem Papa nanga mama ben perisie toe moesi disi dem moi pikien feni wan man, disi ben de na hem wanni. So hesi leki dem ben kan, dem meki alla sanni klari, noti no men diri nofo foe bai gi da joengoe pari.

Aiti dei langa dem hori na trow hoso. Sinsi kondre den no ben si so foeloe goedo.

Noja na joengoe pari moe go na da hoso, disi dem meki so moi gi dem.

Disi dem de taki adjosi da

daarover veel verdriet en zij spoorden haar aanhoudend aan, om toch een dezer jongelingen te kiezen, daar zij haar gaarne gehuwd wilden zien.

Maar het meisje hield staande, dat zij niet anders zou trouwen dan met den man, dien zij lief had en dat zij er tot dusverre geen gezien had, die hare liefde waardig was.

Op zekeren dag nam een reuzenslang, een boa, een menschelijke gedaante aan, kleedde zich als een schoone jongeling aan en begaf zich naar de woning van het meisje.

Nauwlijks hief zij hare oogen op hem of zij werd zoodanig bekoord door zijne schoonheid, dat zij bijna flauw viel. Zij riep: «Vader, moeder, hier is de man, dien ik bemin; en met hem wil ik trouwen.»

De ouders waren natuurlijk zeer verheugd, dat hun schoone dochter eindelijk iemand naar haar zin gevonden had en alles werd zoo spoedig mogelijk in gereedheid gebracht. Niets was kostbaar genoeg, om het jonge paar te verschaffen.

De huwelijksfeesten duurden acht dagen lang. Zoo'n pracht was te voren nooit gezien geweest.

Eindelijk moesten de jonggehuwden naar hunne nieuwe woning trekken, die zoo prachtig mogelijk ingericht was.

Bij het afscheid nemen be-

Papa nanga da mama pramisi foe kom na tradei kom loekoe fa dem pikien tan.

Froekoe mamantem dem wakka go drape, mara fa dem skreki disi dem kom klosibei foe jere wan safri sten de krei: «Tadi, ô ô ô! Madi, ô ô ô!! som ting de swali mi!!»

Wan bigi grofoe tongo bigien piki: «Na peléi wi de peléi»!!!

Da Papa nanga Mama bigien naki doro nanga fensre, mara no wan soema de hope gi dem ... ma da bari: «Tadi ô ô ô!! Madi ô ô ô!! som ting de swali mi», nanga na grofoe stem de bari «na pléi wi de pléi», de go doro,

«Wan sanni doe wi pikien meki a de bari so.»

So tranga leki a kan a trapoe na doro opo en alla toe dem go na inni da kamra pe da bigi Aboma, disi ben tron hem srefi bakka ben de swali na pikien missi.

Da Papa teki wan bigi tiki en a broko da Aboma bakka en so heri leki a kan a hali na pikien poeloe na ini hem bigi mofo, disi a ben swali hafoe passi kaba. Na bakka foe dati a kapoe da hede poeloe nanga wan bigi nefi.

loofden de ouders, dat zij den volgenden morgen naar den welstand van het echtpaar zouden komen informeeren.

Zeer vroeg begaven zij zich daarheen, maar hoe ontstelden zij, toen zij, bij het huis komende, een zwakke stem hoorden kermen: «Pa!! Ma!! een zeker ding is bezig, mij in te slikken.»

Hierop werd met een grove zware basstem geantwoord: «wij zijn aan het spelen.»

De ouders klopten toen aan deuren en vensters, maar er werd niet opengedaan ... het angstig gekerm: «Pa! Ma! ik word ingeslikt» hield niet op, gevolgd door het ruwe antwoord: «Wij zijn aan het spelen».

Eindelijk zei de Vader: «er is wat met ons kind gebeurd, want zij roept om hulp», ... en met alle kracht trapte hij de deur open en, door zijne vrouw gevolgd, vloog hij naar de slaapkamer, waar de Boa, die zijne ware gedaante weêr aangenomen had, bezig was, het meisje in te slikken.

De Vader greep naar een grooten stok, verbrijzelde de ruggegraat van de slang, en trok zoo snel mogelijk zijne dochter, die reeds half verslonden was, uit den wijden mond van het dier, terwijl hij daarna met een houwer zijn kop afhakte.

OUDHEIDKUNDIG ONDERZOEK IN ENGELSCH INDIË.

DOOR H. KERN.

Met grooten ijver en veelzijdig wordt in Engelsch Indië het oudheidkundig onderzoek voortgezet, zoodat in betrekkelijk korten tijd een aantal publicaties daarover verschenen zijn, waarvan ik de titels hier laat volgen:

1. Annual Progress Report of the Superintendent, Hindu and Buddhist Monuments, Northern Circle, for the year ending 31st March 1914. Lahore, 1914.

2. Annual Progress Report of the Superintendent, Muhammadan and British Monuments, Northern Circle, for the year ending 31st March 1915. Allahabad, 1915.

3. Annual Report of the Archaeological Department, Southern Circle, Madras for the year 1914—1915. Madras, 1915.

4. Annual Report of the Archaeological Survey of India, Eastern Circle, for 1914—15. Calcutta, 1915.

5. Annual Report of the Mysore Archaeological Department for the year 1914—15.

6. Government of Madras. Public Department. G. O. N°. 1260, 25th August 1915. Epigraphy. Recording, with remarks, the progress report of the Assistant Archaeological Superintendent for Epigraphy, Southern Circle, for the year 1914—15.

7. Progress Report of the Archaeological Survey of India Western Circle. Bombay, 1915.

Deze verslagen bevatten deels kortere of langere beschrijvingen van bouwwerken en beelden, met goed uitgevoerde lichtbeelden; in N°. 6, ook photo-zinco platen van inscripties in zeer oud schrift. Eveneens zijn in N°. 5 inscripties opgenomen. Ik meen te kunnen volstaan met de lezers, die in 't oudheidkundig onderzoek belang stellen, eenvoudig naar genoemde werken te verwijzen zonder in bijzonderheden aangaande den inhoud te treden. Alleen bij een paar punten wil ik langer stilstaan, omdat die verband houden met onderwerpen van meer algemeenen aard.

Ten eerste dan vestig ik de bijzondere aandacht op een zonderling bouwwerk te Mahābalipuram, dat den niet minder zonderlingen naam draagt van «Bhīma's Ratha», d. i. Bhīma's Wagen, waarover gesproken wordt in 't onder N°. 3 bovenvermeld jaarverslag p. 32, met plaat. De oorsprong der benaming waaronder het gebouw, dat noch een wagen is, noch betrekking heeft op Bhīma, den held uit het Mahābhārata, bij de bevolking bekend staat, ligt in 't duister. «Misschien», zegt de verslaggever, de Heer A. H. LONGHURST, «heeft het op een wagen gelijkende dak van 't gebouw aanleiding gegeven tot het denkbeeld dat het eenige overeenkomst heeft met de huif van een ossenkar. Het is een van de belangrijkste monumenten in de vermaarde groep te Mahābalipurum, welke om onbekende redenen gewoonlijk bekend staat als de Zeven Pagoda's. Met uitzondering van den grooten Çiva-tempel gebouwd aan 't strand, en daarom bekend als de Zeetempel, zijn de overige oude tempels ter plaatse monolithe rotsbouwsels, in groote granietrotsen uitgehouwen, die zich steil boven de omringende zandige vlakten verheffen. Enkele gebouwen hebben inscripties waaruit wij vernemen dat deze monumenten 't werk zijn der Pallava's, een machtig geslacht dat over dit gedeelte van Indië heerschte in de VII eeuw en Brahmanistische godheden vereerde.»

Aan de hier in vertaling meêgedeelde zinsneden knoopt de Heer LONGHURST eenige lezenswaardige beschouwingen vast over den ouderen bouwtrant in Indië, zooals wij dien kunnen opmaken uit de door den tijd gespaarde beeldwerken. Wij lezen dan bij hem 't volgende: «In de vermaarde Buddhistische bas-reliefs van Sānchi, Barāhat (Barhut) en Amarāvatī hebben wij verscheiden gebeeldhouwde voorstellingen van kloosters en koninklijke paleizen die in dezen bijzonderen stijl gebouwd zijn, en zulke beeldhouwwerken toonen dat deze type van dak in wagenhuifvorm de gewone wijze van dakbedekking was voor alle gebouwen van eenige beteekenis in die oude tijden, terwijl in dat tijdperk de gebouwen in hout waren opgetrokken en alleen de onderlagen in klinkers of steen. Indien wij den bouwtrant van den Bhīmaratha zorgvuldig onderzoeken, zullen wij zien dat ook dit gebouw wezenlijk een model in steen van een houten bouwsel vertegenwoordigt. De houten oorsprong is vooral duidelijk in de behandeling van 't dak en den stijl der

pilaren en de kapiteelen. Als om opzettelijk duidelijk te doen uitkomen dat het model een houten gebouw is, hebben de beeldhouwers de uiteinden van de groote kruisbalken, noodig om de gebogen dwarsbalken te schragen van 't gebouw, indien het in hout geconstrueerd ware, gereproduceerd.» Iets verder lezen wij: «Wij weten uit beeldwerken alsook uit geschiedschrijvers dat de heerschers van 't oude Indië in prachtige paleizen woonden en toch ontdekken wij nooit eenig overblijfsel van zulke gebouwen behalve hun fondamenten van metselsteen, terwijl overblijfselen van godsdienstige gebouwen in metsel- en natuursteen niet zeldzaam zijn, dagteekenende uit zoo'n vroegen tijd als de regeering van Açoka (272—231 v. Chr.). Godsdienstige gebouwen werden altoos opgericht met bestemming om eeuwig te duren. Van daar dat zij van metsel- of natuursteen werden gebouwd en dat dikwijls veel jaren noodig waren voor hun voltooiing. Maar de paleizen en burgerwoningen waren noodig voor onmiddellijk gebruik, zoodat ze niet als blijvende gedenkteekenen gesticht werden, maar hoofdzakelijk van hout gemaakt, vrij wel gelijk 't geval is met de hedendaagsche paleizen van Burma.»

De vermelding van Açoka voert ons in gedachte naar Pāṭaliputra, de rijkshoofdstad van dien vorst en de overige heerschers uit het geslacht der Maurya's. Op de plaats waar 't oude Pāṭaliputra stond, thans gedeeltelijk ingenomen door Patna, heeft men sedert eenigen tijd uitgravingen ondernomen, onder leiding van den Superintendent D. B. SPOONER. In 't door dezen uitgebracht «Annual Report of the Archaeological Survey of India, Eastern Circle for 1914—15, herinnert hij o. a. (p. 47) aan een der reeds verkregen uitkomsten in de volgende bewoordingen: «Apart from the all important discovery of the terrace at Kumrahar and its superficial coincidences with the terrace at Persepolis, the most striking feature of my last year's Report was the interpretation there offered of the subsidiary circles at Site N°. I and the consequent inference that the structure under excavation had been in reality, not only a palace corresponding to the Throne-room at Persepolis, but a Throne-room of that specifically Achaemenian type which is disclosed by the sculptured facsade (*sic*) of Darius's tomb, and represented in the bas-reliefs on the entrances to this very Hall of a Hundred Columns itself.»

Zooals uit de aangehaalde zinsneden blijkt, is de Heer SPOONER overtuigd van een ver strekkenden invloed der Perzische bouworde uit den tijd der Achaemeniden op de Indische bouwkunst, een invloed die reeds vroeger door FERGUSSON werd aangenomen, al is het dan ook niet in dezelfde mate als de Heer SPOONER meent te kunnen bewijzen. Onder de bewijzen die hij tot staving van zijn beweringen aanvoert, komen er voor, die wel eenige tegenspraak zullen uitlokken. Zoo zegt hij o. a.: «In the course of certain literary studies which I was prompted to make while on leave, by the suggestive evidences of Kumarhar, I found striking reason to believe that the very group of palaces which are now in course of excavation are specifically referred to and, in a very general way, described in the pages of the Mahābhārata, where they are ascribed to supernatural agency in the person of the famous Asura Maya. In a paper entitled «The Zoroastrian period of Indian History", published in the January number of the Journal of the Royal Asiatic Society (1915), I have endeavoured to show that this figure, Asura Maya, can be none other than an Indian reminiscence of the Zoroastrian spirit, Ahura Mazda.»

Dit staaltje van redeneering is, van begin tot end, om het zacht uit te drukken, uitermate verrassend. Te spreken van «the Zoroastrian spirit, Ahura Mazdā» klinkt alsof men zeide: «the Mosaic spirit, Jehovah." Doch dit daargelaten; welke reden kan er bestaan om Asura Maya met Ahura Mazdā te vereenzelvigen? toch niet het appellatief Asura, taalkundig hetzelfde woord als Iraansch Ahura. Hoe uit Mazdā een Maya kan voortkomen, is niet te begrijpen. In de Indische mythologie wordt de Asura Maya voorgesteld als een volmaakte werkbaas en kenner van alle tooverkunsten. Daar hij in Sūryasiddhānta als leeraar der sterrenkunde genoemd wordt, is indertijd door WEBER[1] 't vermoeden uitgesproken dat hij geen ander is dan de Alexandrijnsche sterrenkundige en geograaf Ptolemaeus. Hij grondde zijne meening op het feit dat de Grieksche naam Ptolemaios in een der inscripties van Açoka voorkomt onder den vorm T u r a m a y a. Men kan niet zeggen dat de vereenzelviging van den Asura Maya met den Alexandrijnschen geleerde den stempel der waarschijnlijkheid draagt. De vergelijking

[1] Ind. Streifen, II, 213.

van den Asura Maya met Ahura Mazdā schijnt te berusten op een volstrekte miskenning van 't wezen van Ahuramazdā.

Als de belangrijkste bevestiging van de door den Heer SPOONER verkondigde Perzische en Zoroastrische theorie, beschouwt hij de volgende vondsten, waar hij p. 60 over uitweidt: «On the north of the so-called tank, near the place where the fragments of Mauryan's images were found which we have just discussed we came upon an extensive heap of ashes, the limits of which have not been ascertained. Among these ashes occur no end of potsherd, and many of these are decorated. Some have simple line ornaments and commonplace devices, others are more interesting. The latter class bears figures in relief, impressed upon them with a sort of seal or die, and these are not only prevailingly religious in character, but specifically Zoroastrian, so far as I can understand them. The most frequent of these emblems is the Sun, which appears in a considerable variety of forms. One shows the rude tracing of a star (which is of importance since I claim that the places of the Dānavas, and the Dānavas are known as star-worshippers in Sanskrit literature), and in its association the conventional and almost heraldic, but very unmistakable, emblem of the Zoroastrian fire-altar.» Het heeft den schijn alsof de Heer SPOONER de Dānava's, zuiver mythische wezens, voor menschen houdt; doch dit is misschien maar schijn. Hoe het ook zij, van eenig verband tusschen sterrenaanbidding en 't vuuraltaar vermag ik niets te bespeuren. Verder laat ik alle kritiek aan den lezer over; alleen wil ik hieraan toevoegen, dat m. i. aan «de belangrijkste bevestiging van de Perzische en Zoroastrische theorie» nog veel, ja alles ontbreekt.

Terwijl ik voor den inhoud der overige, in 't begin van dit opstel genoemde, jaarverslagen den lezer verwijs naar die stukken zelve, wil ik toch niet nalaten te vermelden dat in N°. 6, Epigraphy, is opgenomen een goede reproductie van platen uit HAVART, Op- en ondergang van Cormandel, Amst. 1693, waaronder drie portretten van Sultan Abul Hassan en diens Ministers Akkanna en Mādanna.

Uit het Annual Report of the Archaeological Department Southern Circle, Madras, heb ik reeds 't een en ander medegedeeld over de Bhīmaratha. Daarin komt ook voor een Excurs getiteld «Tree and Serpent Worship in Southern India», p. 34—38.

Vermits dit een onderwerp is van meer algemeen belang, heb ik gemeend dat het verdiende in vertaling als afzonderlijk artikel te verschijnen, weshalve ik het hier als zoodanig laat volgen.

Boom- en Slangenvereering in Zuid-Indië.

Sedert de oudste tijden heeft het Indisch volksgeloof een zeer vereerde klasse van slanggoden, bekend als Nāga's erkend. Men moet niet veronderstellen dat alle slangen vereerd worden; alleen de Nāga of hoedslang is heilig. Zij wordt de goede slang geheeten en beschouwd als een beschermster en brengster van voorspoed, maar gevaarlijk wanneer ze boos is. Ofschoon 't gif van deze slang zoo doodelijk is, kunnen weinig Hindu's er toe komen om er een te dooden. De hoogere kasten houden het voor een zonde een cobra te dooden en gelooven dat iemand die het doet door allerlei ongelukken zal getroffen worden.

Van Kasjmir af tot Nepāl in 't gebied van den Himālaya, over geheel Dekkhan en Zuid-Indië, en op de Westkust in 't bijzonder, leeft deze buitengewone eerbied voor den Nāga voort. In Zuid-Indië worden tot heden toe gehouwen steenen beelden van Nāga's opgericht, veelal aan den ingang van een stad of dorp, voor publieke aanbidding, en brengt men plechtige offeranden aan de levende cobra. Groepen van deze Nāga-kals [1] vindt men in bijna elk dorp, opgestapeld in een hoek van de binnenplaats van een Çivatempel, of geplaatst in de schaduw van een Pîpal (Ficus Religiosa) of een Margosa (Melia Azadirachta). [2]

Zij worden gewoonlijk vereerd op de Nāgula Chaviti, d. i. de vierde dag van de lichte helft der maand Çrāvaṇa (Juli—Augustus), als wanneer vrouwen vasten en melk gieten op de steenen of mierenheuvels waarin de cobra geacht wordt te huizen. Dien dag viert men als een grooten feestdag.

De aard der offeranden aan de cobra verschilt in zekere distrikten en onder de verschillende kasten. De gewone vorm van vereering is een door kinderlooze vrouwen afgelegde gelofte om een slangensteen (Nāgapratiṣṭhā) op te richten ingeval zij met kroost gezegend worden. De ceremonie bestaat daarin dat men de figuur van een slang gedurende zes maanden in een put plaatst, het «leven gevende» door Mantra's op te zeggen

[1] D. i. Nāga-steenen, in het Tamil.

[2] In 't Report vindt men afbeeldingen op Plaat IV.

en andere ceremoniën daarover te verrichten, waarna dat beeld gezet wordt onder een Pīpal of Margosa. Sommige kasten offeren aan de levende cobra ook melk, gekookte palmsuiker (jaggery) en rijst, ghee in 't midden van rijstmeel, eieren en kippen.

In Malabar veronderstelt men dat cobra's een slechten invloed op menschelijke wezens uitoefenen indien de hun gewijde plaatsen niet ontzien worden. Een groep boomen der wildernis die omslingerd zijn van kruipplanten, wordt gemeenlijk in den zuidwesthoek der tuinen van alle deftige Malayālamsche Hindus aangetroffen. Elke boom en heester, elke tak en twijg is geheiligd. Dit is de Nāga-koṭṭa (Slangenheiligdom). Gewoonlijk staat een graniet in 't fatsoen van een cobrahuif op deze heilige plek opgericht. Melaatschheid, jeukte, onvruchtbaarheid van vrouwen, sterfgevallen van kinderen, gedurige verschijning van slangen in den tuin en andere kwalen en rampen, waarvan men veronderstelt dat ze door vergif veroorzaakt zijn, worden alle aan den toorn der cobra's toegeschreven. Zoo er een Nāga-heiligdom in den tuin is, neemt men zijn toevlucht tot offeranden en ceremoniën. Is er geen, dan wordt de plaats ijverig opgegraven en zoekt men naar een slangensteen, en vindt men er een, dan komt men tot het besluit, dat de rampen hebben plaats gehad omdat er vroeger op de plek een slangenheiligdom heeft gestaan, hetwelk men verwaarloosd heeft. Aanstonds wordt dan een heiligdom gevormd, en moeten kostbare offeranden en ceremonies dienen om den toorn van den Nāga te doen bedaren. In dit district is de Nāga de beschermgodheid des huizes, en worden de god en 't heiligdom met het eigendom overgemaakt en niet zelden in acten van overdracht gespecificeerd. Pūjā (feestelijk eerbetoon) wordt op zijn minst eens in 't jaar verricht, vaak door een Brahmaan, en de slangen worden op gezette tijden gunstig gestemd met zang en dans, zgn. Nāgapāttu. De uitvoering van een lied, Nāgapāttu geheeten, in private huizen, wordt geacht bevorderlijk te zijn aan 't verkrijgen van nakomelingschap. De hoogepriester van den slangendienst in Malabar is de Pāmbanmakkād-Nambūdiri, die in de stad Ponnāni woont in een huis vol van cobra's die, naar men zegt, zijn familie geen kwaad doen.

Het is de bijzondere functie der Pulluvans, een lage kaste van kruidenlezers, om bij deze ceremonies ter verzoening van

de slangengodheden der Nāga-koṭṭa's bijstand te verleenen. Een meetkunstige figuur van een slang wordt op den grond geteekend, en een Nayarvrouw van de familie zit er bij met een tuil van Arecabloesems in de hand, terwijl een Pulluvanman en -vrouw liederen zingen en dansen. Terwijl de muziek klinkt, wordt de Nayarvrouw bezeten en begint te beven; zich voor- en achterwaarts bewegende strijkt zij de figuur der slang met de bloemen weg. De Pulluvan begeleidt het gezang op een eigenaardig instrument dat Pulluva-kuḍam (Pulluva-pot) heet en een bijzondere beschrijving verdient. Het bestaat uit een aarden pot waarvan de bodem is weggenomen en dat geheel met dun leder bedekt is met uitzondering van den mond. Het gedeelte van 't leder dat over den bodem van de pot gestrekt is, vormt een trom, in welks midden een koord bevestigd is. Het andere einde der koord is vastgemaakt in 't gespleten uiteinde van een stok. De muzikant zit met gekruiste beenen, terwijl hij den mond der pot met zijn rechterhand naar beneden houdt, op zijn rechter knie. De stok wordt stevig vastgehouden onder den rechter voet, die rust op 't linker been. De muzikant slaat op 't koord, dat recht uitgestrekt gehouden wordt, met een ruw plectrum van hoorn of andere dergelijke zelfstandigheid. De door 't koord aan het trommelvel meêgedeelde trillingen brengen een eigenaardig klinkenden toon voort, waarvan de hoogte kan gevarieerd worden door de spanning van 't koord te vermeerderen of te verminderen. De Heer Thurston heeft in Deel VI van «Castes and Tribes of Southern India» een volledig bericht over de Pulluvans en een uitmuntende photografie van de hier beschreven ceremonie gegeven.

In verband met deze slangenvereering, doen zich twee andere godsdienstige denkbeelden voor, waaromtrent het moeilijk is om tot correcte of bevredigende uitkomsten te geraken, want phallische en çaktivereering en boomcultus zijn op de eene of andere wijze onoplosbaar met Nāgavereering verwikkeld. Mogelijk was de boom aanvankelijk slechts een zinnebeeldige voorstelling van den phallus, en was de slang, gelijk zij het thans nog is, een zinnebeeld van de geslachtsdrift. Wanneer een vrouw haar gelofte vervult aan de Nāgagodheid die haar met nakomelingschap gezegend heeft, plaatst zij onveranderlijk den slangensteen onder een Pipal of een Margosa, of wel, bij voorkeur, in de schaduw van een Pipal, die getrouwd is

met een Margosa. Pīpals en Margosa's worden dikwerf te zamen geplant, getrouwd, als het heet — op een terras en door Brahmanen en andere hooge kasten vereerd. Men gelooft dat vrouwen kinderen zullen krijgen door 108 keer elken dag gedurende 45 dagen achtereenvolgens om de boomen te wandelen. Het trouwen der boomen wordt verklaard als geheiligd omdat huwelijk van elke soort heilig is: maar de Ficus is vereerd geworden sedert den tijd van 't Mahābhārata en de Margosa wordt algemeen beschouwd als de goddelijke essentie te bevatten, zoodat de bladeren over geheel Zuid-Indië bij godsdienstig ceremonieel gebruikt worden.

Men zal dus inzien, dat de boomen waaronder de slangensteenen opgericht zijn, een aandeel krijgen in de vereering van de Nāgagodheid, die somtijds verondersteld wordt in den boom zelven te wonen. Ofschoon de Pīpal en Margosa de voornaamste vereerde boomen zijn, worden ook andere boomen en planten voor geheiligd gehouden. In sommige gedeelten van Zuid-Indië wordt de Çamī of Vanni-boom (Prosopis Spicigera) vereerd, zooals in 't district Bellary. Er is een vertelsel in omloop dat de vijf Pāṇḍava's hun wapens in dezen boom verborgen, toen zij in vermomming zwierven en dat de wapens in slangen veranderden en onaangeraakt bleven totdat zij terugkwamen. Op het Uccaṅgiamma-feest speelt de Çamī een groote rol en op den dag van 't Dasarafeest zenden de lieden aan hun vrienden eenige bladeren er van per post als een heilbelovende begroeting.

In genoemd district schijnt Nāgadienst voorheen veel meer algemeen te zijn geweest dan thans 't geval is. Slangensteenen, enkele fraai gehouwen, vindt men in de meeste dorpen, maar weinige schijnen in onze dagen veel aandacht te trekken. Intusschen worden nog wel geloften afgelegd bij slangenheiligdommen, gewoonlijk door vrouwen om kinderen te krijgen, en, als er een kind geboren wordt, geeft men het, gelijk in andere districten, een passenden naam, als Nāgappa, Subbanna (Skr. Suparṇa), Nāgamammā, enz.

Māriamma, de godin der pokken en cholera, welke over geheel Zuid-Indië vereerd wordt, is, naar men veronderstelt, bijzonder gesteld op de Margosa, en deze boom wordt vaak vereerd als zijnde haar verblijf of als een aanduiding van haar tegenwoordigheid. Met de Margosa is ook verbonden de vereering van Caṇḍēçvarī, de godin van de Tōgatakaste van wevers in 't

district Anantapura. Men gelooft dat zij in Margosa's verblijft, en de boom zelf of anders een steen die de godin voorstelt en aan den voet van den boom geplaatst is, wordt door de Tōgata's op zekere tijden, zooals op den Telugu Nieuwjaarsdag vereerd. Naar het schijnt nemen de overige weverkasten geen deel aan de ceremonies, die hoofdzakelijk in dieroffers bestaan, doch wel speelt een bijzondere klasse van Brahmanen, Nandavarikula-Brahmanen genaamd, daarbij een voorname rol. De naam Nandavarikula komt af van 't dorp Nandavara in 't district Kurnool, omtrent welks bevolking een menigte verhalen in omloop zijn. Zoo wordt in de stad Tadpatri 't volgende verteld: «Eens ging een koning uit Zuid-Indië met zijne vrouw ter bedevaart naar Benares. Daar ter stede deed hij, zonder het te willen, een ongenoemde, maar afschuwelijke besmetting op. Daarover ontzet, wendde hij zich tot eenige Brahmanen om gezuiverd te worden, waarbij hij hun de helft van zijn koninkrijk ter belooning beloofde. Zij verzochten om een tastbaar bewijs van deze belofte en de koning deed een beroep op de godin Caṇḍēçvarī, wier tempel in de nabijheid stond, om van den eed getuige te wezen. De zuivering kwam tot stand en de koning keerde huiswaarts. Later kwamen de Brahmanen naar 't Zuiden en verzochten den koning om zijne belofte gestand te doen. Hij verklaarde zich niet te herinneren ooit zoo'n gelofte afgelegd te hebben. De Brahmanen keerden diensvolgens naar Benares terug en verzochten Caṇḍēçvarī naar 't Zuiden te komen en getuigenis af te leggen. Zij gaf daaraan gehoor op voorwaarde dat zij vooruit zouden gaan en niet naar haar om kijken. Gelijk in zulke vertelsels gewoonlijk gebeurt, hielden zij zich niet aan de voorwaarden: te Nandavara keken zij om en onmiddellijk stond de godin stil en bleef onbewegelijk. Men bouwde een tempel voor haar, de Brahmanen bleven in 't Zuiden en nemen thans nog deel aan de vereering van Caṇḍēçvarī door de Tōgata's, hoewel zij niet in 't Hindu-pantheon is opgenomen en in dieroffers behagen heeft.

Een aardig voorbeeld hoe een boom een voorwerp van vereering kan worden kan men lezen op blz. 102 van de «South Arcot District Gazetteer»: — «Op den weg naar Olakkūr-station in de Taluk (onderafdeeling van een district) Tindivanam, alsook nabij den achtsten mijlsteen op den weg van Kallakurichi naar Vṛddhachalam, zijn er boomen waarop voorbijgangers zooveel

lompen gehangen hebben dat zij er geheel meê bedekt zijn. Niemand kan een bepaalde reden voor dat gebruik geven, behalve de meening dat het geen kwaad en misschien goed kan doen. Het laatste van de twee vermelde gevallen heeft zijn oorsprong daarin, dat nog niet lang geleden, eenige herdersjongens speelsgewijs een tempeltje maakten aan Gaṇeça van eenige weinige steenen onder den boom, om de aandacht te trekken, en daaraan een paar lompen hingen. De boom is nu (1906) geheel bedekt met stukken doek en daaronder ligt een groote hoop steenen welke door bijgeloovige voorbijgangers daaraan toegevoegd zijn.»

Behalve boomen vereeren alle Brahmanen, inzonderheid vrouwen, de Tulasī-plant (Ocimum sanctum), die groeit op een altaar in 't voorplein van hun huizen. De Tulasī wordt zeer algemeen vereerd door de Viṣṇuieten, en de plant wordt zeer zorgvuldig verzorgd als den god vertegenwoordigende. Elken morgen wordt de grond daarbij gereinigd met koemest en water; 's nachts wordt daarvóór een lamp opgehangen. Gedurende de twee warmste maanden des jaars wordt een waterpot er boven gehangen opdat de plant voortdurend vochtigheid bekome. Wanneer een plant sterft, wordt die in een rivier geworpen, hetzelfde eerbewijs als aan een afgodsbeeld bewezen wordt wanneer de huldiging ervan ten einde is. Een gewoon gebruik is 't leggen van een Tulasī-takje bij 't hoofd van een stervende.

Verder zijn te vermelden Durvā-gras (Panicum dactylon) en Kuça-gras (Poa cynosuroides), welke deel uitmaken van offeranden aan de goden. Het Mahābhārata heeft een legende ter verklaring van de heiligheid van Kuça-gras. Toen Garuḍa wat Amṛta uit de Maan voor de Nāga's of slangengodheden haalde als prijs om zijne moeder uit slavernij te bevrijden, poogde Indra hem te overreden om hun dat niet te geven, uit vrees dat zij daardoor onsterfelijk zouden worden en hem van zijn troon stooten. Garuḍa wilde daar niet op ingaan, maar gaf Indra het denkbeeld aan de hand dat hij het zou kunnen stelen nadat het gegeven was. Garuḍa zette nu de Amṛta in een pot op 't gras, en terwijl de Nāga's zich baadden, stal Indra den godendrank. De Nāga's, denkende dat de Amṛta op 't Kuça-gras moest liggen, likten er aan; de scherpe punten doorsneden hun tongen en daarom zijn de tongen der slangen gespleten, en is 't gras door de aanraking met Amṛta heilig.

Zooals boven vermeld, wordt, als regel, alleen de cobra voor heilig gehouden, maar in «Asiatic Register», Deel I, 82, wordt gewag gemaakt van een geval te Sambalpur in Orissa, waar een groote rotsslang 't voorwerp van vereering was. Het verhaal is als volgt: «In 1766, ging de Heer Motti en een ander een groote slang opzoeken die sedert het begin der wereld daar vereerd was geworden! Zij zagen 't dier uit zijn hol te voorschijn komen, wat hij om de zeven dagen doet, en de offerande aannemen van een geit die zijn vereerders aanboden. Na de geit verslonden te hebben nam de slang een bad in een vliet bij haar verblijf; en uit het spoor in den modder achtergelaten, maakte de Heer Motti op dat het beest een omvang van ongeveer twee voet in doorsnede had.» Toen Majoor Kittoe in 1836 Sambalpur bezocht, was de slang nog in leven.

Te Amarapura, een stad in 't Gōdāvarī-district, is er een tempel aan de slangengodheid Subbarāyudu, wier feest in Mārgaçiras (December—Januari) gezegd wordt tamelijk druk bezocht te zijn. Te Sarpavara (slangenstad), een stad 4½ mijl Noord van Kokanada in hetzelfde district, is er een tempel bekend onder den naam van Nāradakṣetra naar den Ṛṣi Nārada, die geacht wordt den tempel, vermaard om de heiligheid er van, gesticht te hebben. De naam der stad wordt gezegd ontstaan te zijn uit de omstandigheid dat te dezer plaatse, zooals het Mahābhārata verhaalt, Parikṣit door een slang gebeten werd en stierf. Diens zoon richtte den Sarpayāga, d.i. 't Slangenoffer, aan om de verdelging van al dat giftig gebroed te bewerken, maar één slang bleef door Indra's genade gespaard.[1]

Berichten over koningen die schenkingen verleenden aan Brahmanen voor 't verrichten van een Sarpayāga komen vrij veelvuldig in middeleeuwsche inscripties in Zuid-Indië voor, en zijn misschien eigenlijk een aanwijzing van een onderwerping in massa of verdelging van slangenvereerders of Nāga's. De talrijke inscripties welke gewagen van koningen die aanspraak maken op hun afstamming van Nāga's; die dochters van Nāgageslacht trouwen; en die een Phaṇidhvaja, d.i. Slangenvaan, voeren, schijnen geen twijfel over te laten dat de Nāga's van die dagen

[1] Uit dit verhaal, onverschillig of het historisch is al dan niet, blijkt voldoende dat men oudtijds giftige slangen, wel verre van ze te vereeren, ten vure doemde. Aant. van den Vertaler.

een werkelijk bestaand, machtig volk waren en niet de halfgoden der Buddhistische legenden of der Hindusche mythologie. De term Nāga schijnt geen stamnaam te wezen, maar louter een benaming door Brahmanistische schrijvers gebezigd om diegenen die den Nāga of copra vereerden [1] aan te duiden.

«In de oude Buddhistische legenden heeten de Nāga's te verwijlen onder de Trikūṭa-rotsen die den berg Meru schragen, en ook in de wateren van bronnen, meren, rivieren, enz., waar zij groote schatten bewaken, regen en enkele ziekten veroorzaken en gevaarlijk worden als zij vertoornd zijn. Zij zijn de onderdanen van Virūpākṣa, den rooden koning van 't Westen en mogelijk den Buddhistischen vorm van Çiva, die in de Hindusche mythologie welbekend is als Virūpākṣa, Nāganātha en Nāgabhūṣaṇa. Hoofden of koningen der Nāga's, worden in de legenden genoemd en hun innige eerbied voor Buddha, welke menschen beschaamd maakt, is bijzonder karakteristiek van hen. Meer dan eens traden Nāgahoofden in verband met Buddha; zoo beschermde Mucilinda, de schutsgod van een meer nabij Gayā, hem tegen den regen; Apalāla, de bewaker van de rivier de Svāt in Udyāna, werd door Çākyamuni kort vóór zijn Nirvāṇa bekeerd; Elāpatra, een andere Nāgavorst, raadpleegde Buddha om in een hoogeren staat herboren te worden, en de Nāga Cakravāka is afgebeeld op een zuil te Barhut. Zelfs wordt in de voorschriften voor toelating in de Orde, de vraag gesteld of de kandidaat niet een Nāga is.» [2]

De omstandigheid dat Virūpākṣa oorspronkelijk beschouwd wordt als de beheerscher der Nāga's en koning van 't Westen, kan tot verklaring strekken waarom Nāgasteenen en Slangenheiligdommen altoos aan de westzijde van een tempel of tuin geplaatst worden. Tot heden toe, mag Westelijk Indië in waarheid als 't verblijfoord der Nāga's beschouwd worden, indien wij dezen term toepassen op de vereerders van de cobra [3]. Deze smalle strook lands tusschen de Arabische Zee en de Westelijke Ghāṭs zijn door de natuur van 't overige deel des schiereilands gescheiden, 't volksgeloof is minder onderhevig

[1] De gevolgtrekkingen die de Schrijver uit de feiten afleidt zijn zóózeer uit de lucht gegrepen, dat alle kritiek overbodig is. Aant. van den Vertaler.

[2] Aangehaald uit Grünwedel, Buddhistische Kunst, '43 en 44.

[3] Hetgeen natuurlijk door niets gerechtvaardigd zou wezen. Aant. van den Vert.

geweest aan de invloeden van naburige beschavingen en godsdiensten dan die der bewoners van andere gedeelten van Indië [1]. Derhalve vinden wij de vereering voor den Nāga sterker ontwikkeld bij de bewoners der Westkust dan in elk ander deel van Indië.

Uit de inscripties der Vijayanagara-koningen, die over Zuid-Indië heerschten van 1339 tot 1565 na Chr. zien wij dat zij, hoewel zij een groot aantal schoone tempels ter eere van Viṣṇu en Çiva oprichtten, Virūpākṣa als hun eigen familiegodheid behielden, en dat de aan hem opgerichte tempel te Vijayanagara als de oudste en heiligste tempel aldaar beschouwd werd en nog is. Deze tempel is tegenwoordig algemeen bekend als de Pāmpapati-tempel (d. i. tempel van den Slangenvorst) en is gewijd aan Çiva.

[1] De bewoners der Westkust verkeerden NB. meer dan andere Indiërs met andere landen, voeren tot Alexandrië. Aant. van den Vert.

OVER DEN VERMOEDELIJKEN OORSPRONG DER NĀGAVEREERING.

DOOR H. KERN.

Naar aanleiding van het in voorgaand stuk behandelde onderwerp, wil ik beproeven een verklaring te vinden voor 't ontstaan der Nāgavereering in Indië sedert den oudsten ons bekenden tijd.

Het woord nāga wordt in 't Skr. in meer dan één zin gebezigd. N ā g a is een der woorden voor slang, en wordt dan toegepast ook op min of meer denkbeeldige wezens die men zich slangvormig voorstelt, o. a. op Rāhu, den mythischen bewerker van zons- en maansverduisteringen. Als «slang» wordt ook genoemd de demon Vṛtra, die door den god Indra werd bestreden en gedood, en uit wiens doorboord lichaam de door hem gevangen wateren bevrijd uitstroomden. Verder is n ā g a ook een woord voor «olifant», en voor «wolk.»

Wanneer in oude geschriften van Nāga's gesproken wordt, dan bedoelt men daarmeê vooral zekere slangvormige watergeesten, die af en toe ook een menschelijke gedaante kunnen aannemen. In Buddhistische legenden wordt meermalen gewag gemaakt van Nāga's die tot de heilleer van Buddha bekeerd werden, zooals de lezer reeds uit een boven meêgedeelde aanhaling uit een geschrift van Prof. GRÜNWEDEL heeft kunnen zien. Dat zij zuiver mythische grootheden zijn, spreekt van zelf. Maar wat zijn zij in werkelijkheid? Uit welke niet denkbeeldige natuurverschijnselen zijn ze door persoonsverbeelding ontstaan? Want men bedenke wel, dat alle natuurmythen niet eenvoudig verzinsels zijn, maar een reëelen grondslag hebben.

In Atharvaveda X, 4 komt een merkwaardig lied tegen slangen voor, waarin m. i. de sleutel tot de Nāgavereering gevonden wordt. In dat lied wordt een geheele reeks van slangen genoemd die als giftig gebroed gedood moeten worden, maar tevens wordt een uitzondering gemaakt voor zekere klassen die niet giftig zijn en wel verre van verdelging, vereering verdienen. De strofe waarin deze uitzondering gemaakt wordt, luidt als volgt:

Yé agnijā́ oṣadhijā́ áhīnāṃ yé apsujā́ vidyúta ābabhūvúḥ |
Yéṣāṃ jātā́ni bahudhā́ mahā́nti tébhyaḥ sarpébhyo námasā vidhema ||

D. i. «Diegene onder de slangen die uit vuur geboren zijn, uit planten geboren, die in de wateren geboren zijn, als bliksemflitsen te voorschijn zijn gekomen, waarvan veelvuldig groote soorten zijn; aan die slangen moeten wij met hulde eer bewijzen.»

Als men in 't oog houdt dat volgens Vedisch spraakgebruik met «de wateren» bedoeld worden de wateren in 't luchtruim, zoodat Agni, de Vuurgod, bestempeld wordt als Apāṃ napāt, d. i. Afstammeling der Wateren, als bliksem, dan laten de bewoordingen van de bovenaangehaalde strofe niets aan duidelijkheid over. Die soort slangen, die men vereeren moet, zijn de als slangen zich kronkelende regenwolken, waaruit bliksemflitsen schieten. Daaruit zijn de mythische Nāga's ontstaan met hun huifvormige vijf koppen, herinnerende aan bliksems. Weldadig zijn die regenwolken voor 't land en daarom genieten die Nāga's een bijzondere vereering bij de landbouwers, voor wie ten gevolge van de sterke neiging tot verpersoonlijking bij primitieve denkbeelden alles in de natuur verpersoonlijkt is.

Bij de ontwikkeling, of wil men verbastering, der oudste voorstellingen omtrent den aard der «slangen» in de bovenaardsche wateren, zijn de laatste naar de aarde verplaatst, en zoo komt het dat de Nāga's geacht worden in meren, poelen, enz. te wonen. Een aardig soortgelijk voorbeeld van degradatie, als men het zoo noemen mag, is het, dat bij de Buddhisten de hooge hemelgod Varuṇa te boek staat als een Nāga, in overeenstemming met de algemeen navedische voorstelling in Indië, volgens welke Varuṇa de beheerscher van den Oceaan geworden is, tronende in 't Westen. Vandaar dat de Nāga's bij voorkeur in 't Westen geplaatst worden. Misschien mag men een flauwe, doch niet meer begrepen, herinnering aan den waren aard der Nāga's als watergeesten, zien in 't gebruik der slangenvereerders in Zuid-Indië om het beeld van een cobra gedurende zestig dagen in een put te plaatsen, zoo het heet ten einde het leven te geven [1]. Met de cobra heeft dit geen zin, want water is niet haar element. Maar hoe is men daar dan tot de averechtsche voorstelling gekomen dat zulk giftig

[1] Zie blz. 386 boven.

gebroed met de Nāga's verward wordt? Waarschijnlijk omdat Nāga's voorgesteld worden als voorzien van vijf huifvormige koppen — natuurlijk bliksemstralen, en dat de cobra zich ook onderscheidt door iets dat op een kap lijkt. Doch vijf en één is niet hetzelfde. Misschien zal deze of gene kunnen vragen of er in Zuid-Indië bij de inheemsche, niet-Arische bevolking, niet een vorm van slangendienst, vooral ingegeven door vrees voor 't gevaarlijk gedierte, kan bestaan hebben, waarmede de uit het Noorden ingedrongen Nāgavereering verward werd. Zulks is zeker wel mogelijk, maar ik heb geen gegevens om dit waarschijnlijk te maken.

Ik heb boven reeds gelegenheid gehad om op te merken dat ṇāga ook een der benamingen is voor olifant. Nu is welbekend dat Airāvata de naam is van den olifant die den god Indra, den regengod, als rijdier dient. Airāvata komt echter ook voor als slang, o. a. in Atharvaveda VIII, 10, 29, e. c. Voorts is Airāvata ook een soort regenboog, en ook bliksem [1]. Het woord is afgeleid uit irā, verfrisschend vocht; verkwikking. Een verbasterde Prākṛtvorm van Airāvata is Elāpatra, de naam van een zoowel bij Buddhisten als bij Brahmanisten vereerden Nāga.

In aansluiting bij 't hier opgemerkte, wil ik een merkwaardige plaats aanhalen uit het Pauṣyaparvan, Mahābhārata I, 3, waar verhaald wordt hoe de jonge Brahmaan Uttañka zekere slangen eerbiedig om hulp aanroept in welluidende verzen. De oorspronkelijke tekst luidt als volgt:

Sa tatra nāgāṃs tān astuvad ebhiḥ çlokaiḥ |
Ya Airāvatarājānaḥ sarpāḥ samitiçobhanāḥ |
kṣaranta iva jīmūtāḥ savidyutpavaneritāḥ ||
Surūpā bahurūpāç ca tathā kalmāṣakuṇḍalāḥ |
ādityavan nākapṛṣṭhe rejur Airavatodbhavāḥ ||
bahūni nāgaveçmāni Gaṅgāyās tīra uttame |
tatrasthān api saṁstaumi mahataḥ pannagān ahaṃ ||

D. i. in vertaling:

«Hij (Uttuñka) bracht daar lof aan de slangen met de volgende verzen:

«De slangen die Airāvata tot koning hebben, (zoo) schoon in vereeniging, die als wolken, van bliksem vergezeld en door den wind bewogen, water doen uitstroomen;

[1] Zie bewijsplaatsen onder airāvata, Pet. Wdb.

«(Die) schoon van gedaante en veelvormig, en ook bonte kringen vertoonende, als de zon aan 't hemelgewelf schitterden, zij, uit Airāvata gesproten;

«De talrijke Nāgaverblijven aan den zeer hoogen oever van den Ganges; de groote slangen die daar zich ophouden, ook die loof ik allen.»

De bewoordingen zijn zóó duidelijk, dat zij geen toelichting noodig hebben.

H. KERN.

YAWANA ALS NAAM VAN ANNAM.

DOOR H. KERN.

In 't Oudjavaansche gedicht Nāgarakṛtāgama, voltooid in 1365 na Chr., komt tweemaal de volks- en landnaam Yawana voor. Men is thans het er over eens dat daarmede bedoeld is Annam, of althans een deel van 't gebied in Achter-Indië, dat wij heden onder dezen naam kennen. Maar hoe Yawana, dat eigenlijk de naam der Grieken is, toepassing heeft kunnen vinden op een volk, dat in geen enkel opzicht iets met de Grieken gemeen heeft, is een vraag, die, voor zoover ik weet, nog nooit door iemand geopperd, laat staan beantwoord is.

Een verklaring van dit zoo zonderling lijkend feit is te vinden in 't Khmer, in welke taal Ywana [1] de beteekenis heeft aangenomen van «barbaar» en door de Cambodjanen wordt toegepast op de Annamieten», die zij van hun standpunt, als «barbari» beschouwen. Hoe Yawana deze beteekenis heeft gekregen, is licht na te gaan, als men denkt aan 't verloopen der oorspronkelijke beteekenis, hetwelk het woord bij de Indiërs heeft ondergaan.

Gelijk men weet, is Yawana eigenlijk en aanvankelijk de naam der Grieken bij de oude Indiërs, sedert zij met dezen in aanraking kwamen in de 4de eeuw vóór 't begin onzer jaartelling. Zoolang er Grieken in Baktrië en af en toe in NW. Indië heerschten, bleef de naam uitsluitend toegepast op de Grieken, maar toen na 't begin onzer jaartelling andere vreemde volken uit het NW. tegen Indië als vijanden optraden, verloor 't woord zijne eigenlijke beteekenis en werd het ook toegepast op niet-Grieken, hetgeen des te lichter kon gebeuren, omdat de Grieken voor de Indiërs «Mleccha's», d. i. barbaren, waren. Zoo werd Yawana en Mleccha synoniem, en eindelijk na de invallen van

[1] Als hedendaagsche uitspraak wordt opgegeven yuon, in de „Grammaire de langue Khmère (Cambodgien), door Georges Maspero, p. 186. Het is niet recht duidelijk welke uitspraak met yuon bedoeld is; vermoedelijk in Holl. spelling jwon. Het doet trouwens niets ter zake.

Mohammedaansche vorsten, van Arabische of andere vreemde afkomst, werd bij de Indiërs Yawana een naam voor de Mohammedanen.

Bij 't levendig verkeer tusschen Indië en Cambodja en den grooten invloed der Indische beschaving, waarmeê de verspreiding der kennis van 't Sanskrit gepaard ging, verklaart het zich van zelf dat in de Middeleeuwen, toen bij de Indiërs Y a w a n a als term voor «barbaren» in zwang was gekomen, 't woord in dien zin gold bij de gehinduïseerde Cambodjanen, die het nu op hun beurt toepasten op de hun vreemde Annamieten. Wanneer dit gebeurd is, weten wij niet, maar het moet reeds in 't begin der Middeleeuwen, of misschien nog vroeger in gebruik zijn gekomen. Bij Ptolemaeus in de tweede eeuw onzer jaartelling komt de naam niet voor.

Ook in het Tjam is Ywan een benaming voor Annam. Uit Achter-Indië is de naam doorgedrongen tot Java.

H. Kern.

EENE MERKWAARDIGE PLAATS UIT DEN KORAWĀÇRAMA.

DOOR

Dr. H. H. JUYNBOLL.

Tot de Oudjavaansche geschriften, wier taal reeds een overgang tot het Middeljavaansch vertoont, behoort de Korawāçrama, waarvan zoowel eene proza- als eene metrische redactie bestaat, wier korte inhoud in mijn Supplement op den Catalogus der Jav. en Mad. HSS. (I, p. 235 en II, p. 175—177) beschreven is. Zooals dr. van der Tuuk in zijn Kawi-Bal. woordenboek (II, 92) reeds opgemerkt heeft, is de taal zeer verbasterd. Uit het voorkomen van eenige tusschenwerpsels in den tekst, zooals seg glis upapĕr en tap glis upapĕr, die herinneren aan jag glis upapĕr in het O.-Jav. Āçramawāsaparwa (p. 48 en 52) en aan seg lĕs rĕp in de legende van Kuñjarakarṇa (pag. 65 edit. Kern), zou men geneigd zijn, te veronderstellen, dat deze drie geschriften ongeveer uit denzelfden tijd dateeren. Wat den Kuñjarakarṇa betreft, meent prof. Kern (pag. 9 der Voorrede), dat niets ons verhindert, aan te nemen, dat het geschrift dagteekent uit de 12ᵉ eeuw.

Het gebruik van den voor het passief en den modalen Imperatief zou echter leiden tot de veronderstelling, dat dit geschrift ongeveer uit denzelfden tijd als het Bhomakāwya, dus uit de 14ᵉ eeuw dateert. Misschien is ook de O.-Jav. vertaling der vier laatste boeken van het Mahābhārata in dezen tijd te stellen. De taal dezer boeken maakt een veel jongeren indruk dan de vertaling der eerste boeken van het Mahābhārata, die in den tijd van Airlanggha valt. Het is evenwel ook mogelijk, dat het gebruik van de bovengenoemde tusschenwerpsels, waardoor de stijl eenigszins aan de levendigheid der Sundaneesche geschriften doet denken, toe te schrijven is aan de omstandigheid, dat deze drie geschriften in West-Java geschreven zijn. Het oude handschrift van den Kuñjarakarṇa, dat door prof. Kern uitgegeven is, waarvan de uitgever als proeve een facsimile geeft, is uit dat gedeelte van Java afkomstig.

Daar het wegens de corrupte taal niet waarschijnlijk is, dat de tekst van den Korawāçrama uitgegeven zal worden, schijnt het mij van belang, hier de aandacht te vestigen op eene plaats in dit geschrift, die dr. van der Tuuk in zijn Kawi-Bal. Wdb. III, p. 200—201, s. v. çiwa aanhaalt. Deze plaats is n.l. uit een oudheidkundig opzicht van belang wegens de beschrijving en de verklaring van de wijze, waarop deze god wordt voorgesteld. Iets dergelijks wordt n.l. in Oudjavaansche geschriften hoogst zelden aangetroffen.

Het is bekend, dat Çiwa op Java in drie verschillende vormen afgebeeld wordt: als Mahādewa, als Guru of Mahāyogī en als Kāla of Bhairawa. De gewone attributen, die hij in zijne twee of vier handen draagt, zijn de vliegenwaaier, het bidsnoer, de waterkruik en de drietand, als Kāla ook de knots. Een der Guru-beelden (n° 2813) van 's Rijks Ethnogr. Museum draagt in de rechterhand de waterkruik en in de linker een moeilijk te bepalen voorwerp.[1] Wat dit kan zijn, was door afslijting niet meer uit te maken, doch uit de nu volgende plaats uit den Korawāçrama schijnt te blijken, dat het een padhūpan (wierookkruik) is, een dikwijls voorkomend attribuut van Indische en Tibetaansche beelden.

Wij geven thans eerst den Oudjav. tekst en daarna de vertaling daarvan:

Tekst.

Apa ta rūpa bhagawān Çiwa? Papat lungayan ira katriṇi driya nira. Apa dumehnya mangkana? Huwus rineka de sang kawi pūrwwa, sasiki nayana munggw ing baṭuk, ya ta mandĕlĕng halahayu ning bhūwana, yan ing wĕngi katon saulahbhawa ning mānuṣa mayanya sowang-sowang, yan jati yan juti (apan) tan kĕna kinubungan ing ulah kadriya de bhaṭāra, kang roro nayana nira andriyani jagat (yan) rahina katon sawyaktinya ulah ing mānuṣa yan ahala yan ahayu, mangkana (ta) de nirāmata tiga bhagawān Wirūpākṣa. Matangan pwa sira papat (bhagawān Çiwa), kang ring tĕngĕn bhuja nira mangagĕm kuṇḍi maṇik mesi sang hyang tirthāmṛta, kang ing kiwa mangagĕm padhūpan mesi bahni, ikang bhuja kalih amuṣṭi bĕnĕr ing hati, mangadĕg pwa sira (ring) panĕpi ning ākāça lawan pṛthiwī,

[1] Dr. H. H. Juynboll, Cat. der Jav. Oudheden, p. 11.

kāngkĕn pinakatunggul ing jagat, pinakapaku ning bhūwana pinakapanitih Yawadwīpa. Mapa lungayan ira tĕngĕn mangagĕm kamaṇḍalu? Kāngkĕn manguripi sarwa tumuwuh sarwa molah māmbĕkan. Mapa nimittanya (kang ring) kiwa mangagĕm padhūpan mesi gni? Kāngkĕn mangudani (?) sa kapangan-kenum.

Vertaling.

Hoe is het voorkomen van god Çiwa? Hij heeft vier armen en drie oogen. Wat is de reden daarvan? Hij wordt door de oude dichters voorgesteld met één oog in zijn voorhoofd. Dit nu aanschouwt de slechte en goede daden der wereld. Als het nacht is, vertoont zich het beeld van alle handelingen der menschen, of zij oprecht zijn of onoprecht, want zij kunnen niet verborgen blijven voor het oog van den god. De beide (andere) oogen aanschouwen de wereld, als het dag is. Dan vertoonen zich duidelijk de handelingen der menschen, of zij slecht of goed zijn.

Dat is de reden, dat god Wirūpākṣa drie oogen heeft. God Çiwa nu heeft vier handen: in zijne rechterhand houdt hij een juweelen kruik, gevuld met heilig onsterfelijkheidswater, in de linkerhand een wierookkruik, gevuld met vuur. De beide (andere) handen houden het binnenste van het hart vast, want hij staat aan de grens van hemel en aarde en is te beschouwen als de banier der wereld, als de spijker (spil) der aarde, als de steunpilaar van het eiland Java. Waarom houdt zijne rechterhand de waterkruik vast? Omdat het is, alsof hij alle schepselen, al wat zich beweegt en ademt in leven houdt. Wat is de reden ervan, dat hij in de linkerhand een wierookkruik, gevuld met vuur, draagt? Het is, alsof hij alles wat gegeten en gedronken wordt verteert (?).

Het woord m a n g u d a n i is hier onduidelijk en slechts gissenderwijze vertaald. Het gebruik van k a n g in dit fragment in plaats van het O.-Jav. i k a n g, van g n i in plaats van a g n i enz. wijst op een betrekkelijk recenten tijd van vervaardiging. Eigenaardig is het, dat hier reeds Çiwa p a k u n i n g b h u w a n a genoemd wordt. Hieruit ziet men, dat deze titel der Solosche susuhunan's oorspronkelijk aan een god toegeschreven wordt.

HET INSOS- EN HET K'BOR-FEEST OP BIAK EN SOEPIORI.

DOOR

Fr. Joh. JENS, Zendeling-Leeraar.

Biak of Wiak (op oude zeekaarten leest men Wiak) en Soepiori zijn de beide eilanden, die algemeen bekend staan als de Schouten-eilanden. De bewoners zijn Papoea's, die tot de kroesharige stammen behooren. Opmerkelijk is echter, dat men op deze eilanden ook veel personen aantreft met sluikhaar.

Biak is het oostelijkste eiland, Soepiori het westelijkste en beide ressorteeren onder den Assistent-Resident van Noord-Nieuw-Guinea te Menukwari, met een eigen Gezaghebber, wiens standplaats is Bosnik, aan de zuidkust van Biak. Op dezelfde plaats is ook gestationneerd een afdeeling gewapende politie.

Voor ik er toe overga beide bovengenoemde feesten te beschrijven, zet ik voorop dat ik alleen spreek over de Schouteneilanden. Het «insos-feest» op deze eilanden verschilt namelijk van dat in de Dorehbaai, alwaar het waarschijnlijk ingevoerd is en daardoor veel van zijn oorspronkelijken vorm heeft ingeboet. Waar de verschilpunten ver uiteenloopen zal ik dit even nader aanduiden.

Het woord «insos» bestaat uit de twee deelen «in» en «sos». «In» is de vrouwelijke vorm (in, bin, ina), tegenover «man» de mannelijke. «In» vindt men meestal in samenstellingen zooals insar — oude vrouw; ingubor [1] — jonge maagd.

Dit is ook het geval met «man», bijv.: manseren (Manseren Allah — de Heere God) mangundi — de man zelf (zie de legende van Manseren Mangundi — de Heer hij zelf).

«Sos» is kleur. Dit is een specifiek Biaksch woord, dat men niet in de Dorehbaai kent, echter wel op het eiland Roon.

---

[1] De u in dit woord en in de volgende noefoorsche woorden wordt uitgesproken als oe.

De nadere beteekenis van den term insos zal straks blijken. Thans zal ik eerst het feest gaan beschrijven, waardoor een meisje tot insos gemaakt wordt.

Op Biak en Soepiori wordt elk meisje tot insos gemaakt, in de Dorehbaai alleen de oudste dochter, en slechts dan wanneer haar eersteling geboren is.

Op de Schouten-eilanden kan een meisje niet huwen, tenzij zij eerst insos wordt. De leeftijd, die een meisje moet bereikt hebben om tot insos gemaakt te kunnen worden, is zeer verschillend. Deze loopt van 5 à 6, tot 12, 13 of 15 jaar.

Zulk een meisje wordt opgesloten in een kamertje van het huis harer ouders.

Een ieder die weet hoe een papoesch huis er uit ziet, begrijpt dat het in zulk een kamertje heel donker kan zijn. Immers zulk een huis bestaat uit een lange gang (die haar licht ontvangt van de beide uiteinden) en aan weerszijde van die gang bevinden zich de kamertjes, met als eenige uitgang een deur, die in die gang uitkomt. De andere zijde van het kamertje tegenover de deur wordt gevormd door het dak dat zeer schuin afloopt.

Het kamertje wordt voor deze gelegenheid afgesloten met een mat (op sommige plaatsen bijv. Sburia wordt een kamertje gemaakt van enkel matten) en vóór die mat, dus buiten het kamertje, zit een oude vrouw die de rol vervult van bewaakster. Want de tot insos te maken jonge maagd mag tijdens een maand zich niet buiten vertoonen. Wanneer de ouders rijk zijn, duurt de opsluiting 2, 3 of 4 maanden.

Voor zij echter in het kamertje treedt, worden door het «dissen wark» de geesten gunstig gestemd. (Dissen wark = zingende beletten; dus zingende wordt den geesten verzocht, geen beletselen in den weg te leggen). Deze zelfde plechtigheid heeft plaats, wanneer zij weer in het dagelijksch leven terugtreedt.

Al den tijd, dien de jonge maagd opgesloten zit, moet zij de knieën opgetrokken houden. 's Avonds en 's nachts is zij zoo vrij te liggen of te zitten zooals zij wenscht. Wanneer zij namelijk des daags een der beenen strekt, is het mogelijk, dat de geesten der voorouders zóó verbolgen zijn, dat òf de vader òf de moeder òf een harer familieleden deze vrijheid met den dood of hevige ziekten moet betalen. Het voedsel wordt haar door de oudere vrouw door de geïmproviseerde deur heen

aangereikt. Zij mag het zelf tot zich nemen. Ook hier vinden wij een verschil met de Dorehbaai, waar het voedsel de vrouw in den mond gestoken wordt, door een gat, gemaakt in een der wanden van het kamertje.

De eerste 5 of 6 nachten mogen de jongere broertjes of zusjes haar gezelschap houden, die echter de volgende nachten plaats maken voor den aanstaanden echtgenoot. Op andere plaatsen, zooals ook op het bovengenoemde Sburia, wordt niemand toegelaten bij haar in het kamertje te slapen, ook niet de aanstaande echtgenoot. Bekend mag verondersteld worden dat de papoesche kinderen reeds op zeer jeugdigen leeftijd verloofd, of juister verkocht worden voor een zeer hoogen prijs.

De man koopt de vergunning om in het huis zijner schoonouders te komen, zoo hij arm is, met een hakmes; wanneer hij rijk is, met stukken blauw katoen, borden en dergelijke zaken. Hij betaalt deze schatting in eens, en heeft dan toegang voor al de nachten, gedurende welke de vrouw zit opgesloten: en natuurlijk ook daarna, want na het feest is het huwelijk een voldongen feit; of liever dan neemt de man zijn koopwaar, in dit geval het meisje, in bezit.

Op mijn vraag aan mijn zegslieden: «Waarom hij deze vergunning moet betalen», antwoordde men mij, dat hij dit deed om niet beschaamd gemaakt te worden door de familie van zijn vrouw. Betaalt hij deze schatting niet, dan zou hij iemand zijn, die niet weet de beleefdheidsvormen in acht te nemen.

Echter is er ook een andere meer afdoende reden.

Op de Schouten-eilanden toch heerscht het matriarchaat; of liever men vindt er een overgang van het matriarchaat naar het patriarchaat; zoo zal bijv. een man niet iets verkoopen zonder eerst de vergunning van zijn vrouw verkregen te hebben. (Natuurlijk zijn er wel Papoea's die deze vergunning niet vragen, doch zulke ontduikingen vindt men meer).

De man betaalt dus het betreden van het huis zijner schoonouders; hij blijft daar ook wonen tot zijn eerste kind den leeftijd heeft bereikt van ± 10 jaar, waarna hij met zijn vrouw en kind naar zijn eigen familie terugkeert.

Tijdens de opsluiting komt een vrouw, handig in het tatoueeren, het meisje de noodige tatouages bezorgen. Dit tatoueeren heet in het noefoorsch p a.

Op haar rug wordt meestal een mannenbeeld getatoueerd,

op het voorhoofd een prauw, soms een mannenfiguur, op de bovenarmen wederom hetzelfde, ook wel afgewisseld met een vogelfiguur. De afbeeldingen zijn echter zeer moeilijk te onderkennen.

Het tatoueeren geschiedt door middel van een vischgraat. In dezen ook voor den Papoea vooruitgaanden tijd, wordt meestal een naald of speld gebruikt.

De wonden der kleine prikjes die gemaakt worden, worden ingesmeerd met een mengsel van klapperolie en roet, het zwartsel dat zich aan potten en pannen bevindt. De vischgraat waarmede dit tatoueeren geschiedt, is afkomstig van de in daf, een vischsoort die veel overeenkomst vertoont met onzen voorn.

Bij haar uittreden wordt het meisje geheel versierd met schoone bladeren of lapjes blauw katoen; terwijl om het hoofd en het middel een bijzonder versiersel wordt bevestigd, vervaardigd van kunstig, eigen gemaakt, gevlochten touw, versierd met kraaltjes. Dit versiersel draagt den naam van posbu.

Haar schaamtegordel is dan ook niet van rood of blauw katoen maar van boomschors vervaardigd, de voorouderlijke dracht, die ook gedragen wordt bij doodenfeesten.

Boven schreef ik reeds dat bij het uittreden weder eene plechtigheid voltrokken wordt, het reeds genoemde dissen wark, ook wel genoemd w'or (or — roepen).

Het meisje is daar niet bij tegenwoordig; zij wordt alleen uit het huis gehaald (waarbij zij steeds gedragen wordt, opdat zij niet in aanraking kome met de vuile aarde) om, ja, ik weet het niet beter uit te drukken dan met te zeggen, om het voedsel dat op dit feest genuttigd wordt te zegenen.

Het voedsel, dat bestaat uit in bladeren gewikkeld sagopoeder, gepoft tusschen warme steenen, wordt dan op den grond gelegd, waarna het meisje haar rechtervoet er op plaatst; met haar linker staat zij op een mat. Terwijl er inmiddels flink gezongen wordt, draagt men haar na een poos naar het huis terug. Er is dan van hare kracht overgegaan in het voedsel.

En nu de vraag, waarom heet zulk een meisje dan insos?

Boven schreef ik reeds dat in — vrouw, en sos — kleur beteekent.

Door het langdurig verblijf houden in het donker, het dus niet blootgesteld worden aan het zonnelicht, wordt de huidskleur lichter, verschilt dus zulk een meisje in den beginne van kleur

met hare andere rasgenooten; zij krijgt dus «vrouwenkleur». In de Dorehbaai waar men de beteekenis van sos, kleur niet kende (men weet zelfs precies te zeggen waar en wanneer men het eerste insosfeest vierde), leidt men de beteekenis af van soes, wat dan melk zou beteekenen. Immers heet daar slechts de oudste dochter wanneer haar eerste kind geboren is insos, wat dan zou beteekenen: «de vrouw, die melk geeft».

Een meisje, eenmaal tot insos gemaakt, wordt steeds met dien naam genoemd of geroepen. Het is op de Schouten-eilanden geen eerenaam, zooals in de Dorehbaai, wijl hier elk meisje insos wordt.

K'bor is het feest voor de jongelingen, zooals insos het is voor de meisjes.

Alleen met dit verschil dat na het insosfeest de meisjes tot de getrouwde vrouwen behooren en de jongens na het k'bor niet altijd tot de getrouwde mannen, hoewel een jongeling om te trouwen eerst tot k'bor verheven moet zijn.

Maar laat ik alvorens verder te gaan, ook hier eerst het woord ontleden.

Het bestaat ook uit twee deelen, en wel uit: kuk en bori. Kuk is steken en bori is het bovenste deel van iets, in dit geval van den penis. De bevolking spreekt echter nooit het woord uit kukbori, maar laat «uk» uitvallen en neemt daarvoor in de plaats een klank die het midden houdt tusschen een *a* en *e*. Wil men het juist schrijven zooals de bevolking het uitspreekt, dan moet het geschreven worden op de wijze waarop het boven dit opstel staat, dus k'bor. De i aan het einde van het woord wordt mede niet uitgesproken.

Evenals het meisje wordt de jongen ook opgesloten, doch niet in een kamertje afgezonderd van de anderen, maar boven in het huis. Op andere plaatsen wordt er in den middengang van het huis een kamertje gemaakt van matten, waarin de jongen verblijf houdt, echter niet zoo lang als het meisje. Hem wordt ook voedsel verschaft, doch juist zooveel, dat hij niet den hongerdood behoeft te sterven, doch ook weer zoo weinig dat hij nooit genoeg heeft. Het gevolg is dan ook dat het jongemensch een ieder die hem poogt te naderen met andere bedoelingen dan hem voedsel te geven, met kleine pijltjes beschiet. Vaak richt hij daardoor ongelukken aan, bijv. dat hij

den een of ander in het oog schiet, zulk een oog is dan ook verloren. Op Bosnik wees men mij een man die op zulk een wijze het gebruik van zijn rechteroog had verloren.

De beteekenis van dit feest is om den jongen tot mambri d. i. held te maken.

Is de opsluiting van het meisje van betrekkelijk langen duur, de jongen zit hoogstens 10 dagen in het bovenste deel van het huis of in het geïmproviseerde kamertje. Na afloop van deze tien dagen, wordt hij verlost uit zijn gedwongen gevangenschap, komt naar beneden en wordt door de mannen medegenomen naar het bosch, waar hij door hen gevoed wordt met een blad, dat in den volksmond den naam draagt van undaim mambri d. i. heldenblad.

Nu wordt een aanvang gemaakt met het feest waarop de handeling kukbori verricht zal worden. Mannen en jongens vermaken zich op het strand en nu moet de jongeling zijn vaardigheid vertoonen in het slaven-maken. Hij sluipt daartoe op listige manier uit het bosch en tracht de spelenden te overrompelen en een van hen gevangen te nemen. Hoe meer hij er gevangen neemt, des te succesvoller roof- of zgn. raaktochten wachten hem in zijn verder leven.

Na een wijle gaat men over tot de eigenlijke handeling, welke op de volgende wijze geschiedt. Men neemt een scherp gepunte bamboe of mes en steekt (kuk) daarmede in de bovenvlakte van den penis. De steken raken alleen de scheede van den penis; het preputium, de glans en het geheele sponsachtig lichaam worden niet geraakt, en blijven dus onbeschadigd.

Het bloed dat bij deze bewerking te voorschijn komt, wordt opgevangen in een klapperdop. Door de oudere en jonge zusters van den jongen wordt dit bloed verwerkt in sagokoeken, die door hen genuttigd worden. Waarom dit geschiedt kon ik van de bevolking niet te weten komen; Dr. Alb. C. Kruyt, tot wien ik mij wendde om inlichtingen en verklaring, schreef mij: «wanneer ik u wel begrepen heb, is het k'bor-feest het laatste feest, dat gegeven wordt voor den jongeling; m. a. w.: daarna is hij man, dat wil zeggen, moet hij trouwen en is hij verplicht mede alles te doen om den stam in stand te houden, in de eerste plaats door kinderen te verwekken. Wanneer deze vooropzetting juist is, is het gebruik dat gij noemt, om de zusters bloed te laten eten afkomstig van den penis van haar broeder,

duidelijk. Naar mijn gedachte heeft dit gebruik de bedoeling om bloedschande, copulatie van den jongeling met zijne zusters, te voorkomen.»

Wanneer ik nu daarbij voeg dat op Biak bloedschande zeer zwaar gestraft wordt, met groote boeten, dan dunkt het mij dat voor deze verklaring van den Heer Kruyt zeer veel pleit.

Op een ander deel van Biak wordt dit bloed niet door de zusters genuttigd maar met palmwijn vermengd, door de groote mannen opgedronken. Voor deze wijze van handelen gaf men echter wel een verklaring en wel de volgende: dat door deze handeling de mannen de verplichting op zich namen den jongeling door dik en dun met alles te helpen. Krijgt hij moeite, de anderen zullen hem helpen. Vermoedelijk ligt dan ook in dit feest de oorsprong van het feit dat indien door bestuursambtenaren of soldaten gezocht wordt naar een Papoea die al te veel op zijn kerfstok heeft, de geheele kampong het bosch in vlucht en er niet toe te bewegen is den gezochte uit te leveren, en indien zij niet mede het bosch zijn in gevlucht, op alle vragen met een ontkenning antwoorden. Alleen wanneer men zelf overlast heeft van den persoon in kwestie, zal men «de compagnie» behulpzaam zijn. Men zou dus dit k'bor-feest kunnen noemen een feest om een jongeling toe te laten tot een soort van «mannenverbond».

Echter wil ik mij ook aan een andere verklaring wagen. Aan de zusters wordt het bloed gekomen uit den penis van den jongeling te eten gegeven; zou men hierdoor niet te kennen willen geven (gegeven het feit dat op Biak het matriarchaat bestaat) dat elke vrucht voortgebracht door den jongeling den vrouwen behoort, dat zij daar recht op hebben?

Na dit feest wordt zulk een jongeling altijd genoemd en geroepen met den naam k'bor. Echter is er één uitzondering; wanneer de jongeling, tijdens de behandeling blijken van pijn geeft door schreeuwen of anderszins, behoudt hij zijn jongensnaam en wordt nooit k'bor genoemd.

Waarom worden echter de jongens aan deze pijnlijke behandeling onderworpen en zijn zij er trotsch op k'bor te heeten?

Het is een vasthouden aan de adat, want wordt het niet gedaan, dan vreest de Papoea de geesten der voorouders. Dezen zouden dan boos worden, omdat niet is vastgehouden aan de

voorouderlijke adat. Besluit een Papoea te breken met deze adat, dan laat hij een groot stuk van zijn vrees voor geesten vallen.

De zending komt met den eisch: geen k'bor-feesten meer, wanneer gij Kristen wordt of wanneer gij een goeroe begeert. Wordt hieraan voldaan, dan is het een bewijs dat het der bevolking ernst is met haar vraag om een goeroe en met haar wensch Kristen te worden. Ditzelfde geldt mede voor het insos-feest.

Het geheele feest dat gehouden wordt voor een jongeling die tot k'bor gemaakt wordt, wordt ook wel genoemd jerensram.

Dit woord is samengesteld uit: ja, eren en sram.

Ja is het pers. voornw. 1ste pers. enkelv.; eren is het noefoorsche woord voor nachtenbinden (de Papoea rekent met nachten en niet met dagen; spreekt men bijv. met hem af dan en dan te vertrekken dan zegt men: rob di rim kaker ko bur d. i. vijf nachten nog dan vertrekken wij. Hij onthoudt dan dat aantal door in een touwtje vijf knoopen te leggen of te binden-ko fes rob-nachten binden. Na elke nacht die voorbij gegaan is, ontwart hij één knoop; en wanneer alle knoopen ontward zijn, dan is hij op zijn post.

Sram. Wat dit woord beteekent weet men nog niet goed. Men leidt het af van dalam — wat het binnenste van iets beteekent, het inwendige. Het geheele woord jerensram zou dan aldus omschreven kunnen worden: ik bind nachten voor dengene die in het binnenste verblijf hield.

Het insos-feest en het k'bor-feest zijn de laatste feesten welke voor een heidenschen papoeschen jongeling of meisje worden gehouden, doch ook de grootste.

Mandoesir. (Biak, Schouten-eilanden).

EENIGE GEGEVENS OVER DE HINDOE-OUDHEDEN VAN OOST-JAVA

VOLGENS EEN HANDSCHRIFT VAN

J. HAGEMAN J. Cz.

(1861—1868).

Dat bij de betrekkelijke karigheid der gegevens, die ons voor de studie der Javaansche oudheden ten dienste staan, beschrijvingen van momumenten en beelden van zeer groot belang kunnen zijn, ook al voldoen ze nu niet juist aan hooge wetenschappelijke eischen en al liggen ze niet verder dan een halve eeuw van ons af, is een feit, dat zich gereedelijk laat verklaren door de groote veranderingen, die juist in die laatste halve eeuw de toestand van talrijke oudheden ondergaan heeft, een tijdperk, waarin de belangstelling voor en bescherming van de oude monumenten helaas geen gelijken tred heeft gehouden met de snelle uitbreiding van waterstaatswerken, spoorwegen, cultuurondernemingen en soortgelijke vernielende elementen. Zoo zijn de nauwkeurige en betrouwbare opgaven van Hoepermans, dateerend van 1864 tot 1867, van de grootste waarde gebleken voor de vaststelling der geschiedenis van allerlei bouwwerken en andere oudheden [1]; en zoo was het dan ook met groote verwachtingen, dat wij kennis gingen nemen van het ongeveer gelijktijdige (1861—1868) handschrift van Hageman, deel uitmakend van diens legaat aan het Kon. Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenk. v. Ned. Indië en bewaard in de Koloniale Bibliotheek [2], een handschrift, op welks bestaan de Heer G. P. Rouffaer onze aandacht gevestigd had. Immers Hageman was de eenige, die gedurende die jaren op Oost-Java in deze richting werkzaam was en al munt ook de verdere arbeid van dezen autodidact niet door degelijkheid uit, toch krijgt men den indruk, dat de weinige waardeering, hem tot zijn teleurstelling van de zijde der leidende wetenschappelijke persoonlijkheden te Batavia betoond,

[1] Uitgegeven in de Rapporten van den Oudheidkundigen Dienst over 1913.
[2] N° 24 van de handschriften uit Hageman's nalatenschap.

inderdaad niet geheel billijk was. Men kon althans verwachten, dat zijn mededeelingen zeker even belangwekkend als die van den minder ontwikkelden Hoepermans zouden zijn en tevens een uiterst gewenschte aanvulling zouden geven van het werk van laatstgenoemde, welke juist het Oosten van het eiland niet bezocht heeft.

Aan die verwachting heeft het handschrift slechts zeer ten deele beantwoord.

Al dadelijk bleken er op min of meer troebele bronnen berustende overzichten van jaartallen en daaraan vastgeknoopte beschouwingen over de oude geschiedenis bij te zijn, die volstrekt waardeloos waren. Ook de stukken aangaande den godsdienst der Hindoe's en Javanen en die over de tijdrekening enz. der Tenggereezen konden, bij wat thans daaromtrent bekend is, dadelijk ter zijde worden gelegd. Doch zelfs het gedeelte, dat de eigenlijke beschrijving der oudheden bevatte, was herhaaldelijk teleurstellend. Zeer veel van de behandelde zaken heeft de schrijver klaarblijkelijk zelf niet gezien, althans hij is in heel wat gevallen tevreden met het geven van een compilatie uit de hem (en ons) bekende bronnen. En waar hij een eigen beschrijving geeft is hij ook nog dikwijls bedroevend oppervlakkig en onvolledig. Een vergelijking met Hoepermans valt dan ook allerminst in zijn voordeel uit; dat bleek vooral bij de residentie Kediri, de eenige, die door beide onderzoekers bereisd is, en waar dus beschrijvingen van zelfde bouwwerken vergeleken konden worden. Zonder uitzondering was dan die van Hoepermans verreweg de beste.

Voor publicatie als geheel kwam om deze redenen het handschrift van Hageman, dat den titel draagt: «De Hindoe-oudheden van Oostelijk Java» en verdeeld is in 451 paragraphen, niet in aanmerking. Doch geheel verwerpelijk was het daarom nog niet. Immers omtrent de oudheden der residenties Besoeki, Pasoeroehan, Soerabaja en Madoera bevat het een aantal bijzonderheden, die van elders niet bekend waren, en hoewel wij ook hier de beschrijvingen wat vollediger en nauwkeuriger gewenscht zouden hebben, blijven ze in zulke gevallen toch altijd de groote waarde van eenige bron behouden. Er bestond dus alle aanleiding tot een gedeeltelijke uitgave van het handschrift, d. w. z. van die gedeelten, welke iets nieuws inhielden.

Dat nieuws is overigens niet uitsluitend van Hageman zelf

afkomstig, doch gedeeltelijk ontleend aan een handschrift van H. N. Sieburgh. Gelijk bekend is, vertoefde deze schilder van 1837 tot 1842 op Java, bezocht zeer veel tempels en vervaardigde daarvan een aantal schilderstukken, plattegronden, doorsneden en andere teekeningen en schetsen, thans bewaard in 's Rijks Ethnographisch Museum te Leiden. De bedoeling was, dat een en ander zou dienen voor een groot werk over de Javaansche oudheden, waarbij Dr. van der Vlis den tekst zou schrijven volgens aanteekeningen van den schilder. Van die aanteekeningen maakte laatstgenoemde een excerpt ten behoeve van resident De Vogel, en het is dit uittreksel, hetwelk Hageman geraadpleegd heeft [1].

Hieronder volgen dus die gedeelten uit Hageman's handschrift, waarin iets voorkomt, dat voor de geschiedenis der Oost-Javaansche oudheden belangrijke aanwijzingen geeft. Uit den aard der zaak hebben wij den tekst ongewijzigd gelaten; alleen was het op verschillende plaatsen noodig eenige bekorting aan te brengen en bv. beschouwingen over den eeredienst, naamsafleidingen enz., die al te onzinnig waren, te schrappen. Waar het wenschelijk was, hebben wij aan het hoofd der fragmenten een korte verwijzing geplaatst naar Dr. Verbeek's Oudheden van Java (Verhand. Bat. Gen. 46, 1891) en naar de ambtelijke Oudheidkundige Rapporten en Verslagen, terwijl men ten slotte ook hier en daar in een voetnoot een enkele aanwijzing van onze hand zal vinden.

N. J. KROM.

---

[1] Zie over Sieburgh: de Jav. Cour. van 20 April 1842, De Kopiist van 1842 nº 3 (p. 380—388) en het artikel van Leemans in de Algemeene Konst- en Letterbode van 1846 nº 44—46, overgenomen in de Jav. Cour. van 27 Maart 1847 nº 25.

MATJAN POETI.

(Verbeek n° 666 en 667; Rapp. 1903 p. 49; 1904 p. 143; Oudh. Versl. 1915, 2, p. 61).

Oostkust van Java, Zuid van Banjoewangi, ongeveer zes palen, — ook gezegd tien palen Zuidwest. Ongeveer twee honderd voeten boven zee, vier palen van de kust. Op een effen bodem, aan de vereeniging van twee riviertjes, Sebani en Tambong.

Omvang: drie palen — één uur — vijfkwartier uurs omgaande; rood baksteenen muur, waarvan in 1820, 1822, 1844 nog eenige gedeelten staande gebleven waren; twaalf voet hoog, zes voet dik, met gang en borstweer van binnen. 1862 reeds geheel vernield, met geweld, om elders de steenen te bezigen, voor den bouw eener residentie-woning te Soekaradja.

Binnen die ommuurde ruimte, doch meer naar de Oostzijde, staan of stonden:

1. De ruïne van een zetelvormigen tempel, van zachten kalksteen; stukken van veertien duim lang, zeven duim breed, drie en een halve duim lang [lees: dik]. Enkel de zij- en achterwanden staan nog. De boven- en voorzijde is open. Men komt langs een trap in de ledige ruimte (1822, 1860, 1862).

De steen is van dezelfde, als in het Zuiderdeel van 't land gevonden wordt, kalkformatie geelwit. De rooden baksteen is gelijk aan die van elders: «Batoe modjopait».

Twaalf voet hoog en breed, en twintig voeten diep; binnenwerks met baksteenen wanden. Buitenwerk: vierkante vakken met ribben, lijsten, rosetten; acht vierkanten voor het hoofddeel, een voor het vooruitsteekend trapdeel, aan elke zijde. Op een voetstuk, van vier lagen rooden baksteen, boven den grond. In het midden van elk vierkant vak, aan de buitenzijde, eene uitholling, als een miniatuurnis.

Het fondament had de vorm van een reusachtigen schildpad, omwonden door twee groote serpenten, wier hoofden vooruit, en wier staarten achteruitstaken, — of, zooals Reinwardt in 1822 meende, een kaaiman en draken. Bik zegt: een draak of monster van gebakken steen (1822); Epp zegt: schildpad en slangen (1844).

De optrede, het portaal, had de vorm van halve manen; zeer beschadigd, vernield. Rondom den tempel op eenigen afstand groepen van beeldgedrochten. Eén daarvan moet wel dertig voeten lang geweest zijn; alles van gebakken steen. Rondom nog vele gefigureerde baksteenen, die tot het beeldwerk behoord hebben. Alles bedolven onder humus en struiken; kop en staart van den draak nog zigtbaar (1822).

Voor ongeveer tweeëntwintig jaren, was de tempel, waren de krokodil en het groote gedrogt, nog in hun geheel. Door den toen kommandant Clement de Harris waren eenige losse beelden weggehaald, en naar Soerabaya verzonden (1787—1799).

Crawfurd spreekt van gedrochtelijke beelden van Banjoewangi (III, 230). In 1822 waren alle beelden van Matjanpoeti verdweenen, want de door Reinwardt bedoelde zijn gebouwen geweest, of groote beeldzuilen.

De trapingang is aan de Westzijde. De voorstelling op de plaat bij Van Hoëvell (II, 195) is van de thans begroeide Zuidzijde. Bik nam twee afteekeningen, die later bij Mieling in den Haag gereproduceerd zijn (1852).

Ik vond alles ongeveer als in 1822, maar opgeruimd, vrije omgeving, onder eeuwenoude Waringin. De graauwe kalksteenwand scheen mij hard, weinig poreus. Het loof-, lijst-, rosetwerk was zuiver (1863).

2. Vóór, dus West van dezen zeteltempel, zijn de fondamenten van een gebouw, dat zeker een open halle was, verbeidplaats.

3. Regts, dus Noordwaarts, was in 1822 reeds, en vond ik veertig jaren nog, een roodbaksteenen steenhoop, met een gedeelte muur, dat gesculpteerd scheen, gebeeldhouwd, en dat het «reusachtige dier van dertig voeten» van Reinwardt zal geweest zijn; een groot, rijkbewerkt, pyramidiaal oploopend algemeen Kalahoofd, met handen, rosetten, bloemwerk (Afbeelding van Epp bij Van Hoëvell II, 196).

4. De roodbaksteenen muur, die de aloude stad Matjanpoetih omgaf, door Van de Poel opgegeven drie palen omtrek, die door Bik en door Reinwardt in 1822 nog is gezien, deels staande, die door Van Hoëvell in 1847 nog wordt aangeduidt als door Epp, twaalf voet hoog, zes dik, met gang en borstweer. Ik vond die muur in 1862 afgebroken; zelfs het fondament uitgebroken, het volk er nog aan bezig, en met karrevrachten

aan 't vervoeren der steenen, op order en ten behoeve van den hoofdman van bestuur.

5. In het nu woest gedeelte en in de omgevende koffijtuinen komen steenhoopen en grondslagen voor, vroegere woningen van voornamen; van lieverlede opgeruimd als minder waard dan de koffijboonen.

Dit alles is van ooggetuigenis en tijdgenooten: Reinwardt, Reize, uitgave 1858, blz. 618, 619; Th. Bik, reisgenoot, T. B. G. XIV, 176; Van Hoëvell, Reis, II 195—7; Epp, T. N. I. 1849, II, 138—257, woonde er; Epp, Herinnerungen Schilderungen (1852), 482; platen van Bik, Epp, Mieling.

In de Java Government Gazette van 29 Febr. 1812 komt voor, in een brief uit Banjoewangi van 31 January 1812:

«Men verhaalt mij, dat omstreeks zes of zeven mijlen van hier, de fundamenten zijn van een zeer groote, oude stad, die gebouwd was van gebakken steenen van zes of zeven duim dik, en evenredig lang en breed.

«Ik heb verscheidene beelden gezien, die uit deze ruïnen opgedolven waren. Onder dezelve is een tamelijk wel behouden Ganesa-hoofd. En vindt men vele beelden in levensgrootte van Gopis, die eerbiedig voor Krisnja buigen. Er zijn twee of drie, waarvan ik niet verklaren kan, wat zij beteekenen.

«Ik heb een koperen ketel gezien, die op dezelfde plaats was opgedolven. Hij was dun uitgehamerd, en kon ongeveer twee quarts bevatten. Geleek echter niet op eenig gereedschap van dien aard bij de Hindoe's; was uit ouderdom totaal versleten, gebroken.

«Vele inwoners van Banjoewangi kennen de namen der godheden en bezitten ook een verhaal van den strijd der goden.»

De schrijver van dezen brief is niet genoemd. In 1811—12 waren hier Residents: Neight en capt. Clarke (Ind. Magazijn 1844, IV, 243).

TJANDI BANG.

Zuidoostelijken voet van den voorberg Baloeran, aan zee. Noord van Banjoewangi, Noordoostzijde van het land Blambangan, acht palen Oost van de dessa Badjolmatti, in onbewoonde wildernis.

Een roodbaksteenen hoop, en een soort van gedempte put, begroeid, vormloos, op het kustoeverland, en een paar grafsteden (1862) [1].

De omstandigheid, dat de Portugeezen sinds 1520 ongeveer het voorgebergte noemden: Sierra do Pagoda, en eene beschrijving in 1580 nog gewag maakt van een Tempel in deze streek, doet vermoeden, dat toen nog iets meer dan de bouwval van Tjandi Bang zal hebben bestaan.

POERWANEGARA.

Op het schiereiland, de uiterste Zuidoosthoek van Blambangan en van geheel het eiland Java eene ruïne in de onbewoonde wildernis; vorm en juiste gelegenheid onbekend, zelfs de oude lands- en plaatsnaam vergeten en verbasterd in Proa. Op de kaart, bv. van Van de Velde, is Proa een dorpje, en ook de naam van geheel het schiereiland.

Dit is het vroegere Poerwanegara. Wat er van rest is onzeker; de landzaat waagt er zich niet heen. Men duidt aan: muren en grondslagen. Op de tegenover, om de Oost, liggende uithoek van Bali, zoogenaamd Cabo di Porco, varkenshoek, staat een tempel aan de zeegod gewijd. Dit zal ook met Poerwanegara het geval zijn geweest.

De tempel op het tafelpunt, Boekit Badong tegenover Blambangan, heet Oeloewatoe, is gewijd aan Sang Manik koemawang, het schitterend edelgesteente, is de parau van Dewi Danoe en ligt op een uitstekende rots aan zee.

KERADENNAN.

Om de Zuid van Blambangan. Aan de voorname rivier Setahil, die van Noordwest naar Zuidoost en Oost afvloeid. Nabij de plek, aan baai Pampang of Plambang, waar eenmaal de hoofdplaats stond van het land Blambangan.

In de tegenwoordige dessa Keradennan worden grondslagen van roodbaksteenen gebouwen van ouden tijd gevonden, evenals in West-Blambangan, gezegd: Poeger, Bondowosso.

De verbastering is: Kradinan. Dit was de hof-verblijfplaats, nu sinds eene eeuw verwoest [2].

---

[1] Vgl. ook Rapp. 1904 p. 142, aangaande een Zuidelijker gelegen overblijfsel.

[2] Vgl. Rapp. 1904 p. 146; Verbeek n° 669.

DJANGKAR.

Te Ardjasa zijnde, 1862 Augustus, werden daar aangebragt, als gevonden te Djangkar, ongeveer ter plaatse waar Sandapoera moet hebben gestaan, twee vierkante holle voetstukken, van een paar voet hoog en breed, met lijstwerk, dierkoppen, loofwerk, van gebakken lava-asch, grijs graauw als trachiet, deels geschonden, gevonden in den grond bij het graven van een waterleiding. Als antiquiteit hadden deze twee «aarden potten» minder hooge waarde, dan wel de zeldzaamheid, en de versierselen, die Hindoesch waren (Not. B. G. II, 307; III, 1).

De voetstukken schijnen voor Hindoebeelden gediend te hebben, en waren eenigsinds naar Chineesche wijze van «zitpotten». Ik nam er eene teekening van, en zond die naar het Bataviaasch Genootschap, — zonder gevolg (Not. B. G. II, 307).

Ik toog nu zelve naar die streek om naar verdere overblijfselen der oudheid te zoeken, eerst te Assembagoes, toen te Djangkar, desa aan zee, van waar men mij eerst per vaartuig bragt naar de kustwildernis van Tandjong Djangkar, waar ik een ingesloten plekje vond met twee graven van nieuwen datum. Vandaar bragt men mij weder naar Djangkar, vervolgens landwaarts Westelijk op, door de dessa Gadieng, tot weder bij de kust. Daar toonde men mij, in eene bebouwde streek onder geboomte — wringin, die niet zeer oud scheen — een regt opstaanden steen, van ongeveer anderhalf voeten hoog, een half voet dik, hartvormig, rond gewelfd naar boven, doch bovenop een eigene ronde verhevenheid. De steen was van graniet zoo het scheen, dus niet van inheemsche trachiet.

Zonder eenig teeken of opschrift. Zonder eenig ander bewijs in de nabijheid, — een oogenschijnlijk bedolven veld, nu eerst kort geleden omwoeld, bewerkt [1].

LAND VAN POEGER.

Op deze uitgestrektheid lands worden vele overblijfselen van vroegere eeredienst en heerschappijen gevonden. De ouderdom is evenwel niet hoog opgaande: het Hindoeïsme, de leer der

[1] In deze streek zijn later de beschreven steenen van Agel en Widarapasar bekend geworden (Verbeek nº 663 en 664; Rapp. 1904 p. 150).

goden, is geene eeuw geleden verdreven. De historische lokale bijzonderheden duidden aan:

1. Noordwesterdeel. Kadaton Toengal Koeripan, Andong Biro (zie de beschrijving) [1].

2. Noordwesterdeel evenzoo. Argopoero-top (elders aangeduid). [2]

3. Zuidwesterdeel. Koetoboro (zie elders).

4. Westen. In de wildernis, in nu moerassig land, benoorden Kentjong-Koetoboro, worden grondslagen gevonden van eene zetelplaats, genaamd Kedawong, Kadawoeng, rooden baksteen. [3]

5. Westerdeel. Grondslagen van eene stad, die genaamd was Poerwonggo, en omstreeks het tegenwoordig Tangoel lag.

6. Oosterdeel om de Zuid. Blatter, rood baksteenen muren in de thans moerassige wildernis beoosten Poeger. Blatter ligt nu Oost van Sabrang, dat acht palen Oost van de tegenwoordige negorij Poeger. Van hier, bij Sabrang, begint nu onbewoonde wildernis tot aan het gebergte, waar weleer bevolkte oorden waren. [4]

7. Oosterdeel. Makĕtĕp bij Kademangan en Kaseleer; rood baksteenen grondslagen. De muren staan deels, zijn deels bedolven, tot zes voeten diep in den grond begraven.

8. Noordoosterdeel. Kepattian. Vierkanten, muren van gebakken steen in de nu verlaten wildernis begraven.

9. Noordoostop. Krandjingan, vier palen beoosten Djember. Eenige steenen beelden van Siva-kultus, verminkt. [5]

10. Noordop, van Poeger. Kemiri, aan de Zuider helling van het Yanggebergte. Een antieke pot, vermoedelijk het overgebleven deel van een Yoni-standaard, gezegd altaar voor een Lingga.

11. Oosterdeel. Kotta Prangalas, bij de kotta Maketep (n° 7), evenzoo in wildernis; het bewijs dat hier eenmaal eene versterking stond, van rooden baksteen gebouwd.

12. Noorderdeel. Grondslagen van muren, vier en een halve paal verre, in de thans dessa's Tal [6], Tapen, Soempilan, distrikt Wonosari. Hier stond weleer het woud Wono-kiroen, tegen de Noordwesterhellingen van het Raung-gebergte.

---

[1] Deze beschrijving van de bekende Tjandi Kĕdaton is niet overgenomen.
[2] Evenmin opgenomen.
[3] Verbeek n° 649; Rapp. 1904 p. 139.
[4] Verbeek n° 651; Rapp. 1904 p. 141.
[5] Verbeek n° 653; Rapp. 1904 p. 135.
[6] Vgl. Rapp. 1904 p. 148; Verbeek n° 659.

SMEROE.

(Verbeek nº 613; Rapp. 1902 p. 345).

In 1841 vond H. N. Sieburgh in den tuin van den heer Hofland te Passaroewan een «uitsteekend schoon beeld, dat van den' berg Smeroe was gehaald van eene plaats waar overigens geen spoor van eenen tempel gevonden werd.»

Er is mij vroeger geen andere plaats van gevonden oudheden voorgekomen, als om de West, in het bosch Soengi-petoeng, aan den voet van het algemeen Smeroe-gebergte, — om de Oost, de Tjandi Ngardipoero = Ardipoeri, ook aan den algemeenen voet van die zijde.

Tijdens een bezoek van drie bergbestijgers op 22 July 1867, werd het eerst vernomen, en in Juny 1868 door een anderen bergbezoeker bevestigd: dat voor eenige jaren geleden de Javaan Pa Rasido uit de bergdessa Ngadas, tijdens een zwerftogt naar en om den Smeroe, op zekere plaats aan de woudgrens, Noordzijde van den algemeenen bergkegel Mahameroe «een vrouwelijk beeld vond, naar 't Noorden gekeerd». Hij noemde dit beeld: Giri Simeroe, en de plaats zelve, eene kleine opene ruimte in het woud: Poetjoek Batoor Koetoegan.

Dáár werd ook vaatwerk gevonden, waarin water was, dus potten, heele en gebrokene, in den omtrek, op deze hoogte van 10 à 11.000 voet.

In 1868 werden gevonden zeven waterputten en vele potscherven, ook het vrouwelijk beeld, dat een Parvati schijnt te wezen, en dat men noemde Giri Smeroe of Retjo tjoengkoep.

Nadere opgaven van Raden Endrokesoemo, patih te Loemadjang, bij navraag over het gevonden beeld en de putten, duiden het gevondene beeld niet voor een vrouwelijk, een Parvati, maar voor een Mahadewa, of een Siva als boeteling. De opgave is als volgt:

«De Retjo Tjoengkoep, hoogte anderhalf voet. Een buikband om den middel. Mannelijk beeld, staande op den blooten grond. Twee handen; de linker ledig; de regter vat een toembak tjengkreng [tjrengkeng] (trisoela). Tiara (djamang) op het hoofd als een bruid. Opperarmen met armversiersels, beide. Gadja oeling in de ooren, evenals de tegenwoordige bruiden in tooi.»

Een bezoeker jager naar den Smeroe, die er op 21 November 1867 en op 12 April 1868 heenging, W. J. H. Hulskamp,

duidt aan bij nota 18 April: «van een hutje aan den Goenong Kepolo de Noordzijde van den Smeroe op, tot Koetoekan, waar de gids Pa Rasido wachtte. Hier is een beeldje, waaraan werd geofferd door den gids.»

Over de zeven putten wordt door den reiziger Endrokesoemo aangeduidt: «stil bezonken water, niet opwellend. Rondom gemetseld met witten steen (batoepoeti).»

TJANDI NGARDIPOERO.

(Verbeek nº 631; Rapp. 1904 p. 122).

Wanneer deze oudheid het eerst is bekend geworden aan de wetenschap, blijkt niet.

In 1844 vernam Junghuhn van den toen Assistent-Resident van Probolinggo — J. D. van Herwerden of H. D. Potter (1840—1848) — wat hij op blz. 379, deel II T. N. I. VI (1844) mededeelde:

«Djandi Artipoeri, rooden baksteen, bij het dorp Doekoepenangal. Z. O. helling van den Smeroe, veertien(?) Engelsche mijlen van Loemadjang, in een streek waar zich tot aan het Zuiderstrand ondoordringbare bosschen uitstrekken. Hoogte boven zee eenige honderd voeten.»

Rigg, 1846, Singap. Tijds. 563 = Artapuri.

Mij is geene aanduiding over deze Tjandi voorgekomen in de bijdragen van reizigers, IJsseldijk, Brouwer, Rengers, Herwerden. De afgelegenheid is te verre.

Toen ik in Augustus 1861 te Tempêh was, stelde ik eenige Europeesche ondernemers tabaksplanters voor, de ruïne te gaan opsporen, en ik vond spoedig bijval.

Niemand had immer iets van het aanweezen gehoord.

Van Pasirian uit, loopen paden door ongebaande, woeste wildernissen, slingerend, zoodat de koers wel Noordwestelijk, maar onzeker te stellen is. De plaatsen die men passeert, zijn: Djarit, Selokbesoeki[1], Penangal, en eene dessa die Tjandi werd genaamd. Daar is de uiterste grens der bewoonde streek, en beginnen bijna ondoordringbare bosschen, aan den onmiddelijken voet van den Smeroe, die hier, onder een scherpen hoek, zeer nabij te zien, en de krater goed op te merken is.

Een inlander van de naastbijgelegene dessa was wegwijzer, maar onzeker van de koers. Het pad moest voor den voet

worden uitgekapt. Een woud, dat eeuwen oud scheen, liet geen uitzicht, noch zonnestralen door.

Eindelijk deed zich te midden van 't vale groen, de vuurroode reus op, de roodbaksteenen tempel, waarvan ik de bijzonderheden dadelijk beschreef, en die nader naar Batavia verzond, met de fraaije juiste teekening, gemaakt door den heer W. de Munnick.

De vorm was: vierkant, breed voetstuk, hoog ongeveer vier voet, waarheen twee trapstukken leidden. Alles rondom digt begroeid in alle poriën en reten.

Een vierkant muurwerk en binnenkamer. Vierkante deur, vierkante nissen; diep, tot onder, achter uit, een doorloopend gat, binnenwerks. Kroon en lijstwerk nog op te merken; puinhoopen van een paar altaren op het voetstuk, als nevengebouwen. Beeldhouwwerk kwam niet voor, evenals bij Tjandi Pari, delta Soerabaya.

Het omgevend bosch te digt begroeid voor nader onderzoek; overal steenhoopen en brokken.

't Bovengedeelte, pyramidiaal opgaande etage, op 't vallen, door wortelen uiteengewerkt, waardoor een onderzoek binnenwerks gevaarlijk scheen, en de vorm ontwricht was.

Hier en daar steenen soekoe, voetstukken voor beelden, op het breede tempelvoetstuk, dat met de achterzijde van het tempeltje eindigde.

De hoogte nog ongeveer dertig voeten; vierkant terras, grondstuk, ongeveer vijftien passen lang, voren, — tien à twaalf diep. Het vierkant tempeltje ongeveer twaalf voet hoog, vijftien voeten breed en lang, buitenwerks. De derde pyramidiaal opgaande hangende steenhoop, ongeveer tien voeten (1846, opgave 36 v. hoog, 13 v. breed en lang; T. N. I. 1849, II, 124).

In de nabijheid is het bosch rondom vlak land; het verschiet is gering om de digtheid van 't woud.

Ik zond de beschrijving en de teekening naar de Directie Batav. Gen. July 1862, — Tijds. B. G. XII, 510; Not. 22 Nov. 1862. Die Directie gaf ze aan den rondreizenden gekommitteerde Brumund (Not. I, 16, 46).

In January 1866 had die Directie dit een en ander totaal vergeten (Not. IV, 7—8) en zeide, niets genoegs van die

tempelruïne af te weten. In Augustus 1866 deed ik die opmerking, nu was mijne opgave te zoek (Not. IV, 213). In 1868 verder nog niets bekend.

In zijne reisaanteekeningen van 1846, T. N. I. 1849, II, blz. 124, duidt Bleeker enkel aan: «Overblijfselen van roodbakken steen. Een tempel in Loemadjang, van 36 v. hoogte, 13 v. lengte en breedte, 30 paal van Probolinggo.» Dit was ingewonnen berigt, niet eigen opname.

Het geheel van roodbakken Modjopaitsteen. De voetstukken voor beelden, soekoe, van trachiet. Men gaf op, volgens herinnering van een oud man, dat de beelden ontvoerd, naar Banger = Probolinggo ontvoerd zijn. Zij zullen dus in den residentstuin aldaar voorkomen.

Bij Moender, Zuid van Loemadjang, waren mede een paar beelden van de Sivakultus, vermoedelijk van hier, Ardipoero, weggehaald.

KOETO-RONO.

(Verbeek nº 633; Rapp. 1904 p. 119).

Middendeel van het Landschap Loemadjang. In de vlakte, bij de dessa Bondojoedo, vijf palen Noord van de hoofdnegorij, twee palen Noord van Dawoean, waar een partikulier suikeretablissement in 1861 is gebouwd; bewesten den grooten weg. Bewesten de rivier Plossotroes-Bondojoedo, in dessa, en in wildernis van glaga.

Een aantal steenhoopen zonder vorm en digt begroeid, roodbakken steenstukken van muurwerk nog opstaande. Overal verspreid liggende steenen, en brokken, over eene uitgestrektheid van wel twee palen; nu digt met glaga, hoog geboomte, begroeid, doorsneden met riviergeulen, drasgronden, en tot aan en in de dessa's Bondojoedo en Koetorono. Het is moeijelijk door die digt begroeide wildernis te dringen; te paard bijna niet mogelijk (1861 Augustus, West van Bondojoedo).

Overal bewijzen van grondslagen, afgebroken gebouwen, de steenen gebezigd voor andere doeleinden. Hier en daar in die allang-allang-glaga-wildernis een open plekje, vermoedelijke plaats van een vroeger gebouw.

Beelden van trachiet vond ik niet; beeld-, lijstwerk, fragmenten van gebakken steen, wel.

Men wees mij een steenhoop, grafstede in een digt bosch,

onder zwaar geboomte. Dit zoude de grafstede zijn van Petjah Tondo, de Adipatti van Teroeng, de vroegere Raden Koesèn van Palembang, de latere legeraanvoerder tegen de Mohammedanen ter verdediging van Modjopait in A. J. 1400.

Deze uitgestrektheid van steenhoopen, muurgrondslagen en walstukken zoude de plaats zijn, waar eenmaal de Koeto-rono stond.

De weg naar Koetorono is, van de hoofdplaats Loemadjang uit: eerst Noord twee à drie palen, dan West over hobbelig, ruw terrein, een halve paal tot Dawoean-Soekodono, dan Noord op, kronkelend, bijna onzichtbaar, rijzend, dalend, des gevorderd bukkend, afweerend met armen, beenen en een fragment van een tak dat tot zweep dient, door struikgewas, rivierbeddingen, deels door bebouwd land, en zoo komt men in de dessa Koetorono. Die dessa ligt aan de zamenvloeijing der bergriviertjes: Pandansari, Semoet, Padang, Plossotroes en Balikambang, die alle afstroomen van de Tenggerberghellingen en Oostwaarts in de rivier van Bondojoedo vloeijen.

In die dessa Koetorono is een anderen gids noodig voor het meer Westwaarts liggend woest land, waar glaga en brokken van muren, maar geen menschelijk wezen zich voordoet. Onder den grond liggen de resten, die later eene groote stad zullen aanduiden. De uitgebreidheid der grondslagen is onbekend. Nimmer bevorens ons bezoek, Augustus 1861, kwam die plaats onder meerdere aandacht.

Ik vond geen enkele muur van eenige manshoogte, veel minder één enkel staande gebleven gebouw. Alles was vernield, door menschenhanden of door natuurlijke oorzaken.

PROBOLINGGO.

(Rapp. 1904 p. 93; Verbeek nº 634).

In den tuin van het Residentshuis staan een aantal beelden, Doerga, Parvati, Siva, Boeddha, Phallus-Lingga, Yoni, Kala.

Dit is het overschot van den roof, die de ruïnen heeft ontbloot van eigendommelijke kennelijkheid voor eeredienst en toewijding: Tjandi Ngardipoero (Tj. Poeri) in 't Zuidwesten; Koetorono, Koetoboro in 't Zuiden en Zuidoosten; Kadaton, Kroetjil, Telogoargo, Telogosari aan de Westerhellingen van 't Yang-gebergte, — alle plaatsen werden beroofd, om dien tuin te versieren; ook Batoor, Goendil.

En het schoonste werd dan weder verder vervoerd, naar Batavia en elders.

Op de poortmuur van de groote laan, die van den grooten weg Noordwaarts strekt, staan dikbekalkte, nu onherkenbare beelden, van Sivaitischen vorm.

Onder de schoone beelden in den Residentstuin is een vier voet hooge, vierhandige, onbeschadigde Parvati, van Kroetjil hierheen gebragt in omstreeks 1858. Zie op Kroetjil.

LAND VAN PADJARAKKAN.

Verspreid liggende beelden.

Rigg duidde in 1846 aan, dat in de velden van Paiton beelden gevonden waren, langwerpige, die hij voor Lingga's aanduidde.

Te Paiton bij de Suikerfabriek vond ik eenige kleinere staande en zittende Sivaitische en Boeddhaische figuren. [1]

Bij de suikerfabriek Padjarakkan staan twee groote Kala-hoofden, frontstukken van een tempel van bijzondere grootte. [2]

Bij de contrôleurswoning te Kraksan, een dergelijk Kala-hoofd; een zwaarwigtig massief stuk, gelijk aan die te Padjarakkan en te Kedawong-Passaroewan. Herkomst niet meer bekend. [3]

Bij de tabaksloots te Wangkal, Zuid van Kraksan, vond ik twee kleine Siva's.

In het veld op eene steenachtige plek onder de dessa Wangkal Tengga vond ik 1862: op den rand van een eenvoudigen, in den grond diep liggenden steen, trachiet, eene inscriptie van twee regels vierkante karakters van den vorm als die te Singosari 10 en 12 (T. B. G. XI, 398).

Daar nabij op een omheind plekje gronds:

Een zittende wachter met opgeheven knods, drie voet hoog, een en tweederde voet breed, anderhalf voet dik, zeer verweerd, geschonden.

Een ruwe Ganesa, drie voet hoog, mede zeer geschonden door weêr en tijd, slingerende snuit, ingedrongen beeld. [4]

Te Batoor, Zuiderdeel distr. Paiton tegen den voet van 't steile Hjanggebergte, stonden in 1861 nog een paar beelden

---

[1] Rapp. 1904 p. 106.

[2] Thans te Kraksaän; Rapp. 1904 p. 104.

[3] Verbeek nº 636; Rapp. 1904 p. 103.

[4] Verbeek nº 637; Rapp. 1904 p. 111.

van Sivaïsche eeredienst, ook een Ganesa. Deze waren in 1862 naar elders ontvoerd geworden.

Op het tafelbergje Goendil, Oost van Sentool, Zuid van Bagoe, Zuiderdeel distrikt Paiton, stond een Retjogoeroe, vermoedelijk een zittend Boedha- of Siva-beeldje, dat nu van daar mede ontvoerd is geworden.

Zuid van Passangrahan Wangkal, in een Djatibosch, nabij den steilen bergwand, een steenheuvel, vierkant terras van rolsteenen ommuurd, met soort van grafstede, zonder versiering. Soortgelijke monumenten op Tlogosari en Tlogoargo. De plaats wordt genaamd Somergo: offerstede.

MOENDER.

Aan den binnenweg, die van Tempêh Oostwaarts aan naar Yossowilangoon loopt, in het Zuiderdeel van Loemadjang, staan, bij de dessa Moender, onder een wringin-boom, drie beeldjes, vermoedelijk een Boeddha en een Doerga en Ganesa, zittende figuren. De herkomst, en de tijd sinds wanneer zij daar kwamen, wist niemand meer op te geven. De beelden en de plaats zijn kaulan, offerings-beloften-plekken. De afstand van Tj. Ngardipoero zal ongeveer vijftien palen Oostelijk zijn, van Koetoboro, negen palen bewesten.

KOETO-BORO.

(Verbeek n° 684; Rapp. 1904 p. 140).

Roodbaksteenen ruïne; vorm onbekend.

Ligging, op den hoek van Poeger-Pliendoengan, tien of elf palen Noordwest of West-Noordwest van de negorij Poeger, nabij de dessa Kentjong. Van Loemadjang uit eerst elf palen Oost-Zuidoost tot Yossowilangoon-Keting, grens van de landschappen Loemadjang en Poeger; dan vier palen in dezelfde rigting van Keting tot bij Kentjong, dan eene halve paal Zuid, door wildernis. Linker, N.O. oever van de sterk om de Z.O. stroomende rivier Kali boto, K. Gantoeng.

In een ondoordringbaar glaga-bosch, waardoor twee paden loopen, beide Zuidwaarts naar Djeni. Ongeveer zes palen van de Zuidkust, het punt tegenover Noessabaron.

Er zouden gevonden worden: muren, graven, gebouwen van

rooden baksteen, alles zóó verlaten en onder beheer van tijgers, zwijnen, slangen, dat mij het onderzoek ondoenlijk was, 1861—3.

Er zouden weleer beelden hebben gestaan, die ook zijn ontvoerd geworden, naar Bezoeki of Probolinggo (opgave Augustus 1861).

KROEKOEP.

In het kustland van Djabong, maar Westwaarts op, beoosten Probolinggo in het distrikt Gending, bij de dessa Kroekoep werden vroeger roodbaksteenen grondslagen gevonden, fundamenten van muren, van gebouwen, waarvan de bestemming niet meer kan worden aangeduid.

Dit geheele kustland is sterk bevolkt, geheel ontgind sinds de laatste dertig jaren. Waar weleer de gebouwen stonden, wordt nu suikerriet geplant.

Ook in het meer Oostwaarts gelegene distrikt Padjarakkan worden ruïnen, grondslagen van vroegere gebouwen gevonden, van rooden baksteen. De ouderdom zal evenwel vermoedelijk niet hoog opgaan, maar de aard en bestemming meer Hindoe-Boeddhaisch of Sivaitisch dan Mohammedaansch wezen. In deze streek werd het Mohammedanisme eerst laat, en dan nog verre van algemeen, ingevoerd; en de invloed van Blambangan was hier nog in 1710 volkomen.

KROETJIL.

(Rapp. 1904 p. 112).

Noordwesterhelling Yanggebergte. Van Padjarakkan uit Zuidwaarts, acht palen tot Tjondong, aan den Noordervoet Lemmongan. Dan vier palen Oost door bosch en wildernis tot Rogonina. Dan Zuidoost de glooijende berghelling op, langs de ravijnen der Rogonina-rivier, ongeveer tien palen.

Ook van Kraksan uit, acht palen Zuid tot Wangkal-passangrahan. Vandaar Zuid, de sterke uiterste voorsprongen van het Yanggebergte op, langs slingerpaden, voorbij en langs de plekken die Gadieng, Bangsri, Kroeboengan, Batoetobo, Bagor, Sewan, Pesâpen en Goeyangan heeten.

Kroetjil is een open vlakte in 't gebergte, waar hier en daar digt woud voorkomt. Men wees mij op een bergrug, Oost van den Passangrahan-hut, over eene bergkloof, waarin een tak der Goemarang-rivier vloeide, naar de Rogonina.

Aan de overzijde der kloof, klauterende tegen de helling, tot op een vlak voorspringend punt. Daar stond, op een soort terras, een altaar onder een hoogen ouden boom, een vierkanten trachietsteen, van ongeveer drie voeten hoogte. Die steen was vroeger het voetstuk voor een ongeschonden vrouwenbeeld met vier armen, waarvan twee voor 't lijf, en twee opgeheven, tegen de ruggeplaat uitgebeiteld. Dit beeld stond gekeerd naar 't Westen, naar de zijde van den Lemmongan, en was door mijn geleider, op last van den tommongong van Probolinggo, weggenomen, en vervoerd naar den tuin van den Resident aldaar, waar ik het vond, — voor ongeveer een paar jaren geleden, ongeveer 1860.

In de nabijheid stond nog een boeto, tempelwachter, met opgeheven knods, drie voeten hoog. De tweede wachter en vermoedelijk ook de Ganesa zijn die, welke te Wangkal Tenga voorkomen, en gevonden werden aan den voet van het gebergte.

De andere, vermoedelijk nog in deze digtbegroeide bergwildernis aanweezige oudheden, konde ik niet bezoeken bij gebrek aan geleiders. Hier en daar is heinde en verre een plekje in dit gebergte ontgonnen; maar menschen die konden en wilden medegaan, waren er niet.

De oude tempel Kadaton Koeripan zal ongeveer zeven palen rijdens Zuid ten Oosten van hier liggen. Kroetjil is ongeveer 3500 voeten boven zee. De top Argopoero is in Oost ten Zuiden, ongeveer vier uren hemelsbreedte.

Het vrouwenbeeld dat mij te Probolinggo aangewezen werd als van Kroetjil gebragt, was ongeveer vier voet hoog, ongeschonden, staande, een Parvati, Oema, Laksmi, Mahesvari of Mahadevi. Men had dit beeld eerst kort geleden gevonden, in de vroeger onbezochte bergstreek.

Of ergens een Tjandi was in deze oorden kon men mij niet zeggen. De pedestal geleek op een Yonistuk. Lingga vond ik niet. Sivavereering was zeker te stellen, Parvati was de hoofdgodin ter dezer plaatse, waar men alleen met klimmen en klauteren en kleerscheuren komen kan.

BATOE-LANTJANG.

De naam beduidt in 't Madoereesch, taal van den landaard in het land van Padjarakkan: lange steenen.

Gehucht van een paar huizen, Zuid van een tamelijk steilen, nu weinig begroeiden bergrug. Van Kroetjil uit slingerend Oost-Zuidoost, langs Bermi-dessa; dan Oost-Noordoost, de ravijnen van de Rogonina over, bergvoorsprongen op, en nedergedaald in een kleine bergvlakte. Daar ligt Batoe-lantjang.

Tal van langwerpige bewerkte trachietsteenen. De grondslagen zitten vermoedelijk benedengronds. De weinige huizen waren eerst sinds eenige jaren geleden hier opgerigt.

Vermoedelijk stond hier weleer eenig gebouw. Nabij is een zeer enge passage langs een diepen ravijn van de Wangkal-rivier.

Beelden vond ik niet.

TELOGO-INDRO.

Noord-Noordwest-helling Yanggebergte. Een kwart paal Oost van het gehucht Palaussan of Plaussan, dat Noorderlijk van Pandanraras en Batoelantjang ligt.

Een digt begroeiden steilen heuvel, op den rand van een diepen ravijn van de Wangkal-rivier, en wel aan de Noordzijde. Het heuvelboschje was als afgesloten; rondom was het land kaal. Er moest voor de voet een pad in het gewas gekapt worden, steil heuvel op. De heuveltop, op ongeveer tweeduizend voeten boven zee, is een klein bergplat.

Er zijn een paar oude graven; een daarvan is bedekt met platte bewerkte steenen, trachietplaten, waarop twee opstaande platte steenen die teekenen van bewerking aanduiden (Lingamitisch).

Eenige Soekoe, voetstukken van houten pijlers van eenig gebouw dat hier vroeger stond, pyramidisch vierkant breed van onderen, dus bewerkt.

Een brokstuk van een gevormden waterbak, met ruw lijstwerk, soort van aarde, compakte lava-asch, zooals ik in Soemberwaroe veel vond, grijsgraauw, dof. De steenen waren blaauwgrijs, min of meer glanzig.

Eenige, vermoedelijk gehouwene, hoekige steenen.

Een gewezen vierkant, bedekt met vele ruwe steenen, vroeger de plaats van eenig gebouw. Twee ruwe hutten, met overblijfselen van vuur, met slaapbanken; plaats van offering en van belofte voor de bergbevolking.

De gidsen berigtten, dat hier vroeger beelden stonden van

den vorm als apen of katten. Deze waren weggevoerd op last van een vroegeren kontrôleur Piet van Laren. De aanduiding van den vorm doet denken aan Ganesa en Mahadeva.

De gelegenheid is nog geene halve eeuw bekend; bevorens was alles hier onbewoond; in 1844 zelfs was de omtrek woeste wildernis.

TELOGO-SARI.

Anderhalve paal afstands ongeveer, Noordwest van Telogo-indro. Een boschje, op den rand van de diepe ravijn, die naar het Noorden of Noordoosten afdaalt; ongeveer 300 voeten hooger gelegen dan Telogo-indro; digt begroeide wildernis; wortels, rottan, struiken, alles dooreen geslingerd, waardoor men alleen met kapmessen een ingang kan maken.

Midden in dit boschje vond ik platte, bewerkte, steenen grondslagen van trachiet, en soekoe, voetstukken voor pijlers van een gebouw, dat hier zal hebben gestaan.

Een stuk van een gevormde pot; bewerkte steenen, door boomwortelen uiteengewerkte massas steenen hoopen; alles op den rand van een steilte, die met het oog niet te peilen was.

PASSAROEWAN.

(Rapp. 1903 p. 40; 1904 p. 112).

H. N. Sieburgh, 1 April 1841, handschrift, berigt aan den resident De Vogel, uittreksel uit een algemeen journaal.

Over de kunstreizen van Sieburgh, kort verslag Javasche Courant 1847 N° 25.

«Gombong. Hoofdplaats Passaroewan, ouden naam.

In verschillende tuinen van partikulieren.

1. Oude heer Hofland, een uitsteekend schoon beeld, herkomstig van den berg Smeroe, van eene plaats waar anders geen spoor van een tempel gevonden wordt. Vorm: Ganesa. Staande houding (zeldzaam). Geheel gaaf, behalve één vinger verloren. Hoogte: niet opgegeven. (N.B. Meer beschadigd. *De Vogel*).

2. Residentstuin, drie voorwerpen.

De kop van een Gorgone of monstergod, als meer elders gevonden wordt, bouwkunstig versiersel. (Dus een kala).

De staart of basis van een archivolte; symbolisch versiersel aan den voet van poorten en nissen van alle tempelen. Een olifantskop die uit den muil een leeuw spuwt.

Het derde stuk in de Residentstuin was een gebogene slangenkop, die als cariatide onder een consôle heeft gezeten. (Dus oeler Naga, trapstuk). Welligt een waterleiding, een tuit van een Yoni geweest.

3. Op het erf van den heer Dudman 1841. Een steen, waarschijnlijk van Singosari, inscriptie, even als de twee andere die nog te S. waren; een soort van karakters en versiering. Op beide vlakken en kant gemerkt, leesbare holgewerkte letters."

Aanteekening 1868 [1]:

In 1837 en later vond ik meerdere stukken ter hoofdplaats Passaroewan. De Resident Domis beminde de «roof der oudheden». Ganesa, Siva, Nandi, Naga kwamen meer voor. Vermoedelijk is er naar Banjoebiroe gebragt.

In 1868 vond ik in den Residentstuin:

Een Siva en een Parvati, p. m. 3½ voet hoog. Een Kala, een Naga, twee Ganesa, en een Nandi, met een paar verminkte. Van de Ganesa N°. 1 en de Batoetoelis N°. 3 bleek mij niets meer in 1868, vermoedelijk naar Batavia vervoerd.

Ik vond nog: een Mahadeva, Boeto, alles vermoedelijk van uit het Malangsche, Singosari en van Dermo, Djedjawi. In den tuin, huis Prapatan: een Brahma, Vischnoe, Ganesa, één voet hoog zittende; een staande Mahadewa, een Nandi, ook zoo groot. De zittende Wischnoe met de lotusbloem in de open handen, zit als de Ganesa, niet als de Boeddha. Het voorkomen is zeldzaam. Van de vierhoofdige Brahma is een exemplaar te Soerabaya.

[Vervolg opgave Sieburgh].

«Tuinhuis Gading. Een halve paal bewesten de hoofdplaats P. [2]

1841. Woonhuis van den heer Cornelis Vos. Opgave, veel van Bali aangebragt.

Eenigen zijn inderdaad vreemdsoortig.

1. Een levensgroote Mahadewa, zeer beschadigd. Deftige houding en gestalte; hoogepriester of godheid; weinige versieringen, goede bewerking, tijd van hoog kunstvermogen.

---

[1] Van Hageman zelf.

[2] Thans in den Stadstuin. Rapp. 1904 p. 68.

2. Alle andere beelden van kleinen vorm, minder te herkennen aan attributen.

3. Een kleine vierhoofdige Brama, zeldzaam.

4. Wachters, van Indrokilo afkomstig, en uit kalksteen gehouwen, achteruitstekende hoofdtooisels (Vermoedelijk herkomstig van Tjandi Wayang te Singosari).

5. Basreliefs kennelijk van den Tempel van Dermo[1]. Roodbaksteenwerk.

6. Een aantal Dewi's en halfgoden.»

1868 Julij. Ik vond er op 17 Julij:

1. De Mahadewa, op een gemetseld voetstuk, nedergeslagene oogen, knevelbaard, beenbekleeding, gevouwen handen, ruggestuk deels weg, daardoor 't bijwerk ook.

2. Tweeëntwintig smalle, kleine, grillige Balische figuren, zwaar verminkt, zonder herkenning.

3. Twee bepaalde Siwa's, staande. De vierhoofdige Brama vond ik niet meer, welligt onder de nu geschondene, of weggezonden naar elders.

4. Deze twee gedrochten met knodsen, uitpuilende oogen, hurkend, waren er nog. Ruwe bewerking.

5. Van de rood baksteenen basreliefs vond ik er nog twee, kleine, verweerd.

6. Twee zittende Vishnoes, op lotusbedden, twee voet hoog; ernstige zedige houding, nedergeslagen oogen, Hindoesche physiognomie, sarongkleed, tiara, vrijwel bewaard.

7. Een bovendeel van een Vishnoe, vermoedelijk de in 1841 voor een Brama aangeziene; vorm en voorstelling als de vorige.

De vroegere eigenaar van dezen tuin heeft eenige dezer voorwerpen op moderne voetstukken geplaatst, in een soort van laan, nu weinig onderhouden.

Losse voorwerpen verspreid.

Bij de bronwellen van Banjoebiroe zijn sedert 1832 een aantal voorwerpen, als sieraden overgebragt van elders, zoo als ik elders beschreven heb.

Bij de suikerfabriek van Kadawoeng in het land van Winongan, benoorden Banjoebiroe, staat een Boeto, wachterbeeld aan rugstuk, vier voet hoog, twee voet breed en dik, met breed krullend haar, hurkend, korte armen, de knods uit de

[1] D. i. Tjandi Goenoeng Gangsir.

linkerhand gebroken. Vermoedelijk hierheen gebragt door den vorigen eigenaar C. Vos (1813—56). De herkomst onbekend.

Volgens de Jav. Cour. 1829 N°. 57 en blz. 179 Pass. van Domis 1834, was deze streek toen nog boschrijk, en werden hier vele antieke steenen opgegraven. De overlevering stelt hier nabij den ouden zetel van Winongan.

Bij de suikerfabriek Gayam vond ik in 1868 op een sluisdeurtje staan, een kleine Siva en een dito Mahadeva, een voet ruim hoog, zeer ruw, verweerd tegen ruggestukken aan.

Bij Ranoekliendonang, gezegd meir van Grati, vond ik vroeger ook een paar beeldjes, van elders aangebragt ter versiering. Over dit meir zie men Jav. Cour. 1828 N°. 142 en Domis, Pass. blz. 10.

TJABANG BAUËN.

1859. In den omtrek tal van bewerkte steenen, sommige met letterteekens.

Vermoedelijk vroeger gebouw bij den waterval van Bauwen.

TJANDI RAH-TAWOE.

(Rapp. 1904 p. 49).

Aan de Noordoost-helling van den Indrokilo, Ardjoeno-gebergte, in de desa Rah-tawoe gelegen.

Daar vind men een ingemetseld altaar, vermoedelijk een Yoni, met een opstaanden ronden steen, die Lingga-Tjandi wordt geheeten.

Opgave van den wedono, die 14 j. in dat distr. Porrong was, 1852—1865, — in 1868 te Redjasa.

BADPLAATS PAGER.

Aan de Noordoost-helling Ardjoeno. Vóór 1852 nog een groot bosch, distr. Pandahan en Porrong; later dessa genaamd Pager.

Daar was weleer eene badplaats, vijver met ruime bronwellen. Door 't uitkappen van 't bosch droogden de wellen, en de vijver werd gedempt. In 1856 groef men den grond op, voor de steenen ten behoeve van den brug Toempeng, in den weg naar Malang-Passaroewan. Er werden veertienhonderd trachiet blokken opgegraven. Thans is niets meer op te merken, en alles veranderd (opgave wedono 1852—65).

DERMO.

(Verbeek nº 628; Rapp. 1903 p. 38; 1904 p. 27; 1910 p. 32).

Sieburgh 1841 Ms.:

«Een paal van den grooten weg af, in dessa, de schilderachtige Tjandi Dermo.

Van gebakken steen, van binnen nog geheel, en van dakwerk nog goed. Bouwkundige stijl = slechte kunstsmaak.

Massief overladen met gevulde nissen, kleine basreliefs, rosetten, van buiten. Van binnen een vierkante gemetselde put, dus geene gelegenheid voor altaar. Om de put slechts een smallen rand, om rond te loopen. (Welligt een grafkuil, grafstede).

De manier van bouw, geheel afwijkende van elders, in bouwtrant. Bij andere tempels van gebakken steen is het geheel eerst glad voltooid, en zijn de figuren en relief uitgehouwen, bloembanden, arabesken, rosetten, in het vleesch van den steen. Bij Dermo zijn alle de opgelegde figuren afzonderlijke baksels. De tempel is er mede bekleed. Men kan er dus stukken afnemen. Te Gading zijn eenige dezer fragmenten.»

1868 Julij bezoek.

Ligging, aanduiding als in 1830 (Domis). Midden eener dessatuin, afgezonderd, omzuiverd.

Grondstuk, fundamentmuur, 19 passen van Zuid naar Noord en dito van West naar Oost. De latar, het trapterras, nog 12 pas Oost uitstekend. Hoogte geheel p. m. 25 voet, zeer begroeid.

Reliefwerk bijna geheel weg; aan de Noordzijde nog vijf vierkanten, niswerk; een boeddha zonder hoofd, twee schildpadachtige figuren, anderhalf voet vierkant. Lijstwerk bijna totaal onmerkbaar.

Onderst massief ongeveer 12 voet hoog; weinig pyramidiaal ingaande, en opwaarts inspringend. Door een opengebroken deel aan de Noordzijde is een binnenwerks hol te ontdekken. De tweede verdieping tien voet hoog, vierkant, smaller dan de onderzijde. De derde verdieping, kroonwerk, onkenbaar en ingestort, een paar voeten hoog.

Kleur van 't geheel, vuilbruin. De steenen van een paar span lang, op de breuk rood, vast.

De losgebakken figuren waarvan Sieburgh in 1841 spreekt, waren weinige meer in 1868, misschien een twintigtal. Op de hoogte van tien voeten begint eene soort van opzettelijke uitbraak

van steenen. Aan de Zuidzij is nog een enkele nisvorm, aan de Westzijde eenig lijstwerk op te merken. Aan de Oostzijde is een massive trap van baksteen, los op elkaar, tien voet breed, achttien voet vooruitsteekende, met een tiental uitelkander gewekene treden, en een soort portaal, voor eene poortopening van ongeveer acht voet hoog en drie voet breed. Die deur, poort, heeft lijstkozijnen van steen. De binnenwand is nog vast ineen, glad, twee voeten dik. De buitenwand alom uiteengewerkt en onregelmatig geworden door wortels en ook door schijnbaar geweld van buiten.

Op het basreliefwerk vond ik, zoo aan den wand van den Tjandi, als op den grond, en in den tuin van Gading:

Rosetwerk, bloemwerk, hartvormig lijstwerk van eenige gothisch arabischen vorm = Ogiven.

Twee kennelijke Boeddhavormen, zonder hoofd; beenen kruisselings, voetzolen naar boven, regterhand op de knie, linker leerende opwaarts.

Twee rondvormige beelden als schildpadden of schildbeelden met lijstwerk.

Twee menschenfiguren elkander bestrijdende, de eene vierarmig, ruwe vormen in baksel.

Drie stukken van trachietsteen, waarvan kennelijk: een zoogenaamd Yoni-altaar, met rand en buitenlijstwerk, dwars door gebroken, nu als hoekstuk van een pad opgesteld. De kennelijke tuit, het vrouwelijk symbool, lag op een hoop baksteenen gestapeld op de Zuidoostzijde, tegen een boom, op het trapterras.

Een Lingga van een voet hoog, boven rond, onder vierkant, te klein voor de gebroken Yoni. Dus zal er nog een andere Yoni, een anderen Lingga geweest zijn.

Een hoeksteen van ongeveer een voet lang, los gewerkt, nu slechts opgestapeld; bewijs dat ook hier trachiet gebezigd werd als materiaal. Al het andere was rooden baksteen.

Op ongeveer honderd voeten Noordwaarts van de Tjandi vond ik een vierkante waterbak van Modjopaitsteen ingemetseld, en blijkbaar van overoude tijden; schoon Domis, Rengers en Sieburgh de bak niet aanduiden. Het water welde gering op, was troebel, de uitloop gering, doch er baadden kinderen in.

Daar juist de. G. G. Meyer in deze streek was, scheen daarom de omgeving schoon en opgeruimd te zijn; hier en daar een afgevallen steen opgesteld, zelfs onherkenbare stukken.

Bij de Tjandi staan drie of vier oude Wringinboomen, waarvan één eenige steenen omklemd hield; bewijs voor ouderdom. Twee dier boomen staan op het beneden voorportaal, de lataran, het terras. Beeldwerk van trachiet is er niet meer.

Van de Noord, West en Zuid is het geheel een vervallen, pyramidialen steenklomp, als uitgevreten, erg pokdalig, ontwricht, begroeid, kolossaal.

Het binnenste van het basement te Dermo schijnt hol te zijn; de zoogenaamde onderkamer volgens Domis, 1830. Van dat opene binnenwerks bleek mij uit eene kleine opening, gemaakt aan de Noordzijde door schattenzoekers. De wand is daar ongeveer twee voet dik, maar de ruimte is met ingevallen steenen opgevuld. Vier voet ruimte, beweging met een stok, was vrij van aanraking.

In de poortopening aan de Oostzijde hing een gordijn van eenmaal wit geweest zijnd lijnwaad, even als voor den ingang van elke grafstede; ook Mohammedaansch modern. Dermo is een Kaulan, plaats van geloften, wenschen, offers. Ik vond er vrouwen bezig voor natuurlijke wenschen bij den Lingga en Yoni.

In de omgeving vond ik geene blijken van bijstukken, onderhoorige gebouwen, behalve de badplaats, die ongeveer achthonderd vierkante voeten beslaat, zonder eenige versiering, hier en daar de wand reeds ontwricht, uitgebroken, weinig hoog of diep.

INDROKILO.

(Verbeek nº 622; Rapp. 1904 p. 48).

In 1831 liet Domis te Passaroewan een stukje drukken, getiteld: Ardjoeno en Indrokilo, waarin hij zich zelf als den bezoeker van die oudheden aanduidt. Hij zelf was echter te corpulent om de naauwere poorten doortegaan. De bezoeker was zijn zoon.

Sieburgh geeft van zijn bezoek in 1841 het volgende op:

«De meest onbezogte tempel op Java is waarschijnlijk die van Indrokilo. Op een aanzienlijke hoogte van het Ardjoenogebergte gelegen. De bouwval beloont de moeite niet. De nadering is ongemakkelijk. Het is een tempel gewijd aan Lingam en Yoni.

Deels van gebakken steen, deels uit hardsteen opgebouwd. De tempel, de bordessen, de trappen en terrassen en de vele beelden zijn volslagen miniatuur. De beelden doelen alle op de

progeneratie en conjunctie, echter nog met zekere zedigheid voorgestelt (Dus als op Soekoe en Tjetto).

Op de verschillende terrassen die men moet beklimmen voor de nadering van dezen tempel, zijn watervaazen in den grond gemetseld, van gebakken steen.

Te Gading bij Passaroewan zijn wachters of Boeto van hier, Indrokilo, afgehaald.»

BADPLAATS BANJOEBIROE.

(Verbeek nº 630; Rapp. 1904 p. 87).

Eerste berigt 1819. Verhuell, Herinneringen II, 95.

1860—1868. Een breede vierkante, met gehouwene steenen ingemetselde rijke wel, in een klein dal. Omgeven door het overblijfsel van een oorspronkelijk woud, zwaar geboomte, met een kolonie van grijze apen. 1829 reeds zoo. Eerst in 1847 deed de heer Hofland hier een steenen badhuis bouwen.

Rondom den vijver, de vierkant ingemetselde wellen, staan voorwerpen die oogenschijnlijk van elders zijn aangebragt.

1. Een grooten, vier voet hoogen steen, met bijna verweerd inschrift in kleine karakters voor en achter, ongeveer als die van Siempang.

2. Een trog, waterbak, zes voet lang, twee à drie breed, drie à vier hoog, één steen.

3. Naga, slangenkoppen, trapstukken of waterleiding, ongeveer zes voeten lang, een half dik, minder fijn bewerkt.

4. Een paar Ganesa's, silo, een van vier voet, de andere kleiner; bewerking als voren.

5. Een paar Siwa's als boeteling en als Mahadewa, twee- en vierarmig.

6. Een paar Parvati's, deels geschonden, een half afgebroken, een paar voet hoog.

7. Een paar fragmenten van dieren, Nandi, Singha, Naga; een hoop baksteen, fundament of muurwerk; eene Boeddha-voorstelling.

Alles van de ligtgrijsgraauwe trachiet, die in Oost-Java meer algemeen is, en in bergkloven en rivierbeddingen gevonden wordt, van andere kleur en constructie als de blaauwgrijze in Midden-Java. Alle de beelden op voetstukken, vast, en aan rugstukken, uit één en hetzelfde stuk. De bewerking minder edel, minder zuiver als in Midden-Java; doch alles schijnbaar verweerd en door transporteeren geschonden.

Eene Boeddha scheen van een eigenaardige sekte te zijn; tiara, slagband, handen op de knieën vast, ruw bewerkt, wezentrekken geschonden.

De trog, bak en Naga zijn vermoedelijk die, welke in 1838 gevonden werden aan de Westelijke helling van den Smeroe, voorbij Loemadjang Tengga, in het woud «Soengi petoeng»; T. N. I. VI, III, 159. Zijn dus uit Zuid-Malang.

Volgens Not. B. G. IV, 208, 247, werden in 1867 antike voetringen gevonden bij Banjoebiroe.

Volgens Buddingh zouden de beelden uit Malang herkomstig zijn. Hij vond ook Banaspati, Kalahoofden, waarvan er een reusachtig groot nu nog voorkomt, 1868.

Alles is er sedert 1829 gebragt, want Domis noemt enkel een onbewerkten offersteen, die er nu nog is, doch in den grond zit, — een kaulan voor hoopende vrouwen.

Tijdens een laatst bezoek op 30 July 1868, heb ik opgenomen en opgeteekend, de rondom de badplaats staande beelden, die dáár gebragt, en van elders gehaald zijn geworden.

Een Siva als boeteling, met trisoela en kruik in de linkerhand, twee en een half voet hoog, tegen een ruggeplaat, driekwart uitgewerkt, ruw.

Een Siva, beeld van twee voeten, als de vorige, maar meer beschadigd, op voetstuk.

Een Parvati, met vier armen, van anderhalf voet hoog, met lotus, glorie.

Een Parvati, kleiner, meer geschonden.

Een Ganesa, van 2½ voet hoog, met gebroken ruggestuk, ruw bewerkt, voetstuk, glorie.

Een Ganesa, van twee en een half voet, snuit afgebroken, voet en ruggestuk.

Een Ganesa van twee en een half voet, compleet met voet en rugstuk.

Een Doerga van twee en een half voet, voetstuk, Maisjasoera; defect.

Een klein Kalahoofd, met verlengstuk, achterwaarts als trap, vijfkwart voet hoog, twee diep.

Een groot Kalahoofd, op een soort altaar of voetstuk van 3½ voet hoog, en 5 voet breed en lang; kolossaal, als die te Kidal, Kraksan, Padjarakkan.

Een ornamentstuk als kalahoofd, doch rosetachtig, met een beeldje er in, rond, één voet.

Een Bodhisattwa met tiara, hals, armbanden, lotus; zittende; twee voet hoog.

Een half-onderdeel van een soort Mahadeva, lotus, gada, voetstuk, twee voet.

Een doorbroken, beschadigde Parvati, staande tegen een boomwortel, met straalkrans, vier armen, 2 voet hoog.

De batoetoelis, staande beschreven steen; bovenzijde met bloem- en rosetwerk uitgebeiteld, verder met ingehouwen letters, vierkante karacters, kleiner als die van Singosari en Siempang, 3½ voeten hoog, twee voeten breed, vier duim dik.

De trog, steenen vierkanten bak uit één stuk, twee en een half à drie voet lang, anderhalf voet breed, drie voeten hoog.

De Nagakoppen, twee en middenstuk, beide koppen naar buiten gekeerd; soort van deksel van de steenen bak.

De offersteen is een aan de Noordzijde in den grond liggende reusachtigen trachietsteen, waarop een klein vierkant van kleinere steenen, en twee grootere, opstaande steenen, die tusschen beide eene opening laten van een paar duim. De eene steen is hooger dan de andere. Ruw, onbewerkt, poreus. De voorgewende heiligheid laat zich verklaren door den vorm, die op een Yoni gelijkt, het zinnebeeld van vrouwelijke teelkracht, en de opstaande, groote en kleinere steen.

Nabij en bezuiden de bronwel en plaats, op de aanhoogten treft men reusachtige in den grond begravene steenklompen aan, waaruit nu nog voetstukken, soekoe, gehouwen worden. De steen is van dezelfde soort als waarvan tempel en beelden zijn. Onder water schijnt hij gemakkelijk te bewerken, en verhardt in de open lucht (11 Aug. 1868). Nader berigt stelt die gehouwen steenen als van vroegeren datum aanweezig geweest.

TJANDI PARI.

(Verbeek n° 496; Rapp. 1903 p. 56; 1905/6 p. 97; 1910 p. 83).

Door mij bezocht en het eerst beschreven, 1851, T. Bat. Gen. II, 394; Notulen II, 230.

Gelegenheid. Paal 26 Zuid van Soerabaya; eerst Zuid tot Porrong, dan West tot Katapang; op den weg naar Krembong; dan een paal ongeveer Noord van den weg af, naar de dessa

die den naam voert van Tjandi Pari. De derde post van Soerabaya, paal 17—18 en ook eene suikerfabriek en dessa heeten Tjandi, doch daar is enkel de naam overgebleven.

Voorkomen. Te midden van de groote dessa Tjandi Pari, stonden drie kolossale, vierkant, bijna kubusvormige, roodbaksteenen, pyramidiaal opgaande gebouwen, ongeveer als de Tjandi Brawoe en Tj. Ngartipoeri.

1. Onderdeel vierkant voetstuk met lijstwerk, uitstekend regthoeking zonder bloemornament, deels uit den grond gegraven, tot op een of twee voeten diepte, ongeveer 50 voeten elke zij, en tot zeven voeten hoogte. Aan de Westzijde een soort van trap, nu onder uitwerpselen van vledermuizen bedolven.

De tweede verdieping, boven dit voetstuk, is ongeveer 25 voeten hoog, regthoekig vierkant, buitenwerks aan den Zuidoost- en Noordkant met lijstwerk, uitgewerkt in de rooden steenmuren. De Westkant heeft een ingang, klein portaal, trap, drempel, zonder kozijnen of posten.

De derde verdieping is de pyramidiaal opgaande en in een punt uitloopende dekking, ongeveer 15—20 voeten hoog.

Uit- en inloopend regthoekig lijstwerk, zonder beeld of bloem of krulwerk.

Binnenwerks. Een vierkant vertrek, met een gat in den grond in 't midden, evenals Tj. Ngartipoeri. De wanden wemelende van duizenden vleermuizen, wier uitwerpselen voeten hoog den binnengrond, de put, de trap, het portaal bedekken en opvullen, en waarvan de scherpe reuk veel van de opmerking ontroofd.

2. Als een uitgeteerd deel van den vorigen vorm, op het invallen, de top reeds ingestort.

3. Eén enkele puinhoop, op eenigen afstand van de vorigen.

Dat deze ruïnen vroeger nog al bezocht zijn, duidt de opgave aan, van de menschen ter plaatse, de opgave op de kaart van Le Clercq, en de zeer onjuiste mededeeling van Buddingh, in zijn prachtwerk N. O. I. 1859, I, 353. Maar de beschrijving door mij, is de eerste bekende.

Allerwege in die dessa Tjandi Pari, en langs de paden, zijn de helderroode baksteenen verspreid bij groote menigte. De nabijliggende suikerfabriek Watoetoelis is deels van den afbraak dezer Tjandi's gebouwd.

In 1864 werden bij Tjandi Pari en omstreken eenige beelden gevonden. Daarbij was een Boeddhakop.

SOERABAYA.

(Verbeek nº 440; Rapp. 1903 p. 55; 1907 p. 201).

1. De Djoko-Dolok.

Vóór het Residentiehuis te Siempang, bezuiden, en in een soort tuin, vroeger een pleintje, vond ik reeds in 1837 een kolossaal Boeddha-beeld, op een lotuskussen, en op een vierkant voetstuk van vijf voeten hoog; 't is er nog 1868. Het beeld is dubbel levensgroot, welgevormd en wel geproportioneerd. Het kussen is rondom met drie regelen kawikwadraat ingegrift; duidelijke letters van een duim groot. [1]

Rondom stonden vroeger een twintigtal beelden, voorstellingen van de leer van Siva, Lingam, Yoni, Singa's, Mahadewa's, wachters, Boeto, Raksasa. De schoonste heb ik opvolgende naar 't Museum Bat. Gen. gezonden.

Drie groote, vijf of vier voet hooge, een kwart of meer dikke, twee voet breede, opstaande steenen, smaller van onder als van boven, en puntig, driehoekig, stonden vroeger daarbij, later in den tuin, en zijn door mij vervoerd naar den konstruktiewinkel, ter afdruk in ijzer. Zij zijn nu te Batavia (Bat. Tijds. XII, 174; II N. IX, IV N. 207). Van boven tot onder, voor en achter, en op de randen, ingegrift met dezelfde kawikwadraat letters, als op de zitting van den Boeddha, als op een steen bij Singosari, en als op een dito bij Banjoebiroe. De ontcijfering duurt reeds eenige jaren. Zij zoude te Batavia geschieden door Friederich.

Alle die beelden van Siempang zullen van Modjopait en Djelotoendo hierheen gebragt zijn, tijdens Bezier—Domis, 1825—31.

De Hindoebeelden, die ik opvolgende gevonden, en van hier verzonden heb naar Batavia, zijn geweest voorstellingen van:

Siva-mahadeva, boeteling, éénhoofdig, meerarmig.
Parvati-sri-mahadevi, meerarmig.
Ganesa, zittende, meest geschonden.
Boeddha, groot en klein, leeraar, Boedhisattwa.
Brama, klein, vierhoofdig.
Naga, serpentenkop, trapstuk of leiding.
Kala, Banaspatti, Boeto, knodswachters.
Singga, leeuwenkoppen en ligchamen als priapus.

---

[1] Zie Prof. Kern in Tijdschr. Bat. Gen. 52 (1910) p. 99—108; vgl. Oudh. Versl. 1913, 2, p. 33 en 1914, 4, p. 206.

Hondsvoorstellingen zittende met priapus.

Inscriptie-steenen, randen, bloemwerk.

Alle van gehouwen steen, trachiet, welligt vormwerk, grijs, grofkorrelig.

De plaats is een offerstede, vooral voor hoopvolle vrouwen, die hier om vruchtbaarheid komen, wierook branden, bloemen brengen, en handtasting van den Linggam-priapus oefenen.

Een steenen stijl als een scherm achter en over 't beeld is er door onweder afgeslagen. Een der lange ooren werd door een pistoolschot, bij weddingschap, afg. in 1848, door den Resident Pietermaat, die drie dagen later stierf.

2. Ouden Dalem kadipaten, 1845 vernield.

Goetji, steenen waterpotten.

Nandi, zittende gehurkte stier.

Ganesa, olifantskop en snuit.

Siva-Mahadeva.

Sri-Parvati.

3. Klinting, Chineeschen Tempel.

Voorzijde. Een Boeddha-Siva, van een half voet.

Achterzijde. Een Doerga op de Nandi, met acht armen, een voet hoog, zeer zuiver. Maisjasoera.

4. Bij Han Kok ping, Petoendjoengan.

Een groote waterbak met jaartal-inscriptie. [1]

Eenige Boeddha's, Siva's, Ganesa's, Sri.

Koperen munten of penningen van Modjopait.

Een offerbeker, als die van Tengger.

Zwijnen, ossenhoofdbeelden, veelsoortig, pyramidiaal opgestapeld.

5. Bij I. W. B. Wardenaar.

Een levensgroote Sri, Laksmi of Parvati. [2]

Een dito Ganesa, vroeger in den ouden Dalem, later door mij van Sawaän-Ondo gehaald.

De urne van Djeloktoendo, met inhoud. [3]

Inscriptie van Djeloktoendo.

---

[1] Zie Notulen Bat. Gen. 1905 p. 96; Rapp. 1907 p. 196; Not. 1909 p. 134; 1911 p. 147; 1912 p. 55 en CXXXIII. De verzameling, later zeer uitgebreid, is verkocht; een deel thans in het Museum te Batavia (Not. 1893 p. 59 en Bijl. XVIII; 1905 p. 100, LIII—LXIV en Bijl. XIII).

[2] Over dit beeld, thans in het Museum te Batavia (Groeneveldt, Catalogus p. 94) zie men het artikel in Tijdschr. Bat. Gen. 54 (1912) p. 470—485.

[3] Thans eveneens te Batavia; Notulen 1869 p. 22; 1879 p. 85; Groeneveldt p. 120 en 215, met noot van Brandes.

Een paar Boeddha's en massive banken.

Een stijl van de bidstoel van Browidjoyo, van hout uitgewerkt, met inscriptie.[1]

Een phallus Linggam en Yoni altaar.

6. Ten huize van I. Hageman J.C.z. 1868 over:

Een groote Parvati of Laksmi, vier voet hoog, geschonden, en tegen een ruggestuk.

Een kleine vierhoofdige Brama.

Een kleine Siva Mahadeva als boeteling.

Een Boeddhisattwa leeraar.

Twee kleine wachters, Boeto.

7. Elders tal van voorstellingen van:

Siva als Mahadeva als boeteling, veel.

Sri-Parvati-Laksmi, staande, veel.

Doerga op den Maisjasoera, weinig.

Ganesa de olifantskop, meer.

Boeddha, de leeraars en leerlingen.

Goetji, potten, vaatwerk.

Brahma, vierhoofdig, zelden.

Ornamentwerk, rosetten, hoofden.

Lingams onder verschillende vormen.

Yoni's als altaren en waterleidingen.

Nagakoppen.

Kala-Banaspatti-koppen.

Dit alles is vermoedelijk ontvoerd van de tempelen in de Delta, van Modjokerto, van uit Malang.

SINGOSARI.

(Monographie van Brandes, 1909).

Ms. Sieburgh 1841. Eigen bezoek 1842—1862.

1. 1841. Van den ouden zetel van Singosari, thans bij Glandang voorkomende tusschen Lawang en Malang, vond Sieburgh aan te duiden, vijf bouwvallen van Tempels. De stijl en de uitvoering, duidt aan een schitterend tijdvak voor kunstkennis en hindoe-wetenschap (zie onder). Ook van verschillende tijdvakken. De inlander onderscheid die deelen niet bij afzonderlijke namen.

[1] Zie Verbeek n° 471; ook volgens Brandes is het jaartal 1487.

Eene enkele, aan de zijden met basrelief bedekt, heet Tjandi Wayang. Het maaksel der beelden is onvolmaakt, zoo dat er veel overeenkomst is met Wayang figuren.

Grondstof. Tjandi Wayang is van zeer poreuzen witten steen, die zich gemakkelijk laat snijden. De uitvoering en stijl duiden zwak kunstvermogen aan. (Eerst zeide Sieburgh het tegendeel boven). Of het een bewijs is voor de kindsheid der kunst, dan wel voor de verbastering van later tijden, is niet te bepalen.

2. Nabij Tjandi Wayang ligt een groep van drie bouwvallen. Zij liggen wel op ééne lijn, maar zijn niet als één bouwkundig geheel aan te nemen.

De eerste bouwval is de basis van een gewezen gebouw, met een vooruitspringend terras. De vorm van een ingedrukt voetstuk. Met kolossale parelbanden omvat. In die parelbanden en aan de dekstukken der kroonlijst, reliefwerk.

Kolossale bouwtrant, trotschheid van aanzien van dit werk, indrukmakend.

Bewijs of vermoeden voor de grootschheid der vroegere volvoering.

3. Nabij de Tjandi Wayang, het tweede stuk. Een tempel van een veel minder schoonen bouwtrant. De vorm is een voetstuk, met uitspringende nissen op ieder vlak, staande op een hoog blok als basis. De concaviteit dezer tegenwoordige ruïne was vroeger bedekt met een koepeldak, dat puntig pyramidiaal uitliep.

Dit gebouw vormde echter vroeger waarschijnlijk geen schoon geheel. Het was te zeer gedrukt, beroofd van alle evenredigheid, spherische eigenschap, zonder die esthetische waarde, zonder die bouwkunstige regelen, die voor het schoone gevorderd worden.

Uitspringende vleugels. Een dier vleugels is met den tempel verbonden, daar, waar ook de ingang voorkwam.

4. Nabij de vorigen een onkennelijken, vormloozen steenhoop. Had ook vooruitspringende vleugels, even als de vorigen. Het doel dezer vleugels kwam Sieburgh niet duidelijk voor.

5. De Tjoengkoop, Tjoemkop. De eerste bij de nadering der ruïnen. Iets kleiner in omtrek dan de vorigen. Sierlijk van vorm, uitmuntende.

Vier vooruitspringende kapellen, vormende een grieksch kruis, Torschende een vierkanten dom, met uitspringende nissen. Hoogte 9,41 ellen = 30 voeten. Bekroond door een pyramidiaal dak.

Het geheel heeft iets sierlijks luchtigs.

Deze tempel bevat een heilig deel, een heilige der heilige, sanctum sanctorum, drie buitenkapellen. Deze kapellen bevatten godenbeelden. Daarvan was nog maar één op de plaats aanweezig. Vermoedelijk een Mahadewa-voorstelling.

Gorgonenkoppen boven de poort, en de ingangen der kapellen. Deze zullen niet volmaakt, niet voltooid zijn, zoo als het voorkomt.

De fondamenten van baksteen (1839, V. Nes).

Domis geeft een afbeelding (Pass. 120—121). Dit plaatje is van veel waarde. In 1842, 1845, 1861 vond ik de omgeeving bebouwd, bewoond.

Op het plaatje staan nabij den tempel geteekend, als opgesteld:

Vier groote Ganesa's.

Een groote Mahadewa of Doerga.

Een kleine Nandi.

Een kleine Soerio, zonnekar.

Een wachter.

Een Linggam.

Deze heb ik in 1862 deels nog teruggevonden. Deze waren bevorens naar Malang vervoerd, en zijn er door Domis teruggebragt (Pass. 121). Domis deed de geheele stede opruimen, schoon maken, zuiveren (ibidem).

6. De ingang van een gewijd centrum, uit het aanweezen van twee kolossale wachters af te leiden (1820 in de wildernis liggende). De twee wachters zullen van de voetstukken gezakt zijn, op de plaats waar zij oorspronkelijk zouden hebben gestaan. (Opgerigt 1815, 1829).

Kolossaal als beeldwerk. Welgekonserveerd. Uitmuntend uitgevoerd, bewerkt. Zittende houding, op ééne hiel. Gewapend met beukelaars, een regts, een links. Versiering uitsluitend slangen en doodshoofden. (Raffles zoude de eene hebben opgerigt).

Sieburgh kende twintig kolossale beelden wachters op Java in gelijke houding en vorm. Deze waren de bestbewaarde, grootste, het best bewerkt; 10 voeten breed, 12 hoog.

7. Uit de omliggende oorden hier vereenigd:

[Volgt een overzicht der losse beelden, in overeenstemming met het van elders bekende].

MALANG.

(Verbeek n° 618; Rapp. 1902 p. 255).

Tuin van den Assistent Resident, 1841.

Brahma. Levensgroot, wel verminkt, doch in geheel. Van de vier aangezichten was nog enkel het achterste herkenbaar. Van de vier armen twee overig. De verminking vermoedelijk niet door geweld en moedwil, maar door ongeluk, instorting van een gewelf. Alle de deelen die aan den muur geëndoceert geweest waren, bleven onbeschadigd. De bewerking uitneemende geweest. De goddelijke glorie nog als uitstralend.

Een groot Boeddha-beeld, kolossaal. Bijzonder schoone bewerking. Bijzondere conservatie. Kaalgeschoren kruin, dus geen kroeskrullend haar, of lang, in vlecht of tros opgebonden. Dus eenig in voorstelling en soort. Zal vermoedelijk behoord hebben tot een kolossaal tempelgebouw, zoo evenredigheid is aantenemen.

Een levensgroot, zeer verweerd, en onkennelijk geworden beeld. Vier armen en een hoofd. De bepaling onzeker. Vermoedelijk een Wisnoe.

Eene kolossale inscriptie, weinig leesbaar (vermoedelijk van Djago gebragt).

Een kleinere inscriptie, bol gewerkte karakters.

Een aantal beeldjes van gehouwen steen. Volborstige vrouwelijke, 2 à 2½ voet hoog.

Hoofdplaats Malang. Vermoedelijk weleer hier een roodbaksteenen tempel aanweezig geweest. Bouwkundige fragmenten van die stof kwamen nog al veel voor, nog in 1841. Ook kleinere gebakken beeldjes.

In den tuin van den Assistent Resident:

Twee waterspuitende dewi's, gebakken steen.

Eene Ganesa, ook van gebakken steen.

DJAGO-TOEMPANG.

(Monographie van Brandes, 1905).

H. N. Sieburgh Ms. 1841.

Pittoresk door ligging te midden van een woud, omgeven van de weeligste groeikracht. De wanden des tempels zijn omklemd, en doorwortelt, door boomvezels. Het bovenste deel

is daardoor geligt, en achterwaarts over, ter neder gestort. De groeikrachten alleen schijnen hier vijandig te zijn geweest.

Het voetstuk was bedolven onder afgevallen steenen, achter, en op de zijden. Men meende onder die afgevallen puin veel te zullen kunnen vinden, 1841, onder anderen de vier Gorgonenkoppen, Kala. Een dezer, van buitengewoone grootte, zat boven den ingang.

[Drie beelden van eenigsinds kolossalen vorm in de buitennissen. Een staand man, met langen baard, met bidsnoer in de regter, waterkruik in de linker hand, gewapend met drietand, trisoela. Sieburgh meende een Mahadewa. 't Is Siva als boeteling. Het tweede beeld, een kortlijvig man met een olifantskop, dus Ganesa. Het derde beeld, Doerga, gezegd Loro Djongrang, een vrouwenbeeld met acht armen, staande op een os, verdedigende den dwerg Oesoor, zeker de meening van de overwinning op Maishasoera, den hemelaanvaller. Acht armen duiden de volle kracht van haar vermogen aan. Geen enkele levensgroote Doerga voorgekomen aan Sieburgh in Passaroewan [1]].

De hoofdgodheid, op het bovenste deel des tempels gesteld, was wel omgevallen maar lag er nog. Het was eene voorstelling van Siva. De bewerking moet buitengewoon zuiver, edel, keurig zijn geweest. Doch de beschadiging is groot. Handen en armen zijn van een zeer schoonen vorm en beweeging als er aan Sieburgh immer voorkwam.

De tempel is op een eenvoudig plan gebouwd, maar van hooge complicatie in de uitvoering. De schoonheid der Hindoesche bouwkunde moet zich hier geheel ontwikkeld hebben, in aard en vermogen.

De tempel is drie etagen hoog, massief zonder ingang, even als Panataran. De twee onderste hebben een vooruitspringend terras aan de voorzijde. Daarheen leiden twee trappen. De bovenste etage was welligt een offeraltaar, voor Siva die daar stond. De drie verdiepingen hebben breede kroonlijsten. Beneden herhaling der kroonlijst in renversale rigting naar Indische bouwtrant.

Ligte sprongen breken het vierkant der grondvlakte. Die sprongen zijn verschillend van profil. Een rijkdom van gebroken

[1] Deze geheele alinea behoort klaarblijkelijk niet in de berschrijving van dezen tempel thuis.

horizontale lijnen, en eene zoo groote aan confusie grenzende menigte van gedenteleerde hoeken. Exagaratie in den vooruitspring der voorhoeken, kroonlijsten.

Het gevoel wordt alleen bevredigd door overtuiging.

1845. Mijn eerste bezoek. Bat. T. I, 62 [waarheen verder verwezen wordt].

TJOEMKOP KIDAL.

(Verbeek nº 615).

Zes palen West van Djago. Beoosten den breeden heuvel Boering. De meest ongeschondene tempel van Java. Doch de beelden zijn er uit weggevoerd naar elders. Zedige bouwtrant, op het eerste gezicht opvallende.

De plaats, ligging is min of meer gezonken, volgens primitiven aanleg reeds. De ringmuur in dezen lageren grond, duidt de oorspronkelijke bedoeling aan.

Voor den ingang staat een kolossaal voetstuk of altaar, breeder dan de tempel zelve is. Naar den top van dit altaâr leidden twee trapjes; een is nog overig.

De tempel zelve is zuiver vierkant, enkel met de vooruitspringende trap van den ingang. De nissen in den buitenwand zijn niet relief, meer dan de voorsprong der kroonlijst. Het kroonwerk is van pyramidalen vorm; rijst van de eerste uiterste lijn van het dakstuk naar boven. Deze pyramide is gecomposeerd uit eene opstapeling van kleine piedestals, die in getal verminderen, en aan den top in éénen enkelen uitloopen.

Alle overlading van versiering is hier afweezig. Een enkele breede bloemenband omgeeft het gebouw. De dekstukken der basis worden door Leeuwen als cariatiden gestut. Kroonlijst zonder architraaf, zonder frise, slechts gecomposeerd uit beneden sprongen, en ogiven, een schoon geheel vormende.

Rijke voorstelling van lijnen, genoeg voor schoonheid, zonder andere versierselen, en toch vol zwier aan 't gebouw. De kiesche luxerieuse manier bij Kalibening en Tjandi Sewoe in Midden-Java voorkomende, is evenwel in Oost-Java niet te vinden. Hier is de leer der Estetica minder opgevolgd.

Tot zóó verre Sieburgh, 1841.

Mijn eerste bezoek: 1845. Bat. Tijds. I, 64 [waar men verder zie].

SINGORITI.

(Verbeek nº 602; Rapp. 1902 p. 315).

Postpaal 14 van Malang, voet van het grensbergland van Radjekwessi. 3000 voeten ongeveer boven zee. Omsloten door steile, kale bergwanden, als in een kom, uiterste voorsprongen van den Kawi-Panderman. Twee palen West van de negorij Batoe.

Twee opene bronwellen van warm en van koud water, omsloten door vierkant trachietsteenwerk, een tempeltje, thans geheel vervallen, — 1825 (Jav. Cour. Nº. 24) en 1799 (Rapport Ysseldijk) reeds evenzoo als in 1865.

Oorspronkelijk acht of tien voeten hoog, zonder uitwendige cellen, maar met beeldwerk in nissen. Een paar beeldjes nog aanweezig; 1865.

Grondvlak vierkant; de heele oxydeerende wel opgebroken, afgeleid en okergeel alles kleurende.

De wellen schijnen te zijn ingemetseld, en opgewerkt tot in een bad, dat vermeld is. Sanitarisch en Devoot gevoelen was dus hier reeds in overoude tijden zamengaande.

LOEMADJANG-TENGA.

Zuider- en Oosterdeel land van Malang. Reis naar den Smeroe, Jav. Cour. 1836 Nº. 73. 3 Augustus 1836, van Boeloelawang uit. Tijds. Ned. Indië 1844, VI, III, 159.

De reizigers waren I. F. W. van Nes, A. C. Schonck, W. Dickelman en A. J. v. d. Poel.

Donderdag 4 Aug. van Lemadjang Tenga, door de rivieren Pamotan, Lepoer, door wildernis, waar in 1832 een voetpad gekapt werd. Vervolgens door de kali Padang, Pringapoes, tot de wildernis: Oetan Soengi Petoeng.

Vonden aldaar, op een heuveltje, regts van het uitgehakte voetpad:

Een beeld, vier voeten hoog, twee do. breed, zijnde een staande Ganesa. Twee losse versierselen in steen, vermoedelijk van een tempelingang.

Verder op: vier graven, waarvan een met een beschreven steen, pyramidiaalvormig plat opgerigt, staande. De graven gewoon Javaansch.

Iets verder, een steenen waterbak, geheel ongeschonden,

vier voeten lang, een voet breed, twee voeten hoog. Een uitgehouwen steen, voorstellende twee dooreengeslingerde draken, waarvan de koppen aan beide einden, drie steenen. Vermoedelijk de deksel van die waterbak geweest.

In de nabijheid nog: een staanden steen, hoog vijf voeten, breed tweeëneen half, dik drie duim met opschrift in letters als kawi.

Alle deze voorwerpen zullen vermoedelijk nu staan bij Banjoebiroe—Blaauwwater, waar ik ze vond. De plaats van vondst is, aan den Westelijken voet Smeroe, aan de Djoerang Sonosekar, Soemberbakar, kali Prengapoes, linkeroever.

Dezelfde weg werd door Junghuhn gemaakt 1844, T. N. I. 1849, I, 118; Java IV, 746—782. De oudheden waren toen van daar reeds vervoerd.

NGENDAT.

1825 Reis 2 Luit. Jav. Cour. 1825, N°. 24.

1839 Burer, mededeeling. Bianglala I.

Bij de dessa Ngendat, op den weg van Malang naar Batoe. Overschot van een vroeger tempeltje, trachiet of gehouwen steen (1839); midden in de wildernis, klein en ingestort (1825).

Ik heb er niets meer van gevonden, 1862.

Indisch Magazijn 1825 (1845) N°. 65, overgenomen berigten.

BEDJI.

Vermoedelijk Ngendat, hiervoren, op den weg naar Batoe-Malang, poststation.

Stukken bewerkte trachietsteenen, en een beeld, gezien door een reiziger [1].

WEDON.

Schill, 1842, T. N. I. IV, II, 46.

Eigen bezoek, 1844, 1863.

De Passangrahan van Lawang, de trappen vloer, stoep, zijn van gehouwen bewerkte trachietsteen. Die steenen zullen daar zijn gebragt van elders, en wel van Wedon.

Op den spitsen heuvel Wedon, anderhalve paal Noord, links,

---

[1] Vgl. Rapp. 1902 p. 337.

West van den weg, en onder 't gebied van het district Porrong, is een groot vierkant gebouw of altaar geweest, van gehouwen trachiet, een offerstede, petapahan of kluizenarij, met een opstaanden steen als grafzerk, beschreven met onduidelijke karacters [1].

De wedono van Redjassa—Passaroewan, verhaalde in Augustus 1868: dat hij veertien jaren achtereen was geweest wedono van het district Porrong—Passaroewan (1852—1865); dat hij alle de trachietsteenen van den Wedon heeft laten afhalen, ongeveer 200, om een brug in den grooten weg naar Passaroewan (Toempang) te verbeteren, bruggehoofden te maken; dat, daar hij van den Wedon steenen te weinig kreeg, hij vervolgens een oude bedolven badplaats heeft laten opbreken in de dessa Pager (Porrong, Pandahan) en van daar 1400 trachietsteenen kreeg.

En zóó werden Wedon en Pager herschapen tot een modern doel; oud-nieuwheden.

SOEMBER POELOET.

Op het vroegere huurland Genitri, Noordoost van Malang hoofdplaats, vond de huurbezitter in 1858 een gemetselden, maar nu gevulden vijver van trachietsteen, even als die van Windit voor eene badplaats geschikt en bestemd geweest, toen onder struiken in wildernis bedolven en gedempt.

(Opgave van C. L. Mentel, den vinder).

BATOE-SISIR.

(Verboek n° 604; Rapp. 1902 p. 322).

Nabij den Passangrahan, onder boomen een verzameling van elders aangevoerd. Alle van de leersekte van Siva.

Twee Mahadewa's, waarvan een van ongeveer vier voeten hoog, vóórdeel van 't hoofd afgeslagen; de kin, baard en hals overig. Een enkele band van den hals afhangende. In de linkerhand eene waterkruik. In de regterhand een kleine bidsnoer. De eene het hoofd afgeslagen; houdt in de hand een trisoela, drietand, Siva's staf.

Twee Nandi's.

---

[1] Over Wêdon vgl. Tijdschr. Aardr. Gen. 32 (1915) p. 215.

Twee Doerga's, zonder hoofd, 8 armen.

Eene Ganesa.

Een beeldje zittend, met een bloem in elke hand.

Twee kleine Gorgona, Kalahoofden.

Eene Lingga, nu voor een watergoot in een bak gebezigd, zonder zichtbare profanatie.

EILAND MADOERA.

Er is weinig historische zekerheid over den vroegeren toestand op het eiland Madoera. Het volgde grootendeels den loop der zaken op het tegenoverliggend Java.

De losse voorwerpen schijnen van Java herkomstig te zijn. De vaste, gebouwde, zijn van rooden baksteen; een paar fundamentwerken van trachiet, of marmer uit het land zelve.

Ik vond beelden te Bankalan, Blega, Tjandi, Soemenap, oude badplaatsen te Soemenap, Pamekasan, oude gebouwen te Arosbaya, Palakaran, Peroppo, losse voorwerpen te Sampang, Soemenap. Maar het land is nog niet genoegzaam doorzocht.

Oude Hindoebeelden.

Q. M. R. Verhuell duidt aan, op 1819, dat hij naar Bankalan reed, en aan den ingang van de hoofdplaats twee ruwe beelden zag staan, soort van knodsdragers, wachters. Die beelden stonden er in latere jaren nog, en schijnen eerst in 1861 naar elders vervoerd te zijn, vermoedelijk naar Batavia (Notulen Bat. Gen. IV, 1; I, 16; Tijdschr. B. G. X, 16).

De herkomst was onbekend. Bankalan werd aangelegd in 1742—46. Bevorens was Toerdjoeng de zetelplaats. Dáár is alles geraseerd en verdweenen.

De meest nabij gelegene oude vestiging is Arosbaya, waar in de wildernis nu nog de overblijfselen liggen van een baksteenen gebouw van blijkbaar laten tijd, na 't Hindoe-tijdvak. Vermoedelijk is dit het gebouw van den landsheer, bedoeld in de togten van Houtman, 1595, en Van Neck, 1598. In de reis van de Brito, 1511, is er nog van Arosbaya geene spraak.

Verhuell beschreef de bedoelde beelden:

«een triumfboog aan het einde van den weg, bij de hoofdplaats. Aan elke zijde vervaarlijk groote reuzenbeelden, met

monsterachtige aangezichten en zwaarden, onder afdakjes gesteld, met levendige kleuren beschilderd, aan den ingang van den alonalon.

Zulke beelden vind men op Java veel bij Braminsche tempels.»

Beelden te Blega.

In de woningen der te Blega aan de rivier wonende Chinezen, vond ik twee ruwe Hindoebeelden, wier herkomst onbekend, doch vermoedelijk van den Zuidelijken overwal, land van Probolinggo—Passaroewan te nemen was.

Bij den Chinees Tio ho kan een ruwe voorstelling van Doerga, een paar voeten hoog, als voorwerp van offering gebezigd, in een afzonderlijk deel van het huis opgesteld op den grond, op een pedestal. Bij den Chinees Lo Goan hong, een zittend beeld, Boeddhavorm, ruw of beschadigd, verweerd. De Boeddha was nog geen twee voeten hoog.

Beide beelden van trachietsteen, doch veel hebbende van gevormd, gedroogd te zijn, maar antiek, overeenkomende met de Javasche (1862).

In den Passangrahan te Blega vond ik een bewerkt stuk trachiet, dat vermoedelijk een trapleuning-stuk geweest was.

Later gaf men mij op, dat die beelden waren gevonden in den grond, op het veld, bij omspitting om de Zuidoost van de dessa Blega, dus inheemsch, niet van elders aangebragt.

Beeldwerk in Soemenap.

Volgens mededeelingen in de notulen der Directie Bat. Gen. vergaderingen in het Tijdschr. B. G. werden er gevonden:

Deel IX (1858), 297, 298 een beeld.

Deel X (1859), 298 een beeld met karacters als inscriptie, waarvan eene teekening werd aangeboden.

Welke voorstellingen dit waren is mij niet gebleken, en ook niet nader aangeduid. Ik deed er in 1862 te vergeefs navraag naar.

Volgens deel IX T. B. G., 244 werd er ook een metalen klok gevonden en naar Batavia verzonden. Doch, daar oordeelde men dat dit Boeddhistisch instrument geene oudheidkundige waarde had. De herkomst is niet opgegeven.

In de zout-dessa Tjandi-papak, op de grens van de regentschappen Pamekasan en Soemenap, is voor de aanduiding van dien naam, niets anders vertoonbaar, als het hoofd van een

beeld van trachiet, vermoedelijk Boeddhaisch. Van een Tjandi (graf-kapel) is niets bekend bij de tegenwoordige bewoners. De Chinezen offeren aan dit fragment. Ik nam het vroeger voor eene Doerga.

Men deelde mij in 1862 te Soemenap mede, dat er vroeger in de Chineesche, en in de zeemanswijken een paar beelden stonden van Doerga en Siva; dat de Chinezen die beelden, als landspalladium, hadden begraven, verborgen, verstopt, om vervoer of ontheiliging voortekomen, daar de Mohammedaansche landshoofdlieden zulke voorwerpen vernielden [1].

Peroppo [2].

West van Pamekassan, en van het suikeretablissement Teedja; in een heuvelige, golvende streek, nu weinig bewaterd, maar nabij de diepe kloofbronnen Soemberpayong, die zeven palen Westwaarts van Teedja liggen. Ongeveer negentig voeten boven zee, en zes palen benoorden de Zuidkust van 't land Tjettjerrĕh.

Overblijfsel van een grooter gebouw van rooden baksteen, op een nederig heuvelplekje, te midden van omploegd veld (1862). Tot op vijftig roeden in den omtrek is de grond bedekt met roodbaksteenen afbraak, voor galangan (velddammen) als andersinds. Twee groote, sterk begroeide hoopen steen, aan de Noordzijde van de hoofdruïne, schenen wachthuisjes geweest te zijn.

De breedte van het overgebleven muurwerk is, langs den grond, ongeveer nog achttien voeten. De hoogte, op één punt, evenzoo, achttien. Alles is met geweld en breekijzermagt vernield. De diepte zal achttien voet geweest zijn.

Hier stond dus een Tjandi, een torengebouw? De afpalingen, vierhoekige vakken aan de Noordzij, en de twee begroeide steenhoopen, schijnen het overschot van een grooter gebouw geweest te zijn.

Aan de Noordzijde liet een deel der ongebroken muur twee vierkante vakken, lijst en krulwerk zien; ook vermoedelijke figuren van menschen en dieren. Een dikke geelbladerige boom scheen hier als wachter ongedeerd te zijn gebleven. Wandalisme had al het andere aangerand. Die handdadigen zijn bekend. Het waren de zoekers naar schatten, die evenwel groote nadeelen

[1] Vgl. Rapp. 1908 p. 12.

[2] Vgl. Rapp. 1908 p. 8, waar van twee vervallen tjandi's wordt melding gemaakt.

vonden. De Madoerees heeft met koevoet, breekijzer en moker de muren doorbroken, om naar verborgen schatten te zoeken. Zóó verhaalt men.

De muren zijn afgebroken om de steenen te bezigen voor den opbouw der Suikerfabriek Teedja. Die baldadigheid geschiedde in 1840, op last van den landsregent, zoogenaamden Panembahan, ten behoeve van den oprigter Dr. Mulder. De goden hebben zich gewroken! Elk eigenaar van die suikeronderneming sinds 1840 heeft groote verliezen, nadeelen ondervonden; een paar werden arm. Dit gebeurde zevenmalen, tot 1866.

Peroppo was vermoedelijk een kadaton, evenals Koetorono, Koetoboro; het dagteekent van den tijd van het laatste Hindoegebied van Modjopait.

De overlevering duidde aan, dat de omwroeters der steenmassa's nu en dan goudwerken hadden gevonden.

Van den Zuidkant der ruïne peilde ik Argopoero, spits, hoogste punt Yanggeb. Z. $\frac{3}{4}$ O.

De steenen waren van de Modjopaitsche struktuur, helder rood, vast, doch kleiner van vorm als bij de Modjopait-oudheden, ongeveer als te Matjanpoeti, Koetorono, Ngardipoero; zonder cement, door geene wringin of lianen ontworteld, maar met menschenwoede verbroken. Het loofwerk geleek veel op dat van de Tjandipari, Delta Soerabaya; niet zeer fijn. Het reliefwerk in het vleesch van den steen uitgehouwen. De twee overgebleven reliefvakken op den Zuidkant geleken ongeveer op die van Boroboedoor en Djago, wat den vorm aangaat, door lijst- en loofwerk omgeven; de gedaanten onkenbaar geworden.

Inwendig een enkele begroeide puinhoop. Bovendeel onkenbaar, niet te bepalen. De Oostzijde deels nog staand, aangebroken muurwerk; West en Noord zijn totaal vernield. Het muurwerk scheen lomp-kolossaal, het reliefwerk ruw geweest te zijn, even als te Dermo.

De gelegenheid, het oord, was vermoedelijk vroeger wélgekozen, maar thans waterarm, de omgeving deels bouwland geworden; alle antiquarische waarde en alle woestheid was verdwenen.

Van vroegere tijden kwam mij over dezen bouwval enkel een aanduiding voor van Domis, 1830, in de Oosterling, — bij Olivier, — en in het woordenboek van Van der Aa, alles uit éene bron, uit berigten van 1830, 1834, 1845. Dat de berigten

aanvankelijk niet van eigen onderzoek in loko kwamen, bewijst de eenige opgave in het woordenboek van 1845 op: S. Soemenap, afkomstig van H. J. Domis, 1830:

«In de streek van Soemenap (de afdeeling, waaronder vroeger ook Pamekasan behoorde) en wel te Pajong, wordt eene tempelruïne gevonden, met beelden van Siwa en Boeddha».

Daar de bronwellen van de rivier van Pamekasan, genoemd worden Soember-payong, en deze nabij de ruïne van Propo = Peroppo liggen, zoodat met het bezoek van de eene ook dat der andere volgt, zoo zal met die tempelruïne bedoeld zijn: Peroppo, bij Payong. In Soemenap is Tjandi Pajong ook onbekend.

Van die beelden vond ik niets. Welligt zijn de beelden te Blega en Tjandipapak van hier afkomstig. Te Soemenap moeten een paar beelden door Chinezen begraven zijn ter betere bewaring.

Palâkaran.

Nabij en Noord van den grooten weg, tusschen paal N°. 45—46, zes palen Noordwest van de hoofdplaats Sampang, voorbij de post Tordjong; in onbewoonde wildernis.

Muren en fragmenten van rooden baksteen, — zonder beelden of beeldwerk.

Voormalig verbijf van een landsopperhoofdman, in den Mohammedaanschen tijd waarschijnlijk, evenals de ruïnen bij Arosbaya.

Welligt het oude Maduretna der kaart van Relandus, 1690, of wel het speciaal aangeduide «Madure».

INHOUD.

BESCHRIJVING DER ONDERAFDEELING REDJANG.[1]

DOOR

J. L. M. SWAAB.
Controleur dier Afdeeling.

I. INLEIDING.

De onderafdeeling Redjang is eene der vier onderafdeelingen der afdeeling Lebong van de residentie Benkoelen.

Zij is gelegen tusschen 3° 20′ en 3° 50′ Zuiderbreedte en 102° 15′ en 102° 50′ Oosterlengte van Greenwich en wordt begrensd:

ten Noorden door de onderafdeeling Lebong,

ten Oosten door de onderafdeelingen Moesi-Oeloe en Tebing Tinggi,

ten Zuiden door de onderafdeeling Tebing Tinggi en de afdeeling Seloema,

ten Westen door de afdeeling Benkoelen en de onderafdeeling Lais.

De onderafdeeling wordt door bergruggen verdeeld in drie geheel van elkaar gescheiden streken, nl. de Redjang-, Sindang- en de rondom Toba Penandjoeng gelegen Benkoelen margas.

De samenstelling dezer landschappen is als volgt (Staatsblad 1911 n° 341):

Redjang margas:

Bermani Ilir	groot	572.9	KM²	
Merigi	»	259.6	»	
Seloepoe Redjang	»	233.5	»	
Bermani Oeloe	»	221.4	»	en de
pasars Kepahiang en Tjoeroep. . .	»	2.—	»	
		1289.4	KM²	

Sindang margas

Sindang Klingi	groot	365.4	KM²	
Sindang Bliti	»	258.6	»	
Soekoe Tengah Kepoengoet . . .	»	193.6	»	en de
pasar Padang Oelak Tanding . . .	»	1.—	»	
		818.6	KM²	

[1] Ontleend aan eene beschrijving van de onderafdeeling Redjang, door schrijver in December 1913 aan de Regeering ingediend. Het aardrijkskundige gedeelte dezer beschrijving is reeds opgenomen in Tijdschr. Kon. Ned. Aardr. Gen. 2e Serie, deel 32 (1916), bl. 57 vgg.

en de Benkoelen margas

Djoeroekalang en Merigi Poendjoeng	groot	177.7 KM²	
Merigi Kelindang	»	46.9 »	
Seloepoe Baroe en Semidang Kota Nioer	»	166.7 »	en de
pasar Taba Penandjoeng.	»	1.— »	
		392.3 KM²	

De totale oppervlakte van de Redjang bedraagt aldus ± 2500 KM².

De onderafdeeling wordt bestuurd door een controleur, gevestigd te Kepahiang.

II. BEVOLKING.

a. Afkomst, stam- en klassenindeeling.

De bevolking behoort tot het Maleisch-Polynesische ras en bestaat uit drie geheel verschillende groepen:

1. de Redjangers,
2. de Sindangers (orang lembak),
3. de Serawaiers.

In dit ressort zijn de Serawaiers zeer in de minderheid. Alleen de thans opgeheven marga Semidang Kotta Nioer is met Serawaiers bevolkt. Deze zijn eigenlijk kolonisten uit de Pasoemah.

De naam dezer onderafdeeling wijst er op, dat de bevolking in hoofdzaak uit Redjangers bestaat. Het geheele landschap Redjang en ook de bij dit ressort gevoegde Benkoelen margas, met uitzondering van Semidang Kotta Nioer, zijn met Redjangers bevolkt.

Een bepaald regelmatig verhaal betreffende de geschiedenis der Redjangsche bevolking bestaat, voor zooverre mij bekend is, niet.

De verschillende dikwerf zeer tegenstrijdige overleveringen geven daaromtrent ongeveer het navolgende beeld.

In de allereerste tijden heerschte over het land Benkoelen Ratoe Agoeng, die een afstammeling was van het vorstenhuis van Mâdjâpahit en tevens halfgod van de goenoeng Boengkoek.[1]

[1] Een zeer grillig gevormde berg, gelegen in de Benkoelen marga en uit zee zichtbaar.

Het volk waarover hij regeerde, stond bekend als de «orang sawah»; deze lieden waren grooter van gestalte dan de gewone menschen en onderscheidden zich bovendien door eene uitgroeiïng van het staartbeen ter lengte van een vinger. Daarom werden deze lieden ook wel genoemd «orang sawah berikoer.»

Toen ter tijde heette de gewestelijke hoofdplaats Benkoelen nog Soengai Seroet. Het paleis van Ratoe Agoeng was op den hoogeren rechteroever, ietwat stroomopwaarts van de monding der Soengai Seroet (thans Benkoelen-rivier) gelegen.

Deze vorst had zeven kinderen, waaronder een meisje dat Poetri Gading Tjempaka heette.

Na den dood van Ratoe Agoeng werd het land door zijne zeven kinderen gezamenlijk bestuurd. Toen geviel het, dat een Atjehsche vorstentelg met vele volgelingen ter reede van Soengai Seroet verscheen en Poetri Gading Tjempaka ten huwelijk vroeg. Daar hare broeders tegen dit huwelijk vele bezwaren maakten en ten slotte niet genegen bleken Poetri Gading Tjempaka uit te huwelijken, verklaarden de Atjehers hun den oorlog. [1]

Een langdurige krijg verwoestte daarop het land. Overal stapelden zich de lijken der vele gedooden op en een ondragelijke lijkenlucht verspreidde zich door de gansche streek. De toestand werd daardoor zoo onhoudbaar, dat de zeven vorstentelgen de vlucht namen naar de goenoeng Boengkoek, terwijl ook een groot gedeelte van de orang sawah naar de binnenlanden en in de bergen de wijk nam en daar bleef wonen.

De achtergebleven Atjehers vestigden zich in de stad Soengai Seroet waaraan zij den naam Ampang Kahoeloe gaven, wijl het tijdens hun komst vloed was en zij tot hunne groote verbazing al het vuil en de in de Soengai Seroet drijvende voorwerpen stroomopwaarts zagen drijven. Deze naam Ampang Kahoeloe werd verbasterd tot Bangkahoeloe (Benkoelen). [2]

Later trokken ook de Atjehers naar hun land terug.

De zeven vorstentelgen daalden echter niet meer van de goenoeng Boengkoek neder, zoodat de orang sawah, geheel aan

[1] Invallen van Atjehers tijdens het bestuur van Iskandar moeda, Sultan van Atjeh (1607—1636)?

[2] Volgens andere personen beteekent Bengkoelen Bangkoelon d.i. Westkust en werd deze naam het eerst voor deze streken gebezigd toen de suprematie van het Sultanaat van Bantam alhier gehuldigd werd. Zij werd aldus genoemd ten opzichte van hare ligging onder het Bantamsch Sultanaat.

hun lot overgelaten, zeer verwilderden en ten slotte overal de grootste anarchie heerschte.

In de Lebong woonden vier aanverwante onafhankelijke stammen.

De sage omtrent de afkomst dezer vier stammen luidt als volgt:

Vier zonen van de vorstin Ratoe Kentjana Oenggoet van Mådjåpahit, genaamd Bikoe Bembah, Bikoe Djenggo, Bikoe Sepandjang djiwa en Bikoe Bermanå moesten hun land tengevolge van vadermoord verlaten.

Na vele omzwervingen kwamen zij te Palembang, van waaruit zij zich naar het binnenland begaven en ten slotte besloten zich in het landschap Lebong te vestigen. Uit deze vier stamhoofden (ampat petoelai) zouden zich later de vier Redjangstammen hebben gevormd. Op deze vage overlevering grondt de Redjanger het feit zijner afkomst van Mådjåpahit.

Nadat de hoofden dezer vier stammen waren ingelicht over de groote wanorde, die onder de orang sawah heerschte, namen zij het besluit deze lieden te onderwerpen en zich in het veroverde land te vestigen.

Bij het binnendringen van de vier Lebong-stammen namen de geheel aan zich zelve overgelaten, zeer verwilderde orang sawah, zonder noemenswaardigen tegenstand te bieden, de vlucht en kregen daarom den naam van «orang meladjeng sawah», d. w. z. de weggeloopen orang sawah [meladjoe, meladjeng (Javaansch) beteekent hard wegloopen]. Het veroverde land werd dienovereenkomstig genoemd negeri sawah meladjeng, d. i. het land van de weggeloopen orang sawah. Deze naam verbasterde in sawah (meradjeng) meredjang en sawah redjang. De nieuw gekomen bevolking werd daarnaar genoemd orang Redjang.

De tegenwoordige bevolking beweert, dat vele der orang meladjeng sawah rudimentaire staarten hadden. Volgens den pasirah der marga Bermani Ilir is door den controleur D. G. Hooyer indertijd naar deze staartmenschen een onderzoek ingesteld.

Daarop is bij hem gebracht de thans niet meer in leven zijnde inlander Moeksin van de doesoen Embong Idjoek (marga Bermani Ilir), die inderdaad eene uitgroeiïng van het staartbeen moet hebben gehad.

Door een toeval werd ook door steller dezes iets dergelijks geconstateerd. Tijdens een autorit van Kepahiang naar Taba

Penandjoeng zag hij ter hoogte van ± paal 29 op den bergweg een inlandsche vrouw met een zeer duidelijk waarneembare rudimentaire staart. Genoemde vrouw was bezig zich met een klein kindje in een van de vele «pantjoerans» langs den weg te baden en had de, plotseling om een hoek van den weg gekomen, auto eerst bemerkt toen de wagen reeds zeer nabij was. Zij hurkte toen dadelijk neer, met het gelaat van de auto afgewend, zoodat de uitgroeiïng van het staartbeen duidelijk zichtbaar was.

Een gedeelte der orang meladjeng sawah moet zich in de marga Lima Boeah Bada der afdeeling Seloema gevestigd hebben.

Volgens het dorpshoofd van Embong Idjoek zouden sporen eener oude verlaten nederzetting van de orang meladjeng sawah nabij zijn doesoen nog zijn aan te wijzen. Deze nederzetting heette Tebo Remas. De plaats der nederzetting is nu wel geheel met bosch bedekt, doch het oude dorpsplein is nog herkenbaar door eene kringvormige haag van bamboe aoer, die vroeger om de nederzetting moet zijn geplant.

De z.g. Redjangers waren verdeeld in vier families. Deze zijn:

I. Seloepoe.
II. Bermani.
III. Merigi.
IV. Djoeroekalang.

De tegenwoordige margas hebben zich uit deze vier stamfamilies ontwikkeld. Oorspronkelijk was het ledental der familie zeer beperkt. Deze bewoonden met het familiehoofd één doesoen. Bij toename van het ledental vormden zich grootere doesoens. Door onderlinge oneenigheden, of wel wegens gebrek aan voldoende ladanggronden, verlieten eenige dorpsgenooten met hunne naaste familieleden de moeder doesoen, om elders een aparte nederzetting (soesoekan) te stichten. Langzamerhand groeiden deze nederzettingen aan tot doesoens, waaruit op dezelfde wijze nieuwe nederzettingen werden gevormd. Op deze manier ontstonden ettelijke dorpen, behoorende tot dezelfde familie. Deze sloten zich bij elkaar aan en vormden bonden, margas geheeten. Bleef de moederdoesoen met de uit haar gevormde nederzettingen nauwe betrekkingen onderhouden, dan bleef zij met deze één geheel uitmaken; was dit niet het geval, waren de nieuwe vestigingen zeer ver van de moederdoesoen verwijderd, dan vormden zich nieuwe margas. Het kwam ook voor, dat

nederzettingen van twee verschillende stam-families zich naast elkaar ontwikkelden, of ook wel dat later leden uit verschillende stam-families in één doesoen gingen wonen. De margas die zich uit dergelijke combinaties vormden, werden genoemd naar de familie die zich aldaar het eerste vestigde, of wel die den meesten invloed had.

Uit de namen van de verschillende margas kan men thans nog afleiden tot welke der vier Redjang families zij hebben behoord. Zoo heeft men in deze onderafdeeling de margas: Bermani oeloe, Bermani ilir, Seloepoe Redjang, Marigi, Seloepoe Baroe, Djoeroekalang, Merigi Klindang en in de onderafdeeling Lebong de margas: Seloepoe Lebong, Bermani Lebong, en Djoeroekalang. De naam Merigi komt echter in de Lebong, het stamland der Redjangers, niet voor. Waar echter boven is gezegd, dat de tegenwoordige bevolking uit Lebong naar deze streken is uitgezwermd, kan het niet anders of de stam Merigi moet ook in de Lebong vertegenwoordigd zijn. Zulks blijkt inderdaad zoo te zijn. De ingezetenen der hier aanwezige marga Merigi zijn van Toebai, in de marga Soekoe 8 (Lebong) afkomstig. Dit is nu nog te constateeren in het feit, dat maagden en jongelieden van Toebai (Lebong) en die der marga Merigi (Redjang), niet met elkander mogen dansen. Het is namelijk verboden dat jongelingen en maagden uit een zelfden stam (marga) met elkander dansen (adat menari)[1].

De eerste nederzetting in de Redjang van lieden behoorende tot den stam Merigi was die te Pelangkian. Het verhaal wil dat een gedeelte van den stam Merigi naar Mådjåpahit verhuisde en later eenige hunner weder naar hun geboorteland terugkeerden om de oude stamgenooten op te zoeken. Het samentreffen was bij de thans nog bestaande doesoen Pelangkian, de eigenlijke moederdoesoen der marga Merigi. Nadat nieuwe betrekkingen waren aangeknoopt keerden de landverhuizers weder terug zeggende: «Poelang kian» (poelang doeloe). Vandaar dat deze oudste nederzetting Pelangkian werd genoemd.

[1] Deze gewoonte is zeer begrijpelijk, wanneer men in het oog houdt dat de vier Redjang margas oorspronkelijk vier families zijn geweest, die gaandeweg zijn uitgegroeid tot vier stammen. Ter versterking van het ledental der familie en mogelijk ook ter voorkoming van endogamie, werd waarschijnlijk het met elkaar dansen van familieleden verboden. Bloedschande (soembang) wordt dan ook met zeer zware boeten gestraft.

Dit uitzwermen der Redjangers uit Lebong bleef niet alleen tot het landschap Redjang beperkt. Zij daalden ook van de hooge bergen af naar de lage kuststreken en stichtten ook daar hunne vestigingen. Bijna de geheele onderafdeeling Lais en een groot gedeelte van de Benkoelen margas — v.n.l. de margas meer in het binnenland, dus niet die aan de kust — zijn overwegend Redjangsch. Ook in de afdeeling Seloema bevinden zich eenige vestigingen. Deze zijn echter de uiterste vertakkingen, meer zuidelijk in Manna, Kauer en Kroë, of noordelijk in Mokko[2], hebben zich geen Redjangers gevestigd.

De Redjangstammen hebben niet altijd in pais en vrede met elkaar geleefd. De onderlinge verstandhouding liet dikwijls zeer veel te wenschen over. Deden zich onoplosbare geschillen voor, dan geraakten zij in groote moeielijkheden. Er was geen vorst die het geschil in hoogste instantie kon beslechten, en het was hierom dat de pasirahs der vier stammen hun blik wendden naar de Minangkabau.

Het verhaal wil dat de oneenigheden dikwijls aanleiding gaven tot onderlinge veeten en twisten die zoo hoog liepen, dat daaruit oorlogen ontstonden. Ten tijde dat de Redjangstammen met elkaar in onmin leefden, verschenen vijftien vreemdelingen in het land. Zij hadden zeer voorname manieren en hunne houding wees op vorstelijke afstamming. Deze vreemdelingen werden geleid door een hunner, die door zijne groote wijsheid en vorstelijke manier van doen boven alle anderen uitblonk. Hij nam geen deel aan den krijg, doch bepaalde zich tot het onderzoeken en oplossen van de vele twistpunten, die tot den bitteren strijd hadden geleid.

Dank zij zijn groote wondermacht wist hij de geschillen te beslechten, zoodat er weer vrede in het land heerschte.

Door zijne groote rechtvaardigheid getroffen en dankbaar voor zijne weldaden, noodigden de vier Redjang stamhoofden hem in hunne doesoens, slachtten daar te zijner eere een karbouw, en richtten er een groot feestmaal aan.

Nadat een ieder had gegeten en gedronken, deden de stamhoofden hem het verzoek hen te willen inlichten hoe hij heette en van waar hij gekomen was. Zijn antwoord luidde:

«Mijn naam is Baginda Marahadja Sakti, het land van waar «ik gekomen ben is de negeri Soegai Tarab en ik ben hierheen

«gereisd met vier mantri's, 9 onderdanen en 1 lijfknecht. Ik «ben een onderdaan van den vorst van Pager Oejoeng en heb «van hem de opdracht gekregen om alle bochten en inhammen «van het eiland Pertja in te varen, ten einde te onderzoeken, «welke volken alzoo dit eiland bewonen, want het is met Gods «raadsbesluit, dat alles wat op dit eiland leeft, onderworpen zal zijn aan den vorst van Pager Oejoeng».

Nadat de stamhoofden dit alles hadden vernomen, waren zij zeer verheugd en brachten hulde aan Baginda Maharadja Sakti en den vorst van Pager Oejoeng, welken laatste zij verzochten Baginda Maharadja Sakti in hun land als zijn vertegenwoordiger te willen aanstellen. De vorst van Pager Oejoeng was met dit verzoek zeer ingenomen; Baginda Maharadja Sakti werd als zijn gemachtigde aangesteld en kreeg den last, zich te vestigen aan den mond van de rivier, die haar oorsprong aan de goenoeng Boengkoek heeft (de air Lemau).

Deze afgezant, waarvan de tegenwoordige pasirah van Semitoel (onderafdeeling Lais) nog een afstammeling beweert te zijn, had betrekkelijk weinig macht. De vorsten bleven een soort van havenkoning.

Hunne rechten, plichten en bevoegdheden waren in een contract van den navolgenden inhoud omschreven.

1. Zij zouden zich in de pasisir (aan de kust) vestigen, terwijl de pasirahs en proatins in de oeloe (het binnenland) zouden wonen.

2. Zij hadden de verplichting op zich genomen, het volk der binnenlanden te beveiligen tegen de invallen van zeeroovers, daarentegen hadden de pasirahs en proatins te waken tegen invallen van den vijand uit de bergen (van de Palembang-zijde Ampat Lawang en Pasoemah?).

3. Zij kregen een ontginningsrecht voor zich en hunne onderdanen over gronden die aan de margas toebehoorden. Bovendien hadden zij het recht om boschproducten in te zamelen en met goedvinden van de adathoofden daartoe aan vreemdelingen vergunning te verleenen.

4. Zij hadden recht op eene verplichte leverantie in natura van de inheemsche bevolking. Zoo moest elk huisgezin van den oogst opbrengen een koelak gepelde rijst, 1 kip en 1 klappernoot.

5. Tijdens dienstreizen in de binnenlanden hadden zij recht op vrije voeding en de noodige antarans.

6. Zij hadden het monopolie van het zout en de «kains». Een koelak zout of 1½ vadem geweven zwarte stof, moest door de bevolking worden ingeruild tegen 10 koelak beras.

7. Zij hadden het recht, met uitsluiting van anderen, ten eigen bate havengelden en -rechten te heffen. Goederen toebehoorende aan de pasirahs en proatins waren aan geene rechten onderhevig.

8. In kleine zaken spraken de eigen landshoofden recht. In groote zaken gebeurde dit door den vorst, in overleg met de pasirahs.

9. Bij het overlijden van den vorst moest zijn opvolger door de pasirahs worden aangewezen. Bij openvallen van het ambt van pasirah moest de vorst zijn opvolger aanwijzen.

In hoeverre de inhoud dezer overleveringen als betrouwbaar moet worden beschouwd, kan ik niet nagaan; in elk geval zal de invloed dezer gemachtigden over de veraf wonende bevolking vrij gering zijn geweest. De Redjangers in de bergstreken (Redjang en Lebong) bleven vrijwel onafhankelijk.

Volgens Mohamad Arip, pangeran der marga Bermani oeloe, waren de namen der vier Redjang stamhoofden (empat petoelai):

1. Bikoe Bembah, stamhoofd van de marga Djoeroekalang, gevestigd in doesoen Tapoes (onderafdeeling Lebong) en gehuwd met poetri Djinggan sah alam, eene dochter van het stamhoofd van Bermani.

2. Bikoe Djenggo, stamhoofd van de marga Seloepoe en gevestigd in doesoen Atas Tebing (onderafdeeling Lebong).

3. Bikoe Sepandjang Djiwa, stamhoofd van de marga Merigi (Toebai) en gevestigd in doesoen Semalako (onderafdeeling Lebong).

4. Bikoe Bermanå, stamhoofd der marga Bermani, gevestigd in doesoen Roekam (marga Bermani Lebong onderafdeeling Lebong), gehuwd met poetri Singgang Alam, die eene dochter was van Radja Imbang Djajo van Indrapoera.

Uit dit laatste huwelijk werden drie kinderen geboren t.w.:

1. poetri Djinggan sah Alam, die met het stamhoofd der marga Djoeroekalang huwde; 2. Rantai Sembilan, die kinderloos stierf en 3. Tachta Toenggal tergoeling Sakti.

Laatstgenoemde had negen zonen n.l.

1. gadja Meran (vestigde zich te Teis — onderafdeeling Lebong).
2. gadja Gemeran (vestigde zich te Loeboek Blimbing — onderafdeeling Redjang).

3. gadja Beniting (vestigde zich te Taba Tembilan — onderafdeeling Lais).
4. gadja Pekih (vestigde zich te Permoe — onderafdeeling Redjang).
5. gadja Rimboen (vestigde zich te Tjinta Mandi — onderafdeeling Redjang).
6. gadja Repah (vestigde zich te Oedjan Panas — onderafdeeling Lebong).
7. gadja Rajo (vestigde zich te Oedjoeng Galoe — afdeeling Seloema).
8. gadja Biring (vestigde zich te Moeara Santan — onderafdeeling Lais).
9. gadja Merik (vestigde zich te Aoer Gading — onderafdeeling Lais).

Deze laatste had een zoon genaamd Rijo Melano. Deze kreeg ook een zoon met name Depati Djoengdjoengan Radjo, die de stamvader is van de Bermani stam, gevestigd in de bovenstreken der marga Palik en Bermani Perbo (onderafdeeling Lais). Zijne afstammelingen vestigden zich te Penjangkah, Kota Lekat, Aoer Gading, Perbo etc. Hierop maakte een uitzondering Rijo Tirauw, een der vier zonen van evengenoemden Depati Djoengdjoengan Radjo. Deze zoon trok zich in het bergland terug en vestigde zich aan de andere zijde van de Barisan in het dal der Moesi. Zijn zoon Moening Aloes wordt algemeen beschouwd als de stichter der marga Bermani Oeloe.

Van Moening Aloes tot het tegenwoordig functioneerend margahoofd zijn er 7 «geler» (7 opeenvolgende geslachten) geweest, zoodat van Bikoe Bermani, de stamvader van den heelen Bermani stam, tot den thans in leven zijnden Redjanger, 13 «geler» zijn verloopen.

In de margas onderscheidt men de navolgende standen:

1. de marga- en ondermarga-hoofden.
2. de doesoen- en onderdoesoen-hoofden.
3. de marga- en doesoen-geestelijken.
4. de vrije ingezetenen.

Personen, die op grond van afstamming meerdere rechten en privilegiën genieten boven andere standgenooten, komen niet voor. Alle hebben dezelfde rechten en plichten, alleen de hoofden en geestelijken, die de bevolking uit haar midden kiest en dus niets anders zijn dan volksleiders, genieten uit

hoofde hunner functiën eenige voorrechten bij wijze van schadeloosstelling voor hunne diensten (z.g. adatinkomsten.)

b. Sterkte der bevolking.

De sterkte van de bevolking bedroeg volgens de op ultimo 1912 gehouden telling 32160 zielen, waarvan: 10279 mannen, 8938 vrouwen en 12943 kinderen.

Deze is over de verschillende margas en pasars als volgt verdeeld:

Seloepoe Baroe	479	48	143	490	83	121	453	390	2207
Merigi Klindang	181	38	83	190	43	68	213	158	974
Djoeroekalang.	466	51	168	480	119	134	476	431	2325
Bermani Ilir.	1130	84	564	1152	183	320	1183	957	5573
Kepahiang.	156	29	78	158	17	34	121	90	683
Taba Penandjoeng. . .	63	7	24	65	12	14	54	64	303
Merigi	617	61	332	631	62	148	686	598	3135
Bermani Oeloe	479	45	182	503	20	70	559	503	2361
Seloepoe Redjang . . .	690	51	239	726	59	175	686	678	3304
Sindang Klingi.	678	87	437	660	82	189	613	805	3551
Sindang Bliti.	1012	74	460	1016	34	118	987	996	4692
Tjoeroep	161	9	124	168	10	34	100	99	705
S. Tengal Kepoengoet .	385	57	150	389	33	20	484	449	1967
P. Oelak Tanding . . .	81	12	64	76	5	32	71	39	380
Totaal.	6578	653	3018	6704	762	1472	6686	6257	32160

Uit een door schrijver samengesteld vergelijkend overzicht van het zielental der bevolking over de laatste 15 jaren, is gebleken, dat de bevolkingsaanwas zeer onbeduidend is geweest, toe te schrijven aan:

a. ziekten onder volwassenen en kinderen.

Behalve besmettelijke ziekten, als pokken en cholera, die in vroegere jaren van tijd tot tijd offers eischten, werden en worden nog heden ten dage vele sterfgevallen door koortsen veroorzaakt; ook hartziekten (tjoetjoekan) en longziekten (sesak napas) eischen geregeld slachtoffers. Een der hoofdoorzaken der geringe toeneming moet worden gezocht in de groote sterfte, waaraan de kinderen tot hun zevende levensjaar onderhevig zijn. Volgens de inlandsche hoofden zou slechts de helft der geboren kinderen het zevende levensjaar halen.

De sterfte wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door totaal gemis van obstetrischen bijstand bij bevallingen en weinig deskundige

behandeling der jonge kinderen; verder koortsen, buikziekten en de z.g. penjakit ketangkap of terkedjoet (stuipen), welke laatste ziekte vooral vele kinderen ten grave moet sleepen. Krijgt een kind de z.g. penjakit terkedjoet, dan is geene genezing meer mogelijk. De zieke sterft binnen een dag tijds en het lichaam kleurt zich na den dood blauw.

b. de inlandsche vrouw; bevalling en vruchtbaarheid.

De behandeling van de vrouw tijdens de bevalling laat zeer te wenschen over. De meeste vrouwen staan 2 dagen na den kraam en vaak veel eerder op, om de verschillende huishoudelijke bezigheden als water halen, koken enz. te bezorgen.

In het binnenland (oeloe) moet het dikwijls voorkomen dat de vrouw direct na de bevalling aan het werk gaat; vooral wanneer er geen oudere kinderen zijn, die haar het werk zoo lang uit de handen kunnen nemen. Ook het zware ladangwerk, waaraan de vrouw geregeld deelneemt, oefent een ongunstigen invloed op haar physiek uit. Men ziet dan ook algemeen de vrouw na het huwelijk spoedig vermageren en verouderen.

Volgens inlichtingen van de inlandsche hoofden blijft eene inlandsche vrouw, in doorsnee tot haar 35ste of 40ste jaar in staat te progenereeren.

Het huwelijk wordt meestal op 15 of 16 jarigen leeftijd, doch soms wat later, gesloten. Tijdens een huwelijk worden in den regel 4 of 5 kinderen geboren. Een inlander met 6 kinderen wordt als bijzonder rijk gezegend beschouwd.

In den regel huwen alle meisjes. Zeer oude maagden (gadis) zooals in de Lebong, waar de djoedjoer bijzonder hoog is, komen hier bijna niet voor. Steriliteit onder de vrouwen moet overal in zeer geringe mate voorkomen. In elke doesoen zijn immer eenige kinderlooze huwelijken aan te wijzen. Vruchtafdrijving gedurende het huwelijk komt weinig voor. De groote opofferingen die ouders in Europeesche landen zich voor de opvoeding hunner kinderen moeten getroosten, bestaan in de Inlandsche maatschappij niet; integendeel, al spoedig kan het kind de ouders in het huishouden en bij de werkzaamheden op het veld een handje helpen.

c. de voeding.

Deze laat zeer veel te wenschen over en bestaat in den regel

uit zout en gekookte bladgroenten. Dikwijls wordt daarbij een half gaar gepoft vischje genuttigd.

De bevolkingsdichtheid van de onderafdeeling Redjang bedraagt circa 12,9 zielen per K.M.^{2}. Zij is dus grooter dan het cijfer voor de geheele residentie (± 8 per K.M^2) doch zinkt in het niet bij eene vergelijking met Java en Madoera, alwaar 238 zielen per K.M^2 wonen.

De nederzettingen hebben zich in hoofdzaak langs de groote wegen gevormd. Het binnenland ingaande, vindt men in de Sindang een vrij dichte bevolking op de voor koffie bij uitstek geschikte oostelijke hellingen van de boekit Kaba en boekit Besar.

Margagewijze berekend vindt men de navolgende bevolkingsterkte.

Seloepoe Redjang. . . .	13,8	per	K.M^2
Bermani Oeloe.	10,4	»	»
Merigi.	17,7	»	»
Bermani Ilir.	9.—	»	»
Soeka Tengah Kepoengoet	10.—	»	»
Sindang Bliti	17.—	»	»
Sindang Kling.	12,7	»	»
Seloepoe Baroe	26,7	»	»
Merigi Kelindang. . . .	20,5	»	»
Djoeroekalang.	12,1	»	»

Behalve de inheemsche bevolking, wonen in de onderafdeeling Redjang nog 29 Europeanen, 311 Chineezen (118 mannen, 79 vrouwen, 114 kinderen) 904 contractanten (Chineezen, Javanen en Soendaneezen), en 667 Soendaneesche en Javaansche emigranten.

Emigratie proeven.

Bestonden oorspronkelijk plannen om in de onderafdeeling Lebong proeven te nemen met het overbrengen van Javaansche huisgezinnen naar deze streek, bij schrijven van den resident van Benkoelen werd den adspirant-controleur van Lebong Donok medegedeeld, dat de voorgenomen proef tot emigratie van Javaansche huisgezinnen uit de residentie Kedoe, naar terreinen in de nabijheid van het in de afdeeling Redjang en Lebong ge-

legen concessie terrein der Mijnbouw onderneming Redjang en Lebong, geen voortgang zoude hebben. Aanleiding hiertoe vond de Regeering in de correspondentie daaromtrent gevoerd tusschen den resident van Benkoelen en den assistent-resident H. G. Heyting, uit welke correspondentie genoegzaam bleek, dat tusschen bovengenoemde ambtenaren geen overeenstemming kon worden verkregen, in zake de voorwaarden waarop de Javaansche huisgezinnen zouden emigreeren.

Het feit dat overigens alle voorwaarden tot het slagen van emigratie proeven aanwezig waren, deed den toenmaligen controleur van Redjang en Lebong, D. G. Hooyer, besluiten op deze aangelegenheid terug te komen. Door voornoemden bestuursambtenaar werd gewezen op de gunstige resultaten van een inmiddels onder zijne leiding, met margagelden, genomen kleine emigratie proef van Soendaneesche huisgezinnen naar terreinen gelegen nabij Kepahiang. Berekend werd, dat de kosten van een emigreerend gezin bestaande uit man, vrouw en twee kinderen zouden komen te staan op f 200, welk bedrag als volgt werd toegelicht:

Overtochtskosten.	f	40
Onderhoud 6 maanden	»	120
Voorschot	»	15
Onvoorziene uitgaven	»	25
Totaal . .	f	200.

Voor een 50 tal gezinnen zou dit bedrag dus zijn te stellen op f 10.000. Het een en ander gaf den resident van Benkoelen aanleiding der Regeering voor te stellen, f 10.000 beschikbaar te stellen tot het nemen eener proef tot kolonisatie met Soendaneesche gezinnen in de afdeeling Redjang en Lebong, onder leiding van den controleur dier afdeeling.

Deze voorstellen bleven zonder resultaat, wijl er bij den toenmaligen minister van koloniën overwegende bezwaren bestonden tegen het nemen van bovenbedoelde proeven. In de indische voorstellen toch, bleek te veel nadruk te zijn gelegd op de omstandigheid, dat de emigranten te Kepahiang in de gelegenheid zouden zijn, spoedig in hun levensonderhoud te voorzien door het planten van gewassen ten behoeve van europeesche cultuurondernemingen aldaar. Hierdoor kreeg de

minister den indruk, dat hoofdzakelijk beoogd werd het met bestuurshulp tot stand brengen eener nederzetting van Soendaneezen, bestemd tot het planten van tabak voor de naamlooze vennootschap Algemeene Tabak Maatschappij, en om in de tabakschuren dier maatschappij of van andere opkoopers te werken, terwijl toch hoofddoel moest zijn, het scheppen van nieuwe vestigingen van vrije landbouwers, ten eigen bate hun bedrijf uitoefenende op gronden in hun bezit.

Dit oogenschijnlijk diepgaand meeningsverschil gaf aanleiding tot eene omstandige correspondentie, waarin werd aangetoond, dat zoowel door de betrokken bestuursambtenaren in het gewest Benkoelen als de indische regeering, in de eerste plaats beoogd werd het tot stand brengen van nederzettingen van geheel vrije lieden en het verschaffen aan hen van eigen erf en bouwgrond. Nadat ook nog uit een terzake door den raad van Nederlandsch-Indië uitgebracht advies bleek, dat er in werkelijkheid tusschen de indische regeering en den minister geen verschil van inzicht bestond, kon de juist opgetreden minister Idenburg zich met de emigratieplannen vereenigen en werden voor dit doel achtereenvolgens toegestaan f 20.000, f 5.000 en f 20.000 of in totaal f 45.000. [1]

c. Godsdienst.

De bevolking beleidt den Mohammedaanschen godsdienst.

Als regel vindt men op de pasars een opgewekter godsdienstig leven dan in de binnenlanden.

De invloed van de hadji's op de bevolking is uitermate gering. Zij leggen zich, evenals de overige inboorlingen, toe op landbouw; waar zij op pasars zijn gevestigd, zijn het meest handelaren.

Fanatisme komt niet voor; evenmin bestaan er in deze onderafdeeling Mohammedaansche godsdienstscholen.

Omtrent het Mohammedaansch godsdienstonderwijs worden de navolgende voorschriften in acht genomen.

Voor het geven van dit onderwijs wordt eene schriftelijke

---

[1] Ten aanzien van de verdere tot standkoming dezer landbouwkolonie en de wijze waarop de gevoteerde gelden zijn aangewend, wordt verwezen naar de, als bijlage van het Koloniaal Verslag afgedrukte, jaarverslagen dezer emigratie-kolonie.

vergunning vereischt van den betrokken bestuursambtenaar. Deze vergunning moet den aard van het te geven onderwijs vermelden. De aanvrager moet te goeder naam en faam bekend staan; het door hem te geven onderwijs mag niet in strijd zijn met de openbare orde, of goede zeden. De godsdienstleeraar houdt een register aan van zijn leerlingen.

Het toezicht op het godsdienstonderwijs is opgedragen aan de marga- en doesoenhoofden.

De verleende vergunning aan den godsdienstleeraar kan wegens overtreding der voorschriften, wangedrag, en het plegen van ongeoorloofde praktijken ter beoordeeling van den besturenden ambtenaar, na advies van het betrokken marga (zelfstandig pasar)-hoofd, worden ingetrokken, ongeacht eene terechtstelling voor de Rapat, indien daartoe termen mochten bestaan.

Bovendien kan de intrekking van de vergunning te allen tijde op voorstel van den besturenden ambtenaar door den resident worden gelast.

Als leerling mogen niet worden aangenomen:

1. Lijders aan besmettelijke ziekten.
2. Zij die te slechter naam en faam, of als ijveraars dan wel woelgeesten bekend staan.

Het register der leerlingen, waarvan het model is voorgeschreven, wordt elk kwartaal door het marga (zelfstandig pasar) hoofd aan den besturenden ambtenaar ter viseering aangeboden.

Ten aanzien van de godsdienst-beambten gelden de navolgende bepalingen.

Voor de z.g. geestelijke betrekkingen worden slechts personen in aanmerking genomen, die naar behooren kunnen schrijven en vertrouwd zijn met koranische voorschriften. Zij worden uit en door de bevolking gekozen en zijn verplicht te zorgen voor den dienst bij en het onderhoud van de bedehuizen.

In elke marga of zelfstandige pasar treft men een imam-marga aan.

In de doesoens, waar een langgar voorkomt, is een imam-doesoen gevestigd. In zeer enkele dorpen, waar masdjids voorkomen, treft men een imam-, chetib- en bilal-doesoen aan. Soms ook wel een garim, doch deze wordt door het bestuur niet erkend.

Formatiestaten van de z.g. geestelijken worden door de bestuursambtenaren aangehouden.

De imam-doesoen gaat de geloovigen voor in het gebed, verricht in de langgar. Voorts zorgt hij voor het onderwijs in het koran lezen (mengadji) en het wasschen van lijken, alsmede het doen van de daarbij vereischte gebeden. (Indien de overledene eene vrouw is, geschiedt de wassching van het lijk door eenige oude vrouwen der doesoen).

De imams-marga (pasar) zorgen voor het sluiten van huwelijken, het beredderen van boedels en zijn belast met het beëedigen van partijen en getuigen bij de rapat marga. Waar hun hulp daartoe wordt ingeroepen, geven zij ook onderwijs in het koran lezen.

Zij mogen zonder vergunning van het doesoenhoofd geen huwelijken sluiten.

Komt iemand te overlijden dan zijn zij verplicht zoo spoedig mogelijk in tegenwoordigheid van het betrokken hoofd de nalatenschap op te nemen en te inventariseeren.

De zorg voor de weezen en de nagelaten goederen is niet aan hen opgedragen, doch deze plicht rust op de naaste bloedverwanten van den overledene (Stbl. 1910 N° 659 is slechts toepasselijk op de hoofdplaats Benkoelen).

De inkomsten van de z.g. geestelijkheid zijn:

1. vrijstelling van de hoofdelijke belasting.
2. idem van heeren- en gemeentediensten.
3. «oeang nikah» voor het sluiten van huwelijken, meestentijds tot een bedrag van f 2.50 wanneer de bruid eene weduwe is en f 5 wanneer een maagd wordt uitgehuwelijkt.
4. «oeang mandi» voor de lijkwassching ad f 0.25 of f 0.50.
5. «oeang sedekah» voor het verrichten der gebeden (sembajang) ad f 0.50.
6. «pitrah» na afloop van de Poeasa (vastenmaand), die wordt opgebracht door degenen die daartoe bereid zijn en 5 kati rijst per gever bedraagt.
7. «djakat» na afloop van den oogst. Deze bedraagt $\frac{1}{10}$ van het beschot en wordt evenals de «pitrah» naar goedvinden opgebracht.
8. «oeang soempah» d. i. een bedrag van f 1 in Civiele gedingen aanhangig voor de groote of kleine rapat dan wel rapat-marga, te betalen door de partij die in het ongelijk wordt gesteld.

Evenals alle andere volksstammen van onzen archipel, is ook de Redjanger sterk animist. Zulks komt duidelijk aan den dag bij verschillende gewichtige gebeurtenissen als b.v. ziekte, eedsaflegging, het aanvangen en eindigen van den oogst, geboorte, huwelijk etc. etc.

Het bijgeloof speelt dan ook in de inlandsche maatschappij een belangrijke rol. Macht en invloed worden toegekend aan voorouders, goden (dewa), godinnen en geesten (hantoe). Lucht-, aarde-, water- en boschgeesten, goede zoowel als kwade, doch vooral de berggeesten, zijn van groot gewicht. Aan al deze goden en geesten wordt geofferd. Het offeren bestaat in de meeste gevallen uit het branden van benzoë (kemenjan) of wel het slachten van een kip, geit, of karbouw. Het eenen ander gaat gepaard met het aanroepen van goden en het opzeggen van verschillende formulieren. Bepaald daarvoor aangewezen priesters of offeraars bestaan niet. Een ieder die daartoe de noodige kennis en bekwaamheid bezit, kan als zoodanig optreden. Wel zijn er lieden, die in de kunst van offeren boven anderen uitmunten en daarom gewoonlijk als offeraar dienst doen.

Er zijn tal van gebeurtenissen die het brengen van offerandes eischen; de meest voorkomende zijn: geboorte, ziekte, de niet-Mohammedaansche eedsaflegging, het aanvangen en eindigen van den oogst, bij het doen van een gelofte bijv. bij ziekten, langdurige droogte, waarbij de betrokken persoon belooft om bij herstelling of na het wijken der droogte een geit, kip of karbouw te slachten, teneinde een dankmaal aan te richten. Ook wordt geofferd bij epidemieën als wanneer de djins te hulp worden geroepen om het gevaar af te weren.

Behalve de algemeene goden heeft elke persoon nog een eigen beschermgeest (akoean).

Omtrent het aantal zielen van den mensch bestaan verschillende voorstellingen. Volgens sommigen is het getal zielen slechts een, anderen daarentegen kennen den mensch vier zielen toe. Het geloof aan vier zielen is het meeste verspreid. Deze zijn:

1° de levensziel (rechan), die in het lichaam zetelt en zich tijdens het leven daaruit voor korten tijd kan verwijderen. De droom b.v. is een gevolg van zoo'n tijdelijke verwijdering. Na den dood van het lichaam wordt deze zetel teruggevoerd naar de z.g. dewa menating njawa, d. i. de godheid die haar heeft

uitgezonden. Is deze ziel tijdens het leven braaf geweest, dan staat de godheid toe dat zij zich in een pas geboren kind zetelt; in het omgekeerde geval moet zij langen tijd rusteloos rondzwerven, om eerst daarna in een lichaam te mogen terugkeeren. Deze zielsverhuizingen vinden zeven malen plaats; eerst na de zevende zielsverhuizing vindt de ziel voor goed rust bij de godheid die haar uitzond.

2° de gevoelsziel; deze verlaat het lichaam na den dood en zwerft dan als hantoe rond.

3° de semangat; deze zetelt buiten het lichaam in dier, plant of levenloos voorwerp; wanneer deze ziel zich van dat voorwerp verwijdert, ontstaat ziekte en kan de dood daarvan het gevolg zijn.

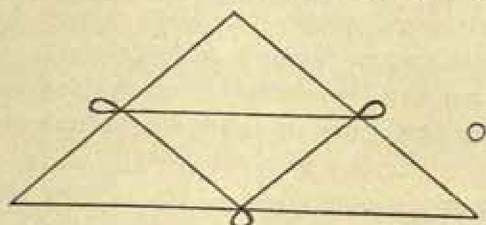
4° de levens- of zielsworm (gelong rajo) huist in het lichaam. Wanneer zij in het hoofd kruipt, ontstaat hoofdpijn; zet ze zich ergens in het menschelijk lichaam uit, dan ontstaan andere ziekten. Sterft de slang, dan sterft ook het menschelijk lichaam.

De navolgende niet-Mohammedaansche eeden komen in deze streken voor:

1. soempah Radja Soleiman
2. » diatas koeboeran
3. » kelamoean
4. » dipinggir air
5. » tanah boemi.

1. De soempah Radja Soleiman.

Degene die de eed afneemt, maakt aan het boveneinde van de doesoen (kepala of oedjoeng doesoen) met een stokje van bamboe of hout onderstaande figuur in den grond.

Hij, die de eed aflegt, roept nu de geesten zijner voorouders op, om getuige te zijn van zijne woorden en hem te straffen met allerlei kwaad zoo hij onwaarheid mocht spreken. Gewoonlijk

heeft het aanroepen van de voorouders van den eedsaflegger plaats door iemand die daartoe de formulieren kent. In den regel is deze persoon een bejaard man. Zijn de geesten aangeroepen, dan wordt de eed afgelegd; hierbij houdt de eedsaflegger zijn rechterhand boven de op den grond getrokken figuur.

2. Soempah diatas koeboeran.

Degene die de eed zal afnemen brengt wat kip, klaargemaakt in gele rijst, mede. Een gedeelte daarvan is bestemd om de geesten van den in het graf begravene gunstig te stemmen; het andere moet door den eedsafnemer, eedsaflegger en de daarbij aanwezige getuigen worden genuttigd. De eed wordt afgelegd op een graf, dat in een heiligen reuk staat. Er wordt kemenjan gebrand en de geest van den in het graf begravene alsmede die der voorouders van den eedsaflegger opgeroepen om getuige te zijn van diens woorden. Na de eedsaflegging wordt het offermaal genuttigd (kip en gele rijst). Gebeurt het nu, dat het tijdens of kort na de eedsaflegging bij helderen hemel gaat regenen, zoo wordt dit als een teeken aangemerkt, dat een valsche eed is afgelegd en zal de eedsaflegger onherroepelijk binnen het jaar overlijden.

3. Soempah kelamoean:

Onder barang kelamoean verstaat men een of ander oud wapen hetzij vuur-, steek- of slagwapen, waaraan een bijzondere kracht wordt toegekend. De beteekenis van dezen eed is, dat degene die valsch zweert, getroffen zal worden door een wapen van hetzelfde soort als de kelamoean, waarop de eed werd afgelegd. Ook hierbij wordt kemenjan gebrand en de geesten der voorouders van den eedsaflegger worden opgeroepen om getuige te zijn van zijne woorden en opdat hen verzocht kan worden, den eedsaflegger met allerlei plagen te straffen, bijaldien hij onwaarheid mocht spreken.

4. Soempah di pinggir air:

Men gaat naar de rivier, zoekt een platte steen uit en legt dien op den oeverrand, zoodanig dat de eene helft op het land, de andere helft in het water komt te liggen. De symbolische beteekenis hiervan is dat de eedsaflegger, zoo hij onwaarheid spreekt, te land noch te water voorspoed zal hebben.

Alsnu brandt de eedsafnemer een weinig kemenjan op dien steen. Daarmede wil hij de «djins» oproepen. Is er iemand bij tegenwoordig die zulks verstaat, dan worden door hem formulieren gepreveld. Daarna houdt de eedsaflegger zijn rechterhand boven den steen en legt de eed af. Ten slotte wordt de steen in het water geworpen. Dit beteekent, dat zoo de eedsaflegger onwaarheid heeft gesproken, hij op zijn levenspad geen geluk meer zal ontmoeten en dat alles wat hij onderneemt zal mislukken en verdwijnen als de steen in het water.

5. Soempah di tanah boemi:

Op den grond wordt een kruis geteekend, kemenjan gebrand en formulieren worden gepreveld om de geesten op te roepen. Is niemand deze kunst machtig, zoo kan met het maken van het kruis worden volstaan. De eedsaflegger houdt zijn rechterhand boven het kruis en legt de eed af. Spreekt hij onwaarheid zoo zal hij door ziekte worden getroffen, of binnen het jaar sterven.

d. Doesoens.

De tegenwoordige nederzettingen zijn in den regel ontstaan door een gunstige ligging voor het uitoefenen van den ladangbouw en het inzamelen van boschproducten. Vroeger kwam hier nog een derde factor bij. Bedreigd door allerlei invallen van kwaadwillige elementen, moesten de nederzettingen gemakkelijk en doelmatig tegen een binnendringenden vijand zijn te verdedigen. Daartoe werden de nederzettingen liefst op hooge bergtoppen gebouwd en omringd door een bamboe versperring. Zulks is nu nog bij ettelijke doesoens duidelijk zichtbaar. Na de invoering van het Europeesch bestuur in de onafhankelijke Redjang- en Lebongstreken in 1864, kwam aan de onveiligheid een einde en verviel deze derde factor.

De op palen gebouwde woningen staan meest in een kring, in het midden waarvan zich hier en daar een gemeente-huis (balai) en soms een moskee (masdjid) of bidhuis (langgar) bevindt. Een wachthuisje (gardoe) is echter overal aanwezig. Op het dorpsplein (laman doesoen), dat immer in zindelijken staat wordt gehouden en waarop geen grassprietje mag voor-

komen, zijn op min of meer regelmatige afstanden van 5 tot 7 Meter, klapperboomen geplant. Achter de huizen bevinden zich de stallen voor het vee. De geitenhokken staan op hooge staken van 3 à 4 Meter. Een zeer smal trapje waartegen deze dieren met gemak opklimmen, voert naar het kleine vierkante hokje, waarvan de toegang 's nachts wordt gesloten. Rondom de doesoen zijn klapper-, pinang- en andere vruchtboomen geplant.

Het kampongleven.

's Ochtens om 5 uur met het eerste hanengekraai staan de vrouwen op; de deuren worden geopend en ziet men ze, de sarong iets boven de borst dichtgeknoopt, zich naar de rivier begeven, beladen met manden en bamboekokers. Even later komen zij terug. De bamboekokers zijn met frisch, helder water gevuld en worden in de manden met een band over het voorhoofd op den rug naar huis gedragen. Intusschen zijn ook de mannen, die iets later opstaan, naar buiten gekomen. Enkelen brengen het vee uit de kralen, slijpen hun kapmes of brengen het vischtuig in orde. Anderen loopen het dorpsplein op en neer, of staan in groepjes bij elkaar een praatje te maken.

Terwijl de vrouwen aan het koken zijn, worden de heel kleine kinderen door vader of andere familieleden gedragen. De oudere zusjes en broertjes die nog niet in aanmerking komen om in het huishouden een handje te helpen, huppelen en spelen op het dorpsplein en om het huis.

Nadat het ontbijt, bestaande uit rijst met wat zout en sambel, genuttigd is, gaat een ieder aan den arbeid. De meesten begeven zich naar hun ladang, koffie- of tabakstuin; enkelen gaan uit visschen of boschproducten halen. De ouden van dagen blijven met de vrouwen en kleine kinderen achter om op het huis te passen. In den drukken tijd, wanneer de rijst moet worden geplant of geoogst, dan wel de ladang worden gewied, gaan ook de vrouwen mede naar het veld. De moeders nemen dan de zuigelingen mede, die achter op den rug in een doek worden medegedragen.

Kunnen de vrouwen op de ladang gemist worden, dan gaan zij hout of andere huishoudelijke benoodigdheden halen.

Wordt de geoogste tabak bereid, dan ziet men ze tegen 8

uur in den morgen, de in lange draden gekorven tabak op langwerpige, van bamboe gevlochten rekjes (bidai) uitspreiden en te drogen leggen.

Dicht bij het huis liggen matten, waarop de rijst voor den volgenden dag gedroogd wordt. Een opgeschoten knaap houdt de hongerige hoenders met een langen bamboestok op een behoorlijken afstand.

Hier en daar ziet men op dezelfde wijze de koffieboonen in de zon te drogen liggen. Deze worden eerst gedroogd en daarna in de rijstblokken van de hoornschil ontdaan.

Op het midden van den dag wordt het middagmaal genuttigd. Dit bestaat uit rijst, wat bladgroente, zout en sambel. Soms wordt daarbij een vischje of stuk vleesch gebruikt. De meeste mannen komen dan van het veld in de doesoen terug. Is dit niet mogelijk, is de ladang te veraf van de doesoen gelegen, dan wordt het middagmaal in de ladangpondok bereid en genuttigd.

Tegen vijf uur komen alle dorpsgenooten van lieverlede in de doesoen terug. De meesten begeven zich onmiddellijk naar de rivier om een bad te nemen. De vrouwen en meisjes halen het water en koken het avondmaal.

De mannen staan in groepjes bij elkaar en bespreken het nieuws van den dag. Enkelen brengen het vee uit de weideplaatsen naar de kralen en stallen. Een heel enkele maal vereenigen zij zich tot het kaats- of tjepak raga spel.

Tegen het vallen van den avond zoeken de vrienden en kennissen elkaar op. De jongelingen brengen de maagden een bezoek (bertandang) en amuseeren deze met liefdesgedichten (pantoen).

Vooral wanneer de maan schijnt en de schaduwbeelden van huizen en geboomte zich fantastisch op het lichte dorpsplein afteekenen, wordt er zeer druk getandangt. Dan ook hoort men voortdurend het gelijkmatig gestamp van de padi in de rijstblokken, afgewisseld door gejoel van de kinderen die buiten spelen.

Soms ook gaat het dorpshoofd rond om nieuwe orders van het bestuur over te brengen. Moet over de een of andere kwestie worden geraadpleegd, zoo vereenigen zich de mannen in zijne woning.

Langzamerhand zoekt een ieder weer zijn huis op. Het gejoel der kinderen en het gestamp der rijstblokken is reeds lang

verstomd. De lampen worden uitgedoofd, door nachtpitten (pelita) vervangen en allen hebben zich ter ruste begeven.

c. Woningen.

De huizen in de doesoens zijn alle op palen gebouwd; de meeste bestaan uit twee gedeelten, de eigenlijke woning en een daaraan, middels een overloop, vastgebouwd vierkant vertrek, de keuken.

De woningen zijn opgetrokken van hout, ingedekt met alang[2] of rimbio en hebben eene omwanding van plat geslagen bamboe (ploepoeh). Bij de meer gegoeden is de dakbedekking van gegalvaniseerd golfijzer of dakpannen, terwijl de omwanding geheel of gedeeltelijk van hout is. De daken zijn met lange doorloopende nokken.

In het midden van het front is een trap tegen een stoepje aangebracht. De trap opgaande, komt men in de voorgalerij (berando). Sommige woningen hebben geen voorgalerij, hierbij is de trap ter zijde van het huis aangebracht. Nabij de trap treft men in den regel eenige met water gevulde bamboekokers (gerigik) aan. Deze dienen om de voeten te wasschen.

In het midden van de voorgalerij bevindt zich de deur, die toegang verleent tot het ruimste vertrek der woning de z.g. tengah of woonkamer.

De vloer bestaat uit planken of gespleten bamboe, en is met een bamboe-, pandan- of rottanmat belegd. In de hoeken liggen fijne zitmatten, sommige met kleine matrassen er in, om als zit- of ligplaats te dienen. Deze zijn in den regel opgerold.

In de «oeloe» zijn de ramen der woningen meestal nog op ouderwetsche manier aangebracht. Het zijn langwerpige horizontale gaten en juist op die hoogte boven den vloer aangebracht, dat een met de beenen kruiselings zittend persoon daardoor kan kijken. Deze ramen kunnen door een schuifluik worden gesloten.

Een slecht onderhouden voor- of achterlader om de varkens uit de rijstvelden te houden, hangt aan den wand. Ook vischtuig, eenige lansen en parangs ontbreken zelden.

Vreemden logeeren in de z.g. «tengah». Achter de «tengah» bevinden zich in den regel twee kamers (bilik). Het zijn de slaapkamers der huisgenooten. Hier bevinden zich eenige, met

klamboes gesloten slaapplaatsen (bale²). Onder de «bale²» worden in den regel de kleederen, sieraden en andere kostbaarheden in goed gesloten kisten weggeborgen. Alleen de slaapkamers zijn met eene zoldering dichtgedekt. In de «tengah» ziet men tegen het dak aan. Op de zoldering worden manden en korven van verschillende grootte opgeborgen. De groote, de z.g. «kidings» worden gebruikt om de padi van het veld te halen. Het bezit van een groot aantal kidings wijst als regel op een uitgestrekt rijstveld en een zekere mate van welstand.

Achter de slaapkamers bevindt zich een overloop, die toegang heeft tot de keuken. Deze is een klein, vierkant, vuil vertrek met een kookplaats, bestaande uit een groote houten bak met een laag van aarde of klei bedekt, waarop het vuur wordt aangelegd. Een schoorsteen ontbreekt, waardoor het vertrek en vooral het dak geheel zwart van roet ziet.

Onder het huis wordt het, behoorlijk aan blokjes gekloofd, brandhout netjes opgestapeld. Terzijde of achter het huis bevindt zich op eenigen afstand daarvan verwijderd de padischuur. De rijstblokken zijn in den regel naast de trap of terzijde van het huis onder een vooruitstekend dak geplaatst.

Elk huisgezin heeft een aparte woning. Soms woont er een getrouwde dochter bij de ouders in (semindo ambil anak huwelijk).

In de Benkoelen marga's is de huizenbouw een weinig verschillend van die in de Redjang en Sindang. Daar wordt de trap in den regel ter zijde van de woning aangebracht, terwijl de ingang zich eveneens ter zijde en aan den zelfden kant van de trap bevindt, zoodat ook de doorloop niet in het midden, doch op zijde van het huis is gebouwd.

f. Kleederdracht en sieraden.

De gewone kleederdracht van de bewoners in de binnenlanden is een boezeroen van wit katoen, met donker-blauwe of roode kraag en mouwen. Om de heupen wordt een lap van dezelfde stof geslagen. Deze lap reikt tot even onder de knie en wordt door een gordel om de lendenen opgehouden. In den gordel steekt gewoonlijk een sewar of pisau raoet. Het kapmes (parang) wordt in de hand gehouden. Rondom het hoofd is eveneens

een witte lap geslagen, die dient om dit lichaamsdeel tegen de hitte der zonnestralen te beschermen. Deze kleederdracht, de dagelijksche werkplunje, werd vroeger algemeen uit zelf geweven lijnwaad vervaardigd. Thans wordt het grove, zeer sterke, eigen geweven lijnwaad meer en meer door goedkoop en fabriekmatig vervaardigd katoen vervangen.

Gaan de mannen een feestje of andere plechtigheid bijwonen, dan wel is het marktdag, zoo ziet men hen in fraai gekleurde «saroengs», een mutsje (songko) van fijn gevlochten rottan op het hoofd en een baadje of jas van Europeeschen snit. In stede van de «songko» en de «saroeng» ziet men sommige lieden een hoofddoek (dètar) en een z.g. Atjehsche broek dragen. De jongelieden dekken het hoofd veelal met bont gekleurde fluweelen mutsjes.

De vrouwen dragen als werkpak, evenals de mannen, een lap om de heupen tot even over de knie reikend, terwijl een andere lap, die onder de armen doorloopend boven den boezem wordt vastgehecht, het bovenlijf bedekt. Schouders en armen blijven dus geheel naakt. De kleur der stoffen is meest donkerblauw. Zij loopen blootshoofds; gaan zij naar het veld, dan wordt een witte lap om het hoofd geslagen zoodanig, dat het haar daarin geheel wordt opgenomen.

Het haar is naar achter gestreken en op het achterhoofd met een breede lus opgenomen. De jonge meisjes versieren zich met zilveren arm- en halsbanden en groote oorknoppen. Somtijds dragen zij de armbanden tot bij den elleboog, doch dit gebruik is thans weinig meer in zwang. De armbanden worden na het huwelijk afgelegd.

Een heel enkele maal ziet men, dat de tanden geveild en zwart gemaakt zijn.

Gaan de vrouwen ter markt, dan dragen zij evenals de mannen fraaie, kleurige «saroengs», en lange gebloemde baadjes. Over de schouders wordt een «slendang» sierlijk geslagen. De meest geliefkoosde kleuren zijn groen met roode bloemen, of wel oud rood, welke zeer intensieve kleuren haar zeer goed staan en met het oostersch landschap in treffende harmonie zijn. De getrouwde vrouwen dragen veelal een lang, van voren opengesneden, baadje (badjoe Betawi).

De maagden hebben lange geheel gesloten baadjes die onder de hals zijn opengewerkt en met een knoop worden gesloten.

Vingerringen (tjintjin), oorknoppen (soembang), oorringen (anting-anting), halskettingen (mani²), haarspelden en gouden muntstukjes, bevestigd aan gouden kettingen, worden vrij algemeen gedragen.

Op het veld ziet men zoowel mannen als vrouwen met groote, ronde zonnehoeden aan het werk. Deze zijn van «bengkoeang» of «pandan» bladeren gevlochten.

g. Wapenen.

De wapens der inheemsche bevolking zijn de lans (koedjoer of toembak), de sewar, de rembi ajam (korte kromme dolk), het zwaard (roedoes), de pedang, de parang en de pisau raoet.

Bovendien hebben enkele personen ouderwetsche vuurwapenen, meestal een percussie geweer, waarvoor door het bestuur consenten worden verstrekt.

De inlandsche ambtenaren en hoofden zijn dikwijls in het bezit van moderne vuurwapens.

h. Volksgebruiken.

Huwelijks- en erfrecht:

Huwelijk.

Het uithuwelijken van een meisje of weduwe geschiedt door een mannelijken wali (voogd). Als wali fungeert haar vader, broeder, grootvader of neef.

Het huwelijk heeft plaats met onderling goedvinden van de gadis en den boedjang. Het sluiten van een huwelijk tegen den wil van de gadis is verboden, doch komt hier en daar in de Sindang wel voor.

Aan de totstandkoming van een huwelijk gaan eenige formaliteiten vooraf.

Wanneer de jongeling een meisje naar zijn wensch heeft gevonden maakt hij haar het hof. Deze vrijage heet berlendjang. Kunnen beiden het goed met elkaar vinden, zoo zal hij haar «vragen»; ten blijke dat hij zijn aanzoek ernstig meent, geeft hij haar vijf of tien gulden. Het meisje vraagt dan eenige

dagen bedenktijd, waarna de jongeling mag terugkomen, om haar antwoord te vernemen.

Evengenoemd bedrag wordt «tanda» of «wang gadai» en het daarbij gedane aanzoek «rasan moeda» genoemd.

Na het verstrijken van de door het meisje gestelde termijn, komt de jongeling zijn huwelijksaanzoek herhalen. Stemt het meisje toe, zoo zal hij zijn vorig pand vermeerderen tot een bedrag, overeenkomstig met den stand van het meisje.

In het Sindangsche mag dit bedrag niet meer dan f 50 zijn. In het Redjangsche bestaat de tanda of gadai uit een zilveren sirihdoos (selepah), een hoofddoek met gouden rand (ikat podjok) en f 8. Bij ontstentenis dier voorwerpen kan worden volstaan met een bedrag van f 24.

Bij de overreiking der tanda wordt afgesproken, wanneer de jongeling het meisje zal komen schaken. Zoowel deze afspraak, als het overgeven van de tanda of gadai, geschieden ten overstaan van de daartoe uitgenoodigde vrienden van den jongeling, de vriendinnen van het meisje en eene oude vrouw uit de doesoen van het meisje, echter zonder medeweten harer ouders.

Op den bepaalden dag wordt het meisje door haar aanstaanden echtgenoot en diens vrienden naar zijne woning weggevoerd. Den dag na de ontvoering stuurt de vader van den jongeling iemand uit zijne doesoen naar de ouders van het meisje om hen met het gebeurde in kennis te stellen. Tevens wordt den ouders van het meisjes verzocht den dag te bepalen waarop hij, de vader van den jongeling, kan komen ter bespreking van het huwelijk tusschen de twee jongelieden.

Op den vastgestelden dag begeeft deze zich met zijn bloedverwanten en doensoengenooten naar de ouders van het meisje, medenemende de noodige rijst, klappers, kippen etc. voor een feestmaal.

Alvorens de verschillende gerechten in gereedheid worden gebracht, moet eerst besproken worden of het te sluiten huwelijk patriarchaal dan wel matriarchaal zal zijn. Nadat het een en ander is vastgesteld, wordt overgegaan tot het aanrichten van het feestmaal. De jongelieden zijn nu wettig met elkaar verloofd. De bovengenoemde bespreking wordt rasan toea genoemd.

Indien besloten is tot het sluiten van een djoedjoer (patriarchaal)-huwelijk, zoo zal de vader van den jongeling het

tijdstip bepalen, waarop het huwelijk gesloten moet worden. Geldt het een semendo (matriarchaal) huwelijk, zoo is de vader van het meisje daartoe bevoegd.

Het huwelijk wordt immer gesloten door den margageestelijke den z.g. imam-marga. Hier en daar in de oeloe gaat de oude wijze van huwelijkssluiting daaraan vooraf.

De kinderen van twee broers mogen niet met elkaar huwen, evenmin de kinderen van broers en zusters, daarentegen wel de kinderen van zusters.

Zooals tevoren reeds gemeld is, worden huwelijken gesloten:

a. bij adat djoedjoer (patriarchaal huwelijk).

b. bij adat semendo (matriarchaal huwelijk).

De tweede soort van huwelijken is weder onderverdeeld in:

1. semendo radja-radja.
2. » beradat (berplapik).
3. » tida beradat (tiada berplapik).

Deze laatste huwelijksvorm wordt ook wel aangeduid met «nikah tangkap boeroeng terbang» of «nikah pindjam bapak ajam», namen die genoegzaam aanduiden, dat deze huwelijksvorm niet zeer populair is.

De huwelijken sub 2 en 3 worden ook genoemd perkawinan terambil anak katik plapik en perkawinan terambil anak tida katik plapik.

Djoedjoer.

Een huwelijk bij adat djoedjoer, wordt aangegaan door aan de ouders van het meisje de djoedjoer of koopschat te betalen.

In de Sindangstreken varieert de djoedjoer tusschen f 60 en f 250, naar gelang van den stand van het meisje.

In het Redjangsche bedraagt de djoedjoer 80 realen of f 160, onverschillig uit welken stand het meisje ook is. Behalve dit bedrag zijn de ouders van den jongeling nog verplicht aan die van het meisje te geven:

een keris, genti semangat gadis genaamd, of f 8.
een keris met zilveren scheede, keris lengkap geheeten, of f 24.
een piek met zilveren scheede, of f 24.
een sewar met zilveren scheede, of f 24.
een deken, of f 2.50.

De wapens zijn bestemd voor den vader, de deken voor de moeder van de bruid.

Verder moet de vader van den jongeling nog de navolgende geschenken geven:

1° aan het hoofd der marga waar het meisje thuis hoort f 10, de z.g. «oepah toean»;

2° aan de vriendinnen van zijn schoondochter in spe f 2, de de z.g. «oeang sarak behoendang»;

3° aan dengene die de eerste kennismaking van den jongeling met het meisje bewerkstelligde f 0.50, «emas perampasan» of wel «emas boenga koekoe» geheeten;

4° aan de personen die voor de ouders van het meisje de onderhandelingen hebben gevoerd f 3, de z.g. «emas penempak» en een kip of f 1.50, «ajam tjenkingan», of ook wel «ajam pandjang soeara» geheeten;

5° aan het hoofd en de bewoners der doesoen van het meisje f 17, «emas moetoeng» genaamd;

6° aan de familieleden van het meisje, speciaal opdat ze niet bij de a. s. jonggehuwden zullen te gast komen f 8, «oeang penoelak mendah», of «oeang penoengkoelan» geheeten;

7° aan de moeder van het meisje een gouden ring of f 2.50, «oeang ganti perawan gadis» genoemd;

8° aan de ouders van het meisje een sabel of f 4, «oeang pemantjoeng ramboe» geheeten, doch dit laatste geschenk alleen dan wanneer het meisje nog een ongetrouwde zuster heeft.

In het Redjangsche hebben aldus de ouders van den jongeling bij een djoedjoer huwelijk in totaal te voldoen: f 24 + f 160 + f 8 + f 24 + f 24 + f 24 + f 2.50 + f 10 + f 2 + f 0.50 + f 3 + f 1.50 + f 17 + f 8 + f 2.50 = f **311.** [1]

Wat de djoedjoer ad f 160 betreft, deze behoeft niet in eens afbetaald te worden, doch kan bij gedeelten worden voldaan.

Tegenover deze hooge bedragen staat, dat de bruid meestal sieraden en goederen, de z.g. «penjalam djoedjoer» mede ten huwelijk brengt, welke ongeveer dezelfde waarde vertegenwoordigen.

Semendo radja-radja.

De eerste vorm van het matriarchale huwelijk is de semendo

[1] Omtrent de som bij djoedjoer huwelijken te betalen, bestaan verschillende gewestelijke regelingen, welke echter steeds worden ontdoken. Men vertrouwt op elkaars eerlijkheid.

radja-radja. Bij een dergelijk huwelijk zendt de bruidegom een bruidsschat of «antaran» aan de ouders van de bruid, dienende tot dekking van de huwelijkskosten: beide echtgenooten staan op voet van gelijkheid tot elkander, en het hangt geheel van hen af, of zij bij de ouders van den man of bij die van de vrouw zullen inwonen, dan wel een eigen huis betrekken.

De antaran varieert in de Sindang tusschen f 50 en f 100, in de Redjang tusschen f 50 en f 300 en bedraagt in de Benkoelen margas dezer onderafdeeling f 40.

Semendo beradat.

De tweede vorm van het matriarchale huwelijk is de semendo beradat of semendo katik pelapik.

Bij een dergelijk huwelijk is de bruidegom verplicht aan de bruid een geschenk te geven, «pelapik semendo» geheeten. Deze bestaat in de Sindang uit f 30 en een geit, in de Redjang f 30 en in de Benkoelen margas f 24, een geit, 12 klappers, 12 kati beras en 12 taboeng arensuiker. Thans echter komt deze huwelijksvorm in de Benkoelen margas niet meer voor.

De man zal bij dit huwelijk zijn intrek nemen bij de ouders van de vrouw.

Semendo tida beradat.

De derde vorm van het matriarchale huwelijk is de semendo tida beradat of semendo tida katik pelapik.

Bij een huwelijk aldus gesloten, treedt de man geheel uit zijne familie en gaat over tot de familie van de vrouw; de kinderen zijn haar eigendom, en behooren tot haar geslacht. Vandaar de minder vleiende benamingen «nikah pindjam bapak ajam», «tangkap boeroeng terbang», «menoempang hidoep». De man geeft de vrouw niets ten geschenke, hij neemt slechts een stel kleeren mede.

Adat anggau.

Een andere, nog niet besproken, huwelijksvorm is de «nikah adat anggau». Deze spruit voort uit de djoedjoer. Bij het djoedjoer huwelijk toch, wordt de vrouw het eigendom van den man en behoort derhalve bij zijn overlijden tot zijne nalatenschap.

Volgens het vigeerend erfrecht gaat zij over op een der bloedverwanten, als regel den jongsten broeder van den over-

ledene en bij diens afwezen het naaste mannelijke familielid, den neef.

Adat ganti tikar.

Een soortgelijke huwelijksvorm als bovengenoemd, is de «nikah adat ganti tikar». Deze komt voor bij het djoedjoer, semendo radja-radja en semendo beradat huwelijk. Bij overlijden van de vrouw vervangt haar jongste zuster haar om den band tusschen de beide familieleden niet te verbreken. Er wordt geen nieuwe djoedjoer (bij djoedjoer huwelijk), antaran (bij semendo radja-radja huwelijk) of pelapik semendo (bij semendo beradat huwelijk) uitgekeerd.

Het bedrag van de djoedjoer, antaran of semendo pelapik bij een huwelijk, gesloten met eene weduwe of gescheiden vrouw, bedraagt de helft van hetgeen wordt voldaan bij een huwelijk met een maagd (gadis). Geschenken als omschreven bij het djoedjoer huwelijk blijven achterwege, terwijl ook de mas kawin wordt gehalveerd (in stede van f 5 krijgt de huwelijkssluiter slechts f 2.50).

Nikah salah of nikah ngeloep wordt gesloten wanneer eene maagd, weduwe of gescheiden vrouw zwanger wordt en zij de persoon aanwijst, die hare zwangerschap veroorzaakt heeft. Is zij daartoe niet bereid, zoo wordt zulks beschouwd als een bewijs, dat een familielid daaraan debet is. Haar vader wordt alsdan beboet met f 30, en moet een geit slachten om de doesoen van alle schande te reinigen (tjoetji). Het meisje is verplicht bij den pasirah te gaan inwonen, doch zij kan door hare ouders weder worden vrijgekocht. In den regel laten de meisjes het niet zoo ver komen.

Echtscheiding.

Het huwelijk wordt op tweeërlei wijze ontbonden n.l. door den dood of door echtscheiding.

Wordt het huwelijk door den dood ontbonden, dan duurt de «iddah» d.i. de termijn gedurende welke de weduwe geen nieuw huwelijk mag aangaan, 4 maanden en 10 dagen.

De echtscheiding heeft op wettige wijze plaats door het uitspreken van de «talak» (verstooting) door den man, in bijzijn

van twee getuigen. Zoolang de iddah duurt, d. i. 108 dagen, is de talak herroepbaar. Heeft geen herroeping binnen dien termijn plaats gehad, zoo is de echtscheiding wettig tot stand gekomen. Voor eene zwangere vrouw duurt de iddah tot na afloop van hare bevalling.

Wordt de talak drie malen uitgesproken, zoo is het huwelijk onmiddellijk ontbonden (mendjatoehkan talak tiga).

De z.g. «soeroet» of «roedjoek» d. i. het herroepen van de eenmaal uitgesproken talak, komt onder de inheemsche bevolking dezer onderafdeeling zeer zelden voor. Ook de z.g. «tjinna boeta» is in deze streken niet bekend.

De vrouw is bevoegd om voor den rechter (rapat) een eisch tot echtscheiding in te stellen, indien de man haar verwaarloost, b.v. door niet te zorgen voor haar levensonderhoud, het bezoeken van andere vrouwen etc. Wordt haar eisch toegewezen, zoo is zij verplicht aan haar man uit te keeren de z.g. «teboes talak» varieerende van f 5 tot f 40, al naar gelang van haar stand, en aan den rechter te voldoen een scheidingsgeld bedragende f 5, «oeang penjarak» geheeten.

Djoedjoer.

Bij een huwelijk gesloten bij adat djoedjoer, is het niet gebruikelijk, dat de djoedjoer wordt terugbetaald. Daar bij een dergelijk huwelijk de kinderen het eigendom van den man zijn, blijven zij bij echtscheiding bij hem. Met goedvinden van den man, mag de vrouw de goederen ten huwelijk medegebracht, de z.g. harta pengadisan, behouden.

Semendo radja radja en semendo beradat.

Bij echtscheiding van huwelijken bij adat semendo radja radja en semendo beradat aangegaan, geldt de regel, dat de ten huwelijk medegebrachte goederen — de z.g. «harta poesaka, harta pemboedjangan of pengadisan» — worden teruggegeven aan den man of vrouw, die ze heeft medegebracht. Daartegen worden in tweeën verdeeld, en aan ieder der echtgenooten een gelijk aandeel uitgekeerd, de z.g. «harta pentjarian», ook wel genoemd «harta pesarangan». Dit zijn goederen staande huwelijk, door gezamenlijken arbeid verworven.

Zoo de roerende en onroerende goederen niet voor verdeeling vatbaar zijn, wordt de waarde daarvan getaxeerd, een der

partijen behoudt de goederen en keert aan de andere de helft der getaxeerde waarde in contanten uit. Wat de kinderen betreft, deze zijn bij echtscheiding van een huwelijk, gesloten bij adat semendo radja radja, gerechtigd naar verkiezing den vader of de moeder te volgen. De kinderen worden in dit geval «mardika» genoemd.

Bij echtscheiding van een huwelijk, gesloten bij adat semendo beradat, krijgt de man slechts één kind. Hij heeft het recht te kiezen, onverschillig of het een meisje of jongen is; dit kind noemt men «balikan djoerai bapaknja».

Is uit het huwelijk slechts één kind gesproten, dan blijft dit bij de vrouw.

Als algemeene regel geldt voorts, dat de man nimmer een kind mag opeischen zoolang het de moederzorg behoeft.

Semendo tida beradat.

Bij dit soort huwelijk blijven alle goederen (harta pentjarian) bij de vrouw. Harta poesaka en pemboedjangan komen hierbij niet voor; immers de man heeft niets anders ten huwelijk medegebracht dan een stel kleeren. De kinderen blijven eveneens bij de vrouw. Zij zijn haar eigendom en behooren tot haar geslacht.

Erfrecht.

Bij de verdeeling der nalatenschappen heeft men drie soorten goederen te onderscheiden:

1e. «harta poesaka», d. z. erfstukken welke door den man bij het huwelijk worden medegebracht.

2e. «harta pemboedjangan» of «pengadisan», d. z. goederen door de echtgenooten medegebracht.

3e. «harta pentjarian» of «pesarangan», d. z. goederen staande huwelijk verworven.

De verdeeling der erfgoederen heeft eerst plaats, wanneer de kinderen meerderjarig zijn. Zijn zij dit niet, dan is de overblijvende echtgenoot of anders de naaste bloedverwant t. w. de grootvader, broeder, neef etc. van vaderszijde met het beheer der nagelaten goederen en de opvoeding der kinderen belast. Is er een meerderjarige zoon, zoo neemt hij het beheer der goederen en de opvoeding zijner minderjarige broers en zusters op zich. De beheerders hebben het vruchtgebruik der goederen,

en behooren later van hun beheer rekening en verantwoording te doen.

Djoedjoer huwelijk.

Komt bij een djoedjoer huwelijk de man te overlijden zonder kinderen na te laten, dan wordt de weduwe bij adat anggau aan een der broeders van den overledene, meestal den jongste, uitgehuwelijkt en komen de nagelaten bezittingen aan den nieuwen echtgenoot; wil geen der broeders met de weduwe huwen, hetgeen slechts zeer zelden voorkomt, dan wordt zij aan een der naaste bloedverwanten (neven) uitgehuwelijkt; de kinderen die in dezen tweeden echt verwekt worden, zijn de rechtmatige erfgenamen der nagelaten goederen. Worden geen kinderen gebaard, dan vallen de bezittingen bij overlijden van de vrouw aan haar tweeden echtgenoot toe.

Somtijds komt het voor, dat de weduwe niet uitgehuwelijkt wordt n.l. zoo de overledene man geen broeders of neven heeft; in dat geval heeft zij het recht van vruchtgebruik van de goederen van wijlen haar echtgenoot. Op haar rust echter de verplichting, om de nagelaten goederen behoorlijk te onderhouden, de sawahs te bewerken, en het huis te bewonen. Dit wordt «menjembalau» genoemd. Komt zij te overlijden dan vervallen de goederen aan de familieleden van den man.

Overlijdt de man bij aanwezigheid van kinderen, dan zijn deze zijne erfgenamen. Bij aanwezigheid van meerderjarige kinderen, krijgt de oudste zoon de harta poesaka; de andere goederen worden in dier voege onder de zoons verdeeld, dat het aandeel van een ouderen zoon steeds het dubbele bedraagt van dat, aan een jongere toe te wijzen.

Vertegenwoordigen de erfgoederen zoowel roerende als onroerende, eene geringe waarde, dan gaan zij alle op den oudsten zoon over; deze neemt daardoor ook de verplichting op zich om zijne broers en zusters bij zich aan huis te houden en hen te onderhouden.

De dochters mogen in geen geval van hare ouders erven. Zijn er geen zoons aanwezig en is ook de moeder overleden, dan komen de erfgoederen bij den dood van den vader aan den naasten mannelijken bloedverwant t. w. den grootvader, bij diens ontstentenis den broeder, bij diens ontstentenis den neef en bij diens ontstentenis de kleinzoons van den overledene.

De nagelaten goederen van boedjangs vervallen aan hunne ouders en zoo deze overleden zijn, aan de naaste bloedverwanten, d. z. de ooms, en bij ontstentenis van deze de neven.

Overlijdt de vrouw bij djoedjoer huwelijk, dan komen hare z. g. harta pengadisan aan den man, c. q. de kinderen.

Semendo radja-radja.

Wanneer een der echtgenooten bij een huwelijk, gesloten bij adat semendo radja-radja, kinderloos komt te overlijden, dan vervallen de harta pentjarian aan de(n) overblijvende(n) echtgenoot(e), mits deze op zich neemt, de begrafeniskosten te dragen en de schulden van de(n) overledene te voldoen. De harta poesaka en pemboedjangan komen aan de erfgenamen van den overleden man of aan die der overleden vrouw, d. z. de grootvader, bij diens ontstentenis de vader, bij diens ontstentenis de broers etc.

Bij aanwezigheid van kinderen vervallen de nagelaten goederen aan hen; de verdeeling heeft gelijkelijk plaats, uitgezonderd de harta poesaka, die immer aan den oudsten zoon wordt toegewezen. Dochters deelen nooit in de erfenis; zij worden door de broers onderhouden en uitgehuwelijkt. In de Benkoelen margas blijft de harta poesaka bij de(n)gene die het ouderlijk huis niet verlaat («jang tida toeroen semendo») onverschillig of het een zoon of dochter is.

Semendo beradat.

Komt bij een huwelijk, aangegaan bij adat semendo beradat, een der echtgenooten kinderloos te overlijden, dan gelden ten aanzien van het erfrecht dezelfde bepalingen, als boven omschreven bij huwelijken gesloten bij adat semendo radja-radja.

Bij aanwezigheid van een kind krijgt dit de nagelaten goederen.

Sterft de man bij aanwezigheid van meerdere kinderen, dan vervalt een der kinderen aan de erfgenamen van den vader («balikan djoerai bapak»). Het kind waarop de vader of diens erfgenaam aanspraak heeft, deelt nooit in de erfenis, onverschillig of zijn vader of zijne moeder sterft; het heeft alleen aanspraak op het aandeel van den vader in de erfenis van diens ouders. Ten aanzien van de verdeeling en grootte van ieders aandeel, vergelijke men hetgeen onder adat semendo radja-radja is vermeld. De harta poesaka komt aan den oudsten aanwezigen zoon.

Semendo tida beradat.

Komt de man bij een huwelijk, gesloten bij adat semendo tida beradat, kinderloos te overlijden, zoo vervallen zijn harta pentjarian aan de weduwe. Bij aanwezigheid van kinderen erven deze.

Sterft de vrouw kinderloos, dan heeft de man alleen recht op de nagelaten erfgoederen, indien hij bij zijne schoonouders blijft inwonen. Doet hij dit niet, of komt hij te overlijden, dan vervallen de goederen aan de erfgenamen van de vrouw. Bij aanwezigheid van kinderen worden hun de goederen toegewezen.

De verdeeling der erfenis onder de kinderen heeft gelijkelijk plaats. Jongens en meisjes erven gelijk op.

Met goedvinden van de vrouw kan de man een zijner kinderen verkrijgen, door dit van de vrouw af te koopen voor een bedrag van f 30 en het slachten van een geit; deze formaliteit heet «membeli djoerai».

Adoptie, komt voor, indien er geen kinderen aanwezig zijn. Het adopteeren geschiedt ten overstaan van het hoofd en de bewoners der doesoen. Bij deze gelegenheid wordt de z.g. «nasi serawai» d. i. ketanrijst met suiker en gekookte klappermelk genuttigd.

Het geadopteerde kind erft niets, tenzij bij testament (soerat oemanat).

Huwelijkssluiting volgens de oude adat.

Op den huwelijksdag vereenigen de notabelen (de z.g. «orang toea-toea»), de boedjang en gadis zich ten huize van den bruidegom of de bruid, alwaar de huwelijksplechtigheid zal plaats hebben. Een geit, soms karbouw, wordt geslacht. Om 12 uur 's middags worden bruid en bruidegom door hunne respectievelijke ouders, vergezeld van de orang toea-toea, boedjang en gadis naar de rivier geleid, alwaar zij worden gebaad (pergi ka air bekasai) en daarna mooi uitgedost. Na afloop dezer formaliteit, keert het bruidspaar naar de doesoen terug. Aan den rand van het dorpsplein aangekomen, brengen zij aan alle dorpelingen hulde. Een oude vrouw de z.g. «indoek inang», die alle ceremoniën regelt, roept bij deze gelegenheid met luider stemme tot de bewoners van het dorp: «Het bruidspaar brengt hulde aan alle ingezetenen van dit dorp!» Onmiddellijk hierna worden bruid

en bruidegom naar de woning, waar het huwelijksfeest zal plaats hebben, geleid. Daar aangekomen, moeten zij onder aan de trap stil houden om besprenkeld te worden met een mengsel van «sadingin» (een soort gras), pinang moeda, sirihbladeren waaraan de stengels nog zijn bevestigd en water («ditepoeng setawar»); dit mengsel wordt te voren in een kom van wit aardewerk gereed gehouden. Het besprenkelen geschiedt door een daarin bedreven mannelijken doekoen, die formulieren prevelt en ten behoeve van het jonge paar de gunst en bescherming inroept van de «dewa langit jang ketoedjoe, dewa semambang koening» (deze zetelt in den hemel), «dewa pinang sekampoeng» (deze zetelt in klapper- of pinangboomen en is de beschermgeest van de doesoen), «dewa senawar» (deze zetelt op de kramat die zich te Lebong bevindt, terzijde van het kantoor der mijnbouw onderneming Redjang Lebong; heet ook wel «dewa beringin» naar de beringin koening boom, die het graf beschaduwt), en «dewa salebar pajoeng» (deze is een zeer belangrijke godheid, die bij alle mogelijke gelegenheden wordt aangeroepen en op den legendarischen berg, de goenoeng Boengkoek zetelt).

Na afloop hiervan wordt het bruidspaar met geel gekleurde rijst (nasi koenjit) bestrooid. De indoek inang haalt een broeische hen, die bij de hand wordt gehouden en doet deze de rijstkorrels van het hoofd van bruid en bruidegom wegpikken, terwijl de aanwezige schare dorpelingen vreugdekreten aanheft.

Nadat de broeische hen zeven maal rond het bruidspaar is gedragen, wordt het dier aan de bruid overgereikt, die het weder de vrijheid geeft. Hierna mogen bruid en bruidegom de trap opgaan. Boven aangekomen, worden hunne oogen gebet met fijngewreven katoenbladeren, gemengd met water («dipera»), waarna zij het huis binnengaan om aan den feestdisch plaats te nemen.

Na afloop van het feestmaal keeren de gasten huiswaarts; het bruidspaar trekt zich in een van de daarvoor gereserveerde kamers terug.

In de binnenlanden hebben deze oude adatgebruiken nog veelvuldig plaats. Eerst daarna wordt het huwelijk op Mohammedaansche wijze voltrokken. Op de pasars en de dicht daaromheen gelegen dorpen, zijn deze formaliteiten in onbruik geraakt.

Echtscheiding volgens de oude adat.

Man en vrouw komen bij het dorpshoofd en geven hun wensch tot echtscheiding te kennen.

Alsdan wordt een stuk rotan op een rijststamper, en een driekleurig stuk garen weder boven op de rotan gelegd. Man en vrouw houden ieder een uiteinde van den rijststamper, rotan en draad vast, waarop de man, ten overstaan van het dorpshoofd, het garen en de rotan met een parang doorhakt.

Het dorpshoofd verklaart dat het huwelijk hierdoor ontbonden is.

De vrouw behoudt een stuk van het doorgesneden garen, als bewijs dat zij op wettige wijze van haar man is gescheiden.

Het scheren der haren.

Wanneer het kind tien à vijftien dagen oud is, worden de nestharen geschoren (tjoekoer).

Op een koperen schotel (talam) worden een gulden, een selendang, wat suiker, pisang mas, beras en een kelapa idjo gelegd, en deze voor het kind geplaatst. Een vrouwelijke doekoen scheert de nestharen weg, voor welke werkzaamheden zij als loon, de op den schotel liggende zaken de z.g. «isi doelang» ontvangt. Hierna wordt het kind door de doekoen gebaad en weder thuis gebracht.

Teneinde het kind tegen de kwellingen der geesten en ziekten te beschermen, krijgt het een snoer om het hoofd, «gandit» genaamd. Aan dit snoer zijn bevestigd stukjes laken, zwart en rood katoen, tijgertanden, tanden en nagels van beren, djarangau- en boetaibladeren, stukjes boomschors etc.

Bij meisjes worden na de z.g. tjoekoer gaatjes in de ooren geprikt, waardoor een zwart garen wordt gestoken om het dichtgroeien te beletten. Aan de uiteinden van dit draadje worden djarangauvruchten gehangen.

Deze plechtigheden hebben in den regel tegen 8 uur in den morgen plaats; er worden niet veel gasten genoodigd.

Na afloop van het scheren wordt een gebed gehouden door een daartoe geschikt persoon; deze brandt wierook en roept de geesten der voorouders op, om het kind te beschermen.

Daarna wordt het maal genuttigd, waarbij gewoonlijk kippenvleesch wordt opgediend.

Ten slotte gaan de gasten naar huis, de medegebrachte geschenken, bestaande uit beras, klappers etc., achterlatend.

B e s n ij d e n i s.

Deze plechtigheid komt vrij zelden voor. Ongeveer 90 pCt. der mannelijke bevolking is niet besneden. Besnijdenis bij vrouwen is totaal onbekend.

De jongens worden op hun 12[de] jaar besneden. Het feest duurt drie dagen. Naarmate van de gegoedheid der ouders worden kippen, een geit of wel een karbouw geslacht. De eerste dag is eigenlijk geen feestdag. Alsdan worden toebereidselen tot het feest gemaakt. 's Avonds komen de boedjang en gadis beurtzangen (m e n j a m b a i) houden.

Op den 2[den] dag, den eigenlijken feestdag, komen de gasten bijeen. Tegen den middag verschijnt de knaap in zijn beste plunje voor de gasten. Na zich zoo eenigen tijd te hebben vertoond, wordt hij weggeleid. Kemenjan wordt gebrand en de geesten der voorouders worden opgeroepen, om den knaap in hunne bescherming te nemen. Hierna wordt het feestmaal genuttigd; men dient rijst met verschillende toespijzen op. Als drank wordt koffie of thee gebruikt. Na den maaltijd ontvangt iedere gast een weinig «lemang» en wat «glamai,» dewelke hij mede naar huis neemt. 's Avonds komen de jongelingen en meisjes weder beurtzangen houden.

Op den 3[den] dag, tegen 5 uur 's ochtends, wordt de knaap door een mannelijken doekoen met zijn helpers, naar de rivier gebracht en aldaar gedurende ruim een uur gebaad. Met het krieken van den dag neemt hij aan den rivieroever op een van boven en onder afgeplatten klapper plaats, waarna de eigenlijke besnijdenis (soenat rasoel) plaats heeft.

Een bamboestokje wordt aan den bovenkant, tusschen den eikel en de voorhuid gebracht. Is dit ver genoeg geschied, dan neemt de doekoen twee andere bamboestokjes, waarvan het eene uiteinde aan dat van het andere verbonden is. De voorhuid wordt tusschen deze stokjes gebracht en daarin goed vastgeknepen, waarna het eerstgenoemde stokje zoo hoog mogelijk moet worden opgericht, om de voorhuid sterk te spannen. De doekoen krijgt nu een vlijmscherp mes, zet dit achter het uiteinde van het stokje en snijdt de voorhuid door, daarbij langs de aan elkaar gebonden stokjes snijdende. De

jongeling blijft daarna eenigen tijd onder behandeling van den doekoen, totdat de wond genezen is. Dezen eersten tijd wordt een gebogen stuk rotan om zijne heupen gebonden, om te voorkomen dat de saroeng tegen het gewonde geslachtsdeel schuurt. Met hetzelfde doel worden, alvorens de jongeling zich ter ruste begeeft, zijne beenen, middels een daartusschen gebonden rotanstok, van elkaar gehouden.

Voor zijn werk krijgt de doekoen twee gulden en den klapper, waarop de jongeling tijdens de bewerking heeft gezeten.

Het afknippen der haren, de z.g. temetah koetjit, heeft alleen bij jongens plaats en wel wanneer zij den leeftijd van 12 jaar hebben bereikt.

's Namiddags om vier uur wordt de knaap in zijn beste plunje gedost, naar de gasten geleid en voor hen geplaatst.

Elke gast knipt, na te voren daartoe te zijn uitgenoodigd, met een schaar een stukje van het haar van den jongeling af en legt op een koperen schotel wat geld, varieerende tusschen f 0.25 en f 5. Daarna wordt een gezamenlijke maaltijd gehouden. Behalve «lemang» en «glamai» krijgen de gasten bij hun vertrek een geschenk, bestaande uit een kip, een geit, al naar gelang van de hoegrootheid van het door hen op den koperen schotel gelegde bedrag.

Tanden veilen, de z.g. «daboeng», heeft plaats zoowel bij jongens als meisjes, wanneer zij huwbaar zijn.

Om 7 uur 's ochtends komen de gasten samen. De jongeling of het meisje wordt in zijn (haar) beste kleeren voorgeleid en neemt te midden van hen plaats.

De bewerking geschiedt in liggende houding; het hoofd wordt op een kussen gelegd en in den mond een boeah minjai (hard soort vrucht) gebracht, opdat de patiënt zijn (haar) mond niet zal sluiten. Daarna veilt de doekoen de tanden met een kleinen slijpsteen (batoe daboeng) af; ten slotte wordt tusschen de tanden een stukje hout geklemd, opdat deze gelijkelijk zullen worden afgeveild.

Na afloop der bewerking wordt een maaltijd gehouden en gaan de gasten naar huis. De doekoen krijgt de isi doelang, welke voor deze plechtigheid moet bestaan uit pisang, beras, klappers, suiker en een spiegel.

i. Voedsel.

Het voedsel bestaat in hoofdzaak uit rijst. Deze wordt niet als op Java gaar gestoomd, doch gaar gekookt. Dit geschiedt op de volgende wijze:

In een aarden pot (prioek) — tegenwoordig wordt veelal gebruik gemaakt van een ijzeren rijstpot — wordt een pisangblad gelegd, en nadat de «bras» goed is schoongewasschen, deze daarin gedaan. Hierop wordt water gegoten, tot dit 1 vinger boven de «bras» staat, daarna de pot op het vuur gezet en het water aan de kook gebracht. Vuil en schuim worden afgeschept en het water zoolang gekookt, totdat het geheel verdampt. De pot wordt nu bedekt met een pisangblad en de deksel er op gezet; vervolgens het vuur verminderd, zoodat het niet meer vlamt en alleen de gloeiende kolen overblijven. Zijn deze uitgegloeid, dan is ook de rijst gaar. De reden dat pisangbladeren in de pot worden gedaan, is om te voorkomen dat de onderste rijstlaag aan de pot blijft kleven. Deze onderste laag, kerak genaamd, is bij de inlanders zeer geliefd.

Naast de rijst bekleedt de mais (djagoeng) een voorname plaats als voedingsmiddel en verder aardvruchten, als aardappelen, oebi kajoe, oebi djalar, en kladi, verschillende katjangsoorten etc. etc.

De toespijzen bij de rijst zijn de «goelai» (sajoer), enkele «sambalans», vleesch en visch.

Het dagelijksch voedsel bestaat als regel uit rijst, zout, wat sambal en goelai. Gaarne nuttigt de Redjanger daarbij een half gaar gepoft vischje.

D r a n k e n.

Als drank gebruikt de inlander: water, thee, koffie, en nirah niar d. i. het ongegiste sap uit den bloesemstengel van den arenpalm.

De koffie is de z.g. koppi daoen, een zeer bitter aftreksel van koffiebladeren en takjes. Deze worden tusschen bamboelatten vastgeknepen en boven een roosterend vuur gehouden, totdat zij een roodbruine kleur hebben verkregen. Daarna wordt alles fijngewreven en in een groote, met water gevulde bamboekoker gekookt. De koker wordt van boven gesloten met een idjoek prop, die bij het schenken als filter dienst doet. Het

op deze wijze verkregen aftreksel wordt verkozen boven koffie, getrokken uit de gebrande en fijngemalen boon.

Tot de opwekkende middelen behooren verder nog het sirihkauwen, de tabak (strootjes) en opium. Een groot gedeelte van de bevolking is aan opium verslaafd. Per maand bedraagt het opiumdebiet voor de drie verkoopplaatsen Kepahiang, Tjoeroep en Padang Oelak Tanding, gezamenlijk ± f 8000.

j. Spelen.

De meest voorkomende spelen zijn:

koentouw:	een spiegelgevecht zonder wapens
mentjak of tari pedang:	» » met zwaarden
» » » selendang:	» » » selendangs
silèk:	» soort jui-jitsu.
tari sewar:	het balanceeren van de sewar op den duim; heeft bij huwelijksplechtigheden en binnenshuis plaats.

Voorts onderscheidt men de navolgende dansen.

tari ketjil
» oli (tari mabok)
» piring
» lagoe doea
» gadis oeloean Redjang
» lemas.

Bij het dansen is het streven er op gericht, zooveel mogelijk sierlijke houdingen aan te nemen en harmonische lijnen en vormen te beschrijven.

Als kinderspelen zijn bekend:

permainan gasing (tollen)
en » lajang (vliegeren).

De meest voorkomende hasard spelen zijn saboeng ajam (hanenkloppen) en verschillende spelen met dobbelsteenen als:

dadoe koentjang (3 dobbelsteenen)
» doea
» lenong.

Voorts zijn dobbelspelen met gebruikmaking van muntstukken bekend, als krapek (doeo sen pakai bila), idoep mati,

belamboeng, badjaë (banting di batoe), welke namen gebezigd worden voor het kruis- of muntspel.

Ook van Chineesche kaartjes wordt een gretig gebruik gemaakt.

Te pasar Kepahiang wordt de laatste jaren het voetbalspel druk beoefend, terwijl ook het fietsen, bij wijze van uitspanning, veelvuldig plaats vindt.

Overal bekend, doch slechts zeer weinig beoefend, is het kaats of tjepak raga spel. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een kunstig van rotan gevlochten bal, die de, in een kring geschaarde, spelers elkander met de binnenzijde van den voet toewerpen. Aan het rechterbeen is, aan de binnenzijde ter hoogte van den enkel, een stuk oepik (leerachtig schutblad van de bloesem van den pinangboom), of ook wel een soepel stuk boomschors bevestigd en dient om den bal met kracht te kunnen terugkaatsen.

k. Middelen van bestaan.

LANDBOUW.

Eenjarige gewassen.

RIJSTBOUW.

I. Op droge velden.

De teelt van rijst, het voornaamste voedingsmiddel der bevolking, wordt in hoofdzaak gedreven op droge velden, de z.g. ladangs. De dorpshoofden zijn verplicht er voor te waken, dat ieder ingezetene elk jaar den hem toegewezen akker bebouwt en verzorgt. Deze adat raakt echter meer en meer in onbruik.

Al naar gelang van den opslag, onderscheidt men bij den ladangbouw vier verschillende soorten van gronden. Deze zijn:

1. rimboe toea gronden d. z. terreinen, begroeid met zwaar bosch.
2. rimboe moeda gronden d. z. terreinen, begroeid met licht bosch.
3. beloekar toea gronden d. z. terreinen, begroeid met zwaar kreupelhout.
4. beloekar moeda gronden d. z. gronden, begroeid met licht kreupelhout.

Aan de kuststreken komt een vijfde soort gronden voor n.l. de tanah koemetir d. z. gronden, bedekt met api-api of koemetir.

Het tijdstip waarop een aanvang wordt gemaakt met het schoonkappen der verschillende gronden, hangt ten nauwste samen met den regenval. In de Redjang en Sindang is ook rekening te houden met de, als tweede gewas na den oogst op de rijstvelden, uit te planten Moesi tabak. In enkele streken wordt dit tijdstip afgeleid uit den stand van het sterrebeeld Orion, b.v. in de onderafdeeling Lais, terwijl in de margas der der afdeeling Benkoelen, de kenidai struik dienst doet.

De tijd, waarop een begin gemaakt wordt met het schoonmaken der gronden, is op zijn vroegst:

Voor rimboe	toea	gronden	medio	Maart
»	» moeda	»	»	Mei
»	beloekar toea	»	»	»
»	» moeda	»	»	Juni.

Gronden begroeid met api² of koemetir, zijn in eenige dagen tijds schoon, en behoeven daarna slechts een weekje te drogen om in brand gestoken te worden. Houdt de planter met deze kaptijden rekening, dan valt de rijstoogst in de maand Februari.

Naarmate de familie meer of minder leden telt, wordt op een terrein tot eene uitgestrektheid van een, twee of drie bouw, het hout geveld. In den regel wordt het kleine hout het eerst omgehakt («tebas»); dit geschiedt met de parang of het kapmes. Vervolgens komen de zware boomen aan de beurt («tebang»). Hiervoor gebruiken de Inlanders de belioeng (hakbijl), een soort kleine bijl, die men zoodanig in het heft kan plaatsen, dat daarmede naar willekeur recht en dwars gekapt kan worden. De boomen moeten zoodanig vallen, dat zij in hun val de kleinere naastbijstaande medesleepen; deze behoeven dan niet meer gekapt te worden. Alsnu is de ladang «tempo rebo». Het hout blijft in dezen toestand een tijdlang drogen. Daarna wordt het in brand gestoken (bakar); liefst kiest men hiervoor een winderigen dag uit; het vuur wordt bovenwinds aangelegd en de geheele ladang staat spoedig in lichte laaie. De groote stammen zullen in den regel niet geheel verteren; hetgeen aan hout is overgebleven, wordt in kleine stukken gehakt, op hoopen verzameld (mandoeh) en opnieuw verbrand. Met uitzondering van enkele zeer zware stammen, die kris en kras over het veld blijven liggen, is het veld schoon en bedekt met een vruchtbare aschlaag.

Wanneer de regens invallen, moet onmiddellijk een aanvang worden gemaakt met het zaaien (toegal). Dit heeft meestal in medio Augustus, of wat later plaats.

Het zaaien moet gelijktijdig plaats hebben. De padi zal daardoor op alle velden gelijkelijk rijpen, waardoor het gewas minder heeft te lijden van schadelijk gedierte als veldmuizen, vogels, apen, varkens etc.

Van het hoogste belang is, dat alleen wordt gebruik gemaakt van goed zaad. Alleen het beste zaad, verkregen van de mooiste ladangs, mag hiervoor in aanmerking komen. Streken waar de padioogst minder goed is gelukt, moeten de zaadpadi betrekken uit margas, die een bevredigend beschot hebben verkregen. Bovendien behoort te worden zorg gedragen, dat het zaad niet te jong of te oud is. Alleen zaadgoed van 6½ of 7 maanden de z.g. «padi toeroen ketoedjoe» levert een goed product op. De Redjanger is gewoon alleen de beste padi voor zaad te reserveeren.

De meest voorkomende padi variëteiten zijn:

padi opat (padi aloes),
» tjindane,
» poak (padi koekoe balam of pau),
» koening,
» renas,
» djamboeraij of bringin,
» kiling of poteak,
» boenga meloer,
» medoe of djebeng,
» pisang,
» toemoeaij (padi toemo).

Bij de emigranten zijn de navolgende variëteiten bekend; deze worden op sawahs geplant:

pare sri koening,
radja menoer,
mataram,
boeloe koewang,
rogol (kewar),
boeloe hitam,
gebang,
radja wesi,
tjere mera,
» hitam.

Door een klein gedeelte der bevolking wordt de padi djambie geplant. De overgroote meerderheid plant de gewone Redjang padi soorten en volgt de daarbij gebruikelijke plantwijze, n.l. de zaailingen 1 voet van elkander in de rij en ook de rijen onderling 1 voet van elkaar, terwijl als bibit gebruikt wordt, uitgezochte padi van den vorigen oogst. De padi djambie heeft grooter korrel en grooter aar dan de gewone Redjang padi-variëteiten, heeft een sterker stengel, waardoor zij niet zoo spoedig neerslaat bij wind of zware regens, heeft stekels aan de aartjes, waardoor minder last van vogels wordt ondervonden. De verkregen rijst is blanker en grooter van korrel dan de andere soorten. Het uittreden der korrel is echter veel lastiger en dit schijnt de reden te zijn, waarom de bevolking niet op grooter schaal deze rijstsoort verbouwt. Het gebruik van «kintjirs» (rijstpelmolens, gedreven door waterkracht), schijnt dit bezwaar te kunnen ondervangen.

Het wieden heeft bij rimboe toea of rimboe moeda gronden in den regel éénmaal, bij beloekar toea of moeda gronden gewoonlijk tweemaal plaats. Dit geschiedt met de sengkoeit, een krom mes, bevestigd aan een houten steel.

Het oogsten duurt in den regel twee à drie weken. De heele familie begeeft zich naar het rijstveld. De rijpe aren worden met een klein rijstmesje (toewai), even onder het laagste aartje afgesneden en in manden verzameld. De nog niet gerijpte aren worden later geoogst. De oogsters dragen de padi in manden naar huis, waar ze in schuren («rengkiang padi») wordt opgeborgen. Somtijds, wanneer de ladang ver weg ligt van de doesoen, wordt de padi voorloopig in een ter plaatse opgerichte tijdelijke padischuur verzameld, om later successievelijk naar de doesoen te worden getransporteerd.

In de Redjang wordt de ladang, na afloop van den rijstoogst, veelal met Moesi-tabak beplant. Wanneer het rimboe moeda of rimboe toea gronden zijn, kan het volgende jaar een tweede maal padi geplant worden. Is de grond niet meer voor bebouwing met padi geschikt, zoo plant de bevolking daar karet en doerian, dikwerf ook goede houtsoorten als «meramboeng ogan en seri».

Daar de gronden zeer vruchtbaar zijn, bedraagt het verkregen beschot in den regel het dertig- tot honderdvoudige van de hoeveelheid uitgeplante zaadpadi.

II. Op natte velden.

De bezwaren tegen den ladangbouw geopperd, zijn zeer talrijk en verscheiden.

Ieder jaar moeten voor den ladangbouw groote complexen boschgrond worden gedevasteerd. Het maagdelijk woud wijkt jaarlijks meer en meer terug voor den fakkel en de bijl van den ladangbouwer. Groote hoeveelheden goede houtsoorten, alsmede waardevolle boschproducten gaan daarmede te loor. De ladangbouwer ziet zich verplicht, telkens verder van huis te gaan, tot het in ontginning nemen van behoorlijk beboschte gronden. Het terugkeeren naar de doesoens wordt bezwaarlijk. Een pondok wordt gebouwd, waarin hij zich eenige maanden installeert. Het uitoefenen van politietoezicht en het uitvoeren van bestuursmaatregelen wordt daardoor zeer bezwaarlijk. Bovendien herstellen zich de afgeladangde terreinen niet altijd. In den regel verloopen 5 à 7 jaren voor deze weer bebooscht zijn. Somtijds is de grond te uitgeput, om zich langs natuurlijken weg te reboiseeren en schiet de alang alang welig op. De nadeelen hieraan verbonden, uit een klimatologisch en vooral hydrologisch oogpunt beschouwd, zijn niet gering.

Van bestuurszijde wordt getracht aan deze boschvernieling paal en perk te stellen, middels reboisatie van de ontboschte streken en vooral door den ladangbouw op te heffen, middels bevordering van den sawahbouw.

Ook om economische redenen is het wenschelijk, den sawahbouw bij de inheemsche bevolking ingang te doen vinden. De ladangbouw is niet voldoende productief en eischt eene zware ontginning voor een naar evenredigheid betrekkelijk geringe productie. Het verkregen product dient om in eigen behoefte te voorzien, een belangrijk overschot komt zelden voor. Van uitvoer van rijst is bij deze cultuurwijze weinig sprake.

Het bevorderen van den sawahbouw is geen gemakkelijk werk. De bevolking is gehecht aan den van ouds gedreven ladangbouw. Het breken met diep ingewortelde gewoonten en denkbeelden, is voor haar eene revolutie van geen geringe beteekenis.

De teelt van rijst op natte velden, heeft op verschillende wijze plaats, te weten:

1. de teelt op velden, bevloeid met levend water («sawah air hidoep»).

2. de teelt op van regen afhankelijke velden («sawah bandar langit»).
3. de teelt op moerasachtige gronden («sawah rawah»).

De aanleg van irrigatiewerken en sawahs, dateert van recenten datum. Sedert 1908 en vooral in de allerlaatste jaren, is het irrigatievraagstuk meer en meer op den voorgrond getreden.

Met het doel de inheemsche bevolking bij den aanleg van sawahs de noodige technische leiding te verschaffen, werden cultuur mantri's — meest practisch goed ontwikkelde landbouwers uit de Soendalanden — in deze residentie te werk gesteld.

Teneinde ook bij den aanleg der irrigatiewerken van de noodige technische hulp verzekerd te zijn, werd op aandringen van bestuurszijde, in dit gewest een ingenieur met het noodige personeel geplaatst. Bij dezen dienst wordt thans ook gebruik gemaakt van z.g. hulpopnemers, d. z. personen, die in staat zijn met een meetinstrument eenvoudige opnamen zelfstandig uit te voeren en in kaart te brengen. Deze hulpopnemers hebben te Benkoelen een cursus, onder leiding van den E. A. Waterstaatsambtenaar gevolgd.

De thans bestaande leidingen zijn bijna zonder uitzondering onder niet deskundige leiding van Europeesche en Inlandsche bestuursambtenaren door de direct belanghebbende doesoens of margas in gemeentedienst tot stand gebracht. Sedert de inwerkingtreding van de nieuwe heerendienstordonnantie (Stbl. 1913 N° 129), kunnen deze werken in heerendienst worden uitgevoerd.

Ook komen hier en daar oude leidingen voor, welke door enkele personen zijn aangelegd. Deze besteden gewoonlijk het werk uit aan Kerintjiërs of Javanen, die als vergoeding voor hun arbeid vrije huisvesting, voeding en na voltooiïng van het werk een zekere, van te voren vastgestelde, premie ontvangen. Blijkt het werk niet uitvoerbaar te zijn, dan is ook geen premie verschuldigd. Deze leidingen blijven het eigendom van degenen, die de kosten van het werk hebben gedragen.

Ultimo 1912 bedroeg het totale sawahoppervlak in deze onderafdeeling 387 bouw van 7096,50 M^2 w. o. 75 bouw aangelegd door Soendaneesche emigranten.

Aan irrigeerbare gronden is direct nog beschikbaar 2473 bouw, verdeeld over 54 complexen, zoodat eene gestadige uitbreiding van den sawahbouw zeer wel mogelijk is.

Uitvoer van rijst heeft hoofdzakelijk plaats naar Lebong, voor de mijnbouw-onderneming Redjang Lebong, de koffie-onderneming Soeban Ajam, de Algemeene Tabak maatschappij, en voorts naar de pasars, de drukke handelscentra dezer onderafdeeling.

In het jaar 1912 bedroeg de invoer 1950 picoel en de uitvoer 2590 picoel. Ingevoerd werd in hoofdzaak Java- en Rangoonrijst.

TABAK.

Tabak wordt in de Redjangstreek door de bevolking algemeen als tweede gewas na den rijstoogst, op het afgeladangde terrein geplant.

Eerst worden de bedden aangelegd, waarop dan het beste tabakszaad, verkregen van de krachtigste planten, wordt uitgezaaid. De bibitplanten waarvan het zaad geoogst wordt, zijn speciaal voor dit doel uitgekozen en aangehouden. Zij worden niet getopt en de bladeren worden niet geplukt.

De bibit wordt overgeplant als ze 2, 3, 4 of 5 blaadjes heeft. Het beste is, met het in den vollen grond overbrengen te wachten, tot er zich 5 blaadjes hebben gevormd; voor het overplanten zoekt de bevolking een regenachtigen dag uit. De jonge plantjes moeten den eersten tijd tegen de zonnehitte worden beschermd; dit geschiedt middels gehalveerde bamboes of wat nog beter is, door den bast van wilde pisangboomen (pisang hoetan) boven over de kleine plantjes te plaatsen, zonder deze te drukken.

Het plantverband bedraagt ± 1.30 meter d. i. de afstand verkregen, door beide armen in rechte lijn horizontaal uit te strekken en dan gerekend van het uiterste eind der vingers, tot aan den elleboog van den anderen arm.

Zoodra de tabaksplanten op manshoogte komen, worden zij getopt. De bladeren zijn tusschen 20 en 40 c.m. lang en bijzonder dik en grof. De plant is zeer krachtig.

De pluk neemt een aanvang, zoodra er zich roodbruine stippen op de bladeren vormen. De geplukte bladeren worden in manden verzameld en naar een beschaduwd plekje in het bosch getransporteerd, alwaar zij pyramidaal tot een hoogte van 1 «hasta» (eene lengte van den elleboog tot den top van den middelsten vinger) worden opgestapeld, in kleine van

pisang hoetanbast gemaakte koelpondoks. Van boven wordt de tabak weder met bladeren van pisang hoetan toegedekt. In deze koelpondoks moet ze 5 à 6 dagen blijven liggen, totdat de bladeren soepel zijn geworden; daarna wordt ze des namiddags naar de doesoen gebracht en denzelfden avond de hoofdnerf uit de bladeren verwijderd («boeang oerat»). In sommige margas wordt de hoofdnerf niet verwijderd en gezamenlijk met het blad gekorven. Deze bereiding is echter minder goed; het op deze wijze verkregen produkt wordt als minderwaardig beschouwd. Den volgenden ochtend reeds om 3 of 4 uur, wordt de tabak aan smalle reepjes gesneden. Hiertoe worden 10 tabaksbladeren op elkaar gelegd, gerold en met een speciaal daarvoor vervaardigd plat en breed mes, de z.g. pisau pelading, in reepjes gesneden (diiris), na eerst van te voren in een bamboe keg te zijn gekneld, om het kerven te vergemakkelijken. Gedurende deze nachtelijke bezigheden is de Redjanger gewend een ruim gebruik van opium te maken; in dezen tijd ziet men dan ook het opium debiet beduidend vermeerderen. Daarna wordt om 8 uur in den ochtend de gekorven groene tabak op rekjes van gevlochten bamboe (bidai) uitgespreid en te drogen gelegd. De bamboerekjes worden niet op den grond, doch op bamboestaken (z. g. balai²) geplaatst. Het uitspreiden van de gesneden tabak heet «mengampar». Het drogen duurt 2 dagen; alsdan heeft de tabak een bruingele kleur verkregen.

Daarna moet zij 2 uren in den mist worden gefermenteerd (diemboen), hetgeen eveneens op bamboerekjes geschiedt; echter wordt de tabak te voren, dus in drogen toestand, op de bidai² in zes vakken verdeeld. Elk vak is voldoende om 1 tèbèk d. i. 1 plakje tabak, op te leveren.

Ten slotte worden deze plakjes in kisten of kasten opgestapeld en daarin bewaard tot er schimmel opkomt (circa 1 maand). De tabak heeft dan een roode kleur gekregen en is geschikt voor den verkoop. De prijs bedraagt 4 à 5 ċent de tèbèk.

Heeft men de tabak niet direct noodig, zoo wordt ze bewaard in groote taboengs van bamboe majan (tepang) of nog beter in martavanen (goetji), die van boven met een stop van damar luchtdicht worden afgesloten. In dezen toestand kan de tabak zes jaar worden bewaard.

De topbladeren worden van de andere bladeren zorgvuldig afgescheiden gehouden. Deze zijn zeer gezocht van wege het

groot nicotine gehalte. Om dezen reden is het randblad weinig gezocht.

Een goed onderhouden tatakstuin levert, bij behoorlijke bewerking van het product, eene verdienste van 100 rijksdaalders.

In 1912 werd 1148 picoel uitgevoerd. Het product ging hoofdzakelijk naar Palembang ter verdere uitvoer naar de Straits, Lampongsche districten en Java. De prijs bedroeg in genoemd jaar ± f 25 de picoel eerste soort.

De Algemeene Tabak Maatschappij Kepahiang.

Deze onderneming is gelegen in de marga Merigi op 1½ paal afstand van de pasar Kepahiang. In 1911 hield deze onderneming zich meer speciaal bezig met den opkoop van Deli-tabak van de inheemsche bevolking, en het sorteeren en verder verwerken van het opgekochte product voor de Europeesche markt. Hiertoe werden aan degenen die geneigd waren tabak te planten een voorschot en bibit, verkregen van Deli-tabakszaad, verstrekt.

In 1912 werd aangevangen met het drijven eener eigen tabakscultuur.

De onderneming is gelegen op ± 2000 voet boven zee, en heeft een onverharden afvoerweg, die uitkomt op den grooten heerendienstweg van Kepahiang naar Tebing Tinggi.

Het perceel beslaat een oppervlak van 500 bouw. De canon bedraagt f 0.25.

Eind 1912 bedroeg de geheele aanplant 300 bouw. De oogst werd toen getaxeerd op 300 of 400 duizend pond.

De onderneming, die in de eerste jaren met den opkoop van tabak verlies heeft geleden, kon ook met het zelf verbouwen van dit cultuurgewas weinig succes behalen.

Thans heeft de onderneming opgehouden met tabak planten. In stede van tabak wordt koffie geteeld (robusta).

Katoen.

De katoen (kapas) is een 4—5 maands gewas, dat tegen overmatige regens niet bestand is. Zij wordt in zeer geringe mate geplant in de Sindang streken en de marga Bermani Ilir, nabij de grenzen der residentie Palembang.

De katoensoort is de z.g. kapas Komering en wordt als tweede gewas op afgeladangde terreinen geplant. De rijen staan ± 60

c.M. van elkaar en de plantjes onderling ± 50 c.M. Twee of drie plantjes worden in een stoel voortgekweekt. Het zaaien geschiedt evenals bij het rijstplanten met een plantstok.

Het wieden heeft één- soms tweemaal plaats.

Drie of vier maanden na het zaaien rijpen de eerste vruchten. Zoodra de zaden tot rijpheid zijn gekomen, springt de vrucht open en treedt de witte stapel naar buiten. De vruchtkapsels en stelen worden bruin en droog, en met den oogst kan een aanvang worden gemaakt. De inlanders plukken de vrucht met de kapsels; het product wordt later gesorteerd. Onmiddellijk na den oogst wordt de stapel in de zon gedroogd. In 1912 werd aan katoen geoogst en naar Palembang uitgevoerd 431 picoel. De prijs bedroeg circa f 6 tot f 8 de picoel.

Meerjarige gewassen.

Koffie.

Java-koffie wordt in hoofdzaak verbouwd in de Sindang streken; in de Redjang is deze cultuur minder algemeen verspreid.

De plantwijze en bereiding van de Java-koffie is als volgt:

Het zaad, verkregen van de sterkste, speciaal daartoe uitgezochte boomen, wordt op goed beschaduwde bedden uitgelegd en daar 5 à 7 maanden gelaten (didjambak).

Heeft de koffie 5 stel blaadjes, dan wordt ze in den vollen grond overgeplant; plantwijdte 1 depa (± 1½ meter) in en op de rij.

De koffieboom begint op driejarigen leeftijd vrucht te dragen; deze eerste koffie heet «kopi pakal;" op 4-jarigen leeftijd draagt de boom volop (kopi agoeng); op 5-jarigen leeftijd vermindert de vruchtdracht aanmerkelijk (kopi oedjoeng). Daarna draagt de boom niet meer.

De pluk heeft op zeer ruwe wijze plaats. De bessen worden van de takken afgerukt, waardoor niet alleen de takken van den hoofdstam afscheuren, doch ook groene, nog onrijpe bessen worden medegeplukt.

Bereiding:

Na den pluk wordt de roode bes onder een grooten boom of wel onder de koffieboomen zelve uitgelegd; meestal wordt

deze plaats circa eenige meters in het vierkant te voren met bamboe ompangerd. De koffieboontjes worden daar opgestapeld tot een hoogte van 30 c.M. (sedjengkal) en ondergaan in dien toestand een rottingsproces van een maand (diperan). Daarna is de roode bes zoo week geworden, dat het vruchtvleesch met de voet of de hand kan worden verwijderd (diremas). De boonen worden ten slotte gedroogd. Wanneer water bij de hand is, wordt de boon ook wel van te voren schoongewassen.

Het drogen duurt een week. De koffieboon is alsdan goed droog en wordt ter verwijdering van de hoornschil, in het rijstblok (lesoeng) gestampt. Om de ontbolsterde boon (beras) van de hoornschil te scheiden, moet alles goed worden gewand, hetgeen geschiedt op van bamboe gevlochten platte manden, die puntvormig toeloopen en gesloten zijn (niroe). Daarna is de koffie voor den verkoop gereed.

Heeft de koffieplanter dadelijk geld noodig, is er haast bij de bereiding, zoo wordt de koffie in plaats van in de zon, wel boven een smeulend vuurtje gedroogd. De boonen worden op bamboerakken gelegd en ter voorkoming van aanbranden, voortdurend omgekeerd. Deze bewerking is in één nacht afgeloopen, doch minder aanbevelenswaardig. De koffieboon krijgt daardoor een roode kleur.

De betrekkelijk geringe en inferieure productie, verkregen van de koffieplantsoenen, is hoofdzakelijk toe te schrijven aan het slechte onderhoud van tuinen en boomen, het planten met te gering plantverband, de slordige pluk, waardoor onrijpe bessen worden medegeplukt en jonge takken afgerukt en last not least, de algemeene degeneratie van de Java-koffieboom.

De koffieprijs bedroeg in 1912 plaatselijk circa f 40 tot f 45. De voornaamste stapelplaats voor koffie is Padang Oelak Tanding, alwaar de geheele koffieproductie van de Sindang wordt verhandeld en over Moeara Bliti en Klingi naar Palembang vervoerd.

De koffieuitvoer van de bevolking in 1912 bedroeg 3229 picoel (± f 129.160).

De koffieopkoopers zijn Chineesche en Palembangsche handelaren. Veelvuldig komt het voor, dat deze met valsche gewichten werken, doch dit is moeielijk te constateeren.

Te Kepahiang en Tjoeroeb werden van bestuurswege kweekbedden aangelegd van robusta-, quillon-, abeacuta- en ugandae-

koffie. Het zaad, verkregen door tusschenkomst van het Departement van Landbouw, kwam prachtig op. De jonge plantjes werden verstrekt aan de Soendaneesche en Javaansche emigranten te Kepahiang en Tjoeroeb.

Ook onder de inheemsche bevolking werd het planten van robusta-koffie zeer aangemoedigd.

Koffieonderneming Sindang-Redjang Cultuur Maatschappij.

De onderneming is gelegen te Soeban Ajam, in de marga Seloepoe Redjang en heeft ten doel, den aanplant van robusta-koffie, terwijl ook nog eenige andere cultuurgewassen op zeer geringe schaal als nevencultures worden geteeld.

Oorspronkelijk plantte deze onderneming speciaal Java-koffie. Thans echter zijn alle Java-koffieplantsoenen gerooid en vervangen door robusta-koffie.

Het erfpachtsperceel is 3448 bouw groot; de canon bedraagt f 20.

De onderneming is gelegen op de zeer vruchtbare hellingen van den vulkanischen berg «Kaba» op een hoogte van 3300 voet boven zee en heeft het voordeel, dat de groote weg Tjoeroep-Padang Oselak Tanding er dwars door heen loopt.

De aanplant bedroeg op medio 1913 een oppervlak van:

Robusta	1000	bouw
Ficus elastica	40	»
Hevea brasiliensis . .	86	»
Thee	7	»
Totaal. . .	1133	bouw.

De productie bedroeg in 1912 1200 picoel. In 1913 wordt een oogst verwacht van ruim 4000 picoel, terwijl eerst in 1914 en volgende jaren, de onderneming op volle productie zal komen.

THEE.

Deze cultuur wordt speciaal gedreven door kolonisten der emigrantenkolonie Sempiang, terwijl de cultuuronderneming Nicotania een oppervlak van 6 à 10 bouw met thee heeft beplant en ook de koffionderneming Soeban Ajam een kleinen jongen theeaanplant bezit.

Het gewas blijkt hier zeer goed te willen groeien. De emigranten zijn thans in het bezit van 19945 theeplanten, terwijl nog een 13676 plantjes Assamthee op de bedden staan.

De thee wordt aan een Chineeschen opkooper verkocht voor f 0.05 de kati groen, of wel zelf bereid en op de wekelijksche markt te Kepahiang verkocht voor f 0.60 de kati. De door den Chineeschen opkooper bereide thee brengt f 0.80 de kati op.

De cultuur, zooals deze door de emigranten wordt gedreven, heeft als volgt plaats.

Op geheel schoon gemaakte en goed losgewerkte, fijn geharkte bedden van een meter breed, worden de zaadpitten in rijen, die een onderlingen afstand hebben van vier Engelsche duim, een voor een, op twee Engelsche duim van elkaar verwijderd, 5 c.M. diep geplant. Alleen die zaadpitten worden gebruikt, welke gedurende 12 uur in water zinkende blijven. Zoodra de theeplantjes ± twee c.M. boven den grond staan, worden de bedden gedurende vijf maanden vluchtig met alang² of kadjang ingedekt, ter hoogte van vier voet aan de eene en van drie voet aan de andere langszijde, zoodät het regenwater grootendeels kan afvloeien en voor een klein deel op de bedden doorsijpelen.

Daarna worden de theeplantjes aan zon en regen blootgesteld en op den leeftijd van 7 à 8 maanden op de velden overgeplant, in rijen en op 1½ meter afstand in het vierkant.

De plantjes worden met wortelkluit, en ontdaan van den top en een stukje van den hoofdwortel, in kuilen van 2 voet diepte en een voet diameter, overgeplant.

Om de 30 rijen wordt een pad gemaakt, waarlangs soerèn, kapok of mindi als schaduwboomen worden geplant. De plantsoenen moeten twee maal 's maands van onkruid gezuiverd en dan tevens de grond een voet diep losgewerkt worden. Zoo noodig wordt gedraineerd. Op hellend terrein is dit niet noodig.

Eens per jaar worden de boomtoppen afgesneden, om den theeboom breed te doen uitgroeien, terwijl na elke snoeiïng veertig dagen gewacht wordt, alvorens tot den pluk kan worden overgegaan.

Na vier maanden begint de eerste pluk. De jonge blaadjes worden des morgens voorzichtig afgeplukt en zonder ze te kneuzen of te laten broeien, luchtig op matten of platte manden gedurende twee uren in den wind doch buiten de zon, te drogen gelegd, om ze te doen verflensen.

Van een takje van 5 bladeren worden alleen de jongste drie blaadjes geplukt (pecco, souchon en olong).

Na het verflensen worden de theeblaadjes met de hand gekneusd en daarna tot platte ballen gerold en gedurende 12 uren in huis, op een droge plaats, in een mand bewaard. Daarna worden de ballen losgewerkt en de thee uitgespreid op matten of platte manden; vervolgens gedurende een paar uur eerst ongedekt, daarna een even langen tijd gedekt en ten slotte weer ongedekt in de zon gedroogd, zoo lang tot de theeblaadjes goed droog zijn.

Na deze bewerking worden ze in een wadjan boven een zacht houtskoolvuur gedroogd, totdat de theegeur merkbaar wordt; alsdan is de thee voor de consumptie gereed.

Klappercultuur.

Voor geregelde bijplanting wordt door het bestuur zorg gedragen. Onder de bevolking werden ook Ceylon klappernoten verdeeld.

De klappercultuur is alleen van eenig belang in de Sindangstreken en Benkoelen margas. In de Redjang is de vruchtdracht zeer gering, hetgeen is te wijten aan het koele klimaat.

Boschproducten.

Het zoeken van boschproducten heeft als regel op de navolgende wijze plaats.

Wil een Inlander in de bosschen producten verzamelen, dan behoort hij daarmede zijn margahoofd in kennis te stellen. Deze geeft daartoe eene vergunning, meest geldig voor 15 dagen of 1 maand. Het hiervoor dienende schriftelijk bewijs, kost den aanvrager f 0.25, welk geld ten voordeele van den pasirah komt. Personen, niet behoorende tot de marga, waar de producten worden gezocht, moeten bovendien $\frac{1}{10}$ van de verkregen boschproducten afdragen. Hiervan komt een gedeelte ten voordeele van de margakas en het andere gedeelte aan den pasirah.

Een bepaalde tijd, gedurende welke boschproducten kunnen worden verzameld, bestaat niet. Dit kan het geheele jaar door geschieden. Het meest heeft zulks plaats na afloop van den padisnit in de maanden April en Mei, en tegen den tijd dat de belastingen moeten worden betaald.

De inzameling van de producten geschiedt door twee of meer personen. Deze gaan, na zich voor circa 15 dagen of 1 maand van leeftocht te hebben voorzien, gezamenlijk naar dat gedeelte van het bosch, waar zij verwachten de gezochte boschproducten aan te treffen. Daar aangekomen wordt een geschikte plaats, zooveel mogelijk nabij een groote rivier, uitgezocht om aldaar tijdelijk te verblijven. Hier wordt een afdak van bladeren gemaakt, waaronder 's nachts en bij regen beschutting wordt gezocht.

Van dit punt uit worden straalsgewijs onderzoekingstochten gemaakt. De winning en behandeling hangt af van het soort van het product.

Is de vergunningstijd verstreken, dan worden de boschproducten op bamboevlotten geladen en laat men deze stroomafwaarts drijven, tot zoo dicht mogelijk bij de doesoen der zoekers. Is dit niet mogelijk, dan worden de producten naar huis gedragen.

De meeste boschproducten komen voor in de Sindangstreken; deze worden te Padang Oelak Tanding verhandeld en van hier, via Moeara Bliti en Moeara Klingi naar Palembang vervoerd. De opkoopers zijn Chineezen en Palembangsche handelaren.

De winning van boschproducten kan in geen enkel deel der onderafdeeling als uitsluitend middel van bestaan worden aangemerkt. Het meeste profijt hiervan trekken de margas Sindang Bliti, Sindang Klingi en Soeka Tengah Kepoengoet.

Zeer te betreuren is het, dat door roekelooze winning van boschproducten, deze in de laatste jaren zeer verminderd zijn. Door het bestuur zijn hoofden en bevolking in vergaderingen en besprekingen op dezen achteruitgang gewezen en daartegen maatregelen genomen. De contrôle der goede uitvoering en opvolging der genomen maatregelen laat uit den aard der zaak zeer veel te wenschen over. De beste regeling schijnt te zijn, het marga-gewijze voor eenigen tijd sluiten en daarna weder openstellen van boschterreinen. In den sluitingstijd zijn de voorraden in de gelegenheid zich weder te herstellen. De contrôle op de goede uitvoering van een dergelijke bepaling zal nochtans door de wel eens twijfelachtige integriteit en overbekende transigeermanie der inlandsche volkshoofden, wel eens moeielijkheden opleveren.

Rotan.

De aanplant heeft niet plaats in speciaal daarvoor aangelegde tuinen, waarin de palmen op bedden met geregelde tusschenruimten worden uitgezet, zooals wel in enkele afdeelingen dezer residentie voorkomt (Kroë), doch de jonge stekken van ± 1 à 3 d.M. hoogte, worden eenvoudig in het bosch op een geschikte plaats, in de onmiddellijke nabijheid van reeds gevonden en geëxploiteerde rotanpalmen, in den vollen grond overgebracht. Het daarvoor benoodigd plantmateriaal wordt mede uit het bosch gewonnen. Aanleg van zaad- of kweekbedden heeft daarbij niet plaats. Voor het uitzetten der stekken wordt de grond een weinig schoongemaakt, waarna het geheele onderhoud dezer aanplantingen zich verder bepaalt tot nu en dan bezoeken dezer, door de Inlanders met «kebon rotan» aangeduide, plaatsen, teneinde neergevallen takken op te ruimen en zich te vergewissen of geen diefstal heeft plaats gehad. De geheele arbeid wordt zonder werkvolk door de aanleggers zelve gedaan.

Het verzoek tot den aanleg van een dergelijk rotanplantsoen wordt door den belanghebbende voorgebracht bij het margahoofd, die daarvoor een geschenk, bestaande in eetwaren, dan wel een bedrag in geld, variëerende tusschen f 1.50 tot f 2.50 naar gelang van de gegoedheid van den aanvrager, ontvangt.

Het winnen van het product heeft als volgt plaats.

De ranken worden 2 à 4 d.M. van den grond afgekapt en naar beneden getrokken, waar zij van bladeren ontdaan, gereinigd, vervolgens in stukken gekapt ter lengte van 5 à 6 Meter en op houten schraagjes van circa 40 cM. hoogte, in de zon gedroogd worden. Bij regenachtig weer blijft de rotan toch buiten, daar dit naar de meening der Inlanders geen overwegenden invloed op het drogingsproces uitoefent. Bij zonnig weer zijn de ranken na 7 à 8 dagen voldoende droog; bij vochtig weer echter eerst na 8 à 10 dagen.

Zijn de rotanstukken droog, waarbij zij een mooie lichtgele kleur moeten hebben, zonder witte of zwarte deelen of vlekken, dan worden zij in bossen van 100 stuks gebonden en aan den handelaar afgeleverd. De prijs varieert tusschen 9 tot 13 gulden de picoel, afgenomen op de meest nabij zijnde doesoen.

De uit de bosschen gewonnen rotansoorten zijn:

a. de rotan sego; deze mag als handelsartikel een middellijn bereiken van ½—2 cM., wordt bij droging lichtgeel en glanzend,

schilfert bij doorbuiging af, en wordt door de imheemsche bevolking gebezigd voor de vervaardiging der bekende rotanmatten. Deze industrie komt in dit ressort weinig voor.

b. de rotan samboet, is geel wit en dof, wordt evenals rotan sego in hoofdzaak uitgevoerd. Deze soort levert een goed bindmateriaal bij de vervaardiging van atapdaken, paggers etc.; middellijn 1 à 2 cM.

c. de rotan serimit ook wel semimit, met een middellijn van 3 à 4 mM., is evenals de rotan saboet geel of vuilwit en dof en wordt hier gebezigd tot het vervaardigen van krandjangs, neusringen voor sapi's, karbouwen, rotankoord en dergelijke.

d. rotan manau (mano).

e. rotan batoe wordt een enkele maal uitgevoerd tot denzelfden prijs als rotan saboet; komt niet veel voor.

f. rotan pahit.

g. rotan lelat.

h. rotan kikir.

i. rotan kertas.

j. rotan nanga.

k. rotan kisoek.

l. rotan pampang.

m. rotan selima.

n. rotan pantis komt niet veel voor, prijs ± 40 cent de 100 ranken van 2—3 depa.

Van deze rotanpalmen worden de onder *a. b. c.* genoemde soorten uitsluitend als handelsartikel gewonnen en uitgevoerd. De rotan serimit echter zeer weinig met het oog op den geringen prijs, die er voor betaald kan worden.

Alle andere hiervoren genoemde soorten worden door de inlandsche bevolking uitsluitend gebruikt als bindmateriaal en hebben geen handelswaarde.

Alhoewel de kwaliteit dezer soorten in de geheele onderafdeeling Redjang goed is, en alle nagenoeg in iedere marga voorkomen, vindt men de beste soorten en de grootste hoeveelheden in de margas Soeka Tengah Kepoengoet, Sindang Bliti en Sindang Klingi.

De kwaliteit van de rotan wordt in den handel beoordeeld naar de kleur der rotanranken. De rotan sego moet een mooie gele kleur hebben, zonder witte of zwarte stukken of vlekken en brengt dan van f 9 tot f 13 per picoel op. Witte ranken

zijn minderwaardig en worden gerangschikt onder de 2de kwaliteit, die f 8 tot f 10 per picoel opbrengt. Komen veel zwarte stengels voor, dan wijst dit er op, dat het product te jong geoogst is, in welk geval de ranken bij het drogen deze kleur aannemen. De waarde is dan zeer gering.

De kwaliteit van de rotan saboet en semimit wordt naar dezelfde grondslagen, als bij de rotan sago vermeld, beoordeeld. De prijs van rotan saboet is voor eerste soort f 5 tot f 7 en voor tweede soort f 4 tot f 6, die van rotan semimit f 3 per picoel.

Karet.

De rubberboom (ficus elastica) wordt allerwege op zeer uitgebreide schaal aangeplant. De plant vereischt een niet al te warm klimaat en vochtigen grond. Het binnenland ingaande, ontmoet men dikwerf zeer uitgebreide aanplantingen. Het meeste komt de ficus in de Sindang voor. De bevolking onderscheidt twee soorten van karet n.l. de karet batang en de karet akar. De karet batang wordt verkregen door den boom te kerven en het daaruit vloeiend vocht af te tappen. De karet akar, een liaan, die zich om andere boomen heen slingert, wordt geveld, in stukken gesneden van een meter lengte, en het daaruit loopende melksap opgevangen.

Karet batang.

De aanplant geschiedt middels markotten, dan wel door jonge plantjes, die in het bosch worden gezocht en zoowel op den grond als op oude vermolmde boomstammen voorkomen. Dikwijls worden deze ook gekweekt van zaad, uitgelegd in met teelaarde gevulde «taboengs» (bamboe kokers). Wanneer de karetboom vruchten draagt, komt de neushoornvogel (boeroeng gading) de vruchten wegpikken en opeten. De pit, later uitgeworpen op den grond of op vermolmde boomstammen, groeit weldra tot een plantje op. Deze plantjes vooral zijn door de bevolking zeer gezocht, wijl zij sterk zijn en later vlugger en krachtiger groeien dan markotten (tjangkokan).

Zoodra de boom den leeftijd van 12 jaren heeft bereikt, gaat men over tot het aftappen van het sap. De eerste maal wordt een vrij inferieure qualiteit rubber, bekend onder den naam «karet moeda» verkregen. Eerst na het vijftiende jaar leveren de boomen een behoorlijk produkt op.

Het aftappen geschiedt twee malen, een zeer enkele keer drie malen 's jaars. Daarbij is geen sprake van aftapping in een bepaalden moesson. Zoodra men veronderstelt dat de boom weer aftapbaar is, wordt het sap gewonnen. Wenschelijk is het, dat de winning van het product gedurende het droge jaargetijde plaats heeft. Zijn de insnijdingen gemaakt en begint het te regenen vóór het sap verzameld kan worden, zoo gaat hiervan een groot gedeelte verloren.

Het tappen houdt dikwerf nauw verband met de prijzen. Zijn deze laag, dan wordt slechts weinig karet getapt.

Voor het aftappen van den karetboom maakt de tapper op afstanden van ongeveer drie handspannen afstands, insnijdingen in den stam. Deze insnijdingen worden gemaakt over de geheele lengte van den boom, zijn ongeveer drie duim breed, een halven duim diep en hebben een lengte van ongeveer $\frac{1}{3}$ omtrek van den stam op de plaats van insnijding. Ook aan de dikkere takken worden dergelijke insnijdingen gemaakt. Hierna wordt de boom drie dagen met rust gelaten, waardoor het sap gelegenheid heeft de insnijdingen te vullen, langzaam over den rand heen te vloeien en eenigszins te verharden. Na den derden dag heeft de sapvloeiïng opgehouden en wordt het gestolde vocht uit de insnijdingen en van de bast, met de handen verwijderd.

Voor het maken der insnijdingen worden gewone kapmessen (parang) aangewend; andere instrumenten worden bij het aftappen niet gebezigd.

Om insnijdingen te maken, hooger dan de tapper met de hand kan bereiken, gebruikt hij een soort ladder. Daartoe worden scherp gepunte stukken bamboe op bepaalde afstanden in den boom geslagen, daarnaast een lange bamboestaak zoodanig aangebracht, dat de andere uiteinden der dwarse bamboestokjes daaraan verbonden kunnen worden, zoodat alzoo een soort bamboeladder wordt verkregen. Zijn eenmaal de takken bereikt, dan dienen deze tot steun van de voeten van den tapper.

De verkregen latex wordt in een rotanmandje geperst, waardoor ronde koeken van meerdere of mindere dikte worden verkregen. Deze koeken worden aan den opkooper verkocht.

Karet akar.

Deze soort rubber wordt verkregen van een slingerplant, die niet wordt aangeplant, doch zich zelf in het maagdelijk woud

voortplant. In den regel wordt de karet akar omgehakt en in stukken gesneden van een meter. Geschiedt de winning middels inkervingen, dan sterft de plant toch, daar de insnijdingen rondom de plant worden aangebracht, zoodat deze als het ware op verschillende plaatsen over haar geheele lengte ettelijke malen wordt geringd. De inkervingen worden op drie handspannen van elkaar aangebracht. Drie dagen na het maken der insnijdingen wordt het sap met de hand verzameld en precies als bij de gewone karet batang in een mandje geperst, waarna het voor den verkoop gereed is. De opbrengst der tapping bedraagt ± 4 kati per plant.

Hebben de karet batangboomen bepaalde eigenaars, de karet akar behoort dengene die ze in het bosch aantreft, met dien verstande dat daarbij de adatbepalingen, ten aanzien van de sewa boemi, sewa hoetan of boengai kajoe, behoorlijk moeten worden nageleefd.

Getah pertja.

De getah pertja- of balamboom komt zeer schaars voor. Men onderscheidt de balam poetih en de balam pertja.

Hevea.

Hier en daar treft men kleine, nog jonge aanplantingen aan. Aan diverse rubbersoorten werd in 1912 uitgevoerd 245 picoel, ad f 175 de picoel.

Voorts komen in zeer geringe mate voor en worden verzameld: Damar, biga, gardemon, bamboe, rumbio, aren, en kapok.

Op teelt van groenten en vruchten legt de bevolking zich den laatsten tijd meer en meer toe.

Veeteelt.

Het vee in de onderafdeeling Redjang bestaat grootendeels uit runderen, meest ten dienste van 't karrentransport. Het aantal paarden is gering, terwijl de karbouwenstapel nog niet veel te beteekenen heeft.

Runderen.

Het runderras ofschoon niet groot, toont uitstekende eigenschappen voor trekvee te bezitten en munt, in het zeer geac-

cidenteerd terrein, uit door «ausdauer». Het is naar alle waarschijnlijkheid een product, verkregen door kruising van het Sumatraansch rund met Siameesch en Bengaalsch ras; het Siameesche type treedt hierbij het meest op den voorgrond. Door de goede eigenschappen, welke dit rund als trekvee bezit, is 't zeer gewild en worden prijzen van f 40 tot f 120 per dier betaald.

Niettegenstaande deze goede prijzen, laat de Inlander zich nog maar weinig gelegen liggen aan zijn vee. Een goede voeding en verpleging krijgt het dier niet. Het maken van z.g. Kandang sapi's dateert eerst van den laatsten tijd. Vroeger bleven de dieren altijd buiten; vooral bij regenachtig weer kreeg de huid een ruig en ziekelijk voorkomen. Na het werk worden de dieren losgelaten en zoeken deze zelf het voedsel in de omliggende terreinen. Slechts zeer enkele grobakvoerders zag ik hunne dieren met boeboer en zoutwater voeren. Bij zieke dieren heeft dit wel meer plaats.

Van de eerste beginselen der fokkerij is de Inlander onkundig. De beste beesten worden door hem op ruwe wijze gecastreerd en het is te verwonderen, dat het ras niet meer is achteruitgegaan. Gelukkig dat de vrouwelijke dieren niet voor den arbeid, althans niet voor den zwaren arbeid worden gebruikt, zoodat het kalf gedurende de eerste levensperiode voldoende voedsel bij het moederdier kan vinden.

Men laat het vee eenvoudig losloopen, ziet niet toe wat voor stier meeloopt en de koeien dekt. Dikwerf zelfs vindt men bij de kudde alleen castraten en is er totaal geen stier aanwezig.

Vroeger werden de dieren 's nachts in kralen opgesloten uit vrees voor tijgers, die een ware plaag in de streek vormen. Niet alle doesoens hadden veekralen, zoodat het aantal door schadelijk gedierte afgemaakt vee vrij groot was.

Dat op deze wijze van veeteelt weinig voordeel werd getrokken spreekt van zelf.

Weidegronden komen in deze onderafdeeling niet voor. De onbebouwde terreinen doen als weideveld dienst en leveren het voedsel der dieren. In het gunstigste geval wordt een met alang alang begroeid terrein in brand gestoken. De jonge spruitsels van de opnieuw opschietende allang alang, zijn een geliefkoosd voedsel. Goed doorvoed zien de dieren er in den regel niet uit. Enkele beesten lijden bovendien aan pyroplasmose.

Aan de voeding van het kalf laat de eigenaar zich zeer weinig gelegen liggen. Het dier loopt los met de kudde mede, tot op den leeftijd van 8 maanden. Daarna wordt het opgevangen en den neusring door het neustusschenschot gehaald, terwijl het daarna aan een boom wordt vastgebonden, zonder eenig voedsel om, volgens zeggen van de inlanders, getemd te worden.

Na verloop van eenige dagen wordt het dier z.g. gedresseerd. De dressuur bestaat in het aanspannen van het jonge dier voor een hoogwielige grobak die, vooral in het geaccidenteerd terrein, voor het beest veel te zwaar is. Een man trekt het door middel van een touw, bevestigd aan den neusring, vooruit terwijl een ander de zweep niet spaart. Heel dikwijs gebeurt het, dat drie en meer personen in het karretje plaats nemen; hoe zwaarder het dier te trekken heeft, hoe eerder het aan zware lasten zal gewennen, denkt de eigenaar. Van een behoorlijke «training» is geen sprake; de dieren worden door deze behandeling afgebeuld.

Wordt aan de verpleging in het algemeen weinig of niets gedaan, zulks kan van de hoefverpleging niet gezegd worden.

Door den steenachtigen bodem slijten de klauwen sterk af. Niettegenstaande deze zeer sterk zijn, komen dikwijls zoolkneuzingen voor, welke de dieren een pijnlijken gang bezorgen en waardoor zij sterk in voedingstoestand achteruitgaan.

Tegen te sterke afslijting waakt elke karrevoerder door het gebruik maken van rotansandalen.

Paarden.

De paarden dezer afdeeling worden ingevoerd, zoodat men verschillende rassen onder deze dieren aantreft; naar het voorkomen zijn de meeste waarschijnlijk uit de Padangsche Bovenlanden afkomstig.

Hoewel klein van massa, met een hoogte van minder dan 4 voet R.L., zijn de dieren over het algemeen goed gebouwd en bezitten een groot uithoudingsvermogen, hetwelk hen in geaccidenteerd terrein zeer te stade komt. Zonder van groote vermoeidheid blijk te geven, leggen zij, dagen lang voor een vrij zwaren kar gespannen, afstanden van ± 15 paal af, hetgeen in het zware bergterrein, met zijn zeer steile hoogten en diepe dalingen heel wat zeggen wil.

Bij de paarden wordt meerdere zorg aan voeding en ver-

pleging besteed. Behalve gras krijgen de dieren bijvoer, bestaande uit gekookte rijst en padi, of fijn gehakt gras met padi. Het voeden met dedak komt ook veelvuldig voor.

Van paardenfokkerij is hier in het geheel geen sprake. Slechts een zeer enkele merrie, die voor de voortteling te gebruiken is, wordt aangetroffen. Alleen van de hengsten wordt arbeid gevorderd; de merries loopen in den regel vrij rond.

Buffels.

Aan de buffelteelt wordt heel weinig gedaan. Het aantal sawahgronden is te gering om het gebrek van deze voor den sawahbouw onmisbare dieren te gevoelen. Bovendien is er bij den hier uitgeoefenden sawahbouw nog volstrekt geen sprake van een diepe grondbewerking. De sawahs zijn nog te jong en de gronden te vruchtbaar, dan dat aan een diepe grondbewerking behoefte zou worden gevoeld.

Vroeger hield de bevolking wilde karbouwen, die in het bosch vrij rond liepen en van tijd tot tijd werden opgevangen. Het temmen dezer wilde buffels had als volgt plaats:

De wilde buffels werden met zware rotantouwen om pooten en horens vastgebonden, een doek (kain) voor de oogen gedaan, en ooren en neusgaten met klei gevuld. In dezen toestand liet men de dieren eenigen tijd in moerassigen grond tot de knieën staan. Van bewegen was alzoo geen of weinig sprake. Voedsel werd niet toegediend, teneinde de krachtige dieren te verzwakken en beter in den macht te krijgen. Hadden ze zoo eenigen tijd gestaan, dan werden zij naar de doesoen geleid en daar met den nek onder een van bamboe of wildhout vervaardigd juk gebracht. Hier kwam de eigenaar ze dagelijks zelf voeden en diende ze nu en dan wat zout water toe, waarop de dieren zeer verzot zijn. De klei was intusschen uit neusgaten en ooren en de blinddoek voor de oogen weggenomen. Daarop werd de neus in het middentusschenschot doorboord en daardoor een rotanring van rotan semimit gestoken, waaraan een stevig touw bevestigd was.

In het belang van den veestapel werden sedert zeer korten tijd in dit ressort te werk gesteld een veearts en eenige veemantris. Het aantal veemantris is nog te gering om van hunne werkzaamheden belangrijke resultaten te kunnen verwachten.

Een verordening tot tegengaan van den achteruitgang van

den runder- of buffelstapel in de residentie Benkoelen is reeds geruimen tijd in werking.

De geheele veestapel bestond medio 1913 uit: 72 hengsten, 11 merries, 606 runderstieren, 1594 runderkoeien, 964 runder-castraten, 542 buffelstieren, 630 buffelkoeien.

Klein vee.

Schapen komen bijna niet voor. Geiten en bokken zijn algemeen. Hieromtrent valt niet veel mede te deelen. De beesten worden geheel aan hun lot overgelaten, zoeken zelf hun voedsel, vermenigvuldigen zich makkelijk en snel, altegaar eigenschappen die deze beesten onder de bevolking zeer populair hebben gemaakt. Ter verbetering van het ras werden 8 Bengaalsche bokken en 8 Bengaalsche geiten aangevraagd. Onder de hier aanwezige geiten vindt men verschillende exemplaren die wijzen op kruising met het Bengaalsche ras.

Handel.

Ofschoon de Redjanger zuinig, zelfs zeer zuinig van aard is, kan toch niet worden gezegd dat hij als handelaar op den voorgrond treedt. Hoofdzakelijk dient dit te worden toegeschreven aan te geringe ontwikkeling en onvoldoende energie.

Bijna zonder uitzondering zijn de Redjangers landbouwers.

Op het terrein van den handel zien we hen optreden hoofdzakelijk in den z.g. kleinhandel en in zeer geringe mate ook in den tweedehandshandel.

De kleinhandel berust bijna geheel in handen van de vrouwen. Van het verkoopen van groenten, vruchten, rijst en etenswaren in de stalletjes op de wekelijksche markten, de z.g. pekans, hebben zij het monopolie.

In totaal treft men in deze onderafdeeling 5 wekelijksche markten (pekan) aan n.l. te Kepahiang, Taba Penandjoeng, Soeban Ajam, Padang Oelak Tanding, Poendjoeng en Tjoeroeb.

Marskramershandel heeft hoofdzakelijk plaats door Padangers, die speciaal sarongs, sitsjes en zilveren en gouden sieraden in de doesoens aan den man brengen.

De tusschenhandel en tweedehandshandel is hoofdzakelijk in handen van Palembangers en Chineezen. Slechts weinig gegoede,

ontwikkelde inboorlingen nemen hieraan deel. Deze handel bepaalt zich in hoofdzaak tot opkoop van de producten des lands, als boschproducten, koffie, tabak, en verkoop van tokogoederen, als kramerijen en levensmiddelen.

Het aantal grootere en kleinere toko's in deze onderafdeeling bedraagt 170.

De handel op de drie groote pasars Kepahiang, Tjoeroeb en Padang Oelak Tanding, is zeer levendig.

Vooral Tjoeroeb, een zeer welvarende plaats, gelegen aan den driesprong der wegen naar Benkoelen, Lebong en Palembang neemt gestadig in welvaart toe.

Onderhouden de handelaren te Padang Oelak Tanding hunne handelsrelatie's met Palembang, die te Kepahiang staan speciaal met Benkoelen in connectie; Tjoeroeb daarentegen doet zoowel met Benkoelen als met Palembang zaken.

In 1912 bedroeg de invoer f 162.685, terwijl uitgevoerd werd voor een bedrag van f 1.169.282.

Maten, gewichten en betaalmiddelen.

Over het algemeen hebben de gebruikelijke specifiek Inlandsche maten geen vaste waarden.

Men onderscheidt de navolgende maten.

Lengte maten:

Depa, deze komt overeen met den afstand tusschen de vingertoppen van de zijdelings uitgestrekte armen, gemeten over de borst, d. i. ongeveer de lengte van een mensch.

Djoendjang is de afstand tusschen de teenen van den linkervoet, het been gestrekt naar achteren en het uiteinde van een kapmes (parang), gehouden in de schuin naar boven gestrekte rechterhand. Linkervoet en rechterhand worden daarbij in eenzelfde rechte lijn uitgestrekt.

Sabelah dada d. i. de afstand gerekend van af de top der vingers der uitgestrekte arm tot aan het midden van de borst.

Hasta d. i. een onderarmslengte.

Djengkal tengah d. i. de afstand tusschen top van midden-

vinger en duim, zoo men deze twee vingers op een plat vlak in een rechte lijn neerdrukt.

Tempak d. i. de grootste breedte van de hand, zoo men dit lichaamsdeel op een plat vlak neerdrukt.

Djari: is de wijsvingerlengte.

Vlakte maten.

De vlaktemaat is de bidang, somtijds opgegeven in depas of djoendjangs, elders weer in de hoeveelheid zaadpadi, die noodig is om dit oppervlak vol te planten. De bidang wisselt af tusschen ¾ en 1½ bouw. De grootte der bidang is in den regel afhankelijk van de talrijkheid der familie. Een groot huisgezin heeft meer rijst noodig en bezit dienovereenkomstig een uitgestrekter rijstveld dan een kleine familie.

Inhoudsmaten.

De koelak, inhoudsmaat voor droge producten, als rijst, koffie, biga, poear lako etc. is een maat die vroeger 7, thans 10 of 5 katti gepelde rijst (beras) inhoudt.

De tjoepak, inhoudsmaat voor droge waren als boven, hield vroeger 1¾ kati beras in, doch wordt thans gesteld op 2½, soms 1 kati gepelde rijst.

De gantang is hier niet bekend.

De bakoel, eveneens een inhoudsmaat voor droge producten, wordt onderscheiden in:

1.	bakoel	ketjil	=	½	tjoepak
2.	»	tengah	=	1½	»
3.	»	besar	=	2½	»

De kidang, een inhoudsmaat speciaal voor padi, kan een hoeveelheid ongepelde rijst tot een gewicht van ⅓ picoel bevatten.

De beronang is een maat terzelfder grootte als de koelak, doch wordt alleen gebezigd voor het afmeten van padi.

Voorts zijn onder de bevolking in gebruik de meter, de el, de duim (Engelsche), de Java-paal, de picoel, de kati, het kilo, het pond etc. etc.

Ruilmiddel.

Als ruilmiddel wordt gebruik gemaakt van de verschillende gouvernementsmunten.

Oude thans niet meer in gebruik zijnde munten, worden veelal als sieraden gebezigd.

De bevolking kent nog de navolgende zilveren, vermoedelijk Spaansche en Portugeesche, muntstukken:

1. ringgit boeroeng perak of ringgit mata hari.
2. » madat.
3. » meriam.

Voorts komen voor:

4. de oeang djagoeng perak, die den vorm van een maïskorrel heeft en in het midden doorboord is.

Als oude koperen muntstukken kunnen genoemd worden:

1. oeang djagoeng tembaga.
2. » ajam tembaga, ter waarde van lima of doea poeloeh soeang (doea poeloeh soeang = ½ duit).
3. de doea soeang (d. i. een 5 duitstuk).
4. » ampat soeang (d. i. een 2½ duitstuk).
5. » sepoeloeh soeang (d. i. de duit).
6. » lima soeang (d. i. een 2 duit stuk).

Jacht en visscherij.

Zijn van geenerlei beteekenis.

De goudvischcultuur in deze onderafdeeling werd in de jaren 1907 en 1908 door den Controleur D. G. Hooyer ingevoerd en heeft zich dank zij de met deze cultuur zeer bedreven Soendaneesche emigranten spoedig ingeburgerd en zelfs verspreid tot Lebong, Pager Alam, Moesi Oeloe, Tebing Tinggi, Moeara Enim, en Talang Ampat. Op de Zondagsche markt te Kepahiang worden goudvisschen verhandeld. De prijs varieert tusschen f 2.50 en f 5 naar gelang van de grootte der visschen.

Industrie.

Over het algemeen is de huis-industrie zeer onbeteekenend.

Weven.

Komt hier en daar voor ten behoeve van eigen gebruik. Het

Inlandsch fabrikaat is zeer sterk doch ruw en wordt thans meer en meer door het Europeesche lijnwaad verdrongen.

De gebruikelijke kleuren zijn rood en blauw. Als roode kleurstof wordt gebruik gemaakt van den wortel van den mangkoedoeboom of het aftreksel van de boeah kesoembo, en de blauwe kleurstof wordt verkregen door een aftreksel van de bladeren van de tam-tam (een soort indigo). Geweven worden nog slendangs ad f 3 en kains ad f 2 het stuk. De voor het weven benoodigde garens worden gekocht.

Vlechtwerk.

Vlechten van ligmatjes en mandjes komt algemeen voor en geschiedt voor eigen gebruik. Als materiaal dient bamboe. In de Sindang margas worden nog wel rotanmatten vervaardigd. De prijs is f 2 tot f 5 de mat.

IJzersmeden.

Bestaat hoofdzakelijk uit het smeden van parangs voor eigen gebruik, zoowel als voor den verkoop.

De prijs bedraagt f 0.50 per stuk. Het fabrikaat is degelijk en onder de bevolking zeer gewild. Voorts worden overal wielbanden voor grobaks vervaardigd.

In de Emigrantenkolonie Sempiang verstaat een smid ook de kunst om patjols e. d. te vervaardigen.

Bereiden van suiker.

Arensuiker wordt hier en daar voor eigen gebruik vervaardigd. De prijs bedraagt f 5 de 100 stuks.

l. Credietinstellingen.

In de jaren 1912 en 1913 werden in deze onderafdeeling opgericht drie coöperatieve Districtscredietbanken t. w. te Kepahiang, Tjoeroeb en Padang Oelak Tanding. De twee eerstgenoemde banken werken ieder met een kapitaal van ruim 2000 gulden; de laatste met een kapitaal van ruim f 1000, hetwelk echter in verband met het groote aantal leeningsaanvragen spoedig tot f 2000 zal moeten worden verhoogd. Behalve als leeningsbanken fungeeren deze instellingen tevens als spaarinrichting. Het bedrag der door inleggers gespaarde gelden is

echter nog vrij gering. Leeningen kunnen worden gesloten voor bedragen varieerende tusschen f 5 en f 25. De administratie en het verder beheer der banken worden geregeld geïnspecteerd door den betrokken Bestuursambtenaar en den Administrateur der Volksbank Benkoelen.

Laatstgenoemde credietbank, die gelden uitleent tot f 500 en voor hare zaken een agent te Kepahiang heeft aangesteld, beschikt over een kapitaal van f 100.000.

Op het einde van het jaar 1913 beliep het bedrag der door deze credietinstelling uitgegeven leeningsgelden ± f 80.000, waarvan ruim f 30.000 in de onderafdeeling Redjang was belegd.

Voorts werd met het doel een eind te maken aan den financieelen steun van Gouvernementswege aan emigranten, die in behoeftige omstandigheden verkeeren, in 1912 in de kolonie Sempiang een desacredietbankje opgericht. De bank, die met ingelegde gelden werkt, bezit thans een kapitaal van ruim f 600. De administratie en het beheer worden gevoerd door den penghoeloe en het dorpshoofd.

m. **Gezondheidstoestand.**

In aansluiting met wat te dezen aanzien reeds onder «Bevolking» is gereleveerd, kan hieromtrent nog het navolgende worden medegedeeld.

Zeer sporadis komt in de onderafdeeling voor buikloop, waarvan enkele gevallen met doodelijken afloop. Zij bleven plaatselijk, vertoonden geen specifieke verschijnselen van cholera asiatica; koorts toch deed zich daarbij geregeld voor.

Ook bloeddiarrhee (amoebiaire dysenterie) kwam in zeer geringe mate voor.

Malaria doet zich veelvuldig voor; bij ± 50 pCt. der lijders wijzen de symptomen op malaria tropica.

Bij een onderzoek der schoolkinderen (± 200 in getal) door den Inlandschen Arts, werd bij 40 pCt. een voelbare milt aangetroffen varieerend van even palpabel tot reikend aan den navel.

Onder de zieken in het hospitaal der Algemeene Tabaks Maatschappij kwamen zweren en schurft veelvuldig voor. Van de koortsige ziekten namen longontsteking en malaria een voorname plaats in. Dysenterie kwam af en toe voor. Gering

is het aantal patienten lijdende aan venerische ziekten. Deze kwamen daarentegen veel voor op de onderneming Soeban Ajam waar gonorhoe, syphilis en sjanker endemisch zijn. Op deze onderneming komt ook veel voor een huidziekte, bekend onder den naam van «rang», welke zich uit in de vorming van grootere en kleinere blaasjes aan de voetzolen.

Typhus en pneumonie (longontsteking) kwamen op deze onderneming niet voor.

Behalve dysenterie, acute buikloop en malaria komen de navolgende ziekten onder de inheemsche bevolking veelvuldig voor.

Kropgezwellen (struma) zijn algemeen. Behalve de ontsiering aan den hals, schijnen de lijders er weinig of geen last van te hebben, uitgezonderd die zeldzame gevallen, waar inwendige kropvergroeiïng achter het borstbeen ontstaat (retrosternale vergroeiïng). In deze onderafdeeling kwamen in 1912 596 lijders aan kropgezwellen voor, waarvan 305 mannen, 285 vrouwen en 6 kinderen.

Albinos komen in deze onderafdeeling niet voor.

Lepra doet zich in geringe mate hier en daar voor. De bevolking isoleert de lijders uit zich zelve. Deze bouwen op een eenzame plaats in het bosch een hutje en ontvangen van tijd tot tijd eenige levensbehoeften van de familieleden. Het aantal lepra lijders in 1912 bedroeg 27, waarvan 17 mannen, 9 vrouwen en 1 kind.

Keelontstekingen en bronchitis komen dikwerf voor. Ook tuberculose is hier en daar in de doesoens geconstateerd.

Mijnwormziekte is onder de inheemsche bevolking nog niet aangetroffen.

Frambosia tigrica (een soort syphilis), zoowel in het stadium der bobbels (papels) als dat der beenvliesontsteking, komt verspreid over de heele onderafdeeling voor. De veelvuldig geuite klacht over pijnen in de beenen, duidt vrij zeker op een vroeger doorgestane frambosia.

Onder de huidziekten neemt de Dajaksche schurft (tinea imbricata) een voorname plaats in.

Voorts werd een geval van pokken (variola) geconstateerd.

Behalve op de Algemeene Tabak Maatschappij en de koffieonderneming Soeban Ajam, komen venerische ziekten (hoofdzakelijk gonorhoe) voor op de pasars Kepahiang en Tjoeroeb; de ziekte wordt v.n.l. verbreid door emigranten, contractanten,

rondzwervende Inlandsche tooneelvereenigingen en de vele vreemdelingen, die zich op deze pasars bevinden.

Het aantal krankzinnigen in het jaar 1912 in dit ressort bedroeg 15; zij worden zonder uitzondering door de familieleden onderhouden en zijn bijna allen goedaardig krankzinnig.

Voor den geneeskundigen dienst in de onderafdeeling Redjang en hoofdzakelijk ten behoeve der kolonisten in dit ressort, is te Kepahiang een inlandsch Arts geplaatst. Aldaar bevindt zich voorts een hospitaal voor behoeftige Inlanders. Het gebouw is verdeeld in twee afdeelingen voor mannen en vrouwen. Verder bevinden zich daarin twee kleine kamers, geschikt voor het opnemen van ernstige patienten en het isoleeren van lijders aan tuberculose, dysenterie, typhus e. d. Een primitieve operatiekamer, apotheek, privaat en keuken zijn eveneens aanwezig.

Met het beheer over het hospitaal is belast een Inlandsch geneeskundige, bijgestaan door twee mandoers. Bovendien houdt de inlandsche Arts op gezette tijden polikliniek te Keban Agoeng, Tjoeroeb, Padang Oelak Tanding en Taba Penandjoeng, voorname bevolkingscentra gelegen op 12, 16, 44 en 15 Java-paal afstand van Kepahiang.

Ook den geneeskundigen dienst op de ondernemingen Soeban Ajam en Algemeene Tabak Maatschappij, neemt hij waar en krijgt hiervoor een vaste maandelijksche toelage van deze maatschappijen.

Omtrent de voeding der Inlandsche bevolking wordt verwezen naar de rubriek «bevolking.»

n. Onderwijs.

a. Gouvernements onderwijs.

In deze onderafdeeling bevinden zich drie gouvernementsscholen der 2de klasse n.l.

Een school te Kepahiang
» » » Tjoeroeb
» » » Padang Oelak Tanding.

Het aantal leerlingen dat deze scholen bezoekt bedraagt respectievelijk 190, 160 en 50.

Het onderwijzend personeel bestaat uit: te Kepahiang een hoofdonderwijzer, een onderwijzer, twee wd. h lponderwijzers

en een candidaat onderwijzer en te Tjoeroeb en Padang Oelak Tanding uit een hoofd- en een hulponderwijzer.

De beide laatstgenoemde scholen bestaan eerst sedert zeer korten tijd (1912); het personeel werkzaam aan de school te Tjoeroeb is onvoldoende en moet worden uitgebreid.

b. Volksscholen.

Het aantal margascholen, opgericht in 1911, bedraagt 9 met 608 leerlingen.

Aan elk der scholen is een onderwijzer verbonden.

Aan die scholen waar het aantal leerlingen zeer groot is, komen de kinderen in twee gedeelten binnen en wel het eerste gedeelte van 7½ uur tot 10½ uur v.m. en het 2de gedeelte van 11 tot 1 uur v.m.

De betaling der onderwijzers is zoodanig geregeld, dat deze in het genot zijn gesteld der schoolgelden, terwijl zij van het gouvernement eene tegemoetkoming van f 12.50 per maand ontvangen.

Het onderhoud der school en het meubilair geschiedt door de bevolking. De leermiddelen als leerboeken, krijt, schoolbordenverf, leien etc., worden gratis door het gouvernement verstrekt.

De margascholen worden op ongeregelde tijden door een opziener voor het volksonderwijs geïnspecteerd.

c. Bijzonder onderwijs.

Te Kepahiang en Tjoeroeb zijn in 1912 twee namiddag cursussen voor inlandsche meisjes opgericht. Het aantal leerlingen bedraagt respectievelijk 40 en 30. Het onderwijzend personeel bestaat uit den hoofdonderwijzer der gouvernementsschool, die les geeft in lezen, schrijven en rekenen (1½ uur) en een inlandsche vrouw, die les geeft in handwerken (1½ uur). De cursus die van 2 tot 5 uur des namiddags duurt, wordt in het gebouw der gouvernementsschool gegeven.

De aanschaf der leermiddelen en betaling van het onderwijzend personeel komt ten laste der margakas.

Tot de openstelling van den meisjescursus heeft geleid de overweging, dat coëducatie, vooral ten aanzien van niet zoo heel jonge meisjes, moeielijk is overeen te brengen met de begrippen van de Inlandsche bevolking. Het aantal meisjes dat de gouvernementsschool der 2de klasse bezoekt is dan ook zeer gering.

In de onderafdeeling Redjang wordt alzoo aan 1078 kinderen onderwijs gegeven. Het aantal zielen bedraagt 32.160, zoodat thans op 30 zielen 1 kind onderwijs geniet. Deze verhouding mag als zeer gunstig worden beschouwd.

III. BESTUUR.

a. Algemeene inrichting.

De laagste bestuurseenheid is de gemeente, de doesoen. Eenige doesoens bij elkaar vormen weder aparte bonden, de z.g. margas. De doesoens en margas zijn bevoegd hunne huishoudelijke zaken zelf te regelen.

De bestuursoefening in de doesoens en margas geschiedt door adathoofden.

Aan het hoofd van de doesoen staat het dorpshoofd. In de Redjangmargas heet hij proatin en in de Benkoelenmargas depati. Hier en daar vooral in de Sindang en de marga Bermani Ilir, welke gebieden aan Palembang grenzen, hoort men ook wel den titel ginde (baginde). Het dorpshoofd wordt naar gelang van het aantal ingezetenen, geassisteerd door een of meerdere onderdorpshoofden, welke den titel van penggawa dragen. Sommige dorpshoofden beschikken bovendien over een z.g. alingan d. i. een dorpeling, die het dorpshoofd tijdens reizen vergezelt, en hem in de uitoefening van zijn ambt bijstaat. Als tegenprestatie wordt hij van heerendienst vrijgesteld (niet echter van de hoofdelijke belasting).

Aan het hoofd der marga staat de pasirah, die belast is met de algeheele bestuursvoering der marga. Hij wordt bijgestaan door eenige lagere hoofden en een schrijver.

Het ondermargahoofd heet in de Redjangstreken pembarap, in de Benkoelen margas depati mangkoe. Hij is na den pasirah het hoogste adathoofd en voert bij verhindering of ontstentenis van den pasirah, namens dezen het bestuur. Bovendien oefent hij in de pasirah doesoen de functiën van dorpshoofd uit, alwaar hij behoort gevestigd te zijn. In sommige zeer groote margas treft men wel eens twee pembaraps (depati mangkoe) aan.

Een veel lager margahoofd is de penggawa marga; deze is meer speciaal belast met het overbrengen van bevelen van den pasirah naar de doesoenhoofden.

Voorts komt in elke doesoen een z.g. geestelijke, de imam-marga en in elke doesoen waar een bedehuis (laggar) aanwezig is, een z.g. dorpsgeestelijke, de imam-doesoen voor. Daar, waar de doesoens zeer groot zijn en masdjids bestaan, heeft men behalve de imam nog een bilal en chetib.

Titels en Onderscheidingsteekens.

De margahoofden en ook sommige dorpshoofden voeren persoonlijke titels, welke hun bij de bevestiging in hun ambt worden toegekend. Deze in den regel zeer hoogdravende titels (gelar) als b.v. Radja Singa Tiang Alam etc., moeten niet worden verward met den titel van pangeran, welke door den resident bij wijze van persoonlijke onderscheiding aan de margahoofden kan worden verleend, als belooning voor betoonde goede diensten, ijver en trouw. Andere onderscheidingen zijn de bronzen en zilveren ster.

Het geval van buitengewone verdiensten uitgezonderd, is voor de medaille van burgerlijke verdiensten een minimum diensttijd van 30 jaren vereischt.

De zilveren ster mag aan dorpshoofden slechts worden verleend na een diensttijd van 50 jaren en na minstens 10 jaren in het bezit te zijn geweest van de bronzen ster.

Wat betreft titels en kostuum der inlandsche hoofden en de aan hen toe te kennen onderscheidingen, wordt verwezen naar de circulaire van den Resident van Benkoelen dd. 9 Januari 1896 N° 160/6.

In den regel zijn de pasirahs gekleed in witte pantalon en zwart lakensche Atjehjas met gouden W-knoopen, zwarte schoenen en een van gouddraad geweven muts (songko). In de hand dragen zij een rotanstok met zilveren knop — de pangerans hebben een gouden knop —, waarop het Nederlandsche wapen is afgebeeld.

Deze stokken worden als teeken hunner waardigheid door het Indische Gouvernement aan hen in bruikleen gegeven.

De lagere adathoofden zijn onmiddellijk aan hun muts te kennen.

Men onderscheidt de navolgende songkos (mutsen):

margahoofd	—	gouden songko.
ondermargahoofd	—	idem met uitzondering van de bovenste helft van den bol.
doesoenhoofd	—	een songko waarvan alleen de opstaande rand (dus de bol niet) met goulddraad is doorweven.
onderdorpshoofd	—	als dorpshoofd doch alleen de onderste helft van den opstaanden rand is van gouddraad.

Verkiezingen.

De verkiezingen der Inlandsche hoofden zijn als volgt geregeld:

Kiesgerechtigd zijn alle volwassen mannelijke ingezetenen zonder onderscheid.

De verkiezingen moeten worden gehouden wanneer de meeste bewoners in de doesoens zijn, dus niet op tijdstippen samenvallende met drukke werkzaamheden op de rijstvelden, aan wegen enz.

De dag en plaats der verkiezing moeten tijdig worden bekend gemaakt. Voor eene pasirahverkiezing heeft zij plaats in de z.g. pasirahdoesoen, dan wel ander meer in het centrum der marga gelegen dorp.

Nadat is nagegaan of de candidaten voldoen aan de voor het ambt gestelde eischen, wordt tot de stemming overgegaan.

Ieder ingezetene der betrokken marga of doesoen is verkiesbaar, mits hij voldoet aan de navolgende eischen:

De candidaat moet zijn te goeder naam en faam bekend. Zoo hij een lijfstraf heeft ondergaan, moet nauwkeurig worden nagegaan in hoeverre de feiten, die daartoe aanleiding gaven, hun oorzaak hebben gevonden in karaktertrekken, welke het niet raadzaam maken den betrokkene tot pasirah te verheffen. Iemand die veroordeeld is geworden wegens eenige bedriegelijke of onzedelijke handelingen, dan wel hij, die een hartstochtelijke dobbelaar, hanenklopper of verslaafde opiumschuiver is, kan niet worden geacht te goeder naam en faam bekend te staan; daarentegen mogen hieronder niet worden gerekend veroordeelingen wegens het toebrengen van slagen in een vechtpartij van opgeschoten knapen, waarbij minnenijd of veeten tusschen margas en doesoens in 't spel zijn, dan wel lijfstraffen opgelegd wegens overtredingen van heerendiensten, niet anders toch dan

nalatigheid in het betalen eener belasting in arbeid, eene overtreding, die in beginsel met boete behoort te worden gestraft.

Verplichtend is voorts het kunnen lezen, schrijven en rekenen, terwijl candidaten, die in het bezit zijn van een getuigschrift, dat zij de openbare lagere school der 2[de] klasse met vrucht hebben doorloopen, de voorkeur genieten. Deze eisch is voor doesoenhoofden niet gesteld.

Het is voor de margahoofden dus zaak, willen zij door hunne zonen of naaste bloedverwanten worden opgevolgd, deze tijdig behoorlijk onderwijs te doen geven.

Een andere eisch is de leeftijd van minstens 20 jaren en den gehuwden staat. Een maximum leeftijd is (ten onrechte) niet gesteld.

De candidaat moet voorts welgesteld zijn en minstens een behoorlijk huis bezitten, alwaar hij de lagere hoofden en ondergeschikten behoorlijk kan ontvangen.

Het is wenschelijk dat tot pasirah wordt gekozen de zoon of naaste bloedverwant van het afgetreden margahoofd, zoodat zich hierdoor een pasirah geslacht vormt waarvan de voor die betrekking in aanmerking komende lieden, uit den aard der zaak eenigen welstand genieten en met de eischen der betrekking en de actueele bestuursvoering bekend zijn.

De stemopneming moet niet zijn openlijk doch geheim, daar menig kiezer anders hetzij door vrees, hetzij door verlegenheid ervan wordt teruggehouden zijn stem uit te brengen op den door hem gewenschten candidaat.

Nadat de kiezers zijn verzameld worden zij in groepen onder hun eigen hoofden afgedeeld; nauwkeurig moet daarbij worden nagegaan of zich mogelijk niet-bevoegden bij de kiezers hebben aangesloten, hetgeen vooral bij pasirah verkiezingen menigmaal voorkomt.

De kiezers verschijnen een voor een bij den besturenden ambtenaar, om in bijzijn van het marga (pasar) hoofd of van zijn wettigen vervanger en van het districtshoofd, hunne stem uit te brengen; daarvan wordt aanteekening gehouden, door achter de namen der candidaten, de op hen uitgebrachte stemmen met een streepje aan te duiden. Teneinde reclames te voorkomen, is het zaak de stemopname steeds te doen controleeren door evengenoemd hoofd en inlandschen ambtenaar.

Schriftelijke stemming bij volmacht mag niet worden toegelaten.

Voor eene verkiezing tot hoofd is noodig, dat de candidaat de volstrekte meerderheid, d. i. meer dan ½ der uitgebrachte stemmen op zich vereenige. Komen meer dan twee candidaten in stemming, dan vallen degenen, die het minste aantal stemmen op zich vereenigen af b.v.

candidaten	A.	B.	C.
aantal stemmen	30.	27.	10.

Candidaat C valt dus af.

Van den uitslag der verkiezingen van marga (pasar) hoofden worden verkiezingstaten opgemaakt en deze aan den resident opgezonden.

De pasirahs (datoeks) krijgen van den resident een benoemingsbesluit, de lagere hoofden van den betrokken afdeelingschef eene acte van aanstelling.

De pasirahs (datoeks) worden in een groote bestuurs-rapat bevestigd en zweren een ambtseed van trouw en geheimhouding.

Straffen, vervolgingen en ontslag.

Aan de inlandsche hoofden kunnen wegens plichtsverzuim administratieve straffen in den vorm van aanhouding op het gewestelijk- of afdeelingskantoor (overeenkomende met de paséban straffen op Java en Madoera), worden opgelegd.

De marga (pasar) hoofden kunnen alleen door den resident worden gestraft. De ondermargahoofden (pembarap of depati mangkoe) worden door den assistent resident van Lebong, terwijl alle andere lagere hoofden en geestelijken wegens tekortkomingen en dienstvergrijpen door de betrokken controleurs worden aangehouden.

Tot het ontslag dezer laatste categorie van hoofden is de controleur bevoegd, met dien verstande, dat zulks ten aanzien van dorpshoofden alleen mag geschieden, indien de ontslagaanvrage door hen zelve wordt verzocht.

Bij het defungeeren van marga (pasar) hoofden moet onmiddellijk aan den resident worden bekend gesteld, wie tijdelijk met het bestuur over de betrekkelijke marga (pasar) zal worden belast. In de eerste plaats komt daarvoor in aanmerking de pembarap (depati-mangkoe), dan wel het meest geschikte dorpshoofd.

Voor de terechtstelling van hoofden van en met den rang van doesoenhoofd wordt de machtiging van het hoofd van

gewestelijk bestuur vereischt indien het ten laste gelegde feit van dien aard is, dat de betrokkenen na hunne veroordeeling niet in hun ambt kunnen gehandhaafd blijven. Urgente gevallen uitgezonderd, mogen vervolgingen van marga- en zelfstandige pasarhoofden alleen plaats hebben met machtiging van het hoofd van gewestelijk bestuur.

Voorts verbeuren de marga (pasar) hoofden hun aandeel in de «oeang lemer» gedurende den tijd dat zij wegens tekortkomingen aangehouden worden.

Inkomsten.

De inkomsten van de inlandsche hoofden bestaan uit:

1. de oeang lemer d. i. een hoofdgeld, opgebracht door elken heerendienstplichtige ten bedrage van f 1.50 per hoofd. De oeang lemer is uitsluitend voor de margahoofden en in de plaats gekomen van een verplichte belasting in arbeid, bestaande in het verrichten van verschillende veld- en huiselijke diensten ten behoeve der marga (pasar) hoofden, gedurende 3 dagen 's jaars (z.g. koelie boedjąng of pantjen dienst op Java). De oeang lemer wordt onmiddellijk na afloop van den rijstoogst geïnd en aan den Afdeelings-chef afgedragen, die deze gelden administreert en den rechthebbenden elk kwartaal hun aandeel uitkeert. Met aanhouding gestrafte margahoofden verbeuren hun aandeel gedurende den tijd, dat zij gestraft zijn. Dit wordt dan uitgekeerd aan den rechtmatigen plaatsvervanger.

2. het collecteloon, toegekend voor de inning van de belasting op de bedrijfs- en andere inkomsten.

3. de «oeang walesan», «oeang medja» of «tanda serah» d. z. de gelden welke de eischende partij in civiele zaken betaalt opdat zijn zaak berecht worde voor de rapat van inlandsche hoofden (inlandsche rechtbank). De oeang walesan bedraagt 10 pCt. van de vordering en wordt gelijkelijk verdeeld onder de zitting nemende hoofden; de tanda serah bedraagt f 2.50 en wordt voldaan bij civiele zaken betreffende sawahs, ladangs, tuinen en onbewoonde gronden.

4. Oeang denda d. z. de gelden die door de rapat als boete worden opgelegd.

Ook deze worden onder de zitting nemende leden verdeeld.

5. De adatinkomsten uit de «sewah boemi», «sewah hoetan», «boenga kajoe» of «pantjang alas» welke gelden ten goede

komen aan de margahoofden, terwijl een gedeelte in de margakas moet worden gestort.

6. Oeang «pelajan» of «oepah toewai» d. z. gelden betaald door personen die in het huwelijk treden.

7. «Antaran», «pengiring» of «perpat»diensten d. z. dezulke door de bevolking gepresteerd voor het transport van de goederen der inlandsche hoofden tijdens door hen ondernomen dienstreizen. Een pasirah heeft recht op 2 tot 4 antarans. Een doesoenhoofd op 2 antarans.

8. «Menjerajo» d. i. het recht van het marga- of doesoenhoofd om zijn velden (sawahs) of woning te doen bewerken of vernieuwen of zelfs tot het bouwen van een geheel nieuwe woning ter vervanging van de oude. Zulks geschiedt alleen met goedvinden van de betrokken ingezetenen (anak boeah), die tijdens deze werkzaamheden van het betrokken hoofd vrije kost genieten, doch ook verplicht zijn het onderhanden zijnde werk af te maken.

9. Vrijstelling van belasting en heerendienst (met oudste zoons).

10. «Oeang djoeal — beli chewan» d. i. een bedrag van f 1.50 voor een bewijs van koop en verkoop van groot vee met signalement van het verkochte dier (soerat katerangan).

Zelfstandige pasar.

In sommige margas komen groote doesoens voor, die niet tot de marga behooren. Zij worden pasar genoemd en staan onder het rechtstreeksche bestuur van een datoek of pasarhoofd. De datoek wordt evenals bij de andere landshoofden het geval is, door de betrokken ingezetenen der pasar uit hun midden gekozen en door den resident aangesteld. In het bestuur over de pasar wordt hij bijgestaan door een penangkoe en penghoeloe moeda of andere mindere hoofden, eveneens door de betrokkenen gekozen. De datoek, hoewel in aanzien de mindere van het margahoofd, is in rang gelijk aan den pasirah. Wat hiervoren ten aanzien van de marga- en dorpshoofden is gereleveerd, heeft ook betrekking op het zelfstandig pasar- en onderpasarhoofd.

Plichten.

De doesoenhoofden hebben inzonderheid te zorgen voor het behoorlijk opkomen der heerendienstplichtigen; het onderhouden

der wegen; het innen der hoofdelijke belasting en de oeang lemer; het verstrekken van gegevens aangaande het zielental, de grootte van den veestapel en den landbouw; het opsporen van misdrijven, overtredingen en misdadigers; de oproepingen door het bestuur aan nalatige anak boeah (ingezetenen) gegeven, en zijn belast met het toezicht op den landbouw en het berechten van kleine geschillen door de rapat doesoen. In werkelijkheid worden geen geschillen meer door de rapat doesoen berecht. Daar waar het dorpshoofd veel invloed heeft, brengen partijen hunne zaken dikwijls bij hem voor en leggen zich met onderling goedvinden bij zijne minnelijke schikkingen neer.

De pasirahs en datoeks oefenen voortdurend controle uit op de verrichtingen van de dorps- en onderpasarhoofden en zorgen dat de bevelen van het europeesch bestuur behoorlijk worden nagekomen. Zij zijn bevoegd in eerste instantie zaken te doen en behandelen voor de z.g. rapat marga en in hooger beroep, die zaken welke door de rapat doesoen zijn berecht. De hoogste rechtbank is de «rapat besar» welke door den europeeschen besturenden ambtenaar wordt geleid.

Over het algemeen laat de plichtsbetrachting van de inlandsche hoofden niet te wenschen over, hetgeen, in aanmerking genomen het milieu waarin zij verkeeren en de omstandigheid dat zij niet de minste bezoldiging genieten, zeer op prijs dient te worden gesteld.

Samenvoeging en splitsing van margas en doesoens.

Ingevolge de circulaire van den 1[sten] gouvernements secretaris van 16 December 1912 N° 2825, zijn ten aanzien van de samenvoeging en splitsing van op de adat gegronde inlandsche rechtsgemeenschappen van toepassing verklaard, de beginselen neergelegd in de bijbladen N° 5083 en 7507, waarbij zijn vastgesteld voorschriften ten aanzien van de splitsing en samenvoeging van desa's op Java en Madoera met uitzondering van de Vorstenlanden, welke ten doel hebben een waarborg te geven, dat door dergelijke wijzigingen de rechten der Inlandsche bevolking niet of zoo min mogelijk worden geschaad.

Tot samenvoeging of splitsing kan thans alleen worden overgegaan, wanneer uit eene bespreking van den voorgenomen maatregel met de betrokken bevolking blijke, dat de meerderheid dier bevolking daarmede instemt en de overtuiging besta, dat

zich in redelijkheid na de samenvoeging of splitsing eene nieuwe eenheid laat verwachten.

Mocht ingeval de voorgenomen maatregel kan worden tot stand gebracht buiten bemoeienis van de Regeering, de meerderheid der bevolking daarmede geen genoegen nemen, zoo kan in bijzondere gevallen door het hoofd van gewestelijk bestuur daartoe een gemotiveerd voorstel worden gedaan aan den directeur van binnenlandsch bestuur, die alsdan beslist.

De onderafdeeling Redjang aan het hoofd waarvan een controleur staat, is onderverdeeld in drie districten, alwaar het bestuur door van gouvernementswege bezoldigde districtshoofden wordt uitgeoefend. De drie districten zijn het district Padang Oelak Tanding, omvattende de geheele Sindangstreek; het district Tjoeroeb, waaronder behoort de Redjangstreek; en het district Taba Penandjoeng, omvattende de Benkoelen margas.

De werkzaamheden en bevoegdheden der districtshoofden zijn gelijksoortig aan die van districtshoofden op Java en Madoera. In de bestuursvoering zijn zij gehouden aan eene instructie, die bijna geheel gelijkluidend is als die derzelfde categorie van ambtenaren op Java en Madoera.

b. Belastingen.

I. Directe belastingen.

Belasting op de bedrijfs- en andere inkomsten.

Ter vervanging van de, in de residentie Benkoelen ingetrokken z.g. hoofdelijke belasting, is aldaar met ingang van 1 Januari 1914 ingevoerd de bij Staatsblad van datzelfde jaar N°. 130 afgekondigde «Algemeene belasting op de bedrijfs- en andere inkomsten in de gewesten buiten Java en Madoera».

Over het algemeen drukt de belasting niet te zwaar en wordt behoorlijk op tijd opgebracht. Zij bedroeg in de jaren:

1909	f 41.165.50
1910	» 41.901.50
1911	» 48.402.—
1912	» 61.619.25
1913	» 62.700.50

De cijfers wijzen op eene geregelde toename. Gedurende de laatste jaren is de belasting met meer dan 50 pCt. toegenomen.

In 1913 bedroeg het totaal aantal belastingbetalers 8779. Aan belasting werd in dat jaar ontvangen f 62.700.50, zoodat gemiddeld per belastingplichtige werd opgebracht een bedrag van ruim f 7.

II. Indirecte belastingen.

De indirecte belastingen waaraan de bevolking dezer onderafdeeling in hoofdzaak mede bijdraagt zijn de invoerrechten, uitvoerrechten en accijnzen.

Zij worden gemakkelijk opgebracht wijl de bevolking tot deze heffingen onbewust bijdraagt.

De invoerrechten zijn hoog, bedragen 6, 8, 10 en 12 pCt. van de waarde der goederen, terwijl in enkele gevallen een vaste som per hoeveelheid wordt opgebracht. Zij drukken op bijna alle goederen. Die welke meer speciaal de inlanders treffen zijn v.n.l. de rechten op aardewerk, garens, kramerijen, manufacturen, visch en tabak.

Uitvoerrechten worden slechts van enkele artikelen geheven. Die welke meer speciaal door de inlandsche bevolking dezer streken worden opgebracht zijn de rechten op huiden, boschproducten en tabak (bij uitvoer van Redjangtabak via Palembang naar Singapore).

De accijnzen drukken op petroleum en lucifers.

Hoeveel door de bevolking dezer streken aan in- en uitvoerrechten en accijnzen jaarlijks wordt bijgedragen, is bij benadering niet te bepalen.

Slachtbelasting:

Het slachten van runderen, buffels en tamme varkens is alleen veroorloofd na voorafgegane betaling der slachtbelasting.

III. Verpachte middelen.

Voor deze onderafdeeling moeten worden vermeld de pacht der pandhuizen en de pacht van het gedistilleerd. De laatste is voor de inlandsche bevolking van geen belang.

In deze onderafdeeling bevinden zich 2 pandhuizen n.l. een te Kepahiang en een te Tjoeroeb. Voor beide pandhuizen wordt een maandelijksche pacht van f 201 of jaarlijksch f 2412 betaald. Door de op beide bovengenoemde plaatsen opgerichte districtscredietbanken wordt aan de pandhuizen een zware concurrentie aangedaan. De pandhuispachter werkt naar zijn zeggen met

verlies en heeft een request ingediend om ontbinding van zijn pachtcontract.

IV. Gouvernements monopoliën:

De Opium.

In de residentie Benkoelen bestaat het z.g. licentiestelsel, waarbij opium alleen wordt verstrekt op schriftelijke vergunningen op naam en tot een zekere hoeveelheid, af te geven door het hoofd van plaatselijk bestuur.

Wordt als regel het licentiestelsel ingevoerd in streken waar zich weinig opium gebruikers bevinden, in deze onderafdeeling heeft de invoering van dit stelsel plaats gehad onder een vrij sterk schuivende bevolking.

De bedragen aan het heulsap geofferd bedroegen in:

1910	f 90.160.19
1911	» 88.813.04
1912	» 95.082.56

De stijging van het debiet in 1912 is hoofdzakelijk toe te sehrijven aan zeer mooie koffieoogsten in de Sindang, en het toenemend aantal contractanten bij de koffieonderneming Soeban Ajam, Algemeene Tabak Maatschappij en de in 1911 met een groot aantal Chineesche koelies aangevangen wegsomleggingen tusschen Tabah Renah en Air Dingin.

De geheel geïsoleerde koffieonderneming Soeban Ajam is van het licentiestelsel uitgesloten.

De vraag mag wel ernstig onder het oog worden gezien of de wijze waarop hier gestreefd wordt naar min of meer plotselinge uitroeiing van den opiumduivel, geen aanleiding zal geven tot moeielijk te beteugelen smokkelhandel en het nog verderfelijker alcoholgebruik.

Opium aanhalingen of andere overtredingen betreffende het opiummiddel kwamen in de jaren 1908 t/m 1912 niet voor.

Het Zout.

Zoutverkooppakhuizen komen in deze onderafdeeling niet voor. Het zout wordt van Benkoelen ingevoerd en uit de 2[de] of 3[de] hand aan de bevolking verkocht.

Op de wekelijksche markt te Kepahiang wordt zout ten verkoop aangeboden voor f 0.10 per kopje (mangkok). Een picoel bevat 110 mangkok, zoodat de prijs per picoel zout kan

gesteld worden op ± f 11. In de binnenlanden is de prijs naar evenredigheid hooger. Het zout in het pakhuis te Benkoelen wordt verkocht voor f 6.72 de picoel, zoodat de prijs te Kepahiang bij verkoop in het klein bijna het dubbele bedraagt.

Hoeveel de zoutconsumptie in deze onderafdeeling jaarlijks bedraagt is niet op te geven.

Clandestien wordt geen zout aangemaakt.

V. Belastingen in arbeid.

Heerendiensten.

In afwijking van vroegere jaren, toen op het stuk der heerendiensten het Palembang reglement voor de Redjang- en Sindangstreken toepasselijk was, is bij Stbl. 1913 N° 129 voor de geheele residentie eene uniforme regeling afgekondigd.

Over het algemeen kan gezegd worden, dat de heerendienst door de bevolking wordt beschouwd als te zijn inhaerent aan de rechten der ingezetenen op den grond. Elke vreemdeling die zich metterwoon in eene marga vestigt, verkrijgt daardoor gelijke rechten, maar tevens een gelijk aandeel in de diensten, welke aan de marga van bestuurswege zijn opgelegd. De heerendienstplicht rust op den grond.

Bij missive van den 1sten gouvernements secretaris van 16 Januari 1913 N° 159, bestaat gelegenheid tot voorloopige onderhandsche facultatieve afkoopbaarstelling van heerendiensten, en zulks in afwachting van eene definitieve regeling van gouvernementswege.

In 1912 werd door 8 personen de heerendienst afgekocht, de afkoopsom bedraagt f 25 's jaars per man.

Over het algemeen kan gezegd worden, dat in de laatste jaren eene aanmerkelijke verzwaring in de heerendiensten valt waar te nemen.

De algemeene stijging van den heerendienstdruk behoort te worden toegeschreven aan beter, meer intensief onderhoud van de groote wegen, gepaard aan een in ruime mate toenemend vertier.

Gemeente diensten.

Uit het in de jaren 1909 en 1910 op last van den resident van Benkoelen gehouden onderzoek naar de heeren- en gemeentediensten blijkt, dat onder doesoendiensten moeten worden gerekend:

1. diensten waarop de volkshoofden volgens de landsinstellingen aanspraak maken; hieronder zijn te rekenen de z.g. antaran, pengiring of perpat diensten voor het geleide van hoofden tijdens dienstreizen; de oeang lemer ad f 1.50 's jaars per heerendienstplichtige, die in de plaats is getreden van 3 dagen uitkomen tot het verrichten van veld- en huiselijke diensten ten behoeve der margahoofden.

2. aanleg, herstelling en onderhoud van marga en doesoenwegen, bruggen en duikers.

3. het bedienen van overvaarten in de groote postwegen. Sedert de afkondiging van Stbl. 1913 N° 120 worden deze diensten onder heerendiensten gerekend.

4. het bedienen van overvaarten in de marga en doesoenwegen.

5. het oprichten, herstellen en onderhouden van balais en gemeentelijke pasangrahans.

6. het oprichten, herstellen en onderhouden van rapat gebouwen.

7. het oprichten, herstellen en onderhouden van wachthuizen.

8. het oprichten, onderhouden en herstellen van masdjids en langgars.

9. het bezetten van wachthuizen.

10. het bewaken van gouvernements- en gemeentelijke pasanggrahans.

11. het bewaken van zoutverkooppakhuizen.

12. het overbrengen van dienstbrieven van de besturende ambtenaren naar de margahoofden en omgekeerd (z.g. kemit).

13. het overbrengen van brieven en boodschappen binnen de marga van de pasirahs naar de doesoenhoofden en omgekeerd.

14. aanleg, herstelling en onderhoud van dammen, waterwerken, dijken en waterleidingen. (Deze worden sedert de inwerkingtreding van Stbl. 1913 N° 129, onder de heerendiensten gerekend).

15. het snijden van gras voor rij- en trekdieren van gouvernementsreizigers. (Sedert Stbl. 1913 N° 129 geschiedt dit in heerendienst).

16. het afmaken van klapperratten, varkens, apen (bentjai) en ander schadelijk gedierte.

Sedert de invoering van het volksonderwijs in deze residentie in 1911 kan men aan deze reeks nog toevoegen:

17. het oprichten, herstellen en onderhouden van marga-

schoolgebouwen en den aanmaak, de herstelling en het onderhoud van het schoolmeubilair.

Een groot geluk is het dat de inlander in den regel over zeer veel tijd beschikt en daarom de belasting in arbeid lichter opneemt dan zij den europeaan toeschijnt.

Andere belastingen.

Behalve de boven besproken belastingen komen in deze onderafdeeling nog voor:

de belasting op de bedrijfs- en andere inkomsten op de bezittingen buiten Java en Madoera voor vreemde oosterlingen.

Gemiddeld werd per belastingplichtige betaald : f 6.90.

Voorts komen voor, de personeele belasting ten behoeve van europeanen en vreemde oosterlingen; de inkomstenbelasting waaraan europeanen bijdragen; de verponding; de belasting op registratie van koelie contracten etc.

c. Rechtspraak.

Bij artikel 1 van het reglement tot regeling van het rechtswezen in dit gewest (Staatsblad 1880 N° 32.) is bepaald, dat de rechtspraak over de leden der inheemsche bevolking buiten de hoofdplaats, voorloopig op den bestaanden voet blijft gehandhaafd. Hierdoor is die inheemsche bevolking gelaten in het genot harer eigen rechtspleging. Deze bepaling lijdt nochtans uitzondering ten aanzien van:

I. misdrijven of overtredingen gepleegd binnen het gebied der hoofdplaats of te zamen met andere inlanders of met dezen gelijkgestelden;

II. overtredingen der bepalingen opzichtelijk 's Lands middelen en verpachtingen;

III. misdrijven tegen het Gouvernement, als opstand, wederspannigheid, het vermoorden of mishandelen van 's Gouvernementsambtenaren en militairen of berooven van deszelfs eigendommen of wel tegen europeanen en hunne afstammelingen, tegen oostersche vreemdelingen of hunne goederen gepleegd (art. 25 van bedoeld reglement).

Onder de uitdrukking «de inheemsche bevolking buiten de hoofdplaats Benkoelen» heeft men volgens de gangbare meening te verstaan de bevolking geboren in het gewest Benkoelen en

voorts de personen, die, hoewel daar niet geboren, door huwelijk of uit anderen hoofde geheel in de bevolking zijn opgegaan.

De Adatrechtspraak.

De rechtsbedeeling van de inheemsche bevolking buiten de hoofdplaats van de residentie Benkoelen berust bij:

1. de rapat doesoen
2. de rapat marga (pasar)
3. de kleine rapat
4. de groote rapat.

In elke doesoen is een rapat doesoen, wier rechtsgebied zich uitstrekt over de doesoen waarin zij is gevestigd.

Zij bestaat uit het doesoenhoofd als voorzitter en de onderdoesoenhoofden en oudsten der doesoen als leden. Tot het wettiglijk houden van de rapat doesoen wordt vereischt de tegenwoordigheid van den voorzitter en ten minste drie leden.

De rapat doesoen neemt behoudens hooger beroep op de rapat marga, kennis van:

1. alle burgerlijke geschillen tusschen leden der inheemsche bevolking buiten de hoofdplaats van de residentie, wanneer de waarde in geschil niet meer dan f 10 beloopt en partijen in dezelfde doesoen woonachtig zijn.

2. alle overtredingen begaan uitsluitend door onder 1 genoemde personen en bij de van ouds bestaande volksinstellingen en gebruiken strafbaar gesteld met eene geldboete van ten hoogste f 20.

Het houden van rapat doesoen komt thans bijna niet meer voor.

In elke marga is een rapat marga (rapat pasar), wier rechtsgebied zich uitstrekt over de marga (pasar) waar zij gevestigd is.

Zij bestaat uit het marga (zelfstandig pasar) hoofd als voorzitter, de doesoen (onder pasar) hoofden als leden en den schrijver van het margahoofd als griffier.

Tot het wettiglijk houden van de rapat marga (pasar) wordt vereischt de tegenwoordigheid van den voorzitter, van tenminste drie leden en van den marga (pasar) schrijver.

De rapat marga (pasar) neemt:

1. in eersten aanleg, behoudens hooger beroep op de kleine rapat kennis van:

a. alle burgerlijke geschillen tusschen leden der inheemsche bevolking buiten de hoofdplaats van de residentie, wanneer de waarde in geschil niet meer beloopt dan f 50.

b. alle overtredingen begaan uitsluitend door de onder *a* genoemde personen en bij de van ouds bestaande volksinstellingen en gebruiken strafbaar gesteld met eene geldboete van niet meer dan f 40.

2. in hooger beroep kennis van de uitspraken van de rapat doesoen.

In elke onderafdeeling is een k l e i n e r a p a t welker rechtsgebied zich uitstrekt over de onderafdeeling.

De kleine rapat bestaat uit den onderafdeelings-chef als leider en uit marga (pasar) hoofden en doesoenhoofden als leden, bijgestaan door den aan dien besturenden ambtenaar toegevoegden inlandschen schrijver als griffier.

Tot het wettiglijk houden van de kleine rapat wordt vereischt de tegenwoordigheid van den leider, van den griffier en van tenminste drie leden.

De kleine rapat neemt:

1. in eersten aanleg voor zoover haar ressort zich uitstrekt, behoudens de gevallen waarin de berechting krachtens de voorschriften van deze regeling aan andere rechtbanken of rechters is opgedragen, kennis van:

a. alle burgerlijke geschillen tusschen of tegen leden der inheemsche bevolking buiten de hoofdplaats van de residentie Benkoelen, waarvan de waarde in geschil niet meer beloopt dan f 100.

b. alle klachten uitsluitend tegen onder *a* genoemde personen ter zake van overtredingen, waarop geene zwaardere straf is gesteld dan eene geldboete van f 100 of ten arbeidstelling aan de publieke werken voor den kost zonder loon van 3 maanden, dan wel gevangenisstraf van 8 dagen met of zonder verbeurdverklaring.

2. in hooger beroep kennis van de uitspraken van de rapat marga (pasar).

De uitspraken van de kleine rapat ten aanzien van overtredingen, zijn aan geenerlei voorziening onderworpen; overigens behoeven zij de bekrachtiging van den resident.

De g r o o t e r a p a t is gevestigd in elke onderafdeeling der residentie.

Het rechtsgebied dezer rechtbank strekt zich uit over de onderafdeeling.

De groote rapat houdt zitting op de standplaats van haren leider en voorts op andere plaatsen in 't belang der justiciabelen door den resident te bepalen. In dit ressort wordt groote rapat gehouden te Kepahiang, Tjoeroeb, Padang Oelak Tanding en Taba Penandjoeng.

Dit rechtscollege bestaat uit de marga (pasar) hoofden als leden en wordt geleid door den onderafdeelings-chef en bijgestaan door den inlandschen schrijver als griffier.

Tot het wettiglijk houden van de groote rapat wordt vereischt de tegenwoordigheid van den leider en ten minste 3 leden, zoomede van den griffier.

De groote rapat neemt voor zoover haar ressort betreft kennis van alle burgerlijke en strafzaken, waarin personen behoorende tot de inheemsche bevolking buiten de hoofdplaats van de residentie Benkoelen als gedaagden of beklaagden zijn betrokken, uitgezonderd de gevallen, waarin hunne berechting krachtens de voorschriften van deze regeling aan andere rechtbanken of gerechten is opgedragen.

De door de groote rapat gewezen vonnissen zijn, alvorens in kracht van gewijsde te gaan, onderworpen aan de goedkeuring en de bekrachtiging van den resident, die, wanneer hij geen genoegen neemt met de uitspraak, eene nieuwe behandeling der zaak kan gelasten, zoo noodig door een rechtbank met andere of meer leden dan de rapat, die het eerste vonnis heeft gewezen en die, wanneer hij zich ook met de tweede uitspraak niet vereenigt, terzake de beslissing van den gouverneur generaal inroept.

Alle geldboeten door de rapat opgelegd komen, voor zoover daaromtrent niet anders is bepaald, ten bate van hen, die zitting genomen hebben; hetzelfde geldt ten aanzien van de geheven gerechtskosten (walesan, tanda serah enz).

Jurisdictie geschillen tusschen de rapats worden door den resident in hoogste ressort beslist.

Waar noodig kan de rapat zich laten voorlichten door een Mohamedaanschen wetsgeleerde.

De rapats, welker terechtzittingen openbaar zijn, doen voor zoover niet bij algemeene verordeningen of gewestelijke regelingen anders is bepaald, uitspraak overeenkomstig de van ouds be-

staande volksinstellingen en gebruiken, doch nemen, wat den vorm der rechtspleging aangaat, in acht, hetgeen in dit opzicht door het Hoofd van gewestelijk bestuur is voorgeschreven.

Voor zoover de rechter die instellingen en gebruiken in strijd acht met algemeen erkende beginselen van billijkheid en rechtvaardigheid, doet hij uitspraak als goed man naar billijkheid.

Onder geen voorwendsel mag iemand gestraft worden wegens een feit, dat noch naar de volksinstellingen en gebruiken, noch naar de bovengenoemde algemeene verordeningen en gewestelijke regelingen strafbaar is.

Het opleggen van mutileerende straffen, gelijk mede het inroepen van godsoordeelen is verboden, terwijl zooveel mogelijk bij de toepassing van straffen, de door het gouvernement van Nederlandsch-Indië vastgestelde strafbepalingen zullen worden gevolgd.

Voor de formeele rechtspraak bestaat eene regeling van, en voorschriften in acht te nemen bij de rechtsbedeeling van de in het genot harer eigene rechtspleging gelaten inheemsche bevolking, buiten de hoofdplaats van de residentie Benkoelen, welke ter erlanging van meerdere uniformiteit en stabiliteit bij de adatrechtspraak bij residents-circulaire vastgesteld zijn.

Deze regeling en voorschriften zijn zooveel mogelijk gebaseerd op het alhier geldende volkenrecht en passen zich volkomen aan het rechtsbewustzijn der bevolking aan.

Omtrent de werking van het adatrecht kan over het algemeen worden verklaard, dat deze alleszins bevredigend is en moet worden geacht ten volle te beantwoorden aan de daaraan te stellen eischen. Trouwens, het zou ook moeielijk anders kunnen, immers indien er van eenig recht kan worden getuigd, dat dit is in overeenstemming met de bij het volk levende rechtsovertuiging, dan toch zeker wel van het adatrecht, een levend organisme, dat zich geleidelijk aan ontwikkelt en hand aan hand gaat met het karakter, de denkbeelden en moraal van de inheemsche bevolking.

INHOUD.

Blz.

I. INLEIDING.

II. BEVOLKING.

III. BESTUUR.

DE VERMOORDING VAN DEN REGENT VAN SOEMENEP (25 AUGUSTUS 1707).

DOOR

A. K. A. GIJSBERTI HODENPIJL.

Nadat een jaar te voren de tocht van Govert Cnoll naar Pasaroean was mislukt, lag in Juli 1707 's Compagnies leger te Kartasoera di Ningrat gereed om, versterkt met troepen van den Soesoehoenan, over Kediri naar Pasaroean te trekken, ten einde zoo mogelijk den rondzwervenden Pangeran Adipati Anom, alias Soenan Mas, in handen te krijgen en het gezag van de zonen van Soeropati in den oosthoek van Java te vernietigen.

Ongeveer tegelijkertijd zou eene andere macht onder den «capitein» en gezaghebber te Soerabaja, Willem Sergeant, van daar Zuidwaarts oprukken en zich met de hoofdmacht vereenigen.

Commandant van de expeditie was de Raad-ordinaris en veldoverste Herman de Wilde, onder wien de commandeur ter oostkust van Java, Govert Cnoll, als tweede bevelhebber zou optreden.

Even vóór het vertrek der expeditie van Kartasoera di Ningrat werd aan den kapitein Hendrik van der Horst,[1] die als translateur de besprekingen van De Wilde en Cnoll met den Soesoehoenan over het samenstellen der legermacht had bijgewoond, eene zending naar Soerabaja en Madoera opgedragen.

De toestanden in het gewest Soerabaja lieten veel te wenschen tengevolge van een inval van Soeropati's zonen — daartoe aangezet door een Arabier Sjeich Abduhlah — waardoor het gansche gebied van den regent van Soerabaja was verwoest, zonder dat deze of de Panembahan van Sampan zich daartegen hadden te weer gesteld.

Ook werd het noodig geoordeeld een onderzoek in te stellen naar de gedragingen van Raden Soederma, regent van Soemenep,

---

[1] Zie omtrent hem: De Haan, Priangan, deel I (Personalia), pag 28.

die onder verdenking lag zich van het gezag over Pamekassan te willen meester maken en met 's compagnies vijanden te Pasaroean, de zonen van Soeropati, te heulen.

Na afloop van zijne zending zou Van der Horst zich moeten voegen bij de troepenmacht, die te Soerabaja door den kapitein Willem Sergeant in gereedheid werd gebracht.

De instructie betrekkelijk deze zending aan Van der Horst verstrekt, en het rapport door hem over zijne verrichtingen te Soerabaja en in Madoera uitgebracht, zijn tot nog toe onbekend gebleven.

Zoo schrijft Veth:[1] «de hem gegeven instructie is nog niet «gevonden maar uit een brief aan de Wilde aan de Regeering te Batavia blijkt nagenoeg zeker, dat hij van der Horst verlof «had gegeven allè middelen in 't werk te stellen om aan «Soederma's gezag een eind te maken». Bij de Jonge[2] lezen wij: «Het verdient opmerking, dat noch de hier genoemde instructie aan van der Horst, noch zijn rapport, ... meer in de oud-koloniale archieven alhier [namelijk 's-Gravenhage] zijn te vinden.

Authentieke afschriften van instructie en rapport kwamen mij in handen bij het onderzoeken van een bundel stukken, afkomstig van den gewezen compagniesdienaar en oud-commandeur ter oostkust van Java, Govert Cnoll, den 21[en] Juli 1710 — bijna onmiddellijk na zijn terugkeer uit Indië — te Delft overleden. Uit den boedel van diens neef, Isaac Cnoll, zijn die documenten eerst terecht gekomen bij het Bestuur der gemeente Delft en later, in 1901, aan het Rijksarchief te 's-Gravenhage afgestaan.

Dat afschriften van instructie en rapport onder de papieren van Cnoll zijn aangetroffen, vindt zijne verklaring in het feit dat de instructie aan Van der Horst, zoowel door De Wilde als door Cnoll was geteekend.

De gebeurtenissen, waarop door de publicatie van de gevonden authentieke afschriften opnieuw de aandacht wordt gevestigd, mogen de O. I. Compagnie voordeel hebben aange-

[1] P. J. Veth: Java. Geographisch, ethnologisch, historisch. Tweede druk II, bl. 108.

[2] De opkomst van het Nederlandsch gezag in O. I. Deel VIII bl. 304, noot.

bracht, de luister van haren naam is doordoor allerminst verhoogd.

Dat de Edele Compagnie vaak niet kieschkeurig was in hare middelen als het haar te doen was om inlandsche regenten, die hare politiek dwarsboomden, onschadelijk te maken, is trouwens bekend. Vooral onder de regeering van den Gouverneur-Generaal Joan van Hoorn, gedurende den tweeden Javaanschen successie-oorlog (1704—1709), kwam het meermalen voor, dat zij haar toevlucht nam tot omkooping en sluipmoord. [1] Zoo gaf zij Cnoll, die in 1706 als bevelhebber van de expeditie tegen den voortvluchtigen Pangeran Adipati Anom en diens bondgenoot Soeropati optrad, in overweging op het hoofd van ieder hunner een prijs te stellen van 1500 Rijksdaalders, uit te betalen aan wie hen dood of levend aan de Compagnie zouden uitleveren. [2]

Een uitvloeisel van de aan Van der Horst gegeven instructie was de op Raden Soederma, regent van Soemenep, den 25en Augustus 1707, «door de mantries» gepleegde moord [3] en het succes van Van der Horst is waarschijnlijk voor Cnoll eene aansporing geweest om later diens voorbeeld te volgen en den Soesoehoenan er toe te brengen den regent van Soerabaja op even sluwe wijze te Kartasoera om hals te laten brengen (26 Februari 1709).

Dat ik «feiten en handelingen» in herinnering heb gebracht «die ..... liefst weder onder het stof der oude archieven «zouden zijn verstoken», [4] zal mij stellig niet euvel worden geduid door hen, die over de geschiedenis der O. I. Compagnie het volle licht wenschen te zien verspreid.

's-Gravenhage, 21 Januari 1916.

---

[1] Dat eene verbanning naar de Kaap de Goede Hoop ook aan de Compagnie een goede kans bood om lastige personen *voor goed* kwijt te raken, kan worden opgemaakt uit de volgende aanschrijving: „De prinsen zijn door de „raadt der bontgenooten op Macasser ten principalen om Radja Palacca's „wille van 't Landt gebannen, doch in 't generaal met die altemaal soodanigh „gelegen dat wij niet bedroeft soude wesen al quamen sij door ongewoonte „van 't climaat altemaal in corte daar te sterven". (Dr. E. C. Godée Molsbergen, Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd I, bl. 141).

[2] Zie een particulier schrijven van den Raad-ordinaris en veldoverste H. de Wilde d.d. Batavia 15 Juli 1706 aan Govert Cnoll, aanwezig in den hiervoren genoemden bundel „colleotie Cnoll".

[3] Zie De opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië, VIII bl. 134.

[4] Zie De opkomst enz. VIII. Voorrede.

Ordre en instructie voor den E. capitain Hendrik van der Horst omme sig in de behandelinge en uijtvoeringe in den Oosthoek deeser Custe van de hem opgelegde en aanvertrouwde commissie prompt en exact na te reguleeren.

Tsal UE. bij de gesorteerde successive uijt den Oosthoek ontfangene brieven tot narigt en meerdere elucidatie expres aan UE. ter lectura en ten principale in copia gedaan overgeeven, beneffens ons niet duijster zijn gebleeken, hoedanig de vijanden in en omme de Landen van Sourabaija branden, raseeren en blaken, sonder dat tot weeringe of hinderinge van dien door den panambahan ofte den Depattij Sourabaija iets 't minste getenteerd of int werk gesteld werd, mitsg[s] dat de saaken op Sumanap mede haperen en van 't regte spoor afdwalen, hebben we goedgevonden UE. mits deesen te ordineeren, dat sig naar behoorelijk gedane transport van UE. comp[s] steene pagger ende daarinne berustende effecten alhier aen den medecapitain d[e]E. Caspar Hartogh op den ontfang deeses direct sal transporteeren naar Samarang en aldaar van den ondercoopman en P[o] hoofd François van der Ebb, uijt onsen naame afgevorderd en overgenomen hebbende de sodanige Vier origineele Javaanse brieven, met de daartoe gehoorende schenkagie goederen, als er door Haar Hoog Edelens de Hoge Indiase regeering tot Batavia aan den panambahan Ticacraningrat van Madura, den Radin Soederma ende de mantries tot Sumanap, den radin Aria Adikara, ende de mantries tot Pamakassan, ende de Depattij Sourabaija tot Sourabaija geconsign[t] en door ons aan den opgen. Frans van der Ebb ter bewaringe overgegeven, en tot Samarang agtergelaten zijn, sal UE. sig met die goederen en brieven op de pantjallang «de Sousouhounang», welke aldaar tot UEd[s] transport aan de hand legt begeeven, en daarmede de rijze naar Sourabaija vorderen.

En terdie plaatse onder Godes Zeegen en saloo arriveerende aan den voorsz. panambaham ende den Depattij Sourabaija onder

Haar Hoog Eedelens en onse Vrundel. en genegene groete d'aan haar gerigte brieven met de daartoe specteerende schenkagie goederen overleeveren.

Waar onder vermits 't ons wel toeschijne, dat er diversse vragen nopende svijands gedaentens aan hunne sijde, en onse gedagten en intentie omtrent dat werk staan te geschieden, als ook waaromme men UE: derwaarts is sendende;

werd hierbij voor af genoteerd dat UE: sig altoos als een onkundige van alle de gepasseerde zaaken moet houden en in geen redencavelinge dienaangaande inlaaten onder uijttinge, dat men UE: eenelijk derwaarts afschikt, om de bestellinge van de aangeroerde brieven en goederen te doen, de benodigde volkeren van Sumanap en Pamakassan tot den train bij den anderen te roepen ende te versamelen en wijders bij den E. capitain Willem Sergeant tot Sourabaija onse nadere ordres af te wagten.

Soo se nu als onrustige met 't gesegde ten andwoorde niet vergenoegd zijnde, egter aanhouden om UE: gedagten van onse meeninge te verstaan, mag UE: sijn Hoogh' nevens den Depattij Sourabaija dit wel te kennen geeven, dat nademaal men den panambahan voor een oud en wijs oorlogsprins van belijd en couragie ende den Depattij Sourabaija mede voor een genereus en voorsigtigen krijgsman kende, men sig niet genoeg konde verwonderen, hoe de kloekmoedigheid van hunne twee personagiën, svijands bravades voor en rondsomme haar in het verdestrueeren en ruineeren van de geheele landstreeken dusdanig konden veelen, en daar tegens niet 't minste met hunne aansienelijke gros van wapenen tenteerden, sonder dat UEd: sig dienaangaande verder sal mogen verklaaren tensij dat 't geviel, dat 't veel vermogen 't gund UEd: van ouds op de persoon van den panambahan plag te hebben op 't gemoed van dien prins soo veel te weege bragt, dat hem d'eergierigh' persuadeerde ijets te practiseeren waarmede dat soude kunnen den vijand afbreuk toebrengen, en na hunne schuijlnesten t'eenemaal dimoveeren, of doen terugwijken waartoe wijlen zijn Hoogh' mede dan seekerl. UE: adsistentie met dE. comp' troupen sal versoeken, kan UE: respondeeren, dat schoon eenelijk gesonden zijt omme geduurende UE' aanweesen, aldaar voor bijsondre voorvallende zaaken, sig met den E. capitein Willem Sergeant te beraaden, evenwel sijn Ed. soo verre sult tragten te disponneeren dat UE: met een sergeant, een corporaal en 12 wackere

gemeene Europeesen en een goede compagnie inlanders versiet, omme daarmede sijn Hoogheijt alle mogelijke hulpe te bieden, tot een Lijfguarde te dienen, en hunne gedoentens te observeeren, 't gund alsoo ook 't uijterste en enigste is, daartoe UE. soude mogen treeden en dat UE. den E. Sergeant in sodanige cas sal moeten toestemmen en accordeeren met wien dat UE. naar de bevindingen en gesteldheid van saaken allesints sal te raade gaan, na vereisch deese UE. commissie overleggen, ende doen ende laaten als UE. oordeelen met onse goede intentie overeen te komen, ofte ten meesten dienste en voordeele van onse desseijnen ofte d'E. compagnie te strekken.

Naar 't gesegde behoorlijk gedane beraad onder den anderen sal UE: sig van Sourabaija over Pamakasum naar Sumanap moeten vervoegen met de brief en schenkagie goederen voor die plaatsen gedestineerd, dog die laast gem. vooreerst onder UE: verduijsterd aanhouden, en vooraf op alle bedenkelijke en practicabile secure manieren in stilte soeken te ondertasten en ontwaaren, off waarlijk den Radin Soederma dus Eerloos omtrent d'E: comp: handeld, met de vijanden hijmelijk correspondeerd en die met kruijt en loot als anders ondersteunt, gelijk hem de radin ajoe Tsiacra Nagara beneffens de mantries Tanda Wiera, mantrie Ingabeij Marta Juda en Ingabeij Singandaka bij hunne brieven, volgens de aan UE: ter hand gestelde copia translaaten beschuldigen, ten eijnde wanneer UE: bevind denselve in conformite van de gedagte brieven, waarlijk ten regten beschuldigd te weesen, UE: met de gementioneerde Radin Ajoe ende de mantries beneffens de verdere getrouwe ingezeetenen in diepe Secretesse overlegge op welk een wijze men hem Soederma gevoegelijxt en bequaamst om hals en aan den kant sal helpen, en soodrae een goed en raadsaam middel daar toe uijtgevonden is, sulx aanstonts en sonder eenig dilaij door trouwe dienaaren van de gem. mantries doed ter executie stellen om d'E Comp: van diergelijk en schadelijk werktuijg en trouwloosen regent te ontlasten, de voorsz: briev en schenckagie goederen gevolgelijk aan de gem. Radin ajoe ende de mantries overgeevende.

Dog wanneer UE: nu ter contrarie bevond dat den Radin Soederma sig als een eerlijk man quam te quijten en uit deese off geene bijsondere insigten door de raden ajoe ende mantries valschelijk beschuldigd wierde sult UE: met henlieden op een

en deselfde wijze als dat van den Radin Soederma genoteert is, moeten handelen en hun 't selve lot tragten toe te passen, om de Sumanapse landen van die onrustige en bedriegelijke geesten te libreuen ende te suijveren, mitsg[s] int sodanigen cas hem Soederma, de meergem. brief en goederen onder haar Hoog Edelens, en onse genegene groete inhandigen, wel lettende en sorgdragende, dat d'executie aan d'een of dandere zijde, door geen loontreckende d'E: Comp[s] dienaaren, ten waare bij de hoogste noodsakelijkheijt volbragt of ondernomen werde.

Ende dewijlen deese zaaken van Sumanap van groot gewigt en belang staan te vallen, aan welkers zijde 't sig ook ten besten moge vlijen, sal UE insgel: omtrent deese onse ordres na UE: beste kennisse en verkregene ervarentheid volgens Eer, eed en pligt sig getrouwelijk en opregt moeten gedragen en alomme ageeren als UE: tot de ruste van die landen, oordeelt te gehooren, invoegen als ons op uwen trouwen ijver en goede conduitens dienaangaande willen gerusten.

Van Pamakassan is ons niets nadeeligs ter ooren gekomen en wanneer UE: dus selve met sijne paresse aldaar, of alles in den gerequireerden goeden staat meede verneemt, kan UE: Haar Hoog Edelens missive en schenckagiegoederen aan den Radin Aria Adikara op de voorsz. maniere ter hand stellen en hem in ruste laaten continueeren of bij contrarie bevindinge daaromtrent insgelijks na vereijsch van zaaken procedeeren.

Voorts resteert nu nog om UE: aan te beveelen dat van Sumanap en Pamakassan, de soo veele volkeren in wapenen onder 't commando van de opperregenten selfs, ofte anders van haare broeders, soo als UE: dat naar tijds en staatsgeleegenth[t]. dienstig en raadsaamst vind ten behoeven van den generaalen train tragt bij den anderen te samelen, en naar Sourabaija te ligten als van bijde die plaatsen eenigerwijze bequaamenl: kunnen gemist werden, en zal UE: vooral mede moeten besorgen, en daartoe UE: debvoiren aanwenden, dat d'EComp: van de jaarlijkse usufructen, die ze gewoon is uijt bijde die Landschappen te trecken, als van codjang boomen, cattoene gaarn, drooge vissen, tamarinde etc. in een goede en reckelijke quantitijt versien geraakt, terwijle men daarvan tot Batavia t'ene maal ten eijnde bot en bijsonder om verleegen is.

En ingevalle 't gebeurde dat den panambahan ofte den Depattij Sourabaija de tot den train na Sourabaija geligte Sumanapse en Pamakassanse wapentorssers met de gerequireerde mondkosten niet wilden of konden gerieven, en die luijden van de nodige leevensbehoeftens versteeken bleeven, sal men sig genoodsaakt vinden, rijst tot onderhoud van deselve uijt onsen voorraad te verstrecken en indien deselve daardoor dusdanig mogt minderen dat UE: beneffens den E: Sergeant sustineerden 't restant van die granen bij paresse van ons Leeger aan die kant niet genoegsaam te sullen sufficeeren moeten UE[s]: met den anderen overweegen hoeveele cooijangs dat er nog wel souden van nooden zijn, en deselve van Japara, welke vrienden hiervan staan te adverteeren, petitioneeren en ontbieden.

Waarbij vermits present wijders niets te voegen weeten, dan de behandelinge en uijtvoeringe van 't voorsz. UE. aanbevoolene, aan UE: met den E' Capitain Sergeant voor en omsigtig te doene overleg en getrouwen ijver, conform UE: verkreegene experientie van zaaken, op de verdere bevindinge ter meesten dienste en nutte van d'E: Compagnie ten vollen gedefereerd te laaten, en dat UE: na de volbrenginge van dien tot Sourabaija teruggekeerd zijnde, aldaar onse nadere ordres sal afwagten en op beloop ende de gesteltheid gints en heen, een naauw reguarde slaan, sal ik onder toewensinge van veel voorspoed en zeegen in deese UE: commissie nae groete blijven. —

(Onder stond) UE: goede vrunden — was getek[t]

H. de Wilde en G[t] Cnoll.

(ter zijden stond) gegeeven in 't Leeger gecampeerd leggende op en omme 't passeebaan tot Cartasoura diningrat den 17[en] Julij A[o] 1707.

Accordeert

J[n] A[dr] Kaffer

T[ns] Secret[s].

RAPPORT.

Dagelijkse Aanteeken. bij forma van rapport schriftel. overgelevert aan den Wel. Ed^{en} Gestr. Heer Herman de Wilde, raad ordinaris en veltoverste van N^{ts} India mitsgaders den E. Agtb. Heer Commandeur Govert Cnoll door den capit. Hendrik van der Horst, wegens de verrigtinge en 't voorgevallene geduurende zijne reijse van Cartasoura Adiningrat over Samarang naar Sourabaya, het eijlandt Maduura, Sumanap en Pamakassam, volgens U Wel Ed. Gestr. en Sijn E. agtb. Ho: g'eerde schriftel. ordre in dato 17 Julij A° 1707, zooals hier onder en vervolgens nader comt te blijken.

Wel Edele Gestr. wijd gebiedende Heer en Heere

Tot nakoming van U WelEd. Gestr. Ho. g'eerde ordre heb ik ondergesch., naar dat het gesag en de effecten 's E. comp^{e} wegen, tot Cartasoura Diningrat op den 21^{en} Julij aan den Heer Capit. Caspar Hertog, overgegeven en getransporteerd, mitsgrs daarvan de vereijste voorkennisse en recommandatie, omtrent het een en ander, met alle beleeftheijt aan den soesouhoen. gegeven en gedaan; als ook een onderdanig afscheijd van sijn Hoogh^{t} genomen, dien mij ook een Javaanse missive nevens een geschenkje van Javaanse en andere kleeden, om aan den panambahan te bestellen, overgeleverd had.

den 22^{en} Julij na Samarang begeven, alwaar

den 25^{en} d^{o} tegens den avond ben verscheenen, en U Wel Ed. Gestr. missivens naar Batavia en Japara ten eersten addresse verleend, en een d° aan den P^{l} gesaghebber Frans van der Ebb overhandigdt.

ondertusschen, dat mij verders in gereetheijt gebragt en de schenckagie goederen en Javaanse brieven voor den Panam-

bahan, de Sourabayse, Soumanapse en Pamakassanse regenten uijt handen van den p[l] gesaghebber van der Ebb overgenomen en in de pantjalling: «de Soesouhoenang» (dien daar mede genoegsaam vol en overkropt was) affgeladen had, waardoor genootsaekt ben geweest, het Jagtje van de Heer Commandeur door gebrek van lijffberginge op gem. pantjallang «de Soesouhoenang» tot mijn transport te gebruijken, en

op den 1en Augs daarmede, en pantjalling «de Soesouhoenang» de reijse onder godes Zegen na Sourabaya voortgeset, alwaar

op den 5en do met het gem. Jagtje g'arriveerd ben en Uw Wel Ed. Gestr. gemene en secrete missive aan den Heer capitain Willem Sergeant overhandigd, mitsgrs mijne ontfangene secrete ordre, aan Sijn E. verthoond heb, dien mij ten eersten communiceerde, dat den Panambaham daags bevoorens overleden was en voor eerst omtrent Zijn Hoogheijts kinderen het vereijste besorgd had, en vervolgens bij sijn E. hier na den praesenten toestand," en hoe het met de zaken op Sumanap en Pamakassan nu nader gelegen was, vernomen hebbende, dog dies aangaande mij niets anders off naders wist te berigten, als sig nog gedroeg aan 't geen successive door eenige der Soumanapse mantries en de Raden adjoe over de quade mines en bedrijven van den Raden Souderma als ook de correspondentie en het goede verstand, dien hij met de Passourowangse vijanden hield en in leefde, was geklaagd en besch. bleeff persisteeren en weshalven versogt om mij selfs nader naar die saak omtrent de gem. mantries, dien hier omtrent met 300 wapentorssers en 250 mann. sonder geweer voor eenige dagen onder 't hooger gesag van de swager van den Radin Souderma, gen[t] Raden Singa Sary verscheenen en nog praesent waren, te willen informeeren et[a].

ondertusschen sond ik eenige expresse naar 't eijland Madoura om de zoon, de zoonszoons, en verdere vrunden van den Panambahan (dien alle van Kamal met haar overleeden vaders doode lichaam naar Arosbaija waren getrocken om 't selve aldaar behoorlijk ter aarde te bestellen) van mijn aankomst alhier kennisse te geven en met een hun p[r] eerste alsoo 't een en ander met haar had te spreecken en wilde verhandelen, versogt, herwaarts te komen, waarop

deselve (gelijkse ook aan den Capitain Sergeant belooft hadden ten eersten weder herwaarts te sullen keeren) den 6e en 7e deser alhier quamen te verschijnen, en naar dat haar omtrent het droevig geval wegens 't overlijden van hunne lieve vader bijsonder beklaagd en mijn groot leetwesen en droefheijt daarover mede betuijgd, mitsgrs met deselve over 't een en ander een weijnig geredineerd hadden, van mij, alsoo wat vermoeijt waren, geschijden zijn.

den 8en Augs quam den Raden Tommangon Sassera Nagara bij den Capitain Sergeant en mij in ons logies te verschijnen en versogt vooreerst en tot nader ordre van den soesouhoenang en U Wel Ed. Gestr. (dewijl nu sijn vader den Panambahan was overleden en geen als hoofd over de volkeren commandeerde, 't geen eer tot nadeel als voordeel, wanneer daar in bij tijdts niet voorsien werd, soude konnen strecken), zoo lange in desselfs plaatse mogte succedeeren; Intusschen quamen nog de twee voornaamste zoonszoons van den Panambahan, de Radens Soeria Nagara en Poerba Nagara bij ons mede te verschijnen, waarmede wij en met haar opgem. oom Raden Tommangon Sassera Nagara, over hunne zaken off het eijland Madoura betreffende, in gesprek raakten (en vervolgens haar voorstelde, alsoose de voornaamste van de nagelatene kinderen en 's kintskinderen waren) wat datse oordeelde, nu nader diende tot ruste, vreede en securiteijt van 't land Madoura en nalatensch. van sijn Hoogheijt, voor de opmarsch beraamt en vastgesteld te werden, en off het zoodanig als 't nu stond, naar hun vertrek in den train, sonder opschudding alles soude konnen blijven bestand houden, waar opse, naar dat met den anderen eenige redenen over 't een en ander gewisseld hadden, betuijgden en verklaarde, niets anders wisten te seggen, off te beramen, als om onse goeden raad en schicking omtrent het een en 't ander versogten, onder beloften, dat alles 't geen wij daarin quamen te doen en te stellen zij volkomen zouden opvolgen, en sig tot nader ordre te vreeden houden, alsoo se wel verseekerd waaren, dat wij daaromtrent niets souden doen off beramen als tot hun eijgen en 't land Madoura 's beste streckende was, en haar daarop volkomen gerusten, weshalven mij met den Capitain Sergeant verklaarde, als 't volgt, dat

dewijle den Raden Tommangon Sassera Nagara een wettige en oudtste soon van den panambahan zijnde, vooreerst en tot nader ordre het gesag in zijn overledens vaders plaats, alsoo sulcx ten hoogsten vereijsten niet wel sonder oppergesagvoerder, te meer den optogt op handen was, kan blijven, zoo lange zal aanvaarden; mitsg^n^ nog alle de nalatenschappen van zijn Hoogh^t^. mede onder zijne bewaringe en verantwoordinge te nemen, mits dat eerst de voornaamste rijx ornnementen, kritsen met goude scheeden, pieken met d^o^ beslag, Juweelen, contanten et^a^ (waarover bij verlies groote onheijlen soude konnen ontstaan) opgeschreven, in kisten geslooten en verzeguld, en vervolgens in den Dalm van Sijn Hoogh^t^ soodanig onder goede opsigt berustende te blijven, ende de Radens Soeria Nagara en Poerba Nagara, yder in hun eijgen en oude gesag almede soo lange, sonder de minste veranderinge te maken, te continueeren, opdat door ontijdige chiangeeringe geen onlusten soude aangroeijen off veroirsaeken, en dat wij met haar op morgen vroeg van hier na Madura souden oversteeken om 't gem. wegens zijn Hoogh^ts^ goederen, ten onsen overstaan te laten geschieden, 't geense te samen en eenparig verklaarden wel en alle na hun sin te zijn; dierhalven met den anderen beslooten en vaststelden, op morgen vroeg bij ons te komen om na Madura over te stevenen en aldaar 't selve volbragt hebbende, weder met ons herwaarts soude keeren, naar 't welke deselve nevens den Ingabeij Tirta Laxana, dien het bovengem. alle bijgewoont en gehoord heeft, van ons heel vergenoegt gescheijden zijn.

Na de middag op dato voorm., omtrent ten vijff uuren quam den Depatty Sourabaya met sijn broeder den Ingabij Jangrana heel onverwagt, met hunne uytgestreeke tronijs bij ons te verschijnen, dien soo dra niet geseten waren off begonnen hun over de zaken van Madura en het daarover genomen besluijt te wijten, te weten, datse van ter zijden ons voornemen met de dik(wijls) gem. radeens beslooten gehoordt hadden en daarover bekommerd waren alsoo de Madureesen door haare gewoone wispeltuurigheijt daarover hun somtijts mogten te buijten gaan en dierhalven ons uijt genegentheijdt aanraden niet derwaarts te gaan

off 't selve te laten geschieden, dewijl het met de Madureesen heel anders als met de Javanen wegens versterff en nalatenschappen gelegen was, als nog meer andere flauwe en ongefondeerde redenen meer, dien die loose vogels op den beurs bragten, waar uijt ons genoegsaam toescheen, zij 't niet garen zagen, dat wij ons met de aangeroerde Madureese zaken, soo veel quamen te moeijen, dog wij egter bij het genomen besluijt bleven perssisteeren en die doortrapte Heeren zodanige redenen met beleefth[t], sonder ons 't minst ten quaden uijt te laten over de gem. zaak, toepasten, datse op 't laast selfs, in schijn oordeelden 't beste te zijn, ons besluijt met de gem. radeens voortgang te doen nemen en te volbrengen, waarna deselve, naar dat ons eert versogt had, hun s' morgens wanneer de gem. radeens bij ons verscheenen waren, om over te steeken, eerst te willen laten ontbieden om deselve nog wat ten goede tot het een en ander aan te raden, ('t geen hem beloofde te sullen doen); van ons savonts omtrent agt uuren gescheijden zijn.

den 9en do des 'smorgens vroeg quamen de radeens Tommangon Sassera Nagara, Soeria Nagara en Poerba Nagara, nevens nog verscheijdenen der famielien van den Panambahan bij ons te verschijnen, met intentie om ten eersten na Madura over te steeken en het geresolveerde te volbrengen, ten welken eijnde wij al eenige volkeren met vaartuijgjes na Camal (off de strand van Maduura) hadden voor aff gesonden, alsoo van meening waren met een schuijt te volgen, quam intusschen den Depatty Sourabaya, dien wij door den tolk Abdul, volgens gedane beloften, van ons vertrek hadden laten waarschouwen bij ons te verschijnen en zoodra niet geseten was off den bekenden Ingabeij Jang Kewo en Demang Carta Jouda, quamen geheel onverwagt van Maduura, sonder datse door een van de radeens van daar herwaarts (maar wel buijten twijffel volgens onse gedagten en onder de hand, door dien veijnsenden en doorsleepen, den Depatty Sourabaya ontboden zijn) alsmede sig bij ons te vervoegen en begonden die twee woelende geesten ten eersten zoodanigen taal te voeren, 't geen ten eenemaal tegens ons voornemen strijdig was (waar inse ook door den Depatty

Sourabaija bijsonder gestijfft en geholpen wierden) en daar door ons en de radeens voornemen, welke door haar onnooselheijd na die onnutten raad, niettegenstaande deselve haar omtrent ons genomen besluijt nog wel 't meest genegen thoonde van voortgang te doen nemen, soo veel gehoor gaven en lieten bepraten, de reijse na Madura gestut en affraakten, ende nalatenschappen van haar overleeden vader en grootvader den Panambahan, onder de vrouwen, waaronder deselve in den Dalm berustende waren, soodanig sonder daarvan iets aan te roeren, verbleven zijn.

Inmiddens quam alhier nog ter rheede op den 9e voorm. de panthjall. «de Soesouhoenang» te arriveren en heb vervolgens de Javaanse brieven en schenkagiegoederen van haar Ho: Edelens aan den Depatty Sourabaya, den Raden Aria Adicara van Pamakassan, dien hier selfs sijn broeder Aria Marta Laya en tweede regenten, met ruijm duijsent van zijn volkeren à praesent was, onder Haar H: Edelens en U WelEdelgestr. genegene groete overhandigt, als ook de missive en 't geschenk aan den overleden Panambahan geconsigneerd, aan desselfs zoon, den Raden Tommangon Sassera Nagara en zoonszoons, de radeens Soeria Nagara en Poerba Nagara (ter consideratie deselve haar bijsonder na onsen goeden raad schikten en gedroegen) en nog bovendien die jonge Heeren, de overtollige genegentheijdt van Haar Ho: Edelens en U Wel Edelgestr. aan haar overleeden vader en nu aan hun selfs te doen blijken, mitsgrs haar daardoor te beeter tot het een en ander te konnen leijden, onder U WelEdle Gestr. wel duijden aan deselve nevens genegene groete al mede overhandigt, met verdere recommandatie van haar vervolgens tot U WelEd Gestr. herwaarts komste stil en gerust te houden en ons in alles ten dienste van hun vorst, den Soesouhoenang Pakoeboeana, ende de E. Compie behulpsaam te sijn, 't geense alle beloofde naar vermogen te sullen agtervolgen, waarover vooralsnog niet te klagen heb, alsoo deselve nu met die van Lassam, Toeban, Ziedayoe, Grissee, behalven de Jepanse volkeren (dien hier nog niet aangekomen) besig zijn haar volkeren en wapentuijg tot den optogt van hier in gereetheijt te doen

brengen, om daar mede op U WelEdele Gestr. bevelen te konnen optrecken.

den 11en do liet ik eenige der Soumanapse mantrijs, dien hier praesent waren, sijnde de Ingabijs Marta Joud, Singataka en Maas Carta Jouda om naar de Sumanapse zaken en de gedoentens van Souderma nader te vernemen eens in stilheijd bij mij versoeken en na desselfs verschijninge haar naar den praesenten toestand tot Sumanap (waar vanse al onder een en anderen discoursen mij iets te kennen hadden gegeven) gevraagt hebbende en datse daar van mij volgens hunne conscientie een waar en suijver berigt off verhael souden doen en daar op in volgende maniere verklaarde waar en waaragtig te wesen, dat den Raden Souderma nu al eenigen tijd met de Passourow. vianden in een goed verstand geleeft en aan deselve verscheijdene keeren besendinge gedaan, ja met kruijt en kogels versien had, mitsgrs. hij geen de minste genegenth[t] voor d[e] E. Comp[ie] thoonde te hebben, ('t geense ook voorheen bij een Jav. brievje en nu mondeling nader aan den capitain Sergeant gecommunic[t] hadden) behalven nog, dat denselven tegen alle regt en reden vele van de oude Sumanapse mantries haar gesag van land en volkeren vermindert en ontnomen en aan sijn nieuwe, door hem aangestelde mantrys, gegeven heeft, ja sig in verscheijdene saken en gevallen soo buijtenspoorig aanstelde, off hij bijna van sinnen beroofd was, 't geense ook versekerden, mij door verscheijde andere mantries op mijn komst tot Sumanap wel nader soude bekent gemaakt werden, weshalven versogten dat van 's E. Comp[s] wegen, daar in tijdig het noodige mogten versien werden, als ook, dat de vrouw van Souderma, de raden adjoe, dewijlse nu sag en vreesde, datse door gem[e] Souderma sijne quade bedrijven somtijts te gronde mogt raken en bijsonder in haar meening met hem bedroogen was, wel wenschte en gaarne soude sien, dat den raden Aria Adicara als grootvader van den jongen raden Tsjacra Nagara in het bestier van Sumanap door de minderjarigheijt van haar opgem. soon, soo lange quam te succederen; waarnaar de selve off gem[e] mantries sonder mij over 't een off ander tegens haar uijt te laten, weder naar hun logiement vertrocken zijn.

Waarop dan vervolgens met den capitain Sergeant de voorige klagten als ook nu het nader mondeling verhael van de gem. drie Sumanapse mantries over den raden Souderma gedaan (en daar uijt genoegsaam volgens haar voorgeven en betuijginge scheen, dat gem. Souderma een eerlosen en ondankbaren fielt moest wesen) overwogen hadden dog nademaal ons dat werk nog wat wonderl. toeschijnd en geen nader blijken off bewijs omtrent 't selve van de verdere regenten (behalven nog een der mantries gen[t] Maas Carta Jouda, dien mede de quaade bedrijven van Souderma conformeerde de waarheijd te sijn) als van de oude en voorige aanklagers sijn te vooren gekomen, te meer de Soumanapse mantries off regenten doorgaans al wat woelende en wispeltuurig van geest hebben bevonden, dierhalven ons daarop vooreerst niet te vast hebben durven verlaten en die saak nader informatie vereijst, soo hebben daarover hier geen vast besluijt, hoe men dat aangelegene werk soude aantasten en uijtvoeren, konnen nemen, maar hetselve tot mijn komst tot Sumanap uijtgesteld om op mijn arrivem[t] aldaar de zaken naar desselvs nadere bevindinge volgens Uw WelEd.Gestr. ho. g'eerde ordre en intentie na vermogen te schicken en uijtvoeren, als na tijdtgelegentheijdt tot ruste dier landen en d' E. Comp[e] sal konnen geschieden 't geen wij alle aan U WelEd.Gestr. bij onse nedrige missive in dato 14 deser van Sourabaya p[r] de loeras Naya Marta en Tanoe Soeta door de landen van Siedajoe en Jiepan toegesonden, genotificeerd hebben, waarvan ook een copia onder Uw EdeleGestr. gunstig welduijden p[r] den Ingabey Jang Kewo na Batavia aan haar Ho. Edelens, op dat daarvan ten spoedigsten de vereijste kennisse mogte erlangen, hebben laten affgaan.

den 15en do naar dat mij tot de reijse over land (om niet te langen tijd door de contrariewinden op zee 'tsoek te brengen) in gereetheijt gebragt en de panthjal. d'Soesouhoenang met de verdere schenkagiegoederen, die niet wel door de groote quantiteijd over land konde gedragen werden, nevens het jagtje de Naters vooraff na Sumanap gesonden om mij aldaar ter rheede aff te wagten en tot transport herwaarts te dienen, als ook de Ingabeijs Marta Jouda en Singataka over land voor uijt naar gem. plaats gesonden,

om den raden Souderma aan te seggen een goede quantiteijt wapentorssers (waarvan hier maar 300 present waren) pr eerste in staat te brengen en naar herwaarts gesonden om tot den dienst van d'E. Comp. gebruijkt te werden en met enen om hem geen quade gedagten te doen hebben van mijn komst en het geschenk van haar Ho. Eds voor aff kennisse te geven; mitsgrs. aan de hier praesente radens van Madura, de mantries van verscheijdene plaatsen en de Sourabaijse regenten versogt en gerecommandeert hadde om alles tot den train in gereetheijt te willen brengen op dat deselve zoodra U WelEd. Gestre Ho. g'eerde ordre hier mogt komen te verscheijnen dan in staat konde weesen, die haar behooren te konnen agtervolgen.

Zoo ben ik met 24 Europese en 32 Inlandse militairen na 't eijland Maduura overgestooken en aldaar aan de zeeplaats Camel gent gearriveerd sijnde, de rijse over landt na Tonjong voortgeset, dog onderwegen mij zoodanigen quaal van pijn in 't hoofd, krimpings door 't geheele lichaam, braken en sterke benauwht en 't sweet door al 't geene om en aan had, heen trok dat omtrent halffwegen op een balleijtje of hutje moest een tijd lang (tot dat de Javanen een draagtuijg gemaakt hadden) blijven leggen, waarmede na Tonjong gedragen en aldaar des avonds naar sonsondergangh verscheenen ben, soo dat daardoor, dewijl hetselve mij horibel verswakt hadde, genootsaakt wierd, twee nagten verblijff te houden en naar dat de mantries alhier haar pligt op 't versoek van den raden Tommangom Sassera Nagara om de manqueerende wapentorssers tot den train ten spoedigsten na Sourabaija over te senden, had aangeset, heb mij weder onder Godes zegen den 17en d°. op reijse begeven en quam tegens den avond op de negorije Balega, alwaar des 'snagts verbleeven ben en naar dat de hoofden hiermede tot het spoedig oversenden van hunne wapentorssers naar Sourabaija (waar mede dezelve ook besig waren) het noodige gerecommandeerd had, ben ik

den 18en do voortgetrocken en arriveerde omtrent des 's middags tot Sampan, daar ook des 's nagts verbleeven ben, en nadat de regenten alhier meede tot het spoedig oversenden van

hun wapentorssers naar Sourabaija, aangeset had, heb mij
den 19en do des 's morgens vroeg op reijse na Pamakassan begeven, alwaar na de middag quam te verschijnen en des 's nagts verbleven zijn en naar dat aan de broeder van den raden Aria Adicara, gen^t Aria Marta Laïja en den Ingabeij Singa Mangala, dien door raden Adicara van Sourabaija met mij om alhier nog 2 à 3 hondert weerbare mannen te pressen en ten spoedigsten naar derwaarts over te brengen, gesonden waren, de nodige ordre had gegeven, soo hebbe ik
den 20en do des 's morgens vroeg de reijse naar Sumanap voortgeset, alwaar des avondts g'arriveerd ben, dog omtrent een quartier uurs verre van den dalm aff de hooftplaats, quam mij den raden Souderma met een bijsondere slegte off ongewoone lijffstaat te gemoet rijden en verwellekommen en vervolgens door deselve binnen zijn wooninge geconvoijeerd geworden en na dat een wijnig geseten had, liet hij drie kanonschooten ter eere van mijne komst losbranden, waarvoor hem gantsch genegentlijk bedankte en naar dat ik haar Ho. Ed^{ens} en U WelEdele Gestr. genegene groete aan denselven gedaan had (waar voor mij ook hertel. bedankte) hij mij ten eersten bekent maakten dat het Jagt «de Naters» al twee dagen voor mijn komst ende Panthjall «de Soesouhoenang» op dato deses, alhier ter rheede g'arriveerd waren, waarop (om hem nog een weijnig slapende te houden) in antwoord diende, dat de schenckagiegoederen en de missive van Haar Ho. Edelens waarmede ik door U WelEd^{le} Gestr. om aan hem te overhandigen, gesonden was en daar van hem door de Ingabijs Marta Jouda en Singan Taka voor aff communicatie had doen geven, in de even gem. bodem geladen waren, en dierhalve versogt eenige vaartuijgtjens in gereetheijt geliefde te laten brengen om p^r naaste occagie deselve daarmede aan land te brengen, sonder meer.
den 21en do bleeff ik de geheelen dag binnen dese woning daar mijn verblijff hield sitten,. in verwagtinge, dat de een en ander mantries, gelijk voorheen wel is geschied, bij off omtrent met sig soude komen verthonen, maar ik was gantsch in mijn meeninge bedroogen, nademaal soo wel de voornaamste als de gemeene agter bleeven, behalven Tanda Wira mantrie en den Ingabeij Marta Jouda, die hier op

den avond binnen quamen en sonder iets tegens deselven te konnen spreeken ten eersten weder door den raden Souderma met een gemaakte off loose boodtschap na buijten wierden gesonden, 't geen mij zoo wat vreemt voorquam, ondertusschen vroeg ik aan gem. Souderma, waarom hij maar soo weijnig volk ten bedragen van 300 wapentorssers en 250 mann: sonder geweer tot den dienst van d'E. Comp. in den train na Sourabaija en daarover zijn swager Raden Singa Sarij als opperbevelhebber had gesonden, dat sulx immers nergens na geleek, te meer den raden Aria Adicara van Pamakassan, dat maar halff zoo groot als Sumanap was, selfs in persoon nevens zijn broeder Aria Marta laija, sijn voornaamste regenten met ruijm duijsendt koppen ten dienste van d'E. Comp., om in den train sig te laten gebruijken, naar Sourabaija getrocken en aldaar de nadere ordre van U WelEd. Gestr. bleven afwagten en dat ook gem. Singa Sarij verre na door zijn sterk madat rooken, daardoor nu 't meest siek en buijten staat van enige dienst te konnen doen, de regte man, om het bevel over sijn troupen na behooren waar te nemen, niet en was; weshalven hem uijt name van d'E. Comp[ie] en U WelEd[le] Gestr. versogt, dewijl de radens van Madura den raden Aria Adicara en meer andere hooftregenten, selfs in persoon met haar volkeren tot Sourabaija overgekomen waren, hetselve nu ook geliefde te doen, en met mij na derw[ts] te vertrecken (waartoe wel ten eersten merkte hij geen genegentheijdt had), waarop hij mij antwoorde, dat 700 wapentorssers behalven eenige bagagiedragers na Sourabaija had gesonden, gevolglijk deselve onder wegen dan moesten ('t geen niet konde gebeeteren) weggelopen zijn, en dat raden Singa Sarij het gesag over zijn volkeren wel konde waarnemen, temeer hij de Ingabijs Marta Jouda en Singan Taka hem tot hulpers toegevoegt en nevens deselve mede overgesonden had en hem nu nog 300 wapentorssers soude nasenden, waarmede hij voorgaff besig te zijn om deselve in gereeth[t] te laten brengen, en dat om selfs in persoon na Sourabaija te trecken, versogt daarvan g'excuseert mogt werden, dog dewijl mij geen de minste redenen, waarom sulx versogt gaff off voorstelde, soo bleef ik bij mijn versoek nog wel twee à drie keeren

in praesentie van den Ingabeij Singan Taka en meer anderen continueeren, maar 't was al verlooren, alsoo sig daartoe ten eenemael ongenegen thoonde en genoegsaam selfs niet na Sourabaija wilde overkomen, dierhalven nademael ik sag, gelijk het spreekwoord seijd, dat met onwillige honden quaad haasen is te vangen, liet mij daarover niet verder uijt, als versogt hem de beloofde 300 wapentorssers ten spoedigste in gereetheijt geliefde te laten brengen en na Sourabaija over te senden 't geen hij beloofde te sullen agtervolgen en vervolgens dusdanig van mij geschijden is.

den 22en do des 'smorgens vroeg, ging ik hier uijt de wooning, eer Souderma nog bij de werken was, na buijten om een wandeltje en met een te sien off niet het een off ander van de saek konde ontwaren.

Zoo quam omtrent een snaphaan schoot verre van hier op een plaats, daar Souderma drie vierkante punte off bollwerckjens, die omtrent een snaphaan schoot verre in een driesprong van den anderen lagen, van aarde wel thien voet hoogh opgevult, met clappusboomen omheijt off schoeijt en al een derselve met een steene muur omtrocken was, gelijk de twee andere volgens mijn berigt wierd, ook soude gedaan werden en tusschen gem. punten, had hij ook redelijke, groote, diepe, brede gragten om tot visvijvers te gebruijken en eenige huijsen, dien nog niet voltooijt waren, daar rontom laten opsetten en vervolgens soo een groote ommeslagh van 't een en ander, 't geen nog moest gemaekt werden, het te verwonderen was.

Ondertusschen quamen de mantries off de tweede regenten gen' Tanda Wira, mantrij en den Ingabeij Singantaka, bij mij te verscheijnen, dien ik ten eersten vroeg wat voor een werk, hetgeen ik hier sag, soude wesen, en off het nu tijd was van soo een groote moeijten en arbeijd bij den hand te nemen, waarop zij mij in antwoort diende niet te weten wat voor een werk het regt worden off hoedanig voltoijt soude werden, als datse dagelijcx met een groote quantiteijt volckeren tot hun verdriet, ter ordre van den raden Souderma, daaraan moesten laten arbeijden, dien van meening was, sijn dalm off woonplaats na de voltooyinge daar te houden, dog sint mijn aankomst

alhier daaraan van belang nu niet g'arbeijd wierd; voorts begonden deselve haar voorige klagten bij Javaanse missive over Souderma sijn quaden bedrijven, aan den Capitain Willem Sergeant tot Sourabaija gedaan, aan mijn op nieuw te doen, met bijvoeginge, dat bij aldien radin Souderma in de regeeringe bleeff continueeren dan versogte, haar en meer van de mantries na Batavia te willen nemen, alsoo bevreest waren, dat door de correspondentie, dien hij met de passourowangse vijand hield mede haar mogt door de Comp[ie] toegerekent werden: als het adsisteeren van kruijt en koegels aan deselve, 't geen haar en meer van de mantries als Maas Sewana, Ingabey Marta Jouda, Poespa Nagara, Maas Wangsa, Diepa Marta, Dipa Wasingrana en meer andere bewust, door hem twee keeren, behalven 't geen nog buijten haar weeten apparent sekerlijk geschiet was en dat hij in plaats van de Sumanapse vrugten diense gewoon waren 't jaarlijx aan de Comp[ie] na Batavia te senden, onophoudelijk met vaartuijen van hier naar Banjar, Tambas en Palembang liet vervoeren 't geen immers seker tegen de ordre van den Heer gouverneur-generaal en de Heeren raden van India was, behalven dat de gemeente nog door hem, sijn swager, den raden Singa Sarij en verdere familien (die hem in 't bovegem: quaat alteijt behulpsaam sijn geweest) bijsonder beknevelt en 't geen besaaten nu en dan affgenomen wierd, waarover soowel groot als kleen op deselve seer verbittert en ten enemael tot hun ongenegen waren, waarop haar in antwoordt diende, dewijl apparent niet wel in stilheijt bij haar off andere mantries, alsoo mij in 't gemeen de een en andere volgde, weder souden konnen komen en mij dierhalven, 't geen se te seggen hadden, om de zaak niet rugtbaar te maken, in geschrift soude overgeven, 't geen se zijden gaarne te willen doen, waarmede van haar geschijden en naar mijn verblijffplaats getreden ben en den raden Souderma sig ten eersten bij mijn quaam neder te sitten en vroeg waarheen ik geweest was, antwoorde een weijnig had wesen wandelen en met een het nieuwe werck, 't geen hij liet maeken eens besigtigd had, onder verder vragen, waar toe hij de drie opgeworpe punten wilde gebruijken, repliceerde, dat als het werk eens voltooijt was,

sijn volck daarop wagt meende te laten houden en soo een en andere redenen meer tot dat weder van mij gescheijden is.

den 23en do dewijl mij door den adsistent Pieter Mavouw en den corperael Jan Dupijn was bekent gemaakt, dat den chinees sabandhaar alhier Tan Souko en eenige van sijn mackers, dien bij hem woonagtig waren aan haar verhaaldt hadden, dat omtrent 2½ maand geleden van Passourowangh hier vijff vaartuijgen met rijst tot geschenk aan raden Souderma aangekomen waren en na de ontlossinge van dien weder derwarts geretourneerdt sijn, en dat wijnige dagen daarna, hij vier van sijn eijge vaartuijgen met schenckagiegoederen in recompens per sijne gesanten gen[t] Nalla Souta, Soemoerroekem, Jaga laxana en Tanoita na Passourowangh had gesonden, sonder dat hij sabandhaar, voor den in off uijtvoer (also Souderma en sijn swager, den raden Singa Sarij voorgaven het van haar vrunden waren) iets heeft mogen genieten, ja selffs hem, door haar verboden is, niet te mogen besigtigen wat met gem. vaart[en] in off uijtgevoerd werdt, zoo begaff mij 's morgens vroeg, wanneer den raden Souderma niet bij den handt was, eens bij opgem. sabandhaar om na 't opgem. als andere zaeken nader te vernemen, dien ook bij het bove gesegde bleven persisteren en daarenboven mij nog verhaalde dat geen een rijs maar al verscheijde keeren nu en dan bij Souderma sijn tijd hier aff en aan, eenige vaartuijgen met gesanten van Passourow[g] waren verschenen, vroeg ik intusschen off se dan ook niet gesien hadden, dat gem. Souderma deselve met eenig buscruijt en koegels versien off geadsisteert heeft, antwoorde, van neen en dat sulx onmogelijck voor haar was van selffs te konnen sien, alsoo wanneer d[o] vaartuijgen van die plaats hier aan quamen, deselve niet heeft mogen off laten visiteeren maar datse wel verscheijde keeren van de een en andere der ingesetenen gehoort hadden, dat raden Souderma de Passourowangers in stilheijt daarmede versien en geadsisteert heeft gehad; intusschen quam binnen de chineese wooning bij mij te verscheijnen twee van de gemeene mantries gen[t] Manta Diepa en Wira Diepa, dien het bovegem. almede betuijgden de waarheijt te wesen, mitsgrs verklaarde nog de gem. chineesen en

Javanen, dat Souderma en sijn vrunden de ingesetenen seer beknevelden en plaagde, ja aan deselve als ook de chineesen had verboden geen de minste wharen off vrugten deser landen te mogen inkoopen, nademael hij dat sijn eijgen dienaren selfs liet doen onder voorgeven van deselve aan d'E. Comp[ie] na Batavia te willen senden 't geen se egter wel beter wisten en dat het minste, ja geen quart daarvan aan d'E. Comp[ie] gesonden wierd, maar dat hij integendeel dat goetje off waren naar Banjar, Tambas en Palembang liet vervoeren en aldaar verhandelen, gelijk hier nog eenige vaart[en] ter rheede in gereetheijt met Sumanapse vrugten off whaaren lagen aff-geladen om daarmede naar de opgem. plaatsen te stevenen: eijndelijk nog, dat hij Souderma in alle sijn gedoenten een deugeniet en gansch niet betoonde tot off voor d'E. Comp[ie] genegen was, want wanneer de gem. chineesen hem versogten, also se 's E. Comp[s] volckeren waren, een wijnig van 't een off andre tot negotie te mogen inkopen, haar wel spitselijk ten antwoort gaff, sig aan de Comp[ie] niet liet gelegen en daarvoor ook niet bevreest was en dat 's Comp[s] kragt nu al gedaan en ander eijgen soude worden en diergelijke meer quaadaardige praetjens dien hij nu en dan g'uijt heeft; waarmede van deselve gescheijde en naar mijn logies getreden ben.

Nog sond ik in stilheijt, eenen Maas Marta Diepa naar den schrijver off secretaris alhier gen[t] Astra ning seta, dien mij berigt was wel 't een off ander van den handel door Souderma met de Passourowangers gepleegt, soude weten, om bij hem daar na zo van verre eens te vernemen, off van denselve iets verder van de zaak konde ontwaaren, dien op sijn wederkomst mij rapporteerde hij op gem[e] schrijver was geweest en naar het een en ander vernomen hebben; de hem daarop verhaald had, waaragtigh te wesen, dat na de doot van Sourapatty desselfs oudtste zoon, Maas Paganteng gen[t], bij een briefje sijn Vaders overlijden aan Souderma had laten bekend maken en daarbij om eenigh buscruijt, kogels en verdere adsistentie had laten versoeken, 't geen Souderma hem met de brenger van gem. brieff ook toegesonden en van sijn verder hulpe, wanneer het er eerst op aan quam bij een briefje in antwoort had laten versekeren en dat nog nader brieven naar

Passourow., sonder den inhoud daarvan te weten, aan de Ingabeijs, Lor en Kidul waren affgegaan, alsoo Souderma die selfs in stilh[t] gesch. en na derwaarts affgesonden heeft, sonder meer.

En wierd mij op dato voormelt door den quartierm, van de panthjall «de Soesouhoenang» de schenkagie goederen alle voor dese plaats geprojecteert, sonder daartoe de minste ordre aan den selven gegeven te hebben geheel onverwagt, want mijn meening was, om het daarmede nog een dag à twee dralende te houden, op het simpel seggen van eenige Javanen, die met haar vaartuigh om wat jonge klappers aan boort te brengen, geweest, daar mede hier aan landt gebragt, waardoor om geen quade gedagte aan Souderma te geven gepersuadeert wierd, de gem. goederen en de Javaanse missive, dien mede nog onder mij berustende was, (alsoo den raden adjoe dien mij berigt was, dat hij Souderma niet meer maar al 2 à 3 maanden agter sijn wooning, dog binnen de muuren van dese dalm op sig selffs gewoont, uijt vrees niet te voorschijn quaame) waarna om reedenen hem ook niet gevraagt heb, aan deselve en de mantries onder Haar Hoogh Edelens en U Wel Edelgestr[s] genegene groete vooreerst te overhandigen, dien na den ontfang der goederen en 't lesen van gem. missive, agt zoo kanon als basschooten daarover liet losbranden en vervolgens nog zoodanige Javaanse missive door ses à seve van de voornaamste mantries gesch. en ondertekent waar bij se nader de quaade bedrijven van Souderma bekent maeken en mij versoeken denselven van kant off om 't leven te willen laten brengen, diense in stilheijt 's avonts laet aan den corperael Jan Dupijn overgegeven en door denselve aan mij overhandigt wierd, als U Wel Edele Gestr. bij desselfs translaet hier onder gevoegt des gelievende sult kunnen b'oogen.

Bijlage I. Translaat Javaans geschrift door Tanda Wira mantrie, Marta Juda, Sewanagara en Singandaka etc[a] aan den Capitain Hendrik van der Horst tot Sumanap op den 23[en] Aug[s] 1707 p[r] den corperael Jan Tisping gedaan, inhandigen.

Dit is 't gene UE[s] onderdanen Tanda Wiramantrie, Marta Juda, Sewanagara en Singandaka aan den capit. van der Horst voordragen, dat wij gesamentl. voor desen aan UE. versogt hebben, hetwelke ook aan den Heere Gouverneur-generaal bekent gemaekt is, den raden Souderma in plaats van UE. soons soon raden Tjakranagara het gesagh door zijn minderjarigheijt soo lange magh waarnemen en is thans onder UE. welnemen ons instantigh versoek, dat het mogt wesen UE. het bestier van Zumanap aan UE. soons soon raden Tjakranagara weder gelieft te geven, de reeden waarom zulcx grootelijcx verzoeke zijn omdat den raden Souderma niet tot den dienst van de Comp. kunnen brengen, alsoo hij de Zumanapse vrugten niet ten voorschijn laet comen, als die naar de overwal ten handel doet vervoeren en hij ons den insaam daarvan belet, opdat de E. Comp. de gewone vrugten niet soude erlangen; ten tweeden houdt Raden Souderma onophoudel. correspondentie met die van Passourowangh, ja so den gesanten van daar bij hem comen te verscheijnen, toont hij aan deselve seer groote genegentheijt en hij heeft aan deselve ook meedegegeven drie tampats met kruijt, een sak met lode cogels, een sak met snaphaansteenen, eenige sorteeringe van cleeden, hetwelke wij alle gesien hebben op maandagh 's avondts den 17[en] van de maandt Moearam deses jaars naar dat wij getornoijt hadden, en wanneer raden Souderma gesanten naar Passourowangh sendt, dan gebruijkt hij daar toe Tannoesta en Joeragan Soemoeroekem, dierhalven zijn wij bevreest om van raden Souderma gecommand[t] te werden, ook soo raden Souderma met zijn aanhangh tot Zumanap mogt blijven regeeren versoeken wij dat UE. ons naar Batavia bij den Gouverneur generaal

gelieft te schicken off anders is ons versoek zoo 't kan wesen dat den raden Souderma en desselfs aanhangh 't eenemael gelieft aan kant te helpen opdat UE. naderhandt door desselfs bedrijven niet misleijdt en werden en waaromtrent wij ook bevreest zijn, dat 't ons eijndelijk mede mogt toegerekent werden.

Dit heeft Astraningseta door ordre van die desen brieff geteekent hebben gesch. op Woensdag den 26[en] van de maandt Djoemadilawal in het jaar dal. (getekent) Tanda Wieramantrie, Marta Juda, Sewanagara, Singandaka, Poespanagara, Maas Wangsa Dipa, Marta Dipa en Wassengrana.

Waaruijt als mede uijt het bovengem. mij genoegs. is gebleken, dat den raden Souderma ten regten beschuldigt en in alle sijn gedoente met sijn verdre vrunden vrij gevaarl., voor d'E. Comp. en ondanckbare schelmen waren, soo liet op den:

24en d° den Parnackan Balijer Intje Iman onder de hand bij mij komen, dien ook tot het een en ander te ondersoeken (alsoo daartoe selfs door de stipte observantie, dien op mijn gehouden wierd, sonder 't selve te doen uijtlecken in geen staat was), meer gebruijkt had en mij ook doorgaans wegens het opgem. van Souderma verclaarde waarheijt te sijn, en sond hem in stilheijt na de mantries, diende de opgem. brieff aan mijn gesch. en hadden doen overgeven, om hun te seggen, dat haar brieff ontfangen, gelesen en daarbij haar klagten en versoek dat ik Souderma en sijn aanhangh van kant soude willen helpen, gesien had, dog wanneerse door sijne quade intriges daartoe genegen waren, dan sulx selffs beter als ik soude konnen volbrengen en dierhalven daarover met den anderen en de Raden adjoe in een dipe secretesse konde overleggen en besluijten, hoe datse dat werck best en secuurst om geen groote opschuddinge onder de gemeente te geven soude konnen uijtvoeren en mij het selve dan geliefde te laten weten;

tegen den avondt quam gem. Intje Iman mij raporteeren, dat het geen hem omtrent de mantries bevolen, aan deselve gesegt had, en mij daarop lieten weten, datse met den anderen overeengekomen waren en wanneer ik haar maar geliefde te accordeeren om Souderma van kant

te mogen helpen, zij het dan selfs soude executeeren en haar tot voorsz. eijnde morgen ogtent vroeg geliefde, door Souderma in den Dalm te laten ontbieden om achskaks het getal der wapentorssers, dien na Sourabaija soude vertrecken en onder wien deselve stonden, op te schrijven, en dat ik op haar verschijninge off als se een weijnig geseten hadden, geliefde op te staan en soo eens buijten de poort te gaan en intusschen hetselve dan soude volbrengen, 't geen oordeelde op volgende wijse geheel mackelijk te konnen geschieden en weshalven gem. Intje Iman weder na hun aff sond, om haar te seggen: het versogte toestondt en soude besorgen datse morgen vroeg met den anderen door raden Souderma hier binnen den dalm soude ontboden werden, wanneerse dan ook moesten sorg dragen, dat hun voornemen secuur volbragt wierde;

een weijnigh daarna versogt ik aan Raden Souderma, dat sijn mantries tegens morgen heel vroeg wilde bij hem laten ontbieden, om eens regt te mogen hooren hoeveel volckeren ider al in gereeth[t] om naar Sourabaya te vertrecken hadden, 't geen hij ook aan deselve ten eersten liet ordonneeren.

den 25en do des 's morgens vroeg quaamen hier binnen den dalm de vier papatjes off tweede regenten nevens nog eenige andere mantries te verscheijnen en nadat deselve met den raden Souderma een wijnigh over het uijtreeck. van voorsz. volckeren besigh waren geweest, stond ik op en gingen buijten de poort (alwaar mijn bij hebbende volckeren gelogieert waren) mij bij de selve te vervoegen en bleeff daarmede een wakent oog houden, waarna een weijnigh geleden binnen een groot gewelt en geschreeuw begonden te hooren en daaronder door den Ingabeij Marta Jouda, sijn soon en de schrijver off secretaris alhier, gen[t] Astraningseta met hunne kritsen den raden Souderma om 't leven hebben gebragt, alhoewel den gem. schrijver off Astraningseta onder dat werck, door een van de dienaren van Souderma als siende sijn m[r] om 't leven brengen met een krits door sijn arm, dog niet dodelijk gewond wierd en gem. dienaar daar voor ook om 't leven is geraekt;

daarop ten eersten verscheijdene gewapende troepen van alle kanten op de been quamen voornamentl. de broeder

van den neder gevelden raden Cousoumaningrat (die digte bij woonagtig was) met een redelijke magt hier op den dalm om daar binnen te breken aanquaam, zoo begaff mij ten eersten met mijn bijhebbende volk effen binnen, nevens aan den uijtgang van dese wooning, op een hoogte off batterijtje daar vier stuckjens op hun aftuijtjens lagen ('t geen al een wijnig bevoorens door den sergeant Glaude Sergeant met een man 4 á 5 in besettinge had laten nemen), dien ten eersten met schroot geladen en tot onse defensie gestelt hebben, waarmede genoegsaam alsoo mij ook meester van kruijt en loot gemaekt had, in staat was om enige van - die quaat menende troupen af te beijten; een weijnig daarna verthoonde gem. Cousoumaningrat sig met drie â vier mantries, dat van sijne vrunden waren, nevens desselfs magt behalve nog veele gemeene, die intusschen sig onder sijne troupen, alsoo niet wisten wat er regt gaande was, gemengt hadden en stelde sijn cours daar mede op ons aan, maar soo dra een weijnig genadert sijnde, ginge enige van de mantries dien hier bij den dalm op de passeebaan met hun wapens gestelt stonden, en van meening waaren hem ook van kant te helpen, den selven te gemoet, dogh hij wagten niet lange off stelde het op de vlugt waardoor hij den dans ontsprongen en volgens 't berigt van veele, verlaten en naart district van den overleeden Panambahan geweeken is, behalven drie van sijn onderhoorige gemeene hooffden dien agterhaelt en mede gesneuvelt sijn, waarna een groote juijging en blijdschap onder veele was;

vervolgens wierd het doode lighaam van Souderma met wit lijwaat overdekt ('t geen door den sergt Glaude Sergeant en corperael Jan Dupijn eerst had laten besigtigen hoeveel wonden bekomen, dien mij rapporteerde dat met twee steeken, een door de borst en de andere onder de korte ribben, bijde door en door gewont was) op een katil hier uijt den dalm naar den tempel gebragt, aan de priesters overgegeven en door deselve ten eersten behoorl. begraven is; en alsoo het binnen korte weder tot stilstand geraakten, begaff ik mij met mijn volckje behalven 10 man dien op het puntje post liet houden, binnen den dalm in mijn voorige logies van waar ten eersten het onderstaande briefje

van communicatie wegens 't voorgevallene p^r den Javaan Bagus Cawangsan aan de Heer capitain Willem Sergeant, een dito Javaans door de mantries aan Maas Carta Jouda, dien nevens Radin Singasarij, als hoofd over de Sumanapse wapentorssers tot Sourabaya present was, naar Sourabaija om sig verders na 't een en ander te konnen rigten, heb affgevairdigt «den desen zal eenel. dienen om UE. te com«municeeren, dat ik op den 20^e deser des 's avondts met «mijn bijhebbende volck behouden en het jagtje Naters en «panthhall. de Soesouhoen. al voor mijn komst ter rheede «alhier g'arriveert zijn en dat de quade bedrijven waarmede «Souderma beschuldigt is, nader heb bevonden de waarheijdt «te sijn, mitsgaders dat denselve door de mantries hier «binnen den dalm, zoo als gins en weer na buijten was «gegaan, den 25^en d^o des 's morgens vroeg is om 't leven «gebragt en vervolgens sijn broeder den raden Casouma«ningrat, dien de vuijle daat van sijn broeder geweten en «met goeden oogen sonder het zelve soeken te stutten, «aangesien heeft, in sijn eijgen woon^g door gem. mantries «dien hem mede aldaar wilde aan kant helpen, sigh met «de vlught, sonder nog hem g'agterhaelt te hebben, ge«salveert heeft zoodat UE. nu à costi omtrent de swager «van Souderma, den raden Singasarij en den Ingabeij «Souringrana, dien mede gem. Souderma in sijn quaad «doen gestijft hebben, door Maas Carta Jouda zoodanigen «lot gelieft te laten toepassen, als na tijts gelegentheijt zal «konnen geschieden, opdat dese plaets van die ondanckbare «schelmen mag gesuijvert werden en dat UE. door gem. «Carta Jouda, waar aan hiernevens, van de mantries een «Javaans briefje, 't geen hem in stilheijt dient overgegeven «te werden, overgaat, gelieft te laten besorgen, dat de «à costi presente Sumanapse volckeren niet soek off weg «te komen lopen en staan in 't korte van hier nog drie «hondert wapentorssers na derwaarts over te komen; ik «meen op morgen off overmorgen van hier te vertrecken «en soo spoedig bij UE. te verschijnen als 't mogelijk is, «waarmede etc^a (was getekent Hendrik van der Horst «(in margine) Sumanap den 25^e Aug. 1707 (lager) p̄. s.: «gelieft de radens van Tonjong te versoeken off raden «Casoumaningrat in haar districten sigh mogt komen te

«verschuijlen, hem dan te laten vatten off aan kant te «helpen, soo als UE. oirdeelt het best te wesen.»

des agtermiddags, nam den raden adjoe met haar kinderen en voorkennisse der mantries weder van de wooning en goederen door Souderma nagelaten, possessie, daar inse ook soude blijven continueeren.

tegens den avondt vroeg ik aan de regenten off er geen brieven door een en ander aan Souderma gesch^en^ off de minutte van degene hij naar andere plaetse had gesonden in sijn wooningh gevonden waren en datse daarna eens ondersoek soude doen waarop twee brieven in 't Maleijts gesch: en door enen Che Abdulla uijt Cadirij aan Souderma waren gesonden, door de vrouw van den regent Tanda Wira mantrie, diense in 't huijs van Souderma gevonden aan mijn heeft inhandigt, sonder eenige andere brieven vernomen off gevonden te hebben, welckers inhoudt alsoo deselve niet heb konnen lesen bij de volgende translaten nader gesien en omtwaart te werden.

Bijlage II. Translaat Javaanse missive met arabijse caracters gesch. door den arabiers priester aan den Mecka is gekomen, Che Abdulla die uytradin Aria Wieradicara aliasra den Aria Adicara en alle de groote mantries en geestel. tot Pamakassam.

Deese segen, heijl en welvaart, door een groot van Mecka, genaemt Chee Adulla, komt aan den radin Aria Wiradicara als Radin Aria Adicara en alle de hoofde van de geestelijcke tot Pamakassam, voorts aan alle de geleerde aldaar, aan welke ik den zegen geve, voort maak ik UE. alle bekent dat ik door den sultan tot Mecka, van de vier Imans, voorts van alle Sarifs en mufties, die tot Mecka en Maadina sijn, gesonden ben, om den coninck, die van Cartasoura op Cadirij woont, op te heffen en de naam van Sultan Mahamet, Moallam, Aijbenul, Moestapha, nevens een tjap en twee vendels, als een groen en een geel te geven,

gelooft gijlieden vrij het bevel van den sultan tot Mecka en bijaldien gijlieden 't niet en gelooft, dat den sultan tot Mecka, den sultan, die op Cadirij woont verheven heeft, soo sal hij seekerl. UE. gelooff tot in Eeuwigh[t] niet aannemen want heet niet meer als redel. is, dat alle de mahometaansche volkeren de bevelen van den sultan tot Mecka opvolgen.

Nu gelooft UE. alle aan den fijnen soesouhoen., wie heeft hem verheven anders als de Hollanders; 't voegt desen fijnen soesouhoen. in 't geheel niet, dat hij een koningk is, ten eersten omdat hij het door de ongeloovige gemaekt is, ten tweeden ruineert hij alle mahometaansche volckeren, ten derden soo kan hij het om Koning te werden niet erven.

He all mijn mahometaansz. vrunden bij en aldien UE. 't seggen van den sultan tot Mecka gelooft, soo schrijft een brieff naar Cadirij off naar Passourowang in de maand Hadje en Soo UE. den sultan Mahomet, moallam, aijbenul moestapa volgt soo isser in 't geheel geen swarigheijt voor UE. volgens de gedachten van den sultan tot Mecka, de vier Imans, de sarifs en alle de mufties, die op Mecka en Madina sijn, want alle de Javanen betaamt het voor het gelooff te oorlogen.

den teijdt, dat hij hem verheeven heeft, is geweest op Vrijdagh, den 29[e] dagh van de maandt Sawal in 't jaar See, sijnde het elff hondert en agtiende jaar van onsen Propheet.

Alles wat den sultan Mecka te seggen heeft staat in desen brieff vervat.

Bijlage III. Translaat Javaanse missive met arabiese caracters gesch. door den arabise priester, die uijt Mecka is gekomen gen[t] Chee Abdulla aan den radin Aria Kalana Jojing Sari alias raden Souderma en alle de groote mantries en geestel. tot Sumanap.

Deese sege, heijl en welvaart et[a] en als tvooren g'insereerde.

Nog wierd mij tegens den avont p[r] expres vaart. van Sourabaija door den capitain Sergeant nevens een gelij

brievje de copia van U Wel Edele Gestr. hoog g'eerde missive dato 19en deser uijt de hooftnegorije Paltsie aan de Sourabijsen raad gesch. toegesonden, wel overhandigt, waar uijt met groote blijdschap U Wel Edele Gestr. ho. g'eerde ordre en intentie omtrent den opmarsch van Sourabaija en hoeverre U Wel Edele Gestr. al met het gansche leger geadvanceert was, ontwaard heb, waarop ten eersten besloot alsoo de grootste swaarighᵗ hier in de saak niet meer konde sien en om U Wel Edele Gestr. in den train ook nader dient te mogen doen, mij van hier ten spoedigsten weder naar Sourabaija te transporteeren, om den optoght mede te konnen bijwoonen.

den 26en do om dan hier een eijnde van de saak te maeken, liet ik alle de Sumanapse mantries, dien present waren, bij mij versoeken en naar desselvs verscheijning stelde deselve voor, nademael het werk dusdanigh geschapen stond, en ik op morgen alsoo na der ordre van U Wel Edele Gestr. had erlangt, van hier naar Sourabaija moest retourneeren om den thrain bij te woonen, watse nu oordeelde tot beste en ruste deser lande beraamt en vastgestelt diende te werden, op dat na mijn vertrek dog vooral geen nieuwe opschuddinge weder mogte komen aangroeijen en uijt te barsten, 't geen dan maar tot nadeel van de arme ingesetene soude strecken, waarop de vier papatties off tweede en de verdere regenten mij antwoorde datse met hun vier papatties waren en haar vooreerst en tot nader ordre de regeeringe geliefde te vertrouwen, waaromtrent se beloofde haar als eerlijke regenten voor 't land en de E. Comp. sig te sullen gedragen; off anders het soodanig geliefden te stellen, als ik dogt 't best te wesen, waar aan se haar volkomen souden gedragen en vergenoegt houden, sonder dat er nu een woort van den raden Adicara om hem hier in 't bestier te stellen, gel. de Ingabeijs Marta Jouda, Singandaka en maas Carta Jouda voorheen tot Sourabaija aan mij gedaan hadden, gesproken off versogt wierd, dog nademael geen beter middel vooreerst tot stillstandt en ruste der gemeente en de E. Comp. konde bedenken off bij den handt had en om tot een spoedig vertrek te geraeken, stelde en ordonneerde ik uijt name van U Wel Edele Gestr. de regeeringe en het verdre in

volgende maniere, te weten het gesag over 't land Sumanap van 's E. Comp. wegen bij provisie en tot nader ordre van U Wel Edele Gestr. de vier papatties off tweede regenten met namen Tanda Wira mantrie, maas Sewanagara, de ingabeijs Marta Jouda en Singadaka, sonder dat radien adjoe, haar daar mede voor eerst sal mogen bemoeijen, sullen waarnemen, waar mede gem. raden adjoe ook te vreeden was, dog dat twee van gem. regenten de Ingabeijs Marta Jouda en Singandaka met drie hondert wapentorssers, dien ik hier behalve degene, al op Sourabaija praesent en in gereeth[t] gebragt waren, als hoofden over deselve soude ageren en sig daarmede ten eerste na Sourabaija te begeven, om den thrain bij te woonen en de andere twee gen[t] Tanda Wira mantrie en maas Sewanagara hier zoo lange met hun beijde in het bestier soude blijven continueeren en datse ook geen de minste veranderinge soude mogen maeken, maar ider uijt sijn onder haar hoger gesag in rust te laten blijven waarmede sij volkomen te vreeden waren en aannamen te sullen agtervolgen daarna alle de mindere regenten ook recommandeerde datse de vier gem. hoofdregenten souden hebben te gehoorsamen en haar te gevene ordres naar behooren in alle billikheijt te agtervolg. en verders de hooftregenten wel ernstig gerecommandeert en g'ordonneert, datse p[r] eerste occagie zoo veel groene cadjangh bonen, clapper oly, cattoene garen, zout, droge vis et[a] soude besorgen, dat na Batávia aan de E. Comp. gesonden werde als 't mogel. was, alsoo d'E. Comp. daarom meest verlegen, en in lange van Sumanap niet na behooren niet is gedient off versien geworden, mitsgrs bij aldien er eenige passourowangers hier mogte aankomen en haar wilde ter neder setten off te verschuijlen dan voor eerst en tot nader ordre deselve aan te packen off aan kant te helpen, opdat dat loos geboefte sig hier niet komen in te wickelen off neder te setten en vorders op alles goede wagt en oog te houden, voornamentl., dat die eng. dien daar mogten aankomen, geen negotie aan de wal komen te brengen off te verhandelen, ja selfs geen de minste aanhalinge omtrent deselve te doen: gelijk gehoord had voor eenige maanden off omtrent een jaar geleden door de Sumanappers was

geschiet en van de gem. Eng., drie fakiers off moorse papen door Souderma hier aangehouden en nog praesent waren; dien ik haar ook ordonneerde ten eersten te laten opsoeken en naar Sourabaija in versekeringe over te brengen om aan 's E. Comp[s] ministers bij mijn abcentie over getransporteert te werden, op datse door quaadaardige menschen, niet overvallen en daardoor het land in oproer gebragt werden, maar deselve althoos aff te moeten wijsen sonder daar mede ondershandts te morssen, 't geense alle beloofde naar vermogen te sullen observeeren en agtervolgen en daarmede van de selve gescheijden ben.

den 27en do des 'smorgens vroeg naar dat de mantries als nogmael tot haar pligt en hun beste geraden en ook geordonneert had, datse dat onnutte werk 't geen Souderma begonnen en een gedeelte gemaakt had, ten eersten soude doen demoeljeren en slegten, dewijl dat werk dogh geen voordeel als verdere moeijten voor den ingesetene konden bijbrengen.

Zoo heb ik mij met mijn bijhebbende volckeren op het scheepje de Naters en de panthjallangh de Soesouhoenang begeven en arriveerde

den 29en do des 'savonts tot Sourabaija, alwaar op mijn aankomst off soo als nog met de schuijt om na boven te roejen in de revier was, den raden Singa Sarij, Ingabeij Soeringrana en Damang Wira redja door maas Carta Jouda, alsoo aan 't werk van Souderma deelagtig waren, om 't leven wierden gebragt en vervolgens op mijn aankomst aan den Capitain Sergeant behoorlijke communicatie van mijne verrigtinge heb gegeven, dien ook met alles tot den opmarsche van hier in gereeth[t] was, weshalven

den 30en do met de geheele magt behalven eenige Javaanse groote en omtrent vijfftig Europese en Inlandse militairen het selve over Carra nae Sipanjang heeft ondernomen en ik om mijn een wijnigh tot voorsz. eijnde in staat te brengen, zoo spoedigh te volgen als konde geschieden.

op den 1en Sept. begaf ik mij met de opgem. Europese en inlandtse militairen, de raden Sassera Nagara, Soerianagara, den raden Aria Adicara van Pamakassam, maas Carta Jouda van Sumanap met hunne wapentorssers etc[a] op marche en

quam tegens den avondt op Tjipanjangh, daar den Capitain Willem Sergeant met 's E. Comp^e en eenige der Javaanse magten gecampeert lag met deselve bij sijn E. te verschijnen en vervolgens alsoo doen met den anderen gecombineert, mijne commissie voor soo verre ten eijnde en die zaak van een andere natuur als den inhoud deses consernerende sijnde, dierhalven onder U Wel Edele Gestr. gunstigh wel duijdingh dese mijne dagelijxse aanteekeninge op dato deses heb geslooten en mij nu verders in 't vervolgh gedragen aan 't rapport wegens dese onse marsche, 't geen door den capitain Sergeant en mij aan U Wel Edele Gestr. daar van gedaan sal werden,

waarmede desen besluijte in hope, dat mijne geringe verrigtinge U Wel Edele Gestr. en aghtbare aangenaam sal sijn, in welkers groot vermogende gunst ik mijn gerecommandeert houde onder toewenschinge dat U Wel Edele Gestr. en agtb. elustre persoon en mitsgrs de wapenen van d' E. Comp. onder U. Wel Edele Gestr. hoog loffelijcke bestiringe met alle bedenckelijcke voorspoet en vrugtbare successen in 't vervolgh mogen gesegent werden, terwijlen dat ik met diep respect verblijve (onderstond)

Wel Edele Gestrenge Hoogh Agtb. manhafte, welwijse, voorsinige seer genereusen Heeren en Heer U Wel Edele Gestrenge gantsch nedrigen en gehoorsamen dienaar (was getek^t)

Hendrik van der Horst (in margine) overgegeven in 't leger op de velden tot Kapandean campeerende den 24 Septemb^r A^o 1707.

Accordeert

I^n A^dr Kaffer

Secret^s.

HOOFDENVERKIEZING BIJ BOSCHNEGERS IN SURINAME.

In 1893 overleed in het district Saramacca het energieke boschnegerhoofd Adrai Vroomhart, granman der Becoe- en Moesinganegers [1]. Zijn vrij ontwikkelde en tot de Moravische broedergemeente behoorende zoon Samuel kon niet tot zijn opvolger verkozen worden, o. m. omdat zijn moeder, en dus ook hij zelf (want het moederrechtelijke verwantschapsstelsel heerscht onder deze bevolking), behoorde tot een anderen stam, dien der Aucaners. Adrai nu had, naar het heette, vóór zijn dood als zijn opvolger aangewezen zekeren Alafanti, wiens moedersbroeder Zacharias, de voorganger van Adrai Vroomhart, in 1867 van zijn rechten afstand had gedaan. Van dezen Alafanti werd echter onbeduidendheid verwacht; ook was zijn woonplaats een bezwaar, en bovendien was hij heiden.

Het Bestuur (de districtscommissaris van Saramacca) verklaarde dan ook een ander, Johannes King, een Christen, verkozen te willen zien als opvolger. Uit het proces-verbaal van de op 6 Augustus 1895 op Maripaston gehouden vergadering blijkt, dat van eene vrije verkiezing van Johannes King geen sprake was, maar dat de kapiteins zich bepaalden tot de verklaring, dat zij — nu de naar hunne meening wettige candidaat (Alafanti) niet in aanmerking kon komen — zich de keuze van het Bestuur zouden laten welgevallen. King werd evenwel voortdurend door ziekte verhinderd op te treden en vroeg ontslag. Thans gaf het Bestuur te kennen den kapitein Petrus Blakafoeta, ook een Christen, verkozen te willen zien tot granman. Op de daarop bijeengeroepen vergadering verscheen echter alleen de pretendent Blakafoeta zelf. De districtscommissaris schreef dit wegblijven van alle overige kapiteins toe aan laakbare onverschilligheid, en deed den gouverneur het voorstel kapitein Blakafoeta te benoemen tot granman.

[1] Zie over hen deel 71 dezer Bijdragen, blz. 372, 395—401 en 409.

Dit nu werd van andere zijde met klem ontraden, en wel op de navolgende gronden.

Is het verhaal, dat Adrai Vroomhart kort vóór zijn dood Alafanti als zijn opvolger heeft aangewezen, juist, of — wat hier op hetzelfde neerkomt — houden de boschnegers het voor juist, dan had men van te voren kunnen weten, dat King nooit door den stam als granman zou erkend zijn niettegenstaande de verklaring der kapiteins, dat zij zich bij de keuze van het Bestuur zouden neerleggen. Vrees toch voor de geesten der afgestorvenen is voor de boschnegers — en dit hebben zij gemeen met hunne stamverwanten in het Zwarte Werelddeel en met de meeste andere wilde volksstammen — een machtige zoo niet de machtigste, drijfveer voor hunne handelingen. Die dit niet in het oog houdt, zal meestal mistasten, wanneer hij eene verklaring zoekt van hun doen en laten. Was Adrai bij zijn leven reeds gevreesd, hoeveel te meer na zijn dood, nu hij als «joroka» (geest) onder hen rondwaart. De ziekte, waardoor King na zijne bevestiging als granman is «bezocht», wordt zonder twijfel door de boschnegers, en hoogstwaarschijnlijk door den lijder zelf — al komt deze er niet rond voor uit —, toegeschreven aan den invloed van den joroka, en men kan verzekerd wezen, dat de kapiteins er niet toe te bewegen zullen zijn eene vergadering bij te wonen, waarop zij gevaar loopen ten tweeden male te moeten medewerken tot de aanstelling van een granman, met welken de geest van Adrai geen genoegen neemt. Dezen keer is alleen Johannes King[1] het slachtoffer geweest van de verbolgenheid van den joroka, maar een volgenden keer zouden ook zij bezocht kunnen worden.

Wanneer men rekening houdt met den bijgeloovigen aard der boschnegers, zelfs van de meest ontwikkelden onder hen, dan zal men moeten erkennen, dat het bovenstaande waarschijnlijker is dan dat het wegblijven der kapiteins aan onverschilligheid moet worden toegeschreven.

Behalve de vrees voor den joroka van Adrai is er zeer waarschijnlijk nog een andere grond voor hun niet verschijnen ter vergadering. Adrai is nl. in 1893 overleden; sedert dien

[1] Halfbroeder van Adrai. Zie over King: „*Ons Suriname*", bewerkt door H. Weiss (Uitgeg. door den Nederl. Studenten zendingsbond), Utr. 1911, blz. 74, en uitvoeriger: H. G. Schneider, „*Die Buschneger Surinames*", Herrnhut, 1893, blz. 51—59.

tijd hebben zij het zonder granman gedaan, en zoodoende zijn zij — afkeerig als zij toch reeds zijn van centralisatie — langzamerhand tot de overtuiging gekomen, dat regeeringloosheid voor hen nog zoo kwaad niet is; dat zij vrijer zijn in hunne bewegingen, en ook geen belastingen hebben op te brengen, waarvan anders het bedrag geheel afhangt van de wenschen of behoeften van den granman.

De opperhoofden bij de boschnegers hebben geen politie of militaire macht tot hunne beschikking. Slechts bij groote uitzondering zal het voorkomen, dat hunne krachtige persoonlijkheid alleen reeds voldoende is om zich door den geheelen stam te doen erkennen. In den regel zullen zij hun gezag ontleenen aan hunnen aanhang. Is de granman niet een buitengewone persoonlijkheid of heeft hij om de eene of andere reden geen aanhang — en deze is niet afhankelijk van 's mans persoonlijke eigenschappen en zelfs niet altijd van zijn recht op de opvolging —, dan zal hij, ook al is hij door het Koloniaal Bestuur aangesteld, zich niet kunnen doen gelden, tenzij hij zijne toevlucht neme tot bijgeloovige praktijken en het hem gelukke op de eene of andere wijze aan de boschnegers vrees in te boezemen voor zijne geheimzinnige macht. Door een granman aan te stellen, die niet gewild is, loopt men dus gevaar de afgoderij in de hand te werken.

Nu moet men niet meenen, dat de boschnegers zich gedwee zouden onderwerpen, indien het Bestuur een granman benoemde. In de verklaring der kapiteins, dat zij zich eerbiedig zullen onderwerpen wanneer het Bestuur eene keuze doet, heeft men niets anders te zien dan eene poging om de verantwoordelijkheid voor het optreden van een anderen granman, dan den door Adrai aangewezene, van zich af te schuiven. De eerbiedige onderwerping moet waarschijnlijk zoo verstaan worden, dat zij niet openlijk in verzet zullen komen. Zij zullen eenvoudig van den benoemde geen notitie nemen, tenzij deze zich op de bovenaangeduide wijze wete te doen gelden. Het geval van Johannes King schijnt te dezen zeer leerzaam.

Vrijwillige erkenning van een niet door Adrai aangewezen granman is van den stam alleen dan te verwachten, wanneer de aangewezen opvolger zelf van zijn rechten afziet en de verantwoordelijkheid voor de ontevredenheid van den overledene op zich neemt. Een dergelijke afstand van rechten heeft meer-

malen plaats gevonden, zonder tot moeilijkheden te hebben geleid.

Omtrent de geschiktheid van Blakafoeta schijnt geen twijfel te bestaan; zijne persoonlijke eigenschappen en tot zekere hoogte ook zijn afkomst bevelen hem aan als opvolger van Adrai. «De benoeming van Blakafoeta» — zoo heet het van eene zijde — «zou een reeks van onaangenaamheden na zich sleepen, hoewel overigens de geschiktheid van dezen pretendent niet kan worden ontkend.» .... «Na verdere breedvoerige bespreking « — zoo is gerapporteerd — » verklaarden de kapiteins allen aan den districtscommissaris, dat, wanneer Lavante niet in aanmerking kan komen voor granman, zij zich Bestuurskeuze zullen laten welgevallen, maar dan liever zagen, dat Johannes King benoemd werd, omdat zij door de bovengemelde uitlatingen van Blakafoeta tegen hem zijn en veel liever het district Saramacca zullen verlaten wanneer Petrus Blakafoeta benoemd wordt tot granman.» .... «Wat de heerschzuchtigheid van King betreft « — zoo luidt het weer elders —,» het is waarschijnlijk, dat Blaka Foeta daarin niet voor hem zoude onderdoen en dat deze zich zelfs met geweld zoude moeten doen eerbiedigen, waar reeds nu zulk een afkeer door de kapiteins tegen hem wordt aan den dag gelegd.» Waar nu niet blijkt, dat de kapiteins sedert Augustus 1895 van gevoelen veranderd zijn, is niet in te zien, op welke gronden de meening steunt, dat de benoeming van Blakafoeta eene goede oplossing der kwestie zou zijn.

Voor wie geen van de beide pretendenten kent, is het moeielijk te beoordeelen, of Alafanti werkelijk het onbeduidende jongmensch is waarvoor hij bij het Bestuur doorgaat; intusschen moet dit jonge mensch niet ver van de veertig zijn. Hoe dit ook zij, acht men den tijd nog niet gekomen om te breken met de gewoonten der boschnegers en wil men het geboorterecht doen gelden — en dit zal wel in de bedoeling liggen van het Bestuur —, dan moet de persoonlijkheid van den opvolger niet in aanmerking komen, tenzij een ongeneeslijk lichamelijk of zielelijden dezen de opvolging onmogelijk maakt. Alafanti zou zeker niet de eerste granman-fainéant zijn.

Ook de groote afstand van de woonplaats tot Paramaribo behoort hier niet als een bezwaar te gelden, waar de granmans bij de andere stammen niet minder ver van de stad wonen. Bovendien worde in het oog gehouden, dat de kinderen be-

hooren tot het dorp waar de moeder woont, en dat dus, waar de oudste zoon van de oudste zuster den granman opvolgt, de woonplaats van een opperhoofd niet noodzakelijk dezelfde is als die van zijn voorganger. Aanwijzing van een bepaald dorp bij elken stam als residentie van alle granmans verdient geene aanbeveling, omdat daaruit allerlei moeilijkheden zouden voortvloeien.

De omstandigheid, dat het opperhoofd den Christelijken godsdienst belijdt, zal alleen dan ten goede werken, wanneer het opperhoofd gewild is en hij om gezag te verkrijgen niet behoeft te werken op het bijgeloof der boschnegers. Voor het overige ligt het voor de hand, dat de overgang van een heidensch opperhoofd tot het Christendom van gunstigen invloed zal zijn op de bekeering van zijne onderhoorigen, terwijl de benoeming tot granman van een kapitein, tegen wien zij gekant zijn en die den Christelijken godsdienst belijdt, hunne bekeering zou kunnen in den weg staan. Afkeer van den granman wordt licht afkeer van den door dezen beleden godsdienst, wanneer de meening ingang vindt dat die godsdienst een der motieven voor de aanstelling is geweest. Hier worde nog aangeteekend, dat noch bij de aanstelling van Oseisi [1] noch bij die van Akrosoe [2] de godsdienst een punt van overweging heeft uitgemaakt.

Blakafoeta wordt beschreven als een energiek man, die den stam behoorlijk zal kunnen leiden. Heeft men de zekerheid, dat hij, eenmaal granman zijnde, op zijn beurt zich door het Koloniaal Bestuur zal laten leiden en dat herhaling van feiten als onder Adrai plaats vonden is uitgesloten, dan is die energie eene aanbeveling, anders niet, althans van het standpunt van het Koloniaal Bestuur. Een energiek opperhoofd bevordert altijd in zekere mate de zelfstandigheid van den stam, en nu is het de vraag of het, bij het toenemend verkeer met de boschnegers ten gevolge van de goud- en balata-industrie, wel wenschelijk is die zelfstandigheid in de hand te werken, waardoor de toch reeds zoo langzaam vorderende toenadering tot de overige bevolking der kolonie zou belemmerd worden, en of het niet de voorkeur verdient een opperhoofd te hebben, dat een werktuig

[1] Opperhoofd der Aucaners, zie deel 71 dezer Bijdragen, blz. 381—384, 401 en 411. Hij overleed omstreeks Februari 1915.

[2] Opperhoofd der Saramaccaner Boschnegers. Dezelfde die in deel 71 dezer Bijdragen blz. 391 v. Moana Jankoeso genoemd wordt.

is in de handen van het Bestuur, zoo hij maar zooveel gezag heeft, dat hij ten uitvoer kan brengen hetgeen hem wordt opgedragen. Is de energieke granman daarbij hebzuchtig, dan kan hij de industrieën in zijn gebied belemmeren zonder nog zijne toevlucht te behoeven te nemen tot het opleggen van belastingen aan de ondernemers; hij heeft slechts zijnen onderhoorigen een goed deel van het door hen verdiende af te persen om de loonen belangrijk te doen stijgen.

Reeds in 1893 is Adrai overleden; daar Johannes King in het geheel niet als granman is opgetreden, kan men zeggen, dat er in al dien tijd geen opperhoofd is geweest; niettemin hebben de zaken gemarcheerd en heeft het Koloniaal Bestuur niet behoeven op te treden om de orde te handhaven. Zeker is er in dien tijd minder aanleiding tot ontevredenheid van de zijde van het Bestuur geweest dan in sommige perioden van het granmanschap van den zeer energieken Adrai Vroomhart. Hieruit nu moet men niet de gevolgtrekking maken, dat de Becoe- en Moesinga- of Matoearinegers geen granman noodig hebben; maar zeker is het niet gewaagd de verwachting te koesteren, dat het onder een granman, die zich niet in de eerste plaats door groote energie onderscheidt, niet slechter zal gaan dan zonder granman. Alleen wanneer de andere pretendent aanhang had, zou er aanleiding wezen om voor moeilijkheden te vreezen.

Het heet, dat Alafanti beheerscht wordt door Samuel, den zoon van Adrai, en dat, wanneer eerstgenoemde granman werd, Samuel feitelijk regeeren zou. Wanneer men nu weet dat deze zoon van Adrai (over wien boven op blz. 590) de meest ontwikkelde is van al de boschnegers in de Saramacca, dat hij een weinig kan lezen en schrijven, en dat hij van de kunst van regeeren veel van zijn vader zal hebben afgezien, dan schijnt het, dat zijn invloed op Alafanti voor dezen eer een aanbeveling is dan het tegendeel.

In de phase van ontwikkeling, waarin de boschnegers verkeeren, is er van hunne spoedige versmelting met de bevolking der districten geen sprake. Tenzij het binnenland doorsneden worde door spoorwegen, is het te voorzien, dat zij nog tientallen van jaren op zich zelf staande stammen zullen blijven vormen. Hunne aanraking met goud- en balata-ontginners zal zeker leiden tot snellere toenadering dan men zonder deze verwachten mocht,

maar zij zullen boschnegers blijven, zoolang hunne woonplaatsen niet toegankelijker worden of zij deze niet verlaten om zich te vestigen in dichter bij het beschaafder gedeelte der kolonie gelegen streken.

Is het nu, zoolang zij zelfstandige stammen blijven, wenschelijk ook het weinige, dat van de oude traktaten [1] en de oude gewoonten nog van kracht is, los te laten en bij de aanstelling van opperhoofden te breken met de opvolging, zooals die bij hen gebruikelijk is? Zulks valt te betwijfelen en wel omdat men, dit doende, bij het overlijden van elken granman opnieuw zou staan voor de lastige vraag, wien te benoemen. Immers heeft het Bestuur, door het afschaffen van de posthouders en bijleggers [2] zich van het middel beroofd om in elk voorkomend geval te weten te komen, wie de meeste geschiktheid bezit voor het ambt van groot-opperhoofd, zoo het geboorterecht niet meer geldt. Hetgeen men omtrent de kapiteins te weten komt gedurende hunne zeldzame en veelal korte bezoeken aan de stad, waar zij zich geheel anders kunnen voordoen dan zij werkelijk zijn, is geenszins voldoende om eene deugdelijke beoordeeling van hunne geschiktheid mogelijk te maken.

Maar er is meer, welke middelen staan in die ver verwijderde streken het Koloniaal Bestuur ten dienste om het gezag te handhaven van een benoemden granman die niet in den smaak valt? Immers geene. Moet een granman, die door het Bestuur benoemd is, om de eene of andere reden van zijne waardigheid ontzet worden, dan schaadt dit aan het prestige van het Koloniaal Bestuur; dit is het geval niet, wanneer de ontzetting uit het ambt een granman betreft, die door de kapiteins zelf is aangewezen. Zoolang de boschnegers op zich zelf staande groepen vormen, op grooten afstand gevestigd van de overige bevolking der kolonie, zal eene zekere mate van zelfregeering de bestuursvorm blijven, die voor het Koloniaal Bestuur de minste bemoeiingen en de minste kosten medebrengt. Vervanging van hunne granmans door koloniale ambtenaren zou gevolgen kunnen hebben, die men niet kan overzien. In de eerste plaats

---

[1] Zie deel 71 dezer Bijdragen, blz. 371—411. Over de aldaar op blz. 372 genoemde Bonninegers vindt men een verdrag van 9 November 1836 tusschen de gouverneurs van Suriname en Fransch-Guyana bij De Clercq, Recueil de traités, IV, blz. 360 en 605.

[2] Zie Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië, blz. 140 en 579.

zouden deze ambtenaren de middelen moeten hebben om zich te verplaatsen, waarin zij reeds dadelijk afhankelijk zouden zijn van de boschnegers. De geschiedenis — om niet te zeggen de lijdensgeschiedenis — van de bijleggers moge hier tot leering strekken. In de tweede plaats zouden zij de organen moeten hebben om gezag uit te oefenen. Bij één ambtenaar bij elken stam zou het dus zeker niet blijven.

Behoud van den bestaanden toestand en handhaving van de gebruikelijke cognatische erfopvolging verdienen dus voorshands de voorkeur, maar dan ook in het geval dat aan de orde is. Afwijking van den regel — in sommige gevallen onvermijdelijk — ga van de boschnegers, niet van het Bestuur, uit.

De moeilijkheden, die zich thans voordoen, zijn tot zekere hoogte een gevolg van de plaats gehad hebbende afwijking van den regel, toen in 1867 Zacharias — broeder van Alafanti's moeder — van zijn rechten afzag en Adrai Vroomhart tot granman benoemd werd. (Zie boven blz. 590). Ware er niet toevallig iemand in de Saramacca woonachtig, die de kapiteins persoonlijk kent en het Bestuur kon inlichten omtrent hunne geschiktheid voor het ambt van grootopperhoofd, dan zou waarschijnlijk naar die geschiktheid geen onderzoek zijn gedaan en ware door het Bestuur als granman bevestigd degene, die volgens de opvatting van de meerderheid der kapiteins de beste aanspraken kon doen gelden. Ongetwijfeld zou dit Alafanti geweest zijn, tenzij deze van zijn rechten afstand deed. Wordt deze pretendent gekozen en blijkt hij werkelijk een al te onbeduidende granman te wezen, dan zal juist daardoor zijne afzetting en vervanging door een ander opperhoofd geen bezwaar opleveren.

Derhalve schijnt het goede staatkunde de kapiteins te doen beslissen in de hangende kwestie. Worden zij evenwel eenvoudig opgeroepen tot eene vergadering op Maripaston, dan zullen zij, zooals boven gezegd werd, niet verschijnen. Er moet dus een andere weg worden ingeslagen om hunne stemmen op te nemen. Eene oproeping om met Alafanti te Paramaribo te verschijnen zou waarschijnlijk het gewenschte gevolg hebben, maar wil men dit niet wagen, dan kan men eenvoudig hunne stemmen opnemen, wanneer zij te Paramaribo komen. De meeste kapiteins bezoeken in het begin van het jaar, wanneer de regens invallen, de stad om levensmiddelen enz. te koopen. Van enkele oude

kapiteins, die Paramaribo zeer zelden bezoeken, zouden de stemmen opgenomen kunnen worden door een door het Bestuur af te zenden bode, tenzij men hun deed aanzeggen om een vertegenwoordiger naar de stad te zenden.

NASCHRIFT VAN DEN BEWERKER.

De stof voor bovenstaande mededeeling is ontleend aan een nota, welke in 1897 werd aangeboden aan den gouverneur van Suriname. Zij behandelt niet de verkiezing van granmans in het algemeen, aangezien de gegevens omtrent den gang van zaken bij de verschillende boschnegerstammen ontbreken (zie Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië, blz. 158), doch stelt slechts in het licht, welke overwegingen zich somtijds doen gelden in een speciaal geval.

Van al het vermelde en over den verderen afloop is in het koloniaal verslag van Suriname niets te vinden; men zie de klacht over zulk stilzwijgen in deel 71 dezer Bijdragen, blz. 411. Echter wordt op blz. 409 aldaar Petrus Blakafoetoe in 1912 genoemd als kapitein der Matoearinegers, niet als granman. Alafanti (of Lavante, zooals hij in de stukken ook genoemd is) was tot granman benoemd; hij overleed eenige jaren geleden.

Volgens de „Berichten uit de Heiden-wereld", Zeist, 8 Sept. 1916 blz. 150 is Blakafoetoe den 7en Juni 1916 in het Militaire Hospitaal te Paramaribo overleden. „Hoe hooger zijne macht en zijn aanzien steeg, des te moeilijker vond hij het, zich onder het gezag der Zending te schikken." Op zijn sterfbed schijnt hij tot het geloof zijner jeugd te zijn teruggekeerd.

Erfelijk is alleen de waardigheid van granman. De gran- of groot-kapiteins (de dorpshoofden) worden door den granman benoemd en aan het Koloniaal Bestuur voorgesteld. Op hun beurt wijzen de kapiteins — met inachtneming van het geboorterecht — den granman aan, die door het Koloniaal Bestuur wordt bevestigd. Hoe dit aanwijzen bij de onderscheidene stammen toegaat en wat er gebeurt, zoo er geen wettige opvolger is, blijkt niet. Zie omtrent de Aucaners: Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië, bl. 158.

Het volgende bericht uit „de West" (1915 of 1916) wijst op een geval, dat eenige overeenkomst heeft met dat van Alafanti: „Naar wij vernemen „hebben de boschnegers van Boven-Cottica eindelijk een nieuwen kapitein in „de plaats van Akirkiri, die vóór twee jaren stierf, gekozen. Deze nieuwe „granman was door Brokohamaka als zijn opvolger aangewezen; doch men „had hem gepasseerd. Thans heeft men hem recht doen wedervaren.

„Naar men zegt, moet deze verkiezing eerstdaags door de overheid „worden bekrachtigd". Duidelijk is de mededeeling niet, daar Brokohamaka, voor zooveel hier bekend, geen granman, maar groot-kapitein der Aucaners in de Cottica was; een deel der Aucaners is nl. aan deze rivier gevestigd.

Als opvolger van Oseisi (zie blz. 594 noot 1) is onlangs Amakti van Otterloo tot granman gekozen. Hij werd 1 Juli 1916 door het Koloniaal Bestuur geïnstalleerd.

